

שבוע חג השבועות - בכל העולם

(21 - 27 May 2023)

א' - ז' סיון תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הוזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטַר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דֶגְגָה וְתִירֶשֶׁת וְיִצְהַרְרָה: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָי, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבֹתֵיכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּבְּרֵנוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אֵלֶיךָ נִשְׁאַתִּי אֶת
עֵינֵי הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָה אֶל יְד גְּבַרְתָּה בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
וְי אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חֲנֹנוּ וְי חֲנֹנוּ
כִּי רַב שְׁבַעְנוּ בּוֹ: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
וְיָנִים:

קכב

מספר המשורר משובח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לְדוֹד שְׂמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית וְי נֵלְךָ:
ב עֲמֻדוֹת, הִיוּ רִגְלֵנוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחִבְרָה־לָּהּ יַחְדּוֹ: ד שִׁשִּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבָטֵי־יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת, לְשֵׁם וְי: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֲהַבְיָךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְרָה־נָּא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־וְי אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לְךָ:

תחילת זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש, ז' סיון

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ג-ח - ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו. . שאלו שלום ירושלים ישלו אוהביןך. יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ג. אך צריך להבין, כיצד יתכן שיהי' אחדות אמיתית בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך", כאשר התורה בעצמה מעידה שהם שונים זה מזה ("ואין אחד מהן דומה לחברו"), ועד"ז בנדון דידן כיצד אפשר לאחד בין הדרגות השונות שיש ב"ירושלים של מעלה" ו"ירושלים של מטה"?

והביאור בזה, שזהו על דרך מ"ש² "ויחן שם ישראל" ואומרים חז"ל³ ש"ויחן" הוא לשון יחיד, מלמד שהיו ישראל במעמד ומצב של אחדות, "כאיש אחד בלב אחד", ועל ידי זה נעשו ראויים לקבל את התורה. ונתבאר במ"א⁴ שהכח שפעל אחדות זו, הוא מ("ויחן שם ישראל) נגד ההר", מאחר שכולם ("ראשיכם שבטיכם" ו"חוטב עציך ושואב מימך") חנו "נגד ההר", שעליו "וירד הוי".

ועל דרך זה מבואר⁵ במ"ש "אתם נצבים היום כולכם לפני הוי' אלקיכם", שהעמידה "לפני הוי' אלקיכם" פועלת על "כולכם" להיות "לאחדים כאחד".

ועל דרך זה בענינו, להיות שירושלים היא "עיר שעושה כל ישראל לחברים", מצד הגילוי שכינה שבבית המקדש, לכן היא פועלת "ששם עלו שבטים גוי' להודות לשם הוי'", "למען בית הוי' אלקינו אבקשה טוב לך".

(1) סנהדרין לו, א.

(2) יתרו יט, ב.

(3) רש"י שם מהמכילתא.

(4) ראה לקו"ש חכ"א ע' 104 ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 436 ש"לעשות רצונך" הוא היסוד של "ויעשו כולם אגודה אחת". עיי"ש.

(5) לקו"ת נצבים מד, א. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1139 ואילך.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 256..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
257..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
260..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 266..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 266..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 267..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 267..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 268..... ספר המאמרים - תרפ"ט
269..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
269..... אגרות קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא
272..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 47..... ילקוט לוי יצחק על התורה
49..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
217..... נביאים וכתובים
227..... עין יעקב - מסכת ברכות
274..... נקודה משיחת קודש מעובדת
275..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
276..... ביאורים לפרקי אבות - פרק א
277..... סדר מצות הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש
278..... לוח זמנים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה חמישה קניינים קנה הקב"ה בעולמו נו',
ליל א' דחג השבועות (לפנות בוקר) ה'תשי"ב. 6

התועודיות

- שיחת ערב חג השבועות, ה'תשי"ב. 19
שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב. 23

לקוטי שיחות

- חג השבועות, כרך יח, ב. 34
חג השבועות, כרך כג, א. 40

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת נשא. 50
לוח לתהלים היומי. 85
תניא יומי. 86
לוח 'היום יום'. 98

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 101
שלושה פרקים ליום. 105
פרק אחד ליום. 173
ספר המצוות. 192

לימוד מוהולק לפי ימים

- מסכת סוטה לימי ספירת העומר. 194
משניות עם ביאור קהתי - מסכת שקלים/יומא. 219
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין. 228
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 257

עירוב תבשילין בעמוד 279

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

הוראות לחג השבועות

משיחת יום ב' דחג השבועות תשמ"ג

- 1 על פי הוראת חז"ל¹ דמוכרים "ומזרזין . . בשעת מעשה" – כאן המקום להזכיר ולזרז עוד הפעם
2 אודות הענינים דלקמן שהזמן גרמא:
- 3 (א) ב"תיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: "... נאמנת בפנים .
4 . אחד בפה ואחד בלב".
- 5 ולפי עניות דעתי, אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.
6 וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפני עצמו: "... נאמנת ג' רעות ללשון,
7 דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב. ג' טובות ללשון, שתיקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".
- 8 ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא
9 תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.
- 10 וצ"ל כבזהר: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך, וכתוב מאהבת ה' אתכם, וכתוב אהבתי
11 אתכם אמר ה'".²
- 12 (ב) כמדובר כמה פעמים – על פי מאמר רז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה
13 הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה" – כשם
14 שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, גם הקטני
15 קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מתן תורה בכל שנה ושנה,
16 כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת (לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות.
17 ולהעיר אשר מתן תורה הוא על-ידי אשר "בנינו עורבים אתנו".⁴
- 18 (ג) הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב חג השבועות זה, יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות.
19 ועל-דרך-זה בכל ערב שבת קודש⁵ וערב יום-טוב כו".⁶

(5) אף ד"פרש שבתכם לא קאמר" ואצ"ל הכנסת אורחים
כביו"ט (זח"ב פח, ב. סידור עם ד"ח רא, א. שם ד"ה יגלה לן
– רג, ג ואילך).

(6) ועיין תניא פ"ז (מח, ב).

(1) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, כד.

(2) עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך –

ביאור ג' פסוקים אלו.

(3) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברוקח סרצ"ו).

(4) שהש"ר פ"א, ד (א).

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל

לקראת חג השבועות, ה'תשי"ב

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות והתחזקות בקביעות עתים כנגלה ובחסידות.

מנחם שניאורסאהן

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>38 וכדברי הוזהר ביחס לעולם האצילות איהו וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ</p> <p>39 וְגִרְמוּהִי חַד, הוא, הקדוש ברוך הוא, והאורות של עשר הספירות</p> <p>40 שבעולם האצילות, הם אחד (כי אורות הספירות בטלות לאלוקות לגמרי) וכך</p> <p>41 גם הוא והכלים של עשר הספירות שבאצילות הם אחד (כי גם הכלים הם</p> <p>42 בביטול מוחלט לאלוקות) מְכַל</p> <p>43 מְקוֹם, ובכל זאת 'עולמו' שולל גם</p> <p>44 את עולם האצילות, כי למרות מעלתו</p> <p>45 של עולם האצילות לגבי עולמות</p> <p>46 בריאה-יצירה-עשיה, בכל זאת יֵשׁ בּוֹ</p> <p>47 בעולם האצילות הַהִתְחַלְקוּת</p> <p>48 דְּבַחֲיַנַת אִיהוּ, בְּחִינַת חִיּוּהִי</p> <p>49 וּבְחִינַת גִּרְמוּהִי, ועל אף שגם</p> <p>50 'חיוהי' וגם 'גרמוהי' הם אחד עם</p> <p>51 'איהו', סוף סוף מדובר בשלושה</p> <p>52 ענינים שונים (אלא שהם מאוחדים),</p> <p>53 וְכֵן יֵשׁ בּוֹ בעולם האצילות</p> <p>54 הַהִתְחַלְקוּת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת</p> <p>55 וספירת החכמה, למשל, היא מהות</p> <p>56 שונה מספירת החסד. וְלִכֵּן,</p> <p>57 אֲמַתִּית הֶעֱנֵן דְּעוֹלָמוֹ הבחינה</p> <p>58 שבאמת נחשבת עולמו של הקדוש</p> <p>59 ברוך הוא קֵאֵי מכוונת עַל בְּחִינָה</p> <p>60 שְׁלַמְעֵלָה מְאַצִּילוֹת שְׁנַקְרָאת</p> <p>61 בְּסַפְרֵי קְבֵלָה בְּשֵׁם עֲקָדִים,</p> <p>62 שְׁכָלָם כל הספירות כְּלוּלִים</p> <p>63 בְּכָלִי אֶחָד ולמרות שגם בעקודים</p> <p>64 יש עשר ספירות, החילוקים בין</p> <p>65 הספירות לא ניכרים וכולם 'עקודים'</p> <p>66 וקשורים בכלי אחד, שלא כמו בעולם</p> <p>67 האצילות שיש עשר ספירות מחולקות</p> <p>68 בעשרה כלים מחולקים.</p> <p>69 וְעַל פִּי זֶה נִתְבָּאֵר במאמר הנוכח</p> <p>70 (שנאמר בשבת פרשת במדבר) גַּם</p> <p>71 הֶעֱנֵן דְּתוֹרָה קִנְיֵן אֶחָד,</p> <p>72 שְׁפַעְלַת הַקִּנְיֵן שהקדוש ברוך הוא 'קנה' את התורה הִיא לֹא רַק</p> <p>73 בְּתוֹרָה פְּנֵי שִׁירָדָה ממקורה ושרשה העליון, כחכמתו ורצונו של הקדוש</p> <p>74 ברוך הוא, לְבְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ (שבירידה זו של התורה, יש כמה</p>	<p>1 נאמר בפריקי אבות (בפרק שישי הנקרא 'קנין תורה'):</p> <p>2 חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים של דברים חשובים קָנָה הַקֹּב"ה בְּעוֹלָמוֹ כּו',</p> <p>3 תּוֹרָה קִנְיֵן אֶחָד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיֵן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיֵן</p> <p>4 אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיֵן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיֵן אֶחָד. תּוֹרָה</p> <p>5 מִנְיֵן דְּכְתִיב וְכו',² וּמִבֵּיא</p> <p>6 הַתְּנַא של המשנה רְאִיּוֹת</p> <p>7 מִפְּסוּקִים שְׁכָל הַחֲמִשָּׁה</p> <p>8 נִקְרְאִים בְּשֵׁם קִנְיֵן.</p> <p>9 וְהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל³ במאמר על</p> <p>10 משנה זו שנאמר בשבת פרשת במדבר</p> <p>11 שנה זו, תשי"ב (יוצא לאור עם ביאור</p> <p>12 בדרך אפשר ב'דבר מלכות' פרשת</p> <p>13 במדבר תשפ"ג), שְׁבַאֲמָרוּ בכך</p> <p>14 שהמשנה אומרת קָנָה הַקֹּב"ה</p> <p>15 בְּעוֹלָמוֹ, עוֹלָמוֹ דִּיִּיקָא תוך</p> <p>16 דיוק לומר 'עולמו', ולא 'עולם סתם,</p> <p>17 כשהכוונה לעולמו של הקדוש ברוך</p> <p>18 הוא שׁוּלָל (לֹא רַק עוֹלָמוֹת</p> <p>19 בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ, כמבואר</p> <p>20 בתורת הסוד, יש ארבעה עולמות</p> <p>21 רוחניים כלליים אצילות-בריאה-יצירה-</p> <p>22 עשיה, ועולם האצילות נעלה מעולמות</p> <p>23 ביי"ע בענין גילוי האלוקות שבו,</p> <p>24 שהספירות שבעולם האצילות בטלות</p> <p>25 לקדוש ברוך הוא בביטול מוחלט</p> <p>26 ומאחדות עמו, ואילו בעולמות ביי"ע</p> <p>27 יש נבדלים עם תחושה של 'יש'</p> <p>28 ומציאות, ולכן עולמות אלו נקראים</p> <p>29 עֲלָמָא דְּפִירוּדָא, עולם הפירוד</p> <p>30 שְׁבָהָם מאחר שיש בהם נבדלים</p> <p>31 'נפרדים' שאינם בטלים לאלוקות</p> <p>32 לגמרי יֵשׁ נְתִינַת מְקוֹם לְטַעוֹת</p> <p>33 שְׁלִישׁ שְׁתֵּי רְשׁוּיּוֹת כאילו יש</p> <p>34 'רשות' ומציאות אחרת מלבד האלוקות</p> <p>35 עצמה חִסְ-וְשָׁלוֹם, אֲלָא באמירה שהקדוש ברוך הוא קנה קנינים אלה</p> <p>36 'בעולמו', יש כוונה לשלול) גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כִּי, אֵף שְׁעוֹלָם</p> <p>37 הָאֲצִילוֹת הוּא לא עולם של פירוד מאלוקות אלא עוֹלָם הָאֲחָדוּת,</p>
--	--

בס"ד. ליל א' רחג השבועות (לפנות-בוקר), ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

חֲמִשָּׁה! קִנְיָנִים קָנָה הַקֹּב"ה בְּעוֹלָמוֹ כּו',
תּוֹרָה קִנְיֵן אֶחָד, שְׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיֵן
אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיֵן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיֵן אֶחָד, בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קִנְיֵן אֶחָד. תּוֹרָה מִנְיֵן דְּכְתִיב וְכו',²
וּמִבֵּיא רְאִיּוֹת מִפְּסוּקִים שְׁכָל הַחֲמִשָּׁה נִקְרְאִים
בְּשֵׁם קִנְיֵן. וְהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל³ **שְׁבַאֲמָרוּ קָנָה**
הַקֹּב"ה בְּעוֹלָמוֹ, עוֹלָמוֹ דִּיִּיקָא, שׁוּלָל (לֹא רַק
עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ, עֲלָמָא דְּפִירוּדָא,
שְׁבָהָם יֵשׁ נְתִינַת מְקוֹם לְטַעוֹת שְׁלִישׁ שְׁתֵּי
רְשׁוּיּוֹת חִסְ-וְשָׁלוֹם, אֲלָא) גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
כִּי, אֵף שְׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הוּא עוֹלָם הָאֲחָדוּת,
אִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חַד, מְכַל מְקוֹם,
יֵשׁ בּוֹ הַהִתְחַלְקוּת דְּבַחֲיַנַת אִיהוּ, בְּחִינַת חִיּוּהִי
וּבְחִינַת גִּרְמוּהִי, וְכֵן יֵשׁ בּוֹ הַהִתְחַלְקוּת דְּעֵשֶׂר
סְפִירוֹת. וְלִכֵּן, אֲמַתִּית הֶעֱנֵן דְּעוֹלָמוֹ קֵאֵי עַל
בְּחִינָה שְׁלַמְעֵלָה מְאַצִּילוֹת שְׁנַקְרָאת בְּסַפְרֵי
קְבֵלָה בְּשֵׁם עֲקָדִים, שְׁכָלָם כְּלוּלִים בְּכָלִי אֶחָד.

וְעַל פִּי זֶה נִתְבָּאֵר גַּם הֶעֱנֵן דְּתוֹרָה קִנְיֵן אֶחָד,
שְׁפַעְלַת הַקִּנְיֵן הִיא לֹא רַק בְּתוֹרָה כִּפְּי
שִׁירָדָה לְבְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ (הַחֵל מִהִירָדָה
שְׁפַעְלַת הַקִּנְיֵן הוּא בְּרוּךְ הוּא קָנָה קִנְיָנִים אֵלֶּה
בְּתוֹרָה פְּנֵי שִׁירָדָה מִמְּקוֹרָה וְשִׁרְשָׁה הַעֲלִיּוֹן, כְּחִכְמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, לְבְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַּ (שְׁבִירָדָה זֶה שֶׁל הַתּוֹרָה, יֵשׁ כְּמָה

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה חמשה קנינים דש"פ במדבר – רוב הענינים שבסעיף א', נסמנו במאמר שלפניו. (2) אבות פ"ו, י. (3) ד"ה חמשה קנינים הנ"ל ס"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וכמה שלבים **החל מהירידה מאצילות לבריאה, שעל זה**
 2 **נאמר** בנוסח ברכת המזון **על תורתך שבאצילות שלמדנו**
 3 **בבריאה** לאחר שהתורה ירדה מאצילות לבריאה, **ועד להירידה**
 4 **למטה** לעולם הזה הגשמי **להתלבש בדברים גשמיים**, שהי
 5 הלכות התורה עוסקות במציאות
 6 הגשמית, **למצרים ירדתם וכו'** 1
 7 כמסופר בגמרא: "בשעה שעלה משה
 8 למרום, אמרו מלאכי השרת לפני
 9 הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם,
 10 מה לילוד אשה בינינו? אמר להן:
 11 לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה
 12 גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים
 13 וארבעה דורות קודם שנברא העולם
 14 אתה מבקש ליתנה לבר-יודם, מה
 15 אנוש כי זוכרנו וכן אדם כי תפקדנו,
 16 ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ
 17 אשר תנה הודך על השמים? אמר לו
 18 הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן
 19 תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם,
 20 תורה שאתה נתת לי מה כתיב בה,
 21 אנכי ה' אלוךך אשר הוצאתיך מארץ
 22 מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם,
 23 לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא
 24 כלם?... יצר הרע יש בניכם? מיד הודו
 25 לו להקדוש-ברוך-הוא..." ופעולת
 26 ה'קנין' שעושה הקדוש ברוך הוא
 27 בתורה היא **להעלותה לעולם**
 28 **האצילות** (**שנקרא** עולם
 29 האצילות **קנין**, **בדוגמת** פעולת
 30 **הקנין פשוטו** כשארם קנה חפץ
 31 מחברו **שאינו אלא יציאה**
 32 **מְרֻשָׁת** אחת **לְרֻשָׁת** אחרת,
 33 **שהדבר שהיה תחילה בְּרֻשָׁת**
 34 **המוכר בא לגילוי אצל**
 35 **הלוקח**, ו**מורה** המושג 'קנין' **שאין זה התהוות ויצירה חדשה**
 36 **יש מאין, כי אם גילוי ההעלם בלבד**, שהדבר שלפני הקנין היה
 37 נעלם מהקונה כי לא היה ברשותו, כעת נמצא בידו וגלוי לו, **שזוהי דרגת**
 38 **עולם האצילות** שאיננו בריאה 'יש מאין' אלא גילוי של מה שהיה נעלם,

כלומר, התגלות של עניני אלוקות שכבר קיימים למעלה מאצילות אלא שבאצילות באו מהעלם אל הגילוי, בשונה מעולמות בריאה-יצירה-עושה שהם בריאה ויצירה של מציאות חדשה, יש מאין, **אלא גם בתורה כפי שהיא בעולם האצילות נעשית פעולת הקנין להעלותה לדרגת שלמעלה מאצילות, עולמו דייקא שזו המשמעות האמיתית של המושג 'עולמו', עולם של הקדוש ברוך הוא, היינו דרגות האלוקות שלמעלה מעולם האצילות, כפי שממשך ומבאר.**

דהנה, בתורה כתיב 4 **במשלי**
 5 **שהתורה אומרת וְאֵהִיא אֶצְלוֹ** אצל
 6 הקדוש ברוך הוא **אָמוֹן** שהיה לי
 7 כאומנת המטפלת בילד **וְאֵהִיא**
 8 **שעשועים יום יום** והקדוש ברוך
 9 הוא השתעשע בי, כביכול, בכל יום
 10 ויום, **שהם** שני הדברים האמורים
 11 בפסוק זה **שתי מדרגות**
 12 **שבתורה** 5. **וְאֵהִיא שעשועים**
 13 **יום יום, קאי** מכוון **על דרגת**
 14 **התורה שעליה נאמר** 6 **במדרש**
 15 **אלפים שנה קדמה תורה**
 16 **לעולם** (שזוהו המספר 'אלפיים'
 17 נרמז בלשון הכתוב **יום יום**,
 18 **דיומו של הקב"ה אלה שנה** 7
 19 כמו שלמדו חכמינו ז"ל מהכתוב
 20 בתהלים "כי אלה שנים בעיניך כיום
 21 אחמול כי יעבור", **אלפים**
 22 **מלשון** לימוד ואילוף כלשון הכתוב
 23 באיוב **אאלפך** 8 **חכמה אאלפך**
 24 **בינה** 9, והכוונה לתורה כפי שהיא
 25 בדרגה של **בחינת חכמה ובינה**
 26 **דאצילות**, **שזוהי דרגת**
 27 **התורה שבפעולם האצילות**.
 28 ומה **שנאמר** בהמשך הכתוב **וְאֵהִיא אֶצְלוֹ** אצל
 29 הקדוש ברוך הוא **אָמוֹן**, **קאי** מכוון **על דרגת התורה כפי שהיא למעלה מאצילות, שעל זה נאמר** 10 **בנבואת יחזקאל על המרכבה העליונה ויהי קול מעל לרקיע, קול קאי מכוון על התורה** 11,

(4 משלי ת, ל. 5) ראה סה"מ תרס"ה ע' עג ואילך. ד"ה אלפיים שנה דיום ב' דחג השבועות דאשתקד (ספר המאמרים תשי"א ע' צג ואילך. וש"נ.) 6) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א. 7) מדרש תהלים ובר"ר שם. סנהדרין צז, א ובפרש"י שם. ב"ר פי"ט, ת. 8) איוב לג, לג. שבת קד, א. 9) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. 10) יחזקאל א, כה. 11) ראה ד"ה ויהי קול מעל לרקיע במאמרי אדמו"ר הזקן נביאים ע' רלד. ע' רלז. הובא בהמשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ב (סה"מ תרל"ח ע' קמו).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְקוֹל מֵעַל לְרִקְיעַ קָאֵי מְכוּוֹן עַל דְּרַגְתַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא
 2 לְמַעְלָה מִהַרְקִיעַ דְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת¹¹.
 3 וְעוֹד נִתְבָּאֵר בְּזָה, שְׁפַעְלַת הַקְּנָנִין וְהַעֲלִיָּה בַּתּוֹרָה הָאִמּוּרָה לְעִיל
 4 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲבוֹדַת ה' שְׁעוֹבֵד הָאֲדָם דְּוָקָא, דְּאָף
 5 שְׁבַתְחִילַת הַבְּרִיאָה הִיוּ כָּל
 6 הָעֲנִינִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁפִּיעַ
 7 לְעוֹלָם מִצַּד פִּי חַפְצֵי חֶסֶד
 8 הוּא¹², כְּלִשּׁוֹן הַחֲתוּב בְּנִבְאוֹת מִיכָה,
 9 הֵינּוּ בַחֲסָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 10 מִצַּד עֲצֻמוֹ, וְלֹא הִיוּ תְלוּיִים בְּעִבּוֹרַת
 11 הָאָדָם הָרִי לְאַחֲרֵי זֶה, בְּשִׁלְב
 12 מֵאוֹחֵר יוֹתֵר, לֹא מִיֵּד בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה,
 13 וּבִפְרָט לְאַחֵר מִתּוֹךְ תּוֹרָה,
 14 נַעֲשִׂים נִפְעָלִים כָּל הָעֲנִינִים שֶׁל
 15 תִּיקוֹן וְהַעֲלָאת עֲנִינֵי הָעוֹלָם עַל יְדֵי
 16 עֲבוֹדַתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא¹³
 17 (וּכְמוֹבֹאֵר בִּלְקוּטֵי תּוֹרַת לְאִדְמוּרֵי
 18 הוֹקֵן: "... כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וַיְהִי הָאָדָם
 19 לְנֶפֶשׁ חַיָּה, שְׁהוּא לְכֹאֹרֶה כֹּפֵל לְשׁוֹן
 20 שְׁהָרִי כְּבֵר נֶאֱמַר וַיִּפֹּחַ בָּאֵפִי נִשְׁמַת
 21 חַיִּים וְלִמָּה נֶאֱמָרָה וְנִשְׁנִית עוֹד וַיְהִי
 22 הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. אֲלֵא פִירוּשׁ חַיָּה הוּא
 23 שֶׁם דְּבֵר וּמְקוֹר, כְּלוֹמֵר דְּבֵר שֵׁשׁ בּו
 24 חַיּוֹת לְהַחַיּוֹת כֹּל חַי, דְּהֵינּוּ כְּמוֹ
 25 שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא חַיָּה שֵׁשׁ בַּה חַיּוֹת
 26 לְהַחַיּוֹת הַגּוֹף בְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בּו כֶּךָ וַיְהִי
 27 הָאָדָם לְהִיּוֹת כְּמוֹ נֶפֶשׁ זוֹ הַמְּחַיָּה. וְהוּו
 28 וַיְרִידוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, כְּלוֹמֵר
 29 שֶׁהֵם יוֹרִידוּ וַיִּמְשִׁיכוּ חַיּוֹת לְכֹל דַּגַּת
 30 הַיָּם וְלִכֹּל עוֹף הַשָּׁמַיִם שֶׁחַיּוֹת כֹּל חַי
 31 תְּהֵא תְּלִי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם וְכַתּוּב זֶה הוּא
 32 מִמַּמְאֵר נַעֲשֵׂה אֲדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמּוֹתֵנוּ
 33 וְמָה הוּא יִתְבָּרַךְ כְּתִיב בֵּיה וְאֵתָה מְחִיָּה
 34 אֵת כּוֹלָם כֶּךָ נִתֵּן לְאָדָם כַּח זֶה...").
 35 וְזוֹהוּ הַמְּשָׁף וְקִשֵׁר הָעֲנִינִין דְּתּוֹרָה
 36 קְנָנִין אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל קְנָנִין
 37 אֶחָד, שְׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַתָּם שֶׁל
 38 יִשְׂרָאֵל שְׁפּוֹעֲלִים עֲנִינֵי הַקְּנָנִין
 39 וְהַתִּיקוֹן וְהַעֲלִיָּה בְּעֲצָמָם, פּוֹעֲלִים
 40 הֵם עֲנִינֵי הַקְּנָנִין גַּם בַּתּוֹרָה. וְכְמוֹ כֵּן בְּנוֹגַע לְפַעּוֹלַת הַקְּנָנִין
 41 בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹתָהּ לְדְרָגָא שְׁלַמְעָלָה מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כְּאִמּוּר

(12) מיכה ז, יח. (13) ראה לקו"ת נצבים מז, ב. ובכ"מ. (14) מו"ק טז, ב. (15) ילקוט שמעוני שמואל"ב רמז קסה. וראה במדב"ר פי"ח, כא. מדרש שמואל פכ"ט. תדא"ר רפ"ב. (16) ראה גם מכתב כ"ג סיון שנה זו (אג"ק ח"ו ע' קלז).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנַן הוּא¹⁶, דָּאָף שְׂרִירֵת הַנְּשָׁמָה מְשׁוּרָה וּמְקוּרָה לְמַעְלָה
 2 בְּאִלּוּקוֹת לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא יְרִידָה גְדוֹלָה
 3 בְּיוֹתֵר שֶׁנִּשְׁלַח לְיִרְדָּה מֵאִיגָרָא רְמָא (גג גבוה) לְבִירָא עֲמִיקָא (בור
 4 עמוק). מְכַל מְקוֹם, יְרִידָה זֶה שֶׁל הַנֶּשְׁמָה מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה הִיא צוֹרֵף
 5 בְּשִׁבִיל עֲלִיָּה, שְׁעַל יְדֵי יְרִידָתָה
 6 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
 7 בְּגוֹף, הָרִי הִיא מַגְעַת לְדַרְגָּא
 8 נְעֻלִית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שְׁהִיתָה
 9 מִצַּד עֲצָמָה קוֹדָם יְרִידָתָה
 10 לְמִטָּה וּמִטַּעַם זֶה הִירִידָה הַגְּדוֹלָה
 11 כְּדֹאִית, וְרוּקָא עַל יְדֵי הַנֶּשְׁמָה
 12 מִמְּלֵאֵת אֶת שְׁלִיחוּתָה, וְלִכְּן דְּוָקָא
 13 עַל יְדֵי עֲבוּדָתָה בִּירִידָתָה
 14 לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף,
 15 פּוֹעֵלֵת הִיא עֲנָן הַקְּנִיָּן כִּי
 16 עֲבוּדָה זֶה הִיא לְמַעֲשֵׂה תְּכֵלֵת הַעִילּוּ
 17 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, עִילּוּ שֶׁלֹּא הִיתָה יְכוּלָה
 18 לְהַגִּיעַ אֵלָיו לֹא הִירִידָה.
 19 וְיֵשׁ לְבָאֵר הֶעֱנָן וְטַעַם הַדְּבַר
 20 שְׁדוּקָא עַל יְדֵי עֲבוּדָת
 21 הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָה לְמִטָּה
 22 לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי, לְמִרּוֹת
 23 כַּשְׂמֹרֵה הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר
 24 תַּתְּעֵלָה הַנְּשָׁמָה לְדַרְגָּא
 25 נְעֻלִית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שְׁהִיתָה
 26 קוֹדָם יְרִידָתָה¹⁷. דְּלְכַאֲוָרָה
 27 אֵינּוּ מוּבָן, שְׁהָרִי יְדוּעַ שְׁכָל עֲלִיָּה הִיא עַל יְדֵי גְּדִפִין, שְׁזָהוּ
 13 עֲנָן אֲהַבָּה וְיִרְאָה שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם גְּדִפִין¹⁸, שְׁעַל
 14 יָדָם נְעֻשִׁית עֲלִיָּית הַנְּשָׁמָה. אֲמָנָם, בְּנוֹגַע לְעֲלִיָּה
 15 שְׁנַעֲשִׁית עַל יְדֵי עֲבוּדָת הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָה לְמִטָּה
 16 לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף, אִי אֲפָשֵׁר לֹמַר שְׁהֲעֵלִיָּה הִיא
 17 עַל יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֲהַבָּה וְיִרְאָה שְׁנַעֲשֵׂה
 18 בְּהַנְּשָׁמָה עֲצָמָה כְּשִׁהִיתָה מְלוּבָשֵׁת בְּגוֹף, שְׁהָרִי
 19 הָאֲהַבָּה וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה לְמִטָּה אֵין
 20 לְהֵם עֶרְף וְדַמְיוֹן כִּלְל לְמַעְלַת הָאֲהַבָּה וְיִרְאָה
 21 שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה לְמַעְלָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּתַנְיָא¹⁹
 22 שְׁגַם שְׁיִהִיָּה צְדִיק גְּמֹר עוֹבֵד הַנְּי' בְּיִרְאָה
 23 וְאֲהַבָּה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים לֹא יִגִיעַ לְמַעְלַת דְּבִיקוּתוֹ
 24 בְּהַנְּי' בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵימוּ בְּטָרָם יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַזֶּה
 25 הַחוּמְרִי, לֹא מִיְנָה וְלֹא מִקְצָתָה וְאֵין עֶרְף וְדַמְיוֹן
 26 בְּיִנְיָהֶם כִּלְל, שְׁזָהוּ מִצַּד הַתְּעוֹלָם וְהַתְּסַתֵּר דְּהַגּוֹף
 41 אֵינָם רַק מְשֻׁמִּים לְרֹאשׁוֹ וְגוֹפּוֹ לְפִרְחָא בַּהּ, וְכֵן דְּרַךְ־מִשַׁל הַתּוֹרָה וּמִצּוּת
 42 הֵן עֵיקַר הַיְחוּד הַעִילּוֹן עַל יְדֵי גִילּוּי רְצוֹן הַעִילּוֹן הַמִּתְגַּלָּה עַל יְדִיהֶן, וְהַדְּחִילוֹ
 43 וְרַחֲמֵימוּ הֵם מַעֲלִים אוֹתָן לְמַקּוֹם שִׁתְּלָגָה בּוֹ הַרְצוֹן אוֹר־אֵין־טוֹף בְּרוּךְ־הוּא
 44 הַיְחַדּוּד...".
 45 אֲמָנָם, עַל אִף הַמְּבֹאֵר שֶׁהַתּוֹרָה
 46 וּמִצּוּת שֶׁהָאֵדָם מְקִיִּים עוֹלִים לְמַעְלָה
 47 עַל יְדֵי אַהֲבַת ה' וִירֵאת ה', מְכַל מְקוֹם
 48 בְּנוֹגַע לְעֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׁית בְּנִשְׁמָה
 49 עֲצָמָה וּבְדַבְרֵיִם שֶׁהִיא פּוֹעֵלֵת בָּהֶם
 50 'קִנְיָן' עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַנְּשָׁמָה
 51 בִּירִידָתָה לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
 52 בְּגוֹף, אִי אֲפָשֵׁר לֹמַר
 53 שְׁהֲעֵלִיָּה הִיא עַל יְדֵי
 54 הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֲהַבָּה וְיִרְאָה
 55 שְׁנַעֲשֵׂה בְּהַנְּשָׁמָה עֲצָמָה
 56 כְּשִׁהִיתָה מְלוּבָשֵׁת בְּגוֹף, אִלָּא
 57 וְדֹאִי שְׁאֵין כְּכּוֹחַ אַהֲבַת וִירֵאת ה', שֶׁל
 58 הַנֶּשְׁמָה בְּהִיּוֹתָה בְּגוֹף, לְפַעֵל בַּהּ אֶת
 59 הַעִלּוּי הָאֲמֹרָה, שְׁהָרִי הָאֲהַבָּה
 60 וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּהִיּוֹתָה
 61 לְמִטָּה מְלוּבָשֵׁת בְּגוֹף גַּשְׁמִי אֵין
 62 לְהֵם עֶרְף וְדַמְיוֹן וְאֵין לְהֵם כֹּל
 63 יַחַס וְהַשׁוּוּאָה כִּלְל לְמַעְלַת
 64 הָאֲהַבָּה וְיִרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה
 65 בְּהִיּוֹתָה לְמַעְלָה, כְּמִבּוֹאֵר
 66 בְּתַנְיָא¹⁹ שְׁגַם שְׁאֵפִילוֹ שְׁיִהִיָּה
 67 אֲדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי צְדִיק
 68 גְּמֹר עוֹבֵד הַנְּי' בְּיִרְאָה
 69 וְאֲהַבָּה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים וְאֲהַבַת
 70 ה' שֶׁלוּ הִיא בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת הַנְּקִרְאוֹת
 71 'אַהֲבַת רַבָּה' (אַהֲבַת גְּדוֹלָה) וְאַהֲבַת
 72 בְּתַעֲנוּגִים' (אַהֲבַת שֶׁל עוֹנֵג מִהַקִּירְבָּה
 73 לְאִלּוּקוֹת, בְּשׁוּנָה מֵאַהֲבַת כַּשֵּׁי אֵין
 74 רַגֵּשׁ שֶׁל צִמְאֻן מִפְּנֵי הַרִיחֻק), כִּלְל
 75 זֹאת לֹא יִגִיעַ לְמַעְלַת דְּבִיקוּתוֹ
 76 בְּהַנְּי' בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵימוּ בִּירָא
 77 וּבַאֲהַבָּה בְּטָרָם יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הַזֶּה הַחוּמְרִי, לֹא מִיְנָה וְלֹא
 78 מִקְצָתָה וְאֵין עֶרְף וְדַמְיוֹן בְּיִנְיָהֶם כִּלְל, לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁאַהֲבַת ה'
 79 וִירֵאת ה' שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם לְמַטָּה, אֲפִילוֹ אִם הוּא צְדִיק גְּמֹר בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת, לֹא
 80 יְכוּלָה לְהִיּוֹת בְּדִרְגַת הָאֲהַבָּה וִירָאָה שֶׁהוּי לֹ לְפָנָי שִׁירֵד לְמַטָּה, אִלָּא שְׁאֵפִילוֹ

17) בהבא לקמן – ראה ד"ה חמשה קניינים הנ"ל הערה 3. מאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' קכא ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תתנו ואילך. אוה"ת שבועות (במדבר ח"א) ע' קפב ואילך. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רנג ואילך.
 18) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב). תניא פ"מ (נה, א ואילך). ובכ"מ. 19) פל"ז (מח, סע"א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אין כל דמיון בין שני הדברים **שָׁזְהוּ** והסיבה לכך שהאבה ה' ויראת ה' של
 2 נשמה בגוף היא בדרגה הרבה יותר נמוכה מזו של הנשמה למעלה היא **מֵצַד**
 3 **הַהַעֲלֵם וְהַהִסְתֵּר דְּהַגּוֹף** שבו מלוכשת הנשמה **שְׁפוּעַל** הגוף **עֲנִין**
 4 **שֶׁל חוֹמְרִיּוֹת וַיִּשׁוּת כּוֹ', שְׁגָם** שאפילו **עַל יְדֵי רִיבּוּי עֲבוּדָה**
 5 **אֵינוּ יְכוּל לִיפְטֹר מִזֶּה לְגַמְרִי,**
 6 **וְעַד שְׁאֵפִילוּ צְדִיק גָּמּוּר** 1 **שְׁפוּעַל עֲנִין שֶׁל חוֹמְרִיּוֹת וַיִּשׁוּת כּוֹ', שְׁגָם עַל**
 7 **עוֹבַד הַגּוֹ' בְּיָרְאָה וְאֶהְבָּה** 2 **יְדֵי רִיבּוּי עֲבוּדָה אֵינוּ יְכוּל לִיפְטֹר מִזֶּה לְגַמְרִי,**
 8 **בְּתַעֲנוּגִים** אפילו צדיק בדרגה כל 3 **וְעַד שְׁאֵפִילוּ צְדִיק גָּמּוּר עוֹבַד הַגּוֹ' בְּיָרְאָה**
 9 כן גבוהה **אֵינוּ בָּטֵל בְּמַצִּיאוֹת** 4 **וְאֶהְבָּה בְּתַעֲנוּגִים אֵינוּ בָּטֵל בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי**
 10 לאלוקות **לְגַמְרִי, אֶלָּא** שהגוף 5 **אֶלָּא הוּא דָּכָר בְּפָנָי עֲצָמוּ יְרָא הַגּוֹ' וְאוֹהֲבֵי²⁰,**
 11 גורם שאפילו הוא **הוּא דָּכָר בְּפָנָי** 6 **יֵשׁ מִי שְׂאוֹהֲבֵי²¹, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתְכַן שְׁעַל יְדֵי**
 12 **עֲצָמוּ יְרָא הַגּוֹ' וְאוֹהֲבֵי²⁰, יֵשׁ** 7 **הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וְיָרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה**
 13 **מַצִּיאוֹת שֶׁל יֵשׁ מִי שְׂאוֹהֲבֵי²¹,** 8 **(שְׂאִין לָהֶם עֲרָךְ וְדַמְיוֹן לְאֶהְבָּה וְיָרְאָה שֶׁל**
 14 **וְאִם כֵּן, כִּיּוֹן שֶׁהֵאֱבָה וִירָאָה שֶׁל** 9 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא מוּגַבֶּלֶת בְּגַלֵּל הַגּוֹף**
 15 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא מוּגַבֶּלֶת בְּגַלֵּל הַגּוֹף** 10 **וְיִתְרֵי מִפְּמֹו שְׁהִיָּתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה לְמַטָּה, שְׂאִז**
 16 **הַחֲמוּרֵי אֵיךְ יִתְכַן שְׁעַל יְדֵי** 11 **עֲמָדָה בְּהַתְּעוֹרְרוֹת אֶהְבָּה וְיָרְאָה נְעֻלִים יוֹתֵר**
 17 **הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֶהְבָּה וְיָרְאָה** 12 **לָהֶם עֲרָךְ וְדַמְיוֹן לְאֶהְבָּה**
 18 **שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה (שְׂאִין** 13 **ג) וְיּוֹבֵן זֶה עַל פִּי הַיְדוּעָה²² שְׁיִרִידַת הַנְּשָׁמָה**
 19 **וְיָרְאָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** 14 **לְמַטָּה הִיא בְּאוֹפֵן שְׁלֵא כֹל הַנְּשָׁמָה**
 20 **תְּתַעֲלֶה (לְעִיל) תְּתַעֲלֶה הַנְּשָׁמָה** 15 **מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֶלָּא רַק הָאֶרֶת וּמִקְצַת הַנְּשָׁמָה,**
 21 **כַּמְבוּאָר לְעִיל) תְּתַעֲלֶה הַנְּשָׁמָה** 16 **אֲבָל עֵיקַר הַנְּשָׁמָה וְעֵצֶם הַנְּשָׁמָה נִשְׁאָר בְּבַחֲיִנַת**
 22 **לְדַרְגָּא נְעֻלִית יוֹתֵר מִפְּמֹו** 17 **מְקִיף עַל הַגּוֹף, וְנִקְרָא בְּלִשׁוֹן חַז"ל בְּשֵׁם מְזַל²²,**
 23 **שְׁהִיָּתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה לְמַטָּה,** 18 **שָׁזְהוּ עֲנִין דְּמַזְלִיָּהוּ חַז"ל²³. וְעֲנִין זֶה הוּא בְּכָל**
 24 **שְׂאִז** 19 **הַדְּרָגוֹת שְׁבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה. דְּהֵנָּה,** 20 **בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּתִיב²⁴ בְּנִים אֲתֶם לַהַגּוֹ' וְעֲנִין זֶה הוּא בְּכָל**
 25 **עֲמָדָה בְּהַתְּעוֹרְרוֹת אֶהְבָּה וְיָרְאָה נְעֻלִים יוֹתֵר** 21 **אֶלְקִיכֶם, וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ וְיָרְדוּ לְמַטָּה דְרָךְ**
 26 **שְׁהִיָּתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה לְמַטָּה,** 22 **הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת אֲרַבְּעַת הַעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה**
 27 **עֲמָדָה** 23 **יְצִירָה וְעֲשִׂיָּה, וּמִזֶּה מוּבָן, דְּכִשֵּׁם שְׁבִירִידַת**
 28 **לְמַטָּה** 24 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף, יִשְׁנוּ בַּחֲיִנַת**
 29 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** 25 **הַמְזַל שֶׁהוּא בַּחֲיִנַת הַמְקִיף שְׁנִשְׁאָר לְמַעְלָה**
 30 **עֲמָדָה** 26 **בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוֹת דְּעֲשִׂיָּה, כִּף גַּם בְּדַרְגַּת**
 31 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה** 27 **נְעֻלִים יוֹתֵר לְאִין עֲרוּךְ וּלְכֵן**
 32 **בְּהַתְּעוֹרְרוֹת אֶהְבָּה וְיָרְאָה** 28 **כּוּוּדָאֵי שֶׁהֵעִילוּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי**
 29 **הַיִּרִידָה וּפְעוּלַת הַקְּיָן' שֶׁהִיא פּוֹעֵלַת** 29 **עַם עֵיקַר הַנְּשָׁמָה שֶׁהוּא הַיְמוּל' הוּא**
 30 **עַל יְדֵי עוֹבְדוֹתָה לְמַטָּה, הִיא לֹא מֵצַד** 30 **בְּכָל הַדְּרָגוֹת שְׁבִירִידַת**
 31 **הַגְּדוּפִין' שֶׁל אֶהְבָּה וִירָאָה בְּדַרְגוֹת** 31 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה שְׁכֵן הַיִּרִידָה הִיא**
 32 **שֶׁיְכוּלוֹת הַהִיּוֹת לְנִשְׁמָה בְּגוֹף גַּשְׁמִי,** 32 **יְרִידָה שֶׁל רִיבּוּי מְדַרְיָנוֹת, מְדַרְגָּה**
 33 **אֶלָּא הֵעִילוּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי הַיִּרִידָה** 33 **לְדַרְגָּה. דְּהֵנָּה, בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
 34 **לְמַטָּה (לְמַצַּב נִעְלָה עוֹד יוֹתֵר מִכְּפִי** 34 **כְּתִיב²⁴ כְּתוּב בְּתוֹרָה בְּנִים אֲתֶם**
 35 **שֶׁהִיא קוֹדֵם הַיִּרִידָה), הוּא מְסִיבָה** 35 **לַהַגּוֹ' אֶלְקִיכֶם, וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ**
 36 **אֲחֻרַת, וְכִפִּי שְׁיוּסְבֵר לְהֵלֵךְ.** 36 **הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה**
 37 **ג) וְיּוֹבֵן זֶה עַל פִּי הַיְדוּעָה²² בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׁבִירִידַת הַנְּשָׁמָה**
 38 **לְמַטָּה לְעוֹלָם הוּוּ, לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי הִיא בְּאוֹפֵן שְׁלֵא כֹל**
 39 **הַנְּשָׁמָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֶלָּא רַק הָאֶרֶת וּמִקְצַת הַנְּשָׁמָה**
 40 **הִיא מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף, אֲבָל עֵיקַר הַנְּשָׁמָה וְעֵצֶם הַנְּשָׁמָה נִשְׁאָר**
 41 **בְּבַחֲיִנַת מְקִיף עַל הַגּוֹף מִלְּמַעְלָה, וְנִקְרָא עֵיקַר הַנְּשָׁמָה, שְׂאִינוּ**

(20) תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך). (21) תו"א קיד, ד. (22) לקו"ת במדבר טז, סע"א. האזינו עא, ד. שה"ש טז, ד. ובכ"מ. (23) מגילה ג, א. וש"נ. (24) ראה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 וְעַל חִיבוּר זֶה שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה עִם הַמּוֹל' שֶׁלָּה כִּפִּי שֶׁהוּא
 44 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת נֶאֱמָר²⁵ בְּחֹרֵה יַעֲקֹב חָבַל נִחְלָתוֹ, כְּמוֹ הַחָבַל
 45 הָאֶחָזוּ מֵחֹבֵר וְקִשּׁוּר מֵעֲלִיּוֹן לְתַחְתּוֹן, שֶׁכָּאֲשֶׁר מִנְעֻנְעִים
 46 קָצָהוּ הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַחָבַל הִנֵּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִתְנַעֲנַע כּוֹלוֹ גַּם
 47 קָצָהוּ הָעֲלִיּוֹן בְּכַת אַחַת, וְכֵן
 48 לְהִיפֹךְ, שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים קָצָהוּ
 49 הָעֲלִיּוֹן מִתְנַעֲנַע בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא
 50 גַּם קָצָהוּ הַתַּחְתּוֹן כִּי הַקָּצָה
 51 הָעֲלִיּוֹן וְהַקָּצָה הַתַּחְתּוֹן קְשׁוּרִים
 52 וּמְחוּבְרִים זֶה עִם זֶה. וּמִזֶּה מֵהַמְּבֹרָר
 53 לְעֵיל אִוֵּרֵת הַקִּשּׁוּר בֵּין הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה
 54 לְמּוֹל' הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה מִבּוֹךְ,
 55 שֶׁכָּאֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה שְׁלֵמָטָה
 56 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף מִתְעוֹרְרֵת
 57 בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, הֲרִי זֶה פּוֹעֵל
 58 הַתְּעוֹרְרוֹת אֲהֲבָה וְיִרְאָה בְּכָל
 59 הַמְּדַרְיָגוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה
 60 לְמַעְלָה, עַד לְבַחֲיַנַּת טְהוֹרָה
 61 הִיא, הִיא מְדַרְיַגַת הַנִּשְׁמָה כִּפִּי שֶׁהִיא
 62 בְּאֲצִילוֹת, כְּמִבּוֹר לְעֵיל, בְּכָל
 63 מְדַרְיָגָה וּמְדַרְיָגָה נִפְעֶלֶת
 64 הַתְּעוֹרְרוֹת לְפִי עֲנִינָה שֶׁל אוֹתָהּ
 65 מְדַרְיָגָה, שֶׁהִיא אֵינוֹ דוּמָה מְדַרְיַגַת
 66 הַנִּשְׁמָה כִּפִּי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 67 לְמְדַרְיַגַת הַנִּשְׁמָה כִּפִּי שֶׁהִיא בְּדִרְגוֹת
 68 נְמוּכוֹת יוֹתֵר.
 69 אָמֵנָם עַל אֵף הַמְּבֹרָר לְעֵיל שֶׁכָּאֲשֶׁר
 70 הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה עוֹבֵדֶת אֶת ה', הַדְּבָר
 71 פּוֹעֵל גַּם בְּדִרְגוֹת הַנִּשְׁמָה שֶׁלָּה נִחְלָבְשׁוּ
 72 בְּגוֹף, בַּחֲיַנַּת הַמּוֹל', עֲרִיין אֵין זֶה כֹּל
 73 הַהִסְבֵּר מְדוּעַ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְאַחַר
 74 הַיִּרְיָדָה הַגְּדוּלָּה, נִפְעַל דּוּקָא עַל יַדִּי
 75 עֹבֵדֶת הַנִּשְׁמָה כִּשְׁהִיא מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף
 76 בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אִמְנָם יֵשׁ חִיבוּר בֵּין
 77 הַנִּשְׁמָה שֶׁלְמַטָּה עִם הַמּוֹל' שֶׁלָּה
 78 שֶׁנִּשְׂאָר לְמַעְלָה, אֲבָל בֵּינּוֹן שְׁעַל
 79 יְדֵי עֹבֵדֶת הַנִּשְׁמָה
 80 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בְּגוֹף, מִתְעַלֵּית
 81 הַנִּשְׁמָה לְדִרְגָּא נְעִלִית יוֹתֵר
 82 מִכְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קוֹדֵם יְרִידָתָה,
 83 כְּמִבּוֹר לְעֵיל, עַל פְּרָחָךְ צְרִיף לּוֹמֵר, שֶׁמְעַלֵּת אֲהֲבָה וְיִרְאָה
 84 דִּהְנִשְׁמָה לְמַטָּה הִיא מְעַלָּה מִיּוֹחֵדֶת בְּמִינָה, לֹא רַק הַמְעַלָּה שְׁעַל

1 העליונות כלולות זו מזו כך שבכל אחת מהן יש את כל עשר הספירות, וכך
 2 גם בספירת המלכות של עולם העשיה (הרוחני) הנחות מבין ארבעת
 3 העולמות, יש את כל הספירות (מ'חכמה שבמלכות' עד 'מלכות שבמלכות').
 4 וכשהנשמה יורדת לעולם הזה הגשמי, יש מעלה, את ה'מקיף' של הנשמה
 5 כפי שהוא בעשר הספירות של מלכות
 6 דעשיה, והוא המזל שלה, והנשמה
 7 שלמטה קשורה ומחוברת בו, קָן גַּם
 8 בְּדִרְגַת הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם
 9 הָעֵשִׂיָּה הַרוּחָנִי, שֶׁלְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם
 10 הַזֶּה, שֶׁהוּא חֲחֵק הַגִּשְׁמִי שֶׁל עוֹלָם
 11 הָעֵשִׂיָּה יֵשׁ בַּחֲיַנַּת הַמּוֹל' בְּעֵשֶׂר
 12 סְפִירוֹת דְּמִלְכוּת דִּיצִירָה כִּי
 13 עוֹלָם הַיִּצִירָה הוּא הָעוֹלָם שֶׁבְּסוֹדֵר
 14 הַשְּׁתַּלְשׁוּת הָעוֹלָמוֹת נִמְצָא מַעַל עוֹלָם
 15 הָעֵשִׂיָּה, וְכֵן בְּדִרְגַת הַנִּשְׁמָה
 16 בְּעוֹלָם הַיִּצִירָה יֵשׁ בַּחֲיַנַּת
 17 הַמּוֹל' הַמְּקִיף' שֶׁלָּה יוֹרֵד לְעוֹלָם
 18 הַיִּצִירָה וְנִמְצָא בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת
 19 דְּמִלְכוּת דְּבִרְיָאָה, וְכֵן בְּדִרְגַת
 20 הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁמַּעַל
 21 עוֹלָם הַיִּצִירָה יֵשׁ בַּחֲיַנַּת הַמּוֹל'
 22 בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּמִלְכוּת
 23 דְּאֲצִילוֹת, וְעַד לְשִׁרְשָׁה שֶׁל
 24 הַנִּשְׁמָה בְּבַחֲיַנַּת חֲכָמָה
 25 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁזָּהוּ בַּחֲיַנַּת
 26 טְהוֹרָה הִיא (כפי שאומרים בברכת
 27 'אלקי נשמה', 'טהורה היא' – הנשמה
 28 כפי שהיא באצילות, 'אתה בראתה' –
 29 הנשמה כפי שהיא בכריאה, 'אתה
 30 יצרתה' – הנשמה כפי שהיא ביצירה
 31 'אתה נפחתה ב' – הנשמה כפי שהיא
 32 בעשיה). וְכֵינּוֹן שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים
 33 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף יֵשׁנוּ בַּחֲיַנַּת
 34 הַמּוֹל' שֶׁהִיא דִּרְגַת הַנִּשְׁמָה
 35 שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים, שֶׁהַמּוֹל' שֶׁלָּה שֶׁל
 36 הַנִּשְׁמָה כִּפִּי שֶׁהִיא בְּעֵשִׂיָּה הִיא
 37 דִּרְגַת הַנִּשְׁמָה שֶׁבִּיצִירָה וְכֵינּוֹן
 38 עַד לְבַחֲיַנַּת טְהוֹרָה הִיא
 39 שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים, נִמְצָא, שֶׁהַנִּשְׁמָה
 40 כִּפִּי שֶׁיִּרְדָּה וְנִחְלָבְשָׁה בְּגוֹף
 41 יֵשׁ לָּהּ לְמַעֲשֵׂה קִישׁוּר וְחִיבוּר גַּם עִם בַּחֲיַנַּת טְהוֹרָה הִיא
 42 שֶׁכְּשֶׁמִּנְעֻנְעִים.

(25) האזינו לב, ט. וראה תניא אגה"ת פ"ה.ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יְדִי זֶה שִׁישׁ לְנִשְׁמָה לְמִטָּה הַתְּעוֹרְרוֹת אַהֲבָה וִירָאָה נַעֲשִׂית הַתְּעוֹרְרוֹת
 2 הָאֵהָבָה וִירָאָה בְּכָל הַדְּרָגוֹת שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה שְׁלֹמְעֵלָה (שְׁהָרִי
 3 הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה לְמַעְלָה הָיוּ גַם קוֹדֵם יְרִידָתָהּ
 4 לְמִטָּה וְלֹא יִתְכַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה תִרְדֵּי גְדוּלָה רַק כִּדִּי לְהַשִּׁיג דְּבַר שֶׁהִיא לֵה
 5 כְּבוֹר קוֹדֵם הִירִידָה), כִּי אִם, שְׁיִישׁ
 6 מַעְלָה בְּאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל
 7 הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ לְמִטָּה
 8 כִּשְׁהַגּוֹף מַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל הַנְּשֻׁמָּה
 9 לְגַבִּי הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל
 10 הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ לְמַעְלָה, כִּפִּי
 11 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 12 וְהַעֲנִין הוּא, שְׁמַעְלַת
 13 הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהָבָה וִירָאָה
 14 דִּהְנִשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף,
 15 הִיא אֲכָן לֹא מַצֵּד פְּעוּלָתָהּ עַל חֲלָקִי
 16 הַנְּשֻׁמָּה שֶׁלֹּא מְלוּבָשִׁים בְּגוֹף, אֵלֹא
 17 מַצֵּד הַהֶתְלַבְּשׁוֹת שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה
 18 בְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית דְּוָקָא, כִּפִּי
 19 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 20 דִּהְנֵה, נִפְשׁ הַבְּהֵמִית שְׁבָה
 21 מִתְּלַבְּשֵׁת הַנִּפְשׁ הַאֲלוּקִית כִּשְׁהִיא
 22 עוֹבֵרֶת עֲבוּדָתָהּ כִּנְשֻׁמָּה בְּגוֹף, כָּל
 23 עֲנִינְיָהּ שֶׁל הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית הֵם לֹא
 24 עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, וְאִין הַנִּפְשׁ
 25 הַבְּהֵמִית פּוֹעֵל עַל פִּי הַשֶּׁכֶל וְהַהִיגוֹן
 26 כִּי אִם פְּעוּלָתָהּ שֶׁל הַנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית
 27 הִיא לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת, לְזָכוֹן,
 28 כְּשֶׁנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית מִתְּעוֹרְרוֹת
 29 בְּאֵהָבָה וִירָאָה לְאֵלְקוֹת (עַל
 30 יְדִי וְבַשְּׁפַעַת נִפְשׁ הָאֵלְקוֹת
 31 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּהָ שְׁהִיא עֲצֻמָּה
 32 מִתְּעוֹרֵרֶת בְּאַהֲבָה וִירָאָה), הִרִי זֶה
 33 גַּם לֹא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, כִּי
 34 אִם לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת,
 35 בְּהַתָּאם לְטַבְעָה וְעִנְיָהּ שֶׁל הַנִּפְשׁ
 36 הַבְּהֵמִית אֵלֹא שְׁעִנְיָן זֶה שֶׁל
 37 הַתְּעוֹרְרוֹת אַהֲבָה וִירָאָה בְּנִפְשׁ
 38 הַבְּהֵמִית, עִם הִיּוֹת לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת,
 39 מִכְּלִמְקוֹם הִרִי הוּא קָשׁוּר גַּם עִם
 40 דְּרָגָא שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
 41 כִּי דְּיֹעַ שְׁהַעֲנִינִים שְׁלֹמְעֵלָה
 42 מִטַּעַם וְדַעַת יֵשׁ לָהֶם קָשׁוּר
 43 וְשִׁיכּוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם
 44 וְדַעַת כִּי טוֹף טוֹף, גַּם לְמִטָּה מִטַּעַם
 45 וְדַעַת הוּא, בְּמוֹבֵן מְסוּיָם, עַל-שִׁכְלִי.

46 וְעַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשֻׁמָּה וְהַתְּלַבְּשׁוֹתָהּ בְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁכֵּל
 47 הַתְּנַהֲלוֹתָהּ הִיא לֹא עַל פִּי טַעַם וְדַעַת נַעֲשִׂית גַּם הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהָבָה
 48 וִירָאָה דְּנִפְשׁ הָאֵלְקוֹת בְּאוֹפֵן שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְזוֹהִי
 49 מַעְלַת הָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה לְמִטָּה כִּשְׁהִיא מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף
 50 וּבְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית לְגַבִּי הָאֵהָבָה
 51 וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה בְּהִיּוֹתָהּ
 52 לְמַעְלָה, לְפָנֵי הִירִידָה לְמִטָּה,
 53 שְׁהָאֵהָבָה וִירָאָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה
 54 לְמַעְלָה הֵם עַל פִּי טַעַם וְדַעַת
 55 וְעַם כָּל מַעְלָתָן הִרִי זֶה בְּמִידָה מְוַגְבֶּלֶת,
 56 בְּהַתָּאם לְרַמַּת הַטַּעַם וְדַעַת, וְהַרְגֵּשׁ שֶׁל
 57 הָאֵהָבָה וְהִירָאָה הוּא בְּהַתָּאם לְמִידַת
 58 הַהִשְׁגָּה הַשִּׁכְלִית, אֲמָנָם, עַל יְדֵי
 59 יְרִידָתָהּ שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה הַאֲלוּקִית
 60 לְמִטָּה לְהַתְּלַבְּשׁ בְּנִפְשׁ
 61 הַבְּהֵמִית, נַעֲשֶׂה אֲצֵלָה אֵהָבָה
 62 וִירָאָה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
 63 וְדַעַת, וְכִפִּי שִׁיבּוּרָה לְהֵלֵן.
 64 (ד) וְבִיאֹר הַעֲנִין, דִּהְנֵה, יְדוּעַ
 65 שְׁיִישׁ שְׁנֵי מִינֵי אֵהָבָה, שְׁנֵי
 66 סוּגִיָם שֶׁל אַהֲבָה ה' אֵהָבָה זוּטָא
 67 אַהֲבָה קִטְנָה, בְּדִרְגָּה נְמוּכָה, וְהִיא
 68 אַהֲבָה מְוַגְבֶּלֶת וְאֵהָבָה רַבָּה אַהֲבָה
 69 גְּדוּלָה, בְּדִרְגָּה גְּבוּוּהָ, וְהִיא אַהֲבָה
 70 בְּלִתי מְוַגְבֶּלֶת. אֵהָבָה זוּטָא הִיא
 71 אֵהָבָה שְׁבָאָה הֵינּוּ רַגֵּשׁ שֶׁל אַהֲבָה
 72 ה' שְׁמַתְעוֹרֵר עַל יְדֵי הַתְּבוֹנְנוֹת
 73 שְׁכִלִית שֶׁהָאָדָם מִתְּבוֹנֵן בְּגְדוּלַת ה',
 74 שְׁהִיא אֵהָבָה שְׁעַל פִּי טַעַם
 75 וְדַעַת וְהַהֲנָה וְהַהֲשָׁגָה וְהַתְּבוֹנְנוֹת
 76 הִיא הַמְּעוֹרֵרֶת וְמוֹלִידָה אַהֲבָה זו,
 77 וְאֵהָבָה רַבָּה הִיא אֵהָבָה
 78 טְבָעִית וְעֲצֻמָּת שְׁקִימַת בְּנִשְׁמָה
 79 מַצֵּד עֲצֻמָּה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
 80 וְדַעַת וְאִינָה מְוַגְבֶּלֶת לְפִי מִידַת
 81 הַהֲנָה וְהַתְּבוֹנְנוֹת.
 82 וְהֵנָּה, עֲבוּדַת הַנְּשֻׁמָּה מַצֵּד
 83 עֲצֻמָּה (כְּמוֹ שְׁהִיא לְמַעְלָה
 84 קוֹדֵם שִׁירְדָה לְמִטָּה לְהַתְּלַבְּשׁ בְּגוֹף)
 85 עֵיקָרָה הוּא בְּעִנְיָן הַהֲשָׁגָה

32 וְאֵהָבָה רַבָּה הִיא אֵהָבָה טְבָעִית וְעֲצֻמָּת שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְהֵנָּה, עֲבוּדַת
 33 הַנְּשֻׁמָּה מַצֵּד עֲצֻמָּה (כְּמוֹ שְׁהִיא לְמַעְלָה) עֵיקָרָה הוּא בְּעִנְיָן הַהֲשָׁגָה דְּוָקָא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דִּןְקָא. וְכִדְוַע²⁶ בתורת החסידות שָׁזְהוּ הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל שְׁבִין
 2 נְשָׁמוֹת לְמִלְאָכִים, שְׁמֵלְאָכִים, הָאֲהָבָה וְהִירְאָה שְׁלֵהֶם הֵם
 3 אֲהָבָה וְהִירְאָה טְבַעִים שְׁקִימָת בְּהֵם מִצַּד עֲצָמָם, וְעַד שְׁאֲפִילוּ
 4 מִלְאָכִים עֲלוּנִים שְׁבַעֲוֹלָם הַבְּרִיאָה שְׁעַבְדֻתָם בְּדַחִילוּ
 5 וְרַחֲמֵי אַהֲבָה וִירָאָה שְׁכָלִים
 6 ולא 'אהבה ויראה טבעיים'
 7 (כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּעֵץ
 8 חַיִּים²⁷ מִכְּתָבֵי הָאֲרִיז'ל וְהוּבָא
 9 בְּתַנְיָא²⁸), אִין זֶה גַם הַדַּחִילוּ
 10 וְרַחֲמֵי שְׁכָלִים בְּאֹפֶן שְׁהַעֲיָקָר
 11 הוּא הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְהַשְׁגָּה
 12 הַשְׁכָּלִית שְׁנַעֲשִׂית מְקוֹר
 13 לְהַמְדוּת, כִּי אִם, שְׁהַשְׁכָּל
 14 הוּא רַק סִיבָה לְעוֹרֵר וְלַגְלוֹת
 15 אֶת הַמְדוּת הַטְּבַעִים²⁹
 16 שְׁקִימָת כְּבוֹר גַּם בְּמִלְאָכִים אֵלוּ,
 17 שְׁבַעֲוֹלָם הַבְּרִיאָה. וְהַחִילּוּק שְׁבִין
 18 מִלְאָכִים דְּבִרְיָאָה שְׁעוֹבְדִים אֵת
 19 ה' בִּדְחִילוּ וְרַחֲמֵי שְׁכָלִים
 20 לְמִלְאָכִים דִּיצִירָה שְׁעוֹבְדִים אֵת
 21 ה' בִּדְחִילוּ וְרַחֲמֵי טְבַעִים הוּא,
 22 שְׁמֵלְאָכִים דִּיצִירָה שְׁלֵמָטָה
 23 מְבִרִיאָה עַבְדֻתָם אִינְה אֶלָּא
 24 בְּדַחִילוּ וְרַחֲמֵי טְבַעִים
 25 בְּלִבְד, הֵינּוּ, שְׁאִין אֶצְלָם כֻּל
 26 הַתְּבּוֹנְנוֹת שְׁכָלִית (אֲפִילוּ לֹא
 27 בְּאֹפֶן שֶׁל סִיבָה) לְעוֹרֵר אֵת
 28 הַמְדוּת, מֵה שְׁאִין פֶּן
 29 מִלְאָכִים דְּבִרְיָאָה שְׁלֵמָטָה
 30 מִיצִירָה עַבְדֻתָם הִיא בְּדַחִילוּ
 31 וְרַחֲמֵי שְׁכָלִים, שְׁאֶצְלָם
 32 הַשְׁכָּל הוּא סִיבָה עַל-כֵּל-
 33 פְּנִים לַפְחוֹת בְּחוֹר סִיבָה וְגוֹרָם
 34 לְעוֹרֵר וְלַגְלוֹת אֵת הַמְדוּת,
 35 אֲבָל אֵף עַל פִּי כֵן, הַמְדוּת
 36 עֲצָמָם אֲפִילוּ בְּמִלְאָכִים דְּבִרִיאָה
 37 אִינָם מְדוּת שְׁכָלִים, כִּי אִם
 38 מְדוּת טְבַעִים, לְפִי שְׁהַשְׁכָּל
 39 הוּא רַק סִיבָה בְּלִבְד לְעוֹרֵר
 40 וְלַגְלוֹת הַמְדוּת הַטְּבַעִים

שְׁקִימָת בְּהֵם מִצַּד עֲצָמָם וְלֹא מְדוּבָר בְּדַחִילוּ וְרַחֲמֵי שְׁהַשְׁכָּל יוֹצֵר וְמוֹלִיד.⁴¹
 אֲמָנָם עַבְדֻת הַנְּשָׁמוֹת עֵינְקָרָה בְּעֵנֵן הַהֲשָׁגָה הַשְׁכָּלִית דִּיןְקָא,⁴²
 וְגַם הַמְדוּת שְׁלֵהֶם שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת, הֵם מְדוּת שְׁכָלִים, הֵינּוּ,⁴³
 אֲהָבָה שְׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת כִּי יִסוּדָה שֶׁל אַהֲבָה זֶה הִיא הַהֲשָׁגָה
 הַשְׁכָּלִית. וְמִזֶּה מֵהַהִבְדֵּל בֵּין הַשּׁוֹרֵשׁ
 וְהִיסוּד שֶׁל אַהֲבָה ה' שֶׁל הַמִּלְאָכִים
 (שְׁהִיא בַעֲיָקָרָה טְבַעִית) לַאֲהֲבָה ה' שֶׁל
 הַנְּשָׁמוֹת (שְׁהִיא בַעֲיָקָרָה שְׁכָלִית) בָּא
 הַחִילּוּק בֵּין מִלְאָכִים לְנְשָׁמוֹת
 גַּם בְּאֹפֶן הָאֲהָבָה וְהִירְאָה
 שְׁלֵהֶם, שְׁמֵלְאָכִים עוֹמְדִים
 תְּמִיד בְּהַשְׁתַּפְּכוֹת וְתִשׁוּקָה
 וְכִלְיוֹן לְצֵאת מִמְצִיאוֹתָם
 (מֵהַחוּמָר שְׁלֵהֶם כְּמִבְּאוּר
 שֶׁל מִלְאָכִים אֲמָנָם אִין גּוֹף גַּשְׁמִי אֲבָל
 גַּם בְּהֵם יֵשׁ 'חוּמָר' וְצוּרָה),
 כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּמִדְרָשׁ³⁰
 שְׁאֲמִירָת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ
 דְּהַמִּלְאָכִים הִיא בְּמִשְׁךָ פֶּל
 שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם,
 מִפְּנֵי שְׁכָּשְׂאוֹמֵר הַמֵּלֶאךֶם פְּעַם
 רִאשׁוֹנָה קְדוֹשׁ מִתְבַּטֵּל
 בְּמִצִּיאוֹת וְאִין נִפְשׁוּ חוּזְרֵת
 אֵלָיו עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת, וְכֵן
 בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה וְכוּ', וְנִמְצָא
 שְׁאֲמִירָת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים קְדוֹשׁ
 פַּעַם בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת הִיא בְּשְׁתִּים
 עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הַיּוֹם³¹, כִּי בְּכָל
 פַּעַם שְׁאֲמִירָת קְדוֹשׁ
 עוֹמְדִים הֵם בְּכִלְיוֹן וּבְכִיטוּל
 בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי בְּמִשְׁךָ אַרְבַּע
 שְׁעוֹת, וְהֵינּוּ, שְׁהֵאֲהָבָה

(26 תניא פל"ט. 27) שער נ פ"ז – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153. 28) שם בהגהה. 29) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' תתנט. אוה"ת שם ע' קפד. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'ערב ואילך. 30) תדבאר פ"ו. פ"ז. פל"א. תדא"ז פ"ב. 31) ראה גם לקו"ת שה"ש כט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וּיְרָאָה שְׁלֵהֶם הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל כְּלִיּוֹן וְיִצְיָאָה מִמְּצִיאוֹתָם. 2 מֵה שְׂאִין בֶּן נְשָׁמוֹת שְׁעִיקָר עֲבוּדָתָם בְּהִשְׁגָּה וְטַעַם וְדַעַת, 3 יוֹסוּד הַעֲבוּדָה הוּא שְׁכִלֵי הַגֵּה הָאֵהָבָה וְיִרְאָה שְׁלֵהֶם הֵם בְּמִנְדָּה 4 וְגִבּוּל לִפִּי מִידַת הַהֲבֵנָה וְהַשְׁגָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שְׁיִהְיוּ בְּבַחֲיִנַת כְּלוֹת 5 הַנְּפֶשׁ, כִּי הַמְקוֹר שֶׁל 6 הָאֵהָבָה וְיִרְאָה הוּא הַשְּׁכֵל הַמּוֹלִידֵן, וְלִכֵּן אֵין בִּיכוּלֵת 7 הָאֵהָבָה וְיִרְאָה לְהַתְעֵלוֹת 8 (אִיבְעָרְשִׁיּיגֵן לְהַתְעֵלוֹת גְּבוּה 9 יוֹתֵר) לְמַעְלָה מִמְּקוֹרָם שְׁהוּא 10 הַשְּׁכֵל וְגַם אַהֲבַת ה' בְּדִרְגָּה גְבוּהָ, 11 אֲצֵל הַנְּשָׁמוֹת, הִיא אַהֲבָה שְׁכִלִית, עַל 12 פִּי טַעַם וְדַעַת. 13 14 (ה) אֲמָנָם לְמֵרוֹת שְׁאוּפֵן עֲבוּרֵת 15 הַנְּשָׁמוֹת מִצַּד עֲצֻמֵן, וְכֵן הוּא בְּנִשְׁמוֹת 16 לְמַעְלָה קוֹדֵם הַיִּרְיָדָה לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ 17 בְּנוֹף, הוּא שְׁאֲהֲבַת ה' הִיא בַּעֲיָקָר 18 שְׁכִלִית, אַהֲבָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, 19 בְּכָל זֹאת, עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה 20 לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גַּשְׁמִי 21 וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית, שְׁעִנִּינָה אֵינוֹ שְׁכֵל 22 וְטַעַם וְדַעַת, כְּנֹכַח לְעִיל, נַעֲשֶׂה גַם 23 אֲצֵל הַנְּשָׁמָה אֵהָבָה רַבָּה 24 שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּפִּי 25 שְׁמַמְשִׁיךְ וּמְבָאָר. 26 וְהַעֲנִיֵן הוּא, דְּהִגָּה יְדוּעָה³² 27 בְּתוֹרַת הַסּוּד שְׁנִפְשׁ הָאֱלֹקִית 28 הִיא מְבַחֲיִנַת תִּיקוֹן, וְנִפְשׁ 29 הַבְּהִמִּית שְׁרָשָׁה מְעוֹלָם 30 הַתּוֹהוֹ כְּמִבּוּאָר בְּתוֹרַת הַסּוּד, לִפְנֵי 31 בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת ב'סֵדֵר הַשְּׁתַלְשׁוֹלוֹת 32 שֶׁל עוֹלָם הַתִּיקוֹן, כִּרָּא ה' אֵת עוֹלָם 33 הַתּוֹהוֹ. "עוֹלָם הַתִּיקוֹן", הֵינּוּ אוֹרוֹת 34 הַסְּפִירוֹת הַמְאִירִים בְּאוֹפֵן מְדוּד 35 וּמוֹתָאֵם לְכָלִי הַמְקַבְּלִים וְאֵילוּ ב"עוֹלָם 36 הַתּוֹהוֹ" הָאוֹרוֹת מְאִירִים בְּעוֹצְמָה רַבָּה 37 שְׁלֵא לִפִּי כְּלֵי הַמְקַבְּלִים (וְכִיּוֹן שְׁבַעוֹלָם 38 הַתּוֹהוֹ הָאוֹרוֹת מְרוּבִים וְהַכְּלִים 39 מוֹעֲטִים, הִיתָה ב"עוֹלָם הַתּוֹהוֹ" 40 שִׁבְרֵת הַכְּלִים' וְנִיצוּצוֹת מֵהָאוֹר 41 הָאֱלֹקִי שֶׁל עוֹלָם הַתּוֹהוֹ יִרְדוּ וְנִפְלוּ 42 לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, בְּדַבְרִים הַגְּשְׁמִיִּים), וְעַל

כך מבואר כאן ששורש הנפש האלקית הוא מעולם ושורש הנפש
הבהמית הוא מעולם התוהו. וכיין שתיקון עיקרו מוחין, ותוהו
עיקרו מדות שהם בתוקף ביותר (ולכן בעולם התוהו אין
התכללות של המידות זו בזו), לכן, עיקר עבודתה של נפש
האלקית מצד עצמה היא על
פי טעם ודעת והיסוד לעבודתה
הם המוחין וההשגה, ועל ידי
ירידתה של הנפש האלקית
להתלבש בנפש הבהמית
ששרשה מתוהו, ועיקרה מידות
ולא השגה, נעשה אצלה אצל
הנפש האלקית גם האהבה רבה
שלמעלה מטעם ודעת.
ועוד זאת, שפאשר נפש
האלקית פועלת פעולתה
בבירור ותיקון נפש הבהמית,
אזי מגעת הנפש האלקית עצמה
לדרגה שלמעלה גם אפילו
משרש נפש הבהמית
שפבחינת תוהו, וכפי שממשיך
ומבאר.
ויובן האמור לעיל על העילוי הגדול
של הנפש האלקית דוקא על ידי
התלבשותה בנפש הבהמית לברר
ולתקן את הנפש הבהמית, בתוספת
ביאור, בהקדמם הביאור בכללות
הענין דבירור נפש הבהמית
על ידי נפש האלקית שעצם
הדבר צריך ביאור, דלקאורה, כיין
שפסדר השתלשלות של ירידת
והמשכת האור האלקי למעלה, כדי
לברור עולמות, קודם תוהו
לתיקון ותוהו נעלה מתקון, איך
יש ביכולת נפש האלקית
שמתיקון לפעול בבירור
דנפש הבהמית ששרשה
מתוהו שלמעלה מתיקון?
אך הענין הוא³³, שיש דרגה
גבוהה ונעלית באלוקות שלמעלה
מתוהו ותיקון, שבה באותה
דרגה נעלית תוהו ותיקון שוים,
וקמו שנגמר³⁴ בכבואת מלאכי

(32) תו"א מקץ מא, ב. ובכ"מ. (33) ראה אוה"ת וישלח רלא, ב ואילך. קיצורים והערות לתניא ע' מט ואילך. (34) מלאכי א,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מלמעלה למטה שירידה זו היא לצורך עליה, כמבואר לעיל, 46
 שעליה זו היא למעלה יותר מִמָּמּוֹ שְׁהִיְתָה הנשמה בהיותה 47
 למעלה, לא רק בעולם העשייה, האחרון והנחות מארבעת העולמות 48
 הכלליים אלא גם בדרגות געלות יותר, וגם בדרגה היותר 49
 געלית שהיא כפי שהנשמה היתה 50
 בדרגת חכמה דאצילות, בחינת 51
 טהורה היא (פנוּכָר לְעִיל 52
 סעיף ג), והסיבה לעליה הגדולה 53
 היא כפי, על ידי התלבשותה 54
 של הנשמה האלוקית בנפש 55
 הבהמית ששרשה של הנפש 56
 הבהמית הוא מתוהו, עולם שיעקרו 57
 מידות ולא מוחין נעשה אצלה 58
 אצל הנשמה האלוקית אהבה רבה 59
 אהבת בלתי מוגבלת שלמעלה 60
 מטעם ודעת ועל-שכלית, ועל 61
 ידי זה שפועלת הנשמה האלוקית 62
 הבירור והתיקון דנפש 63
 הבהמית, מגעת הנשמה האלוקית 64
 עצמה לשרשה בבחינה באלוקות 65
 שלמעלה מתוהו ותיקון, 66
 פנוּכָר לְעִיל. 67
 (ו) והנה עלית הנשמה 68
 האלוקית שנעשית על ידי 69
 עבודתה למטה כשהיא מלוכשת 70
 בגוף ונפש הבהמית בבירור נפש 71
 הבהמית, שמתעלית הנשמה 72
 האלוקית למקום גבוה ביותר שלמעלה 73
 מאצילות (ששם בחכמה 74
 דאצילות היתה קודם וירדתה 75
 למטה והיא מתעלית למעלה מזה) 76
 לדרגה שלמעלה מאצילות, 77
 זהו הענין הפנימי והעמוק 78
 דישראל קנן אחד, שעל ידי 79
 עבודתם של בני ישראל למטה 80
 בבירור נפש הבהמית, 81
 מתעלים נשמות ישראל עצמן 82
 לדרגה שלמעלה מאצילות, 83
 עולמו דייקא, והמשנה מדייקת 84
 בלשונה ואומרת שאת הרברים הללו 85
 קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו, עולם 86
 של הקדוש ברוך הוא, ולא 'עולם' 87
 (סתם) והיא דרגה גבוהה באלוקות, 88
 למעלה מעולם האצילות, ועל ידי 89
 זה שפועלים את ענין ישראל קנין 90

הלוא אָח עָשׂו ששורשו מתוהו לַמַּעַב ששורשו מתיקון, ולא ניכרת 1
 מעלה באחד מהם על השני, ויתירה מזה, ולא זו בלבד שבאותה בחינה, 2
 שהיא למעלה הן מתוהו והן מתיקון, תוהו ותיקון שרים, אלא יותר מזה 3
 שתיקון הוא למעלה מתוהו, שְׁלֶכֶן הרי כהמשך הכתוב וְאֵהָבָה 34
 אֵת יַעֲקֹב הקדוש ברוך אוהב את 5
 יעקב, אף ששורשו מתיקון שלמטה 6
 מתוהו, וְדִיקָא. ומבחינה ומדריגה 7
 נעלית זו באלוקות (שבה תיקון 8
 הוא למעלה מתוהו שלא כמו 9
 ב'סדר השתלשלות' שבו תוהו למעלה 10
 מתיקון) נמשך הפח נפש 11
 האלקית לברר את נפש הבהמית. ונמצא, 12
 שפאשר נפש האלקית פועלת לברר 13
 למעלה מתוהו, הרי היא מגעת (לא רק לבחינת 14
 התוהו ששם הוא שרש נפש הבהמית, אלא גם) 15
 לבחינה שלמעלה מתוהו ותיקון שתוהו ותיקון 16
 שונים (בדוגמת החיבור דנפש האלקית 17
 שמבחינת התיקון) ונפש הבהמית (ששרשה 18
 מתוהו) שפפועלת נפש האלקית בבירור נפש 19
 הבהמית, ויתירה מזה, שמגעת בשרשה בדרגה 20
 שתיקון הוא למעלה מתוהו (שמשם נמשך לה 21
 הפח לברר את נפש הבהמית, פנוּכָר לְעִיל). 22
 וְזֶהוּ עֲנִין יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמִטָּה שְׁיִרְדָּה זו היא 23
 לצורך עליה, שעליה זו היא למעלה יותר מִמָּמּוֹ 24
 שהיתה למעלה, לא רק בעולם העשייה, אלא 25
 גם בדרגות געלות יותר, וגם בדרגה היותר 26
 געלית שהיא חכמה דאצילות, בחינת טהורה 27
 היא (פנוּכָר לְעִיל סעיף ג), כפי, על ידי 28
 התלבשותה בנפש הבהמית ששרשה מתוהו, 29
 נעשה אצלה אהבה רבה שלמעלה מטעם ודעת, 30
 ועל ידי זה שפועלת הבירור דנפש הבהמית, 31
 מגעת לשרשה בבחינה שלמעלה מתוהו ותיקון, 32
 פנוּכָר לְעִיל. 33
 (ו) והנה עלית הנשמה 34
 ויתירה מזה, שמגעת הנפש 35
 האלוקית ועולה בשרשה בדרגה 36
 שתיקון הוא למעלה מתוהו 37
 (שמשם מדרגא נעלית זו, למעלה 38
 מ'סדר השתלשלות' שבו תוהו למעלה 39
 מתיקון, ובה תיקון הוא למעלה מתוהו 40
 נמשך לה הפח לברר את 41
 נפש הבהמית, פנוּכָר לְעִיל). 42
 וְזֶהוּ עֲנִין יְרִידַת הַנְּשָׁמָה 43

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אחד, היינו העילוי בנשמות ישראל, כמבואר לעיל, פועלים גם הענין
2 תורה קנין אחד, להעלות גם את התורה כפי שהיא בעולם
3 האצילות לדרגה גבוהה עוד יותר ולחברה לחבר את התורה
4 בהקב"ה שלמעלה מאצילות (פנוזר לעיל סעיף א). ומזה
5 שהעילוי של 'תורה קנין אחד' נפעל על
6 ידי העילוי של ישראל קנין אחד
7 מוכן, שגם הענין תורה
8 קנין אחד, עליו התורה וחבורה
9 עם האלוקות שלמעלה מאצילות
10 קשור עם (ונעשה על ידי)
11 בירור נפש הבהמית דוקא,
12 כמו הענין דישראל קנין
13 אחד שנפעל דוקא ע"י פעולת הנפש
14 האלוקית להתלבש בנפש הבהמית
15 ולברר אותה, וכפי שממשיך ומבאר.
16 ויובן זה מקלות הענין דמתן
17 תורה שנעשה ונפעל על ידי
18 ישראל, דכיון שמתחברת של
19 ישראל למעלה, בדעתו ורצונו של
20 הקדוש ברוך הוא, כביכול, קדמה יש
21 לה שורש יותר קדום ויותר נעלה לכל
22 דבר, גם אפילו לתורה,
23 פדכתיב שכתוב בתורה צו את
24 בני ישראל, דבר אל בני
25 ישראל³⁵, הרי שמציאותם של
26 ישראל קיימת כבר לפני התורה
27 שמדברת אודותם, וזה לשון המדרש:
28 "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר.
29 משל למלך שהיה נשוי למטרונה אחת
30 ולא היה לו ממנה בן. פעם אחת נמצא
31 המלך עובר בשוק, אמר: טלו מילנין
32 וקלמין זו לבני, והיו הכל אומרים: בן
33 אין לו והוא אומר טלו מילנין וקלמין
34 דני וקולמוס) זו לבני ושישתמש בהם
35 כשילך לבית הספר, אלוילי שצפה
36 המלך שהוא עתיד להעמיד ממנה בן,
37 לא היה אומר טלו מילנין וקלמין לבני, כך אלוילי שצפה הקב"ה שאחר כ"ו
38 דורות ישראל עתידין לקבל את התורה, לא היה כותב בתורה צו את בני
39 ישראל, דבר אל בני ישראל) פועלים הם נשמות ישראל את הענין
40 דוירד הו' על הר סיני³⁶ במתן תורה, כפי שממשיך ומבאר.
41 והענין בזה, דהנה, פללות הענין דמתן תורה בא לאחרי
- ועל ידי זה שויחן שם ישראל נגד ה'הר³⁷, ככתוב בתורה על
בני ישראל כשכבאו למדבר סיני לקראת קבלת התורה ואף על פי שבני ישראל
היו רבים, הכתוב מדייק ואומר ויחן לשון יחיד, ללמד שכל בני ישראל
הרבים היו כאיש אחד בלב אחד³⁸, שנעשה אצלם
ישראל ענין האחדות (פמרומו)
גם בהלשון של משנה זו וישראל
קנין אחד, ועל ידי זה בכוח
האחדות נעשה הענין דמתן
תורה שפעל ענין האחדות
בעולם (כפי שנרמז בדברי משנה זו
שמים וארץ קנין אחד),
שבטלה הגזירה שגור הקדוש
ברוך הוא עד מתן תורה על פיור
והיפך האחדות בעולם דעליונים
הענינים הרוחניים שבכלומות עליונים
לא ירדו לתחתונים ולא תהיה
המשכת אלוקות בתוך מציאות העולם,
ותחתונים עניני העולם הזה
התחתון לא יעלו לא יתעלו ולא
יתרוממו דעליונים, ובמתן תורה
בטלה גזירה זו ונעשה החיבור
דעליונים ותחתונים, על ידי
זה שעליונים ירדו למטה,
כמו שנאמר וירד הו' העליון על
הר סיני התחתון, והיתה המשכת
והתגלות אלוקות בעולם מלמעלה
למטה ובמילא, תחתונים יעלו
ויתעלו מלמטה למעלה³⁹ כדברי
המדרש, ונמצא שבני ישראל, על ידי
ענין האחדות, הם שפעלו את מתן
תורה (ולכן בני ישראל, ישראל קנין
אחד) הם הפועלים גם את העילוי
בתורה, 'תורה קנין אחד, כמבואר
לעיל).
- וכל זה שנפעל במתן תורה בא
לאחרי הקדמת פללות הענין
דציאת מצרים וספירת העומר, שכוללת את העבודה
דנפש האלקית מצד עצמה, ביציאת מצרים, וגם את עבודתה
בבירור נפש הבהמית, בספירת העומר, כפי שממשיך ומפרט. דהנה,
ביציאת מצרים פתיב⁴⁰ בתורה פי ברח העם, ולפי פשוטו בני
ישראל ברחו מהשעבוד הגשמי במצרים, ולפי פנימיות הענין בני ישראל היו

ב. (35) ב"ר פ"א, ד. (36) יתרו יט, כ. (37) יתרו שם, ב. (38) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם. (39) תנחומא וראא טו. שמו"ר פ"ב, ג. (40) בשלח יד, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 צריכים לברוח מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה
 2 בתקפו ואילו לא היו בורחים היו שוקעים בו ונתפסים בו, רק מגמתם
 3 והפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא אחרא
 4 היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך⁴¹ (כדברי אדמו"ר הזקן
 5 בספר התניא: "... יציאת מצרים
 6 שנאמר בה כי ברח העם דלכאורה הוא
 7 תמוה למה היתה כזאת וכי אילו אמרו
 8 לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה
 9 מוכרח לשלחם? אלא מפני שהרע
 10 שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו
 11 בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם
 12 עד מתן תורה, רק מגמתם וחפצם
 13 היתה לצאת נפשם האלהית מגלות
 14 הסטרא-אחרא היא טומאת מצרים
 15 ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי
 16 ומעוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי
 17 ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו', ולכן
 18 לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן
 19 הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי
 20 הולך לפניכם ה' וגו'"). והיינו,
 21 שלכל לראש צריך להיות
 22 ההצלה של נפש האלקית
 23 שבורחת מן הרע הנפש
 24 הבהמית, וענין זה של 'כי ברח
 25 העם' נעשה מצד הגילוי אור
 26 האלוקי שנגלה עליהם והאיר להם
 27 מלמעלה שעל ידו היתה
 28 היציאה ממצרים, שפעולתו
 29 של גילוי זה אינו אלא בנפש
 30 האלקית בלבד⁴² להיות
 31 אצלה הבריחה מן הרע ולכן
 32 יציאת מצרים היא העבודה של הנפש
 33 האלוקית מצד עצמה.
 34 ולאחרי זה לאחר שנפעל ענין
 35 יציאת מצרים מתחילה העבודה
 36 הנפש האלקית בבירור ותיקון נפש הבהמית, שזהו ענין
 37 דספירת העומר⁴², כמו שכתוב⁴³ בתורה על מצות ספירת העומר
 38 וספרתם לכם גו' מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע
 39 שבתות תמימות תהינה, דהנה, העומר הוא משעורים,
 40 מאכל בהמה, בשונה מחיטים שהם מאכל אדם שרומז על נפש
 41 הבהמית, ועל זה נאמר וספרתם גו', לשון בהירות, כמו

1 'אבן ספיר' שהיא אבן טובה המאירה, שצריך לברר ולזכך ולהאיר
 2 את נפש הבהמית שכל שבע המדות שלה חסד, גבורה, תפארת,
 3 נצח, הוד, יסוד, מלכות, כמבואר בחסידות ששם שלנפש האלוקית יש עשרה
 4 כוחות, כנגד עשר הספירות, כך יש, לעומת זאת, עשרה כוחות לנפש הבהמית
 5 (שכל אחת מהן משבע המידות
 6 כלולה משבע, כי במידת החסד,
 7 למשל, יש חסד שבחסד, גבורה
 8 שבחסד וכן הלאה שזהו ענין
 9 דשבע שבתות, שבעה שבועות
 10 שהם בסך הכל ארבעים ותשעה
 11 יום המספר של שבע פעמים שבע,
 12 ובימי ספירת העומר עוסקים בתיקון
 13 שבע המידות לפרטיהן, כפי שכל אחת
 14 כלולה משבע, מ'חסד שבחסד' ועד
 15 'מלכות שבמלכות') ויש לחקן את
 16 המידות שכולן יהיו תמימות,
 17 היינו, שלא זו בלבד שלא
 18 תהיה להם שייכות לרע,
 19 אלא עוד זאת, שלא יהיה
 20 אצלם אפילו (שורש על)
 21 ענין של חסרון, שזו המשמעות
 22 של 'תמימות', שלימות ללא כל חסרון,
 23 כמו קרבן 'תמים' שאין בו כל מום,
 24 ועל ידי זה שבני ישראל עובדים
 25 את עבודתם בתיקון הנפש הבהמית
 26 במ"ט הימים נעשה הענין
 27 דתספורת חמשים יום⁴⁴,
 28 שנמשך מלמעלה גם שער
 29 הנו"ן⁴⁵ ספירת הבינה העליונה
 30 מחולקת לחמישים דרגות המכונות
 31 'שערים' (כדברי חכמינו ז"ל בגמרא
 32 שישנם חמישים שערי בינה וכולם
 33 ניתנו למשה רבינו חסר אחד, שנאמר
 34 'ותחסרהו מעט מאלוקים' ואמרו שרק
 35 בפטירתו זכה לשער הנו"ן כגומה בכך
 36 שנקבר בהר נבו, 'נו"ן ברו') ועל ענינים של שערים אלה מבואר בחסידות
 37 שהדבר דומה לשער של מקום סגור הנפתח החוצה, וכך אור השכל שבבינה
 38 יוצא מהשכל ומגיע ללב והלב 'תופס' ו'משער' ומרגיש את התבוננות כפי
 39 שהיא בבינה והיא לא נשארת 'סגורה' בשכל אלא 'יוצאת' מהמוח אל הלב.
 40 ולגבי ספירת העומר שהיא מ"ט ימים נאמר שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו
 41 עד השער המ"ט, ואת שער הנו"ן משפיעים מלמעלה בחג השבועות.

(41) תניא ספ"א (מ, ב). (42) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, סע"ג ואילך. (43) אמור כג, טו. (44) שם, טז. (45) ראה לקו"ת במדבר י, ד. יא, ד. יב, א ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְנִמְצָא, שְׁפָלָלוּת הָעֲנָן דְּמִתַּן תּוֹרָה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם
 2 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵן הָעֲבוֹדָה דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עֲצָמָה הֶעֱבֹרָה
 3 שֶׁל יִצְיָא מִצְרַיִם, וְהֵן עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 4 הַבְּהֵמִית הֶעֱבֹרָה שֶׁל סְפִירַת הָעוֹמֵר.
 5 וְזֶהוּ גַם כֵּן הָעֲנָן דְּתוֹרָה קִנְיָן
 6 אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד,
 7 שְׁעַל יְדֵי זֶה שִׁישְׂרָאֵל
 8 פּוֹעֲלִים בְּעֲצָמָם עֲנָן הַקִּנְיָן
 9 וּמִתְעַלִּים לְהִיֹּת 'קִנְיָן' בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל
 10 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֵילוּי עַד לְדִרְגוֹת
 11 גְבוּהוֹת בְּאֻלְקוֹת, לְמַעְלָה מֵאֲצִילוֹת,
 12 הַרִי הֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים זֹאת
 13 גַּם בְּתוֹרָה, שְׂגַם הַתּוֹרָה תְּהִיָּה
 14 'קִנְיָן' שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 15 לְהַעֲלוֹתָהּ וּלְחַבְרָהּ בְּהַקְבָּ"ה
 16 שְׁלִמְעֵלָה מֵאֲצִילוֹת, כַּנּוֹכַר
 17 לְעֵיל.
 18 (ז) וְזֶהוּ תוֹכַן פְּלָלוֹת הַמֵּאֲמָר חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
 19 הַפּוֹתַח מֵאֲמַר זֶה חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים
 20 קִנְיָה הַקְבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ כּוֹי
 21 תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד כּוֹי יִשְׂרָאֵל
 22 קִנְיָן אֶחָד כּוֹי, שְׂאִין זֶה
 23 סִיפּוֹר דְּבָרִים בְּעֵלְמָא, אֹדוֹת
 24 מַעֲשֵׂה שְׂנַעֲשָׂה בְּעֵבֶר אֱלֹא הוֹרָאָה
 25 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל
 26 דּוֹר וּבְכָל מְקוֹם בְּנוֹגַע לְכָלְלוֹת
 27 הָעֲנָן דְּקִבְלַת הַתּוֹרָה בְּכָל
 28 שְׁנָה וְשָׁנָה, שְׁתְּלוּי וְנַעֲשֶׂה
 29 נַפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל
 30 יִשְׂרָאֵל, שְׁפּוֹעֲלִים עֲנָן הַקִּנְיָן
 31 הִיֹּת 'קִנְיָנִים' לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 32 וְלִהְיוֹת בְּרִשְׁתּוֹ בְּעֲצָמָם (עֲלִיִּית
 33 הַנְּשֻׁמָּה לְדַרְגָּא שְׁלִמְעֵלָה
 34 מֵאֲצִילוֹת כַּמְבֹאֵר לְעֵיל בְּאִיכוֹת)
 35 עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל נִשְׁמוֹת
 36 יִשְׂרָאֵל בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
 37 שְׁזֶהוּ פְּלָלוֹת הָעֲנָן הַתּוֹכַן
 38 הַכִּלְלִי דְּהַקְדַּמַּת הָעֲבוֹדָה

1 דִּיצִיאַת מִצְרַיִם עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת מִצַּד עֲצָמָן וּסְפִירַת הָעוֹמֵר עֲבוֹדַת
 2 הַנִּשְׁמוֹת בְּבִירוֹר וְתִיקוּן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְקִבְלַת הַתּוֹרָה כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם
 3 הַפּוֹעֲלִים אֶת הַקִּנְיָן וְהֵעֵלְיוּ בְּתוֹרָה, כַּמְבֹאֵר לְעֵיל.
 4 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׂגַם הַשְּׂנִי כְּתָרִים שְׁנוֹתָנִים בְּמִתַּן תּוֹרָה⁴⁶
 5 (כַּדְּבָרֵי הַגִּמְרָא: "בִּשְׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ
 6 יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, בְּאוֹ שִׁשִּׁים
 7 רִיבּוּא שֶׁל מְלֹאכֵי הַשֶּׁרֶת לְכָל אֶחָד
 8 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְקִשְׂרוּ לוֹ שְׁנֵי כְּתָרִים
 9 אֶחָד כַּנְּגַד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כַּנְּגַד נִשְׁמָע")
 10 בְּאִים לְאַחֲרֵי הַקְּדַמַּת
 11 הָעֲבוֹדָה דְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית
 12 בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית דְּוָקָא,
 13 כִּי, הָעֲבוֹדָה בְּבִירוֹר נֶפֶשׁ
 14 הַבְּהֵמִית הוּא עֲנָן שֶׁל מְסִירַת
 15 נֶפֶשׁ הֵינּוּ יִצְיָא מֵהַגְּדִירִים, מִתּוֹךְ
 16 בִּטּוֹל הַמִּצִּיאוֹת הָאִישִׁית אֲצֵל נֶפֶשׁ
 17 הָאֱלֹקִית, וְלָכֵן, עַל יְדֵי זֶה
 18 נוֹתְנִים לָהּ אֶת שְׂנֵי הַכְּתָרִים
 19 (כְּתָר שְׁלִמְעֵלָה מִמּוֹחִין, כַּשֵּׁם
 20 שֶׁאֵת הַכְּתָר כַּפְּשׁוּטוֹ שְׂמִים מַעַל הָרֹאשׁ
 21 שְׁקָשׁוֹר עִם מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁהִיא
 22 הַקְּרֵבָה וּמְסִירוֹת עַל-שְׁכֵלִית, מִבְּלִי
 23 לְהַתְחַשֵּׁב עִם שׁוֹם דְּבָרֵי), וְלְאַחֲרֵי
 24 זֶה אַחֲרֵי הֶעֱבֹרָה שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת
 25 בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבְסִפִּירַת הָעוֹמֵר
 26 נוֹתְנִים גַּם אֶת הַתּוֹרָה,
 27 תְּחִילָה בְּשֶׁלֶב רֹאשׁוֹן בְּכַחֲנִית
 28 מְקִיף מִלְמַעְלָה, לְלֹא הַתְּלַבְּשׁוֹת
 29 בְּפִנְיִמִיּוֹת וְאַחֲרַי כֶּף נוֹתְנִים אֶת
 30 הַתּוֹרָה גַּם בְּכַחֲנִית פְּנִימִיּוֹת,
 31 שְׁנַעֲשִׂית קִבְלַת הַתּוֹרָה
 32 בְּשִׁמְחָה וּבְפִנְיִמִיּוֹת⁴⁷ כַּנּוֹסָה
 33 הַבְּרַכָּה שֶׁל רְבוּתֵינוּ נִשְׂאֵי חֲבִיד' לְחַג
 34 הַשְּׁבוּעוֹת.

18 (46) שבת פת, א. וראה בארוכה מאמר שלאח"ז – ד"ה בשעה שהקדימו דיום ב' דהג השבועות (ספר המאמרים תשי"ב ע' 158. וראו אילך). (47) כברכת רבותינו נשיאינו בקשר לחג השבועות – נתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1307. ח"ח ע' 272. חיי"ג ע' 158. ועוד.

בס"ד. שיחת ערב חג השבועות, ה'תשי"ב.

– בעת עריכת סיום על מסכת סוטה*, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

- 1 א. בסיום מסכת סוטה שנינו: "אמר לי רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה (משמת רבי בטל ענוה)"
2 דאיכא אנא"¹, ומפרש רש"י: "שאני ענוותן".
- 3 וצריך להבין:
- 4 (א) מה מחדש רש"י בפירוש דברי רב יוסף "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – הרי זה
5 הפירוש הפשוט, ומאי קמ"ל?
- 6 (ב) דברי רב יוסף "לא תיתני (בטל) ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – שמדגיש מעלת עצמו במדת
7 הענוה – הם לכאורה היפך מדת הענוה?
- 8 ויש לומר, שב' שאלות אלו מתורצות אחת בחברתה – שמצד הקושיא שדברי רב יוסף "דאיכא אנא"
9 הם היפך הענוה, יש מקום לפרש את דברי רב יוסף באופן אחר, ולכן מחדש רש"י שהפירוש הוא "שאני
10 ענוותן", כדלקמן.
- 11 ב. ביאור הדברים:
- 12 אודות ענוותנותו של רב יוסף – מצינו בסוף הוריות: "רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים. שלחו לתמן
13 איזה מהם קודם, שלחו להו סיני עדיף. . הכל צריכים למרי חטיא (כלומר רב יוסף הוא מרי חטיא
14 שמשנה וברייתא סדורין לו מפי השמועה כנתינתן מהר סיני²), ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עלי, מלך
15 רבה. . והדר מלך רב יוסף כו".
- 16 וכיון ש"לא קביל רב יוסף עלי", להיותו סבור – מצד גודל ענוותנותו – שאינו ראוי לכך, מסתבר
17 לומר, שגם לאחרי שנתמנה לנשיא ("הדר מלך רב יוסף") ה' סבור שאינו ראוי לכך, וזה שנתמנה לנשיא
18 אינו אלא מצד ענוותנותם של אנשי דורו שמינוהו לנשיא עליהם.
- 19 ועפ"ז אפשר לפרש דבריו של רב יוסף לתנא "לא תיתני (משמת רבי בטל) ענוה דאיכא אנא" – שאין
20 כוונתו לענוה שלו (שהרי האמירה "אני ענוותן" היא היפך הענוה), כי אם, שמציאותו בתור נשיא
21 ("איכא אנא") מהוה הוכחה על המשך קיומה של מדת הענוה בדורו (לאחרי מיתת רבי) – הענוה של
22 אנשי דורו שמינוהו לנשיא עליהם³.
- 23 ג. וכדי לשלול פירוש זה (שהכוונה היא לענוה של אנשי הדור) – מפרש רש"י: "שאני ענוותן".
- 24 והכרחו של רש"י לפרש דברי רב יוסף אודות הענוה שלו ("שאני ענוותן")⁴, ולא אודות הענוה של
25 אנשי דורו, הוא, מסיפא דמילתא – "אמר לי רב נחמן לתנא לא תיתני (משמת רבי בטל) יראת חטא
26 דאיכא אנא" – שבנוגע ליראת חטא לא שייך לפרש שכוונת רב נחמן היא על אנשי הדור, כי אם על

(2) פרש"י שם.

(3) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 279. ח"ג ע' 33 הערה 25.

(4) נוסף לכך שזוהי משמעות פשטות הלשון "דאיכא אנא".

(* בהתאם להמנהג ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה – דף ליום דף ליום, כדלקמן ס"ז (המו"2).

(1) ובהמשך לזה: "אמר לי רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא (משמת רבי בטל. . יראת חטא) דאיכא אנא", כדלקמן ס"ג.

- 1 עצמו (שהוא ירא חטא), ומזה מובן שגם ברישא, בנוגע לענווה, הכוונה היא (לא על אנשי הדור, אלא)
2 על עצמו ("שאני ענוותן").
- 3 ואעפ"כ אין אמירה זו ("דאיכא אנא", "שאני ענוותן") בסתירה לענין הענווה – כי, ענווה אינה
4 שוללת ידיעת מעלת עצמו (כולל גם מעלת הענווה גופא), אלא, גם בידעו מעלת עצמו אינו מתגאה
5 ואינו מחזיק טובה לעצמו להיות בישות, כיון שעושה חשבון שלפי הכחות שניתנו לו מלמעלה הי' צריך
6 להיות בדרגא נעלית יותר, וכיו"ב⁵.
- 7 ד. ולבאר הענין בעומק יותר – יש להקדים ולבאר כללות מאמרם של רב יוסף ורב נחמן להתנא,
8 "לא תיתני כו' דאיכא אנא", דלכאורה אינו מובן⁶: כיצד יכולים רב יוסף ורב נחמן – שהם אמוראים –
9 לחלוק על דברי התנא ("משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא") ולומר "לא תיתני ענוה (דאיכא אנא)", "לא
10 תיתני יראת חטא (דאיכא אנא)!"?
- 11 ונקודת הביאור בזה:
- 12 תוכן דברי התנא "משמת רבי בטל כו'", הוא, שמעמדו ומצבו של הצדיק, ובפרט "רבי", נשיא ומנהיג
13 הדור, נוגע ושייך לכל אנשי הדור, שכן, עם היות מדריגת הצדיק בעילוי שבאין-ערוך למדריגתם של
14 אנשי הדור, פועל הוא על אנשי הדור, כך שכל שתגדל מעלת מדריגת הצדיק, תגדל מעלת אנשי הדור
15 – לפי-ערך מדריגתם הם עכ"פ; ולכן, "משמת רבי בטל כו'", דכיון שנסתלק מהעולם ונתעלה לעולם
16 עליון יותר, אזי נתעלמו כל העילויים שפעל אצל אנשי הדור.
- 17 ובענין זה – שכיון שמעלת כל הדור תלויה בנשיא הדור, אזי "משמת רבי" נתעלמו העילויים כו' –
18 לא פליגי רב יוסף ורב נחמן,
- 19 אלא שאעפ"כ אומרים להתנא "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא", כי:
20 החסרון שנעשה מצד הסתלקותו של רבי עיקרו בנוגע לענינים נעלים הקשורים עם שלימות העבודה
21 באופן פנימי, משא"כ בנוגע לענינים פחותים שמצד המקיף, הרי, כיון שגם לאחרי ההסתלקות נשאר
22 רושם מהצדיק בבחי' מקיף⁷ [ופועל פעולתו על כל המקושרים אליו, גם בהפחותים שבהם, וגם באלה
23 שרק מודים בו], נשארים ענינים אלה גם לאחרי שמת רבי.
- 24 ולכן אומרים רב יוסף ורב נחמן להתנא "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "לא תיתני יראת חטא דאיכא
25 אנא" – לפי שמדריגתם בענין הענוה ויראת חטא היא (לפי דעתם⁸) מדריגה פחותה (כדלקמן), ולכן נמשכת
26 גם לאחרי שמת רבי, ע"י ההשפעה שמבחי' המקיף.
- 27 וענין זה מרמז רש"י בפירוש דברי רב יוסף "לא תיתני ענוה דאיכא אנא", "שאני ענוותן" – שזוהי
28 מדריגה פחותה בענווה; וכאמור, הכרחו של רש"י הוא מסיפא דמילתא, דברי רב נחמן "לא תיתני יראת
29 חטא דאיכא אנא", שזוהי מדריגה פחותה ביראה, כדלקמן.
- 30 ה. בנוגע לדברי רב נחמן – "לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא":
- 31 ביראה ישנם כו"כ דרגות, ומהם: יראת הוי', כמ"ש⁹ "יראו מהוי' כל הארץ", יראת אלקים וכו', ועד
32 להדרגא הכי תחתונה – יראת חטא בלבד.

(8) מצד השבועה ש"משביעין אותו תהי צדיק כו' ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע" (נדה ל, ב).

(9) תהלים לג, ח.

(5) ראה לקו"ש ח"א וחי"ג שם. תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 97 ואילך.

(6) ראה גם תורת מנחם שם.

(7) ראה תניא אגה"ק סז"ק וביאורו.

ומהחילוקים שביניהם¹⁰ – שיראת הוי' או יראת אלקים היא מצד ידיעה והרגש פנימי בקדושה, משא"כ
 יראת חטא היא מצד הרגש המקיף דקדושה בלבד, היינו, שאף שאין לו ידיעה והרגש פנימי בקדושה
 (שלכן אינו שייך ליראת הוי' או יראת אלקים), מ"מ, ירא לנפשו מדבר הסותר ומנגד לקדושה, עד שבורח
 ממנו כבורח ממות, שכן, מצד המקיף דקדושה (אף שאין זה בפנימיותו) נרגש אצלו עכ"פ ששלילה
 וחסרון (חטא מלשון חסרון¹¹) הקדושה הוא דבר המופרך.

וענין זה מודגש ביותר אצל רב נחמן:

ובהקדמה – שיש חילוקי דעות מי הוא סתם רב נחמן¹², ורש"י אזיל לשיטתי' שסתם רב נחמן הוא
 רב נחמן בר יצחק¹³, ומה גם שבסוגיא זו יש גירסאות שבהם נתפרש בגמרא רב נחמן בר יצחק¹⁴.
 ומצינו בגמרא¹⁵ ש"אימי' דר"נ בר יצחק אמרי לה כלדאי (חוזים בכוכבים¹⁶) בריך גנבא הוה, לא
 שבקתי' גלויי רישי', אמרה לי' כסי רישיך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא .. יומא חד .. נפל גלימא
 מעילוי' רישי' וכו'".
 ומזה מובן שמצד טבעו הי' רב נחמן שייך לענינים בלתי-רצויים (ומי יודע לאיזה מעמד ומצב הי'
 יכול להגיע), והיראת שמים ("אימתא דשמיא") שלו היתה מצד ההשפעה של כיסוי הראש – בחי' המקיף¹⁷
 – מצד הרגש המקיף דקדושה בלבד.

ו. ומזה מובן גם בנוגע לדברי רב יוסף, "לא תיתני ענווה דאיכא אנא" – "שאני ענוותן":

בענווה וביטול ישנם בכללות שתי דרגות: (א) ביטול במציאות – כמשל חכם קטן שעומד לפני חכם
 גדול ביותר, שמתבטל ממציאותו לגמרי ("ער פארלירט זיך און הערט זיך אינגאנצן ניט אָן"), (ב) ביטול
 היש – שמציאותו נרגשת (ואינו מתבטל ממציאותו), אלא, כיון שאינו רואה בעצמו מעלה יתירה להיות
 מזה בישות (בידעו שמישהו אחר במקומו הי' מגיע לדרגא נעלית יותר, וכיו"ב), ה"ה ענוותן.
 ובעומק יותר – בשרש הענינים למעלה¹⁸, בספירת הכתר:

איתא בתקו"ז¹⁹ "כתר עליון אע"ג דאיהו אור צח אור מצוחצח אונס הוא קדם עילת העילות", כי,
 "הכתר הוא למעלה מכל הע"ס לכך הוא משיג יותר הביטול איך שאין ערוך אל המאציל א"ס ב"ה לכך
 הוא אונס .. שהוא בכחי' ביטול ואין בו הגבהה נגד .. אור א"ס ב"ה שלמעלה מהכתר"²⁰.

והנה, בדרושי חסידות שמביאים מאמר זה מצינו לפעמים הלשון "אונס אונס" (ב"פ)²¹. ויש לומר,
 שרומז לב' אופני ביטול ("אונס אונס") בהתאם לב' האופנים בספירת הכתר: (א) ספירת הכתר כפי
 שהיא במקומה – ביטולה הוא באופן של העדר תפיסת מקום לגמרי, ביטול במציאות, (ב) וספירת הכתר
 כפי שהיא לאחרי ירידתה ממלכות דאצילות להיות כתר לבי"ע – שביטולה אינו באופן של העדר תפיסת
 מקום [ואדרבה: כשמלכות דאצילות יורדת ונעשית כתר לבי"ע ה"ה מקור לנבראים, ובודאי אינה בביטול
 של העדר תפיסת מקום], אלא, כיון שיודעת מעמדה ומצבה שהיא בירידה משרשה ומקורה, אינה בישות,
 ביטול היש בלבד.

ומהחילוקים שביניהם – שהביטול דהעדר תפיסת מקום, ביטול במציאות, נעשה עי"ז ש"משיג יותר
 הביטול איך שאין ערוך כו'", השגה והרגש פנימי; אבל כאשר אין זה בהשגה והרגש פנימי, כי אם בבחי'
 מקיף בלבד – אזי הביטול אינו באופן של העדר תפיסת מקום, אלא שאינו בישות, ביטול היש בלבד.

(10) ראה בארוכה דרך חיים בהקדמה.

(11) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

(12) ראה לקו"ש ח"ג שם ע' 31 הערה 15. וש"נ.

(13) מגילה כח, ב (ד"ה ר"נ). גיטין לא, ב (ד"ה אנא).

(14) גירסת העץ יוסף בעין יעקב.

(15) שבת קנו, ב.

(16) פרש"י שם.

(17) ראה סה"מ תרפ"ג ע' קמ.

(18) בהבא לקמן – ראה לקו"ת מטות שם. בלק סט, א. נציבים

מח, רע"א.

(19) ת"ע קרוב לסופו (קלה, ב).

(20) לקו"ת בלק שם.

(21) ראה לקו"ת חקת נט, ג. אוה"ת שמות ע' צ. המשך מים

רבים תרל"ו פקל"ו. המשך תרס"ו ע' תפ. ועוד.

- 1 ובנוגע לענייננו – מדת הענווה של רב יוסף:
- 2 להפירוש שרב יוסף מדבר אודות הענווה של אנשי דורו שמינהו לנשיא עליהם אף שלדעתו אינו
3 ראוי לכך – גדלה ביותר ענוותנותו של רב יוסף – שאינו מרגיש את עצמו למציאות כלל, העדר תפיסת
4 מקום, שלכן, המינוי שלו לנשיא נתפס אצלו כענווה של אנשי דורו; משא"כ לפירוש רש"י, "שאני
5 ענוותן" – ה"ז דרגא פחותה בענווה – שנרגשת מציאותו (ולא באופן של העדר תפיסת מקום), אלא
6 שאינו מחזיק טובה לעצמו כו'.
- 7 וכאמור, הכרחו של רש"י לפרש שרב יוסף מדבר אודות דרגא פחותה בענווה ("שאני ענוותן"), הוא,
8 מזה שגם רב נחמן מדבר אודות דרגא פחותה ביראת חטא. וזוהי הנקודה המשותפת במאמריהם של רב
9 יוסף ורב נחמן להתנא "לא תיתני כו' דאיכא אנא" – שבנוגע לדרגא פחותה בענווה ויראת חטא, שמצד
10 בחי' המקיף, אין לשנות "משמת רבי בטל כו'", כי, הדרגא הפחותה נשאר גם לאחרי מיתת רבי, כיון
11 שנשאר ההשפעה של רבי מבחי' המקיף (כנ"ל ס"ד).
- 12 *
- 13 ז. ויש להוסיף ולקשר תוכן סיום המסכת עם ימי הספירה [כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר²² שבימי
14 הספירה, מ"ט יום, נוהגים ללמוד מסכת סוטה, שיש בה מ"ט דפים, דף ליום דף ליום] – הימים שבין
15 פסח לעצרת – ימי ההכנה למתן-תורה:
- 16 וענין זה נוגע ושייך להכנה למתן-תורה:
- 17 ידוע²³ שהחילוק בין קודם מ"ת ולאחר מ"ת הוא באי-ערוך לגמרי, שכן, אף שגם קודם מ"ת קיימו
18 את התורה²⁴, ה"ז בגדר דאינו מצווה ועושה, ואינו בערך לגבי קיום המצוות לאחר מ"ת בתור מצווה
19 ועושה²⁵.
- 20 [ועד"ז בנוגע לזמן מ"ת בכל שנה ושנה – שנעשה גילוי אור חדש ("אור חדש עליון יותר שלא הי'
21 מאיר עדיין מימי עולם"²⁶) בכללות הענין דמ"ת, ולגבי החידוש במ"ת בשנה זו, נחשב המעמד ומצב
22 שלפנ"ז כמו לפני מ"ת, ע"ד אינו מצווה ועושה].
- 23 ולכאורה אינו מובן: קודם מ"ת (ועד"ז קודם זמן מ"ת בכל שנה) – כיצד נעשים "כלים" לקבל את
24 התורה?
- 25 והמענה לזה – למדים מדברי רב יוסף ורב נחמן בסיום המסכת, שיש חשיבות ומעלה גם בדרגות
26 פחותות של ענווה ויראת חטא, שאינן חודרות בפנימיות אלא באופן מקיף בלבד, כמו יראת חטא דרב
27 נחמן, שלא היתה מצד עבודתו בכח עצמו, אלא מצד פעולת אמו לכסות ראשו. ובפרט בנוגע לרב יוסף
28 שכיון שהי' סומא, ויש דעה שסומא פטור מן המצוות, ה"ה בגדר דאינו מצווה ועושה²⁷ (כמו קודם
29 מ"ת).
- 30 ומזה מובן, שגם המעמד ומצב שלפני מ"ת מספיק לקבלת התורה בפנימיות – לא כמו לפני מ"ת,
31 שלא היו כלים לזה, ולכן "על כל דיבור פרוחה נשמתן"²⁸, אלא באופן שמקבלים את התורה בפנימיות
32 ומבינים אותה בשכל אנושי.

(26) לשון התניא באגה"ק סי"ד (בנוגע לר"ה).

(27) ב"ק פז, א. וראה לקו"ש חט"ז ס"ע 219 ואילך. וש"נ.

(28) שבת פח, ב. תניא רפ"ד וספ"ו.

(22) "היום יום" ז' אייר.

(23) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך.

(24) ראה קידושין פב, א (במשנה). וש"נ.

(25) שם לא, סע"א. וש"נ.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

- 1
2 ועד"ז בנוגע לפנימיות התורה – שבשעת מ"ת היתה פנימיות התורה בהעלם, ולאח"ז נתגלתה בתורת
3 החסידות הכללית ע"י הבעש"ט ותלמידיו – באופן מקיף, אותיות בלבד, עד להגילוי דתורת חסידות
4 חב"ד, ע"י רבינו הזקן וממלאי מקומו, שהלבישו פנימיות התורה בהבנה והשגה בשכל אנושי, כך, שכל
5 בני, מקטן ועד גדול ("קליינע קינדער און אַלטע אידן"), לומדים חסידות ומבינים חסידות, ועי"ז²⁹
6 ממשיכים ופועלים ביאת המשיח ("משלעפט אַראָפּ משיחין") למטה מעשרה טפחים.

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. ואח"כ צוה לנגן¹ ואמר מאמר ד"ה בשעה שהקדימו.
2 * * *
3 ב. בחג השבועות מציינו חידוש לגבי כל שאר הימים טובים – שכל היו"ט יש להם זמן קבוע בחודש
4 (חג הפסח – בט"ו ניסן, חג הסוכות – בט"ו תשרי), ואילו הקביעות דחג השבועות היא "פעמים חמשה
5 פעמים ששה פעמים שבעה"².
6 וטעם הדבר – לפי ש"ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות .. שנאמר³ (וספרתם לכם
7 ממחרת השבת גו' שבע שבתות תמימות תהיינה גו') תספרו חמשים יום והקרבתם וגו' .. הכתוב לא
8 תלה חג הזה .. בכמה ימים לחודש, רק בחמשים לעומר"⁴.
9 ובנוגע להיחס של יום החמישים לספירת העומר (חג השבועות) למ"ט ימים הקודמים – שתי קצוות:
10 מחד גיסא – חלוק יום החמישים מכל מ"ט הימים שלפניו, שכל מ"ט הימים צריכים לסופרם, היינו,
11 שההמשכה נפעלת ע"י עבודת האדם ("וספרתם לכם"), משא"כ יום החמישים שאין סופרים אותו, מורה
12 על מדריגה נעלית שאינה יכולה לבוא ע"י עבודת האדם באופן דאתערותא דלתתא, כי אם בדרך מלמעלה
13 למטה דוקא.
14 ולאידך גיסא – גם ההמשכה דיום החמישים שבאה מלמעלה, באה לאחרי עבודת האדם בספירת
15 מ"ט ימים שלפנ"ז⁵, ובזה גופא – באופן ד"שבע שבתות תמימות תהיינה", שגם זה (ענין התמימות)
16 צריך לבוא ע"י עבודה דוקא,
17 – כידוע⁶ הסיפור אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שפעם בליל א' דחג השבועות, אמר חסידות
18 קודם תפלת מעריב, ואמירת החסידות נמשכה לתוך הלילה ("טיפ אין דער נאַכט"), וכשומר אדמו"ר⁷
19 "היינט האָבן מיר תמימות⁸ בדרך ממילא", השיב הרבי נ"ע: "תמימות בדרך ממילא איז קיין תמימות
20 – ניט"

(6) שיחת ליל א' דחה"ש תש"ב (לפני עשר שנים) ס"א (סה"ש תש"ב ע' 119).

(7) הרה"ג הרה"ח וכו' ר' ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן – זקנו של כ"ק אדמו"ר שליט"א – ראה ראשי פרקים מתולדותיו בריש ספר "רשימות הרב"ש" (קה"ת, תשס"א) – המו"ל.

(8) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(29) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

(1) בעת הניגון שלפני המאמר בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (המו"ל²).

(2) ר"ה ו, ב.

(3) אמור כג, טו-טז.

(4) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תצד.

(5) ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

- 1 ורק לאחר העבודה דמ"ט ימי הספירה, ובאופן ד"תמימות" – באה ההמשכה בחג השבועות בדרך
2 מלמעלה למטה.
- 3 ג. והביאור בזה:
- 4 ידוע⁵ שמ"ט ימי הספירה הם כנגד מ"ט שערי בינה, ויום החמישים (חג השבועות) הוא כנגד שער
5 הנו"ן.
- 6 וזוהי מעלת יום החמישים לגבי כל מ"ט ימי הספירה – שמ"ט ימי הספירה שכנגד מ"ט שערי בינה
7 (שנבראו בעולם?) שייכים לעולמות, משא"כ יום החמישים שכנגד שער הנו"ן הוא למעלה מעולמות¹⁰,
8 וכמבואר לעיל (בהמאמר¹¹) שהוא ע"ד כתר הג' שהקב"ה "נותן בראשו"¹².
- 9 וזהו גם הטעם שחג השבועות חלוק מחג הפסח וחג הסוכות שהם שבעה ימים, משא"כ חג השבועות
10 אינו אלא יום אחד בלבד (ובחור"ל – ב' ימים)¹³:
- 11 כוונתם ותכליתם של הרגלים שעניניהם יומשכו בכל ימי השנה כולה¹⁴. ולכן נקבעו חג הפסח וחג
12 הסוכות לשבעה ימים, הכוללים את כל שבעת ימי השבוע, שעיי"ז דוקא יהיו שייכים לכל ימי השבוע
13 שבכל השנה, היינו, שכל ימי ראשון בשבוע שבמשך כל השנה מקבלים מיום ראשון בשבוע שבחג הפסח
14 ובחג הסוכות, כל ימי שני בשבוע (שבמשך כל השנה) – מיום שני בשבוע שבחג הפסח ובחג הסוכות,
15 וכן הלאה.
- 16 משא"כ חג השבועות אינו אלא יום אחד – דכיון שענינו הוא המשכת שער הנו"ן, כתר הג' שהקב"ה
17 "נותן בראשו", ה"ה למעלה מהגבלת הזמן, ולכן, גם בהיותו יום א' (או ב' ימים), נמשך הוא בכל ימי
18 השנה כולה.
- 19 ומטעם זה אין סופרים את יום החמישים (דלא כמו המ"ט יום דספירת העומר) – כי, המשכת שער
20 הנו"ן, כתר הג' שנטל לעצמו, שלמעלה מהגבלת הזמן ולמעלה מעולמות, היא ממקום נעלה ביותר שאין
21 אתעדל"ת מגעת שם, ונמשכת רק בדרך מלמעלה למטה דוקא.
- 22 ד. אמנם, גם ההמשכה דיום החמישים שהיא בדרך מלמעלה למטה, באה לאחר העבודה דספירת
23 המ"ט יום דוקא:
- 24 ובהקדמה – שגם יום החמישים, עם היותו בעצם למעלה מהגבלת הזמן (יום אחד), ה"ה נמשך
25 ומתגלה בזמן (לכל לראש – בהזמן דחג השבועות גופא, ולאח"ז בכל ימי השנה כולה), אלא שגם כפי
26 שנמשך למטה בזמן, ה"ה ענין שלמעלה מהזמן, היינו, כפי שלמעלה מהזמן נמצא בזמן.
- 27 ומהדוגמאות לזה: (א) רגע הראשון של הבריאה – שמחד גיסא אינו למעלה מן הזמן, אבל לאידך
28 גיסא גם אינו זמן, כי, גדר הזמן הוא עבר הוה ועתיד, ואילו ברגע הראשון של הבריאה לא שייך ענין
29 של עבר¹⁵. (ב) קרן זוית (הנקודה המחברת ב' כתלים וכיו"ב) – שמחד גיסא אינו למעלה מן המקום,
30 אבל לאידך גיסא גם אינו מקום, שהרי הקרן זוית עצמו אינו תופס מקום¹⁶.
- 31 ועד"ז בנוגע לכתר הג' שנטל לעצמו:
- 32 נתבאר לעיל (בהמאמר¹⁷) שגם כתר הג' שנטל לעצמו – ניתן לנשמות ישראל, כיון שכל הענינים
33 כולם (גם היותר נעלים) הם בשביל נשמות ישראל,

התעב. שבועות ע' ריא. ועוד.

(14) ראה לקו"ת ברכה צח, ב. אג"ק ח"ח ע' שכה.

(15) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 333 הערה 79.

(16) ראה "רשימות" חוברת ז ע' 75, ובהנסמן שם.

(17) פ"ח (תורת מנחם שם ע' 237).

(9) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(10) ראה פתיחת הרמב"ן לפירושו עה"ת. ועוד.

(11) פ"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 228

ואילך).

(12) ויק"ר פכ"ד, ח.

(13) ראה גם תר"א הוספות יתרו קט, סע"ד. אוה"ת יתרו ע'

1 אלא שענין זה שייך (לא להמציאות דנש"י, אלא) להביטול דנש"י שבטלים אל העצמות, שזהו
 2 הפירוש שניתן לנש"י גם כתר הג' מה שנטל לעצמו, היינו, שענין זה ניתן לנש"י כפי שהם נמצאים
 3 ב"עצמו", היינו, כפי שבטלים להעצמות.

4 ובהתאם לכך יש גם צורך בהקדמת עבודת הנשמות (לא מצד מציאותן, אלא) מצד הביטול שלהם
 5 – שזהו"ע דהקדמת נעשה לנשמע, כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁷) שב' הכתרים שנתן בראש בניו הם כנגד
 6 נעשה ונשמע, וכתר הג' שנטל לעצמו הוא כנגד הקדמת נעשה לנשמע, היינו, שהקדמת נעשה לנשמע
 7 שענינה הוא הביטול לבעל הרצון, תוכנה ומשמעותה, שנש"י נמצאים ב"עצמו", ובדרגא זו ניתן להם
 8 הכתר שנטל לעצמו.

9 ויומתק יותר – שההקדמה דנעשה לנשמע (לא האמירה בפועל, אלא ההכנה להאמירה, ההחלטה
 10 להקדים נעשה לנשמע) אין בה שהיית זמן (דלא כאמירת נעשה או נשמע, ב' תיבות שבכל א' מהם יש
 11 ד' אותיות, שאמירתן מוגבלת בזמן), שזהו בהתאם לכך שכתר הג' שנטל לעצמו הוא למעלה מהגבלת
 12 הזמן כו'.

13 וזהו הטעם שגם ההמשכה דחג השבועות שהיא ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת שם, באה
 14 למטה לאחרי וע"י הקדמת העבודה דוקא,
 15 אלא, שענין זה אינו אלא מצד רצונו ית' – בלשון הידוע¹⁸: "רצון הטהור והחפץ הקדוש" –
 16 שהמשכת כל הענינים יהיו ע"י עבודה דוקא (כמבואר לעיל (בהמאמר¹⁹) בארוכה),
 17 ובזה גופא – לא כמו כל ההמשכות דסדר השתלשלות, שהם מבחי' ששייכת לעולמות, היינו, שיש
 18 לנבראים תפיסת מקום שם, ועבודת המטה מגעת שם, אלא מבחי' שבה אין שום תפיסת מקום לנבראים
 19 ועבודתם (שהרי זה כתר הג' שנטל לעצמו), כי אם, מפני שעלה ברצונו ית' – ב"רצון הטהור והחפץ
 20 הקדוש", היינו, לא רק רצון סתם, אלא רצון הטהור, ולא רק חפץ סתם אלא חפץ הקדוש – שכתר הג'
 21 שנטל לעצמו יומשך לנש"י למטה ע"י עבודה.

22 ה. ועפ"ז יש לבאר הטעם שההמשכה דחג השבועות באה על ידי הקדמת העבודה דספירת העומר,
 23 שענינה בירור נפש הבהמית דוקא²⁰:

24 כיון שההמשכה דחג השבועות היא כתר הג' שנטל לעצמו, שבעצם ה"ז למעלה מגדר המשכה,
 25 והמשכתו למטה אינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש" דוקא – ה"ז צ"ל בהתאם להרצון דוקא.
 26 וכיון שעיקר הכוונה והרצון בעבודת האדם הוא (לא על העבודה דנפש האלקית מצד עצמה, אלא)
 27 על בירור נפש הבהמית דוקא, שעל זה אמרו חז"ל²¹ "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות",
 28 לכן, ההמשכה דחג השבועות (שאינה אלא מצד "רצון הטהור והחפץ הקדוש") היא ע"י בירור נה"ב
 29 דוקא, שזוהי העבודה דספה"ע.

30 ו. ויש להוסיף, שכשם שעיקר הכוונה היא לא בעבודת נה"א מצד עצמה, אלא בבירור נה"ב דוקא,
 31 כך גם בירור נה"ב עצמה אינו מספיק, אלא צ"ל גם בירור חלקו בעולם.

32 כלומר: נקודת היהדות שתשאר בשלימותה – אין בזה משום חידוש ("דאָס איז קיין קונץ ניט"),
 33 שהרי "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'²². ואפילו בירור נה"ב – עדיין אינו הכוונה והתכלית,
 34 כי אם בירור חלקו בעולם.

(21) ב"ר רפמ"ד. וש"נ.

(22) תניא ספכ"ד. וראה בהמאמר פ"ז (תורת מנחם שם ע' 234).

(18) עבוה"ק חלק העבודה פ"ג. הובא בשל"ה לא, ב.

(19) ספ"ז (תורת מנחם שם ריש ע' 237).

(20) ראה לקו"ת אמור לה, ד ואילך. במדבר יו"ד, א ואילך.

ובכ"מ.

1 [ובפרטיות יותר – עיקר הכוונה נשלמת ע"י בירור הנסיונות דוקא, כי, ההעלם שבנסיונות הוא גדול
2 ביותר, ולכן בירורם מגיע ("דערלאַנגט") למעלה ביותר²³. ובפרט בזמננו זה, עקבתא דעקבתא דמשיחא,
3 שהחושך כפול ומכופל, ובמילא, גם העבודה שבתקופה זו נעלית יותר²⁴, ע"ד הידוע²⁵ במעלת העקב
4 שבו דוקא ישנו כח המס"נ].

5 ויש להוסיף יתירה מזה – דכיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה"²⁶, הרי, גם החלק בעולם שצריך
6 להתברר ע"י הזולת, נוגע אליו, ונמצא, שבירור כל העולם – שכל א' מהם שייך לא' מבני-ישראל שצריך
7 לבררו – נוגע אליו.

8 ולאידך גיסא, כיון ש"כל ישראל ערבים זה בזה", הרי, כל הענינים שלו נוגעים (לא רק לו, אלא) גם
9 לכל בני-ישראל.

10 ועוד זאת – שכל הענינים שלו נוגעים לא רק בעוה"ז, אלא גם למעלה, עד להעולמות ומדריגות הכי
11 עליונות, ועד לשרש הנשמות – בעצמותו ית'.

12 ונמצא, שכל הענינים שלו נוגעים לכללות העולמות, וכל הענינים שבעולם נוגעים לו.

13 * * *

14 ז. איתא במדרש²⁷: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם (הקב"ה) .. הביאו לי ערבים
15 טובים שתשמרוה ואתננה לכם". בני-ישראל הציעו כמה "ערבים", אבל הקב"ה לא הסכים עליהם, עד
16 שאמרו ישראל: "בנינו יהיו ערבים שלנו", ו"מיד קבלן הקב"ה ונתן את התורה לישראל".

17 (ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א):

18 מכיון שמתן תורה הי' בשביל הילדים – כדאי ונכון שיאמרו "לחיים".

19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהילדים שעדיין לא הגיעו לגיל חמש שנים²⁸ יאמרו "לחיים".

20 לאחרי שהילדים אמרו "לחיים" – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

21 ח. בא' השנים הי' בליובאוויטש מחסור באתרוגים מהודרים. כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהי' אז נער
22 קודם בר מצוה – הזדרז (בהיותו נער זריז) ורץ מיד אל סוחר האתרוגים, וקנה אצלו שני האתרוגים הכי
23 מהודרים, א' בשביל אביו, והב' בשביל עצמו.

24 כאשר דודו הרז"א ביקש ממנו שיתן לו האתרוג שלו, באמרו, שבהיותו עדיין קודם בר מצוה, הרי
25 אינו מחוייב במצוות אלא מדרבנן, מצד חינוך – לא הסכים כ"ק מו"ח אדמו"ר ליתן לו אתרוגו.

26 הרז"א המשיך לטעון ולהסביר אל הרבי ("ער הָאָט זיך גערייצט מיט'ן רבי'ן"), שתורת החסידות
27 תובעת מסירת-נפש בשביל יהודי אחר! ... ומה גם – טען הרז"א – כשהמס"נ אינה אלא וויתור על אתרוג
28 משלו, בה בשעה שקיום המצוה אצלו, קודם בר מצוה, אינו אלא מצד חינוך. וכאשר הרז"א לא הרפה
29 להפציר בו, נענה הרבי ואמר: יתכן שהייתי מסכים ליתן לך האתרוג, אבל כיון שקטן אני, כיצד יכול
30 אני להקנות לך את האתרוג?! ...

31 ט. יש מאמר מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק שבו מבאר השינוי שיהי' לעתיד לבוא בהגיל דקטנות
32 וגדלות. וז"ל המאמר²⁹:

(23) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קנ.

(24) חסר כמה תיבות (המו"2).

(25) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' עז, ובהנסמן שם בהערה

47. החינוך (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 130 ואילך, ובהנסמן שם).

(26) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

(27) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב. – וראה בארוכה

לקמן ס"כ ואילך.

(28) בזכרון אחרים: ובמילא נמצאים עדיין קודם התחלת

החינוך (ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 130 ואילך, ובהנסמן שם).

(29) אוה"ת ויקרא (כרך א) בהוספות ע' שיב.

1 "מ"ש בישעי" סי' 30 כי הנער בן מאה שנה ימות . . פרש"י בן מאה שנה ימות, יהא בן עונשין
2 להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה, כך מפורש בבראשית רבה"31.

3 וממשיך בהמאמר: "גם משמע שם שקודם מ"ת או עכ"פ קודם המבול לא היו בר עונשים קודם מאה
4 שנה, ואפ"ל הטעם דכיון שנתמעטו השנים, תחלה למאה ועשרים שנה . . ואח"כ לשבעים שנה . . ע"כ
5 אז נעשו בר עונשין מי"ג שנה ויום אחד, אבל קודם המבול שהי' אריכות ימים . . אלף שנה, ע"כ לא
6 נעשו בר עונשין קודם מאה שנה".

7 ועפ"ז מבאר בהמאמר מה ש"לע"ל . . לא יהי' בר עונשין פחות ממאה שנה – כי אז יהי' ימי עמי
8 כימי העץ³², וא"כ מאה שנה הם רק התחלה, פחות מערך י"ג לגבי ע' שנה ואפילו לגבי מאה שנה, ועד
9 בן מאה שנה נק' קטן שאינו בר עונשין".

10 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

11 כיון שעכשיו הוא כבר הזמן של ביאת המשיח, וכל היהודים הנמצאים כאן לומדים חסידות, שייכים
12 אל הרבי, וחושבים אודות משיח – במילא אפשר כבר עתה לחשוב החשבון של חמש שנים לפי החשבון
13 של לעתיד לבוא.

14 ובהתאם לכך – שיאמרו כולם "לחיים"!

15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ג' התנועות (של הבעש"ט, הרב המגיד ואדמו"ר הזקן).

16 אח"כ צוה שתלמידי הישיבה שעומדים לקבל "סמיכה" להוראה בימים אלו – יאמרו "לחיים",
17 והוסיף, שגם התלמידים שעומדים לקבל סמיכה עד י"ט כסלו הבע"ל (ראש השנה לחסידות) יאמרו
18 "לחיים". וכן צוה שגם כל אלה שכבר קיבלו סמיכה במשך השנה יאמרו "לחיים".

19 אח"כ צוה שהתלמידים הנוכחים כאן הלומדים בישיבות אחרות יאמרו "לחיים".

20 * * *

21 י. בנוגע לקיום המצוות – מצינו ג' שבועות:

22 (א) "מושבע ועומד מהר סיני"³³. (ב) הולד במעי אמו "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע"³⁴.
23 (ג) "נשבעין לקיים את המצוה"³³.

24 וג' שבועות אלה חלוקות זו מזו:

25 החילוק בין ב' שבועות הראשונות לשבועה הג' – מובן בפשטות – שב' שבועות הראשונות ('מושבע
26 ועומד כו'" ו"משביעין אותו כו'") באות מלמעלה, ואינן תלויות בבחירתו של האדם, ואילו שבועה הג'
27 ("נשבעין לקיים כו'") תלויה בבחירת האדם.

28 ונוסף לכך, ישנו גם חילוק בין השבועה ד"מושבע ועומד כו'" להשבועה ד"משביעין אותו כו'" –
29 בב' ענינים, כדלקמן³⁵.

30 יא. חילוק הא':

31 השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" אינה אלא לגבי ענינים חמורים המפורשים בתורה דוקא, ולא
32 לגבי ענינים של הידור מצוה וכיו"ב, שלכן, "אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן . . אין כאן

(33) נדרים ת, רע"א.

(34) נדה ל, סע"ב.

(35) ראה גם חדא"ג מהרש"א נדרים ונדה שם.

(30) פסוק כ.

(31) "והוא במד"ר שם פ' בראשית פכ"ו (פיסקא ב) דכ"ט

ע"א" (אוה"ת שם).

(32) ישעי' שם, כב.

- 1 חיוב שבועה כלל³⁶, לפי ש"מושבע ועומד מהר סיני", ו"אין שבועה חלה על שבועה"³³ (אלא שמותר
2 לו להשבע לקיים את המצוה, "לזרוזי נפשי"³³), משא"כ בנוגע לענינים שאינו חייב בהם מן התורה,
3 הידור מצוה כו' – חלה שבועתו, כיון שעל זה אינו מושבע ועומד מהר סיני.
- 4 – יש דיעה בתוספות³⁷ לענין חצי שיעור, ש"אפילו לרבי יוחנן דאמר³⁸ חצי שיעור אסור מן התורה
5 .. כיון דליכא ("אפילו עשה") אלא איסורא בעלמא לא חשיב ל' מושבע ועומד", ובמילא חלה השבועה.
6 ואפילו לפי הדיעה השני' בתוספות שם שגם בחצי שיעור חשיב ל' מושבע ועומד – הרי זה משום
7 שחצי שיעור אסור מן התורה, אבל להדיעה³⁸ שהאיסור דחצי שיעור אינו אלא מדרבנן (בדבר ש"אפילו
8 איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן"), ודאי לא חשיב מושבע ועומד, ו"כיון דאית ל' היתר
9 מן התורה .. חיילא שבועה ומיחייב עלה"³⁹.
- 10 וגם לפי הדיעות דס"ל⁴⁰ שאפילו באיסור דרבנן לא חלה השבועה, דחשיב מושבע ועומד – אין זה
11 אלא "משום לאו דלא⁴¹ תסור"⁴² (או העשה ד"שאל אביך"⁴³), היינו, שבכל דרבנן יש גם דאורייתא,
12 ומשום זה חשיב מושבע ועומד, אבל מצד האיסור דרבנן כשלעצמו – לכו"ע לא חשיב מושבע ועומד,
13 וחלה שבועה.
- 14 ועכ"פ, בנוגע לענינים של הידור מצוה וענינים שבדקות כו' – ודאי חלה שבועת האדם, כיון שעל
15 ענינים אלה אינו מושבע ועומד מהר סיני.
- 16 משא"כ השבועה ד"משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע", כוללת גם הידורי מצוה וכיו"ב – לא
17 מיבעי השבועה "תהי צדיק", שבודאי נכללו בה גם ענינים שבדקות, וגם דקות דדקות כו', אלא גם חלק
18 השבועה ד"אל תהי רשע" (עכ"פ) היא גם על כל ענינים הנ"ל, שהרי הכוונה ב"אל תהי רשע", היא⁴⁴,
19 שהאדם יהי "בינוני", וכל החילוק בין צדיק ("תהי צדיק") לבינוני ("אל תהי רשע") אינו אלא ביחס
20 לאהבת ה' (ויראתו) והפכו בנוגע להמיאוס ברע⁴⁵, אבל בנוגע לענינים של פועל, במחשבה דיבור ומעשה
21 – שוים הם.
- 22 יב. וחילוק הב' – שהשבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני" היא בהתגלות ובתוקף, משא"כ השבועה
23 ד"משביעין אותו תהי צדיק כו'" אינה בהתגלות ובתוקף:
- 24 השבועה שמשביעין במעי אמו "תהי צדיק וכו'" – אף שחלה גם על ענינים של הידור מצוה וכיו"ב,
25 הרי לכל הדעות חלה עליהם שבועת האדם, ולא אמרינן שכיון שמושבע ועומד ממעי אמו, אין שבועה
26 חלה על שבועה, ודלא כהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, שבזה אמרינן שאין שבועה חלה על שבועה.
27 ועכ"ל, שהשבועה שמושבע ועומד מהר סיני, היא בתוקף ובהתגלות, ולכן לא חלה עלי' שבועה
28 נוספת, משא"כ השבועה שמשביעין אותו במעי אמו, אינה בתוקף ובהתגלות, ולכן חלה עלי' שבועה
29 נוספת.
- 30 ונמצא, שהשבועה תהי צדיק כו' לגבי השבועה שמושבע ועומד מהר סיני – יש בה חומרא וגם
31 קולא: החומרא – שחלה על כל הענינים, גם על הידור מצוה וכיו"ב, והקולא – שאינה בתוקף ובהתגלות.
32 יג. וביאור טעם החילוק בין ב' השבועות הנ"ל:

(שם). גינת ורדים כלל ע. פמ"ג פתיחה לאו"ח הנהגות השואל
ח"ג (אות כז).

(41) פ' שופטים יז, יא.

(42) פרש"י יומא שם (ד"ה ואלבא).

(43) האזינו לב, ז. וראה שבת כג, א.

(44) תניא פי"ד (כ, א).

(45) ראה שם פ"י.

(36) רמב"ם הל' שבועות פ"ה ה"א (ממשנה שבועות כב, ב
וגמרא שם כג, ב).

(37) שבועות שם (ד"ה אהתירא – כב, ב. וכן בתוד"ה דמוקי
– כג, ב). וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חצי שיעור ע' תרמט.
וש"נ.

(38) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

(39) פרש"י יומא שם (עד, רע"א – ד"ה וכו').

(40) ש"ך יו"ד סרל"ט סק"כ (וראה בהגהות אמרי ברוך ליו"ד

מבואר בחסידות⁴⁶ (בפירוש "משביעין אותו תהי צדיק כו") ש"שבועה" היא (גם) מלשון שובע,¹ היינו, שנותנים לה כחות נעלים באופן של שובע, ותוכנו של שובע זה – שנרגש אצל הנשמה שרשה האמיתי, כפי שנש"י מושרשות בעצמותו ית', כמדובר לעיל (בהמאמר⁴⁷) שהנשמות מושרשות בבעל הרצון.

וזהו הטעם שבשבועה זו ישנם ב' הקצוות – חומרא וקולא – הנ"ל:⁵
כיון שתוכנה של שבועה זו הוא המשכת וגילוי שרש הנשמות בבחי' בעל הרצון – כוללת היא כל עניני תומ"צ, גם הידור מצוה וכיו"ב, משום שכל ענינים אלה "נוגעים" אצל בעל הרצון;

אבל, מהאי טעמא גופא שבבועה זו היא המשכת וגילוי שרש הנשמות בעצמותו ית' – אין השבועה בהתגלות, כיון שזהו ענין עצמי שלמעלה מהמשכה והתגלות. ורק עי"ז ש"נשבעין לקיים את המצוה", מתגלית שבועה זו, היינו, שאין זו שבועה חדשה, כי אם, גילוי השבועה שמשיעין אותו במעי אמו.

משא"כ השבועה שמושבע ועומד בהר סיני – שרשה מדרגא נמוכה יותר⁴⁸ ששם לא נוגעים ענינים קלים, הידור מצוה וכיו"ב, כי אם ענינים חמורים דוקא; ומטעם זה גופא שבועה זו היא בהתגלות, כיון שנמשכת מדרגא שבאה בהמשכה והתגלות.

יד. אבל עדיין צריך ביאור:
כיון שבשעת מ"ת היתה הגירות של בני-ישראל⁴⁹, ו"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"⁵⁰, הרי, השבועה ד"מושבע ועומד מהר סיני", שאז נעשה "כקטן שנולד", צריכה להיות ע"ד ובדוגמת השבועה שמשיעין את הולד במעי אמו "תהי צדיק כו"?

ונקודת הביאור בזה – ע"פ הידוע שהשבועה בהר סיני היתה בהכרח, כמאמר חז"ל⁵¹: "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית כו"⁵².

* * *

טו. בנוגע ליציאת מצרים נאמר⁵³: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שכאשר מדברים אודות יצי"מ, מדגישים מיד שהכוונה בזה היא "תעבדון את האלקים על ההר הזה", "שתקבלו התורה"⁵⁴, היינו, שהשלימות של יצי"מ נעשית ע"י מתן תורה.

וטעם הדבר – לפי שיציאת מצרים היתה בדרך בריחה, כמ"ש⁵⁵ "כי ברח העם", "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו .. כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה"⁵⁶, ונמצא, שבעת היציאה ממצרים גופא לקחו עמהם "א' שטיקל מצרים". ולכן רק במתן תורה, כש"פסקה זוהמתן"⁵⁷, נעשה שלימות הענין דיצי"מ.

טז. ויש לבאר הלימוד וההוראה בנוגע אלינו:
ובהקדם מ"ש הרמב"ן⁵⁸ ש"כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו". וכפי שרואים במוחש, שבמוסדות דתיים קיים מיצר ("מצרים") גדול יותר, ובזה גופא, הנה בהשיבות המתנהלות תחת נשיאותו וברוחו של הרבי – ש"מקודש" ביותר – המיצר ("מצרים") גדול עוד יותר.

וכן הוא הדבר ביחס לכמה ענינים:

(46) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נז ואילך. ועוד.
(47) פ"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 235 ואילך).
(48) בהנחה חסר פירוט הדרגא (המו"2).
(49) ראה יבמות מו, א"ב.
(50) שם כב, א. וש"נ.
(51) שבת פח, א.
(52) חסר המשך הביאור (המו"2).
(53) שמות ג, יב.
(54) פרש"י עה"פ.
(55) בשלח יד, ה.
(56) תניא פל"א (מ, ב).
(57) שבת קמו, רע"א. וש"נ.
(58) באגרת לבנו – נדפסה ב"כתבי רמב"ן" (הוצאת שעועל – ירושלים תשכ"ד) כרך א' ע' שסח.

1 כאשר בחור שלומד בישיבה של הרבי מחפש משרה של רבנות, הנה, העובדה שמתעסק בלימוד תורת
 2 החסידות, בעניני "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה", אינה מהוה – אצל הבעל-יבתיים – מעלה מיוחדת.
 3 גם לאחרי שסיביר להם ביאור חדש ב"יחודא עילאה" – עד שנת תשי"ב הבינו את הענין באופן
 4 שונה, ואילו עכשיו נתגלתה "המצאה" חדשה ("א נייע ערפינדונג") בענין זה – אין זו סיבה עבורם
 5 להוסיף בהשכירות שלו...

6 – לימוד החסידות הוא אמנם דבר הכרחי שנוגע גם ללימוד נגלה דתורה, כיון שלימוד החסידות
 7 מטהר את הראש ממחשבות לא טובות (ענין שנוגע לא רק להפרט אלא גם להכלל⁵⁹), ועי"ז נעשה גם
 8 לימוד הנגלה ללא מחשבות זרות וללא פניות, אבל אעפ"כ, אין הדבר מועיל להשגת משרה טובה יותר,
 9 ביהכ"נ גדול יותר, או עיירה גדולה יותר כו'.

10 וכך הם פני הדברים לגבי נתינת כסף בשביל הישיבה של הרבי:

11 העובדא שבישיבה זו לומדים התלמידים תורת החסידות, וגם העובדא שבאמצעות נתינת כסף
 12 להישיבה יתקרבו המנדבים ליהדות⁶⁰ – אינה מהוה סיבה בשבילם להוסיף בתמיכתם הכספית עבור
 13 הישיבה.

14 ואדרבה: מכיון שידועים הם, שכאשר יתקרבו במקצת, יתחילו "לבבל להם את הראש" ("מ'וועט
 15 זיי אָנהויבן דרייען אַ קאַפּ") לא רק אודות כסף, אלא גם אודות אמירת שיעור תהלים בכל יום לאחרי
 16 התפלה, לימוד פרק תניא, וכיו"ב,

17 – בישיבות אחרות, כאשר משוחחים עם "גביר", מציעים לו להוסיף במסחר, להרויח יותר, ולתרום
 18 יותר ("מערער האַנדלען, מערער פאַרדינען, און מערער געבן")... אבל אצלנו, הנה לכל לראש דורשים
 19 מה"גביר" שלאחרי התפלה לא יברח מיד אל החנות, אלא, יאמר תחילה את השיעור תהלים, ילמוד תניא
 20 וכיו"ב... דאף שיתכן שע"י הנהגה זו ירויח פחות כסף, ובמילא תגרע תמיכתו לישיבה, אין מתפעלים
 21 מכך ("מ'ווערט ניט נתפעל פון דעם")! –

22 הנה דבר זה מעורר אצלם רצון להתרחק מהישיבה ולהפסיק את תמיכתם בה, כיון שאינם מעוניינים
 23 בכך "שיבלבלו להם את הראש" אודות דברים כאלה...

24 וכתוצאה מכך – נעשה מצב של "מיצר" בישיבה, ובדרך ממילא גם אצל המלמדים בישיבה, שזהו
 25 מעמד ומצב ד"מצרים".

26 יז. ועל זה בא הלימוד וההוראה ממ"ש "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר
 27 הזה" – ששלמות היציאה והגאולה ממעמד ומצב ד"מיצר" (מצרים) נפעלת ע"י הענין דמתן-תורה.

28 – הטעם האמיתי לה"מיצר" (מצרים) הוא איפוא בגלל שחסרה התנועה ד"ואתהלכה ברחבה"⁶¹
 29 בעבודה דקדושה (שכתוצאה מזה נעשה העדר ההרחבה גם בגשמיות), ורק בחיצוניות הדברים, הטעם
 30 הוא כנ"ל.

31 וכיון שכן, אין להתפעל מה"מיצר", אלא להמשיך ולהוסיף מתוך קבלת עול – בדוגמת ההכנה למ"ת
 32 ע"י הקדמת נעשה לנשמע, אף שאין זו הנהגה ע"פ שכל, שלכן אומר הצדוקי "עמא פזיזא דקדמיתו
 33 פומיכו לאודניכו"⁶¹, מ"מ, אין צריכים להתפעל מזה, אלא, לילך ולפעול מתוך תוקף של קבלת עול.
 34 ועי"ז דוקא תהי' היציאה מן המיצר אל המרחב – למרחב האמיתי.

35 * * *

(תורת מנחם שם ס"ע 187).

59) חסר קצת (המו"ז).

60) ראה גם שיחת י"א אייר (לעסקני ישיבות תות"ל) ס"ג 61) תהלים קיט, מה.

1 יח. מהטעמים לכך ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות"⁶² – "לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת⁶³
 2 והקב"ה ממלא שנותיהם כו'⁶⁴, ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתב לייחס דוד"⁶⁵.
 3 ולכן, בעמדנו בחג השבועות – הזמן גרמא לעורר ע"ד תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאמירת תהלים⁶⁶,
 4 הן אמירת שיעור תהלים היומי – כפי שנחלק לימי החודש – בכל יום אחרי תפלת שחרית, והן
 5 אמירת כל ספר התהלים בשבת מברכים בבוקר קודם התפלה (נוסף על שיעור תהלים היומי שלאחרי
 6 התפלה),
 7 ספרו של דוד המלך, שביקש אודותיו "יהיו לרצון אמרי פני⁶⁷ – יהו קורין בהן והוגין בהם ונטלין
 8 שכר עליהן כנגעים ואהלות"⁶⁸.
 9 יט. ונוסף על שמירת תקנת אמירת תהלים בעצמו – צריך כאו"א לפעול גם על יהודים נוספים לקיים
 10 תקנה זו.
 11 וגם בענין זה (הפעולה וההשפעה על אחרים) ישנו לימוד והוראה מדוד המלך – ובהקדמה:
 12 ישנם הטוענים: מדוע צריכים הם לילך ולפעול על הזולת, בה בשעה שעדיין יש להם מספיק עבודה
 13 עם עצמם?! ובלשון חז"ל⁶⁹: "סמוך לפלטירי" שלך לא הורשת"
 14 על כך ישנו הלימוד וההוראה מדוד המלך – שהתעסק בכיבוש ארצות אחרות קודם שכבש את
 15 ירושלים ("פלטירי" שלך!)
 16 ויש להוסיף ולהעיר:
 17 זה שהנהגה הנ"ל היתה שלא ע"פ סדר, וכמארוז⁶⁹ שדוד ש"כיבש ארם נהרים וארם צובה" קודם
 18 כיבוש ירושלים, "עשה שלא כתורה", ומטעם זה ה' כיבוש ארצות אלו בגדר "כיבוש יחיד" ש"לא שמי"
 19 כיבוש⁷⁰ – אינו אלא בזמנו של דוד המלך,
 20 אבל בזמננו זה, זמן הגלות, כאשר "החושך יכסה ארץ גוי"⁷¹ – "ולא אתנו יודע עד מה"⁷² בסוד
 21 הבריורים⁷³, ובמילא, אין להכנס לחשבונות בנוגע לסדר הבריורים, שמתחילה יש להתעסק בדבר זה,
 22 ורק לאח"ז בדבר שני וכו', אלא, צריכים להתעסק בכל הבא לידו ("וואָס עס מאַכט זיך אונטערן האַנט
 23 דאַרף מען טאַן")!
 24 * * *

25 כ. איתא⁷⁴ במדרש²⁷: "בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם (הקב"ה) .. הביאו לי ערבים
 26 טובים שתשמרוה ואתננה לכם, אמרו, אבותינו עורבים אותנו, אמר להם הקב"ה, אבותיכם יש לי עליהם
 27 .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו לפניו, רבש"ע, נביאינו ערביין לנו, אמר להם יש לי
 28 עליהם .. אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם, אמרו, הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה, הן
 29 ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתננה לכם כו".

(62) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ג.

(63) ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. ועור.

(64) ר"ה יא, א. וש"נ ("הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום כו").

(65) שערי תשובה או"ח שם סק"ו. וראה ס' תבואות שור ובנין אריאל – הובאו בלקו"ש ח"ב ע' 568.

(66) ראה בארוכה "קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים" – נדפס בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.

(67) תהלים יט, טו.

(68) יל"ש תהלים רמז תריג. תרעה.

(69) ספרי עקב יא, כד.

(70) גיטין מז, סע"א (וש"נ) ובתוס' שם ח, סע"א.

(71) ישע"י ס, ב.

(72) תהלים ער, ט.

(73) ראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רסו.

(74) מכאן עד סוף השיחה (סוסכ"ד) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 572 ואילך.

במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

- 1 כאן באמריקה מקובל מאד ענין הדרוש⁷⁵. כולם – מקטן ועד גדול ("פון קליין ביז גרויס") –
 2 משמיצים דרוש. ובכן, מכיון ש"אזלת לקרתא עבד כנימוסא"⁷⁶ – אבאר מדרש זה על פי נוסח המדינה,
 3 "דרוש".
- 4 כא. בני־ישראל הם עם הנבחר, ולפיכך אוהבים הם ללמוד תורה – עלי' נאמר⁷⁷ "כי היא חכמתכם
 5 ובינתכם (גם) לעיני העמים".
- 6 ובכל זאת, מצד סיבות וטירדות שונות, יתכן, אשר מבלי הבט על הטוב והעונג הקיימים בתורה
 7 ומצוות – לא ילמדו ישראל את התורה ולא יקיימו את המצוות.
- 8 ולכן, בשעה שנתן הקב"ה את התורה, רצה להיות בטוח תחילה שישראל ילמדו את התורה ויקיימו
 9 את מצוותי', ולפיכך דרש מהם ערבים – "הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם".
- 10 על כך השיבו ישראל ואמרו: "אבותינו עורבים אותנו", כלומר, שאבותינו ילמדו את התורה:
 11 יש לו אב זקן ("ער האָט אַן אַלטן טאַטן") היושב ב"מושב זקנים"... דאגות אין לו, במילא ילמד
 12 הוא תורה.
- 13 הוא (הבן) יפרנס את אביו בממונו, ואביו יירשם ב"חברה משנית", "חברה ש"ס", וכיוצא בזה,
 14 ויתעסק בלימוד התורה. עסקים אחרים אין לו לאביו בלאו הכי – אומר הבן – במילא יהי' לו זמן ללמוד.
 15 ואדרבא – כשאביו יירשם בחברה מסויימת ללימוד התורה – יהי' שמח ומאושר יותר, שכן, פעם בשנה
 16 או פעמיים בשנה תתקיים מסיבה בין החברים, דבר שיגרום לו לאביו שמחה מיוחדת⁷⁸.
- 17 כב. עוד אמרו בני־ישראל – "נביאינו ערכין לנו":
- 18 "נביאינו" – "נביא" מלשון "ניב שפתיים"⁷⁹ – פירושו: הדרשנים והמטיפים שלנו, "אונזערע
 19 רעדנערס". זאת אומרת, הרבנים שלנו – טענו בני־ישראל – הם "ערבין לנו", הם ילמדו תורה⁸⁰...
 20 הוא – הבעל־הבית – ישכור רב, יפרנס אותו על חשבוננו, והוא – הרב – יתעסק בלימוד התורה, בה
 21 בשעה שהבעה"ב עצמו יתעסק במסחר...
- 22 אבל, גם על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די לו להקב"ה שרבנים ילמדו תורה; הקב"ה רוצה
 23 שכל ישראל ילמדו תורה ויקיימו מצוות! אי לכך, דרש הקב"ה מהם ערבים אחרים.
- 24 כג. על כך אמרו ישראל: "בנינו עורבים אותנו", הבנים שלנו הם יהיו ערבים בשבילנו, הם ילמדו
 25 תורה:
- 26 כל זמן שהילדים צעירים הם ועדיין אינם מוכשרים להתעסק במסחר – חשבו ההורים – ישלחו אותם
 27 לתלמוד־תורה, ולאח"ז גם לישיבה; אבל כאשר הילדים יתבגרו – אומרים ההורים בלבם – יוציאום
 28 משם ויכניסום לתוך המסחר⁸¹!...
- 29 על "ערבות" זו הסכים הקב"ה – שכן, אם הילדים ילכו לישיבה בצעירותם, הנה גם כאשר יתבגרו
 30 לא ירצו לעזוב את הישיבה, וישארו ללמוד בה!

(79) לשון הכתוב – ישעי' נז, יט.

(80) ובפרט שבלאה"כ עסוקים הדרשנים והרבנים בנתינת דרשות... ובמילא, ידרשו גם בתורה; אבל לנו אין פנאי לכך (מרשימה בלתי מוגה).

(81) מה איכפת לנו – חושבים ההורים – אם בקטנותם ילמדו הילדים בתלמוד־תורה כשר או ישיבה כשרה? ! כשיגדלו במקצת נתחיל לחשוב אודות "תכלית", ונשלח את הילדים ללמוד ב"קאלעדזש", או עכ"פ ללמוד אומנות מסויימת כו' (מרשימה בלתי מוגה).

(75) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק: אלא, שכאן באמריקה, התרגום המדוייק של תיבת "דרוש", היא – "בריה"ה" (מרשימה בלתי מוגה).

(76) ראה ב"ר פמ"ח, ד.י.

(77) ואתחנן ד, ו.

(78) על "ערבות" זו לא הסכים הקב"ה. לא די בכך – אומר הקב"ה – שיהודים זקנים ("אלטע אידן") ילמדו תורה. רצוני שגם אנשים צעירים – "אין די מיטעלע יאָרן" – ילמדו את התורה (מרשימה בלתי מוגה).

1 ויתירה מזה – הילדים ידברו כל כך ("וועלן אַזויפיל ריידן און אַינריידן") על לב ההורים, עד שיפעלו
 2 גם עליהם⁸², וגם הוריהם יתחילו ללמוד תורה ולקיים מצוות!
 3 כד. כל האמור לעיל – הוא ענין של "דרוש", שדרוש מגיע בעולם היצירה או בעולם הבריאה⁸³,
 4 אבל בהנוגע לפועל כאן בעוה"ז – יש להשקיע את כל הכחות כדי להכניס את ילדי ישראל
 5 לתלמודי-תורה ושיבות, שע"ז יפעלו הילדים גם על הוריהם, וע"ז זוכים כל ישראל לקבלת התורה.

* * *

7 כה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון ה"בינוני". אח"כ ציוה לנגן ניגון ד' הבבות לרבינו הזקן
 8 (כבא הד' – ד' פעמים). "ניע זשוריצי כלאַפצי"י"⁸⁴.

9 אחרי ברכת המזון ותפלת ערבית והבדלה (שנאמרה ע"י א' מאנ"ש) בחצות הלילה (לערך) – נעמד
 10 כ"ק אדמו"ר שליט"א על כסא, ואמר:]

11 בנוגע ל"אסרו חג" – שבו עומדים עתה (לאחרי הבדלה) – הנה:

12 אע"פ שבאים אנו מיו"ט שני של גלויות שאינו אלא מפני הספק⁸⁵, ובמילא, גם ה"אסרו חג" אינו
 13 אלא בתורת ספק, הרי, נוסף על המבואר בהתוועדות שלפנ"ז⁸⁶ שבזמן הזה גם יו"ט שני הוה בתורת ודאי,
 14 הרי, יו"ט שני דחג השבועות הוא בודאי בתורת ודאי⁸⁷, דכיון שהקביעות דחג השבועות (ביום החמישים
 15 לספירת העומר) אינה תלוי בקביעות ר"ח סיון, כי אם בקביעותו של חג הפסח, לא הי' שייך ספק
 16 בהקביעות דחג השבועות, כיון שעד אז בודאי נתברר ונודע בכל מקום הקביעות דחג הפסח, והסיבה לכך
 17 שתיקנו חכמים בחג השבועות יו"ט שני אינה אלא "כדי שלא לחלוק במועדות"⁸⁸, שזהו בתורת ודאי.
 18 וכיון שיו"ט שני דחג השבועות הוא בתורת ודאי – הרי גם ה"אסרו חג" שלו הוא בתורת ודאי.

19 ואם הדברים אמורים ב"אסרו חג" דחג השבועות בכל שנה ושנה – בקביעות שנה זו (כשחג השבועות
 20 חל ביום הששי וביום השבת) על אחת כמה וכמה:

21 "אסרו חג" דחג השבועות – "הי' יום טבוח בזמן שבהמ"ק קיים, דהיינו שבו ביום היו מקריבין
 22 עולות ראי' שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו .. ונעשה להם יום זה שהוא מוצאי יו"ט כמו יו"ט
 23 עצמו .. א"כ אף עתה משחרב בית המקדש לא הותרה ההספד והתענית בו ביום כו"⁸⁹.

24 וכיון ש"עצרת שחל להיות בערב שבת .. יום טבוח אחר השבת" (כיון ש"קרבנות ראי' וחגיגה של יו"ט
 25 .. אין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת")⁹⁰ – נמצא, שבקביעות שנה זו שעצרת חל בערב שבת (ובחול"ל גם
 26 בשבת), אין ה"אסרו חג" מתייחס ליו"ט שני (בלבד), כבכל שנה, אלא (גם ובעיקר) ליו"ט ראשון, שהרי,
 27 גם בארץ ישראל (ששם יש רק יום אחד של יו"ט) "אסרו חג" ("יום טבוח") הוא ביום הראשון בשבוע.

28 ומצד גודל מעלתו של "אסרו חג" דחג השבועות בשנה זו – יש להציע שכל אנ"ש הנמצאים כאן,
 29 כולל אלו שבאו ממרחקים, יישארו פה עד למחר ויערכו התוועדות נוספת⁹¹.

30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן "כוס של ברכה" להרה"ח וכו' ר' אלי' יאיכיל סימפסאן כדי לחלק בין
 31 כל הנאספים].

86 שיחת אחרון של פסח ס"ח ואילך (תורת מנחם – התוועדות ח"ה ע' 150 ואילך).

87 שו"ת חת"ס או"ח סו"ס קמה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1030.

88 רמב"ם שם הי"ב.

89 שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"ט. – נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך.

90 חגיגה יז, א (ובפרש"י).

91 כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה – חסר (המו"ז).

82 הילדים יעשו "מהפיכה" אצל הוריהם! ... (מרשימה בלתי מוגה).

83 ראה ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופה), מ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) – הובאו ונתבארו בשיחת יום ב' דחג השבועות תרצ"ג (לקו"ד ח"ד תשעא, א).

84 במהלך ההתוועדות נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א "לחיים" לכו"כ מהנוכחים, וגם עמד מלאו קומתו ורקד בשמחה רבה (המו"ז).

85 ראה רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ג הי"א.

לקוטי שיחות

חג השבועות

כרך יח, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

16 והבעש"ט היא, שכל אחד מהם היה מלך ונשיא⁶
 17 בישראל, וכל אחד מהם היה "ראשון" בסוג זה של
 18 מלוכה ונשיאות: משה רבינו היה הנשיא הראשון⁷ של
 19 כל עם ישראל, ובמיוחד לפי פסק הלכה של הרמב"ם⁸
 20 ש"מלך היה", משה רבינו היה המלך הראשון לעם
 21 ישראל.
 22 דוד היה הראשון למלכות בית דוד, ו"כיוון שנמשח
 23 דוד זכה בכתר⁹ מלכות.. לו ולבניו הזכרים עד עולם..
 24 לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם"¹⁰.
 25 והבעש"ט היה הראשון לנשיאי¹¹ החסידות
 26 (הכללית).
 27 בכך מובן הקשר המיוחד בין שלושת מלכי ונשיאי
 28 ישראל אלה לבין מתן-תורה, שהרי אחד מן הדברים
 29 העיקריים שארעו במתן תורה היה הפיכתו של כל
 30 יהודי לחלק מ"ממלכת כהנים (שרים)"¹², היכולת
 31 להביא כח זה לגילוי ניתנת לכל יהודי על-ידי נשיאי
 32 ישראל שבכל דור¹³, כפי שיבואר להלן.

ג.

התרוממות והתנשאות, ומשמעותה לעם ישראל

33 כדי להבין את הקשר שבין "ממלכת כהנים" לבין

שם טו, רע"א. וראה זכאים קב, א. מדרז"ל (מדרש תהלים שם. שמו"ר פמ"ח, ד. ועוד) הובאו ברמב"ן עה"פ (ברכה לג, ה) ויהי בישרון מלך. (9) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז (ואילך). ראה ג"כ רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג (הועתק – בקיצור – בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד – ומצויין שם ליומא עב. וצע"ק שלכאורה הוא מאדר"ג רפמ"א, ספרי לקורח יח, כ. ואולי העדיף למקור מש"ס אף שהוא בשינוי לשון. ועצ"ע). (10) רמב"ם שם. וראה מדרש תהלים שם: משובח שבמלכים זה דוד. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. (11) וראה שיחת שש"פ תרצ"ו (נתקת בהוספות לכתר שם טוב סי' רכה): רוממות מלך אדיר הוא כלא נגד די רוממות פון דעם רבי"ן (הבעש"ט). ולהעיר מהידוע דגילוי הבעש"ט הוא "טעימה" מגילוי המשיח. וראה תו"ח שמות (שכט, סע"ב): היראה הפנימית שה' בבעש"ט ז"ל שה' מעין יראה של משיח כו'. וראה בשוה"ג להערה 13. (12) יתרו יט, ו וברש"י. (13) ראה סהמ"צ שם פ"א (בענין השפעת ענין הביטול* שבמלך לכל

א.

ישנו קשר בין משה רבינו, דוד המלך והבעש"ט לבין חג השבועות

1 כבר דובר פעמים רבות¹ על כך שלחג השבועות
 2 יש קשר עם: (א) משה רבינו, שעל-ידו ניתנה התורה
 3 בשבועות. (ב) דוד המלך, ש"דוד מת בעצרת"². (ג)
 4 הבעל-שט-טוב, שגם הסתלקותו היתה בשבועות³.
 5 כיוון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, ובמיוחד
 6 מאורעות הקשורים לעם ישראל בכלל, ובפרט לגדולי
 7 ונשיאי ישראל, הרי מובן: (א) שיש נקודה משותפת
 8 בין המנויים לעיל⁴, שבעבורה הם קשורים לאותו יום.
 9 (ב) שלנקודה משותפת זו יש קשר לתכנון (העיקרי) של
 10 היום, לחג השבועות – זמן מתן תורתנו⁵.
 11 מצד שני מוכרח להיות בנקודה משותפת זו
 12 איזשהו חידוש ושוני באופן שבו היא מופיעה אצל כל
 13 אחד משלושת נשיאי ישראל הללו: כל אחד מהם הוא,
 14 כלשון הש"ס, "צריכא".

ב.

כל אחד מהם הוא ראשון לסוג מיוחד של נשיאות

15 אחת מן הנקודות המשותפות שבין משה, דוד

(1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 21 ואילך. לקו"ש ח"ח ע' 249 ואילך. ועוד.
 (2) ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג. הובא בתוד"ה אף עצרת חגיגה יז, א. רות רבה פ"ג, ב.
 (3) ביום א' דחגה"ש – לקו"ד לב, א.
 (4) בנוגע למשה דוד – להעיר ממדרש תהלים בתחלתו: כל מה שעשה משה עשה דוד כו', עיי"ש בארוכה.
 (5) ראה (בנוגע למשה דוד) מדרש תהלים שם: משה נתן להם חמשה חומשי תורה וכנגדם נתן להם דוד ספר תהלים שיש בו חמשה ספרים. ולהעיר שתורת החסידות (שנתגלתה ע"י הבעש"ט) ענינה יחידה שבתורה (בחי' החמישית – ועל ידה גם ד' הבחי' (נרנ"ח) הן באו"ב) – נת' בארוכה בקונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ר' ואילך.
 (6) ובאופן דוועה – ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 250 ואילך, וש"נ.
 (7) ואח"כ "בכל דור דוד יורדין ויורדין מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה כו'" (תניא רפמ"ב).
 (8) הל' ביהמ"ה פ"ו הי"א. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. ר"ח ופרש"י

(* ע"פ המבאר בכ"מ שרוממות המלך קשורה עם תכלית הביטול שלו וראה ברכות לד. ריש ע"ב. ולהעיר מלשון הרמב"ם הל' מלכים ס"פ: כדרך שחלק לו הכתוב

29 כאשר יהודי ניגש לקיום התורה והמצוות בתחושה של
30 "ממלכת כהנים", הרי הדברים אינם מתבצעים
31 באופן של מלחמה ביצר הרע ובהפרעות השונות, אלא
32 בדרך של מנוחה: הוא מתנשא מעל לעולם הסובב
33 אותו, ביודעו שהוא חלק מ"ממלכת כהנים", כך
34 שמלכתחילה אין לו הפרעות בדרכו.

ד.

גילוי תכונה זו – נעשה באמצעות נשיאי ישראל
שבדור

בכל זאת יכול יהודי לשאול:

35 אמנם כאשר מדובר על פנימיות הנשמה הנעלית מן
36 הגוף, מובן, ששום דבר מן העולם הגשמי אינו יכול
37 לקלקל את הקשר שבינה לבין הקדוש-ברוך-הוא
38 באמצעות ביצוע רצונו וקיום מצוותיו – מצות²¹ מלכו
39 של עולם,
40

41 אך כאשר מדובר על נשמת יהודי השוכנת בגוף
42 ועוסקת בענינים גשמיים המגבילים אותה ומפריעים
43 לה, הרי כיצד ניתן לדרוש ממנו גם כאן התנשאות על
44 גשמיות באופן אמיתי?

45 התשובה על כך היא, שבכל דור נמצאים נשיאי
46 ישראל, בעלי תכונה של מלכות ונשיאות, והם
47 מעבירים לכל יהודי את הכח¹⁹ לגלות בעצמו את
48 התכונה של "ממלכת כהנים".

ה.

אצל נשיאים אלו היתה הנהגה ניסית

49 כיון שמשה, דוד והבעש"ט היו נשיאים ומלכים,
50 מוצאים אצלם (בנוסף לעושר ורווחה הגשמית²², גם)
51 שליטה על הטבע – היתה אצלם הנהגה שלמעלה מן
52 הטבע:

1 מתן תורה, יש להסביר תחילה את מהותה של
2 המלוכה:

3 הנקודה העיקרית שבמלכות היא – התנשאות,
4 רוממותו והינשאותו של המלך על פני כל העם,
5 עד-כדי-כך שאסור לו להשפיל את עצמו ולעשות
6 מלאכה¹⁴. יש להכין עבורו את כל צרכיו ברווחה רבה,
7 כפי שנאמר¹⁵ "מלך ביופיו תחזינה עיניך", שום אדם
8 במדינה איננו יכול למנוע את ביצוע רצון המלך,
9 כמאמר חז"ל¹⁶ "המלך פורץ גדר... ואין מוחין בידו",
10 "אמר מלכותא... עקר טוריי"¹⁷ (=החליט המלך לעקור
11 הרים... הרי הוא עוקר).

12 בדומה לכך עורר מתן-תורה אצל בני ישראל ענין
13 של "ורוממתנו". עם ישראל התרומם על פני שאר
14 העמים, עד שנעשה נעלה מכל העולם כולו – איננו
15 מוגבל בהגבלות הטבע.

16 במילים אחרות: כאשר יהודים עושים רצונו של
17 מקום, מתנהגים לפי התורה והמצוות בשלמותן, הם
18 מקבלים את כל צרכיהם בשפע, ויותר מכך: אין הם
19 צריכים לחרוש לזרוע וכו' – מלאכתן נעשית על-ידי
20 אחרים¹⁸.

21 הסבר הדברים בעבודתו הרוחנית של כל יהודי:
22 בביצוע ענין של תורה ומצוות, על יהודי לנהוג כמלך
23 – עליו להתמסר לקיום המצוה, בדיוק כאילו לא היו
24 לו תפקידים אחרים ודאגות אחרות¹⁹, כאדם שמכינים
25 לו את כל צרכיו בשפע²⁰.

26 שום חישוב טבעי לא ימנע אותו מקיום המצוה,
27 כיוון שבעניני תורה ומצוות יהודי הוא בעל הבית, והוא
28 המולך על הטבע.

העם). ולהעיר מאגה"ק רסכ"ט (ממשנת חסידים מס' חיוב הנשמות פ"ב מ"א): מצות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם. וראה לקמן ע' 208 הערה 55.

14) מכש"כ מזה שאפילו פרנס על הצבור אסור במלאכה (כפני ג') – קידושין ע, א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד. טוש"ע חו"מ סי' ח ס"ד. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הי"ו.

15) ישע"י לג, יז. הל' מלכים פ"ב ה"ה. וראה הוריות ט, רע"א ובפרש"י.

16) פסחים ק, א. וש"נ.

17) ב"ב ג, ב. וש"נ.

18) ראה ברכות לה, ב. מכילתא (ופרש"י) בשלח טז, לב.

19) וי"ל – גם לא דאגה של מצוה אחרת – ראה פרש"י ד"ה חתן סוכה כה, סע"א. ועוד. שו"ע אדה"ז או"ח סל"ח ס"ז. ועוד.

20) ראה ער"ד לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 330 – לענין "תורתו אומנתו". ועיין תו"א לח, ד תורתו אומנתו הוא בחי' מלך.

21) גם מלשון צוותא וחיבור. ולהעיר ממחז"ל עבד מלך (כ)מלך.

22) משה – נדרים לח, א (וראה לקמן הערה 40). דוד – ראה דה"א כט, ב ואילך (ועיין רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ד ובכס"מ שם). הבעש"ט

– כמפורסם בסיפורי הבעש"ט.

הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו כך ציורה להיות לבו בקרבו שפל וחלל כו': וראה המשך השיחה (שש"פ תרצ"ו) דלעיל הערה 11 ע"ד הבעש"ט. שמלכותו היא מלכות ה' – יש לקשר זה עם השפעת המלכות לכאן.

ז.

שלושה ענינים אלו מקבילים לשלוש תקופות בעם ישראל

שלושה ענינים אלו מתבטאים, באופן כללי, 29
 בשלוש תקופות של עם ישראל: תקופת דור המדבר; 30
 התקופה שבה היה עם ישראל על אדמתו; זמן הגלות: 31
 אצל יהודי דור המדבר, שקבלו את התורה בגופם, 32
 נשאר בגלוי משהו מעין ההתגלות של מתן תורה גם 33
 מאוחר יותר, הם נותרו במדבר, שבו היו מנותקים 34
 מעניני העולם, במצב של הנהגה ניסית בכלל 35 צרכיהם,
 ויכלו להתמסר לחלוטין לתורה, כמאמר חז"ל²⁹: לא 36
 ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. 37

בארץ ישראל כבר נכנסו בני ישראל ל"ארץ 38
 נושבת" – לסדר חיים טבעי, אך בכל זאת ההשגחה 39
 העליונה היא שם בגלוי, כפי שנאמר³⁰ "ארץ אשר ה' 40
 אלוךך דורש אותה תמיד עיני ה' אלוךך בה מרשית 41
 השנה ועד אחרית שנה", ואפילו בעבודת האדמה 42
 ש"זרע וקציר.... לא ישבותו"³¹, הרי גם אז "למטר 43
 השמים תשתה מים"³², רואים בגלוי שה' הוא הזן 44
 והמפרנס לכל, ולפיכך יודעים בוודאות שהתעסקות 45
 האדם "בכל אשר תעשה"³³ איננה אלא הכנת כלי 46
 לקבלת "וברכך ה' אלוךך" הבא מלמעלה³⁴. 47
 לעומת זאת בזמן הגלות "אותותינו לא ראינו..."³⁵, 48
 עד כדי כך שיהודי עלול לחשוב ח"ו שהוא מוגבל 49
 במגבלות הטבע בדיוק כלא-יהודי, ויש לעמול קשות 50
 כדי לשבר ולהאיר את העלם העולם וחושך הגלות. 51

ח.

הבדלי השפעתם של משה, דוד והבעש"ט לישראל בענין "ממלכת כהנים"

ההתגלות במתן תורה היתה רגעית, לאותה שעה 52
 בלבד, רק בקשר לעולם באופן כללי, אך בקשר לעם 53

1 הנהגת משה רבינו את בני ישראל במצרים ובמדבר
 2 היתה כולה באופן ניסי²³.
 3 גם לדוד המלך הראה הקדוש-ברוך-הוא ניסים
 4 ונפלאות בתמידיות, כפי שמשקף מתפילות והודיות
 5 רבות בספר תהילים.
 6 והנהגה רוויה בניסים ונפלאות היתה גם אצל
 7 הבעש"ט, כמפורסם בסיפורי הבעש"ט ותלמידיו²⁴, עד
 8 שביטוי שגור הוא לקרוא לכל מעשה פלא בתואר "א
 9 בעל-שם" סקע מעשה" ("מעשה של הבעל שם").
 10 ודרכם מתגלה אצל כל יהודי כח המלכות.

ו.

שלושת הענינים שבמתן תורה

11 כדי להבין את הענין המיוחד שכל אחד מביניהם
 12 – משה, דוד והבעש"ט – מעביר לעם ישראל, יש
 13 להקדים תחילה ולהסביר את שלושת הענינים שכולל
 14 בתוכו הגילוי שבמתן-תורה:
 15 (א) עצם התגלות האלוקות במתן תורה – "וירד ה'
 16 על הר סיני", שהיתה נעלית לחלוטין מן הטבע והעולם
 17 והיתה רק רגעית, לאותה שעה בלבד.
 18 (ב) תוצאת התגלות זו בעולם – שגם לאחר "משוך
 19 היובל", נסתלקה השכינה²⁵, נפסק הגילוי האלוקי של
 20 מתן תורה, אך באמצעות זאת נזדכך טבע העולם, כך
 21 שמכאן ולהבא קל יותר לגלות אור אלוקי.
 22 (ג) תכלית מתן תורה – חיבור עליון ותחתון²⁶,
 23 ובלשון התניא²⁷: הפיכת העולם-הזה, התחתון שאין
 24 תחתון למטה ממנו, לדירה לו יתברך. כלומר, גם
 25 בעולם ההעלם, שאין נראית בו אלוקות ח"ו ("חושך
 26 כפול ומכופל.. שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן
 27 נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד"), יגלה היהודי את
 28 המקור האלוקי של מתן התורה.

(23) וראה ב"ר פנ"ט, ה: משה ניסן של ישראל.

(24) ראה דרך אמונה להצ"צ (סה, א): כמוהו לא הי' מימות הראשונים פלאי פלאות ניסים היוצאים מהטבע כו'. ועיי"כ המשך תרס"ו ס"ע רכו.

(25) יתרו יט, יג ובפרש"י שם.

(26) ע"פ לשון המדרש – נחומא וארא טו שמו"ר פי"ב, ג.

(27) פל"ו.

(28) שכללותם – מן, בארה של מרים, ענני הכבוד (שמגהצים לבושיהם – מדרש תהלים כג, ב. דב"ר ס"פ תבא. פרש"י עקב ח, ד).

(29) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(30) עקב יא, יב. בחיי שם. ונוד (ראה הנסמן בלק"ש ח"י ע' 2 הערה 10).

(31) נח ח, כב.

(32) עקב שם, יא.

(33) ראה טו, יח. ספרי עה"פ.

(34) ראה בארוכה ד"ה וידעת תרנ"ז. ובכ"מ.

(35) תהלים עד, ט.

26 ל"ממלכת כהנים". כלומר: הוא יכיר בכך, שפרנסתו
 27 מגיעה מלמעלה, ולפיכך היא בשפע, ושזהו, בעומקם
 28 של דברים, ענין ניסי, שאיננו תלוי בדרכי הטבע,
 29 ושהתעסקותו בטבע היא רק מפני שכך הוא רצון
 30 הבורא, שיהיה באופן של "בכל אשר תעשה"⁴⁴.
 31 ולפיכך מובן, שכאשר מדובר בענין של תורה
 32 ומצוות, הוא יקיים זאת ללא הפרעות, כמ"ל.

ט.

גילוי "ממלכת כהנים" גם בחשכת הגלות

33 כאשר התחיל חשך הגלות, ובמיוחד בתקופה שבה
 34 גבר החשך והאפיל, ומפני קשיי התקופה שקעו בני
 35 ישראל בטרדות⁴⁵ פרנסה, ולא בעשיית מלאכה באופן
 36 רגיל בלבד, הרי אז נדרש כח חדש כדי לעורר אצל בני
 37 ישראל את התגלות ענין המלך:
 38 יהודי עלול לחשוב שבתקופה כזאת, כאשר יש
 39 העלמות והפרעות רבות כל כך לקיום תורה ומצוות,
 40 הרי די והותר אם יקיים תורה ומצוות בדרך רגילה,
 41 שגם היא כרוכה במלחמה קשה ובעמל רב להתגברות
 42 על הקשיים, ובודאי די אם יתאמץ ויקיים גם הידורי
 43 מצוה ויוסיף בלימוד התורה יותר מן המחוייב, אך
 44 כיצד ייתכן בתקופה כזו להתמסר לתורה ומצוות כחלק
 45 מ"ממלכת כהנים" – כאילו כל הפרעות אינן
 46 קיימות?!

47 אומר הבעש"ט⁴⁶ שגם בחשכת הגלות יכול יהודי
 48 להתנשא מעל סביבתו, ולחוש את היותו בן ל"ממלכת

1 ישראל – הרי התגלות זאת קבעה בהם לתמיד את
 2 הכוונה של "ממלכת כהנים" – שכל יהודי, בכל מצב
 3 שיימצא, הוא בעומק נפשו מרום לחלוטין מסביבתו,
 4 ואיננו נתון למגבלות הטבע³⁶.

5 ובדומה להאמור לעיל הם גם ההבדלים בין
 6 ההשפעות של ענין המלוכה (ממלכת כהנים) שהועבר
 7 לעם ישראל על-ידי משה, דוד והבעש"ט, כדלהלן:

8 משה רבינו, שבאמצעותו ניתנה התורה, כך שהיא
 9 "נקראת על שמו"³⁷, קבע בבני הדור, (שקבלו את
 10 התורה בגופם, כמוסבר לעיל³⁸) את ענין "ממלכת
 11 כהנים" באופן גשמי פשוט: הם קבלו את כל צרכיהם
 12 מלמעלה³⁹ ללא עמל, כל אחד זכה בעושר וברווחה⁴⁰
 13 גשמית, וחייהם נוהלו באופן ניסי, כמצויין לעיל.
 14 בהכנסם לארץ ישראל – ארץ נושבת – פסק המן,
 15 לחם מן השמים, ⁴¹ ובלשון הפסוק: "כי תבואו אל
 16 הארץ... שש שנים תזרע..."⁴², היה עליהם לעסוק
 17 בעשיית מלאכה וכדומה. ולמרות שבארץ ישראל
 18 ההשגחה העליונה היא גלויה, כך רואים בכיור
 19 שהפרנסה ניתנת מלמעלה –

20 בכל זאת, עצם העובדה שעוסקים בהכנת כלי טבעי
 21 לברכת ה' עלולה לתת לפעמים מקום למחשבה
 22 שעבודתו של תופסת מקום כל שהוא בקבלת הפרנסה,
 23 דבר שעלול להפריעו מקיום תורה ומצוות.

24 וזוהי פעולת דוד המלך⁴³, שנתן כח לכך, שגם
 25 בארץ נושבת יוכל היהודי לגלות את עובדת היותו בן

לר"ת). ומה מובן גם בנוגע לדורו של משה – ראה לעיל הע' 38.

(41) בשלח טז, לה. יהושע ה, יב.

(42) בהר כה, ב"ג.

(43) וכמרו"ל ששכנני" היו צריכין פרנסה היו טהודין באים לדוד ואומרים כו' (ברכות ג, סע"ב) ובפרט בזקנותו (בשלימותו) שאז ע"י דוד: (א) נגמרו המלחמות כו' – שלימות דארץ נושבת, (ב) גמר כל ההכנות לבנין המקדש (דה"א כח ואילך) – גילוי אלקות.

(44) ראה בכ"ז לקמן ע' 320 ואילך. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 186 ס"ד ואילך.

(45) הדיוק בזה נת' בד"ה מים רבים תשל"ח סעיף ב (לקו"ש ח"כ ע' 276. סה"מ מלוקט ח"א ע' רעג).

(46) וידוע דגילוי הבעש"ט שייך לזה שבזמנו היו בניי במצב של התעלפות כו' (כת"י דא"ח ישן לא נודע למי), לאחר גזירות דשנת ת"ח-ת"ט כו'.

(36) כידוע (לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ) שע"י מ"ת נעשה "הוי" –

שלמעלה מהטבע – "אלקין" (כוחך וחיותך) דכאו"א מיראל.

(37) שבת פט, א. מדרש תהלים א, ב. ועוד.

(38) והוי דור דעה – בדרגת משה רבינו (ע"ח שער הכללים פי"א. שם של"ב פי"א. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ).

(39) והרי המן ירד בזכות משה, ואח"כ "חזרו שניהם (ענני הכבוד והבאר) בזכות משה" (תענית ט, א).

(40) ראה יומא (עה, סע"א) "שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן" – וזהו בהוספה על בית מצרים והים שהיתה בהפלגה גדולה ביותר* (ראה בכורות ה, ריש ע"ב. מכילתא בא יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב עיי"ש).

ולהעיר ממרו"ל (נדרים שם) בנוגע לעשירות דמשה, שהעשירי מפסולתן של לוחות – ש"ל הפירוש הפנימי בזה: עשירות שלו היתה רק תוצאה (ובדרך טפל) מתורה שלו, היינו שניתנה לו הרחבה בגשמיות** כדי שיוכל ללמוד בהרחבה (וראה ליקוטים שבסו"ס מהרי"ל – בנוגע

* וגם עשירות זו שייכת למ"ת – כי מכין ש"בהוציאך את העם מצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב). הרי מובן, שגם בית מצרים שהו"ע עיקרי ביצי"מ (ראה ברכות ט, טע"א ואילך. נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 77 ואילך. ובכ"מ) שייכת ל"תעבדון את האלקים על ההר הזה". (** ע"ד מש"כ ברמב"ם הל' תשובה רפ"ט.

29 בתקופות שונות, כך בכל דור הן מחולקות לפי שלשה
30 סוגים שונים של יהודים באותו דור (ואצל כל יחיד
31 בפני עצמו – בשלשה סוגי עבודה רוחנית).

32 עבודת ה' נחלקת, באופן כללי, לשלושה סוגים:
33 תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים (מעשה
34 המצוות) הכוללת את הציוויים⁵³ "בכל דרכיך דעהו"
35 ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים", שהם מקבילים לאופני
36 העבודה בשלוש התקופות הנ"ל (מדבר, ארץ ישראל
37 וזמן הגלות):

38 תורה היא גילוי חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא,
39 ולימוד התורה הוא בדרך שמלמעלה למטה – גילוי רצון
40 וחכמת ה' למטה. לכן מתעלים על-ידי התורה מעבר
41 לעולם, כבני-ישראל במדבר, ונעשים באמצעותה
42 מלכים (כמאמר חז"ל⁵⁴ "רבנן איקרו מלכים")
43 השולטים על הטבע⁵⁵ (וכדברי חז"ל⁵⁶ על הפסוק
44 "לא-ל גומר עלי").

45 ענין התפילה הוא בקשת צרכיו⁵⁷ של המתפלל. הוא
46 חש אמנם שהקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן לו את צרכיו
47 (בדומה לאמור לעיל על ארץ ישראל), אך יחד עם זאת
48 הוא מתעסק בצרכיו שלו⁵⁸ ומבקש למלא את החסר לו.

49 אך גם התפילה היא עדיין באופן שאיננו מתעסק
50 ממש בדברים גשמיים (כבני ישראל בשהייתם על
51 אדמתם "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁵⁹, ולא בין
52 אומות העולם) – הקשר אליהם הוא רק בכך שהוא
53 מבקש מה' את צרכיו שלו.

54 מעשה המצוות, הנעשות בדברים גשמיים, ועוד
55 יותר מכך העבודה ל"בירור" עניני הרשות, באים כדי
56 לזכך ולהפוך את החשך של גשמיות העולם, שבו יאיר
57 אור הקדושה (במקביל לזמן הגלות, כאשר עם ישראל
58 הוא בין אומות העולם)⁶⁰.

1 כהנים", שאותם מנהיג הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
2 בהשגחה פרטית באופן ניסי בחיי יום יום ובכל פרט ופרט.
3 והשפעה זו – גילוי ענין "ממלכת כהנים" אצל
4 היהודים בזמן הגלות – היא חידוש גדול יותר בענין
5 המלכות⁴⁷, מאשר בשני המצבים הקודמים.

6 יכולתו של היהודי להתרומם מעל לעולם ולטבע
7 כאשר הוא במדבר – מנותק מן העולם, ואפילו כאשר
8 הוא בעולם, אך במקום של אלוקות גלויה – ארץ
9 ישראל – איננה מבטאת את חוסר ההגבלה של כח
10 המלכות הנמצא בו, שהרי אז הוא מלכתחילה איננו
11 נתון כל-כך להגבלות העולם-הזה.

12 רק כאשר הוא מתנהג בדרך זו בזמן הגלות, הרי
13 אז מורה הדבר על יכולתו להתנשא ולצעוד בדרך של
14 הביטוי הידוע⁴⁸ "לכתחילה אריבער" ("דילוג
15 מלכתחילה") – ללא סדר ודירוג, אלא מעבר לכל
16 הגבלה – מתוך חושך המוחלט של הגלות אל
17 ההתרוממות של "ממלכת כהנים".

השפעותיהם של משה, דוד והבעש"ט חלות באופן נצחי בכל דור

18 יחד עם זאת אין לומר, שהשפעת משה, דוד
19 והבעש"ט היתה רק לבני דורם, או רק לתקופות בהם
20 הם היו (משה – דוד המדבר, דוד – עם ישראל בארצו,
21 והבעש"ט – בני ישראל בזמן הגלות), שהרי פעולת
22 משה דוד והבעש"ט היא נצחית⁴⁹ לכל בני ישראל בכל
23 הדורות, ולכן נקרא משה על-ידי כל יהודי: "משה
24 רבינו", על דוד המלך אומר כל יהודי⁵⁰ דוד מלך
25 ישראל חי וקיים (גם עתה), וכיוון שביאת המשיח⁵¹
26 תלויה ב"יפוצו מעינותיך" של הבעש"ט "חוצה"⁵²,
27 הרי מובן שהכל שייך לכל יהודי בכל הדורות.

28 אלא כשם שהשפעותיהם מודגשות, באופן כללי,

(55) כידוע (לקו"ת תוריע רד"ה קא מפלגי. סה"מ ה'ש"ת ע' 116)
האותות והמופתים שעשו התנאים ואמוראים וכל הצדיקים כבח תורתם
(מפני שהתורה היא למעלה מזמן ומקום). וראה דרך אמונה (דלעיל
הערה 22): ע"י שהי גלוי לפנייהם אור כו' שהשי"ת גנוז בתורה.

(56) ירושלמי נדרים פ"ו סה"ח. ועוד. הובא בשו"ע אדה"ז הל' נדה
סקפ"ט סקכ"ג.

(57) רמב"ם ריש הל' תפלה. ועוד.

(58) ועד"ז עבודה רוחנית דתפלה – התקשרות ודביקות לה' – היא
בדרך מלמטה למעלה, לפי כוחות ומדידות דהאדם המתפלל.

(59) מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(60) שזוהו ג"כ החילוק בין תורה תפלה ומעשה המצות (ובירור עניני
רשות) באופן ה"בירור" שלהם (ראה בכ"ז המשך פדה בשלום תרנ"ט

(47) שלכן נשיאות הבעש"ט שייכת למלכות דמשיח, כנ"ל הערה 11.

(48) נתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ס"ע
113. ח"י"ב ע' 186.

(49) להעיר – בנוגע למשה ודוד – מסוטה ט, א.

(50) בקידוש לבנה, ע"פ ר"ה כה, א.

(51) שאז דוקא תהי' שלימות כל העולם כולו ועוד יותר מכבעת
בריאתו (תניא פל"ו. זח"ג קבה, רע"א וכבר העירו מוזח"א קלט, א).

רמב"ם סוף הל' מלכים. עבוה"ק ח"ב פל"ט.

(52) אגרת הידועה דהבעש"ט – נדפסה בסו"ס בן פורת יוסף. כש"ט
בתחלתו. ובכ"מ.

(53) משלי ג, ו. אבות פ"ב מ"ב. טושו"ע או"ח סי' רלא.

(54) גיטין ספ"ה.

21 הגיעו גשמי ברכה באופן הרצוי⁶⁸.

22 ולכן יש בספר תהילים, תפילת דוד, שני קצוות:

23 מצד אחד זהו ענין של תהילות ותשבחות כתפילה,⁶⁹

24 ויחד עם זאת זהו אחד מכ"ד ספרים של תורה שבכתב,⁷⁰

25 ולכן השפעתו דומה להשפעת התורה⁶⁹.

26 הבעש"ט גילה את אחדות ה' בעולם, כיצד

27 המציאות האמיתית של כל נברא היא דבר ה' המהווה

28 ומחיה אותו בכל רגע, אך את זאת הוא גילה בדרך

29 התורה (על-ידי גילוי פירושו לפסוק)⁷⁰,

30 ובאמצעות זאת ניתן הכח לכל יהודי, שגם כאשר

31 הוא עסוק בדברים גשמיים, וגם בחומריות העולם,

32 ואפילו במצב של אותותינו לא ראינו...", שכתוצאה

33 מכך עבודת ה"בירור" והזיכרון כרוכה במלחמה⁷¹ – גם

34 אז הוא מנהל את המלחמה באופן של "ממלכת

35 כהנים".

36 מיד עם היציאה למלחמה הוא יודע, שבהיותו שיין

37 ל"ממלכת כהנים" הריהו "על אויבך"⁷² (נעלה מהם),

38 ואז מגיע הנצחון מלמעלה – "ונתנו ה' אלוך בידך"⁶⁸,

39 ועל-ידי כך "ושבית שביו"⁶⁸ – מוציאים את הניצוץ

40 האלוקי שהיה "שבוי" בדברים הגשמיים, מגלותו, עד

41 ש"אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא" (=להפך

42 החושך לאור ואת המר למתוק).

(משיחת יום ב' דהגה"ש תשל"ז)

יא.

השפעתם של משה, דוד והבעש"ט על כל יהודי בכל דור

1 זהו ענין המלכות שמושה, דוד והבעש"ט משפיעים

2 (לכל) יהודי בכל דור ודור:

3 משה שענינו תורה, מגלה את עצם הענין של

4 "ממלכת כהנים" אצל בני ישראל – בסוג של "מארי

5 תורה"⁶¹ (=בעלי תורה), שם מנותקים מן העולם,

6 תורתם אומנותם⁶², שעליהם נאמר "מאן מלכי רבנן"⁶³.

7 (וכעין זה משפיע הענין אצל כל יהודי⁶⁴ בעת

8 התמסרותו ללימוד התורה, שיש לו הכח להינתק

9 לחלוטין, לשעה זו לפחות, מכל עניני עולם ודאגותיו,

10 ולשקוע בלימוד התורה בדיוק כמי שתורתו אומנותו).

11 דוד שענינו תפילה, ולכן הוא כתב את ספר

12 תהילים⁶⁵, משפיע על כך שגם עבודה זו תיעשה באופן

13 של מלכות: למרות שהוא מבקש את צרכיו, מתמלאות

14 הבקשות מיד ללא עיכובים, כמילוי בקשתו של מלך

15 (שלא ככתפילה רגילה, שכיוון שהבקשה היא מלמטה

16 ייתכנו עיכובים והפרעות שיגרמו לאי-מילוי הבקשה,

17 או לעיכובה, למילויה באופן חלקי וכדומה), כמו

18 שנעשה הדבר על-ידי תורה – כמסופר בזהרה⁶⁶

19 שכאשר צריך היה רשב"י להביא להורדת גשמים הוא

20 אמר דברי תורה על הפסוק⁶⁷ "הנה מה טוב..." ומיד

(66) ח"ג נט, ב. וראה בכ"ז (וההפרש דפועלת התפלה ותורה) –
 סה"מ אתהלך לאוניא ע' רי ואילך. אוה"ת ויקרא (כך א') ע' רנד ואילך.
 סה"מ תרכ"ז ע' רסו ואילך.
 (67) תהלים קלג, א.
 (68) משא"כ ע"י תפלה – ראה תענית כג, א.
 (69) וי"ל שזהו מה שביקש דוד (מדרש תהלים בתחלתו) ש"יהיו קורין
 בהן (בתהלים) ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות" – היינו, שהפעולה
 שע"י אמירת תהלים תהי' ע"ד הפעולה שע"י תורה.
 וראה קובץ מכתבים לתהלים (אהל י"י) ע' 1-200. 203. ועוד.
 (70) ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 27 ובהערות שם.
 (71) ראה לעיל הערה 60.
 (72) ר"פ תצא. וראה לקו"ת ד"ה כי תצא (הב') וביאורו.

(ס"ע קס ואילך), תש"ד פי"ח ואילך): התורה היא בירור מלמעלה למטה,
 בדרך מנוחה (שלום): תפלה היא מלמטלמ"ע ולכן היא בדרך מלחמה,
 אבל מכיון שהיא ע"י גילוי אור היא "חרב של שלום": עבודה עם דברים
 גשמיים כו' היא בדרך מלחמה ממש – "נהמא אפום חרבא ליכול".
 (61) להעיר מתור"א סט, ג: משה שפיר קאמרת (שבת קא, ב. וש"ג)..
 וכל ראשי ישיבות שבכל דור הן בחי' משה.
 (62) להעיר דרשב"י – הדוגמא בש"ס (שבת יא, א) לתורתו אומנתו –
 הוא ניצוץ משה רבינו (סדור שער ה"ג בעומר דש, סע"ב. ועוד).
 (63) וראה תור"א שהובא לעיל הערה 20.
 (64) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז שצוין בהערה הנ"ל. ולהעיר מתור"א
 סז, ב.
 (65) ב"ב יד, סע"ב. ובמדרש תהלים בתחלתו: אע"פ שנאמר כו' לא
 נתקן אלא ע"י דוד מלך ישראל.

לקוטי שיחות

הג השבועות

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

קבלה מהר סיני" (הקיימת כאשר כותב בעצמו), ועדיף 16
 לשכור את הסופר לכתוב עבורו, על מנת שיחה "ספר 17
 תורה נאה" (הנכתב על-ידי "לבלר אומן"), בהתאם לציווי 18
 "זה א-לי ואנוהו" 11 – התנאה לפניו במצוות" 12;
 19
 ויתירה מזו: בספר "תבואות שור" 13 מבאר כי טעמו 20
 של הדין "מצוה בו יותר מבשלוחו" 14 הוא, מכיוון שכאשר 21
 עושים שליח לעשות מצוה "נראה כאילו אינו רוצה לטרוח 22
 בעצמו", ובמילא אין זה כבוד המצוה, אמנם כאשר עושים 23
 שליח כדי להוסיף בכבוד המצוה אין אומרים "מצוה בו 24
 יותר מבשלוחו" – ומביאורו עולה, כי בנידוננו, אשר כבוד 25
 המצוה – "התנאה לפניו במצוות" – דורש "לבלר אומן", 26
 אין כאן דין של "מצוה בו יותר מבשלוחו" – 27
 ברם, אין הדבר מתרץ את השאלה הנ"ל, משום שלא 28
 מצינו כי ישתדלו לקיים מצוה זו ולו באופן ש"אחרים 29
 כותבים לו", ואף לא משתדלים להגיה "אפילו אות אחת" 30
 בספר תורה, שבזה הוא מכשיר את ספר התורה 15 (שאזי 31
 "הרי היא כאילו כתבו כולו" 16) 17. 32

א.

מדוע אין משתדלים לקיים את מצות כתיבת ספר תורה?

1 הרמב"ם פוסק¹: "מצות עשה על כל איש ואיש²
 2 מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו³ שנאמר⁴ ועתה כתבו
 3 לכם את השירה⁵, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה
 4 זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על
 5 פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואם
 6 כתבו בידו⁶ הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע
 7 לכתוב אחרים כותבים לו. וכל המגיה ספר תורה ואפילו
 8 אות אחת הרי היא כאילו כתבו כולו"⁷.
 9 נשאלת השאלה⁸: מכיוון שכתבת ספר תורה היא
 10 "מצות עשה על כל איש ואיש"⁹ – מדוע לא מצינו
 11 שישתדלו לקיים את המצוה של כתיבת ספר תורה בידו,
 12 קיום המצוה בשלימותה¹⁰ (הנחשב "כאילו קבלה מהר
 13 סיני")?
 14 ועל אף שיש מקום לומר, כי באם ישנו סופר מומחה
 15 הכותב יפה ממנו, יש לוותר על השכר והמעלה של "כאילו

כמו שאמר כתבו כו". ובסהמ"צ לפנינו ליתא.

(11) בשלח טו, ב.
 (12) שבת קלג, ב. וברמב"ם הל' ס"ת שם ה"ד "כותב כתיבה מתוקנת
 נאה ביותר".
 (13) סי' כח סקי"ד. וראה שו"ע אדה"ז סי' רנ ק"א סק"ב.
 (14) קידושין רפ"ב.
 (15) ראה קרית ספר לרמב"ם שם. ובספר האשכול הלכות ס"ת. רמ"א
 יו"ד שם. וראה הערה הבאה.
 משא"כ לפי התוס' ד"ה אם הגיה (מנחות שם) שקאי על הס"ת
 שלקח מן השוק שלא נחשב עוד כחוטף מצוה שהי' אצל חבירו בענירה
 שהי' משהה ספר שאינו מוגה. ועד"ז ברא"ש ונמוקי"י שם. וצ"ע בהגמ"י
 לרמב"ם שם. וראה מנ"ח מצוה תריג (קיא, א). שיחת ש"פ ויצא תשמ"ב.
 (16) לדעת הרמב"ם. וא"כ הוי כשלימות המצוה "כאילו קבלה כו"
 (צפע"נ לרמב"ם שם). ויותר מכש"אחרים כותבים לו". ובטור יו"ד ר"ס
 ער מפורש: כתבו או הגיה בו אפילו אות אחת כאילו קבלה מהר סיני.
 ברמ"א (יו"ד שם ס"א) כללם ביחד "שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה
 או שקנאו והוא הי' מוטעה והגיהו הרי זה כאילו כתבו". וראה צפע"נ
 וכלי חמדה שם. דעת קדושים שם סק"ד. וכבר דשו בה רבים.
 (17) וגם קנית אותיות בס"ת, הרי א' לא מצינו שכל איש ואיש
 מישראל ירדוף וישתדל לקנות אותיות בס"ת (ותיכף משנעשה בר מצוה).
 ב) שקו"ט ומחלוקת אם יוצאים מצות כתיבת ס"ת בשותפות (ראה פתחי

(1) רפ"ז מהל' (תפילין ומוזוה ו)ס"ת.

(2) כ"ה ברמב"ם שם. ובשו"ע יו"ד ר"ס ער (פ"א) "כל איש". ואכ"מ.

(3) בשו"ע שם: לכתוב לו ספר תורה.

(4) וילך לא, יט.

(5) כן הביא הרמב"ם שם (תיבת "ועתה" ובהשמטת תיבת "הזאת").
 אבל מההמשך "כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו", משמע לכאור'
 שוהי השמטת הדפוס וצ"ל גם תיבת "הזאת" ובפרט שכ"כ במנין המצות
 בריש ספר היד (מ"ע יז) "כתבו לכם את השירה הזאת", ובסהמ"צ מ"ע
 יח. וראה צפע"נ לרמב"ם שם.

(6) במנחות ל, א הלשון "כתבו, מעלה עליו הכתוב כו" (וראה לקמן
 בפנים סי"ב) ובא בהמשך להמאמר "הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה
 מן השוק", שלא הובא ברמב"ם.

(7) בגמ' "אם הגי' אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו". וראה
 לקמן.

(8) בכמה ענינים דלקמן שקו"ט בכמה פוסקים ומפרשים, ובמפרשי
 הרמב"ם ושו"ע. וראה ספר דעת קדושים על הלכות סת"ם בתחלתו סעיף
 א' וב'. ובמפרשים שם. ובספרים שנשמנו שם. וראה גם לקו"ש חכ"ד ע'
 207 ואילך.

(9) והרמב"ם חשבה בסהמ"צ בסוף המ"ע מה"מצות ההכרחיות".

(10) לשון הרמב"ם בסהמ"צ (הוצאת הר"ח העליר) "ואם כתבו בידו
 הוא משוכח מאד והוא יותר טוב (ובתרגום הר"י קאפח "והוא עדיף")

ב.

מי שיכתוב אותו עבורם, או לכל הפחות להגיה ספר שקנה, כדי לקיים מצוה זו.

והגם שלאחר שנתפשט הדפוס בעולם מנהג רוב ישראל ככולם לרכוש ספרי דפוס – ואפילו אם נניח שהלשון "לכתוב" (ברא"ש ובשולחן ערוך) כולל גם הדפסה (מכיוון שזו תפסה את מקומה של הכתיבה), עם זאת, לא ניתן לומר כי קניית ספר מוכן נחשבת כמו "שכר לו סופר לכתוב לו", ובפרט שבמקרים רבים ההדפסה אינה נעשית על ידי בן ברית (ואיש אינו שואל ובודק על כך²¹);

יתר על כן – וגם זה עיקר: הרמ"א²² פוסק (בנוגע לספר תורה) כי באם "לקחו כן ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה"²³ (לא כדעת רש"י והנמוקי יוסף²⁴ שגם אז הוא מקיים את המצוה אלא שלא מן המוכר²⁵) – ולדעתו כיצד ניתן לצאת ידי חובת המצוה של כתיבת חומשים וכו' על ידי קניית ספרים מודפסים ללא כל הגהה²⁶?

ג.

גם לדעת הרא"ש והשולחן-ערוך יש מצוה בכתיבה בפשטות מסבירים, כי בכך נעוץ ההבדל בין דעת הרמב"ם ודעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשולחן-ערוך)²⁷:

הדעות שבימינו המצוה בספרים שלומדים בהם בפועל בפשטות ניתן לומר, שמנהג ישראל הוא על פי דעת הרא"ש¹⁸ – שהחוב של כתיבת ספר תורה על כל אחד ואחד היה "בדרות הראשונים שהיו כותבין ספר תורה ולומדין בו, אבל האידנא [בזמננו] שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברכים מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה משנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה¹⁹ כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם ועל ידי הגמרא והפירושים ידע פירוש המצות והדינים על בוריים לכן הם הם הספרים שאדם מצוה לכותבם."

וכך פוסק גם המחבר בשולחן-ערוך²⁰: "האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן", ויתירה מזו: לדעת כמה פוסקים²¹ – "האידנא" המצוה היא רק בחומשין משנה וגמרא כו', ולא בספר תורה.

אך ביאור זה אינו מספיק: גם בנוגע לספרים אלו – חומשים ומשניות וכו' – לשון הרא"ש והטור והשולחן-ערוך היא (כלשון הציווי בפסוק): "מצוה לכתוב" – ולא מצינו כלל וכלל שישתדלו לכתוב ספרים אלו או לשכור

ואי רשאים ללמוד בהם (שד"ח פאת השדה כללים מערכת הדל"ת כלל לח. ושי"ן. וראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"ב). – אבל (נוסף לזה שלא מצינו עתה מי שיהיה בזה, הרי) אי"ז שייך למ"ש בפנים, כי גם הנהגים בזה הוא לא מפני שאין יוצאים עי"ז מצות כתיבת ס"ת (מכיוון ששלוחו אינו בן ברית), כ"א מפני שאין בהם קדושה כו'.

(22) יו"ד שם. (23) ולהעיר מהלשון בקיצור פסקי הרא"ש שם: הלוקח ס"ת כחוטף מצוה כתבה או הגי' בה אות אחת כאלו קבלה מסני שמצות עשה ליכתוב ס"ת. וראה לשון הטור שם בריש הסימן.

(24) מנחות שם. ובריש הלכות ס"ת. ראה ט"ז שם סוסק"א. (25) וצ"ע בלבוש שם ס"א "הלוקח ס"ת מן השוק ואינו מגיה בה דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק כלומר ואינו יוצא בזה מצות עשה זו". וממשיך "ואין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבה כו'". ומביא דברי הנמוקי"ט שם.

(26) דלהרמ"א בס"א דינו שאינו יוצא כש"לקחו כן", לכאורה הוא גם האידנא בנוגע לחומשים משניות כו' (המבואר בס"ב במחבר), ולא הוצרך לכפול דבריו. אבל בלבוש שם מפורש "או לקנות אותם .. לא קיים המצוה כתיקונה עד .. או שיקנה אותם". וראה לקמן סעיף ח"ט. ובגרי"א שם (סק"ט) כתב "ודברי רש"י עיקר".

(27) ראה שאגת ארי"י סי' לו. מניח מצוה תריג. שו"ת שמן רוקח ח"ג יו"ד סי' יז. כלי חמדה שם. ובכ"מ.

תשובה יו"ד שם סק"א. נחל אשכול לאשכול שם. כלי חמדה פ' וילך. ובכ"מ).

(18) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה. (19) וצ"ע במלך שכותב ב' ס"ת ואחת מניחה בבית גנוזי (סנה"א, כא, ב. רמב"ם שם ה"ב. הל' מלכים רפ"ג) ואפילו לפרקים אינו לומד בה שהרי "וקרא כל ימי חייו" בס"ת השני (סנה"א ורמב"ם שם) ועוד זאת: הרי יש לו ס"ת קודם שנעשה מלך וכתבה ע"מ ללמדה וכו', וכשעולה למלוכה – כותב שני' לשם ס"ת דמלך והראשונה מניחה בבית גנוזי. (20) יו"ד שם ס"ב.

(21) דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה. אבל דעת הב"י וב"ח שם דלדעת הרא"ש ודאי איכא מצות עשה בכתיבת ס"ת אפילו בזמן הזה ("דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע"). אלא שיש ג"כ מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה ש"ס ופירושיהן וכו' לדעת כו"כ אחרונים, ראה ג"כ השו"ע שם ושי"ן. וראה ט"ז שם: ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרושה מ"מ כו'.

וצ"ע בלבוש שם ס"ב שכתב "אע"ג דודאי כתיבת ספר תורה היא המצוה המפורשת בתורה בפירוש וחייבים לכותבה לקרות בה רובי"ט". אבל בב"י שם שזה (כתיבת חומשים משניות כו') חיוב ויותר מצוה מלכתוב ספר תורה ולהניחו בבית הכנסת ולקרות בו ברכים אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע. וראה ברכי יוסף שם.

* (21) להעיר מהשקו"ט אם ספרים שנדפסו ע"י גוי יש בהם קדושה

(* ובקיצור פסקי הרא"ש מהלכות קטנות ריש הל' ס"ת והאידנא כו' עיקר המצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה כו'.

ד.

היתכן לומר שגוף המצוה השתנה?

בכדי להבין כל זאת, דרוש תחילה הסבר בדעת הרא"ש ופסק-הדין בשולחן-ערוך: כיצד יתכן לחדש³³ אשר מצות עשה מן התורה תשתנה מזמן לזמן, עד לקביעה אשר "האידנא" המצוה אינה כפי שמפורש בתורה?

והגם שהרא"ש בעצמו מבאר "כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – הרי לכאורה זו רק תכלית ומכונן המצוה, אך גוף מעשה המצוה נאמר במפורש בתורה: כתבו לכם את השירה הזאת – מצוה לכתוב ספר תורה³⁴?

ה.

גדר המצוה: שהלימוד יהיה מתוך הכתב

ויש לומר הביאור בזה:

מכך שתיכף לאחר "כתבו לכם גו'" ממשיך הפסוק שהמצוה (ותכליתה) היא "ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – וגם מהמובן מכל המשך הפרשה³⁵ כי מטרת כתיבת ספר תורה היא "שימה בפיהם", שהתורה תהיה אצל ישראל "לעד" גם בזמן בו "וניאצוני והפר את בריתי" – מסיק הרא"ש, כי הנאמר "כתבו לכם" הוא לא עצם גדר המצוה, אלא רק חיוב פרטי במצוה.

[ויש להביא דוגמא לזה: לגבי מצות מזווה נאמר בתורה³⁶ "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", למרות

1 לשיטת הרמב"ם המצוה היא כתיבת ספר תורה, ולכן
2 מתחייב מכך שיהא בה מעשה ופעולת האדם – הכתיבה
3 של ספר התורה (ובמילא אם "אינו יודע לכתוב אחרים
4 כותבין לו וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי היא
5 כאילו כתבו כולו"), ואין יוצאים בקניית ספר תורה כתוב;
6 אך לדעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשולחן-ערוך),
7 "מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה", ולכן צריך שיהיו
8 ספרים כדי ללמוד בהם²⁸, אך לא לכתוב אותם²⁸ (ואף לא
9 להגיהם).

10 ברם²⁹ תוכן דברי הרא"ש מוכיחים את ההיפך
11 מהחילוק האמור: דברי הרא"ש "וזהו בדורות הראשונים
12 כו'" באים בהמשך לדעת הרמב"ם אותה הוא מצטט
13 בלשונה, מובן איפוא, כי אין כוונתו להציג גדר מחודש
14 במצות כתיבת ספר תורה בשונה מדעת מהרמב"ם³⁰, אלא
15 רק להצביע על ההבדל (בין הזמנים) ביחס לדבר אותו יש
16 לכתוב, אשר "האידנא" המצוה "לכתוב חומשי התורה
17 ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו".

18 גם יש להבין: מהו ההסבר בשתי הדעות, האם בקניית
19 ספר תורה יוצאים ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה
20 (כדעת רש"י והנמוקי יוסף שגם אז "מצוה עבר" (=עשה),
21 רק בכל אופן "אי כתבה, הוה (=אם כתבה, היא) מצוה
22 יתירה³¹), או שלא יוצאים ידי חובה בקנייה (כדעת
23 הרמ"א²² (וכך משמע גם דעת הרמב"ם³² בספר היד), ואם
24 "לקחו כך ולא הגיה בו כו' (ו)אינו יוצא בזה").

העליר. ועד"ז בהר"י קאפא. אבל בדפוס שלפנינו: שיהי כל איש ממנו כותב ספר תורה לעצמו). ולהעיר שגם בספר היד שם מתחיל "מע כו' לכתוב ספר תורה לעצמו" וממשיך "ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו כו' ואם אינו יודע לכתוב כו'" (והא דכופל הענין - י"ל שבתחלה כותב עצם המצוה ואח"כ מבארה).

31 לשון רש"י מנחות שם.

32 אבל מסתימת לשונו "וכל המגיה ספר תורה (שמשמע איזה ספר תורה שהוא, לאו דוקא הספר תורה שאחרים כתבו לו) כו' הרי הוא כאילו כתבו כולו", שאז (לא רק שקיים המצוה, כ"א) "ה"ה כאילו קבלה מחר יוני", משמע לכאורה, דאם לא הגיהו הרי עכ"פ קיים המצוה. ולפ"ז לא חזר בו בספר היד ממ"ש בסהמ"צ דגם בקנהו קיים המצוה. ולהעיר ש"יא (הובא במקדש מעט לפני יונה שם סק"ט) דגם להרמ"א קיים המצוה, ומ"ש "אינו יוצא בזה" היינו שאין המצוה כראוי.

33 ראה ט"ז שם סוסק"ד.

34 ראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' רנד. בינת סופר כלל יב ס"א. שו"ת שמן רוקח שם. ועוד.

35 לא, טז ואילך.

36 ואתחנן ו, ט.

28 ער"ו הוא לשון החינוך שם: "שנצטוונו לזהות* לכל איש אחד מ ישראל ספר תורה". ומובן הוא עפ"מ"כ בשרשי המצוה שם "להיות לכ"א וא' מבני" ס"ת מוכן שיוכל לקרות כו'". ושם "ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאל מהם כו'". ועיי"ש בלשונו בסוף המצוה. אלא שלדעתו "עיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה". אלא שממשיך ש"אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו ע"פ התורה יש לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו". – במג"ח שם (בתחלתו) כתב בפשטות בדעת החינוך שהמצוה היא רק הכתיבה נומ"ש החינוך "להיות" – מפרש להלן שם "המצוה שיהי לו ס"ת ע"י שיכתוב ויהי לו א"כ היא מצוה תמידית וכ"נ מלשון הרהמ"ח שכתב שנצטוונו להיות כו'". וצ"ע, שלכאורה לא משמע כן בחינוך, כנ"ל.

*28 כשיטת רש"י והנמוקי, ודלא כפסק הרמ"א.

29 ובצפ"ע הל' תפלה (פ"ב ה"י): דבס"ת יש שני מצות א' מצות הכתיבה וא' מצות הלימוד מן הלימוד מן הכתוב כו'. ועד"ז בהל' ס"ת שם ה"ב, ומוסיף שם: והך של לימוד יוצא בשל אבותיו (משא"כ גבי מלך).

30 להעיר שגם לשון הרמב"ם בסהמ"צ היא "שצונו שיהי לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו ואם כתבו בידו כו'" (כ"ה במהדורת הר"ח

* (וכ"ה ברבינו ירוחם נתיב ב ח"ב).

הפרו תורתך⁴⁶ נכתבה גם התורה שבעל פה⁴⁷, והלימוד
 בכדי "לידע פירוש המצות והדינים על בוריים" הוא לא
 מתוך ספר תורה, אלא משאר ספרים כתובים כמו חומשי
 תורה משנה וגמרא ופירושיהן, הרי שהמצוה (והמעשה)
 של "כתבו" קשור עם ספרים אלו; שבהם לא קיים הדין
 של שרטוט וכו' וכל פרטי הדינים שישנם בספר תורה.
 ובהתאם לזה, נדרש ומספיק בקיום המצוה בהם – מעשה
 כזה שעל-ידו יהיו ספרים המאפשרים "ולמדה שימה
 בפייהם" מתוך הכתב⁴⁷.
 ויש להביא דוגמא לזה, שהוא בדומה לכלל "דון מינה
 ואוקי באתרא"⁴⁸ (=למד ממנו רק את עיקר הדבר, ואת
 השאר העמד במקומו).

ג.

דוגמא לקיום מצוה באופנים שונים: שמחת יום-טוב
 מענין דוגמא לדבר: החיוב של שמחה ביום טוב,
 שבזמן הבית היה על ידי שלמי שמחה, חל לפי כמה
 דיעות גם בזמן הזה (מדאורייתא) על ידי אכילת בשר,
 ש"אין שמחה אלא בבשר"⁴⁹.

מובן בפשטות, כי השמחה בבשר בזמן הזה אין בה
 את הגדרים שישנם בשלמי שמחה, הנאכלים בטהרה
 ובירושלים כו' – אשר כל אלה הם ענינים והגדרות
 הקשורים לענין הקרבן של שלמי שמחה, אך לא לגדר
 השמחה שבו הקשור אך לאכילת בשר, אשר לדעה זו רק
 פרט זה נוגע לקיום מצות שמחת⁵⁰ יום טוב.

ובדומה לכך בעניינינו – ובלשון הש"ס⁵¹ "לא מן השם
 הוא זה": כל פרטי הדינים לגבי כתיבת ספר תורה הם
 מצד ה"חפצא" של ספר תורה, לא מצד החובה והמצוה
 של "כתבו לכם את השירה הזאת" שמטרתה לאפשר
 "ולמדה, שימה בפייהם".

1 שגדר המצוה הוא (לא כתיבת המזוזה, אלא) "לקבוע"³⁷
 2 מזוזה"³⁸.
 3 גדר המצוה איפוא הוא, בהקדים:
 4 קיימת מצוה של לימוד התורה, ויתירה מזו: "ותלמוד
 5 תורה כנגד כולם", ובמצוה זו – העיקר הוא לדעת "כל
 6 ההלכות פסוקות בטעמיהן"³⁹, שבוה "חייב הוא מן
 7 התורה" ובאופן שיהיו "שנונים ומחודדים בפין" ו"משיב
 8 לו מיד" וכו'⁴⁰ – ואם כן, בקיום מצוה זו כבר ישנו "למדה
 9 .. שימה בפייהם" באופן הטוב ביותר.

10 על כך מתווספת בפרשת וילך מצות עשה מיוחדת מן
 11 התורה – שצריך לבצע מעשה (כתיבה) – על מנת להשיג
 12 (ספר) תורה שבכתב וללמוד בתורה זו (ואולי יש לומר
 13 הטעם, משום שעל ידי זה הלימוד נוח יותר ועמוק יותר
 14 (כאמור "אותיות מחכימות"), בטוח מטעות, שכן "הלומד
 15 מן הספר לא במהרה הוא משכח"⁴¹, ביכולתו לחזור בכל
 16 עת וכו', וכל האמור מהוה סייג יעיל למנוע "והפר גו'";
 17 אלא, שבזמן⁴² אמירת הציווי היה מעשה זה של כתיבה,
 18 קשור ואפשרי רק על ידי לימוד בספר תורה, תורה
 19 שבכתב; משום שלא הותר עדיין לכתוב את התורה שבעל
 20 פה, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם"⁴³ –
 21 "בבחינת" אריה הוא דרביע עליה⁴⁴, על הגברא (=ארי
 22 רובץ כנגד האדם ומונעו מלעשות).

23 ומפאת הגבלה זו ("אריה דרביע") נוסף עניין צדדי,
 24 שאינו קשור ישירות לנושא של "ולמדה .. שימה בפייהם",
 25 אלא קשור לדינים הקובעים כיצד נעשה ספר – ספר
 26 תורה⁴⁵: צריך להיות שרטוט, לשמה, בכתב אשורי ובלשון
 27 הקודש, וכו'⁴⁵ – לכן בנוגע לפועל חייב ה"כתבו לכם"
 28 להתבצע בכתיבה התואמת את פרטי הדינים הנ"ל.
 29 אבל⁴² – "האידינא" – כאשר מצד "עת לעשות לה'

הקשה מנ"ל דכל התורה במשמע הא מותר לכתוב כל חומש וחומש כו' בפ"ע.
 (45*) בנוגע לכתובה כולה – ראה הערה הקודמת.
 (46) תהלים קיט, קכו. גיטין שם ע"א.
 (47) ראה פרישה שם.
 (47*) להעיר מענין מענין זה גבי קריאת ההפטרות בזה"ז (ראה שו"ע אדה"ז א"ח סרפ"ד ס"ד ובקו"א שם).
 (48) יבמות עח, ב. וש"נ.
 (49) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מג"א או"ח סרמ"ט סק"ו. מחת"ש שם. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סתקב"ט ס"ז.
 (50) ראה מחצית השקל למג"א שם דמוכח מדברי רש"י (תענית ל, סע"א) דהשמחה היא בבשר עצמו לא מצד שהם שלמים.
 (51) שבת קטז, רע"א. ועוד. ועד"ז במשנה מכות כא, ב.

(37) כנוסח הברכה, וכ"ה לשון הרמב"ם במנין המצות בהתחלת ספר היד מ"ע טו. ובהכותרת להל' תפילין ומזוזה. הל' מזוזה פ"ה ה"ז.
 (38) ולהעיר מלשון הטור ושו"ע יו"ד ר"ס רפה "מ"ע לכתוב כו'".
 וראה פנים יפות ואתחנן שם. ובארוכה ביאור הרי"פ פערלא (לסה"מ רס"ג) ח"ג מילואים ס"ד.
 (39) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"א.
 (40) הל' ת"ת שם ס"ג (מקדושין ל, סע"א).
 (41) ירוש' ברכות רפ"ה.
 (42) ראה לשון הלבוש שם ס"ב.
 (43) עירובין עח, ב. וראה אנצ' תלמודית בערכו.
 (44) גיטין ס, ב.
 (45) ואף ד"מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ספר תורה" (רמב"ם הל' ס"ת פ"ו הי"ד) – הרי הפס"ד שבנד"ד צ"ל דוקא כולה (ראה מקורו בצפ"ע שם. ובשאג"א סל"ד

קיימי" (=דברי שניהם נאמרו לפי אותה שיטה) – שמוזה עצמו מובן כי בפרטים מסויימים הם חולקים בצורה שיש לה השלכה הלכתית⁶² (כי אם לא, מה באו להשמיענו בכך; וכן אילו דעתם הייתה אחידה לגמרי היו נוקטים בלשון "ר' פלוני ור' פלוני אמרו").

ועוד כנהה.

ה.

קניית ספרים מודפסים מועילה גם לדעת הרמ"א

על פי זה יש לומר, כי פסק הרמ"א "אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה", ויוצא ידי חובתו דוקא כאשר "שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו" (לא כדעת רש"י והנמוקי יוסף, שגם כאשר לקח ספר תורה מן השוק הוא מקיים את המצוה) – נאמר רק לגבי כתיבת ספר תורה, אבל בנוגע לחומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן ש"האידנא" נעשית בהם המצוה של "כתבו לכם" (לדעת הרא"ש), הרי לדעת הכל יוצאים ידי חובה על ידי קניית ספרים והלימוד בהם⁶³.

והביאור: הכל מודים כי במצות "כתבו לכם" יש גדר של "קבלת התורה", המתבטאת בעשייתו לקחת ולהשיג את התורה וללמוד בה. השאלה היא – עד כמה ה"פועל" וה"פעולה" קשורים עם ה"נפעל":

מכיוון שבדורות הראשונים הייתה מצות "ועתה כתבו לכם" קשורה עם ספר תורה "שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו", ומכך התחייב כתיבה לשמה, על קלף מעובד ומשורטט, וכל שאר התנאים והגדרים (כותבים כולו כו') – הרי ה"חפצא" של ספר תורה מחייב ומכריח כמה וכמה תנאים בעשייתו, ופעולות אלו נעשות לחלק ממצות כתיבת⁶⁴ "השירה הזאת",

1 ובמילא מובן, שגם לדעת הרא"ש בגדר המצוה הזו לא
2 חל כל שינוי.
3 ובנוגע לשאלה שנתורה – הרי רואים שלא משתדלים
4 "לכתוב" את החומשים וכו' אלא עושה זאת המדפיס
5 וכו"ב, ואפילו אם הוא מזמין אצלו ועושהו לשליח הרי
6 "מצוה בו יותר מבשלוחו" – הרי זה מתורץ לפי הביאור
7 לעיל (סעיף א) בנוגע לספר תורה. ועוד ועיקר – כפי
8 שיתבאר לקמן סעיף ט.

ז.

השוואה בין שני עניינים – לפעמים רק בפרטים מסויימים

על פי זה – אשר בשני עניינים בעלי מכנה משותף, יתכן כי לגבי פרטים מסויימים נאמר "דון מינה ומינה" (=למד ממנו את כל הדבר), ובפרטים⁵² אחרים נאמר "אוקי באתרא" (=העמד במקומו ואל תשוה) – אפשר להסביר כמה עניינים, ויובאו על כך דוגמאות מתחומים שונים:

"תפילות – במקום תמידין תקנום⁵³", אף על פי כן, אפילו לכתחילה אין צורך להשתדל שיהיה בציבור כהן (והטעם שמצינו קרבן בלא כהן – שהרי "אין כהן בבמה"⁵⁴). לעומת זאת בנוגע לזמן⁵⁵, צריכות התפילות להיות בזמן הקרבת התמידים⁵⁶ (כי בכל קרבן התלוי בזמן – עבר זמנו בטל קרבנו)⁵⁷.

בסדר ליל פסח: המנהג "במדינות אלו" להזהר שלא לאכול "בשר צלי בליל פסח", "גזירה שמא יאמרו פסח הוא"⁵⁸; אף על פי כן לוקחים זרוע צלויה "זכר לפסח שהיה צלי אש"⁵⁹, משום שאכילת קרבן פסח – היא עיקר גדר הפסח "שלא בא מתחילתו אלא לאכילה"⁶⁰.

הכלל⁶¹ ביחס ללשון "ר' פלוני ור' פלוני בשיטה אחת

57) ואף שלתפלה יש שלומין בתפלה הסמוכה ולא אמרין עבר זמנו בטל קרבנות כבקרבנות (ברכות שם ע"א. תוד"ה איבעיא שם) – הרי אין לו שכר תפלה בזמנה (ראה ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם סוס"א. סי' קח סוס"ב).

58) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעו.

59) שו"ע אדה"ז שם סתע"ג סכ"א (משו"ע שם ס"ד).

60) פסחים עו, ב במשנה.

61) ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך אין הלכה כשיטה. וש"ן.

62) ראה פסחים לב, ריש ע"ב "כולהו סבירא להו כו' ובהא פליגי כו'".

63) וראה גם דעת קדושים שם סוסק"ז.

64) להעיר שברמב"ם, וכן בטושו"ע, המ"ע לכתוב ס"ת היא התחלת

52) להעיר (ש"ך) היקש וגו"ש אינם למחצה (נדרים ז, א. זבחים מח, א), וגם בדברים שבהיקש וגו"ש יש חילוקים. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערך הנ"ל.

53) כן הובא בכ"מ. ובברכות כו, ב ("כנגד תמידין") ואין נפק"מ בנדר"ד. ובשו"ע אדה"ז או"ח סי' קח ס"ח "שחרית ומנחה שהם במקום התמידים".

54) תו"כ אחרי יז, ו. זבחים קיג, רע"א. קיט ב.

55) וכן "צריך לזהר שתהא דוגמת הקרבן בכונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת כו' ותהא מעומד כמו עבודה בקביעת מקום כמו הקרבנות כו' שלא יחוץ דבר בינו לקיר כמו הקרבן כו'" (טושו"ע ודאדה"ז שם סצ"ח ס"ד).

56) ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם ר"ס פט.

שיהיו כתובים, ואזי ישנו ובשלימות – "ולמדה שימה בפייהם".

והלשון ברא"ש ובשולחן-ערוך "כותבים" את החומשים – הוא משום שמקור הדין ויסודו הוא "כותבים ספר תורה" – אך זהו בהתאם לכלל האמור "דון מינה ואוקי באתרא".

י.

אין חיוב לקנות את כל הספרים

הביאור האמור מסביר פרט נוסף באשר לקיומה המעשי של מצות "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", כפי שהיא מתבצעת "האידנא":

כשם שבמצות לימוד התורה לא קיים היום הסדר (כבעבר) ללמוד תחילה את כל התורה כולה⁶⁶ (ההלכות) ורק אחר כך לעיין ולפפל כו' – יש לומר, כי בדומה לדוגמא זו הוא גם בנוגע לקיום מצות "כתבו לכם את השירה הזאת", "האידנא":

אין הכוונה כי האדם מחוייב לכתוב בעצמו (או לקנות), וכל הספרים (חמשה חומשי התורה משנה גמרא ופירושיהן), ורק אז הוא מקיים את המצוה – שהרי "פירושיהן" הוא ריבוי גדול, ורואים בפועל מעשה רב, כי הספרים הנמצאים ברשות רובם ככולם של בני ישראל לא כוללים מכל הסוגים הנ"ל וכו'⁶⁷.

יא.

חשיבותו של מבצע "בית מלא ספרים"

על פי זה יובנו דברי הגמרא⁶⁸: "כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני", והרמב"ם מביא זאת בספר ההלכה שלו, משום שגדר מצות "ועתה כתבו לכם" הוא – מעין קבלת התורה⁶⁹ הבאה על ידי מעשה האדם, בכך שהוא כותב ומכין ספר תורה (או קונה את הספרים הנ"ל מממונו), ולאחר מכן הוא מקיים "למדה".

ולהעיר מצפצפי' ה' תפלה שם בסופו. וראה מקור חסד לספר חסידים ס' תד.

68) מנחות שם.

69) וי"ל שלכן נאמרה למשה בסוף שנת הארבעים (נוסף על שאו דוקא ישנה כל התורה) – מצוה האחרונה דתרי"ג מצות, שזהו מעין קבלת התורה (כל המצות שנצטוו) לאחר ש"הנך שוכר עם אבותיך וקם העם הזה גוי ועובני והפר את בריתי גוי".

1 או שה"פועל" וכל התנאים הינם רק מצד קדושת
2 הספר תורה, לא מצד מצות "כתבו לכם את השירה הזאת
3 ולמדה".

ט.

בספר תורה – הכתיבה חלק מהמצוה, או רק תנאי בקדושת הספר

זהו גם ההסבר בשתי הדעות האמורות – כאשר מקיימים את מצות "כתבו לכם" בספר תורה ממש, מתי יוצא האדם ידי חובה: שיטת הרמב"ם והרמ"א היא, כי מכיון שהמצוה קשורה עם קדושת ספר תורה, והקדושה מחייבת תנאים שונים במעשה של כתיבת ספר התורה – הופך מעשה זה (לא רק לפרט ב"חפצא", בקדושת ספר התורה, אלא גם) לחלק מקיום המצוה של כתבו לכם.

ולכן, כאשר הוא מקיים את המצוה המוטלת עליו על ידי כתיבת ספר תורה, צריך להיות מעשה המצוה על ידי כתיבת ספר תורה, או על ידי הגהת ספר תורה "שהיה מוטעה"⁶⁵ – שאז פעולתו גומרת ומשלימה את ה"כתבו לכם". אך "אם לקחו כך ולא הגיה בו דבר", אין הוא יוצא ידי חובה.

מה שאין כן לדעת רש"י והנמוקי יוסף, קדושת ספר התורה אינה חלק מהמצוה של "כתבו לכם" [ותנאי הכתיבה הם רק כדי לפעול את קדושת הספר תורה], ובמילא אם הקדושה כבר קיימת – אזי גם בספר תורה מספיק אם קנאו, "לקחו (מן השוק)".

לפי זה מובן, כי הנאמר "האידנא מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן" – אין משמעו (אפילו לדעת הרמב"ם) שזה חייב להתבצע על ידי כתיבתו, או בשליחותו, או על ידי שמגיה את הספר, משום שספרים אלו מצד ענינים אינם דורשים שיהיה בהם דווקא מעשה אדם, יכול להיות גם מעשה "קוף" (מכונה) – העיקר

(והקדמה ל)פירטי* הדינים באופן כתיבת ס"ת.

65) ולא כפי' התוס' כו' מנחות שם, כי ה' אצל חבירו בעבירה כנ"ל

הערה 15

66) ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה'. וראה שם פ"ג ק"א סק"א.

67) וע"פ הכתוב בפנים – לכאורה מובן שמקיים המצוה ד"ולמדה" בתורה משנה וגמרא ופירושיהן באיזה שפה שתהי' אף שלא נכתב בלה"ק, וכן מקיים המ"ע דוכתבו לכם, כשקונה ספרים אלו בכל לשון.

(* אלא: א) שבטושו"ע הוא ס' בפ"ע והכתורת דהסי' (בשור"ע) "שכר מצות כתיבת ס"ת". משא"כ ברמב"ם. ב) בטושו"ע הסי' שלאח"ז הוא דיני "הנור שנתכנה עליו ושרטוטו ודין הדין". משא"כ ברמב"ם שכתבם לפני' בפ"א ביזוד עם דיני קלף של תפילין כו'. ובפ"ז שם ממשך תיכף (בה"ד ואילך) בדיני ואופן הכתיבה.

ספר תורה "מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני".
 ואף כי בפשטות ניתן לפרש כי "מעלה עליו כו"
 משמעו – שכר שאינו תוצאה ישירה דווקא ממצות כתיבת
 ספר תורה ותוכנה, אלא רק שמעשהו מהוה ראיה כי
 כשלעצמו ראוי הוא למעלת "מקבל תורה מסיני" – כדברי
 הנמוקי יוסף⁷²: "שיש למדת הרחמים לומר כמו שטרה
 טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר
 סיני";

אמנם, הרמב"ם מביא זאת להלכה בספר היד, המורכב
 מ"הלכות הלכות"⁷³, ובפרט שהוא משלב עניין זה
 באמצע⁷⁴ ההלכה הראשונה הדנה בקיום המצוה בפועל –
 ובנוסף לכך הוא משנה מלשון הגמרא ("כאילו כתבו")
 וכותב "ואם כתבו בידו הרי היא כאילו קבלה מהר סיני"
 – משמע מדבריו, כי זהו שכר המהוה תוצאה ישירה ונובע
 מתוכן מצות כתיבת ספר תורה,

ויש לומר – שהוא בדומה לנאמר "המלמד את בן
 חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"⁷⁵.

ג.

ספר תורה של מלך המשיח

יהי רצון שבקרוב ממש יקויים ותחזינה עינינו בביאת
 מלך המשיח ממש, אשר יכתוב את משנה התורה "לשם
 המלך", וספר זה "יהיה עמו תמיד כו' שנאמר והיתה עמו
 וקרא בו כל ימי חייו"⁷⁶, ותתגלה מלכותו של הקדוש-
 ברוך הוא, "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה
 ה' אחד ושמו אחד"⁷⁷.

(משיחות אחש"פ וש"פ קדושים תשמ"א)

(משיחת ש"פ במדבר תשל"ו)

1 אלא ש"בדורות הראשונים" היו מקיימים מצוה זו על
 2 ידי כתיבת ספר תורה ממש, שכאשר "כתבו בידו" קבלת
 3 התורה אצלו היא באופן מושלם – "הרי הוא כאילו קבלו
 4 מהר סיני", בדומה לקבלת התורה בפעם הראשונה, שהביא
 5 ללימוד ושמירת המצוות בשלימות. אך מעין זה הוא בכל
 6 זמן ובכל מקום, כאשר יהודי קונה ספרים ולומד בהם.

7 מכל הנ"ל מובן גם עד כמה חשובה ההשתדלות אשר
 8 לכל יהודי יהיו ספרים בביתו – ומה טוב "בית מלא
 9 ספרים" – אך לכל הפחות הכרחי שיימצאו אצלו ספרי
 10 היסוד: (סידורים) חומשים (תנ"ך) משניות ספרי פסקי
 11 דינים וכו', ושאכן יקיים "ולמדה" בהם, "שימה בפייהם".

יב.

"כאילו קבלה מהר סיני" – כולל גם את כל התורה
 שבעל פה

ומענין לענין באותו ענין יש להוסיף בדרך אפשר:

מצות כתיבת ספר תורה, הנלמדת מן הפסוק "ועתה
 כתבו לכם את השירה", הוא כנ"ל כל הספר תורה כולה –
 ויש לומר בפירוש הדברים, בהוספה על המובן
 מפשטות הלשון:

מכיוון ש"ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא"⁷⁰ (= אין
 דבר שלא נרמז בתורה), הרי בספר תורה, בתורה שבכתב,
 נרמזת וכלולה גם כל התורה שבעל פה כולה, אשר היא
 – ניתנה למשה מסיני, וכוללת את המשנה, תלמוד ואגדה
 וכו' עד כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁷¹ וכו';

וכן הוא גם ביחס ל"גברא" (האדם) המקיים את מצות
 כתיבת ספר תורה – אשר על כך אומרת הגמרא, שהכותב

המצוה כותבם בסוף ההלכות ודיני המצוה. ראה לדוגמא ה' תפילין
 ספ"ד (הכ"ה-כו). ה' מזוזה ספ"ו. סוף ה' ס"ת. ובכ"מ.
 75) סנהדרין יט, ב. פרש"י עה"ת במדבר ג, א. וראה לעיל ע' 9
 ואילך.

76) רמב"ם ה' ס"ת שם ה"ב.

77) זכרי' יד, ט.

70) ראה זח"ג רכא, א.
 71) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר
 רפכ"ב. ועוד.

72) בריש ה' ספר תורה.

73) ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד בסופו.

74) כי לכאורה כשכותב מעלה או שכר המצוה או שרשי וטעמי

ילקוט לוי יצחק על התורה

כמ"ש בפרי עין חיים שער חג המצות רפ"ב ע"ש, מצות לאכילה הוא חכ', וכוסות לשתי' הוא בינה, עיין בתורה אור' פ' משפטים בדרוש דלבנת הספיר בענין ואכלו וישתו.

מצת הם מן התורה – מוסר⁵ אביך – חכ'.

שמחה ותענוג, ועד ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה, א) – כי התגלות עתיק (תענוג) היא בבניה.

[וראה הביאור בתורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ב חלק ג' ע' 1306 ואילך, דהו גם הטעם דאין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע ע"ש. ראה גם תורת מנחם התועדויות חלק ל (ה'תשמ"א חלק ב) ע' 252. ה'תשמ"ו חלק ג' ע' 143. תו"מ ספר המאמרים ה'תשכ"ה ע' רכד ואילך. ועוד].

(4) עח, ג וז"ל: החיות של האכילה היא מלמעלה למטה, שיורד המאכל לאצטומכא, ומתבשל בכבד, ועולה ללב ומוח ומשם מחו" בדרך ירידה, שיורד כח מן המוח ללב להפתח ולהסגר להתפשט הדם בכל האברים בדרך רצוא ושוב כו'. אך הנה הדם עצמו אינו עולה למוח מחמת גסותו ועבותו וגידו ועורקי המוח דקים מאד. וזה פעולת השתי' לרכך הדם ולקלשו ואז עולה מן הדם רק דבר דק וכח בלבד לחלוחית למוח לחזקו שהוא חיות דרך עלי' וכו', ולכן יכול אדם למות בצמא אף שאוכל, והיינו לפי שאין הדם יכול להתפשט באברים (ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם רפ"ג דעירובין והמים כו')...

וזהו אכלו רעים שתו ושכרו (שיר השירים ה, א) שהם בחי' חו"ב שנקרא אכילה ושתי', חכמה בחי' אכילה בחי' נקודה (זכרי' ט, יד) ויצא כבדק חצו, ובחי' בינה נק' שתי' לפי שמרחיב ומגדל בהרחבה, שמדבור א' נעשה הרחבה והתפשטות, וכמשל הטפה היא בחי' נקודה ומתגדל בבטן האם ע"י שהייה בבטן האם תשעה חדשים להיות בציור אברים כו'. ע"ש.

(5) ראה תורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ב חלק א' ע' 433 וז"ל: כתיב "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", וארז"ל מוסר אביך תושב"כ, תורת אמך תושבע"פ. תושב"כ היא בחי' חכמה ("אביך") ותושבע"פ היא בחי' בינה ("אמך"); בתושב"כ – נאמרו כל המצוות, רק שהן בקיצור נמרץ בלי ביאור, כי "רצון העליון ב"ה המלוכש בתרי"ג מצוות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומוכסה תמיר ונעלם" (נקודת החכמה, שלמעלה מהשגה). ותורה שבע"פ – היא גילוי ופירוש וביאור הדברים שנאמרו בתושב"כ בנקודה (הרחבת הבינה, שמגלית ומבארת נקודת החכמה). ע"ש המשך הביאור שהוא ג"כ ע"ד החילוק בין נגלה לתורה ופנימיות התורה. וראה לקו"ש חלק כה ע' 162.

וראה אור התורה פ' מטות עמוד א'ש"ג וז"ל: תושב"כ נקרא מוסר אביך ואב מזריע לובן שממנו עצמות כו' וכנוכר ברע"מ פ' שופטים גרמין בניוין על מוחא דדיהו מיא כו', ותושבע"פ נק' תורת אמך ואם

שמות יב, יח – בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב

עו

ביאור הטעם והרמז, דיש מצוות שתיית יין קודם האכילת מצה, ועוד הפעם שתיית יין אחר אכילת מצה דאפיקומן, וכן דמצה הוא מדאורייתא, וד' כוסות יין מדרבנן

ענין מצה' וכוסות:

שסדרם הוא, ב' כוסות שותין קודם אכילת מצה, וב' כוסות אחר אכילת מצה, ובניתיים הוא האכילת מצה, שהעיקר הוא המצה² האמצעית, שבתחלת הסעודה אוכלים המצה פרוסה שעלי' בעיקר הוא ברכת אכילת מצה, ובגמר הסעודה אוכלים האפיקומן שהוא ג"כ ממצה האמצעית.

הנה מצה הוא מוחין³ דאבא וכוסות הוא מוחין דאימא

(1) בסיומן זה יבואר כמה שאלות, והם:

(א) מהו הטעם והרמז דה"סדר" בליל פסח הוא, דיש שתיית יין (ב' כוסות הראשונות) קודם האכילת מצה, ואח"כ עוד הפעם שתיית יין (ב' כוסות האחרונות) אחר אכילת מצה?
(ב) כל דבר הוא מדוייק, מצוות מצה הוא ע"י "אכילה", וד' כוסות ע"י "שתי"?

(ג) מצוות "מצה" הוא מן "התורה", וד' כוסות הוא "מדרבנן"?

(ד) עיקר מצוות אכילת מצה הוא ע"י מצה האמצעית הנק' "לוי"?

(ה) בהנ"ל המצה האמצעית נחלק לשנים, החלק הקטן הפרוסה – מצות אכילת מצה, והחלק הגדול – האפיקומן?

(ו) מהו הטעם והרמז, דיש דוקא, שתי כוסות יין קודם אכילת מצה, ושתי כוסות יין אחר אכילת מצה?

(2) שו"ע אדמוה"ז הל' פסח סי' תעג סעיף לה. תעה סעיפים ג-ה. ראה גם לעיל סי' לא.

(3) ראה לקוטי שיהות חלק ז' ע' 277 וז"ל: ההפרש שבין מצה ליין הוא (תו"ח שמות קלד, א ואילך), שמצה הוא בחי' (קטנות) אבא (חכמה), ויין הוא בחי' בינה [שהו הטעם על מה שמצה היא במספר ג' – ג' מצות שבקערה, ויין במספר ד' – ד' כוסות – כי מוחין דאבא הם ג', ומוחין דאימא הם ד']].

וזה מתאים גם עם ההפרש שבין מצה ליין בפשטות, שמצה היא "להם עוני" לפי שאין בה טעם כמו מוחין" (תו"א פט, ד. וראה גם לקו"ת ויקרא ו, ד), משא"כ יין, הרי לא רק שיש לו טעם אלא שגורם גם

וכוסות הם מדרבנן – תורת אמך – בינה.

נ' שערי בינה¹⁰.

והנה צריך להיות הבין¹¹ בחכ' וחכם בבינה, הבין בחכ' הוא שבינה גבוה וקודם לחכ', וחכם בבינה הוא שחכ' גבוה וקודם לבינה, כמ"ש בשער¹² אנ"ך פ"ח ועיין בפע"ח שער התפילין פט"ו וט"ז ע"ש.

זהו הסדר:

מתחלה ב' כוסות ואח"כ אוכלים מצה הוא כמו הבין בחכ',

ואחר האכילת מצות הוא עוד הפעם ב' כוסות א"כ אכילת מצה קודם להב' כוסות האחרונים הוא כמו וחכם בבינה.

ויצ"מ נמשך מחו"ב כידוע בכוונת ויוציאנו הוי' אלקינו חו"ב¹³ משם ביד הזקה ובזרוע נטויה¹⁴.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שג

מזרעת אדם שממנו אדם בשר בחי' גבורות היינו כל הד"ס שהם חומרות וסייגים. עיי"ש.

(א) משלי א, ח.

(ב) כ"ה (בשם ארז"ל) בסד"ה אריב"ל סה"מ תש"ב (וכ"ה במטה משה שער השלישי. וראה כנפי יונה ח"א פ"ד). ובאגה"ק שם (קנא, א) הוא בשם הזהר. וראה זח"ב פה, א ובאור"ח שם. שם רעו, ב. וראה יהל אור ע' תרמא. ועוד. מ"מ ללקו"ת שמע"צ פה, א.

(ג) ראה זח"ב פה, א: מוסר אביך דא היא חכמה ואל תטוש תורת אמך דא היא בינה. וראה אור"ח שם.

(ד) אגה"ק שם (קנ, ב).

(6) ירושלמי פסחים פ"י ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

(7) ראה אור התורה פ' בשלח ע' שעד-שעה וז"ל: ובפרדס שער השערים פ"ד ביאר שיצ"מ ה' מצד הארת בינה הנק' יובלא מה שהיא מאירה למטה במל' כו', שאם ה' מצד היובל העליון שהיא בינה עצמה ה' חירות אמיתי שאין אחריו שעבוד כו' ע"ש, וענין הארת בינה למטה זהו כענין ספירת העומר שבעה שבועות שממשיכים מ"ט שערי בינה דהיינו המשכת אור השכל והתבוננות שיאיר לתוך המדות ולברר מדות נה"ב כענין תבא אם ותקנח כו' אם רחץ ה' צואת בנות ציון, והיינו מסטרא דיובלא שכמו שבבינה הוא חירות אמיתי ששם אין יניקה לחיצונים כלל, כך יהיו המדות ג"כ בני חורין שלא יהיו משועבדים בעבדות מצרים שהם המיצרים וגבולים של הנפש כו'.

והנה חירות זה בהמדות הוא רק הארה מהבינה כנזכר בדרוש עצמות וגידיים ובשר אשר רק הארה כמו הגידין נמשך מהעצמות שהוא חב"ד להמדות שהם בשר, וזהו ענין חמושים שהוא רק הארה מבחי' יובלא הכולל חמושים שערי בינה היינו הארה מבחי' חמושים נק' חמושים, והוא ג"כ מזויינים כי שם במקום המדות שייך מלחמה כי שבה"כ ה' בשבע מדות ולכן הן מדות הרעות דנה"ב נגד מדות דקדושה והמלחמה הוא ע"י על אויבך בחי' הארת הבינה. עיי"ש.

(8) לקוטי תורה דרושים לראש השנה ס, ג. פ' מסעי צ, א. לקוטי שיחות חלק ז' ע' 172. ועוד.

(9) "ולא יוקשה לך ממש" בלקוטי תורה בד"ה ושאתם מים בששוק" (דרושים לסוכות פ, א) [שלאורה שם הוא בהיפך, שמן התורה הוא בבינה ומדרבנן הוא בחכ', כי שם הכונה הוא שמן התורה הוא בז"א ומדרבנן הוא במל' ובשרשם בחו"ב נהפוך הוא שמל' שרשה בחכ' בחכ' יסד ארץ, וז"א שרשו בבינה כונן שמים בתבונה, ובנדו"ד הכוונה

הוא כמו שהם בחו"ב, ובשרשם יהי' ג"כ בהיפך כי שרש בינה גבוה מחכ' כמא" (***) נבונים לא אשתכחו, ה' דאברהם שהוא למעליותא, ויש מעלה במזל ונקמה לגבי מזל נצר חסד שבונקה הוא חסד מקיף ובנצר חסד הוא חסד פנימי דכתר כמ"ש בע"ח שער א"א, גם עיין בשער אנ"ך פ"ח תראה שבינה עילאה הוא חכ' ואבא עילאה הוא בינה, וא"כ א"ש וד"ל". (לקוטי לוי יצחק כאן)

(*) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' קמג. והערה 12 שם.

(**) עירובין ק, ב. נדרים כ, ב. ראה ספר המאמרים תרצ"ב ע' שצ.

(10) ראה תיקוני זהר תיקון לט. זהר חלק ג' פ' ואתחנן דף רסב, א. סידור עם דא"ח ח, ג ואל"ך.

(11) ספר המאמרים ה'תרנ"ט [קה"ת ה'תשע"א] עמוד רמח וז"ל: הבין בחכמה וחכם בבינה, דהבין בחכמה, הוא ענין התכללות הבינה בחכמה, והוא שיש בחכמה כח הבינה לבוא לידי השגה והבנה, דהגם שבעצם הוא בבחי' הביטול והעדר ההתפשטות, וזהו מה שהיא בבחי' נקודה א' לבד כו', ומ"מ תבוא לידי ההתפשטות ההשגה בבינה כו'. וחכם בבינה, הוא התכללות החכמה בבינה, והוא, הגם שבינה היא בבחי' התפשטות בריבוי פרטים וריבוי הסברים כו', מ"מ יש בה כח החכמה לעשות מיש אין, והוא שכל ההשגה נכללת אח"כ בנקודה א', והיא נקודת התמצית מכל ההשגה כו', והוא שילית כל הפרטים וההסברים, כ"א תופס עצם ענין השכלי, והוא עצם המושכל, (בנקודה א') כמו שהבין אותו מתוך ריבוי הפרטים וההסברים כו', וכמ"ש מזה במ"א. ע"ש. (והערות שם מכ"ק אדמו"ר ז"ע). וראה אור התורה שיר השירים ח"א ע' רכא. ועוד.

(12) שער יט.

(13) פרי עץ חיים שער חג המצות [שער כא] בבאור פיסקא עבדים היינו. ראה תורת חיים פרשת בא פט, ב, ובהנסמן שם. צה, ד. ועוד.

(14) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור הטעם למה מצה אחת – הלוי בחי' בינה – נחלק לב' חלקים עיי"ש.

שחטא דהיינו היפך התאווה שגרם לאדם להיות נפשט מכתנות אור, והי' על ידי גפן כי גפן הי' והוא אומר הריני נזיר כלומר אפרוש את עצמי מהתאוות בכל יכולתי וקובע זמן במה שאפשר לגופו להתקיים כי מה שהוא הכרחי לקיום הגוף כדי שתשאר הנשמה דביקה בגוף אין זה נקרא הולך אחר התאווה.

והנה נצטווה לגדל שער ואחר כך במלאת ימי נורו לגלח, כי אין ספק שהשער הגדל ביותר אז הגילוח הגמור יפסיד תואר בן אדם, ואינו מבקש תאוה. מה שאין כן בדרך אמצעי מסלסל בשערו.

ואיתא בניזיר ריש פרק קמא (ד, ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא (בלשון הגמרא חוץ מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים) אלא פעם אחד בא אחד לפני מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה נאה, אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות [לשאוב] מים מן המעיין ונסתכלתי בבואה שלי ופחו יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו רשע למה [ריקה מפני מה] אתה מתגאה בעולם שאינו שלך [שסופך להיות] במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. (מיד) עמדתי ונשקתי על ראשו ואמרתי לו (בני) כמותך ירבו (נודרי נזירות) [נזירים בישראל], עליך הכתוב אמר (במדבר ו, ב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', עד כאן.

וזהו נזר אלקיו עליו, כלומר נכנס בגדר אדם הראשון קודם שחטא שלא הי' זר ואז הי' נזר אלקיו בלי שום אמצעי כמו הכהן שהוצרך לשמן, וזה הנזר עליו כל זמן נזרו אבל בכלות הזמן וישוב להיות כשאר בני אדם אזי מסתלק ממנו הנזר ועל זה הוצרך להביא קרבנות דוגמא של אדם הראשון שהוצרך לקרבן אחר שחטא כמו שאמרו רז"ל (שבת כח, ב) שור שהקריב אדם וזהו טעם קרבן הנזיר.

של"ה עה"ת

ו, ז – לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם כי נזר אלקיו על ראשו

ביאור דניזיר נק' קדוש, שפורש עצמו מן היין, שחטא עה"ד הי' ע"י גפן, וגרם כתנות עור בעין, (דקודם החטא, וכן) לע"ל יהי' כתנות אור באלף, וזהו "נזר אלקיו עליו" שהוא בגדר אדה"ר קודם החטא וכו'

כתיב אצל הנזיר (במדבר ו, ז) כי נזר אלקיו על ראשו כמו שכתוב בכהן כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, כי הנזיר הוא כמו כהן שלא יטמא למת ונקרא קדוש.

אמנם יש יותר מעלה בניזיר, כי הכהן לא זכה להנזר אלא על ידי שמן המשחה, אבל הנזיר נזר אלקיו עליו, ודבר זה צריך ביאור, ויתבאר גם כן בזה מה שאמר (שם שם, ב) כי יפליא לנדור נדר נזיר ויהי' מופלא פירושו מכוסה ונעלם כמו כי לא נפלאות היא מוכן.

והענין כי אילו לא חטא אדם הי' גופו קדוש כתנות אור' ועתה נעשה כתנות עור ובשר חומר והושם בגן עדן לעבדה ולשמרה כי הי' ראוי לעבודה כי לא הי' זר. ועתה בהתלבשות כתנות עור נעשה זר עד בוא אהרן שהוא במקום אדם ונתקן הזרות שבו על ידי שמן משחת קודש. ועיין לעיל בפרשת תצוה? מה שכתבתי מזה בענין משה רבינו ע"ה שהי' משמש בחלוק לבן, כלומר שלא הי' זר מעולם, כי מעת שנולד נתמלא הבית אורה עד שלבסוף קרן אור פניו והוא הי' מלובש בכתנות אור, וזהו חלוק הלבן נמצא לא הי' זר ולא הוצרך לתיקון כי לא בא הזרות אלא לאחר שנסתלק כתנות אור המאיר ונגנו זה האור עד לעתיד כמו שנגנו אור העליון, ומשה רבינו ע"ה זכה תיכף לאורה.

הנה הנזיר שפירש את עצמו מהיין כוונתו הוא לילך במופלא, כלומר במה שנתכסה להיות כאדם קודם

1) אדם הי' גופו קדוש כתנות אור: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן שמו. פרשת ויקרא סימן יב. לג. פרשת צו סימן ו. לקמן סימן קלא. פרשת תזריע סימן קס.

2) ועיין לעיל בפרשת תצוה מה שכתבתי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת מצורע סימן כג אות כד. כה. לב.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' ב

7 שמעון הכשיר באופן שהיו עדי מסירה כשרים.
8 מקשה הגמרא, וְהָאֵמֵר רַבִּי אֲבָא, מוֹדָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִזְבֵּיחַ מְתוּכָו
9 שְׁפָסוּל – גַּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַסּוֹבֵר שְׁאִין צוֹרֵךְ בְּעַדֵי הַחֲתִימָה, מוֹדָה
10 שֶׁאִם חֲתָמוּ עֵדִים גּוֹיִם שֶׁהִגִּט פְּסוּל, שְׂמָא יְבֹאֵר לְהַכְשִׁיר עֵדִים
11 אֵלוּ גַם בְּתוֹר עֵדֵי מְסִירָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא הֵבֵא בְּמֵאֵי עֲסָקִינָן –
12 כָּאן מְדוּבָר,

1 הגמרא, איך מכשיר רבי שמעון גט הנעשה לפני דיינים גויים
2 וחתומים בו עדים גויים, והיא לאו גני כְּרִיתוּת נִיבְהוּ – הלא גוי אינו
3 בתורת גיטין וקידושין, ומי שאינו שייך בנתינת גט אינו כשר
4 לחתום עליו. מיישבת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, יָרַד רַבִּי שְׁמַעוֹן – רַבִּי
5 שמעון התכוין בדבריו לְשִׁטְתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר דָּאֵמֵר עֵדֵי מְסִירָה
6 כְּרִיתָה – שעדי המסירה של הגט הם הנותנים תוקף לגט, ורבי

פרשת נשא

~ יום ראשון א' סיון ~

כא ומליל יי עם משה למימר:

ד (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כב קבל ית חשבון בני גרשון אף אנון לבית אֲבֹהֵיהֶן לזרעֵיהֶן:

(כב) נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם:

כג וְנָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם • כְּמוֹ שֶׁצְּוִיתִיךָ עַל בְּנֵי קֵהֶת, לְרֹאוֹת כְּמֵה יֵשׁ שֶׁהִגִּיעוּ לְכָל־עֲבוֹדָה.

כג מבר תלתין שנין וילעלא עד בר חמשין שנין תמני יהוון כל דאתי לחילא חילא למפלח פלחנא במשפן זמנא:

(כג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעַלָּה עַד בֶּן־חַמְשִׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לְצִבָּא וְצִבָּא לְעֵבֶד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

כד דין פלחן זרעית גרשון למפלח ולמטול:

(כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעֵבֶד וּלְמִשְׁאָ:

כה וישלון ית זרעית משפנא וית משפן זמנא חופאה וחופאה דסגונא די עלוהי מלעלא וית פרסא דתרע משפן זמנא:

(כה) וְנָשָׂאוּ אֶת־זֵרֵיעַת הַמִּשְׁפָּחָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכֶּסֶהוּ וּמִכֶּסֶה הַתַּחֲשׁוּ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כו וזית סרדי דרמא וית פרסא דמעלנא דתרע דרמא די על משפנא ועל מדפחא סחור סחור וית אטונגיהוון וית כל מני פלחנהוון וית כל די יתמסר להוון ויפלחון:

כז וְאֶת־זֵרֵיעַת הַמִּשְׁפָּחָה • עֶשֶׂר הַתַּחְתּוֹנוֹת. וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד • זֵרֵיעוֹת עֲזִים הָעֲשׂוּיֹת לְאֹהֶל עָלָיו.

כז וזית סרדי דרמא וית פרסא דמעלנא דתרע דרמא די על משפנא ועל מדפחא סחור סחור וית אטונגיהוון וית כל מני פלחנהוון וית כל די יתמסר להוון ויפלחון:

(כז) וְאֶת קַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁפָּחָה וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעֲבָדוּ:

כח וְאֶשֶׁר עַל־הַמִּשְׁפָּחָה • כְּלוֹמֵר, הַקְּלָעִים וְהַמִּסְךְ שֶׁל חֲצֵר, הַסּוּכָכִים וּמִגְנָבֵים עַל הַמִּשְׁפָּחָה וְעַל מִזְבַּח

כח וְאֶשֶׁר עַל־הַמִּשְׁפָּחָה • כְּלוֹמֵר, הַקְּלָעִים וְהַמִּסְךְ שֶׁל חֲצֵר, הַסּוּכָכִים וּמִגְנָבֵים עַל הַמִּשְׁפָּחָה וְעַל מִזְבַּח

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

המכסים היו דבקים: תורה כו (כו) וְאֶת כָּל כְּלֵי עֲבוֹדָתָם. כְּשׂוֹלְחָנוֹת וַיִּתְּדוּת וּמִיתְרוֹת: וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם. לְכָל־יְעֻבְדָּה אוֹ לְמִשְׁפָּחָה לְמִזְבֵּחַ: תורה כז

הפועל. וכמוהו, ולמסע את המנחות, כי משקלי שמות הפעלים, משפנים: תורה כה (כה) ומכסה התחש אשר עליו. אחז הכתוב דרך קצרה, שלא הזכיר מכסה עורות אילים. ויש אומרים, ששני

(כב) נשא. שם הפעל. כמו זכור את יום השבת. וטעם נשא. שא: גם הם. בעבור שנסא את ראש הקהתיים: תורה כג (כד) לעבוד. להקים המשכן, ולעשות להם ולשחוט ולשמור: ולמשא. שם

כז על מימר אהרן ובנוהי יהי כל פלחן בני גרשון לכל מטולהו ולכל פלחנהו ותמנון עליהו במטרא ית כל מטולהו :

(כו) על־פי אהרן ובניו תהיה כל־עבדת בני הגרשני לְכָל־מִשְׁאֵם וְלִכְל עֲבֹדָתָם וּפְקֻדָּתָם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מִשְׁאֵם :

כט"ו ◀ על־פי אהרן ובניו • ואיזה מהבנים ממנה עליהם? ביד איתמר בן־אהרן הפהן.

כח דין פלחן זרעית בני גרשון במשפן זמנא ומטרתהו בידא דאיתמר בר אהרן כהנא :

(כח) זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן־אהרן הפהן: ם

~ יום שני ב' סיון ~

כט בני מררי לזרעיתהו לבית אכהתהו תמני יתהו :

(כט) בני מררי למשפחתם לבית־אבתם תפקד אתם:

~ נקודות משיחות קודש ~

— "לי לשמי", בלי פניות אישיות. וזה בא לידי בטוי במררי (לשון מרירות ובטול), שנשא את הקרשים. לכן לא נאמר בו נשיאת ראש, כי מעלתו היא הבטול והפשטות.

(ספר השיחות תשמ"ח כרך ב עמ' 465)

בני מררי . . . תפקד אתם (ד, כט) לא נאמר בהם נשיאת ראש, כפי שנאמר בקהת ובגרשון. ויש לכאר, דהנה עבודת המשפן דרשה שני תנאים. מציאות — נדיבת הלב וחקמת לב. וזה בא לידי בטוי בקהת ובגרשון, שנשאו את הכלים היותר חשובים. בטול

ל מפר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשיין שנין תמנון כל דאתי לחילא למפלח ית פלחן משפן זמנא :

(ל) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה תפקדם כל־הבא לצנא לעבד את־עבדת אהל מועד:

לא ודא מטרת מטולהו לכל פלחנהו במשפן זמנא דפי משפנא ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי :

(לא) וזאת משמרת משאם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֵהֶל מוֹעֵד קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחֵיו וְעַמּוּדָיו וְאֹדְנָיו :

לב ועמודי דרתא סחור סחור וסמכיהו וסמכיהו ואתוניהו לכל מגיהו ולכל פלחנהו ובשמקו תמנון ית מגי מטרת מטולהו :

(לב) ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם לְכָל־כְּלֵיהֶם וְלִכְל עֲבֹדָתָם וּבְשִׁמְתָם תִּפְקְדוּ אֵת־כָּלִי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם :

תגביהם הרוח, ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות וקנדסין, כמו ששנויה ב"מלאכת המשכן".

«ש» ויתדתם ומיתריהם • של צמודים, שתרי יתדות ומיתרי הקלעים, במשא בני גרשון היו; ויתדות ומיתרים היו לריעות ולקלעים מלמטה, שלא

לג דין פלחן ורעית בני מררי לכל פלחנהון במשכן זמנא בינא דאיתמר בר אהרן בהנא:

(לב) זאת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן:

לד ומנא משה ואהרן וברכי כנשתא ית בני קהת לזרעיתהון ולבית אכהתהון:

(לד) ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם:

לה מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא:

(לה) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

לו ויהו מנגייהון לזרעיתהון תרין אלפין שבע מאה וחמשין:

(לו) ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים:

לז אלין מנגיני זרעית קהת כל דפלה במשכן זמנא די מנא משה ואהרן על מימרא דזי בינא דמשה:

(לז) אלה פקודי משפחת הקהתי פלהעבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה ביד משה: ם

לח ומנגיני בני גרשון לזרעיתהון ולבית אכהתהון:

(לח) ופקודי בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם:

לט מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא:

(לט) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

מ ויהו מנגייהון לזרעיתהון לבית אכהתהון תרין אלפין ושית מאה ותלתין:

(מ) ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים ושש מאות ושלשים:

מא אלין מנגיני זרעית בני גרשון כל דפלה במשכן זמנא די מנא משה ואהרן על מימרא דזי:

(מא) אלה פקודי משפחת בני גרשון פלהעבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה:

מב ומנגיני זרעית בני מררי לזרעיתהון לבית אכהתהון:

(מב) ופקודי משפחת בני מררי למשפחתם לבית אבתם:

מג מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשכן זמנא:

(מג) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה פלהבא לצבא לעבדה באהל מועד:

מד ויהו מנגייהון לזרעיתהון תלתא אלפין ומאתן:

(מד) ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים ומאתים:

מה אליו מנגיני זרעית בני מררי די מנא
משה ואהרן על מימרא דיי בינא דמשה:

(מה) אלה פקודי משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן על פי יהוה ביד משה:

מו כל מנגינא די מנא משה ואהרן וברכי
ישראל ית לנאי לזרעיתהון ולבית
אבהתהון:

(מו) כל הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי
ישראל את הלויים למשפחתם ולבית אבתם:

מו מבר תלתיני שנין ולעלא ועד בר חמשיני
שנין כל דאתי למפלח פלחן פלחנא ופלחן
מטיל במשפון זמנא:

(מו) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה
כלהפא לעבד עבדת עבודה ועבדת משא באהל
מועד:

כ"ט◀ עבדת עבודה • הוא השיר במצולמים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת. ועבדת משא • כמשמעו.

~ נקודות משיחות קודש ~

שירת הלויים במצולמים וכנורות דוקא

ובחלילים וכיו"ב, היא עבודה קלה ביותר, ואין צריכים
לעבודה זו פוח רב, וא"כ מדוע ראויים לעבודה זו רק
אלו שהם פחותים מחמשים שנה, הרי גם המבגרים יותר
יכולים לשיר בפּה, או לנשף בחלילים ונבלים?
ולכן מתרץ רש"י, שבדרך הפשט אין המדבר כאן על
שירה בפּה או בנבלים, אלא רק בבנינה "במצולמים
וכנורות", שהם עבודות הקשורות עם עשייה ומלאכת יד,
ובפרט מצולמים שהם "ב" חתיכות רחבות של מתכת"
(רש"י ד"ה עבדתא, ערכין יג, ב), והעבודה בהם מצריכה כח
רב. ולכן רק הלויים הצעירים מ"בן חמשים שנה"
ראויים למלאכה זו. וק"ל.

מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כלהפא
לעבד עבדת עבודה
הוא השיר במצולמים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה
אחרת (ד, מז. ובפרש"י)
יש לעיין, מדוע אין רש"י מביא כלל את השירה בפּה?
כן יש לזינק מה שהביא רש"י רק "מצולמים וכנורות",
והרי במקדש היו הלויים מנגנים בעוד כו"כ בלים (ראה
רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ד)?
ויש לומר בזה באפן מתדוש, דהנה זה שרק הלויים
הצעירים מחמשים שנה היו ראויים לעבודת המשכן,
מפרש רש"י (במדבר ד, ג ד"ה נשא) פי "היותר על בן
חמשים כחו מכחיש".
ולכאורה יש להקשות, הרי שירה בפּה, או בנבלים

(ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 44 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מח ויהו מנגיניהון תמניא אלפיני וחמש מאה
ותמנין:

(מח) ויהיו פקדיהם שמנת אלפים וחמש מאות
ושמנים:

מט על מימרא דיי מנא תהון בינא דמשה
גבר גבר על פלחנה ועל מטולה ומנגינה
די פקיד יי ית משה:

(מט) על פי יהוה פקד אותם ביד משה איש איש
על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה יהוה
את משה: פ

כ"ט◀ ופקדיו אשר צוה ה' את משה • ואותן הפקדים היו במצוה "מבן שלשים שנה ועד בן חמשים".

~ יום שלישי ג' סיון ~

א ומליל יי עם משה למימר:

ה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב פקד ית בני ישראל וישלחון מן משריתא כל דסגיר וכל דדאב וכל דמסאב לטמי נפשא דאנשא:

(ב) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש:

חויז לכלן; הזב מתר במחנה ישראל ומשלח מן השמים. וטמא לנפש מתר אף בשל לוייה, ואינו משלח אלא משל שכניה. וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת פסחים (דף סו). טמא לנפש • דמסאב לטמי נפשא דאנשא. אומר אני, שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי, והרבה יש ב'בראשית רבה' (פ"ע): אדרבאנוס שחיק טמא – שחיק עצמות.

כ"ט • צו את בני ישראל וגו'. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן, ושמונה פרשיות נאמרו בו ביום, כדאיתא במסכת גטין בפרק 'הנזקין' (דף ס). וישלחו מן המחנה • שלש מחנות היו שם בשעת חנינתן: תוף הקלעים היא מחנה שכניה, חנינת הלויים סביב – כמו שמפרש בפרשת "במדבר סיני" – היא מחנה לוייה. ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח

ג מדבר עד נוקבא תשלחון למברא למשריתא תשלחון ולא יסאבון ית משריתהון די שכנתי שריא ביניהון:

(ג) מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם:

ד ועבדו כן בני ישראל ושלחו ויהיון לתהון למברא למשריתא פמא די מליל יי עם משה כן עבדו בני ישראל:

(ד) ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כאשר דבר יהוה אל משה כן עשו בני ישראל: פ

ה ומליל יי עם משה למימר:

ה (ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ו מלל עם בני ישראל גבר או אתתא ארי יעבדון מפל חובי אנשא לשקרא שקר גדם יי ויחוב אנשא ההוא:

(ו) דבר אל בני ישראל איש או אישה כי יעשו מפל חטאת האדם למעל מעל ביהוה ואשמה הנפש ההוא:

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

או טמאת מת: תורה ד (ד) ויעשו כן. מיד, קודם שנסעו. והטמאים בנסעם, יסעו בין דגל אפרים לדגל דן, על דרך סבא, כי לא פורש. ונסמכה פרשת איש או אשה, כי הצרעת והזבוב יבואו בעבור מעל. וטעם להזכיר זאת הפרשה פעם אחרת, להזכיר ואם אין לאיש גואל: תורה ה

קרי מחוץ למחנה, ואין יד במחנה לצאת חוץ, רק כל אחד חופר באהלו, כמנהג כל המחנות בלן, כי תינוקים יש ביניהם. ופרשת כי תצא מחנה, על מחנה קטן דבר, שאין שם אשה והארון ביניהם, ואין (ס"א והם) סוכבים, כי במחנה ישראל השכינה באמצע. ועוד אפרשנו במקומו: תורה ג (ג) נקבה. זכה או נדה או מצורעת

(מט) איש איש. על גרשון קהת ומררי: על עבדתו ועל משאו. על כן ופקדיו. ונסמכה פרשת וישלחו מן המחנה, בעבור היות השכינה בתוף המחנות בנסעם ובחנותם: תורה א (ב) כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. אלה הם מטומאת שבועה, והם מטמאים אחרים. על כן לא יצא בעל

שיעור יומי ליום שלישי ג' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת נשא
 נה
 כ"י - לְמַעַל מֵעַל בַּהּ • הָרִי חֲזָר וְכָתַב כָּאֵן פְּרִשְׁת
 גִּזְלָה וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָר, הִיא הָאִמּוּרָה בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְרָא
 (ויקרא ח): "וּמַעַלָּה מֵעַל בַּהּ וְכַחַשׁ בְּעִמִּיתוֹ וְגו'" ,
 וְנִשְׁנִית כָּאֵן בְּשִׁבִיל שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּהּ: הָאֶחָד

(י) וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת־
 אֲשָׁמוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לְאִשֶּׁר
 אָשָׁם לוֹ:

כ"י - אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֵאשׁוֹ • (ב"ק קיא) הוּא הֶקְרָן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. לְאִשֶּׁר אָשָׁם לוֹ • (כתובות ט) לְמִי שֶׁנִּתְחַבַּב לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

תשובה כמזנה כללית

אם חסר מצוה אחת או פגם בה, הרי נעשה מחסר איבר" (לקוטי תורה נצבים מה, ג).
 אף מצות התשובה בכתה לתקן את האברים הפגומים,
 כי התשובה מגיעה מעמקא דלפא ומעצם הנפש, שהוא
 מקור החיות של ה"תרג"ג מיני כחות וחיות". ולכן נמשך
 משם חיות חדשה לתקן האבר הפגום.
 ולכן לא נמנית מצות התשובה שבלב במנין המצוות, כי
 נמנו רק המצוות שהן כנגד כחות הנפש, אף מצות
 התשובה מגיעה מעמק הנפש שלמעלה מכחות הנפש,
 עד שבכתה לתקן את הפגמים שבכחות, ורק מצות הודוי
 שהיא בפה יכולה להמנות במנין המצוות.

(ע"פ לקו"ש כרך לח עמ' 18 ואילך)

והתודו את־חטאתם אשר עשו (ה, ז)
 צנונו להתודות על העוונות . . ולאמר אותם עם התשובה
 . . והוא אמרו . . והתודו (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע עג)
 כבר הקשו בכמה מקומות על הרמב"ם (מנ"ח מצוה סוד.
 ועוד), מדוע מנה רק הודוי למצוה, ואת התשובה עצמה
 לא מנה. ובארו באופנים שונים.
 ויש לבאר זה בדרך הדרוש:
 אמרו תז"ל שרמ"ח מצוות עשה הם כנגד רמ"ח איבריו
 של אדם (מכות כג, סע"ב) ושס"ה מצוות לא־תעשה הם
 כנגד שס"ה גידים (זח"א קע, ב). ומבאר בספרי חסידות,
 שיש בכל נשמה "תרג"ג מיני כחות וחיות" (תניא פרק נא),
 וכאשר האדם הוא שלם בשמירת כל התרג"ג מצוות, אז
 הוא "תמים ושלם בכל איברי הנפש כו", מה שאין־כן

(ח) וְאִם־אֵין לְאִישׁ גִּזְלָה לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו הָאֲשָׁם
 הַמוֹשֵׁב לִיהוּהָ לִכְהֵן מַלְבָּד אֵיל הַכַּפָּרִים אֲשֶׁר
 יִכְפֹּר־בוֹ עָלָיו:

עד יעקב? אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים.
 האשם המושב. זה הקרן והחמש. לה' לכהן.
 קנאו השם, ונתנו לכהן שבאותו משמר. מלבד
 איל הכפרים. האמור ב'ויקרא' שהוא צריך להביא.

כ"י - וְאִם־אֵין לְאִישׁ גִּזְלָה • שְׁמַת הַתּוֹכֵעַ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ
 וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו • כְּשֶׁנִּמְלָךְ
 זֶה לְהִתְוַדּוֹת עַל עֲוֹנוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי יֵשׁ לָךְ
 אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גִּזְלָלִים, אוֹ בֶן, אוֹ בַת, אוֹ
 אָח, אוֹ שְׂאֲרֵי־בֶשֶׁר הַקְּרוֹב מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו לְמַעַלָּה

אבן עזרא על תורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) וְהִתְוַדּוּ אֵינָה מֵהֶם שִׁיחָה, אִישׁ
 אוֹ אִשָּׁה: בְּרֵאשׁוֹ. כְּאֲשֶׁר הוּא, לֹא
 פְּחוֹת מִמֶּנּוּ: וְחִמִּישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו.
 וְדַעְתֶּם רִחְבָּה מְדַעְתָּנוּ: תּוֹרַת ח
 (ח) הַמוֹשֵׁב לַה'. כְּעַבּוֹר יִרְאֵת הַשֵּׁם
 הַשִּׁיבוֹ: תּוֹרַת ט
 אם הוא מתודה מעצמו. ואם יש
 עדים עליו, יוסף שגי חמישית.
 ומעתיקי הדת אמרו, חומש החומש.

(ט) וְכַל-תְּרוּמָה לְכָל-קִדְשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ
 ט וְכַל אֲפֻשְׁתָּא לְכָל קוֹדְשֵׁי דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 די יְקַרְבִּין לְכַהֲנָא דְלָהּ יְהִי:

בית ה' אֶלְהֵיךָ, ואיני יודע מה יַעֲשֶׂה בָהֶם?
 תלמוד-לומר: "לפהן לו יהיה", בא הכתוב ולמד
 על הבכורים שיהיו נתנין לפהן.

כ"י וְכַל-תְּרוּמָה וְגו'. אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: וְכִי
 תְּרוּמָה מִקְרִיבִין לְפָהֵן? וְהֲלֹא הוּא הַמְחִזֵּר אֶתְרֵיקָה
 לְבֵית הַגְּרָנוֹת? וְמָה תִּלְמֹד-לוֹמַר "אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ
 לְפָהֵן"? אֵלּוּ הַבְּכוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שמות כ): "תָּבִיא

(י) וְאִישׁ אֶת-קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה אִישׁ אֲשֶׁר-יִתֵּן לְפָהֵן
 לוֹ יְהִיָּה:

יִגְבֵּר יְת מַעֲשֵׂר קוֹדֶשֶׁה דְלָהּ יְהוֹן גְּבֵר
 דִּיתֵן לְכַהֲנָא דְלָהּ יְהִי:

אֶת-קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה, מִי שֶׁמַּעֲכָב מַעֲשָׂרוֹתָיו וְאִינוֹ
 נוֹתֵן, לֹא יִהְיֶה הַמַּעֲשָׂרוֹת, סוֹף שְׂאִין שְׂדֵהוּ עוֹשֶׂה
 אֶלָּא אַחַד מַעֲשֶׂרָה שֶׁהִיָּתָה לְמוֹדָה לְעִשׂוֹת. אִישׁ
 אֲשֶׁר-יִתֵּן לְפָהֵן מִתְּנוֹת הַקְּרָאוֹת לוֹ. לֹא יִהְיֶה.
 מִמּוֹן הַרְבֵּה.

כ"י וְאִישׁ אֶת-קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַרו
 מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה וְלוֹיָהּ, יְכוֹל יְבוֹאוּ וְיִטְלוּם בְּזוֹרַע?
 תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וְאִישׁ אֶת-קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה", מִגִּיד,
 שְׁטוּבַת הַנְּאֻתָן לְבַעֲלִים, וְעוֹד מִדְּרָשִׁים הַרְבֵּה דְרָשוּ
 בוּ ב'סַפְרֵי. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה (תחומא פ' ראה): "וְאִישׁ

~ יום רביעי ד' סיון ~

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יא וּמְלִיל יְיַ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

(יב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ
 כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל:

יב מְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן גְּבֵר
 גְּבֵר אַרְי תְּסַטִּי אֶתְתָּה וְתִשְׁקֵר בַּה שְׁקֵר:

נֹאֲפִין עַד שֶׁתִּכְנַס בְּהֵן רוּחַ שְׁטוּת, דְּכְתִיב: "כִּי-
 תִשְׁטֶה", וְכְתִיב בּוֹ (משלי ז): "נֹאֲפָ אִשָּׁה חֲסֵר-לֵב".
 וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "כִּי-תִשְׁטֶה" - תֵּט מִדְּרָכֵי צְנִיעוּת
 וְתִחַשֵּׁד בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (שם ז) "שְׁטֶה מַעֲלִיו וְעֵבֵר" (שם
 ז): "אֵל יִשְׁטֵ אֶל-דְּרָכֶיהָ לְבָד". וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל.
 וּמָהוּ הַמַּעַל?.

כ"י וְאִישׁ אִישׁ כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. מָה כְּתוּב לְמַעֲלָה
 מִן הָעֲנָן? "וְאִישׁ אֶת-קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה", אִם אֶתָּה
 מַעֲכָב מִתְּנוֹת הַפָּהֵן, חֲיִיד שֶׁתִּצְטַרֵּף לְבֵא אֶצְלוֹ לְהִבִּיא
 לוֹ אֶת הַסּוּטָה. אִישׁ אִישׁ. לְלַמֵּד, שְׁמוּעֵלַת
 בְּשִׁתִּים: בְּאִישׁ מִלְחָמָה שֶׁל מַעֲלָה, וְאִישָׁה מִלְמָטָה.
 כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין הַמִּנְאָפִין

~ נקודות משיחות קודש ~

חשיבות הזהירות בצווי הקב"ה

איש איש כִּי-תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ (ה, יב) | שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, "תִּשְׁטֶה" כְּתִיב
 אין אדם עובר עברה אלא-אם-בן נכנס בו רוח שטות, (סוטה ג, א).

(י) וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה. טעמו, כְּהוֹנָה: תוֹרָה יֵא
 בְּרִשׁוֹת הַמִּקְדִּישׁ הֵם, שֶׁיִּתְּנֶם לְאִיזָה (יב) וְטַעַם תִּשְׁטֶה. בְּעֵבֵר וּמַעֲלָה בּוֹ | וְכֵן, שְׁטֶה מַעֲלִיו וְעֵבֵר: תוֹרָה יֵג
 כֵּהן שִׁירְצָה. וְהוֹזִיר זֶה בְּעֵבֵר מִתְּנוֹת

זֶה "עוֹשֶׂה רְצוֹן בְּעֵלָה", הָרִי כֵן הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וְהַקְדוֹשׁ-
בְּרוּךְ הוּא שֶׁכָּל עֲבָרָה נֹגְעַת, מִכִּיּוֹן שָׁגַם עַל-יְדֵי עֲבָרָה
קֵלָה נִפְרָדִים רַחֲמָנָא-לְצִלָּן מִהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא. וְלִכְּן
לוֹמְדִים עֲנִין זֶה מִהַפְסוּק "כִּי תִשְׁטֵה אֶשְׁתּוֹ", עַל-מִנְת
לְהַדְגִּישׁ שָׁגַם עֲבָרָה קֵלָה נֹגְעַת - עַל-דֶּרֶךְ אִשָּׁה וּבְעַל.

(על-פי לקוטי שיחות כרך ב עמוד 311 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

יֵשׁ לְבָאָר מֵה שְׁהֲרָאָה לְעֲנִין דְּאִין אָדָם עֹבֵר עֲבָרָה כּוֹ
נְלִמְד מִדִּין סוּטָה:

דִּין סוּטָה שִׁיף רַק בְּאֶשֶׁת אִישׁ וְלֹא בַּפְּנוּיָהּ. וְהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל
נִמְשָׁלוּ לְאִשָּׁה וְהַקְב"ה לְבְעַל, וּמִכִּיּוֹן שׁ"אִיזוּהִי אִשָּׁה
כְּשֶׁרָה הַעוֹשֶׂה רְצוֹן בְּעֵלָה" (תנא דבי אליהו רבא פֶּרֶק ט (בשגוי
לשון קצת)), וּמוּכָן שְׁבִיחָה נֹגְעַת שְׁלֵא לְעַבְר אֶפִּילוּ עַל רְצוֹן
קַל, שְׁהָרִי אֶפִּילוּ אִם מִשְׁנַיִם קָצַת מִרְצוֹן הַבְּעַל הָרִי אִין

(יג) וְשָׁכַב אִישׁ אֶת־הַשְּׂכֵבֶת־זָרָע וְנִעְלַם מֵעֵינֵי אִשְׁתּוֹ
וְנִסְתָּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעַד אִין בָּהּ וְהוּא לֹא
נִתְפָּשָׂה:

יג וְיִשְׁכַּב גְּבֵר יְתֵה שְׂכֵבֶת זָרָע וְהִי מִכְסָּא
מֵעֵינֵי בְעֵלָה וּמִטְמָאָה וְהִיא מִסְאָבָא וְסָהִיד
לִית בָּהּ וְהִיא לֹא אֶתְאַחַזֶּת:

בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. וְנִסְתָּרָה • שְׁעוֹר שְׁתָּרָאָה לְטַמְאָת
בִּיאָהּ. וְעַד אִין בָּהּ • הָא אִם יֵשׁ בָּהּ אֶפִּילוּ עַד אֲחִיד
שְׂאָמַר: נִטְמָאָת! לֹא הִיְתָה שׁוֹתָה. וְעַד אִין בָּהּ •
בְּטַמְאָה, אֲבָל יֵשׁ עֵדִים לְסִתְרָהּ. נִתְפָּשָׂה • נֶאֱנָסָה,
כְּמוֹ (דברים כב): "וּתְפָּשָׂה וְשָׁכַב עִמָּה" •

כש"י • וְשָׁכַב אִישׁ אֶת־הַ • (סוטה כז) אִישׁ, פֶּרֶט לְקַטְן וּמִי
שְׂאִינוּ אִישׁ. אֶת־הַ שְׂכֵבֶת־זָרָע • (יבמות צה) שְׂכִיבֶתָהּ
פּוֹסְלָת אוֹתָהּ וְאִין שְׂכִיבֶת אַחֻתָהּ פּוֹסְלָת אוֹתָהּ,
כְּמַעֲשֵׂה בְשִׁתִּי אַחֻיּוֹת שֶׁהִיוּ דּוֹמוֹת זו לְזוֹ. וְנִעְלַם
מֵעֵינֵי אִשְׁתּוֹ • (סוטה כז) פֶּרֶט לְסוּמָא. הָא אִם הִיָּה
רוּאָה וּמַעֲמָעַם (סְפָרִים אַחֲרִים: וּמַעְלִים), אִין הַמִּים

יד וְיַעֲבֵר עֲלוּהִי רוּחַ קְנָאָה וּיִקְנֵי יְת אֶת־הַ
וְהִיא מִסְאָבָא אוֹ עֵבֵר עֲלוּהִי רוּחַ קְנָאָה
וּיִקְנֵי יְת אֶת־הַ וְהִיא לֹא מִסְאָבָא:

(יד) וְעָבַר עָלָיו רוּחַ-קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהוּא
נִטְמָאָה אוֹ-עֵבֵר עָלָיו רוּחַ-קְנָאָה וְקָנָא אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהִיא לֹא נִטְמָאָה:

עָלָיו וְגו' • כְּלוּמַר, הוּא הִתְרָה בָּהּ וְעָבְרָה עַל
הַתְרָאָתוֹ, וְאִין יְדוּעַ אִם נִטְמָאָה אִם לֹא •

כש"י • וְעָבַר עָלָיו • קָדָם לְסִתְרָהּ. רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא •
פֶּרֶשׁוּ רַבּוּתֵינוּ (סוטה ג): לְשׁוֹן הַתְרָאָה, שְׂמִתְרָה בָּהּ:
אֵל תִּסְתְּרֵי עִם אִישׁ פְּלוּנִי. וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ-עֵבֵר

טו וְיִנְיָתִי גְבֵרָא יְת אֶת־הַ לְזוֹת כְּהִנָּא וְיִנְיָתִי יְת
קְרַבְנָה עֲלֵה חַד מִן עֶסְרָא בְּהַלַּת סָאִין
קְמַחָא שְׁעָרִין לֹא יִרְקֵי עֲלוּהִי מִשְׁחָא וְלֹא
יִתָּן עֲלוּהִי לְבִנְתָא אַרְי מְנַחַת קְנָאָתָא הוּא
מְנַחַת דְּיִקְרַנָּא מִדְּכַרְתָּ חוּבָא:

(טו) וְהִבִּיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַבֵּיתָהּ וְהִבִּיא
אֶת־קְרַבְנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירַת הָאִיפָה קְמַח שְׁעָרִים
לֹא-יִצַק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא-יִתֵּן עָלָיו לְבִנָּה כִּי-מִנְחַת
קְנָאָתָא הוּא מְנַחַת זְכָרוֹן מִזְבֵּיחַ עוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תְּבִיאָה מֵאֲכָל בְּהֵמָה. וּמְנַחַת הַנֶּבֶךָ
הִיא סוּלַת חֲשִׁים, לְזִכְרוֹן לְטוֹב. וְזוֹאת
הַמְנַחָה מִזְבֵּיחַ עוֹן, אִם הִיָּה שָׁם, עַל
כֵּן הִיא גְרוּעַ לְהִיּוֹתָהּ שְׁעוּרִים בְּלֹא
שָׁמֶן וּבְלֹא לְבוּנָה: תורה טו

(יד) וְעָבַר עָלָיו. לְשׁוֹן זָכַר. וְכֵן רוּחַ
גְּדוּלָה וְחֶזֶק מֵאֵד. וְטַעַם עֵבֵר. שְׁעֵלָה
בְּמַחְשַׁבְתּוֹ: תורה טו
(טו) וְהִבִּיא. בְּעַל פְּרָחָה: עָלֶיהָ. עָמָה,
אוּ בְּעֵבֶרָה: קְמַח שְׁעוּרִים. אָמְרוּ
רַבּוּתֵינוּ, הִיא עֲשֵׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה,

יג) שְׂכֵבֶת זָרָע. הַשְּׂכִיבָה הַיְדוּעָה,
כִּי עָקְרָה לְזָרָע: וְנִסְתָּרָה. שְׁלֵא גִלְתָּהּ
הִיא הַדְּבָר, וְאֶפִּילוּ עַד אֲחִיד אִין בָּהּ,
שְׂמִתְרָהּ חֲשׂוּדָה בְּעֵבֶרָו: וְהִיא לֹא
נִתְפָּשָׂה. בְּעֵדִים אֲנָשִׁים, אוֹ עַל יְדֵי
נְשִׁים, עַד שְׂמִתְרָהּ חֲשׂוּדָה: תורה יד

שנאמר (שיר ד): "אל גבעת הלבונה", (סוטה ה) והיא פירשה מדרכיהן. פי-מנחת קנאת הוא. הקמח הנה. קמח - לשון זכר. מנחת קנאת. מעוררת עליה שתי קנאות: קנאת המקום וקנאת הבעל.

כ"י◀ קמח. שלא יהא מסלת. שערים. ולא חטים (סוטה יב); היא עשתה מעשה בהמה, וקרבה מאכל בהמה. לא-יצק עליו שמן. שלא יהא קרבה מהדר, שהשמן קרוי "אור", והיא עשתה בחושך. ולא-יתן עליו לבנה. שהאמהות נקראות "לבנה",

טז ויקרב יתה פהנא ויקימנה קדם יי:

(טז) והקריב אתה הפהן והעמדה לפני יהוה:

יו ויטב פהנא מי כיור במן דחסף ומן עפרא די יהי ביסודי משפנא יטב פהנא ויתן למיאי:

(יז) ולקח הפהן מים קדשים בכלי-חרש ומן-העפר אשר יהיה בקרקע המשפן יקח הפהן ונתן אל-המים:

בכלי-חרש. (סוטה ז) היא השקתה את הנואף יין משבח בכוסות משפחים, לפיכך תשטה מים המרים במקדה בזויה של חרס.

כ"י◀ מים קדשים. שקדשו בפירור, (כתובות עב) לפי שנעשה (הפירור) מנחשת - מאות הצובאות, וזו פירשה מדרכיהן, שהיו נבעלות לבעליהן במצרים פחת התפוח, וזו קלקלה לאחר - תבדק בו.

יח ויקים פהנא ית אתמא קדם יי ויפרע ית רישא דאתמא ויהב על ידהא ית מנחת דוכרנא מנחת קנאתא היא ובידא דפהנא יהון מיאי מרינא מלטטיא:

(יח) והעמיד הפהן את-האשה לפני יהוה ופרע את-ראש האשה ונתן על-כפיה את מנחת הזפורן מנחת קנאת הוא וביד הפהן יהיו מי המרים המאריים:

דעתה ותודה, ולא ימחה שם המיוחד על המים. המרים. על שם סופן שהם מרים לה. המאריים. המחסרים אותה מן העולם, לשון (יחזקאל כד): סלון ממאיר. ולא יתכן לפרש מים ארוירים, שהרי קדושים הן. ולא "ארוירים" כתב הכתוב, אלא "מאריים" את האחרים. ואף אונקלוס לא תרגם "ליטיא", אלא "מלטטיא", שמראות קללה בגופה של זו.

כ"י◀ והעמיד הפהן וגו'. והלא כבר נאמר "והעמדה לפני ה'?" אלא מסייעין היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטורף דעתה ותודה. ופרע. (שם ד. ספרי) סותר את קליעת שצרה כדי לבזותה. מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן. לפני ה'. (ספרי) בשער נגנור, הוא שער העזרה המזרחי, דרך כל הנכנסים. ונתן על-כפיה. ליגעה, אולי תטורף

יט ויומי יתה פהנא וימר לאתמא אם לא שכיב גבר יתיך ואם לא סטית לאסתאבא בר מבעליך הוי זכאה ממיאי מרינא מלטטיא האלין:

(יט) והשביע אתה הפהן ואמר אל-האשה אם-לא שכב איש אתך ואם-לא שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאריים האלה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הנקראות המאריים, ישימו המים מרים, אחר היותם מתוקים: ומלת המאריים. מהבגן הכבד. כמו, אשר אברה ה': תורה טז (יט) וטעם והשביע. שתענה האשה אמן אמן: אם לא שכב איש אתך. הטעם, איש אחר בחזקה: ואם לא

ולפי דעתי, יוציא פרע ראשה שהיה מכוסה: מי המרים. לפי דעתי, שמלת מי סמוך, ומלת המרים, תאר השם, אם בן סודו ידוע. גם יתכן שנקראו על שם סופם, כמו ובגדי צרומים תפשיט. והעד, וכאו בה המים המאריים למרים. להורות פי האלות

(טז) והקריב אתה. המנחה: והעמידה לפני ה'. לפני המזבח: תורה יז (יז) מים קדשים. מהפירור, פי כבר נקדשו: בקרקע. ידוע תחת הקרקע: תורה יח (יח) ופרע את ראש האשה. יגלה.

שיעור יומי ליום רביעי ד' סיון ושנים מקרא ואחד תרגום - ה - פרשת נשא
 כ"ט • וְהִשְׁבִּיעַ וְגו' • ומה היא השבועה? אם לא | לא תנקי, שִׁמְכֹלֵל לְאוֹ אֶתְהָ שׁוֹמֵעַ הֵן, אֶלֶּא שְׁמַצָּהָ שָׁכַב - הַנְּקִי, הֵא אִם שָׁכַב - חֲנֻקִי (סְפָרִים אַחֲרָיִם):

(כ) וְאֵת כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁךָ וְכִי נִטְמָאת וַיִּתֶּן אִישׁ בֶּךָ אֶת־שִׁכְבְּתוֹ מִבְּלַעְדֵי אִישׁךָ:
 כ"ט • וְאֵת כִּי שְׁטִית • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "אִם".

(כא) וְהִשְׁבִּיעַ הִכְהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֱלֹהִים וְאָמַר הִכְהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאֱלֹהִים וְלִשְׁבַּעַה בְּתוֹךְ עַמְּךָ בְּתַת יְהוָה אֶת־יְרִכְךָ נִפְלֹת וְאֶת־בִּטְנְךָ צָבָה:
 כא וְיוֹמִי כִּהְנָא יֵת אֶתְתָּא בְּמוֹמְתָא דְלוֹטָא וְיִמְרָ פִּהְנָא לְאֶתְתָּא יְהִיב יֵי יִתְיָדָ לְלוֹט וְלְמוֹמִי בְּגוֹ עֲמִיף בְּדִיָּהֵב יֵי יֵת יְרִיכָ מְסִיָּא וְיֵת מְעִיכִי נְפִיחִין:

לְשׁוֹבְעָה לְבַחֲרִי, שֶׁהַצְּדִיקִים נִשְׁבָּעִים בְּפָרְעֻנוֹתָיִךְ שֶׁל רְשָׁעִים, וְכֵן לְעַנְּנֵי הַבְּרָכָה (בְּרֵאשִׁית י"א): "וְנִבְרָכְוּ וְגו'" (שם ט"ז): "בְּךָ יִבְרָךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר". אֶת־יְרִיכָ • בְּקִלְלָה תִּקְדִּים יְרֵךְ לְבִטֶּן, לְפִי שֶׁבַּה הַתְּחִילָה בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה. צָבָה • כְּתַרְגוּמוֹ: נְפוּחָה.

(כב) וּבָאוּ הַיָּמִים הַמְּאֻרָרִים הָאֱלֹהִים בְּמַעְיָד לְצַבּוֹת בָּטָן וְלִנְפֹל יְרֵךְ וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן:
 כב וְיַעֲלוּן מִיָּא מְלִטְטָיָא הָאֲלִין בְּמַעְיָדֵי לְאַפְסָא מַעֲיָן וְלְאַמְסָאָה יִרְפָּא וְתִימְרָ אֶתְתָּא אָמֵן אָמֵן:

לְצַבּוֹת בָּטָן • כְּמוֹ לְהַצְּבּוֹת בָּטָן. זֶהוּ שְׁמוֹשׁ פִּתְחָ שֶׁהַלְמ"ד נִקְוָדָה בּוֹ. וְכֵן (שְׁמוֹת י"ג): "לְנַחֲתָם הַדְּרָךְ", (דְּבָרִים א'): "לְרֵאֲתָכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ". וְכֵן "לִנְפֹל יְרֵךְ", לְהַנְפִּיל יְרֵךְ, שֶׁהַיָּמִים מְצַבִּים אֶת הַבָּטָן וּמְפִילִים אֶת הַיְרֵךְ. לְצַבּוֹת בָּטָן וְלִנְפֹל יְרֵךְ • בָּטָן וְיִרְכּוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינּוּ אֶלֶּא שֶׁל נִבְעֵלְתָּ?

(כג) וְכָתַב אֶת־הָאֱלֹת הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמַחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים:
 כג וְיִכְתּוֹב יֵת לְוִטְיָא הָאֲלִין פִּהְנָא בְּסִפְרָא וְיִמְחֹק לְמִיָּא מְרִירִיָּא:

(כד) וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים הַמְּאֻרָרִים וּבָאוּ בָהּ הַיָּמִים הַמְּאֻרָרִים לְמָרִים:
 כד וְיִשְׁקִי יֵת אֶתְתָּא יֵת מִיָּא מְרִירִיָּא מְלִטְטָיָא וְיַעֲלוּן בִּיה מִיָּא מְלִטְטָיָא לְמִרִירוֹ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁטִיתָ. בְּרַצוֹנְךָ. וְדָקְדוּק שְׁטִיתָ, טוֹמְאָה. כְּמוֹ לֹא תִבְנֶה אֶתְהֵן גְּזִיתָ: מְפֹרָשׁ: תוֹרָה כ (כא) יְרֵךְ וּבִטֶּן. שְׁכָנִים: צָבָה. כְּמוֹ נְפוּחָה. וְאֵין רַע לוֹ, חוּץ מִהַפְּרָשָׁה הַזֹּאת: תוֹרָה כב (כב) וְלִנְפִיל. נִפְתַּח הַלְמ"ד, לְהוֹרוֹת שְׁטִיתָ. בְּרַצוֹנְךָ. וְדָקְדוּק שְׁטִיתָ, טוֹמְאָה. כְּמוֹ לֹא תִבְנֶה אֶתְהֵן גְּזִיתָ: הַנְּקִי. תִּהְיֶה נְקִיָּה. כְּמוֹ, וּמִוֹת בְּהֵר. וַיִּתְּכֵן לְהִיּוֹת וְהִשְׁבִּיעַ הָרֵאשׁוֹן בְּשֵׁם, וְהִשְׁנִי בְּאֱלֹהִים, כְּאֲשֶׁר הוּא מְפֹרָשׁ: תוֹרָה כ (כא) יְרֵךְ וּבִטֶּן. שְׁכָנִים: צָבָה. כְּמוֹ נְפוּחָה. וְאֵין רַע לוֹ, חוּץ מִהַפְּרָשָׁה הַזֹּאת: תוֹרָה כב (כב) וְלִנְפִיל. נִפְתַּח הַלְמ"ד, לְהוֹרוֹת

בכלה. אם כן, מה תלמוד-לומר "בטן ורגל"? לפי שהן התחילו בעברה תחלה, לפיכך התחיל מהם הפרענות. למרים. להיות לה רעים ומרים.

והשקה את-האשה. אין זה סדר המעשה, שהרי בתחלה מקריב מנחתה, אלא הכתוב מבשרך ששש-שקנה יבאו בה למרים, לפי שנאמר: בטן ורגל, מנין לשאר כל הגוף? תלמוד-לומר: "יבאו בה",

כה ויסב פהנא מידי דאתמא ית מנחת קנאתא וירים ית מנחתא קדם יי ויקרב יתה למדבחא:

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְאָת וְהִגִּיף אֶת-הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל-הַמִּזְבֵּחַ:

אתה. זו היא הגשמה בקרן דרומית מערבית של מזבח קדם קמיצה, כשאר מנחות.

והניף. מוליך ומביא, מעלה ומוריד, ואף היא מניפה עמו, שידה למעלה מידו של כהן. והקריב

כו ויקמוץ פהנא מן מנחתא ית אדפרתה ויסק למדבחא ובתר כן ישקי ית אתמא ית מיא:

וְקִמֹץ הַכֹּהֵן מִן-הַמִּנְחָה אֶת-אֲזִרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר יִשְׁקָה אֶת-הָאִשָּׁה אֶת-הַמַּיִם:

ש"י. אֲזִרְתָּהּ. הוא הקמץ, שעל-ידי הקטרתו, המנחה באה לזכרון לגבה.

כו וישקנה ית מיא ויהי אם אסתאבת ושקרת שקר בבבלה ויעלון בה מיא מלטטיא למרירו ויפחון מעהא ותתמסי ירבה ויהי אתמא ללוט בגו עמה:

וְהִשְׁקָה אֶת-הַמַּיִם וְהִיְתָה אִם-נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה וְיָבֹאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמַרְוִים וְצִבְתָּהּ בַּטְּנָה וְנִפְלָה יִרְכָּה וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקָרֵב עִמָּה:

כדך כניסתן בה. והיתה האשה לאלה. כמו שפרשתי, שיהיו הכל אלין בה. בקרב עמה. הפרש יש בין אדם המתנול במקום שנפר, לאדם המתנול במקום שאינו נפר.

והשקה את-המים. לרבות שאם אמרה: אני שותה! לאחר שנמקה המגלה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל-כרתה, אלא-אם-כן אמרה: טמאה אני (סוטה כז). וצבתה בטנה וגו'. אף-על-פי שבקללה הזכיר רבך תחלה, המים אינן בודקין אלא

כח ואם לא אסתאבת אתמא ודכנאה היא ותפוק זכאה ומעדי עדוי:

וְאִם-לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְטַהֲרָה הוּא וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע:

יולדת בצער, תלד ברות, אם היתה יולדת שחורים, יולדת לבנים (סוטה כח).

וואם-לא נטמאה האשה. בסתירה זו. וטהורה היא. ממקום אחר. ונקתה. ממים המאריים, ולא עוד אלא "ונזרעה זרע" - אם היתה

כט דא אורייתא דקנאתא די תסטי אתמא בר מפעלה ותסתאב:

זֹאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
(כו) אֲזִרְתָּהּ. מה שיהיה לה לזכרון
(כז) וְתִמְעַל מֵעַל. באשר פרשתי,
(כח) וְנִזְרְעָה זֶרַע. שיתן לה השם
לְטוֹב אוֹ לְרַע כְּפִי מַעֲשֵׂיהָ: תורה כו
דְּבַר מְכוּסָה: תורה כח
זֶרַע, בְּשֹׂכֵר הַקְּלוּן שְׁאִירַע לָהּ: תורה כט

ל או גבר די תעבר עליו רוח קנאה וקנא
 ית אתתה ויקם ית אתתא קדם יי ויעבד לה
 כהנא ית כל אורייתא הדא:
 (ל) או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא
 את-אשתו והעמיד את-האשה לפני יהוה ועשה
 לה הפהן את כל-התורה הזאת:

כ"ט - או איש • כמו (שמות כא): "או נודע". כלומר, אם איש קנאי הוא, לכך "והעמיד את-האשה".

לא ויהי זפאה גברא מחובא ואתתא הויה
 תקבל ית חובה:
 (לא) ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא את-
 עונה:

כ"ט - ונקה האיש מעון • אם בדיקה המים, אל
 ידאג לומר: "חבתי במיתתה!" נקי הוא מן הענש.
 דבר אחר: משישקנה, תהא אצלו בהתר ונקה
 מעון, שהסוטה אסורה לבעלה (ספרי).

א ומליל יי עם משה למימר:
 ו יודבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון גבר או
 אתתא ארי פרוש למדר גדר נזירו למיזר
 קדם יי:
 (ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש
 או-אשה כי יפלא לנדר גדר נזיר להזיר ליהוה:

כ"ט - כי יפלא • יפריש. למה נסמכה פרושת נזיר
 לפרשת סוטה? לומר לה: שכל הרוצה סוטה
 בקלקולה נזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי
 גיאוף (סוטה ב). נדר נזיר • אין נזירה בכל מקום אלא
 פרישה, אף כאן שפירש מן היין. להזיר לה' •
 להבדיל עצמו מן היין לשם שמים.

ג מחמר חדת ועתיק יזר חל דחמר חדת
 וחל דחמר עתיק לא ישתי וכל מתרות
 ענבין לא ישתי וענבין רטיבין ויבשין לא
 ייכול:
 (ג) מיין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה
 וכל-משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים
 לא יאכל:

כ"ט - מיין ושכר • כתרגומו: "מחמר חדת ועתיק",
 שהיין משפר כשהוא ישן. וכל-משרת • לשון צביעה
 במים או בכל משקה. ובלשון משנה יש הרבה: "אין
 שורין דיו וסממנים", "נזיר ששרה פתו ביין".

ד כל יומי נזרה מכל דיתעבד מגפנא
 דחמרא מפורצנין ועד עצורין לא ייכול:
 (ד) כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים
 ועד-זג לא יאכל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לא) תשא את עונה. אם נטמאה.
 וטעם ונקה האיש מעון. כי אם עבר
 עליו רוח קנאה, הנה היא אסורה לו
 שישכב עמה. והשוכב יש לו עון.
 יש אומרים, שטעם הסמך פרושת נזיר
 לפרשת סוטה, שיהיה לה בן נזיר
 אם לא נטמאה. ולפי דעתי, כי נסמכה
 בעבור נזירת האשה, שהיא הפך
 המועלת. כי רובי העבירות סבתם
 היין. ואשה שלא תתקן שער ראשה,
 איננה מבקשת להבעל: תורה א

(ב) יפלא. יפריש או יעשה דבר פלא,
 כי רוב העולם הולכים אחר תאוותם:
 נדר נזיר. פירוש, נדר להיות נזיר.
 כי נזיר הוא תאר השם. וינזרו
 מנזירתו, שירחק מהתאוות. ויעשה זה
 לעבודת השם, כי היין משחית הדעת
 ועבודת השם. ובפרשת כי תצא מחנה,
 ארמוז לה סוד: תורה ג

(ג) וטעם מיין ושכר. אם נדר להיותו
 נזיר וקדוש מיין ושכר, נזיר. על דעת
 המצטיקים ששכר גדול מהתירוש.

ואחרים אמרו שכר ממש, כל דבר
 שישתפר האדם ממנו: וטעם חמץ
 יין והמשרה והענבים. לשום גדר
 שירחק מן היין כלל. ובאשת מנות
 פירש כל טמאה, כל אשר יצא מגפן
 היין: משרת. אין לו חכר. והתיי'
 לסמיכת לשון נקבה. וטעמו, כל דבר
 שימס עם ענבים. ויש אומרים, משקה
 מבשל: תורה ד

(ד) מחרצנים. אין לו רע. וכן זג.
 והמפרישים אמרו, חרצנים חצונים,

כש"י - תרצנים • (ניר לד) הם הגרעינין. זג • הם הקלפות שמבחוץ, שהתרצנים בתוכן כענבל בזוג.

ה) כל יומי נדר נזרו תער לאיעבר על ראשו
 ערמלאות הימים אשר יזיר ליהוה קדש יהיה גדל
 פרע שער ראשו:

כש"י - קדש יהיה • (ספר) השער שלו, לגדל הפרע של שער ראשו. פרע • נקוד פתח קטן (סגול), לפי שהוא דבוק לשער ראשו - פרע של שער. ופרוש של "פרע": גדול של שער. וכן (ויקרא כא) את ראשו לא יפרע. ואין קרוי 'פרע' פחות משלשים יום.

ו כל יומין דניגור קדם יי על נפשא דמתא לא ייעול:

(ו) כל יומי הזירו ליהוה על נפש מת לא יבא:

ז לאבוי ולאמו ולאחיו ולאחיתו לא יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו:

ז לאבוי ולאמו ולאחיה ולאחיתה לא יטמא להון כמותהון ארי כלילא דאלהה על רישה:

ה) כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה:

ה כל יומי נזרה קדיש הוא קדם יי:

כש"י - כל ימי נזרו קדש הוא • זו קדשת הגוף מלהטמא למתים.

ו) וכימות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי וגלחנו:

ט וארי מות מתא עלוהי בתכף שלו ויטאב ריש נזרה ויגלח רישה ביומא דדכותה ביומא שביעאה וגלחנה:

כש"י - בפתע • זה אנס. פתאם • זה שוגג. ויש אומרים: פתע פתאם, דבר אחד הוא: מקרה של פתאם. וכימות מת עליו • באהל שהוא בו. ביום טהרתו • ביום הזיתו. או אינו אלא בשמיני, שהוא

ט הור לגמרי? תלמוד לומר: "ביום השביעי". אי שביעי, כול אפלו לא הנה? תלמוד לומר: "ביום טהרתו".

י) וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד:

י וביומא תמינאה יתי תרין שפנינין או תרין בני יונה לות פהנא לתרע משפן זמנא:

כש"י - וביום השמיני יבא שתי תרים • להוציא את השביעי. או אינו אלא להוציא את התשיעי? קבע זמן לקרבין וקבע זמן למקריבין: מה קרבין הכשיר

שמיני ומשמיני והלאה, אף מקריבין - שמיני ומשמיני והלאה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זג פנימים. ואחרים הפכו הפירוש, ויהיה פירוש מתרצנים, דבק עם מכל אשר יעשה. כל מה שיעשה מאלה שניהם: תורה ה
 ה) גדל פרע. שם הפעל מהפכד. והטעם גדל. יגדל: תורה ו
 ו) הזירו. שם הפעל מהפכד. על נפש מת. תאר לנפש. או יחסר גוף: תורה ז
 ז) לאבוי ולאמו. ואף כי לאשתו ולבתו ולאחרים. ויש אומרים, כי מלת נזיר, מגזרת נזר. והעד, כי נזר אלהיו על ראשו, ואיננו רחוק. ודע כי כל בני אדם עכרי תאות העולם,

יא וַיַּעֲבֹד כְּהֵנָּה חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לְעֵלְתָא
וְיַכְפֹּר עַל־וּהֵי מִדְּחַב עַל מִתָּא וְיַקְדִּישׁ יְת
רִישָׁה בְיוֹמָא הַהוּא :

(יא) וְעֵשֶׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֵלָה וְכַפֵּר
עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדֵּשׁ אֶת־רֵאשׁוֹ בַּיּוֹם
הַהוּא :

כ"ט - מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ • שְׁלֵא נִזְהַר מִטְּמֵאת הַמֵּת, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אָמַר: שְׁצַעַר עֲצָמוֹ מִן הַיַּיִן.
וְקִדֵּשׁ אֶת־רֵאשׁוֹ • לְחֹזֵר וְלַהֲתַחִיל מִנְּגִזְרוֹתָו.

יב וַיִּזְרַק קָדָם יְיָ יְת יוֹמֵי נְזִירָה וַיִּזְתִּי אֲמַר פֶּר
שְׁתָּה לְאַשְׁמָא וְיוֹמָא קִדְמָאֵי וְבִטְלוֹן אָרִי
אֶסְתָּאב נְזִירָה :

(יב) וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יָמָיו נִזְרוֹ וְהִבִּיא כֹּבֵשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְאַשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ בִּי טָמֵא נִזְרוֹ :

כ"ט - וְהִזִּיר לַה' אֶת־יָמָיו נִזְרוֹ • יַחֲזֹר וְיִמְנָה נְזִירוֹתוֹ כְּבַתְּחִלָּה • וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ • לֹא יַעֲלוּ מִן
הַמִּנְיָן •

יג וְדָא אֲרִיתָא דְנִזְיָרָא בְיוֹם מְשַׁלֵּם יוֹמֵי
נְזִירָה יִזְתִּי יְתָה לְתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא :

(יג) וְזֹאת תֹּוֹרַת הַנְּזִיר בְּיוֹם מְלֵאת יָמָיו נִזְרוֹ וַיָּבִיא
אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

כ"ט - יָבִיא אֹתוֹ • יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ ; וְזֶה אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה | כ"ב : "וְהִשְׂיֵאוּ אוֹתָם עֹון אֲשָׁמָה" — אֶת עֲצָמוֹ ; כִּי־יֵצֵא
'אֶת־יָמָיו' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ בֶּן, כִּי־יֵצֵא בּוֹ (וַיִּקְרָא | בּוֹ (דְּבָרִים ל"ד) : "וַיִּקְבַּר אֹתוֹ בְּגִי", הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ •

יד וַיִּקְרַב יְת קַרְבָּנָה קָדָם יְיָ אֲמַר פֶּר שְׁתָּה
שְׁלִים חַד לְעֵלְתָא וְאִמְרָתָא חֲדָא בַת שְׁתָּה
שְׁלֵמָתָא לְחַטָּאתָא וְדַכְר חַד שְׁלִים לְנַכְסַת
קוּדְשִׁיא :

(יד) וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנֹו לַיהוָה כֹּבֵשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים
אֶחָד לְעֵלָה וְכֹבֵשׁ אֶחָת בַּת־שָׁנָתָה תְּמִימָה
לְחַטָּאת וְאֶל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים :

טו וְסָל פְּטִיר סְלֵמָא גְרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשַׁח
וְאַסְפֹּגִיָן פְּטִירִין דְּמִשְׁחִין בְּמִשַׁח
וּמְנַחְתְּהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן :

(טו) וְסָל מִצֹּות סָלַת חֵלֶת בְּלוּלַת בִּשְׁמֹן וְרִיקִי
מִצֹּות מְשָׁחִים בִּשְׁמֹן וּמְנַחְתָּם וְנִסְכֵּיהֶם :

וּשְׁלָמִים. חֵלֶת בְּלוּלַת וְרִיקִי מִצֹּות • (מִנְחֹות ט"ז) עֶשֶׂר
מִכָּל מִיִּן •

כ"ט - וּמְנַחְתָּם וְנִסְכֵּיהֶם • שֶׁל עוֹלָה וּשְׁלָמִים. לְפִי
שְׁהִיוּ בְּפִלָּל וַיֵּצְאוּ לְדוֹן בְּדָכְר חֲדָשׁ — שְׁיִטְעִינוּ לְחֵם
— הַחֲזִירִין לְכַלְלֵן שְׁיִטְעִינוּ נְסֻכִים כַּדִּין עוֹלָה

טז וַיִּקְרַב כְּהֵנָּה קָדָם יְיָ וַיַּעֲבֹד יְת חַטָּאתָה
וְיָת עֵלְתָה :

(טז) וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעֵשֶׂה אֶת־חַטָּאתוֹ
וְאֶת־עֵלְתוֹ :

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

או יָבִיא הַכֹּהֵן אוֹתוֹ בְּצוּוֵי בְעַל כָּרְחוֹ,
לְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנֹו: תוֹרָה י"ד
(י"ד) כֹּבֵשׁ, זָכָר, כְּמִשְׁפֵּט כָּל עוֹלָה:
וְכֹבֵשׂוֹ. נְקֵבָה, כְּמִשְׁפֵּט כָּל חַטָּאת:
וְאֵיל לְשִׁלְמִים. שְׁמַחָה שֶׁהַשְּׁלִים מֵה
שְׁנֵדָר: תוֹרָה טו
(טז) אֶת חַטָּאתוֹ. בְּעֵבֹר שֶׁהַזְּכִיר
בְּאֲחֻרְוֹנָה. כִּי בֶן מְנַהֵג הַלְשׁוֹן: תוֹרָה יז

לְסַפּוֹר אוֹתָם: כִּי טָמֵא נִזְרוֹ. כִּי הוּא
לֹא נָדָר רַק שִׁיְהִיו שְׁלָמִים זֶה אַחַר זֶה,
וְלֹא יִכְרִית שׁוֹם דְּבָר וַיִּפְסִיק
בַּיְנֵיהֶם: תוֹרָה יג
(יג) מְלֵאת. שֵׁם הַפּוֹעֵל, מִכְּעֲלֵי הָאֱלֹהִים
עַל מְנַהֵג בְּעֲלֵי הַה"א בְּאֲחֻרְוֹנָה.
וְכַמוֹהוּ, לְבַלְתִּי קְרֵאת לְנוֹ: יָבִיא אוֹתוֹ.
יָבִיא נִפְשׁוֹ. כְּמוֹ, וַיִּרְעוּ הַרוּעִים אוֹתָם.

יא) אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה.
וְהַסּוּד שֶׁהוּא שְׁאֲמָרוֹ חַו"ל וְשִׁכְר
עֲבִירָה עֲבִירָה: עַל הַנֶּפֶשׁ. הוּא עַל
נֶפֶשׁ מֵת, כְּמוֹ וְשָׁרֵט לְנֶפֶשׁ. וְאֵילוֹ
הָיָה שְׁחָטָא עַל נִפְשׁוֹ, לֹא הָיָה הַשֵּׁם
מִצְוָה אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזֹר לְחַטָּאתוֹ: תוֹרָה יב
(יב) וְהִזִּיר לַה' אֶת יָמָיו נִזְרוֹ. כָּל
הַיָּמִים שְׁנֵדָר לְהִיּוֹת נְזִיר, וְעַתָּה יַחַל

(ח) וְאֶת־הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמִּצּוֹת וְעֵשֶׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ:

כ"ט - זבח שלמים לה' על סל המצות. ישחט את השלמים על־מנת לקדש את הלחם. את־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ. של איל.

(יח) וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת־שָׁעַר רֹאשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֶשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:

כ"ט - וגלח הנזיר פתח אהל מועד. (ספרי) יכול גלח בעזרה? הרי זה דרך בזיון! אלא "וגלח הנזיר" - לאחר שחיתת השלמים, שכתוב בהן (ויקרא א): "וישחטו פתח אהל מועד". אשר־תַּחַת זֶבַח

(יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּרֵעַ בְּשֵׁלֶה מִן־הָאֵיל וְחָלַת מִצֵּה אַחַת מִן־הַפֶּל וְרָקִיק מִצֵּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנְּזִיר אַחַר הַתְּגַלְחוֹ אֶת־נְזָרוֹ:

כ"ט - הזרע בשלה. לאחר שנתבשלה.

(כ) וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לְפָנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן:

כ"ט - קדש הוא לכהן. החלה והקריק והזרוע - תרומה הן לכהן. על חזה התנופה. מלבד חזה ושוק הראויים לו מפל שלמים, מוסף על שלמי נזיר

(כא) זֹאת תֹּוֹרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יָדָר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נְזָרוֹ מִלֶּבֶד אֶשֶׁר־תִּשְׂיֵג יָדוֹ כַּפֵּי נְדָרוֹ אֲשֶׁר יָדָר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזָרוֹ: פ

כ"ט - מלבד אשר־תשיג ידו. שאם אמר: הריני נזיר על־מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים. כפי נדרו אשר ידר כן יעשה. מוסף על תורת

(יח) שער. על שני משקלים: תורה יט בשלה. פירוש, והיא בשלה: התגלחו את נדרו. הנה אות כי קדש הוא, שב אל הזרוע, כי הוא עיקר.

פרשת ברכת כהנים לפרשת נזיר, כאשר השלים תורת הנזיר שהוא קדוש, הזכיר תורת כהנים שהם קדושים. והמכחישים אמרו, כי זאת

או ישוב הוא על המונח פלו: תורה כ (כא) וטעם מלבד אשר תשיג ידו. חיוב שימתן כפי ממנו. גם כפי ימי הנדר, אם רבים אם מעטים. ונסמכה

אבן עזרא על התורה - מהדרת בלום, אברמוביץ

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

כב ומליל יי עם משה למימר:

כג מלל עם אהרן ועם בנוהי למימר כדון
תברכו ית בני ישראל תימרוין להון:

**(כג) דַבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: ׀**

אָמֹר • (תחומא) מלא, לא תברכם בחפזון ובכהלות,
אלא בכונה ובלב שלם.

כט • אָמֹר לָהֶם • כמו זכור, שמור. בלע"ז דישנ"ט
(זאגער). אָמֹר לָהֶם • (ספרי) שיהיו בלם שומעים.

~ נקודות משיחות קודש ~

בשבת אינם שני ענגנים שונים, אלא ענגן אחד, עד-כדי
כף ש"זכור ושמור בדבור אחד נאמרו" הזכירה היא
משלמת פאשר ישנה שמירת שבת. וכך גם "אמור
להם": כל ברכה שמברכים הכהנים את ישראל כוללת
חיוב ושמירה (שלילה), וזהו ענגן אחד, כדלעיל,
ש"יברכה - יתברכו נכסיד" הוא באופן של "וישמרך -
"הוא הנותן הוא השומר", ורק אז הברכה משלמת.
ובהמשך לכה, מפרש רש"י "אמור להם, שיהיו בלם
שומעים", שההכנה לכה שהברכה תהיה באופן כזה -
ברכה אחת הכוללת חיוב ושמירה - היא פאשר אצל
ישראל, ואצל פונת הכהנים יהיו שני הענגנים: החיוב -
הברכה היא בלשון יחיד לכל אחד במיוחד, הן באמירת
הכהנים והן בשמיעת ובהנגשת בני ישראל. ומצד שני:
ש"יהיו בלם שומעים", כל יחיד שומע שמברכים את
היהודי האחר ואת כל האחרים, כדלעיל, וזהו ענגן של
שלילה, התבטלות מציאיותו העצמית.
וכאשר "פלנו פאחד" - זהו הכלי ל"ברכנו אבינו", עד
לכללות הברכה "וישם לך שלום", שהוא "שקול כנגד
הכל", ועד לשלמות ככה בכיאת משיח צדקנו ש"שלום"
שמו, שאז יהיה "אהפף אל עמים בלם שפה ברונה
לקרא בלם בשם ה' לעבדו שכם אחד" - "כי מלאה
הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים".

(לקוטי שיחות פרשת נשא חלק י"ח)

שתי הדגמאות שמביא רש"י ל"אמור להם" - "כמו זכור
שמור" - אינן מסבירות רק את המלים "אמור להם",
אלא גם מהות הקדמה לברכת כהנים:
את "יברכה" מפרש רש"י "שיתברכו נכסיד", ועל
"ישמרך" אומר רש"י "שלא יבאו עליך שודדים ליטול
ממונך (ורש"י מרחיב כיצד מתרחש ענגן זה אצל
בשר-יודם) שהנותן מתנה... מה הנאה יש לו במתנה זו,
אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן הוא השומר".
ולכאורה אינה מובנת האריכות בפירוש רש"י "בין
שבאים לסטים ונוטלים אותה ממנו מה הנאה יש לו
במתנה זו", כי, לכאורה, זהו דבר פשוט, ומה רש"י
מוסיף בכה?

אלא בכה מדגיש רש"י ש"יברכה וישמרך" אינם שני
ענגנים שונים, אלא ברכה אחת "שיתברכו נכסיד" באופן
שהקדוש-ברוך-הוא שומר את הנכסים, כי לולא
"ישמרך", הרי "מה הנאה יש לו", אין שום ברכה
ב"יברכה".
ברומה לכה "ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום" אינם שני
ענגנים שונים, אלא ברכה אחת הכוללת חיוב ושלילה,
"וישם לך שלום" יתכן רק פאשר "ישא ה' פניו אליך" -
יכפש כעסו.
לכן מפרש רש"י על "אמור להם" (אמירת הברכות),
שברכה זו היא "כמו זכור שמור": הזכירה והשמירה

(כד) יִבְרַכְךָ יְהוָה וַיְשַׁמְרְךָ: ׀

כד יברכך יי וישמרך:

רק ידים כללים: תורה כב
(כד) יִבְרַכְךָ. תוספות חיים ועשר:
וטעם וישמרך. שישמור התוספת,
שלא יגולו אחר מה שהוסיף: תורה כה

העם ויברכם ביום השמיני. ונכתבה
זאת הפרשה שהשם צוה בהקמת
המשכן, שיברך אהרן את העם, ושם
קתיב נשיאות פפים. כי הפפים כנדים,

הברכה היה הנהן מברך לכל מביא
מנחה, ונסמכה בעבור על פי אשר
תשיג יד הנודר. והאמת כמו שהעתיקו
חז"ל. והעד, וישא אהרן את ידיו אל

ליסטים עליו ונוטלין אותה ממנו, מה הנאה יש לו במתנה זו? אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא הנותן, הוא השומר. והרבה מדרשים דרשו בו ב'ספרי'.

כ"ט • יִבְרַכְךָ • שִׁיתְּבָרְכוּ נְכִסֶּיךָ. וְיִשְׁמְרֶךָ • שְׁלֵא יָבֹאוּ עָלֶיךָ שׁוֹדֵדִים לְטַל מִמּוֹנֶךָ, שֶׁהִנּוּחַן מִתְּנָה לְעַבְדּוֹ אִינוּ יְכוּל לְשַׁמְרוֹ מִכָּל אָדָם, וְכִינּוּן שְׂבָאִים

כה) יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: ם

כ"ט • יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יִרְאֶה לְךָ פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת, פָּנִים צְהֵבוֹת. וַיַּחַנְךָ • (ספרי) יִתֵּן לְךָ חֵן.

כו) יִשְׂאֵ יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם: ם

כ"ט • יִשְׂאֵ ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יִכְבֵּשׁ כְּעָסוּ.

כז) וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם: ם

כז וישוון ית ברפת שמי על בני ישראל ואנא אברכנון:

כ"ט • וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי • (ספרי) יִבְרְכוּם בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ. וְאָנִי אֲבָרְכֶם • (חולין מט) לְיִשְׂרָאֵל, וְאֲסַפִּים עִם הַכְּהֻנִּים. דָּבָר אַחֵר: "וְאָנִי אֲבָרְכֶם" – לַכְּהֻנִּים.

~ יום חמישי ה' סיון ~

א והיה ביוםא דשיצי משה לאקמא ית משפנא ורבי יתה וקדיש יתה וית כל מנוהי וית מדבחא וית כל מנוהי ורבנון וקדיש יתהון:

ז (א) וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם:

לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר, כמו שהראהו בקר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת. וכן מציינו בדרור, לפי שמסר

כ"ט • וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מֹשֶׁה • (במדבר רבה) "בָּלוֹת" כְּתִיב (רְצָה לומר בפתח ולא "בָּלוֹת" בַּשּׁוֹא וְדו"ק) יוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּכֹלֵה הַכְּנֻכְסַת לַחֲפָה. בָּלוֹת מֹשֶׁה • בְּצִלָּל וְאֶהְיָאֵב וְכָל חֲכַם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

א) וטעם ויהי ביום בלות משה. אחר ברפת פהנים, פי כן היה. פי ביום שנשא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, החלה חנופת המזבח. ופסוק ויהי ביום בלות משה להקים את המשכן, לעד על דברי המצתיקים פי היה סותרו ומקימו, וחזור לסותרו ולהקימו כל ז' ימי המלואים להרגילם, פי טעם ויקדש אותם, בהזאת הדם בשבעת ימי המלואים: ואת המזבח ואת כל כליו. דבק עם ביום בלות משה להקים את המשכן. והטעם, שהקים המזבח במקומו: ואת

יגע בך רע. לא מאזב ולא מחיה רעה ולא מאזב: תורה כז כז) ושמו את שמי. כטעם לשום שמו שם, שיהיו מקודשים בשם. או טעמו, פאשר יזכירו שמי עליהם. פי בכל אחד מהשלשה פסוקים, השם הנכבד והנורא: ואני אברכם. ויתכן היות מ"ם אברכם, סימן הפהנים המברכים. או יהיה סימן לישראל. והטעם, אם הם יברכום, אני אברכם. והטעם, שאקים ברכתם. לפי דעתי שם"ם אברכם, סימן לכלם פהנים וישראלים: תורה א

כה) יאר ה' פניו אליך. כטעם באור פני מלך חיים. והטעם, וכל אשר תבקש ממנו, ובשעת שתדרשו, יאר פניו. והטעם, וקבל אותך וירצה למלאת שאלתך מיד. ואם בקשת אותו בעת צרה, הוא יחנך. גם יתכן היות ויחנך, ויתן לך בקשתך. כטעם חנוני אתם. אשר חנן אלהים, מגזרת חנן: תורה כז כו) ישא ה' פניו אליך. הפך אעלים עיני מכם. והטעם פאשר פירשתי. פי בכל מקום שתפנה, יהיה פניו נשואות אליך: וישם לך שלום. כטעם לא

המלוואים הִיָּה מִשֶׁה מַעְמִידוֹ וּמִפְרָקוֹ, וּבָאוֹתוֹ הַיּוֹם הַעֲמִידוֹ וְלֹא פָרְקוֹ, לְכַף נֶאֱמַר: "בַּיּוֹם כָּלוֹת מִשֶׁה לְהַקִּים", אוֹתוֹ הַיּוֹם כָּלוּ הַקְּמוֹתָיו, וְרֹאשׁ-חֲדָשׁ נִסַּן הָיָה (ג'יטן טו). בְּשָׁנֵי נִשְׂרָפָה הַפָּרָה, בְּשִׁלְיֵשִׁי הַזֶּה הָיָה רֹאשׁוֹנָה, וּבְשָׁבִיעֵי גִלְחָו.

נִפְשׁוּ עַל בְּנֵי בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קלב): "זְכוֹר ה' לְדוֹד אֶת כָּל עֲנוֹתוֹ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְה' וְגו'", לְפִיכֶן נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב): "רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד". בַּיּוֹם כָּלוֹת מִשֶׁה לְהַקִּים • וְלֹא נֶאֱמַר "בַּיּוֹם הַקִּים", מְלַמֵּד, שֶׁכָּל שִׁבְעַת יָמֵי

~ נקודות משיחות קודש ~

העגלות היו מגדרי המשכן עצמו

שעל-ידי התנדבות העגלות, נעשה המשכן ממשכן "פורח באויר" למשכן נשא, הרי אין העגלות אינה אמצעי לסייע למשכן, כי-אם תרומתם היתה חלק מהמשכן עצמו שנעשה למשכן הנשא בעגלות, דכיון שהמשכן היה "אהל מועד", שענינו שהוא נשא ממקום למקום, הרי שאלולי העגלות היתה חסר בשלמות המשכן עצמו.

ובנה יובן הטעם שהביאו רק שש עגלות, שפשמ שכל כלי המשכן הצרכו להיות מדקים בתכלית ללא כל תור בכמות ובגדל הכלי, על-דרך-זה העגלות, כיון שמתרתם שלמות המשכן, הצרכו להיות בתכלית הדייק כפי הצורך המשכן, ולכך לא הפליגו הנשיאים בתרומתם.

(ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 40 - מתוך 'לקראת שבת')

ויהי ביום פלות משה להקים את-המשכן . . נשיאי ישראל . . וביאו את-קרבתם לפני ה' . . עגלה על-שני הנשאים (ו, א)

ולכאורה דבר פלא הוא, שהרי מצונו שאת נדבת המשכן תרמו בני ישראל בנדיבות לב גדולה ביותר (וכלשון הכתוב "דים . . והותר" (ויקהל לו, ט), ונדקא נשיאי ישראל תרמו בצמצום גדול כל-כף – עגלה אחת על ב' נשיאים? ונכפרט שתרומתם ביום זה היתה בנרירות גדולה, על מנת לתמן עפובם בנדבות מלאכת המשכן, ומדוע צמצמו בכמות התרומה).

והבאור בזה: אי תא במדרש (במדבר ר פי"ב, טז): "ומי נתן להם העצה הזאת שבטו של יששכר, שפך אפרו להם: משכן שעשיתם פורח הוא באויר, אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם". ועל-פי-זה יש לומר, שביין

ב ויקריבו וברכי ישראל רישי בית אכתהון אנון וברכי שבטיא אנון דקמין על מנינא:

(ב) ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המפות הם העמדים על-הפקדים:

שעמדו עם משה ואהרן כשמונו את ישראל, שנאמר (במדבר א): "ואתכם יהיו וגו'".

כ"ט • הם נשיאי המטות • (ספר) שהיו שוטרים עליהם במצרים, והיו מכים עליהם, שנאמר (שמות ה): "ויכפו שטרי בני ישראל וגו'". הם העמדים על-הפקדים •

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל פרט צריך להשתמש לעבודת ה'

גו' נתן לבני גרשון כפי עבודתם. ואת ארבע העגלות גו' נתן לבני מררי כפי עבודתם. ולכאורה תמוה הדבר ביותר, דאף שבנוגע למשכן ולבית המקדש יש כלל ש"אין עניות במקום עשירות" (שבת קב,

ויקריבו נשיאי ישראל . . שש-עגלות צב... עגלה על-שני הנשאים (ז, ב"ג) עגלות אלו שנדבו הנשיאים השתמשו בהם לצורך נשיאת הקרשים והמשכן, וכמו שכתוב (ז, ד"ח) "את שתי העגלות

כל פליו וימשחם. בשמן המשחה: בעבור התנופה: תורה ב ויהשעם, שעשו קרבן לה' אל פתח ויקדש אותם. בדם. והזכיר המזבח (ב) ויקריבו נשיאי ישראל. שם כלל. אהל מועד: תורה ג

הרי אם היו משתמשים בעוד עגלות, לא היו עגלות אלו מנצלות לגמרי ולכל תכליתן. ומנה יש ללמד הוראה נפלאה בדרך עבודת השם יתברך, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה" (שבת עו, ב). דאל יאמר האדם: הרי רב שעות היום הקדשתי לעבודת ה', ומה בכך אם ילכו כמה רגעים לבטלה? אלא עליו לדעת שכל רגע ופרט בחייו צריך להיות מנצל לגמרי לעבודת ה' ולכבודו יתברך. (על-פי לקוטי שיחות כרך כח עמוד 40 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ב), מפל-מקום נדבו הנשיאים רק ארבע עגלות לצרף נשיאת הקרשים המרבים, שרק בדיקת הספיקו לנשיאת הקרשים (עיין שבת צט, א). ויש לבאר בזה, דאף שבמשפון הנה הכל צריך להיות ברובות ובעשירות, מפל-מקום הנה כל דבר במשפון מנצל לגמרי לתכליתו ובכל פרטיו, מבלי שהנה אפילו פרט אחד מותר. וכדאיתא בספרי (פרשתנו ז, פה) "היו כלי המקדש מקונים במשקלן בלן בקאח, לא ריבה כו". ואם-כן, מפנין שארבע עגלות הספיקו לנשיאת הקרשים,

ג ונאיתיו ית וקרבניהון קדם יי שית עגלון פד מחפנין ויתרי עשר תורין עגלתא על תרין רבובינא ותור לחד וקריבו יתהון לקדם משפנא:

(ג) ויביאו את-קרבתם לפני יהוה שש-עגלת צב ושני עשר בקר עגלה על-שני הנשיאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני המשפון:

הנשיאים: יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו משלימין, כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שנאמר (שמות לו): "והמלאכה היתה דים", אמרו: מעתה מה לנו לעשות? הביאו את אבני השהם והמלוואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו פאן תחלה.

כ"ש"ש-עגלת צב. אין "צב" אלא מחפים, וכן (ישעיה טו): "ובצבים ובפרדים" - עגלות מכסים קרויים "צבים". ויקריבו אותם לפני המשפון. שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום. אמר רבי נתן: מה ראו הנשיאים להתנדב פאן בתחלה, ובמלאכת המשפון לא התנדבו תחלה? אלא כך אמרו:

ד ואמר יי למשה למימר:

(ד) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:

ה קבל מנהון ויהון למפלה ית פלחון משפון זמנא ותמן יתהון ללואי גבר כמסת פלחנה:

(ה) קח מאתם והיו לעבד את-עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל-הלויים איש כפי עבדתו:

ו וינסיב משה ית עגלתא וית תורי ויהב יתהון ללואי:

(ו) ויקח משה את-העגלת ואת-הבקר ויתן אותם אל-הלויים:

ז ית תרתין עגלתא וית ארבעא תורי יב לבני גרשון כמסת פלחנהון:

(ז) את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם:

כ"ש"ש פפי עבדתם. שהנה משא בני גרשון קל משל מררי, שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת כלום, אברמוביץ

כמו ויאמר יצחק אל אברהם אבי ויאמר אבי, בעבור שארכו לו הדברים. וכן ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. ולא הזכיר ביהר הנשיאים הקריב, כי אחז דרף קצרה. וכן לגלותם במספר ראוכלן ושמעון לבדם, וכן רבים: תורה ד

לקצר, כמו שלש עשרה. וכן שלש אלה. ובאה מלת שני עשר בחסרון מ"ם, דרף קצרה: על שני הנשיאים. כמו לשני. אמר הכתוב וקרבונו, כי כבר הזכיר המקריב. והיי"ו יש לו טעם, כאומר וזה קרבנו. ואמר בשני הקריב את קרבנו, כי פן דרף המקרא.

ח וְיַת אַרְבַּע עֲגֻלֹת וְיַת תְּמִנָּא תוֹרֵי יְהִי לְבָנֵי מִרְרֵי כְּמִסַּת פְּלִחְנָהוֹן בִּידָא דְאִיתְמַר בְּר אַהֲרֹן כְּהֵנָּה :

(ח) וְיַת אַרְבַּע הָעֲגֻלֹת וְיַת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבָנָי מִרְרֵי כִּפְיָ עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתְמַר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

ט וְלְבָנֵי קֹהֵת לֹא יְהִי אָרִי פֶלְחֹן קוֹדֶשׁא עֲלִיהוֹן כְּכֹתֵפָא נְטִילִין :

(ט) וְלְבָנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי־עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכֹתֵף יִשְׂאוּ:

כ"ט - כי־עבדת הקדש עליהם • משא דבר הקדשה: הארון והשלחן וגו', לפיכך "בכֹּתֵף יִשְׂאוּ".

י וְקָרִיבוּ רַבְרַבֵּיא יַת חֲנֻפַת מִדְּבַחָא בְּיוֹמָא דְרַבֵּי יַתָּה וְקָרִיבוּ רַבְרַבֵּיא יַת קַרְבְּנֵהוֹן קָדָם מִדְּבַחָא :

(י) וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת־קַרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

אֶת־קַרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ • כִּי לֹא קָבַל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה .

כ"י - וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ • לְאָחֵר שֶׁהִתְנַדְּבוּ הָעֲגֻלֹת וְהַבָּקָר לְשַׂאת הַמִּשְׁכָּן, נִשְׂאֵם לְבָם לְהִתְנַדֵּב קַרְבָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לְחֻנּוֹ. וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים

יא וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא וְקָרִיבוּ יַת קַרְבְּנֵהוֹן לְחֲנֻפַת מִדְּבַחָא :

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קַרְבָּנָם לְחֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ: ׀

תוֹלְדוֹתָם, אִם כְּסֹדֵר הַמַּסְעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: יִקְרִיבוּ לַמַּסְעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ.

כ"ג - וַיִּקְרִיבוּ אֶת־קַרְבָּנָם לְחֲנֻפַת הַמִּזְבֵּחַ • (ובחים כא) וְעַדִּין לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה הַאִיךָ יִקְרִיבוּ; אִם כְּסֹדֵר

יב וְהָיָה דְמַקְרַב בְּיוֹמָא קְדָמָא יַת קַרְבְּנָה נְחִשׁוֹן בְּר עַמִּינְדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה :

(יב) וַיְהִי הַמַּקְרִיב בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן אֶת־קַרְבָּנוֹ נְחִשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה:

עַל שִׁבְטוֹ, וְלֹא שֶׁנִּבְּחָה מִשְׁכְּטוֹ וְהַקְרִיב. אוֹ אֵינּוּ אוֹמֵר "לְמִטָּה יְהוּדָה", אֶלֶּא שֶׁנִּבְּחָה מִשְׁכְּטוֹ וְהִבִּיא? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "זֶה קָרְבַּן נְחִשׁוֹן", מִשְׁלוֹ הִבִּיא.

כ"ד - בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן • אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֶטְרוֹת: רֵאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, רֵאשׁוֹן לְנְשִׂאִים וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּסֹדֵר עוֹלָם. לְמִטָּה יְהוּדָה • יַחֲסוּ הַכְּתוּב

יג וְקַרְבְּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וְהִלְתִּין סְלַעִין הָיָה מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין פְּסֻלָּעִי קוֹדֶשׁא תְּרִיגִּיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמֹשֶׁה לְמִנְחָתָא :

(יג) וְקַרְבָּנֹו קְעֵר־תְּכֶסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרַק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כ"ה - שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת • לְמִנְחַת נְדָבָה.

יד בְּיָזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדִּהֵב מְלֵאָ קְטֹרֶת בּוּסְמִיָּא :

(יד) כֶּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

לְיַחֲדִיד וְלֹא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֶלֶּא זוֹ בְּלִבְדָּה. וְהוֹרָאתָ שְׁעָה הִיְתָה.

כ"ז - עֶשְׂרֵה זָהָב • כְּתַרְגוּמוֹ: מִשְׁקַל עֶשֶׂר שְׁקָלֵי הַקֹּדֶשׁ הָיָה בָּהּ. מְלֵאָה קְטֹרֶת • לֹא מְצִינּוּ קְטֹרֶת

טו תוֹר חַד בְּר תוֹרֵי דְכָר חַד אָמַר חַד בְּר שְׁתֵּה לְעֻלְתָּא :

(טו) כֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֻלָּה:

כ"ח - כֶּר אֶחָד • מִיַּחַד שְׁבַעֲדָרוֹ.

(ז) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

טז צִפִּיר בַּר עֶזְרָא חֵד לְחַטָּאתָא:

כ"ט◀ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת • לְכַפֵּר עַל קִבְר הַתְּהוֹם (עֵינַן בְּרֵא"ש) וְטִמְאת סָפֵק.

יז וְלִנְקֹסֶת קוֹדֶשֶׁת תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא
גְּדִי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּגֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קִרְבָּנָא דְנַחֲשׁוֹן בַּר עֲמִינַדָּב:

(יז) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּגֵי־שְׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קִרְבֵּן נַחֲשׁוֹן
בְּעִמְיַנְדָּב: פ

יח בְּיוֹמָא תַנְנָא קָרִיב נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַבָּא
דִּישְׁכָּר:

(יח) בְּיוֹם הַשְּׁנַיִ הַקָּרִיב נְתַנְאֵל בְּעִצְוֵר נְשִׂיא יִשְׁשָׁכָר:

כ"ט◀ הַקָּרִיב נְתַנְאֵל בְּעִצְוֵר:

יט קָרִיב ית קִרְבָּנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה
וּתְלָתִין סְלַעִין הֵוָה מִתְקַלָּה מְזֻרְקָא חֵד
דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוֹדֶשֶׁת
תְּרֻבִּיהוֹן מְלֹן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא:

(יט) הַקָּרִיב אֶת־קִרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנַיִם מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן
לְמִנְחָה:

עצה זו. קַעֲרַת־כֶּסֶף • מְנַן אוֹתִיּוֹתָיו בְּגִימְטְרִיא
תתק"ל, כְּנִגְד שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן. שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ • עַל שֵׁם שְׁבַעֲהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת לְקִיּוֹם
הָעוֹלָם, בֵּן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שְׁנָה הִיָּה, שְׁנַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית
ה'): "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדַמּוֹתוֹ
וְגו'". מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף • בְּגִימְטְרִיא תתק"כ, עַל שֵׁם
נח שְׁבַעֲהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת, בֵּן ת"ק שְׁנָה, וְעַל שֵׁם עֶשְׂרִים
שְׁנָה שְׁנַגְזָרָה גְזֻרַת הַמַּבּוּל קֶדֶם תּוֹלְדוֹתָיו – כְּמוֹ
שֶׁפִּרְשֵׁתִי אֲצֵל (שם ה'): "וְהָיוּ יָמָיו וְעֶשְׂרִים שְׁנָה",
לְפִיכֵן נֶאֱמַר: "מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף" וְלֹא נֶאֱמַר: "מְזֻרְקָא
כֶּסֶף אֶחָד" כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר בְּקַעֲרָה, לֹאמַר שְׂאָף אוֹתִיּוֹת
שֶׁל "אֶחָד" מְצֻטְרָפוֹת לְמַנְנָן. שְׁבַעִים שֶׁקֶל • כְּנִגְד
שְׁבַעִים אֲמוֹת שִׁצְאוּ מִבְּנָיו.

כ"ט◀ הַקָּרִיב אֶת־קִרְבָּנוֹ • מַה תְּלַמּוּד־לוֹמַר "הַקָּרִיב"
בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר, מַה שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּכָל הַשְּׁבֻטִים?
לְפִי שְׂבָא רֵאוּבֵן וְעִזְרָר וְאָמַר: דִּי שְׁקִדְמֵי הַיּוֹדָה
אַחִי, אֲקָרִיב אֲנִי אַחֲרָיו! אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מִפִּי הַגְּבוּרָה
נֶאֱמַר לִי שִׁיקְרִיבוּ כְּסֵדֶר מִסְעָן לְדֹגְלִיהֶם, לְכֹף אָמַר:
"הַקָּרִיב אֶת־קִרְבָּנוֹ", וְהוּא חֹסֵר יו"ד, שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ:
"הַקָּרִיב" לְשׁוֹן צוּרִי, שֶׁמִּפִּי הַגְּבוּרָה נִצְטוּו: "הַקָּרִיב".
וּמַהוּ "הַקָּרִיב, הַקָּרִיב" שְׁתֵּי פְעָמִים? שְׁבַשְׁבִּיל שְׁנֵי
דְּבָרִים זָכָה לְהַקָּרִיב שְׁנֵי לְשִׁבְטִים: אַחַת שֶׁהִיוּ יוֹדְעִים
בְּתוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (דְּה"ב א יח): "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה
לְעֵתִים", וְאַחַת – שֶׁהֵם נְתַנּוּ עֶצֶה לְנִשְׂאִים לְהַתְּנַדָּב
קִרְבָּנוֹת הַלָּלוּ. וּבִיּוֹסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מְצֵאתִי:
אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר: נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר הַשִּׁיאָן

(ח) כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

כ בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְזָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוֹסְמִיא:

כ"ט◀ כַּף אַחַת • כְּנִגְד הַתּוֹרָה שְׁנַתְּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. עֶשְׂרֵה זָהָב • כְּנִגְד עֶשְׂרֵת
הַדְּבָרוֹת. מְלֵאָה קְטֹרֶת • גִּימְטְרִיא שֶׁל "קְטֹרֶת"

תְּרִיג' מְצוֹת, וּבְלִבְד שְׁתַּחֲלִיף קו"ף בְּדָלְת' עַל־יָדֵי
א"ת ב"ש ג"ר ד"ק.

כא תוֹר חֵד בַּר תּוֹרִי דְכָר חֵד אֲמַר חֵד בַּר
שְׁתֵּה לְעֻלְתָּא:

(כא) בַּר אֶחָד בְּעִצְוֵר אֵיל אֶחָד כְּבָשׂ־אֶחָד בְּעִצְוֵר
לְעֻלָּה:

י"ז יִקַּח אֶת־הָאֵיל וְגו'". כְּבָשׂ־אֶחָד • כְּנִגְד יַעֲקֹב (שם
ה'): וְהַכְּשָׁבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב".

כ"ט◀ פֶּר אֶחָד • כְּנִגְד אֲבִרָהּ, שְׁנַאֲמַר בּו (בְּרֵאשִׁית יח):
"וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר". אֵיל אֶחָד • כְּנִגְד יַצְחָק (שם כב):

כב צפיר בר עזין חד לחטאתא : **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

כ"ג ◀ שְׁעִיר־עִזִּים • לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף, שְׁנָאֲמַר בּוּ (שם לו'): "וַיִּשְׁחַטּוּ שְׁעִיר עִזִּים".

כג ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא
גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין
קרפן נתנאל בר צוער :

(כג) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתָדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶבֶן נִתְּנָאֵל
בְּן־צוּעֵר:

חמשיות כנגד חמשה חמשיין, וחמש הדברות
הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני,
עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן.

כ"ד ◀ וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם • כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
שֶׁנִּתְּנוּ שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׂמִים. אֵילִם
עֲתָדִים כִּבְשִׂים • שְׁלֹשָׁה מִיָּנִים – כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים וְלוֹיִם
וְיִשְׂרָאֵלִים, וּכְנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים; שְׁלֹשׁ

כד ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב
בר חלון :

(כד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלָן אֱלִיאָב בְּן־חֲלֹן:

והקרבתו, ובשאר – שלא נאמר בהן "הקריב", נופל
עליהן לשון זה "נשיא לבני פלוני", אותו היום היה
הנשיא המקריב לשבט פלוני.

כ"ה ◀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וְגו' • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה
נָשִׂיא הַמַּקְרִיב לְבָנֵי זְבוּלָן, וְכֵן כָּלֵם, אֲבָל בְּנִתְּנָאֵל
שְׁנָאֲמַר בּוּ: "הַקְרִיב נִתְּנָאֵל", נוֹפֵל אַחֲרָיו הַלְשׁוֹן
לוֹמַר "נָשִׂיא יִשְׁשַׁכֵּר", לְפִי שְׁכָר הַזֶּכֶר שְׁמוֹ

כה קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין פסלעי קודשא
תרגיהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

(כה) קֶרְבָּנוֹ קִעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

כו בזיקא חדא מתקל עשר סלעין היא
דדחב מליא קטרת בוסמיא :

(כו) כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מֵלֵאָה קִמְרַת:

כז תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר
שתה לעלתא :

(כז) פֶּר אֶחָד בְּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂ־אֶחָד בְּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:

כח צפיר בר עזין חד לחטאתא : **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

כט ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי
חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא
דין קרפן אליאב בר חלון :

(כט) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתָדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרֶבֶן
אֱלִיאָב בְּן־חֲלֹן: פ

ל ביומא רביעאה רבא לבני ראובן אליצור
בר שדיאור :

(ל) בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוֹר
בְּן־שְׁדִיאוֹר:

לא קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבועין סלעין פסלעי קודשא
תרגיהון מלן סלתא דפילא במשה
למנחתא :

(לא) קֶרְבָּנוֹ קִעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

לב בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדִהֵב מְלֵיאָ קְטֹרֶת בּוּסְמִיא :

לג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׂתֵה לְעֵלְתָא :

לד צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

לה וּלְנִקְסַת קוּדְשֵׁיא תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכַרֵּי
חֲמִשָּׁא גְדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קַרְבַּן אֲלִיצוֹר בַּר שְׂדִיאָוֹר :

לו בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לְבָנֵי שְׁמַעוֹן
שְׁלַמְיָאֵל בַּר צוּרִישְׁדֵי :

לז קַרְבְּנָהּ מִגְּסַתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין תְּוָה מִתְקַלָּה מְזֻרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא
תְּרוּיָהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא :

לח בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדִהֵב מְלֵיאָ קְטֹרֶת בּוּסְמִיא :

לט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׂתֵה לְעֵלְתָא :

מ צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

מא וּלְנִקְסַת קוּדְשֵׁיא תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכַרֵּי
חֲמִשָּׁא גְדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא
דִּין קַרְבַּן שְׁלַמְיָאֵל בַּר צוּרִישְׁדֵי :

(לב) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

(לג) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

(לד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

(לה) וּלְזֹבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן
אֲלִיצוֹר בֶּן־שְׂדִיאָוֹר: פ

(לו) בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי שְׁמַעוֹן שְׁלַמְיָאֵל
בֶּן־צוּרִישְׁדֵי:

(לז) קַרְבְּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

(לח) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

(לט) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

(מ) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

(מא) וּלְזֹבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבַּן
שְׁלַמְיָאֵל בֶּן־צוּרִישְׁדֵי: פ

~ יום שישי ו' סיון ~

מב בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה רַבָּא לְבָנֵי גַד אֲלִיסָף בַּר
דְּעוּאֵל :

מג קַרְבְּנָהּ מִגְּסַתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין תְּוָה מִתְקַלָּה מְזֻרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא
תְּרוּיָהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשָּׁח
לְמִנְחָתָא :

(מב) בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי גַד אֲלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

(מג) קַרְבְּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מְזֻרְקָא אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

מד בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדִּהֵב מְלֵיאָ קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיא :

(מד) בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

מֵה תוֹר חֲד בַר תּוֹרֵי דְכַר חֲד אָמַר חֲד בַר שְׂתֵה לְעֵלְתָא :

(מה) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֵלָה:

מִו צְפִיר בַר עֲזִין חֲד לְחֻטָּאתָא :

(מו) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאתָא:

~ נקודות משיחות קודש ~

או יש לומר, פדי לכפר על יעקב אביו, ששלח את יוסף לשכם. ושני הדברים שכיחים לכל שגט ושגט.

לכפר על מכירת יוסף (רש"י ז, כב) יש לשאל, מדוע הביא גם נשיא בנגמין שיער עדים לכפר, וברי בנגמין לא היה קשור כלל למכירתו של יוסף. ויש לומר, על שלא חפש אותו כל אותן השנים.

(לקוטי שיחות כרך ח עמ' 46)

מִז וּלְנִכְסַת קוֹדֶשֶׁיא תוֹרֵין תּוֹרֵין דְכַרֵּי חֲמִישָׁא גְדִיֵי חֲמִישָׁא אֲמַרִין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִישָׁא דִּין קַרְבֵּן אֱלִיסָף בַר דְּעוּאֵל :

(מז) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֵתָדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קַרְבֵּן אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ

מח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה רַבָּא לְבַנֵּי אֲפָרִים אֱלִישְׁמַע בַר עֲמִיהוּד :

(מח) בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי נִשְׂיָא לְבַנֵּי אֲפָרִים אֱלִישְׁמַע בֶּן־עֲמִיהוּד:

מט קַרְבְּנָה מְגִסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הָיָה מִתְקַלָּה מְזוֹרְקָא חֲד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין פְּסִלְעֵי קוֹדֶשֶׁיא תְרוּגְוִהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא כְּמִשָּׁח לְמִנְחָתָא :

(מט) קַרְבְּנָו קְעֵרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזוֹרֵק אֶחָד פְּסָף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנַיִם מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֶן לְמִנְחָה:

נ בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדִּהֵב מְלֵיאָ קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיא :

(נ) בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

נא תוֹר חֲד בַר תּוֹרֵי דְכַר חֲד אָמַר חֲד בַר שְׂתֵה לְעֵלְתָא :

(נא) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֵלָה:

נב צְפִיר בַר עֲזִין חֲד לְחֻטָּאתָא :

(נב) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאתָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

בְּחֻטָּאת הַבַּיִת, בְּעֶבֶר יוֹם עֲנוּי נִפְשׁ: תוֹרָה מֵט (נא) פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר. קָטָן. כְּמוֹ בֶּן יוֹנָה: תוֹרָה נב

לְשִׁבּוּעַ. וְזֶה לֹא יוֹעִיל, כִּי לֹא יִתְּבֵן שְׂלֵא יִהְיֶה שְׂבֵת בֵּין שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם. וְהַנִּכּוֹן בְּעִנְיָ, כִּי הוּא כְּפִירוּשׁ הַשְּׁנַיִ בְּעֶבֶר זָבַח הַשְּׁלָמִים. וְכֵן בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּהַקְפַּת רִיחוֹ. וְכֵן ז' הַיָּמִים

כִּי אוֹמְרִים, יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁעַתָּה. בְּשֵׁבֶת הַקְּרִיבוּ וְהִיא הוֹרָאתָ שְׁעָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי הַיּוֹם הוּא שְׁבִיעִי לְחֻטָּאת הַמִּזְבֵּחַ. וְהַמְּכַיִשִׁים אָמְרוּ, כִּי לֹא יִהְיֶה תְּחֵלֶת הַתְּנוּפָה יוֹם רִאשׁוֹן

נג וּלְנִכְסֵי קוֹדֶשֶׁת תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁה גְדֵי חֲמִשָּׁה אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁה
דִּין קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע בַּר עֲמִיהוּד :

(נג) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שָׁנִים אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתָדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע
בֶּן־עֲמִיהוּד: פ

נד בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל
בַּר פְּדָהצוּר :

(נד) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נִשְׂיָא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל
בֶּן־פְּדָהצוּר:

נה קָרְבָּנָהּ מִגִּסְתָּא דְּכֶסֶף תְּדָא מָאָה וְתַלְתִּין
סְלַעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעֵי קוֹדֶשֶׁת
תְּרוּוּהוּן מִלֵּן סְלֵתָא דְּפִילָא בְּמִשָּׁה
לְמִנְחָתָא :

(נה) קָרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סְלֵת בְּלוּלָה בְּשִׁמֹן לְמִנְחָה:

נו בְּיוֹמָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדָהֵב מְלֵיאָ קְטָרַת בּוּסְמִיא :

(נו) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטָרַת:

נד תּוֹר חַד בַּר תּוֹרִי דְּכָר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתֵּה לְעֵלְתָא :

(נד) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

נז צְפִיר בַּר עֲזִין חַד לְחֻטָּאתָא :

(נז) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת:

נט וּלְנִכְסֵי קוֹדֶשֶׁת תּוֹרִין תּוֹרִין דְּכָרִי
חֲמִשָּׁה גְדֵי חֲמִשָּׁה אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁה
דִּין קָרְבַּן גְּמִלְיָאֵל בַּר פְּדָהצוּר :

(נט) וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שָׁנִים אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתָדִים
חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גְּמִלְיָאֵל
בֶּן־פְּדָהצוּר: פ

ס בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לְבָנֵי בְּנִימִן אֲבִידִין
בַּר גְּדַעֲנִי :

(ס) בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נִשְׂיָא לְבָנֵי בְּנִימִן אֲבִידִין בֶּן־גְּדַעֲנִי:

סא קָרְבָּנָהּ מִגִּסְתָּא דְּכֶסֶף תְּדָא מָאָה וְתַלְתִּין
סְלַעִין הוּא מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעֵי קוֹדֶשֶׁת
תְּרוּוּהוּן מִלֵּן סְלֵתָא דְּפִילָא בְּמִשָּׁה
לְמִנְחָתָא :

(סא) קָרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל בְּשִׁקְל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סְלֵת בְּלוּלָה בְּשִׁמֹן לְמִנְחָה:

סב בְּיוֹמָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדָהֵב מְלֵיאָ קְטָרַת בּוּסְמִיא :

(סב) כָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטָרַת:

סג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרִי דְּכָר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתֵּה לְעֵלְתָא :

(סג) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֵלָה:

(ד) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: סד צִפִּיר בַּר עֵזִין חֵד לְחַטָּאתָא :

סה וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכַרִּי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֲמַרִּין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין קִרְבָּן אֲבִידָן בַּר גְּדַעוֹנִי :

(סה) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קִרְבָּן אֲבִידָן בֶּן־גְּדַעוֹנִי פ

סו בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא לְבַנֵּי דָן אַחִיעֶזֶר בַּר עֲמִישַׁדִּי :

(סו) בַּיּוֹם הַעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבַנֵּי הֵן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי:

סז קִרְבָּנָהּ מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מָאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הָוָה מִתְקַלָּה מְזוֹרְקָא חֵד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא תְרוּגִיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁח לְמִנְחָתָא :

(סז) קִרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזֹרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

סח בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדֵהב מְלֵיא קִטְרַת בּוּסְמָיָא :

(סח) כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרַת:

סט תוֹר חֵד בַּר תוֹרִי דְכַר חֵד אֲמַר חֵד בַּר שְׁתָּה לְעֻלְתָּא :

(סט) פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כְּבִישׁ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֻלָּה:

ע צִפִּיר בַּר עֵזִין חֵד לְחַטָּאתָא: (ע) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

עא וּלְנִכְסֵת קוּדְשֵׁיא תוֹרִין תְּרִין דְּכַרִּי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֲמַרִּין בְּנֵי שְׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין קִרְבָּן אַחִיעֶזֶר בַּר עֲמִישַׁדִּי :

(עא) וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קִרְבָּן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי פ

עב בְּיוֹמָא חֵד עֶשֶׂר יוֹמִין רַבָּא לְבַנֵּי אֲשֶׁר פְּגַעִיאל בַּר עֶכְרָן :

(עב) בַּיּוֹם עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבַנֵּי אֲשֶׁר פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרָן:

עג קִרְבָּנָהּ מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף חֲדָא מָאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הָוָה מִתְקַלָּה מְזוֹרְקָא חֵד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשֵׁיא תְרוּגִיהוֹן מְלֵן סְלַתָּא דְפִילָא בְּמִשָּׁח לְמִנְחָתָא :

(עג) קִרְבָּנֹו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מְזֹרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנְּאָמָן, מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה. וְהַטְּעוֹת הַשְּׁנִית, כִּי אֵילֹו הִיָּה עַל שְׁתֵּי, הִיָּה רְאוּי שִׂיאֵמֵר עֲשִׂי עֶשֶׂר, וְלֹא עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר, כִּי עֲשִׂיתִי לְשׁוֹן נִקְבָּה. רַק עֲשִׂיתִי מְלָה אַחַת: תורה עג

ויאמר רבי יונה הספרדי, כי פירושו על שתי עשר. והטעם, החשבון שהוא קודם ממנו. והנה טעה שתי טעויות גדולות. האחד כי חשבון שנים עשר הוא על אחד עשר, הפך דבורו. והעד

ביום עשתי עשר יום. כבר בארתי בספר מאזנים למה השתנה זה המספר. וטעם עשתי. כמו עשתתיו, מה שילידו מחשבותיו. כאילו העשר הוליד, והוא סוד גדול.

(עד) **בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

עד בַּזִּיקָא חָדָא מְתַקֵּל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
דְּדִהַב מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא:

(עה) **פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:**

עה תֹּר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתֵּה לְעֹלְתָא:

(עו) **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

עו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(עז) **וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פְּגִיעֵי־אֵל
בְּיַעֲקֹב:**

עז וּלְנִכְסַת קוֹדֶשֶׁת תּוֹרֵין תּוֹרֵין דְּכַרֵּי חֲמִשָּׁא
גְּדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קָרְבַּן פְּגִיעֵי־אֵל בַּר עַקְרֹן:

(עח) **בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע
בְּיַעֲקֹב:**

עח בְּיוֹמָא תְּרֵי עֶשֶׂר יוֹמִין רַבָּא לְבָנֵי נַפְתָּלִי
אַחִירַע בַּר עֵינָן:

(עט) **קָרְבָּנוֹ קָעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:**

עט קָרְבָּנָהּ מִגֶּסֶתָא דְכֶסֶף חָדָא מְאָה וּתְלָתִין
סְלַעִין הִנֵּה מְתַקְלָהּ מִזְרֵקָא חַד דְּכֶסֶף
מְתַקְלָהּ שִׁבְעִין סְלַעִין כֶּסֶף לְעֵין קוֹדֶשֶׁת
תְּרֵינֵיהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשְׁחָ
לְמִנְחָתָא:

(פ) **בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

פ בַּזִּיקָא חָדָא מְתַקֵּל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְּדִהַב
מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא:

(פא) **פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה:**

פא תֹּר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אֲמַר חַד בַּר
שְׁתֵּה לְעֹלְתָא:

(פב) **שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

פב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(פג) **וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אַחִירַע
בְּיַעֲקֹב:**

פג וּלְנִכְסַת קוֹדֶשֶׁת תּוֹרֵין תּוֹרֵין דְּכַרֵּי חֲמִשָּׁא
גְּדֵי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין
קָרְבַּן אַחִירַע בַּר עֵינָן:

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש
בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור
מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת
השבוע."

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים
אוֹתֵי | בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּשַׁת
הַיָּבֵל הַחֲמוֹן שָׁנָה בּוֹ בְּרִבְעֵי
בְּחֹדֶשׁ הַרְבִּיעִי בְּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ

הפטרה ליום ראשון של שבועות
יחזקאל פרק א

עטרת מרים
וְאֵנִי אִנִּי הָיִיתִי כְּתוּדָא אֲנִשׁ הַגּוֹלָה
חִינַן לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל עַל־גִּבְרַת בְּשֵׁם
כְּבָר נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶרְאָה

א אוֹתֵי | בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּרִבְעֵי בְּחֲמִשָּׁה

מראות אלהים מראות השכינה: ב פתמשה לחדש האמה, היא היתה השנה החמישית לגלות המלך ויכין: ג אחר סיפור המראה של פסוק הבא היה היה דבר יהוה אלי יחזקאל בן בוזי הכהן לנחם את הגולים שידעו שהשכינה עמם גם בחיותם בארץ פשדים והמראות ראה פשעמד

על־נהר־פְּבַר בַּמָּקוֹם מְהוּר עַל הַמַּיִם וַתְּהִי עֲלָיו שֵׁם יְדִיהוָה כַּח הַנְּבִיאָה: ד וַאֲרָא וְהִנֵּה רוּחַ סַעְרָה פָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עֵנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת מִתְּלַחֵב וְבוֹעַר וְנִגְהָה וַיִּרְחַח לֹא סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ פָּעוּן כְּעָנַן הַחֲשָׁמַל שֶׁהוּא הָאֵשׁ הַחַד הַחַד בְּלִי הַעֲשׂוֹן מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ מִתּוֹךְ הַנִּגְהָה רָאָה דְמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזוֹה תּוֹרֵא מְרֵאִיתֶן דְמוּת נוֹף אָדָם לְהִנָּה: ו וַאֲרַבְּעָה פָּנִים אָדָם וְאַרְיֵה וְשׁוֹר וְנִשְׂר, אַחַד לְכָל רוּחַ לְאַחַת לְכָל חַיָּה, וְאַרְבַּע כַּנְּפִים לְאַחַת לָהֶם לְכָל פְּרָצוּף: ז וְרַגְלֵיהֶם רִגְלֵ יִשְׂרָאֵל שׁוֹה, מִכְּלֵי עֵקוֹם פְּרָקִים וְכַף מַחֲחִיּוֹת רִגְלֵיהֶם כְּכַף כְּדָמוֹת כַּף רִגְלֵ עֵגֹל וְנִצְצִים כְּאֵלוֹ מִשְׁלִיכִים נִיצוּצוֹת אֵשׁ כְּעָנַן נִחְשֶׁת קָלֵל מְיוֹקֵק: ח וַיִּרְוּ כִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְּפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רַבְעֵיהֶם צְדִידֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְּפֵיהֶם לְאַרְבַּעַת פְּנֵיהֶם הָיוּ שׁוֹיִם לְאַרְבַּעַת חַיּוֹת זֶה כּוֹה: ט כַּנְּפֵיהֶם הָיוּ חֲבֵרֹת מְחוּבְרוֹת וְנוֹעוֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָוִתָּהּ לְכַסּוֹת כַּהֵם הַפְּנִים כַּנְּפֵיהֶם לֹא־יִסְבּוּ בְּלִכְתָּן מִצַּד אֶל צֵד אִישׁ אֶל־עֵבֶר מוֹל פָּנָיו יִלְכוּ כִי יֵשׁ לָהֶם פָּנִים לְכָל רוּחַ: י וְדְמוּת פְּנֵיהֶם מְרָאָה פְּנֵי חַיּוֹת, אַחַת הָיָה

לפני פני אדם ופני אריה אליהמין הפנים לארבעתם ופני־שור מהשמאול לארבעתן ופני־נשר מאחוריו לארבעתן: יא ופניהם של החיות וכנפיהם היו פרוות פרושות מלמעלה להם להיות מכוסות בהם, לאיש לכל פנים היה שתיים שתי כנפים חברות ונועות איש אל אחיו לכפות בהם הפנים, ושתיים ושתי כנפים היו מכפות את גויתיהנה את גופתן: יב ואיש כל חיה מהחיות אל מול עבר פניו ילכו כי היה להם פנים בכל רוח, אל המקום אשר יהיה־שמה הרוח פניו ילכו כי היה ללכת ילכו וילכו ולא יסבו מצד אל צד בלכתן: יג ודמות החיות מראיהם כגחלי־אש בערות כמראה הלפדים המראה ההיא היתה מתהלכת בין החיות לביין היה המראה המי ונגה הארה ותינה וקריבה היה לאש ומן מראה האש היה יוצא פעין ברק: יד והחיות לא עמדו במקום אחד אלא היו רצוא ושוב כמהירות רב כמראה הבקן: טו וארא הסתפלתי אל החיות וראיתי והנה דמות אופן אחד בארץ למטה מן החיות אצל כל אחד מהחיות עמד אופן אחד לארבעת פניו לא היה אלא אופן אחד: טז מראה האופנים ומעשיהם פעין תרשיש פעין גזן התכלת וך וכויר עד שראה בו מעבר אל עבר ודמות אחד לארבעתן לארבעת האופנים ומראיהם תואר פניהם ומעשיהם ופעולתם היה כאשר יהיה האופן בתוך האופן להתפלג לכל רוח מכלי סבוב והתורה:

לְחָדָשׁ וְאֲנִי בְּתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־פְּבַר נִפְתַּחוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲרָאָה מְרָאוֹת אֱלֹהִים: ב כַּחֲמֹשֶׁה לְחָדָשׁ הָיָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוֹת הַמֶּלֶךְ וַיִּוְכִין: ג הָיָה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחִזְקָאֵל בֶּן־בוּזִי הַכֹּהֵן לְנַחֵם אֶת הַגּוֹלִים עַל־נְהַר־פְּבַר וַתְּהִי עֲלָיו שֵׁם יְדִיהוָה: ד וַאֲרָא וְהִנֵּה רוּחַ סַעְרָה פָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עֵנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנִגְהָה לֹא סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ פָּעוּן כְּעָנַן הַחֲשָׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ה וּמִתּוֹכָהּ דְמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזוֹה מְרֵאִיתֶן דְמוּת אָדָם לְהִנָּה: ו וַאֲרַבְּעָה פָּנִים לְאַחַת לְכָל חַיָּה, וְאַרְבַּע כַּנְּפִים לְאַחַת לָהֶם לְכָל פְּרָצוּף: ז וְרַגְלֵיהֶם רִגְלֵ יִשְׂרָאֵל שׁוֹה, מִכְּלֵי עֵקוֹם פְּרָקִים וְכַף מַחֲחִיּוֹת רִגְלֵיהֶם כְּכַף כְּדָמוֹת כַּף רִגְלֵ עֵגֹל וְנִצְצִים כְּאֵלוֹ מִשְׁלִיכִים נִיצוּצוֹת אֵשׁ כְּעָנַן נִחְשֶׁת קָלֵל מְיוֹקֵק: ח וַיִּרְוּ כִידֵי אָדָם מִתַּחַת כַּנְּפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רַבְעֵיהֶם צְדִידֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְּפֵיהֶם לְאַרְבַּעַת פְּנֵיהֶם הָיוּ שׁוֹיִם לְאַרְבַּעַת חַיּוֹת זֶה כּוֹה: ט כַּנְּפֵיהֶם הָיוּ חֲבֵרֹת מְחוּבְרוֹת וְנוֹעוֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָוִתָּהּ לְכַסּוֹת כַּהֵם הַפְּנִים כַּנְּפֵיהֶם לֹא־יִסְבּוּ בְּלִכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יִלְכוּ: י וְדְמוּת פְּנֵיהֶם פָּנֵי אָדָם וּפָנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיְמִין

לארבעתם ופני־שור מהשמאול לארבעתן ופני־נשר לארבעתן: יא ופניהם וכנפיהם פרוות מלמעלה לאיש שתיים חברות איש ושתיים מכפות את גויתיהנה: יב ואיש אל־עבר פניו ילכו אל אשר יהיה־שמה הרוח פניו ילכו ולא יסבו בלכתן: יג ודמות החיות מראיהם כגחלי־אש בערות כמראה הלפדים היא מתהלכת בין החיות ונגה לאש ומן־האש יוצא ברק: יד והחיות רצוא ושוב כמראה הבקן: טו וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו: טז מראה האופנים ומעשיהם פעין תרשיש ודמות אחד לארבעתן ומראיהם כמראה

עטרת מרים

יז מפיו שהיו מתגלגלים לכל צד על-ארבעת רבעיהן צדדיהן, בלכתם בחפץ לכתם ילכו לא יסבו בלכתן: יח וגביהן וגב שלהם וגבה להם ויראה להם אשר מאימים הם לראות אותם וגבתם וגבות עינים שלהם מלאות עינים סביב לראות לכל רוח לארבעתן: יט ובלכת החיות ילכו גם האופנים אצלם ובהנשא החיות עצמן מעל הארץ לעלות למעלה וינשאו גם האופנים: כ על אל המקום אשר יהיה-שם הרוח הרצון מהאל יתברך הרכב בה ללכת ילכו החיות כי ישמה גם רצון הרוח ללכת והאופנים כאשר ינשאו החיות למעלה לעמדתם גם האופנים ינשאו כי רוח החיה תקועה באופנים: כא בלכתם געת ילכו החיות ילכו גם האופנים ובעמדם יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעמדתם כי רוח החיה באופנים: כב ודמות השטח ופרוש על-ראשי החיה של רקיע בעין כגון תקרה הנורא המטיל אמה על רואיו בעבור הפגנת והרו היה נטוי על-ראשיהם מלמעלה: כג ותחת הרקיע בנפיהם של החיות היו ישרות מקונות אשה אל-אחותה לאיש לכל אחד ואחד היו שתים מכסות להנה להם ולפנים זה היו ולאיש שתים מכסות להנה להם את גויתיהם: כד ואשמע את-קול הרעשת בנפיהם בקול מים רבים השומעים ובקול-שדי ברבון כסני, הקול ההוא שמעתי בלכתם בקול

עטרת מרים

המלה המיה ושאוין בקול מחנה מהמיון עם. בעמדם תרפינה כנפיהן לא הרעישו או בכנפיהם להשמיע קול: כה ויהי מתי עמדו החיות ולא הרעישו, כשהיה הקול יוצא מעל לרקיע אשר על-ראשם כשהיה המקום ברוי-הוא מדבר אל הנביאים, אבל בעמדם או תרפינה כנפיהן: כו וממעל לרקיע אשר על-

יהיה האופן בתוך האופן: יז על-ארבעת

רבעיהן בלכתם ילכו לא יסבו בלכתן:

יח וגביהן וגבה להם ויראה להם וגבתם

מלאות עינים סביב לארבעתן: יט ובלכת

החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות

מעל הארץ ינשאו האופנים: כ על אשר

יהיה-שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח

ללכת והאופנים ינשאו לעמדתם כי רוח

החיה באופנים: כא בלכתם ילכו ובעמדם

יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו

האופנים לעמדתם כי רוח החיה באופנים:

כב ודמות על-ראשי החיה רקיע בעין תקרה

הנורא נטוי על-ראשיהם מלמעלה: כג ותחת

הרקיע בנפיהם ישרות אשה אל-אחותה

לאיש שתים מכסות להנה ולאיש שתים

מכסות להנה את גויתיהם: כד ואשמע את-

קול בנפיהם בקול מים רבים בקול-שדי

בלכתם קול המלה בקול מחנה בעמדם

ראשם ראיתי דבר מוזר כמראה

אבן-ספיר והוא כדמות כפא ועל

דמות הכפא ראיתי דמות

כמראה אדם עליו מלמעלה:

כו כפאשר הסתפלתי לראות מראה

האדם היישוב על הכפא וארא

בעין כגון חשמל כמראה-אש וד

ונקי, ויהי לה בעין בית כמראה אש

לה סביב כן הוא כמראה מתניו

ולמעלה אבל וממראה מתניו

ולמטה ראיתי כמראה-אש

ונגה הארה ויריחה היה לו סביב:

כה כמראה הקשת אשר יהיה

בעין ביום הגשם כן מראה

הנגה סביב הוא מראה דמות

כבוד-יהוה נוסע מבית המקדש

כדמות מלך יושב על הפרכה ונוסע

ואראה את כל זה, או ואפל על-

פני להשתחוות מול ה' ואשמע קול

כדבר ויאמר אלי כן אדם עמד על

רגלי דני: יב לאחר שגמר דבריו צה

אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני

הגולה שם ותשאני רוח ואשמע

אחרי מקום הנבואה שהייתי שם

קול רעש גדול שהיה אומר ברוך

כבוד-יהוה ממקומו כמו שהיה

בחיותו במקומו בבית קדש הקדשים

אף-על-פי שפר ממקומו:

תרפינה כנפיהן: כה ויהי-קול מעל לרקיע אשר על-ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן: כו וממעל

לרקיע אשר על-ראשם כמראה אבן-ספיר דמות כפא ועל דמות הכפא דמות כמראה אדם

עליו מלמעלה: כז וארא ׀ בעין חשמל כמראה-אש בית-לה סביב ממראה מתניו ולמעלה

וממראה מתניו ולמטה ראיתי כמראה-אש ונגה לו סביב: כח כמראה הקשת אשר יהיה בעין

ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד-יהוה ואראה ואפל על-פני ואשמע

קול מדבר: ג יב ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד-יהוה ממקומו:

~ שבת קודש ז' סיון ~

עטרת מרים

כ אולם ה' אשר ביהם אותו וחללתם כלי היכל קדשו, ויהנה ערין שוכן הוא בהיכל קדשו בשמים ממעל, עם כל זה הם שותקים מפניו מפני אמתו כלי הארץ כי הוא המשיג בהם ורואה כל מעשיהם: א תפלה לחבקוק הנביא על שגנות בעבור ששגג והתרעם מול ה': ב יהנה שמעתי

שמעך מה שאמרתי לי מהגלות וארבו והנה יראתי עד מאד. לכן אבקש ממך אתה יהנה פעלך עם ישראל, שמור עליהם כדי בקרב שנים האלה לא יכלו חיהו עוררו והשבהו, גם בקרב שנים האלה שאנו בפתח תודיע כי אפ' ברגו בעת הרגו רחם תזכור: ג הלא אתה הוא אלוה בשבאת לימן את התורה הנרת על עשו מתימן ארץ ארוב ולא קבלה, ואמר קד יבוא וקדוש מהרפארן מארץ ישמעאל כי גם הם לא קבלה סלה לעולם, ומתי פפה שמים הודו בעת ממן התורה לישראל בסני ותהלתו וחרו או מלאה הארץ: ד בממן התורה וכו' לראות ונגנה מראה כבוד ה' פאש אוכלת בראש החר פאור היום תהיה קרנים קר עור פני משה כי מידו מיד ה' בא זאת לו למשה, ושם בסני חביון מה שרחה נחפא עד היום שהוא נגלה עין הלוחות: ה כבשש הארץ לפניו לפני הארון ילך חלד חבדו הצרעה לחרוג את הפנענים ויצא רשף ויקי אש המביאים את חבדו חולד קרוב לרגליו: ו פאשר עמד הארון בארץ כבשו אותה ישראל וימדד ארץ וחלקה לשבטים במדה, פאשר ראה הארון ושם עינו בארץ ויחר היה מעתיק גוים את הפנענים לחרשם מארצם ויתפצצו וישחברו חררי עד שרי הפנענים שחו פרעו ונפלו גבעות עולם המפויים והערצים שלחם, מאחר שכל הליכות עולם מוליכי ומנהיגי העולם לו של המקום ברוך הוא לעשות בהם פרצו: ז חפרי

עטרת מרים

עתה גבירות שעשה לנו במלחמות כושן רשעמים על ידי עתניאל בן קנו ובמלחמת גרעון עם מדין, ואמר תחת און במקום שלא היה להם העמדה וקיים כי הקים ה' את עתניאל והפיל אותם אהלים ראיתי אהלי כושן ורגזון ורעיות ארץ מדין: ח הבנהרים וכו' בנהרים חרה אף יהנה פשקדע את תרדו לפני ישראל אם-בנהרים

הפטרה ליום שני של שבועות בחור"ל

חבקוק פרק ב

ב כ ויהנה בהיכל קדשו הם מפניו פל הארץ: ג א תפלה לחבקוק הנביא על שגנות: ד יהנה שמעתי שמעך יראתי יהנה פעלך בקרב שנים חיהו בקרב שנים תודיע ברגו רחם תזכור: ג אלוה מתימן יבוא וקדוש מהרפארן סלה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ: ד ונגנה פאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עין: ה לפניו ילך חבדו ויצא רשף לרגליו: ו עמד וימדד ארץ ראה ויחר גוים ויתפצצו חררי עד שחו גבעות עולם הליכות עולם לו: ז תחת און ראיתי אהלי כושן ורגזון ורעיות ארץ מדין: ח הבנהרים חרה יהנה אם-בנהרים אם-בנים עברתך כי תרפב על-סוסיך מרפבתך ישועה: ט עריה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע ארץ: י ראוד יחילו הרים ורם מים עבר נתן תהום קולו רום ידוהו נשא: יא שמש ירח עמד וכלה לאור חציך יחלכו לנגה ברק חניתך: יב בועם בעמד על שבעה גוים תצעד רמסת יושבי הארץ באף תדוש גרשת את שבעת גוים: יג מעולם יצאת לישע לחישע את עמך לישע את-מישחך חוקיך מלך יהודה כי מחצת כל ראש מבית רשע מפחנה בנהריב על ידי באף תדוש גוים: יג יצאת לישע עמך לישע את-מישחך מחצת ראש

אפך להחריב מימיו, אם-בנים עברתך להחריב מימיו פשקדע את הים, אלא הפכה היתה כי תרפב לפי שרבתך על-סוסיך מרפבתך ישועה לחישע עמד ולכן בעת הפנים ללכת דרך חפוקיה. והכל ענו מליצה: ט עריה תעור נגלה נגלית קשתך ובורתך, שבעות מטות בשבועות שנשבעת לשבטים אמר סלה הוא מאמר המתקיים לעולם, וכמו נהרות תבקע בעתה להם הארץ לחת להם מים רבים: פ פאשר ראוד הרי ארגון עובר לפני ישראל יחילו חלו ורעו הרים ונחקרו זה לזה והרגו את הנפתרים בבקעי החרים ורם מים כי הבאר עבר בין החרים ותעלה מאברי החרונים להודיע חנם לישראל נתן תהום קולו מהעומק השמיע מי הבאר קולו לפרסם חנם רום רוממות ידוהו פח יד המקום נשא או עד למעלה כי כלם חפרו בנפלאותיו: יא בימי יהושע שמש ירח כל אחד מהם עמד וכלה בפרור שלה ולא חלקה מהלכה אלא לאור חציך חצי המקום ברוך הוא וחלכו לנגה ברק חניתך: יב בועם בעמד על שבעה גוים תצעד רמסת יושבי הארץ באף תדוש גרשת את שבעת גוים: יג מעולם יצאת לישע לחישע את עמך לישע את-מישחך חוקיך מלך יהודה כי מחצת כל ראש מבית רשע מפחנה בנהריב על ידי באף תדוש גוים: יג יצאת לישע עמך לישע את-מישחך מחצת ראש

עטרת מרים

המלאך עָרוֹת גִּלִּית אֶת הַיָּסוֹד עֲדֵי צִוּאָר הַאֲבָרָת כֵּל הַמִּתְנֶה סָלַח עַד עוֹלָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לְקוֹם: יָד סִנְחָרִיב, נִקְבָּתָ כְּמִטְוִי בְּמִדְרָךְ כֵּל רֵאשׁ אֲנָשִׁיד הַיּוֹשֵׁבִים בְּעָרֵי פְרָזְיוֹ בְּלֵי חוֹמָה, כִּי מִרֹב אֲנָשָׁיו לֹא יָכִילִם מִקּוֹם מִקְרָף חוֹמָה, הֵם יִסְעָרוּ בְּאוֹ בְרוּחַ סַעֲרָה לְהַפְרִיזֵנִי בְּאַרְצוֹת אַחֲרוֹת, אֲכַל עֲלִיצְתָם סוֹף שִׁמְחַת הַצְּלָחָתָם הָיָה כְּמוֹ אֵלֹי שְׁחִשְׁבוּ לְאַכֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה עָנִי מְעוּדָה וּלְכַלּוֹתָם בְּמִסְתָּר בְּמִדְרָךְ, כְּמוֹ מְצָרִים שָׂרְדָפוּ אַחֲרֵיהֶם לְכָלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: מוֹ דְרַכְתָּ רַמְסַת בָּיָם כְּסוּסֵיךָ הֵם הַעֲנִיִּים עֲלֵיהֶם הַמָּר וּבְעֶרְמַת מַיִם רַבִּים בָּאתָ לְהַלְחִים עִמָּהֶם וְלִבְרָם: מוֹ אֲמֵר הַנִּבְאָ שְׁמַעְתִּי מִהַצָּרָה שֶׁהָיָה בָּהּ יִשְׂרָאֵל עֲנַת הָיָה בְּיוֹם בֵּא גּוֹ, וּבַעֲבוּרָה וַתִּרְגָּו תַּחֲרָךְ בְּמִטְוִי לְקוֹל הַשְּׁמוּעָה צָלְלוּ רַעֲדוּ שְׁפָתַי, מִרֹב הַצָּר וְכֹא רָקֵב רָקֵב בְּעֵצְמֵי וַתַּחֲתִי כָּל מִקּוֹם עֲמִיד אֲרִגּוֹ אַחֲרָה, כִּי שְׁמַעְתִּי אֲשֶׁר אָנוּחַ הָיִיתִי חָשׁוּב שְׁאֵנִיחַ בְּאַרְצֵי אַחַר שׁוּבֵי מִהַגְלוֹת לְאַרְצֵי, וַהֲנֵה נִהַפְקָה מִנִּחְתִּי לְיוֹם צָרָה כִּי הוּא הַיּוֹם שֶׁחִשַׁב גּוֹ לְעֵלוֹת

עטרת מרים

לְעַם יְרוּשָׁלַם וְיִשְׂרָאֵל וַיְגִדְנוּ וְנִבְאָ עָלָיו גְּדוּדֵי הַעֲמִיּוֹם: ז' כִּי־תֵאָנֶה יִשְׂרָאֵל לֹא־תִפְרָח עֲדוֹן לֹא קָנוּ וְגִבּוּרָה וְאִמְצוּת הַלֵּב לְעִמּוּד בְּמִלְחָמָה לְמוֹלָם וְאַיִן יָבוּל עֲדוֹן אִין פְּרִי בְּגַפְּנָיִם בְּחֹשׁ בְּחֹשׁ מַעֲשֵׂה־זוֹת וּשְׂדֵמּוֹת וְשֹׁדוֹת תְּבוֹאָה לֹא־עֲשֵׂה אֲכָל עֲדוֹן לֹא חֲצִימוּ מִאַכֵּל גֹּר מִמְכָּלָה צָאן דִּין הַצָּאן נִכְרַת מִמִּקּוֹם כִּלְאוֹ כִּי מֵעַשָׂו וְאַיִן בְּקָר בְּרַפְתִּים הַנֵּה יִשְׂרָאֵל בְּהוֹיָתָם בְּכָבֵל נִחְמָעֵמָו, וְאִידֵי יַעֲמְדוּ מוֹל הַמִּזֵּן הַרִב הַנֵּה: יח עַם כָּל זֶה וְאַנְי כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל בִּיהוָה אֲעִלּוּהָ אֲנִילָה אֲשַׁמַּח בְּמִשְׁעַנְתִּי ה' וּבְנִבְרוּת בְּאַלְהֵי יִשְׁעֵי: יט עַם כִּי אֲנַחְנוּ הַמְּעַט, הַנֵּה יִהְיֶה אֲדוֹנֵי לִי בְּמִקּוֹם חִילֵי וַיִּשְׂם רַגְלֵי קְלוֹת כְּאַיִלוֹת לְרֹדֹף אַחַר הָאוֹיֵב וְעַל־בְּמוֹתַי יִדְרִכְנִי יִדְרֹךְ אוֹתִי לְרֹדֹף עַל גְּבוּי הַהַרְרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם, לְמִנְצָחַת לְבֹן לִוִי מִנְצַחַת בְּשִׁיר בְּגִינְנוֹתַי לְנִנְנָה בְּנֵנוֹן אֲשֶׁר יַחֲדֵיתִי לָהּ:

מִבֵּית רִשָׁע עָרוֹת יָסוֹד עֲדֵי צִוּאָר סָלַח:
יֵד נִקְבָּתָ כְּמִטְוִי רֵאשׁ פְּרָזְיוֹ יִסְעָרוּ לְהַפְרִיזֵנִי
עֲלִיצְתָם כְּמוֹ־לְאַכֵּל עָנִי בְּמִסְתָּר: מוֹ דְרַכְתָּ
בָּיָם סוּסֵיךָ חֲמָר מַיִם רַבִּים: מוֹ שְׁמַעְתִּי |
וַתִּרְגָּו בְּמִטְוִי לְקוֹל צָלְלוּ שְׁפָתַי יְכֹא רָקֵב
בְּעֵצְמֵי וַתַּחֲתִי אֲרִגּוֹ אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה
לְעֵלוֹת לְעַם יְגוּדְנוּ: ז' כִּי־תֵאָנֶה לֹא־תִפְרָח
וְאַיִן יָבוּל בְּגַפְּנָיִם בְּחֹשׁ מַעֲשֵׂה־זוֹת וּשְׂדֵמּוֹת
לֹא־עֲשֵׂה אֲכָל גֹּר מִמְכָּלָה צָאן וְאַיִן בְּקָר בְּרַפְתִּים: יח וְאַנְי בִּיהוָה
אֲעִלּוּהָ אֲנִילָה בְּאַלְהֵי יִשְׁעֵי: יט יִהְיֶה אֲדוֹנֵי חִילֵי וַיִּשְׂם רַגְלֵי כְּאַיִלוֹת
וְעַל־בְּמוֹתַי יִדְרִכְנִי לְמִנְצַחַת בְּגִינְנוֹתַי:

פד דא חנכת מדבחה פיומא דרבינו יתה מן רברבי ישראל מגיסי כספא תרמא עשרי מזרקי כספא תרין עשר בזיכי זדהבא תרמא עשרי:

לְמַדְנֵנו שְׁנַמְשַׁח בְּיוֹם. ומה תלמוד לומר: "בְּיוֹם הַמֶּשֶׁח אֹתוֹ"? בְּיוֹם שְׁנַמְשַׁח – הֶקְרִיב. קַעֲרַת כֶּסֶף שְׂתִים עֶשְׂרֵה • (ספרי במ"ד) הֵם הֵם שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֲרַע בְּהֵם פְּסוּל.

פה מאה ותלתין סלעין הנה מתקלא דמגיסתא חדא דכספא ושבועין דמזרקא חד כל כסף מניא תרין אלפין וארבע מאה בסלעי קודשא:

כל כסף הפלים וגו' • (ספרי) לְמַדְרָךְ שֶׁהָיָה כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מִכְּנֵיִם בְּמִשְׁקָלָן, שׁוֹקֵלֵן אֶחָד אֶחָד וְשׁוֹקֵלֵן כֻּלָּן כְּאֶחָד, לֹא רַבָּה וְלֹא מְעַט.

(פר) זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת גיסי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה:

כ"ט • בְּיוֹם הַמֶּשֶׁח אֹתוֹ • בּוֹ בְּיוֹם שְׁנַמְשַׁח הֶקְרִיב, וְמָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַחֲרֵי הַמֶּשֶׁח"? שְׁנַמְשַׁח תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי־כֵן הֶקְרִיב, או "אַחֲרֵי הַמֶּשֶׁח" – לְאַחַר זְמַן, וְלֹא בֵּא לְלִמּוּד "בְּיוֹם הַמֶּשֶׁח" אֲלֵא לומר שְׁנַמְשַׁח בְּיוֹם? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ז): "בְּיוֹם מִשְׁחוֹ אֹתָם",

(פה) שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבועים המזרק האחד כל כסף הפלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש:

כ"ט • שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲרָה הָאֶחָת וְגוֹ • מה תלמוד לומר? לְפִי שְׁנַמְשַׁח: "שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ", וְלֹא פִירַשׁ בְּאִיזוֹ שֶׁקֶל, לְכַף חָזַר וּשְׁנַמְשַׁח בְּאֵן וְכָלֵל בְּכָלֵן "כֹּל כֶּסֶף הַפְּלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ".

פו בְּזִכְיִי דִּהְבָּא תִּרְמִי עֲשְׂרֵי מְלִנְן קְטֹרֶת
בוֹסְמִיא מִתְקַל עֲשֵׂר סְלַעִין הִנֵּה מִתְקַלָּא
דְּבִזְכָּא בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהֵב בְּזִכְיִיא
מָאָה וְעֲשָׂרִין :

(פו) כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֵת קְמֹרֶת עֲשָׂרֶה
עֲשָׂרֶה תַּכְּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זָהָב הַכַּפֹּת עֲשָׂרִים
וּמְאָה :

אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב, ושקלי
זהב אין משקלם שווה לשל כסף? תלמוד-לוֹמַר
"כפות זהב" - של זהב היו (ספרי).

כ"ט - כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי
שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּף אֶחָת עֲשָׂרֶה זָהָב" - הִיא שֶׁל זָהָב
וּמִשְׁקָלָהּ עֲשָׂרֶה שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֹּף

פז כָּל תּוֹרֵי לְעֻלְתָּא תִּרְי עֲשֵׂר תּוֹרִין דְּכָרִין
תִּרְי עֲשֵׂר אַמְרִין בְּגִי שְׁנָא תִּרְי עֲשֵׂר
וּמִנְחָתְהוֹן וְצַפִּירֵי בֵּר עֲזִין תִּרְי עֲשֵׂר
לְחֻטָּאתָא :

(פז) כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עֲשֵׂר פָּרִים אֵילִם
שְׁנַיִם־עֲשֵׂר כִּבְשִׂים בְּגִי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֲשֵׂר וּמִנְחָתָם
וּשְׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֲשֵׂר לְחֻטָּאת :

פח וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסֵת קוּדְשִׁיא עֲשָׂרִין
וְאַרְבָּעָא תּוֹרִין דְּכָרִין שְׁתֵּין גְּדָנִין שְׁתֵּין
אַמְרִין בְּגִי שְׁנָא שְׁתֵּין דָּא חֲנֻכַּת מְדַבְּחָא
בְּמֵר דְּרַבְּבֵי יְתָה :

(פח) וְכֹל בָּקָר וְזֶבַח הַשְּׁלָמִים עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים
אֵילִם שְׁשִׂים עֶתְדִים שְׁשִׂים כִּבְשִׂים בְּגִי־שָׁנָה שְׁשִׂים
זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשָּׁח אֹתוֹ :

פט וְכֹד עֲלִיל מֹשֶׁה לְמִשְׁפַּן זִמְנָא לְמַלְלָא
עֲמָה וְשִׁמְעָה יְתָ קָלָא דְּמִתְמַלֵּל עֲמָה מַעֲלוֹי
כְּפִרְתָּא דִּי עַל אַרְוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא מִבִּין תִּרִין
כְּרוּבִיא וּמִתְמַלֵּל עֲמָה : פ פ פ

(פט) וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע
אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹי מֵעַל הַכַּפְּרֹת אֲשֶׁר־עַל־אָרֶן
הַעֲדֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹי : פפפ

שְׁנֵי הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יֵצֵא לְאַהֲלֵ מוֹעֵד. מְדַבֵּר • כְּמוֹ
"מִתְדַבֵּר". כְּבוֹדוֹ שֶׁל מַעֲלָה לֹוֹמַר כֵּן: מְדַבֵּר בִּינּוּ
לְבִין עֲצָמוֹ, וּמֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֱלֹוֹי. וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹי • (ספרי)
לְמַעַט אֶת אֶהֱרֹן מִן הַדְּבָרוֹת. וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל •
יָכוֹל קוֹל נְמוּף? תְּלִמוּד־לוֹמַר: "אֶת־הַקּוֹל", הוּא
הַקּוֹל שֶׁנֶּדְבַר עֲמוֹ בְּסִינַי, וְכִשְׁמֹעִיעַ לְפָתַח הָיָה נִפְסָק
וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לְאַהֲלֵ (במדבר רבה) :

כ"ט - וּבָבֵא מֹשֶׁה • שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמְּכַחֲשִׁים זֶה אֶת
זֶה, בָּא שְׁלִישִׁי וְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. כְּתוּב אֶחָד אוֹמַר:
וַיְדַבֵּר ה' אֲלֵוֹי מֵאַהֲלֵ מוֹעֵד" - וְהוּא חוּץ
לְפָרְכָת, וְכְתוּב אֶחָד אוֹמַר: (שמות כח) "וַיְדַבְּרָתִי אִתְּךָ
מֵעַל הַכַּפְּרֹת". בָּא זֶה וְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: מֹשֶׁה בָּא אֶל
אַהֲלֵ מוֹעֵד, וְשָׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכַּפְּרֹת.
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים • הַקּוֹל יוֹצֵא מִן הַשָּׁמַיִם לְבִין

~ נקודות משיחות קודש ~

מ"ינה של תורה" שבפרוש רש"י:
לכאורה זה עצמו דורש באור: מפנין שעל-פי טבע הנה
הקול צריך להיות נשמע למרחוק גם מחוץ לאהל מועד,
למה נפסק כשהגיע לפתח (ומשום כך הוזקק משה לבוא
"אל אהל מועד לדבר אתו")? ובפרט שהיה בזה גם
מיוחד להפסיק את הקול!
וההסברה בזה (בפנימיות הענינים) מבוארת במה שכתב
רש"י "הוא הקול שנדבר עמו בסיני":

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברטובין

(פט) וְטַעַם וּבָבֵא מֹשֶׁה. יִתְכַּן שֶׁתַּחֲלַת
הַדְּבֹור שֶׁהוּא וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הָיָה
כְּאֲשֶׁר נִשְׁלְמָה הַחֲנוּכָּה. וְכָל
הַמְדַבְּרִים אָמְרוּ כִּי מְדַבֵּר אֱלֹוֹי מִבִּנְיָן
הַתְּפֻעַל, וְהִתִּי' מוּבָלַע. וּלְפִי דַעֲתִי,

בקול "שנדבר עמו בסיני" מצינו גם כן ענין של הפסק, אלא שהפסק זה הנה לא במקום כמו בקול שבמשפן, אלא בזמן. שלאחרי מפת תורה, "במשף היובל", נפסק הקול דמתן תורה, וכמו שפרש רש"י: "כשימשף היובל הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול".
 וכשם שטעם הפסקת הקול דמתן תורה (בזמן) מובן הוא, כי אילו הנה נמשף גם לאחרי מפת תורה, הנה זה שולל את ענין העבודה התלויה בבחירתם הקפשית של בני ישראל, כי בהגלות הקול גדול "אנכי הני' - אלקיך" - אין מקום לבחירה באפן הפכי,
 - כן הוא גם בהפסקות הקול שבמשפן (במקום) ש"הוא

הקול שנדבר עמו בסיני": אילו הנה קולו ודבורו של הקדוש-ברוך-הוא נמשף בעולם (בקביעות ובתמידות) גם מחוץ לאהל מועד, הרי אז הנה נעשה העולם כלו בבחינת אהל מועד, ולא הנה מקום ואפשרות לבחירה קפשית.
 ועוד: נתאנה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו ותברך דינה בתחתינים ונקא, הינו שדוקא "פתחון" כזה שמצד-עצמו אין בו (בגילוי) קולו ודבורו של הקדוש-ברוך-הוא, ומשיכו ויגלו בו את קולו ותברך, ונעשה על-ידי עבודת האדם לדינה לו ותברך.
 (לקוטי שיחות כרך יג פרשת נשא)

קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן. חסלת פרשת נשא

עטרת מרים

ב ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מגוח ואשתו עקרה ולא ילדה גם לפני שנעשית עקרה: ג וירא מלאך-יהוה אלהאשה ויאמר אליה הנהנא אתיעקרה ולא ילדת והרית תהי הרה וילדת בן: ד ועתה מעתה השמרי נא ואלתשתי יין ושכר ויין ושן ואלתאכלי פלמא דברים האסורים לעור: ה כי הנך הרה וילדת בן ומורה מער לאיעלה עלראשו כיינור אלהים יהיה הנער מעת צאתו מןהבטן והוא יחל יתחיל ולא ימר להושיע אתישראל מיד פלשתים: ו ותבא האשה ותאמר לאישה לבגלה לאמר איש

האלהים חשבה שניבי תיה בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא ומאם מאד ולא שאלתיהו אימנה מאיזה מקום הוא הואל ואתשמו לאהגיד לי פאשר שאלתי: ז ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה אל תשתי | יין ושכר ואלתאכלי פלמאא כיינור אלהים יהיה הנער מןהבטן עדיום מות:

הפטרה לפרשת נשא לשנים מקרא ואחד

תרגום בשופטים פרק יג

יג ב ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מגוח ואשתו עקרה ולא ילדה: ג וירא מלאך-יהוה אלהאשה ויאמר אליה הנהנא אתיעקרה ולא ילדת והרית וילדת בן: ד ועתה

שי למורא
 (ב) עקרה ולא ילדה, שיחבו לתיוחה עקרה אשר ילדה כבר לפני שנעשית עקרה, לכן כפל דבריו. (ד) יין ושכר, יין חרש ויין ושן. כל פלמא, דברים האסורים לעור. (ה) ומורה לא יעלה על ראשו, ומער לא יעלה על ראשו להסיר את שערו. יחל, יתחיל. (ו) איש האלהים, חשבה שיהיה נביא. ואת שמו לא הגיד לי, כלומר, שאלתי את שמו ולא הגיד

השמרי נא ואלתשתי יין ושכר ואלתאכלי פלמא: ה כי הנך הרה וילדת בן ומורה לאיעלה עלראשו כיינור אלהים יהיה הנער מןהבטן והוא יחל להושיע אתישראל מיד פלשתים: ו ותבא האשה ותאמר לאישה לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו אימנה הוא ואתשמו לאהגיד לי: ז ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה אל תשתי | יין ושכר ואלתאכלי פלמאא כיינור אלהים יהיה הנער מןהבטן

ח וַיַּעֲתֵר מְנוּחַ אֱלֹהֵיהָ וַיֹּאמֶר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
שָׁלַחְתָּ יְבוֹא־נָא עוֹד אֵלַינוּ וַיִּזְנֶנוּ וְיִלְמְדֵנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לְנַעַר הַיּוֹלֵד
אֲשֶׁר יֵלֵד: מ וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מְנוּחַ לְמַלְאוֹת שְׂאֵלְתוֹ וַיָּבֵא מִלֶּאֱדָם
הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּשָׂדֶה וּמְנוּחַ אִישָׁהּ אֵין

לי. ולכן לא שאלתי על מקומו. ח) מה נעשה, אולי צריך לעשות דברים
נוספים על שאר נזירות, שהרי הוא נזיר מן הכמון. היולד, העתיד להולד.
י) אשר בא ביום, ביזם הדיעע שגופו קדם. יא) אחרי אשתו, שהיא
לכדה דעה את המקום אשר נראה בו. (וכתב המלבי"ם, שהמלאך נראה אל

עמה: י ותמהר האשה ותרץ
ותגד לאישה ותאמר אליו הנה
נראה אלי האישה אשר בא ביום
הדיעע אלי: יא ויקם וילך מנוח
אחרי אשתו כי היא לכדה דעה
המקום אשר נראה בו ויבא אל־
האישה ויאמר לו האתה האישה
אשר דברת אל־האשה ויאמר
אני: יב ויאמר מנוח עתה הואיל
ובאת שנית על ידי תפילי בודאי יבא
דברך וזאת אשאף והדיעע מה־
יהיה משפט הנער איד להתנהג
עמו ומעשהו ובה מעשה אשר
אעשה לו: יג ויאמר מלאך יהוה
אל־מנוח אין משפט הנער להוסיף
עליו על שאר נזירות, רק התוספת היא
מכל אשר אמרתי אל־האשה
תשמר גם האשה, אמו של הנער:
יד מכל אשר יצא מגופן הנין לא
תאכל ונין ושכר אל־תשת וכל־
טמאה אל־תאכל אין לעשות עוד,
רק כל אשר צויתיה תשמר:
טו ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה
נעצרה נעכבה־נָא אותך ונעשה
לפניך גדי עזים: טז ויאמר
מלאך יהוה אל־מנוח אם־
תעצרני לסעודה לא־אכל בלחמך
ואם־תעשה עֵלָה הלא ליהוה
תעלגה בני לא־ידע מנוח הסתפק
ולא ידע בכבוד כִּי־מלאך יהוה הוא
ולכן הסתפק בדבריו אם יעצרוני
לסעודה או יקריב קרבן: יז ויאמר
מנוח אל־מלאך יהוה מי שמך
מה שמך כִּי־יבא לנו דברך ותתקדם
בבואתך פן לא נכרך אז כִּי וכבוד נקד
לדעת את מי נכבד: יח ויאמר לו
מלאך יהוה אין רצוני בכבוד, ואספן
לפיה זה תשאל לשמי ועוד והוא

עֲד־יוֹם מוֹתוֹ: ח וַיַּעֲתֵר מְנוּחַ אֱלֹהֵיהָ
וַיֹּאמֶר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
שָׁלַחְתָּ יְבוֹא־נָא עוֹד אֵלַינוּ וַיִּזְנֶנוּ מַה־
נַעֲשֶׂה לְנַעַר הַיּוֹלֵד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים
בְּקוֹל מְנוּחַ וַיָּבֵא מִלֶּאֱדָם הָאֱלֹהִים עוֹד
אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּשָׂדֶה וּמְנוּחַ
אִישָׁהּ אֵין עִמָּה: י ותמהר האשה
וּתְרִץ וּתְגַד לְאִישָׁהּ וּתֹאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
נִרְאָה אֵלָי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בְיוֹם אֵלָי:
י א וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ מְנוּחַ אַחֲרַי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא
אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הֲאֵתָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי:
י ב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ עֵתָה יָבֵא דְבַרְךָ מַה־
יְהִי מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשָׂהוּ: י ג וַיֹּאמֶר
מִלֶּאֱדָם יְהוָה אֶל־מְנוּחַ מִכָּל אֲשֶׁר־
אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשְׁמָר: י ד מִכָּל
אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֹּפֶן הַיִּין לֹא תֹאכַל וַיִּין
וְשִׁכָר אֶל־תִּשֶׁת וְכָל־טְמֵאָה אֶל־תֹּאכַל
כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיָּה תִשְׁמָר: ט וַיֹּאמֶר
מְנוּחַ אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה נַעֲצָרְהָ־נָא אוֹתְךָ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי
עִזִּים: ט ז וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ אִם־תַּעֲצֹרְנִי לֹא־אֲכַל
בְּלַחְמְךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֵלָה לְיהוָה תַּעֲלֶגְנָה בִּי לֹא־יָדַע מְנוּחַ
כִּי־מִלְאָךְ יְהוָה הוּא: ט ח וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ
כִּי־יָבֵא דְבַרְךָ וּכְבֹדְךָ: ט ט וַיֹּאמֶר לוֹ מִלְאָךְ יְהוָה לְמָה זֶה תִּשְׁאָל לְשָׁמִי וְהוּא פָּלְאִי:

האשה וקא, משום שנירות שמשון
אינו דבר הנדר ואי אפשר להתירו כי
תה על ידי המלאך. ואם תה על פי
האב תה דבר הנדר, כי האב יכול
להדיר את בנו בנזירות ואז היה דין אחר
(לנזירותו). יב) עתה יבוא דברך,
עמה, הואיל ובאת שנית על ידי תפילתי,
אספן דבר ה' הוא, ובודאי יבוא דברך.
מה יהיה משפט הנער
ומעשהו, כלומר, אתה אמרת רק
מה מעשה האשה, אבל מה יהיה
משפט התנהגות של הנער ומעשהו.
יג) מכל אשר אמרתי אל
האשה תשמר, כלומר, מה יהיה
משפט הנער איך צריך לשאל אותי,
אלא תשאל את חכמי הדור ויודיעוך
את הלכות נזירותו. ובאתי רק להחזיר
את האשה בדברים שיש בהם חדיש
ותוספת על הלכות נזירות.
טו) נעצרה נא אותך, נאסף
אותך אל הבית. טז) בלחמך,
במאכלך. ואם תעשה עולה, ואם
תרצה לעשות את הנדר לקרבן עולה.
יז) מי שמך, כיון שהיה בעני מנוח
נביא גדול ונכבד, והאדם הגדול נודע
בשמו למי שלא ראהו, ושמו הוא אצלו
כמו האדם בעצמו, לפיכך נאמר "מי
שמך" במקום "מה שמך". יח) למה
זה תשאל לשמי, כלומר, אין רצוני
בכבוד, ואספן למה זה תשאל לשמי.
והוא פלאי, ועוד טעם, שהוא

עטרת מרים

פלאי מכוסה ונגעלם שלא תוכל לדעתו: יש ויקח מנוח את־גדי העוים ואת־המנחה ויעל הכל על־הצור להיות עולה ליהוה ומפלא לעשות הנה המלאך להוציא האש מן הצור לאכול הגדי והפנתה ומנוח ואשתו ראים זאת בעיניהם: ב וכשהאש גדלה ויהי בעלות הלהב מעל המזבח

שי למורא

מכסה ונגעלם ואין לגלותו. (יש) ויעל על הצור לה, ואף־על־פי שנאמר הכמות לתקריב קרבן בכל מקום, אמרו רז"ל שהיתה כוה הוראת שעה, כשאמר לו המלאך "לה' תעללה". ומפלא לעשות, המלאך עשה פלאים, שהוריד אש על המזבח. (ב) השמימה, לצד השמים. (כא) אז ידע מנוח וגו',

השמימה לצד השמים ויעל נסתלק מעליהם מלאך־יהוה בלהב המזבח ומנוח ואשתו ראים כשעלה בלהב ויפלו על־פניהם ארצה: כא ולא־יסף לא הוסיף עוד מלאך יהוה להראה אל־מנוח ואל־אשתו אז כשראה כל זאת ידע הכין מנוח כי־מלאך יהוה הוא: כב ויאמר מנוח אל־אשתו מות נמות כגות כי מלאך אלהים ראינו: כג ותאמר לו אשתו לו הפך יהוה להמיתנו לא־לקח מידינו עליה ומנחה לא היה מקבלם קדונו, שהאש תאכלם ולא הראנו את־פל־אלה הנפלאות שעשה המלאך וכעת לא השמיענו כזאת כשורה זו אם ראויים אנו למות: כד ותלד האשה בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו יהוה: כה ותחל החלה כבר רוח גבורה שהיתה במחנה דן מאת יהוה לפעמו לחלוץ במחנה דן לתראות בה גבורות ונפלאות והמחנה היתה עומדת בין צרעה ובין אשתאול בנחלת דן:

יש ויקח מנוח את־גדי העוים ואת־המנחה ויעל על־הצור ליהוה ומפלא לעשות ומנוח ואשתו ראים: כ ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך־יהוה בלהב המזבח ומנוח ואשתו ראים ויפלו על־פניהם ארצה: כא ולא־יסף עוד מלאך יהוה להראה אל־מנוח ואל־אשתו אז ידע מנוח כי־מלאך יהוה הוא: כב ויאמר מנוח אל־אשתו מות נמות כי אלהים ראינו: כג ותאמר לו אשתו לו הפך יהוה להמיתנו לא־לקח מידינו עליה ומנחה לא היה מקבלם קדונו, שהאש תאכלם ולא הראנו את־פל־אלה הנפלאות שעשה המלאך וכעת לא השמיענו כזאת כשורה זו אם ראויים אנו למות: כד ותלד האשה בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו יהוה: כה ותחל החלה כבר רוח גבורה שהיתה במחנה דן מאת יהוה לפעמו לחלוץ במחנה דן לתראות בה גבורות ונפלאות והמחנה היתה עומדת בין צרעה ובין אשתאול בנחלת דן:

כשראה כל זאת, הכין מנוח שמלאך היה. (כב) אלהים ראינו, מלאך אלהים ראינו. (כג) את כל אלה, את כל הנפלאות שעשה המלאך. לא השמיענו כזאת, לא היה משמיענו כשורה זו של הלדת הבן, אם ראויים אנו למות. (כד) ותחל, התחילה. רוח ה', רוח גבורה מאת ה'. לפעמו, לחקו. פרוש אחר, להצעידו, כמו "פעמו כרובותיו" (שופטים ה,כח). ורז"ל פרשו, "לפעמו", מענין פעמונו, שהיתה רוח נבואה מקשקשת לפניו כפעמונו. ופרוש "רוח ה'", נבואתו של יעקב אבינו שאמר "יהי דן נחש על דרך" (בראשית מט,ז), שהתחילה אז להתקום במחנה דן וגו', בנחלת שבט דן שהיתה בין צרעה ובין אשתאול.

יהוה להמיתנו לא־לקח מידינו עליה ומנחה ולא הראנו את־פל־אלה וכעת לא השמיענו כזאת: כד ותלד האשה בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו יהוה: כה ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול:

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' 1

- 1 מסר את הגט לאשה, והמשנה סוברת כרבי אלעזר דאמר עדי
- 2 מסיירה כרתי - שעדי המסירה הישראלים הם הנותנים תוקף
- 3 לשטר, ולא זקוקים כלל לעדים שיחתמו על הגט, ומתורה הגט
- 4 כשר, וחכמים פסלוהו. ואף שלפי רבי אלעזר לא צריך עדי
- 5 חתימה, מודה רבי אלעזר שמדרבנן הגט פסול שמא יבואו לסמוך
- 6 על עדי החתימה שהם יהיו גם עדי המסירה. ומאחר וגם הלכה זו
- 7 עוסקת בפסול מדרבנן לכן היא נמנתה בברייתא.
- 8 שואלת הגמרא, והא מדרבנן גיטא - והלא מהנאמר בסיפא של
- 9 משנה זו שרבי שמעון אימר אף אלו - גיטין העולים בערכאות

- 10 כשירין, ובטעם הדבר אמר רבי יודא, ורד רבי שמעון לשיטתו של
- 11 רבי אלעזר דאמר עדי מסיירה כרתי - רבי שמעון סובר כרבי אלעזר
- 12 שעדי המסירה עושים את הגט, ולכן אינו פוסל את השטר בגלל
- 13 חתימת עדים נכרים כיון שחתימתם לא מעלה ולא מורידה, מכלל
- 14 - משמע מכאן דתנא קמא סבר לא כשיטת רבי אלעזר, אלא כרבי
- 15 מאיר שעדי חתימה כרתי, ואם חתמו גוים השטר פסול מן התורה.
- 16 נמצא שהברייתא מונה גם פסולים דאורייתא, וחזרת הקושיא
- 17 מדוע התנא לא מנה פסול לשמה ומחובר.

לוח תהלים

יום ראשון, א' סיון < פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום שני, ב' סיון < פרק כ. מפרק י עד סוף פרק יז

יום שלישי, ג' סיון < פרק כ. מפרק יח עד סוף פרק כב

יום רביעי, ד' סיון < פרק כ. מפרק כג עד פרק כח

יום חמישי, ה' סיון < פרק כ. מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שישי, ו' סיון < פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

שבת קודש, ז' סיון < פרק כ. מפרק לט עד סוף פרק מג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון א' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עד, פרק נג והנה כשהי'... עד עמ' 148, ל"ח].

וְהַלּוּחוֹת בְּבֵית קְדְשֵׁי־קְדָשִׁים - הִיְתָה הַשְּׂכִינָה, שְׁהִיא מְלָכּוֹת דְּאַצִּילוֹת, שְׁהִיא פְּחִינַת גְּלוּי אֹר אֵין־סוֹף פְּרוּדָה־הוּא, - שאור שהוא בעצם "אין־סוף" ולמעלה מ"עולם" - מתגלה בעולם, הרי שכינה זו היתה - שוֹרָה שָׁם, - בקדשי־קדשים שבבית המקדש, וּמְלֻבֶשֶׁת הַדְּפָרוֹת, - שבלוחות הברית, שהיו מונחים בארון שבקדשי־קדשים, בְּיָתֵר שְׁאֵת וְיָתֵר עֹז, בְּגִלּוּי רַב וְעֵצוֹם יוֹתֵר, מְגִלּוּיָהּ - של השכינה, בְּהִיכָלוֹת קְדְשֵׁי־קְדָשִׁים

שְׁלֻמְעֵלָה פְּעוֹלְמוֹת עֲלִיּוֹנִים. - הכוונה לעולמות "עשיה" ו"יצירה"¹, כי גם ב"עולם היצירה" הרי מאירה רק מדריגת שכינה כפי שהיא לאחרי התלבשותה בהיכל קדשי־קדשים שב"עולם הבריאה", ולאחרי התלבשותה ב"מלכות" שב"בריאה" (שהתלבשות זו, מאפשרת שתוכל להאיר בהיכל קדשי־קדשים של "עולם היצירה"). ואילו, השכינה ששרתה בבית המקדש הראשון, הגם שאף שם, היה זה על־ידי התלבשותה ב"מלכות" שב"עולם הבריאה", אך היה זה באופן שהסתרה מהתלבשות זו, היתה מעטה יותר, ואתו אור שהאיר (בבית המקדש) אחרי הסתרה זו, עדיין שייך רק ל"עולם הבריאה" ולא ל"עולם היצירה". - ולמרות שבית המקדש הוא הרי בעולם הזה הגשמי, ואם־כן כיצד האירה שם מדריגת שכינה, בצורה נעלה, וחזקה יותר וביתר גילוי, מאשר בעולמות העליונים? - הרי זה, משום: בְּיָ עֲשֶׂרֶת

פְּרָק נג. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שאור השכינה, שהוא אור שלמעלה מהעולם בכלל, זקוק ל"לבוש" כדי שיוכל להאיר בעולם. לבוש זה, הוא - "תורה"; ובכל עולם, מהווים המוחין והתורה, שהם החכמה, בינה ודעת של אותו עולם - "היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שבו שורה שכינה; ולאחרי שחכמה־בינה־דעת של אותו עולם (שבהן שורה השכינה) יורדות בבחינת "מלכות" של אותו עולם - מתהווים הנבראים והענינים של אותו עולם.

על־ידי ההתלבשות ב"מלכות" של אותו עולם, נמשך ויורד גם אור השכינה, שיוכל להאיר ב"היכל קדשי קדשים" של אותו עולם, שהוא למטה במדריגה. כך מוסברים הדברים ביחס לכל העולמות, עד לעולם העשיה הרוחני. בפרק נ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שאור השכינה מאיר גם בעולם הזה הגשמי. בזמן שבת המקדש היה קיים האיר אור השכינה ב"היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש. ואילו, לאחרי חורבן בית המקדש - התורה שיהודי לומד והמצוות שיהודי מקיים, הן הם "היכל קדשי קדשים", שבו שורה השכינה כיום. בהמשך פרק נ"ג, יסביר רבנו הזקן, את ההבדלים שבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש הראשון, לבין מדריגת אור השכינה שהאירה בבית המקדש השני, ולבין מדריגת השכינה המאירה כיום על־ידי תורה ומצוות.

וְהִנֵּה, פְּשִׁיחָה בֵּית רֵאשׁוֹן קָנָם, שְׂבוּ הִיְהֵאָרוֹן

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כן משמע מפשטות הלשון (דהכוונה רק ליצירה ועשי) וכהטעם "כי עשה"ד כו' דאצי' ובריאה לבדן והן לבדן כו'", (אלא 1) עפ"ז צע"ג כל האריכות שעשה"ד הן כללות כו', (2) צ"ע האריכות שלפ"ז "ביתר שאת ויתר עז בגילוי רב ועצום" איך זה ביתר וכו' וכו' באם החילוק רק ההתלבשות במלכות דיצירה, (3) ועיקר - בשער הת"ת (סידור צ"ח, ד) משמע כמעט כפי' שהפ"י בתניא - דעל"י קאי - שזהו למע' מכל עולמות עליונים, וכ"מ ג"כ באוה"ת לבמדבר (סוף ע' ט"ז) וצע"ק שם ריש ע' רלג. ולכן נלפענ"ד - דמפרש בתניא ב' מעלות שבביהמ"ק: (1) מצד האור - עשה"ד הן כללות כו' (ראה ג"כ בביאור הר"י ש' קארף). (2) מצד אופן המשכתו ("וכדי לחקקן") - לא ירדה כו' [בס"י שם - מעלה שלישית - שבדברים תחתונים]. והמעלה לגבי כל עולמות העליונים: (1) גילוי עצמות אוה"ס כו' "מפני הלוחות שהיו שם ומטעם הנ"ל" (פי' שם אלא שהלוחות פעלו שע"ז ניתוסף גם בהיכל ק"ק דבריאה - כצ"ל כדי שלא יוקשה בס"י מינ"י ובי', וכמוש"כ באוה"ת (עט"ז) בחילוק - בריאה מצ"ע או כשמאיר מאצי'), (2) השגת המהות לא רק ידיעת המציאות (כ"מ באוה"ת עט"ז), (3) בחי' שלמע' מסובב וממלא, בחי' עונג העליון (כ"מ באוה"ת ער"ג) [וכיון שמממלא נמשך מקום, ומסובב - למע' ממקום, הרי הבחי' שלמע' משניהם ממנה נמשך: מקום ארון (וביחד עם זה) אינו מן המדה]."

– העולם הזה הגשמי מקבל השפעתו, מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים העשיה, שממנה – מהארת שכינה זו, - נמשך אור וחיות לעולם העשיה, שגם עולם הזה בכללו, - העולם הזה הגשמי, שהוא הוא העולם הזה, כלול

ב"עולם העשיה" המקבל את חיותו מהארת השכינה שבהיכל קדשי־קדשים של "עולם העשיה" (לאחרי התלבשותה ב"מלכות ד"עשיה"); אך, ב"לוחות", לא היה כך, אלא פחינת חכמה עלאה – חכמה עליונה, דאצילות, שהיא בלחות התורה שבעשרת הדברות, נתלכשה במלכות דאצילות ודבריאה לבדן, - בלעדי התלבשותה בעולמות שלמטה מהם, והן לבדן

– "חכמה דאצילות" כפי שהיא מלובשת במלכות דאצילות ובמלכות דבריאה, בלעדי ההתלבשות שלאחריהן, המיוחדות באור אינסוף שבתוכן - הן הנקראות בשם "שכינה", השורה בקדשי־קדשים דבית ראשון, על־ידי התלבשותה – של השכינה, בעשרת הדברות החקוקות בלוחות שבארון בנס – האותיות החקוקות בלוחות, היה בהן משום ענין של "נס", כמאמר חכמינו ז"ל³, שהאותיות "מ" ו"ס" שבלוחות – "בנס היו עומדים", כי בהיותן חקוקות מעבר לעבר, לא יכלו לעמוד - רק בנס, שהרי לא ניתן להן במה להתפס, ועשרת הדברות שבלוחות, היו ו"מעשה אלהים חיים" – הוא השם שבספירת "בינה" של "עולם האצילות", המאיר ב"עולם הבריאה", כדלהלן: [הוא – "אלקים חיים" בספירות, הוא ספירת בינה של עולם האצילות, הנקראת "עלמא דאתבסא", - העולם המכוסה, המקנן – ומאיר, בעולם הבריאה, בנודע ליודעי חן – חכמה נסתרה, היא תורת הקבלה] בספירת "בינה" של "עולם האצילות", מאירה ב"עולם הבריאה", שהוא עדיין ענין של "עלמא דאתכסיא" (עולם מכוסה ונעלם), כלומר: "בריאה" הוא "עולם", אבל עדיין לא במציאות של "יש", דבר שבהתגלות.

הדברות הן בללות התורה בלה, - הן כוללות את כל התורה כולה, כפי שמוסבר באזהרות רבי סעדיה גאון, כיצד כלולות בעשרת הדברות, כל תרי"ג מצוות התורה, (ולהעיר מהתחלת פרק כ'), דנפקא מגו חכמה עלאה, - שהיא

(התורה) באה מ"חכמה עילאה" (חכמה שב"עולם האצילות"), דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא, - שלמעלה מעלה מהעולם של התגלות, כמו "מלכות" של "עולם האצילות", בחינת ה"שכינה", הנקראת "עלמא דאתגליא", כי זוהי ההתגלות של אור אינסוף בעולמות – והרי, תורה היא למעלה מ"עלמא דאתגליא", למעלה מ"שכינה"; ולכן יש בכוח התורה להיות "לבוש" שלא יתבטל בפני אור השכינה המתלבש באותו לבוש. אך, לבוש המסתיר, הוא דוקא כשהוא יורד בענין שלמטה משכינה, שלכן הוא מסתיר על אור השכינה שיוכל להתקבל; ברם, התורה, כפי שבאה בעשרת הדברות שבלוחות, איננה באופן שתהיה כמו הענינים שבעולם הגשמי, אלא – כפי שיוסבר להלן – היא נשארה באותה מדריגה שלמעלה מהעולמות העליונים האמורים. וכדי לחקוקן – את עשרת הדברות, בלוחות אבנים גשמיים – לא ירדה – "חכמה עילאה" שהיא תורה, ממדרגה למדרגה, בדרך השתלשלות העולמות – המשתלשלים מעולם עליון יותר לעולם תחתון יותר, שכך הוא הרי הסדר, שעד שהיא יורדת לעולם הזה הגשמי, היא צריכה לעבור ההשתלשלות של עולמות יצירה ועשיה הרוחניים, שלמעלה מהעולם הזה הגשמי, ורק אז, זה בא לעולם הזה הגשמי, עד עולם הזה הגשמי, פי עולם הזה הגשמי מתנהג בהתלבשות הטבע הגשמי, - ההשפעה האלקית היורדת בעולם הזה הגשמי, מתלבשת בלבוש של "טבע", ואילו ב"לוחות", לא היה כך, אלא, "והלחת מעשה אלהים חמה", - יצירה אלקית, שבה נראית אלקות, ולא טבע, והמכתב מכתב אלהים הוא"², - כתב אלקי, שבו נראית אלקות, למעלה מהטבע של עולם הזה הגשמי, הנשפע

ליקוטי אמרים

כללות התורה כולה דנפקא מגו חכמה עילאה דלעילא לעילא מעלמא דאתגליא וכדי לחקוקן בלוחות אבנים גשמיים לא ירדה ממדרגה למדרגה בדרך השתלשלות העולמות עד עוה"ו הגשמי כי עוה"ו הגשמי מתנהג בהתלבשות הטבע הגשמי והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא למעלה מהטבע של עוה"ו הגשמי הנשפע מהארת השכינה שבהיכל ק"ק דעשיה שממנה נמשך אור וחיות לעולם העשיה שגם עוה"ו בכללו אלא בחי' חכמה עילאה דאצילות שהיא כללות התורה שבי' הדברות נתלכשה במלכות דאצי' ודבריא' לבדן והן לבדן המיוחדות באור א"ס שבתוכן הן הנקראות בשם "שכינה השורה בק"ק דבית ראשון ע"י התלבשותה בי' הדברות החקוקות בלוחות שבארון בנס ומעשה אלהים חיים [הוא עלמא דאתכסיא המקנן בעולם הבריאה כנודע ל"ח]

2. שמות כה, טז. 3. מגילה ב, ב.

~ יום שני ב' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, ובבית שני... עד עמ' 148, יסד ברתא.

השכינה, אין לו להקדוש־ברוך־הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, - תורה, היא ה"היכל קדשי קדשים" המאחדת את הקב"ה עם העולם, ש"הקדוש", אור שהוא קדוש ומובדל, אור השכינה, יהיה "ברוך" (מלשון המשכה) - יימשך

בעולם. ו"אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה - שכינה עמו", כדאיתא - כמו שכתוב בברכות פ"ק קמ"א, - בפרק ראשון של מסכת ברכות²⁰ - פ"ד ש"שכינה עמו" - שבהיותו נברא של עולם הזה הגשמי, מאיר בו אור השכינה, - באיזו מדריגה של הארת השכינה, מדובר? - בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה ויצירה ועשיה. - שלא כהשראת השכינה בקדשי־קדשים (אפילו) של בית שני, שלא היתה על־ידי התלבשות

במלכות ד"עשיה". ההבדל שבין השראת השכינה שבתורה לבין המשכת והארת השכינה בעולם בכלל, שבאה גם כן דרך אותו סדר השתלשלות - מתבטא בכך שבעולם, זה בא על־ידי לבוש של "קליפת נוגה", מה־שאי־כן בתורה ומצוות. טעמו של דבר, מדוע השראת השכינה שעל־ידי תורה, צריכה גם כן לעבור דרך ההתלבשות במלכות של "עולם העשיה" - יוסבר להלן, שהוא, מפני שהמצוות והתורה, הן ברובן הגדול, מצוות מעשיות - מצוות שיש לעשותן ב"מעשה" - הרי שאור השכינה בא כאן בענין של "מעשה" ו"עשיה", לכן זה צריך להיות על־ידי התלבשות גם ב"מלכות" שב"עולם העשיה"; כי תני"ג - 613, מצוות התורה, רבן ככלן הן מצוות מעשיות, וגם - המצוות, התלויות בדבור ומחשבה, כמו תלמוד תורה וברכת המזון וקריאת־שמע ותפלה - שהגם שמצוות אלו קשורות במחשבה - לחשוב ולהבין מה שלומדים ולחוש ולהרגיש בכוונה שבקריאת שמע ושבתפילה - הרי שאין הן לכאורה שייכות ל"עשיה", הא קמ"א לן -

ובבית שני, שלא היה בו הארון והלוחות, - בין חמשת הברכים שחסרו בבית שני, היו הארון והלוחות, אמרו רבותינו זכרונם־לברכה: שלא היתה שכינה שורה בו, פ"דש - לא, שבבית המקדש השני לא היתה השראת השכינה כלל, אלא הכוונה:

מדרגת שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא בדרך השתלשלות העולמות, - אותה מדרגת השכינה - לא היתה שורה בבית השני, אלא בחינה קטנה יותר של שכינה, שאינה בערך כלל למדריגת השכינה שבבית ראשון, אלא בבית שני היתה שורה - השכינה, בדרך השתלשלות והתלבשות מלכות דאצילות - כפי שהיא מתלבשת במלכות דבריאה, ודבריאה - מלכות של עולם הבריאה, במלכות דיצירה, ודיצירה -

ומלכות של "עולם היצירה" כפי שהיא מתלבשת בקיבל קדשי־קדשים דעשיה, - בחכמה־בינה־דעת, הנקראות "היכל קדשי־קדשים", של עולם העשיה, וקדשי־קדשים דעשיה - בלי ההתלבשות של מלכות של "עולם העשיה", היה מתלבש פקדשי־קדשים שפבית המקדש שלמטה, ושרתה בו - בבית המקדש השני, השכינה - אותה מדרגת שכינה של מלכות דיצירה המלכשת ב"קדשי־קדשים דעשיה". ולכן - מפני שבקדשי־קדשים שבבית המקדש, היתה השראת השכינה, לא היה רשאי שום אדם לפגוע שם, - בקדשי־קדשים שבבית ראשון ושני, לבר כהן גדול היה מותר לו להיכנס שם, ביום הכפורים. ו"משחרב בית המקדש - כולל גם "היכל קדשי קדשים" שבבית המקדש, הרי באיזה היכל של קדשי־קדשים מתלבשת השכינה? שהרי, כאמור, התלבשות השכינה היא רק ב"היכל קדשי־קדשים" שהוא לבוש לאור השכינה - יסביר רבנו הזקן להלן, שתורה ומצוותיה הן הם "היכל קדשי־קדשים" וה"לבוש" לאור

4. יומא ט, ב. 5. ברכות ו, א.

מלובש, **בְּחֻמְתּוֹ יִתְבָּרַךְ**, - כלומר: לזה שהתורה היא חכמתו יתברך — שבירידתה בהשתלשלות העולמות, היא מהווה "היכל קדשי קדשים" לשכינה — מיתוסף כאן גם הענין של רצון העליון שהוא למעלה מחכמה, וזהו במיוחד ב"דבר הלכה" ומצוות שהם רצון הקב"ה, **הַמִּיחָדוֹת** — חכמתו ורצונו יתברך המאוחדות, **פְּאֹרֶת אֵינֶן סוּף** פְּרוּדֵי-הוּא **בְּתַכְלִית הַיְחוד**. — בהקשר למה שלמדנו שתורה באה מ"חכמה עילאה" — יסביר רבנו הזקן להלן, שגם תורה שבעל-פה באה

מ"חכמה", ובלשון ה"תניא": **וְה' בְּחֻמְתּוֹ יִסְדֵּ אֶרְצָא** — **הִיא תוֹרָה שְׁבַע-לֶפֶת** — שנקראת "ארץ", ו"ארץ" זו "יסוד" הקב"ה ב"חכמה", **דְּנַפְקָא** — "ארץ" זו, שהיא תורה שבעל-פה, יוצאת מ**חֻמְתּוֹ עֲלֵי-פֶה** — מחכמה העליונה, **כְּמוֹ שְׁבַתוֹב בְּיָדוֹ דְּאֶבְרָה** — חכמה, **יִסְדֵּ בְּרִיתָא** — מלכות; שהיא תורה שבעל-פה, "מלכות פה, תורה שבעל-פה קרינן לה".

מקובל עלינו, ד"ה **הַרְהוֹר לְאוֹ פְּדִבּוֹר דְּמִי**, - מחשבה איננה כמו דיבור, **וְאִינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתּוֹ פְּהַרְהוֹר וְכוּנָה לְכַד** — גם לא בהרהור הקרוב לדיבור, לחשוב כיצד לדבר, שזה נקרא "הרהור", **עַד שְׂיוּצֵיָא בְּשַׁפְתָּיו, וְקִימָא לֵן** — ומקובל עלינו באופן הברור ביותר,

ד'עֲקִימַת שְׁפָתָיו — בשעת הדיבור, הָנוּי — הוא, **מַעֲשֵׂה** — כך, שגם במצוות אלו, ישנו הענין של מעשה ועשיה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **"ועדיין צ"ל הדיוק דד"א של הלכה דוקא בא במקום קה"ק, ולא עוסק בתורה סתם אף שגם אז**

השכינה עמו — ומבאר שבוה יש גם מעלת הרצון, - בארוכה באגה"ק סכ"ט". **וְתַרְבִּי-ג** — 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה עִם שְׁבַע מִצְוֹת דְּרַבְנֵן בְּגִימְטְרִיא** **כְּתָר**", 620, **שֶׁהוּא רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן פְּרוּדֵי-הוּא** — רצון נקרא כתור, כי רצון הוא ענין של מקיף, כמו הכתר שהוא מקיף על הראש והמוחין — ראה בארוכה לקמן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, **הַמְלַבֵּשׁ** — הרצון העליון

ליקוטי אמרים

ואינו יוצא ידי חובתו בהרהור וכוונה לכד עד שיוציא בשפתיו וקי"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה ותרי"ג מצות התורה עם שבע מצות דרבנן בגימטריא כת"ר שהוא רצון העליון ב"ה המלובש בחכמתו יתברך המיוחדות באור א"ס ב"ה בתכלית היחוד וה' בחכמה יסוד ארץ היא תורה שבעל פה דנפקא מחכמה עילאה כמ"ש בזהר דאבא יסוד ברתא.

~ יום שלישי ג' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 148, וז"ש הנוקא... עד עמ' עה, ית' וית'.

בחיים גשמיים, זוהי הפתילה הנשרפת על-ידי תורה ומצוות: כמו ב"פתילה" גשמית, שהחלק העליון שלה — נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל-ידי תורה ומצוות, נשרפים הלבושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש של אור השכינה, על-ידי המחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות; ולכן, על ה"שמן" להתבטא ב"עובדין טבין", מעשה

המצוות, הבאים מחכמתו יתברך, ולא די בתורה בלבד (שהיא הרי חכמה) שתשמש ל"שמן", כי מעשה המצוות דוקא מביאים לכך שאור השכינה יימשך ב"פתילה" — בנפש החיונית, וזאת על-ידי שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו. ובלשון ה"תניא": **וְזֶה שְׂאֵמֶר הַיְנוּקָא** — ב"זוהר", מובא לעיל בפרק ל"ה: **דְּנַחֲרָא עֲלָא דְאֶדְלִיק עַל רִישֵׁיהּ** — **הִיא שְׂבִינְתָא** — **אֲצַמְרִיד לְמַשְׁחָא**, - האור העליון המאיר על ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" — צריך

להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר על ראש האדם — צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינון עובדין טבין" — ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות;

בכל מקום מציין "שמן" את הענין ה"חכמה" — איזו שייכות, איפוא, יש למעשה המצוות,

ל"חכמה" הנקראת "משחא" — שמן? — יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש בחכמה, שהיא שמן, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור השכינה, והיא החכמה המלובשת בתורה; ברם, כדי להמשיך את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי — צריכים לא רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתילה" שהיא (על-ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה) תחזיק עצמה בנר — ה"פתילה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית המחיה את הגוף,

ליקוטי אמרים

וז"ש הנוקא דנהורא עילאה דאדליק על רישיה היא שכינתא אצמריך למשחא פי' להתלבש בחכמה הנק'

נהפכות מהות ועצמות הנפש הבהמית לטוב ולקדושה, כפי שהדבר בצדיקים, אלא רק הלבושים, מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב על-ידי מחשבה, דיבור ומעשה של התורה והמצוות שלהם — וביחס ל"בינונים" זה נקרא כליון ה"פתילה",

של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת לאור ולקדושה. **כִּי עַל־יְדֵי הַתְּהַפְּכוּת הַבְּהֵמִית הַקְּבָא מְקַלֶּפֶת נְהַ, מְחַשׁוֹכָא לְנַהוּרָא וְכו' —** הנהפכת מחושך הקליפה לאור הקדושה, **נַעֲשֶׂה בְּחֵינַת "הַעֲלָאת מִזֶּן נִוְקְבִין",** - כפי שכבר למדנו, והכוונה להתעוררות שהעבודה של המקבל, מעוררת למעלה, **לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה,** - לא רק שמן-חכמה — תורה — שהוא כלי לאור השכינה, "לקלוט" את את אור השכינה, **הִיא בְּחֵינַת גְּלוּי אֹרֶךְ**

סוּף בְּרוּךְ־הוּא, עַל נַפְשׁוֹ הַאֱלֹהִית שֶׁמִּמֶּחֵין שְׁבַרְאֵשׁוּ — שלכן אומר ה"ינוקא" "ההוא נהורא דעל רישיה" — האור שעל ראשו (על המוחין) של יהודי — "איצטריך למשחא" — צריך ל"שמן", "ואינון עובדין טבין" — ואלה הם מעשים טובים. **וְכֹזֶה יוֹבֵן הַיֵּטֵב מַה שֶּׁפְּתוּב:** "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא", - כלומר: כמו שאי-אפשר לאש להיאחז בדבר, רק על-ידי שאותו דבר נשרף ונכלה על-ידי האש — כך מאיר אור השכינה, שה' יהיה אלקיך — אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי — הרי זה דוקא על-ידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את הפתילה של הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה מקליפה — נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, **וְכַמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את עצמו להקב"ה, ומבטל ממציאותו — כמו דבר ש"נשרף" ומאבד את מציאותו — דבר זה דוקא ממשיך עליו את אור השכינה:

ל"שמן", פְּרוּשׁ: לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּחֻמְתָּהּ, הַנִּקְרָא "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קִדְשׁ", - "קדש" זה "חכמה", **כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּיָתֵר —** ש"שמן משחת קדש" הוא "חכמה" — ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמן", כלומר: עליו להתלבש בחכמה שהיא הלבוש,

הכלי, לאור השכינה — וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: **וְ"אֵינוֹן עוֹבְדִין טְבִין" —** ואלה (השמן) הם, מעשים טובים, מעשה המצוות, **הֵן תְּרִי"ג — 613, מִצְוֹת —** לכאורה, צריך להבין: איזו שייכות יש למעשה המצוות — ל"שמן", חכמה? אלא, מפני שהן תרי"ג המצוות, **הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֻמְתָּוּת וְתַקְרָה,** - ומדוע לא מספיקה לכך, תורה בלבד, שהיא שמן, חכמה, וצריכים גם ל"עובדין טבין" — למעשה המצוות הנמשכים מחכמה? **בְּדִי לְאִחֻז אֹרֶךְ הַשְּׂכִינָה בְּפִתְיֵלָה, הִיא נַפְשׁ**

החיונית שפגוה, הנקראת פתילה על-דרך-משל. **כִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּבֶר הַנִּשְׁמִי הָאֹרֶךְ מְאִיר בְּלִיּוֹן וְשֶׁרֶפֶת הַפִּתְיֵלָה הַנִּהְפָּכֶת לְאֵשׁ —** כך אור השכינה שורה על נפש האלהית — שהיא "נר" — "נר ה' נשמת אדם", על-ידי כליון נפש הבהמית והתהפכותה מחשוכא לנהורא — מחושך (הקליפה) לאור (הקדושה), וממיריו למתקא — ממירות (הקליפה) למתיקות (הקדושה) בצדיקים, - שבהם הדבר כך, כאמור לעיל פרק י', שהם מהפכים את מהות ועצמות נפש הבהמית, מדותיה ושכלה, מרע לטוב וקדושה, או לפחות על-ידי כליון לבושיה — של הנפש הבהמית, שהן מחשבה דבור ומעשה, - שהיו לפני כן לבושים של הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, והתהפכותן מחושך הקלפות לאור ה' אינוסוף ברוך-הוא — המלבש ומיחד במחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, **בְּבִינּוּנִים —** כפי שלמדנו בפרק י"ב, שב"בינונים" לא

ליקוטי אמרים

שמן משחת קדש כמ"ש בזהר ואינון עובדין טבין הן תרי"ג מצוות הנמשכות מחכמתו ית' כדי לאחוז אור השכינה בפתילה היא נפש החיונית שבגוף הנקראת פתילה עד"מ כי כמו שבנר הגשמי האור מאיר ע"י כליון ושריפת הפתילה הנהפכת לאש כך אור השכינה שורה על נפש האלהית על ידי כליון נפש הבהמית והתהפכותה מחשוכא לנהורא וממיריו למתקא בצדיקים או לפחות ע"י כליון לבושיה שהן מחשבה דבור ומעשה והתהפכותן מחושך הקליפות לאור ה' א"ס ב"ה המלוכש ומיוחד במחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצוות התורה בבינונים כי ע"י התהפכות נפש הבהמית הבאה מקליפ' נוגה מחשוכא לנהורא וכו' נעשה בחי' העלאת מ"ן להמשיך אור השכינה היא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה על נפשו האלהית שבמוחין שבראשו וכוה יובן היטב מ"ש **כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא וְכַמוֹ"ש בַּמ"א:**

נִשְׁלֵם חֵלֶק רֵאשׁוֹן בַּעֲזוֹ"ה יֵת' וֵית'

7. דברים ד, כד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להנדפס בלקו"ת ר"פ אחרי".

~ יום רביעי ד' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 150, ליקוטי אמרים... עד עמ' עו, באריכות.

חינוך קטן

לְקוּמֵי אַמְרִים חֶלֶק שְׁנֵי הַנְּקָרָא בְּשֵׁם 'חֲנוּךְ קַטָּן' מְלַקֵּט מִפִּי סֹפְרִים וּמְפִי סוֹפְרִים – כֵּךְ הוּא גַם לְשׁוֹנו הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּדִף־הַשַּׁעַר שֶׁל הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן – "מְלוֹקֵט מִפִּי סוֹפְרִים וּמְפִי סוֹפְרִים" –

להיזהר מכל מצוות לא-תעשה ולקיים כל מצוות-עשה: יראה ה' משפיעה ופועלת שיהודי יישמר מכל לא-תעשה, ואהבת ה' משפיעה ופועלת שיקיים כל מצוות-עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן:

ליקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן

מְלוֹקֵט מִפִּי סוֹפְרִים וּמְפִי סוֹפְרִים קְרוּשֵׁי עֲלוּיוֹן נ"ע מְיוֹסֵד עַל פְּרִשָׁה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע:

חנוך

לנער על פי דרכו גם כי זקן לא יסור ממנה הנה מדכתיב על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמיתו דברי רבנו הזקן להלן,

לְקוּמֵי אַמְרִים חֶלֶק שְׁנֵי הַנְּקָרָא בְּשֵׁם 'חֲנוּךְ קַטָּן' מְלַקֵּט מִפִּי סוֹפְרִים וּמְפִי סוֹפְרִים – כֵּךְ הוּא גַם לְשׁוֹנו הַקְּדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּדִף־הַשַּׁעַר שֶׁל הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן – "מְלוֹקֵט מִפִּי סוֹפְרִים וּמְפִי סוֹפְרִים" – וכפי שהרבי הקודם נשמח-עדן מביא בשחותיו הקדושות, מקובל שהכוונה ב"ספרים" לספרי השל"ה הקדוש והמהר"ל מפראג, וב"סופרים" – לבעל-שם-טוב ולהרב המגיד ממזריטש, קְרוּשֵׁי עֲלוּיוֹן נְשַׁמְתֵּם-עֲדָן, מְיוֹסֵד עַל פְּרִשָׁה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע* – לפי דברי רבנו הזקן להלן,

באות מילים אלו כדי להסביר שני אופני ההבנה באחדות ה', המתבטאים ב"שמע ישראל" וב"בורך שם כבוד מלכותו כו", עליהם נאמר בזה, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – הפן הנעלה יותר בהבנת אחדות ה', ו"בורך שם" – "יחודא תתאה" – הפן הנמוך יותר בהבנת אחדות ה'. על שני אלה מיוסד החלק השני של "ליקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".

בין חסידים, היתה סברה אצל רבנו הזקן, שחלק זה (השני מספר ה"תניא") יהיה החלק הראשון, וחמישים ושלשה הפרקים של החלק הראשון, יהיו החלק השני. לכן, כשהוא מתייחס כאן לחלק הראשון, הוא משתמש בלשון "כמו שיתבאר" להלן. (וּמְצוּת הַחֲנוּךְ – לחנך את הקטן, הֵיא גַם־כֵּן בְּמְצוּת־עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב פִּ'אֲרַח חַיִּים' סִימָן שְׁמוֹנִי: – כיוון שיש לחנך את הקטן לא רק במצוות לא-תעשה אלא גם במצוות-עשה, ומאחר שאהבת ה' היא השורש והיסוד לכל מצוות-עשה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נוסף ע"ז שאהבה עצמה – וכן יראה – הן מ"ע פרטיות") יש לומר שקיימת בחינת אהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות-העשה שמקיימים מצד חינוך. כלומר, אהבה זו אינה דומה למדריגת האהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות-העשה הנעשות על-ידי האדם במצב של תמידיות, בהיותו גדול ומחוייב במצוות. אלא, מכיון שאהבה זו משמשת שורש לקיום מצוות-העשה שמקיימים אותן בתור חינוך בלבד, נכללת גם אהבה זו בסוג של חינוך – לא אהבה יציבה, שאפשר להישאר אתה לתמיד. להלן יוסבר אופן החינוך לאהבה זו, שגם עליה מתאים לומר "חנוך לנער על פי דרכו", שכן, קיימת כאן מעלה שגם "כי יזקין" לא יסור ממנה.

(מלות כותרת אלו, הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):
"חֲנוּךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דְרָבּוֹ, גַם כִּי יִזְקֵן לֹא יִסוֹר מִמֶּנָּה".
הֵנָּה, מְדַבְּרֵיב – ממה שהפסוק אומר: "עַל פִּי דְרָבּוֹ", – שיש לחנך את הנער לפי הדרך שלו, מְשַׁמַּע שְׁאִינָה – דרך זו, דְרָף הָאֱמֵת לְאִמְתוֹ, – זוהי דרך לנער בלבד, ואינה הדרך האמיתית, וְאִם־כֵּן מֵאִי מְעֲלִיּוּתָא – מהי המעלה בכך עד, שְׁגַם כִּי יִזְקֵן לֹא יִסוֹר מִמֶּנָּה? – אדרבה, כשיתבגר – אכן, עליו לסור מדרכו של ה"נער", כדי להגיע לדרך האמיתית. מהי המעלה, איפוא, שלא יסור מדרך זו? אַף, הֵנָּה מוֹדַעַת זֹאת, – דבר ידוע הוא, כִּי שְׂרָשֵׁי עֲבוּדַת ה' וְיִסוּדוּתֶיהָ הֵן דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי, – יראה ה' ואהבת ה' הן השרשים והיסודות של עבודת ה', המתבטאת בקיום תורה ומצוות במחשבה דיבור ומעשה –

(* הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאי להוסיף שבסו"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ד) הערות מר"ה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות – נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה) 1. משלי כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' ה' יל"ה: שרש – שממנו נמצאים ונמשכים. יסוד – שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים ע"ז [ובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי]". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל לקמן 'כל מ"ע ומל"ת דאורייתא".

בַּה' עוֹשֶׂה, וְתִתְעַנֵּג עַל ה' – בקב"ה, תענוג נפלא. – בעבודה מסוג אחר ממש התענוג כשכר על העבודה, ואילו באהבה ועבודה זו, התענוג הוא באהבה ובעבודה עצמן. וְהוֹכוּם לְמַעְלַת אַהֲבָה רַבָּה זו – הֵם הַנִּקְרָאִים צְדִיקִים,

- אופן האהבה של צדיקים הוא בתענוג ושמחה, בַּדְּבָרִיב – כמו שכתוב:⁴ "שִׂמְחוּ

צְדִיקִים בַּה'" – כלומר, אופן העבודה בצדיקים הוא אהבה בשמחה ותענוג. למרות שכאמור לעיל, זוהי אהבה שמצד

הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד מישראל, ואם כך, הרי היתה צריכה להיות יכולת בכל יהודי

להגיע לאהבה כזו – מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, כי לשם כך נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. אַךְ, לֹא כָל אָדָם זוֹכֵה לְזוֹה, - להגיע לאהבה זו, שאז הוא במדריגת צדיק, **כִּי לֹא צְרִיךְ** – לשם כך נדרש, **זְבוּד הַחֶמֶד** – של הגוף, **בְּמֵאֵד מֵאֵד, וְגַם** – נדרשים לשם כך, לימוד תורה ומעשים טובים הרבה, כדי לזכות לַנְּשִׁמָּה עֲלִיּוֹנָה שְׁלִמְעֵלָה מְמַדְרְגַת רוּחַ – שעל-ידיה זוכה האדם לדרגת "נשמה" שהיא העליונה בין שלש הדרגות: "נפש", "רוח", "נשמה", שכן, מצד מדריגת ה"רוח" העבודה היא במדות שבלב, וְנַפְשׁוֹ - מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול – אלא זו מדריגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל – כלשון הכתוב: "ונשמתי שדי תבינים" – המשפיע על החומר להכניעו ולזככו. כִּמוֹ שִׁכְתָּב בְּרֵאשִׁית הַכְּמוֹה' שְׁעַר הָאֲהָבָה. – שאהבה כזו קשורה במדריגה של נשמה דוקא – על-כל-פנים מובן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם יפעל וייצור אותה בתוכו – שכן, אין באפשרותו ליצור אותה; הוא יכול רק להכשיר ולזכך את עצמו, כך שהאהבה שמהנפש תגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. וְהַשְּׂנוּת, - הבחינה השניה של אהבה היא אַהֲבָה שְׂכָל אָדָם יוֹכֵל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, - כל אדם יכול להגיע למדריגת אהבה זו, - כיצד? - בַּשְּׂנוּת הַיְטִב בְּעִמְקָא דְלֵבָא – בעומק הלב, שההתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, בְּדַבְרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאֲהָבָה לַה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל. – ישנם ענינים המעוררים את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי – וכאשר הוא יתבונן בענינים אלה – הֵן דְּרִיךְ בְּלָל, - גם כשהוא מתבונן באופן כללי, כִּי הוּא –

וְהִנֵּה, בְּאֲהֲבָה כְּתִיב – כתוב, בְּסוֹף פְּרָשְׁת עַקב: "אֲשֶׁר אֲנִי מַצִּיחַ אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ, לְאֲהֲבָה אֶת ה' וְגו'." וְצְרִיךְ לְהַבִּיחַ, אִיךְ שְׂנוּת לְשׁוֹן "עֲשִׂיָה" גַּבֵי אַהֲבָה – שהיא רגש שְׂבֵלָב? – הלשון "עשיה" מתאים על דבר של מעשה. כיצד,

איפוא, מתאים להשתמש

בלשון עשיה לגבי אהבה שהיא רגש שבלב? –

להלן יוסבר, שישנה

אהבה שאדם משיג אותה על-ידי התבוננות, על-ידי

התעמקותו בענינים

המעוררים אהבה זו. לכן

מתאים להשתמש לגבי

אהבה זו בלשון של עשיה – ליצור ולפתח

בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון

במדריגה העליונה יותר של אהבה, שלגביה לא מתאים להשתמש בלשון עשיה, מפני שאין זו אהבה הנוצרת ונפעלת על-ידי האדם: הוא רק עושה הכנה שאהבה זו תוכל להתגלות אצלו. אֵךְ הַעֲנֵן הוּא, דִּישׁ שְׁנֵי מִיְנֵי אַהֲבַת ה'. הַאֲחֵת, הִיא כְּלוּת הַנְּפִשׁ בְּמַבְעֵהָ אֶל בּוֹרְאָהּ, - בטבע הנפש ישנה אהבה כזו של "כלות הנפש". שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק מעצם ה"אין-סוף" – לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של כליון לעצמותה, ל"אין-סוף" ברוך-הוא. הרי מובן שאהבה זו אין צורך ליצור – ואף אין יכולת ליצור אותה – כיוון שהיא נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש לגלות אהבה זו של הנפש האלקית, שגם לב הבשר הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש שלו. כיצד היא אכן מתגלה? בְּאֲשֶׁר תִּתְנַבֵּר נַפְשׁ הַשְּׂכְּלִית עַל הַחֶמֶד – של הגוף, וְתִשְׁפִּילְהוּ וְתִכְנִיעֵהוּ תַחְתֵּיהָ, - דבר המתבטא בעבודת הנפש האלקית – לתקן את הנפש הבהמית ולזכך את הגוף על-ידי הנפש השכלית: על-ידי שהשכל מבין עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות הם במצב מרומם ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף, להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר".

וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף – אִוִּי תַתְּלֵחַב וְתַתְּלַחֵט – הנפש, בְּשִׁלְחַת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, - לא שלהבת של אהבה הנוצרת על-ידי התבוננות, אלא שלהבת של אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו, אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה להתגלות – ועתה היא מתגלה, וְתִגַּל וְתִשְׁמַח

מסויימת של ידיעה באלקות; וְאֶחָדָם בְּךָ – אחרי שיתבונן בפרטי גדלות ה', יִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבַת ה' הַגְּדוּלָּה וְנִפְלְאוֹת אֱלֹהֵינוּ, - בני ישראל, אהבה שהביאה לכמה פרטי ענינים: לִירֵד – לדרת, לְמַצְרִים "עֲרֹת הָאָרֶץ", - שם "ירד" כביכול

הקב"ה, לְהוֹצִיא נִשְׁמוֹתֵינוּ מִ"בּוֹר הַכְּפֹרֶל" שְׂהוּא הַ"סְמִיא־אֶחְרָא" רַחֲמָנָא לְעָלְוֹ, - בה היו בני ישראל שקועים רחמנא-ליצלן בהיותם במצרים – והוא יתברך הוציאנו משם, לְקַרְבְּנוּ אֱלֹהֵינוּ וְלִרְכִבְנוּ בְּשֵׁמוֹ מְמִשׁ, וְהוּא וְשֵׁמוֹ אֶחָד, - ועל-ידי היותנו דבוקים

בשמו התדבקנו בו יתברך. דִּהְיִינוּ, - כלומר: שְׂרוּמְמֵנוּ מִתְכַּלִּית הַשְּׁפָלוּת וְהַמְטָמְאָה לְתַכְלִית הַקְּדוּשָׁה, וְגִדְלָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׂאִין לָהּ קִין וְתַכְלִית, - ואחרי שיבין במפורט את גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני ישראל - אִוִי "כְּמִים תַּפְנִים אֶל פְּנִים" – הרי "לב האדם לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת מהזולת אליו; כך גם בענינו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", שִׁתְתַּעֲוֹרֵר הָאֶהָבָה בְּלֵב כָּל מְשֻׁפָּל וּמִתְבּוֹנֵן בְּעֵינָיו זֶה בְּעֵמְקָא דְלִבָּא, - בעומק הלב, לְאַהֲבָתָא ה' אֶהָבָה עִזָּה, וְלִדְבַקָּה בּוֹ בְּלֵב וְנַפְשׁ, כְּמוֹ שִׁתְתַּבָּרַר בְּמִקּוּמָה בְּאֲרִיכוֹת.

– היכן שמדובר אודות האהבה שבכחינת "כמים הפנים", והוא בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ו עד מ"ט.

הקב"ה, תִּיַיְנוּ מְמִשׁ, - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמבואר לעיל פמ"ד", וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ וְחַיּוֹ - בֵּן יֹאהֵב אֶת ה', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן וַיִּשִׁים אֶל לְבוֹ בֵּן ה' הוּא נַפְשׁוֹ הָאֲמִתִּית וְחַיּוֹ מְמִשׁ, - שהרי הקב"ה הוא הנפש והחיות של נפשו, וממילא הקב"ה הוא חיוו האמיתיים –

לכן ההתעמקות בזה תעורר בו אהבה להקב"ה, כאהבת האדם לנפשו ולחיוו, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בּוֹחֵר עַל פְּסוּק: "נַפְשִׁי אֲוִיתָ וְגו'". – הזוהר מפרש, ש"נפשי" הכוונה על הקב"ה: "נפשי", מפני שאתה, ריבוננו של עולם, הוא נפשי וחיי, לכן "אויתך", אני אוהב אותך ומתאוה לך. וְהֵן דְּרַף פְּרָט, - וגם כשיתבונן באופן פרטי – "כמבואר לעיל פמ"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שְׂפָתַיבּוֹן וַיִּשְׁפָּל בְּגִדְלָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוּשִׁי-בְּרוּךְ-הוּא דְרַף פְּרָטִית – כגון, בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא "ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיבי" – הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, כַּאֲשֶׁר יוֹכֵל שְׂאֵת בְּשֻׁבְלוֹ וְזֶה שְׂלַמְעֵלָה מְשֻׁבָּל, – ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם בידיעת החיוב" – וענינים שלמעלה מהבנתו, יבין אותם בידיעת השלילה", שאין הוא מבין את הדבר עצמו, אלא רק כפי שהדבר מושלל מענינים וגדרים מסויימים. כלומר, עניני האלקות שלמעלה מהבנתו, יבין אותם לכל-הפחות איך שהקב"ה מושלל מעניין ומושג זה וזה – בכך יש כבר גם מדה

ליקוטי חלק שני אמרים

הכרזל שהוא חס"א ר"ל לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש והוא ושמנו אחד דהיינו שרוממנו מתכלית השפלות והמוטאה לתכלית הקדושה וגדולתו ית' שאין לה קץ ותכלית אוי כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומתבונן בענין זה בעומקא דלבא לאהוב את ה' אהבה עזה ולדבקה בו בלב ונפש כמו שיתבאר במקומה באריכות.

כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחיוו. כן יאהב את ה' כאשר יתבונן וישם אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחיוו ממש כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתך וכו'. ותן דרך פרט שבשיבון וישכיל בגדולתו של מ"ה הקב"ה דרך פרטית כאשר יוכל שאת בשכלו ומה שלמעלה משכלו ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו לירד למצרים ערות הארץ להוציא נשמותינו מכור

~ יום חמישי ה' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, והנה ענין אהבה זו... עד עמ' עו, שית' במקומה.

מובאים ענינים המראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל: רק בְּאֲבוֹתֶיךָ חֶשֶׁק וְגו', וּמִלְתָּם וְגו', בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ וְגו', - ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים

לרוב, דבר הדורש, כפי שהפסוק אומר להלן, את הענין של: וְאֶהָבָתָ

וְהִנֵּה, עֵינֵי אֶהָבָה זו – האהבה הבאה מהתבוננות, רִצָּה מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלֵיוֹ-הַשְּׁלוֹם לְמַעַ - לטעת, בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּפִרְשָׁה: "וְעֵתָהּ יִשְׂרָאֵל וְגו'", בְּפִסּוּק: "הֵן לָהּ אֱלֹהֶיךָ הַשְּׁמַיִם וְגו'", - בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה'; ובפסוקים הבאים אחריו

ליקוטי חלק שני אמרים

לה' אלוהיך השמים וכו' רק באבותיך חשק וכו' ומלתם וכו' כשבעים נפש וכו' ואהבת וכו'. ולכן סיים דבריו על

והנה ענין אהבה זו רצה מרע"ה לביע בלב כל ישראל בפרשה ועתה ישראל וכו' בפסוק הן

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכ"ז הוא ענין כללי – חיים ואהבת חיים. ואין שייך בזה (כ"כ) חילוקי דבקות ופרטים וכו'".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה – עיין פמ"ו". 7. עקב י, יב – יד – טו – טז – כד.

שלא לך לא מתאים לגביה לשון ציווי, אלא שהיא — אהבה זו היא מתן שכרן של צדיקים, למעם מעין עולם־הקא בעולם הנות, - העולם־הבא הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" — תענוג מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה זו, שעליה — על מדריגת אהבה זו, נאמר¹²: "עבודת מתנה אתן את בהנתכם"¹³, - שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, כמו שיתבאר במקומה — היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה בתענוגים. להלן מסיים רבנו הזקן את אשר התחיל להסביר

במה מתבטאת מעלת "חנוך לנער על פי דרכו", עד ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", כלומר, כש"יזקין", כשיגיע למדריגת עליונה יותר, לא יסור מדרך העבודה שהיא ענין של "חנוך לנער" בלבד. כדי להקל על הבנת הענין, הרי הביאור בקצרה הוא: למרות שהאהבה הנמוכה יותר, הבאה על־ידי התבוננות, היא בבחינה של "חינוך" (דרך העבודה של "נער" שכל אחד יכול להגיע אליה) בהשוואה למדריגת העליונה יותר של אהבה, שהיא עצמותית ותמידית (והשייכת לצדיקים בלבד) — הרי יש בה (באהבה של "חינוך") מעלה, שגם כשנמצא במדריגת צדיק, הכוללת מדריגת האהבה העליונה יותר — עליו להזדקק גם אז להאהבה של "חינוך" הבאה על־ידי התבוננות. שכן, גם בצדיק יכול להיות אי־פעם, שהמדריגה העליונה שלו באהבה בתענוגים לא תהיה אצלו בגילוי; במיוחד משום שכשעולים ממדריגה למדריגה, נדרש, לפני שמגיעים למדריגה העליונה יותר, לסגת מהמדריגה הקודמת, וזאת כדי שהיא לא תפריע להגיע למדריגה העליונה יותר — ואז, כשחסרה לו המדריגה שלו באהבה, הוא עובד את ה' כמה שנשאר לו ממדריגת האהבה הראשונה שלו, האהבה של "חינוך" הבאה על־ידי התבוננות, בה "התחנך" לפני שהגיע למדריגת צדיק.

וגו"⁸. — להגיע לאהבת ה'. ולכן סים דבריו — בפרשה זו, על אהבה זו: "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה", - שלכאורה לא מובן, כיצד מתאים לומר על אהבה — שהיא רגש שבלב — לשון עשיה? — אלא, מפני שמדובר על אהבה

הבאה מהתבוננות, עליה מתאים הלשון "לעשותה", משום, שהיא אהבה עשויה בלב, על־ידי תפינה והרעת — ההבנה והעמקה, בדברים המעוררים את האהבה — ברם, לכאורה אפשר לשאול: מכיוון שיש לעורר אהבה זו על־

ידי התבוננות, היה על הפסוק להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד, שאכן: ועל זה צוה בְּכָר תחלה — בפרשה ראשונה של "קריאת שמע": "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך"¹⁰, כדי שעל־ידיה תבא לאהבה את ה', פראיתא — כפי שמובא ב'ספרי' על פסוק זה¹¹. והנה, על אהבה זו השנית — הבאה מהתבוננות, שיך לשון מצוה וציווי, - כלשון הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי, לכאורה, לא מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של ציווי, כיוון שאהבה היא הרי רגש הלב, וממה נפשך: אם יש לו רגש זה, מיותר הרי הציווי; ואם חסר לו רגש זה, מה יועיל הציווי? — ברם, לגבי אהבה זו מכיון שהיא באה מהתבוננות, מתאים להשתמש בלשון ציווי: ציווי שיתבונן ויעורר את האהבה. דהינו — כלומר, כוונת הציווי היא: לשום לב ודעתו בדברים המעוררים את האהבה. אבל באהבה ראשונה, - לגבי מדריגת האהבה הראשונה אודותה דובר לעיל, שהיא שלִהבת העולה מאלוהי, - ואין היא אהבה שיוצרים אותה, לא שיך לשון ציווי ומצוה פלל. ולא עוד, - לא זו בלבד שמדריגת אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על־ידי התבוננות,

ליקוטי חלק שני אמרים

מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה אבל באהבה ראשונה שהיא שלִהבת העולה מאלוהי לא שיך לשון ציווי ומצוה כלל ולא עוד אלא שהיא מתן שכרן של צדיקים למעום מעין עו"הב בע"הו שעליה נאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם כמו שיתב' במקומה

8. שם יא, א. 9. יא, כב. 10. ואתחנן ו, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך — מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל". 12. קרח יח, ז. 13. על הפירוש שבחינת כהונה בעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא — ויל"ע אגה"ק רס"ח".

~ יום שישי ו' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עו, אך הנה ידוע... עד עמ' עו, יתברך וית'.

בַּעֲבוּרְתוֹ, בִּי נִשְׁאָר בָּהּ – בעבודתו, בְּחִינַת רְשִׁימוֹ – רושם, מְמַדְרַגְתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה. אֵךְ עֵקֶרָהּ – עיקר עבודתו באה אז מֵאַהֲבָה שְׁנֵתְחַנֵּךְ וְהַרְגֵּל בָּהּ מְנַעֲרֵיו, בְּמַרְם – לפני, שְׁהֵנִיעַ לְמַדְרַגַת צְדִיקָה. – ולמדריגה העליונה יותר של

אהבה; שאז היתה עבודתו באהבה הזאת הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" – הנה גם כעת עיקר עבודתו הוא באהבה זו. וְזֵהוּ שְׁפָתוֹב: "גַּם בִּי יִזְקֵן וְגו'". – מ"דרכו", בה מתנכס את ה"נער". – לא נאמר "גם בזקנתו לא יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך, אלא כתוב "כי יזקין" –

כשהוא בתהליך של התבגרות, כלומר: בהליכתו ועלייתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת לשניה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבגרות ושל התעלות למדריגה עליונה יותר) – לא יסור אז מהדרך (מהאהבה) בה נתחנך בנערותו. וְהֵנָּה, רִאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְנַעֲרִים הָאַהֲבָה וְהִירָאָה וְיִסְדֵּן – אהבה ויראה הן הרי, כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה והיראה¹⁷, הֵיא הָאֱמוּנָה הַתְּהוֹרָה וְנִאֲמַנָה בְּיַחְדָּו וְאַחֲדוּתוֹ וְיִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה: – "אחדותו" היינו מה שכל הנבראים מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. – אמונה טהורה, היינו ש"לוקחים" באמונה את הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס מה שלמעלה מהשכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס ו"לוקחים" אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי "כל חוש תופס מוחשו": על שכל "לקחת" ענינים של שכל, ועל אמונה "לקחת" ענינים שלמעלה מהשכל. וכיוון שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם – אין זו אמונה טהורה. דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, אז היא אמונה טהורה. כמו בענין אחדות ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם שלמעלה מהבנה, צריכים אפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להבינם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

אך הנה ידוע לַיּוֹדְעִים, מַעֲמָא דְקָרָא מֵאֵי דְבְתִיב: – טעם הפסוק מה שנאמר: "בִּי שֶׁבַע יְפוֹל צְדִיק וְקָם"¹⁸, – שגם בצדיק שייך ענין ה"נפילה", שהוא נופל ממדריגתו ועולה לאחר מכן שוב – כך, שישנו זמן שאין הוא במדריגת אהבה

בתענוגים, וּבְפָרְט – שמצד סדר העבודה נדרש שבזמנים מסויימים לא יעמוד הצדיק במדריגתו, מפני שְׁהָאָדָם נִקְרָא "מְהַלֵּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד", – האדם נקרא "מהלך", הוא הולך ועולה ממדריגה למדריגה, ובאופן שהמדריגה אליה הגיע היא באי־ערוך למעלה מהמדריגה הקודמת, זהו ענינו האמיתי של "עומד" וְלֹא "עוֹמֵד" הנמצא תמיד במדריגה אחת, או גם כשהעליונות של המדריגה השניה היא ביחס מסויים למדריגה הראשונה, שאז לא נדרש (כפי שיוסבר להלן) שלפני שהוא מגיע למדריגה השניה, הוא מוכרח לסור ממדריגתו הראשונה. להיפך, המדריגה הראשונה מסויעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך" אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא עליונה שלא בערך – מפריעה אז המדריגה הראשונה למדריגה העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו הראשונה, כדי שיוכל להגיע למדריגה השניה¹⁹, וְצָרִיף – האדם המהלך, לִילֵף – ללכת, מְמַדְרַגְתָּה לְמַדְרַגְתָּה, וְלֹא לְעַמּוֹד בְּמַדְרַגְתָּה אַחַת לְעוֹלָם, – שכאמור, גם כשהמדריגה (העליונה) השניה היא בערך למדריגה הראשונה, הן נקראות שתייהן מדריגה אחת, וּבִין מַדְרַגָּה לְמַדְרַגָּה מַרְם שִׁנִּיעַ לְמַדְרַגָּה עֲלִיוֹנָה מְמַנָּה, הוּא בְּכַחֲחִינַת "נְפִילָה" מְמַדְרַגְתָּה הָרִאשׁוֹנָה. – כך, שאז אין לו את מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. אֵךְ "בִּי יְפוֹל לֹא יוֹמַל" בְּתִיב²⁰, – גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי מעבודתו, וְאֵינָה נִקְרָאת נְפִילָה – מה שאומרים "כי יפול" ו"שבע יפול צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין זה נקרא נפילה, אֲלָא לְגַבִּי מְדַרְגָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, – בהשוואה למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה, וְלֹא לְגַבִּי שְׁאָר כָּל אֲדָם חַס־וְשָׁלוֹם, – שיהיה חלילה למטה מאלה שאינם במדריגת צדיק, שְׁאֵתָּעֵל־פִּי בְּן – למרות ה"נפילה" שלו, הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָאָדָם

ליקוטי חלק שני אמרים

ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו שאעפ"כ הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי נשאר בה כח' רשימו ממדריגתו הראשונה אך עיקרה מאהבה שנתחנך והרגל בה מנעוריו כמרים שהניע למדרגת צדיק וז"ש גם כי יזקין וכו'. והנה ראשית הדיברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביהודו ואחרותו יתברך וית':

14. משלי כד, טז. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)". 16. תהלים לו, כד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפ"ז זהו סותר הנ"ל – שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך,

~ שבת קודש ז' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, שער היחוד והאמונה... עד עמ' 152, ימי בראשית.

שער היחוד והאמונה

(השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה")
 להבין מעט מוער מה שכתוב בזהר, ד"שמע ישראל כו"
 - הוא יהודא עלאה, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - הוא יהודא

תתאה. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תוכן שער היחוד והאמונה הוא" - להבין, ולו במעט משהו ממה שכתוב בזהר (ח"א יח, א. יב, א. ועוד), ש"שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" הוא האופן העליון ביותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (המלה "ועד" בחילופי אותיות היא "אחד", כנאמר בזהר), הוא האופן התחתון יותר בהבנת אחדות ה', להבין, איך יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון

ותחתון, וביאורם -

פרק א. כתוב¹: "וידעת היום והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת - אין עוד"² - פירושו הפשוט של הפסוק הוא, שאין א-ל נוסף בשמים ממעל ועל הארץ ומתחת לארץ. וצריך להבין: וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה - שרוי במים מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל-כך "והשבת אל לבבך" - כלומר, להתבונן היטב ולשים לב כי אין הדבר כך? הנה, פתיב: "לעולם, ה', דברך נצב בשמים", ופרש הפעל-שמיטוב ו"ל: - הסביר באריכות, ובביאור באופן של הפצה⁴ שפירושו הפסוק הוא: כי דברך - של הקב"ה, שאמרת "יהי

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מוער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יהודא עלאה ובשכמל"ו הוא יהודא תתאה:

פרק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ו"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוּבשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו והוורות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות

רקיע בתוך המים וגו'" - שמדיבור ואותיות אלו נברא רקיע השמים, תבות ואותיות אלו, הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים, ומלבושות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם, - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ול"ק - שהדבר נאמר מכבר, לפני

כמה אלפים שנה" - פדכתיב: - כמו שכתוב⁵: "ודבר אלהינו יקום לעולם", "ודבריו חיים וקיימים לעד כו'" - ולא זו בלבד שהדברים מתייחסים לנברא כמו "בשמים", הקיים תמיד (השמים וצבא השמים שמש וירח כו' קיימים באיש"ש: כל פרט שבהם קיים תמיד) - אלא גם צבא הארץ (ה"קיימין במין": המין בלבד קיים, ואילו הנבראים הפרטיים מתחלפים) מן ההכרח שבכל נברא תתקיים תמיד החיות האלוקית

שבראה אותו, ותיצור ותחיה אותו מחדש, כפי שהדבר הוא לגבי "שמים", שהדיבור מוכרח לעמוד בו תמיד, כפי שהוא מבאר להלן, כי אלו היו האותיות - של המאמר האלקי שברא את השמים, מסתלקות פרגע חסד ושלום וחזרות למקורן - לאותה דרגה באלקות שממנה באות האותיות, היו כל השמים - כל הרקיעים, אין ואפס ממש, והיו כלא היו כלל, וכמו קדם מאמר "יהי רקיע כו'" ממש - שאז לא הייתה קיימת כלל שום מציאות של רקיע, כך גם עתה לא הייתה קיימת שום מציאות של רקיע אילו האותיות היו מסתלקות ממנו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהדברים אמורים לא רק לגבי רקיע, אלא כך הדבר גם בכל הנבראים: וכן ככל

דאמונה, ובפרט - טהורה), או ע"י האהבה העליונה - (דרך באבותיך גו'). - וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביחודו כו' (יחוד' יחוד' וכו'. שבה לבארם עתה) ואיך מעוררת האהוד' כו' ע"י הבינה ודעת בכ"ז (ושאעפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חייו כו') וכו'. ולפי' הפי': ראשית הדברים - שכמה 'דברים' ישנם (שה' חיו, גדלות ה' וכו' - כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד מש"כ פל"ג 'כשיעמיק כו' באמונה כו' באמונתו ביחוד ה' כו' כל התרי"ג מצות'. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועיי"כ הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו' התבוננות ביחוד' ויחוד' כו' האהוד' כו'. 1. ואתחנן ד, לט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה בא בהמשך לקודמו אתה הראת (בעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשחיתון גו' (- מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה גו'. 3. תהלים קיט, פט. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובא בלקו"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק]. 5. ישעי' מ, ח.

וזהו שכתב הארי ז"ל, שגם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים, - בהם לא נראית שום חיות ושום רוחניות, יש בחינת נפש וחיות רוחנית. דהיינו, - איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו? - זו בחינת התלבשות אותיות הדבור, מעשרה מאמרות ומחנות את הדומם, להיות - שיהא הדומם יש, מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית - שבמקום המצב שלפני ששת ימי בראשית שאז לא היתה קיימת שום מציאות של "דומם",

אלא רק "אין ואפס" - תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות האותיות של "עשרה מאמרות" - ואם כן, האותיות של "עשרה מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחנית של ה"דומם".

ליקוטי אמרים

עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובהי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש הארי ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בהי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומחנות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

הברואים שכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפלו ארץ הלזו הגשמית ובהינת דומם ממש, - הדברים הדוממים שבהם לא נראית שום תנועה של חיות ושל רוחניות, גם לא החיות הנראית ב"צומח" כשגדל מקטן לגדול, ואילו ב"דומם", כמו אדמה, אבנים וכדומה, לא נראית שום חיות, אלא חומר בלבד - אף-על-פי-כן גם ב"דומם" קיים תמיד הכוח האלקי שברא אותו, אלו היו מסתלקות ממנה כרגע חס-ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית - בתחילת בריאת העולם, היתה -

הארץ, חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש - שאז הרי לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ.

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מע"ח ש"נ (פ"ב, יוד)".

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

14 תחילה מונה הברייתא את הדברים שבהם דינה של סוריא כדין
15 חוץ לארץ: האחד, עפרה טמא כחיוץ לארץ - סוריא יש בה טומאת
16 ארץ העמים כמו בחוץ לארץ.
17 השני, והמוכר עבדו הכנעני לסוריא, דינו כמוכר את עבדו כחיוץ
18 לארץ, והעבד יוצא לחירות.
19 השלישי, והמביא גט מסוריא שנכתב שם והובא על ידי שליח
20 לארץ ישראל, דינו כמביא כחיוץ לארץ וצריך השליח לומר לפני
21 נכתב ובפני נחתם. ובשלישה דברים דומה סוריא לארץ ישראל:
22 האחד, חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל.
23 השני, והרוצה ליכנס לה כמורה נבוכים - קיימת אפשרות להכנס
24 לסוריא מבלי להטמא בטומאת ארץ העמים, וכפי שיבואר להלן.
25 השלישי, והסוקנה שדה כסוריא

1 כמאתים שנה לאחר מכן, שמונים שנה קודם החורבן, הוסיפו
2 חכמי אותו הדור וגורו טומאה גם על אויר ארץ העמים, וגם
3 טומאה זו היתה טומאת ספק. טומאת העפר נקראת בגמרא גם
4 'טומאת גושה', כלומר טומאת גוש העפר, וטומאת האויר נקראת
5 'טומאת אוירה'.
6 שנים מעטות אחרי החורבן, הוסיפו וגורו באושא טומאת עפר
7 ארץ העמים לא תהיה טומאת ספק אלא טומאה ודאית, ותרומה
8 שנוגעת בעפר ארץ העמים נשרפת, אבל טומאת אויר ארץ
9 העמים נשארה טומאת ספק.
10 הנו רבנן, בשלישה דרכים - עניינים שוותה סוריא בדינה לארץ
11 ישראל, ובשלישה שוותה בדינה כחיוץ לארץ:
12 סימן לענינים שידונו להלן, ע"ב ועפר, עבדו, כ"ר ומביא גט,
13 מעשרו, ר"ק וטהרה, קונה שדהו;

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' ב

8 שגם הוא בכלל הנכסים, והוא קונה את עצמו וגם את שאר
9 הנכסים. אבל אם שירי קרקע או מטלטלין כל שהוא, כגון שכתב
10 כל נכסי קנויים לך חוץ מקרקע אחת, לא יצא בן חורין, כיון שאנו
11 אומרים שכשם שהוא שירי מכל נכסיו לעצמו קרקע או מטלטלין,
12 כמו כן שירי לעצמו את העבד, ומה שאמר 'כל נכסי קנויים לך',
13 לא נתכוין אלא להחניף לעבד, כאילו הוא משחררו ונתן לו
14 נכסיו. זו שיטת תנא קמא, הוא רבי מאיר. אבל רבי שמעון אומר

1 אבל את הנכסים לא קנה, כל עוד לא קיים השטר על ידי שני
2 עדים.
3 הגמרא מקשה על רבא: אמר ליה רב אדא בר מתנה לרבא, כמאן
4 - כשיטת איזה תנא אתה אומר את דבריך, מן הסתם כשיטת רבי
5 שמעון האמר פליגינן דיבורא - שאפשר לחלק דיבור לשנים, וחלק
6 אחד יתקיים וחלק אחר לא יתקיים. דתנן - ששינוי במשנה (פאה
7 פ"ג מ"ח), הנותב בשטר שכל נכסיו יהיו לעבדו, יצא בן חורין, כיון

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי

א סיון, מה לעומר, ר"ח

ה'תש"ג

ער י"ב בח'ש - ועד בכלל - אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: במדבר, ששי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ומהו הלבוש . . . "עג" התורה.

"זרוק חוטרא לאוירא, אעקריה קאי" [=זרק מקל לאויר - על 'עקרו' למקורו הוא תמיד יחזור]. נחלה בלי מצרים הנחילו אבותינו רבותינו הקדושים לכבוד חסידים הראשונים, אשר בני בניהם ובני בנותיהם לדורותיהם, באיזה מדינה וסביבה שיהיו, יהיה אצלם אותו ה"עקריה", והוא המשכת פנימיות הלב אל צור מחצבתו. לפעמים ה"עקריה" מכסה ונעלם בכמה לבושים, וזאת היא עבודת החפץ בחיים, להסיר את הפסויים ולקבץ לו זמני למוד בתורת החסידות ולנהג במנהגי עדת החסידים.

יום שני

שבת

ב סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שביעי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובירידתה . . . בשם שכינה.

אנא בכח - בקבלת שבת - אומרים בלחש.

ופרוש עלינו כו' - בקבלת שבת - בצמירה.

בשנת תקפ"ט חל שבת פרישת במדבר ה' בסיון. קדם הדלקת נרות של שבת אמר ה"צמח צדק" מאמר "שאו את ראש גו' אבותם". פירש 'שאו' כפרוש הרב אבן-עזרא, מענין "כי תשא את ראש". ובאור הענין, שעל-ידי עבודת הארת הנשמה שבגוף, נעשה עליה בראש ועצם הנשמה כמו שהיא למעלה. והסביר כמה פסוקים ומאמרי זהר ומדרש. בשבת בצהררים אמר רבנו הדרוש "וארשתיה לי לעולם" ובאורו שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום א' דחג השבועות אמר רבנו את הדרוש "וספרתם לכם" ובאורו - שנדפסו ב"לקוטי תורה". ביום השני דחג השבועות בסעודת יום-טוב אמר רבנו את הדרוש "והחכמה מאין תמצא", והוא באור השני בענין "תספרו חמשים יום" הנדפס ב"לקוטי תורה".

יום שלישי

יום ראשון

ג סיון, מז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: יח-כב.

תניא: פרק נג. והנה . . . 148- ל"ח.

בשהסתפרו בימי הגבלה, קדם ערב חג השבועות, לא היתה רוח אדוני-אבי-מורי-ורבי (הרשב"ב) בוחה מזה.

המעין בשיטת 'תוספות' דבור-המתחיל "תורה" (שבת פט. א) יבין, שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה, וה' יתברך מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדגמת הטרדתו בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

יום רביעי

יום שני

ד סיון, מח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: ובבית שני . . . "148" ברתא.

חג השבועות הוא זמן המכשר לעשות הפל לטובת למוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

יום חמישי

יום שלישי

ה סיון, עחה"ש, מט לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: וז"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאס דארף מען אליין. דאס איז געווען די גאנצע תורה. דער צ"צ האט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאגט געווארען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואס זיי קענען הייליג מאכען דעם היינט און דעם מארגען, אבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואס דאס דארף מען אליין.

תרגום

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבנו הזקן 'תורה':

"וקדשתם היום ומחר גו'". "וקדשתם היום ומחר" זהו מלמעלה, אבל "וכבסו שמלתם" זה צריך [לעשות] לבד. זו היתה כל התורה! ה'צמח צדק" באר: "וקדשתם" נאמר למשה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא – שהם יכולים לקדש את היום ואת המחר; אך נחוצו לכך "וכבסו שמלתם" – לבושי מחשבה דבור ומעשה, שזה צריך [לעשות] לבד.

יום שישי

יום רביעי

ו סיון, א דחה"ש

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה, אין אומרים אקדמות.

שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הסתלקות הפעל-שם טוב – ביום הרביעי א דחג השבועות תק"ך, ומנוחתו כבוד במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר על זה – יום ד כ בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג – ביום הרביעי בטלו המאורות.

שבת
קודש

יום חמישי ז סיון, ב דחג השבועות [בחול"ל] ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תנאי: שער היחוד . . . כולא חד.

בשיאות בפינים:

כְּשֶׁאוֹמְרִים תִּבֶּת יְבָרְכֶךָ – הַמִּתְבָּרֵךְ רֵאשׁוּ בְּאֲמָצֵעַ. ה' – מִסֵּב רֵאשׁוּ לְיַמִּינוּ, שֶׁהִיא שְׂמֵאל הַמְּבָרֵךְ. וַיִּשְׁמְרֶךָ – בְּאֲמָצֵעַ. יָאֵר – לְשִׂמְאֵלוֹ שֶׁהִיא יָמִין הַמְּבָרֵךְ וְכוּ'. שְׁלוֹם – רֵאשׁוּ בְּאֲמָצֵעַ. אֲמִירַת רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם – בְּשִׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְנַגְּנִים דְּוָקָא, אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים הַתְּבוֹת צְרִיךְ לְשִׁמוּעַ. כְּשֶׁמְנַגְּנִים לְ"וַיִּשֶׁם", אוֹמְרִים רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם . . . הַצְּדִיק. כְּשֶׁמְנַגְּנִים לְתֵבֶת "לֵךְ" – וְאִם . . . אֲלִישֵׁעַ. לְ"שְׁלוֹם" – וְכִשֶׁם . . . לְטוֹבָה. כְּשֶׁאוֹמְרִים [הַכֹּהֲנִים] "שְׁלוֹם" – אוֹמְרִים [הַקֹּהֵל] "וְתִשְׁמְרֵנִי וְתַחַנְנֵנִי וְתִרְצַנִּי". "אֲדִיר בְּמָרוֹם" אוֹמְרִים אַחַר עֲנִית אָמֵן, כְּשֶׁעֲדִין הַטְּלִית עַל פְּנָיו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

13 בפילגש בגבעה, או כשבורחת מבעלה מחמת פחד, אינה נזהרת
14 ונופלת באחד הבורות או מהגשר. וחילול שבת, שפעמים שהאשה
15 לא הספיקה לבשל מערב שבת או שלא הדליקה את הנר מבעוד
16 יום, ומפחד בעלה, היא מבשלת או מדליקה את הנר בשבת.
17 הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין הנהגת הבית: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר
18 הֲנִית, הָא דְאָמְרֵי רַבִּינָן – מַה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנַה (שבת לד.) שֶׁלֹּא
19 דְּבָרִים צְרִיךְ אָדָם לִזְמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֲרֵב שֶׁבֶת עִם הַשִּׁיבָה – מִבְּעוֹד
20 יוֹם קוֹדֵם שֶׁקִּיעַת הַחֲמָה, עֲשִׂיתֶם – הָאֵם עִישַׁרְתֶּם אֶת הַפִּירוֹת
21 שֶׁנֶּאֱבָל בְּשַׁבַּת. עֲרֵכְתֶם – הָאֵם עֲרַבְתֶּם עִירוֹבֵי חֲצִירוֹת שֶׁנֶּאֱבָל
22 לְטַלֵּל בְּשַׁבַּת בַּחֲצֵר, הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. דִּיבּוּרִים אֵלּוֹ שֶׁהֵם לִזְרוֹ אֶת
23 בְּנֵי הַבֵּית צְרִיךְ

1 בקערה היא אונס, ונימא פשיעויותא – ושערה שנמצאת באוכל
2 היא פשיעה, ולכן אמר אליהו שזבוב מצא ולא הקפיד ונימא מצא
3 והקפיד.
4 אָמַר רַב הִסְדָּא, לְעוֹלָם אֵל יִמִּיל אָדָם אִימָה וְתִירָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁהָרִי
5 פִּילַגְשׁ בְּגִבְעָה הִטִּיל עָלֶיהָ כַּעֲלָה אִימָה וְתִירָה, וּמַחֲמַת זֶה בִּרְחַח
6 לְבֵית אֲבִיהָ, וּכְשֶׁחֹזְרָה מִשֶּׁם עִם בַּעֲלָה הוֹכְרָחוּ לְלוֹן בְּגִבְעָה אֲשֶׁר
7 לְבַנְיָמִין וְשֶׁם נֶאֱנָסָה עַל יַדֵּי אֲנָשֵׁי הַגְּבֻעָה, וְנִגְרַם הַדְּבַר שֶׁהִפְלִיחַ
8 בְּמָה רִבְבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל הַמְּטִיל אִימָה
9 וְתִירָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, סוֹף הוּא כָּא לִירֵי שֶׁלַּע עֲבִירוֹת, גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת
10 וְשִׁפְכוֹת דְּמַיִם וְחִילּוֹל שֶׁבֶת. גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת, שְׂכָאֲשֶׁר הָאֵשָׁה צְרִיכָה
11 לְטַבּוֹל לְנִידְתָּהּ בּוֹמֵן שֶׁהִצִּינָה גְדוּלָּה, הִיא חוֹשֶׁשֶׁת לִזְמַר לְבַעֲלָהּ
12 שֶׁלֹּא טַבְּלָה וְהוּא בָּא עָלֶיהָ בְּנִידְתָּהּ. שִׁפְכוֹת דְּמַיִם, או כפי שהיה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

11 – אם רואה אדם שמוזנותיו שלמים, כלומר, מצומצמין בדיוק לכל
12 צרכיו וכדי מחייתו, אבל לא נשאר לו לתת לאחרים, נעשה מהן
13 צדקה. וכן רבים – וכל שבין בשבן מרובין שעליו לתת צדקה. מאי
14 – מה הכוונה וכן נגזו ועבר'. תנא דבי רבי ישמעאל, כל הגוזז
15 מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם. משל לשתי רחילות
16 שהיו עוברות במים אחת גוזזה ואחת אינה גוזזה, גוזזה עברה את
17 הנהר לפי שנגזו צמרה ואינו מפריע לה לעבור' ושאין גוזזה לא
18 עברה לפי שהצמר מפריע לה, כך גם מי שגוזז מכספו לצדקה
19 עובר וניצל מדין של גיהנם.

1 דרש זה משמיה דרב אסי. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל
2 הסיר המצנפת והרים העמדה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש
3 ברוך הוא, רבונו של עולם, ואת אתה עושה להן לישראל שהקדימו
4 לפניך בסיני נעשה לנושע. אמר להן הקב"ה, וכי לא אעשה ואת
5 להן לישראל, שהשפילו את הנבות והגביות את השפל – שזולזלו
6 בכבוד ה' וכיבדו אלהים אחרים, והעמידו צלם פתיכל.
7 הגמרא מביאה דרשה נוספת של רב עירא: דרש רב עירא, וימנין
8 אמר לה – פעמים אמר את הדרש הזה משמיה דרב אסי וימנין
9 אמר לה – ופעמים אמר משמיה דרב אסי. מאי דרתיב (נחום א יב)
10 'בה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר' וגו'. 'אם שלמים'

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון א' סיון ~

האם מותר למכור ספרי קודש?

הרא"ש שהאיסור הוא משום שמבטל את הלימוד בו, הרי אם נשאר לו ספר אחד כדי ללמוד, אין איסור במכירת הספר הנוספים (ראה שו"ת ויצב אברהם ב, סא).

וה'מרדכי' (מגילה סי' תתכד) כתב כי איסור המכירה נאמר רק על ספר-תורה של ציבור אך לא על ספר של יחיד, אולם מסגנון דברי הרמב"ם מבואר שהאיסור חל גם על של יחיד (בית יוסף אור"ח סי' קנב), וכן הדין נותן לשיטתו שזהו מדיני כבוד ספר-תורה, ובזה הרי אין חילוק בין ספר של ציבור לספר של יחיד.

להלכה, ה'שלחן ערוך' (אור"ח סי' קנגס"י) הביא את שתי הדעות לגבי ספר תורה של יחיד, ולגבי שאר ספרים החמיר כדעת הרא"ש (יור"ד סי' ער ס"ב). אולם נראה שמותר למכור ספרים כפולים כדי לקנות אחרים, או למכר ספרים כדי לקנות אחרים הנחוצים לו יותר, כי לדעת הרמב"ם מלכתחילה אין איסור במכירת שאר ספרים, ולדעת הרא"ש האיסור הוא משום ביטול הלימוד בהם, אולם אם המכירה היא לתועלת הלימוד, אין טעם לאסור (ראה שו"ת ויצב אברהם שם).

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק י, הלכה ב: ספר תורה הקשר - נוהגין בו קדשה ונתנה וקבוצ גדול. ואסור לו לאדם למכר ספר תורה, אפילו אין לו מה יאכל, ואפילו היו לו ספרים רבים.

מדברי הרמב"ם מבואר שהאיסור למכור ספר-תורה הוא משום זלזול בכבודו של הספר, וזהו מכלל דיני כבוד ספר-תורה המבוארים בהלכות אלו.

אך לדעת הרא"ש (הלכות ס"ת א, א) האיסור הוא משום שבכך יתבטל מללמוד בו, ולכן כתב שהאיסור קיים גם בשאר ספרי קודש שעיקר הלימוד כיום נעשה מתוכם ובהם מקיימים את מצות כתיבת ספר תורה.

אך לדעת הרמב"ם נראה שאין לאסור מכירת שאר ספרי קודש, שהרי הדינים המיוחדים של כבוד ספר-תורה לא נאמרו בהם.

ונפקא מינה' נוספת: לדעת הרמב"ם "אפילו היו לו ספרים רבים" אסור למכור אף אחד מהם, שהרי על כל אחד מהם חלים דיני הכבוד והאיסור לזלזל בו, אולם לדעת

~ יום שני ב' סיון ~

האם חייבים ללבוש ציצית?

הבאה מדובר על מי שיש לו ציצית בהישג יד ועל כך נאמר שעל כל אדם להיזהר ללבושה (ציץ אליעזר ח סי' ד, ב).

ויש שביארו: כוונת הרמב"ם ללמד שצריך להיזהר בציצית משני טעמים: א. מצד עצם המצוה, ויש לאדם להביא את עצמו לידי חיוב אף אם עדיין אינו מחויב, וזה שייך דוקא לחסיד. ב. מצד מעלתה של ציצית המביאה לקיום כל המצוות, כדברי הרמב"ם בהלכה הבאה: 'שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', ולכן יש לכל אדם להיזהר בה וגם אם אין לו בגד של ארבע כנפות צריך לקנות כדי לקיים מצות ציצית (או נדברו ב סי' נה).

וכן משמע מדברי רבים מהראשונים שיש חיוב לקנות בגד של ארבע כנפות כדי לקיים מצות ציצית (ראה תוספות פסחים שם בתירוק השני. אכן עזרא שלח פט"ו, לט. שו"ת מן השמים סי' טז). וה'צמח צדק' (פס"ד אור"ח ס"ב סק"י) כתב על אי לבישת ציצית: 'זה לא

הלכות ציצית פרק ג, הלכה יא: אף על פי שאין אדם מחייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו. מלשון הרמב"ם משמע שאין חיוב מן הדין ללבוש בגד עם ציצית אלא של'אדם חסיד' לא ראוי להיפטר ממצוה זו. אך בהלכה הבאה כתב: 'לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן', ומשמע שהכוונה לכל אדם ולא רק לחסיד, וכן מצאנו בגמרא (פסחים ק"ג, ב): 'שבעה מנודין לשמים... מי שאין לו ציצית בבגדו', ואם כן זהו חיוב לכל אדם.

ויש שביארו לפי דברי התוספות (שם ד"ה ואין), שרק אדם שיש לו ציצית ואינו לובשה נקרא מנודה לשמים, אך מי שאין לו אינו צריך לטרוח ולהשיג בגד עם ציצית. ובכך מיושבים גם דברי הרמב"ם, כי בהלכה זו נאמר שאין אדם חייב לקנות לו טלית' וזו מידת חסידות בלבד, אך בהלכה

יעשה שום אדם עכשיו ח"ו... ואין זה מידת חסידות לברך כי אם מצוה דאורייתא, כמו שכתוב וראיתם אותו וזכרתם... ומוסיף הרבי (אגרות קודש ח, עמ' סו): מאחר והפסוק מקשר את

מצות ציצית עם זכירת כל המצוות, הרי כשם שמצות הזכירה היא בכל עת ובכל שעה, כך גם סיבת הזכירה שהיא ראיית הציצית צריכה להיות כל הזמן.

~ יום שלישי ג' סיון ~

ברכת הנהנין על הנאת ממון

שמן התורה חייבים רק על ברכת המזון (ראה לעיל ה"א) – לכן תיקנו ברכה רק על אכילה ושתייה. ובעומק יותר יש לבאר על פי החילוק בין גופו של האדם לממונו: גופו וחיייו של האדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פקדון, אבל אין זה בבעלותו, כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (ש"ע אדה"ו הל' נוקי גוף ונפש ס"ד). משא"כ ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שהוא נעשה בעלים על הממון. ולכן: הנאות השייכות לגוף, הרי כשם שאין לאדם בעלות על גופו כך גם ההנאות של הגוף – אינן שייכות לו אלא הן 'קדשי שמים', ואסור לאדם ליהנות מהם בלא ברכה. מה שאין כן ממונו של האדם ונכסיו הבאים לו, הרי מלכתחילה אינם בגדר של 'קדשי שמים', כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן לא צריך ברכה להתיר את הנאת הממון.

(לקוטי שיחות ד' ענף 108)

הלכות ברכות פרק א הלכה ב: ומְבָרְךְ סוּפְרִים, חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל כָּל מֵאֲכָל תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה מְמַנְנוּ... וְכָל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְרָכָה, מְעַל.

אמרו חז"ל (ברכות לה, א): "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ו בלא ברכה מעל.. כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". והנה, חכמים חייבו בברכות הנהנין רק בדברים שגוף האדם נהנה ממנו (אכילה שתי' וכי), אבל על הנאת מומון – לדוגמא, כאשר האדם מקבל ממון – לא תקנו ברכה; ולכאורה יש להבין כמה שונה הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם האדם נהנה האדם מן העולם הזה שעליו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולמה אין מעילה כאשר נהנה הנאת ממון בלא ברכה?

יש לומר: תקנת חכמים 'כעין דאורייתא תיקנו', וכיון

~ יום רביעי ד' סיון ~

מדוע נוטלים מים אחרונים?

לגרום לעיוורון, כדלהלן הל' ג), ולכן אף כשאין ידיו מלוכלכות יש לרחצן.

ואמנם כאשר ידיו מלוכלכות ויש מצוה בנטילתן (ולא רק משום סכנה) אכן היה מקום לברך על כך, אך מאחר וכשאין מלוכלכות והנטילה היא רק משום סכנה אין לברך, לא רצו חכמים לחלק בין המקרים וקבעו שלעולם לא יברכו (קול בן לוי).

אך יש המדייקים בלשון הרמב"ם "שאינם אלא מפני הסכנה" שלעולם אין במים אחרונים מצוה וכל טעמם הוא מפני הסכנה, כדעת התוספות (חולין קה, א ד"ה מים) שהלימוד מהפסוק אינו אלא 'אסמכתא', אך עיקר הדין הוא תקנה מדרבנן.

והתוספות כתבו על פי זה, כי בימינו שאין מלח סדומית מצויה, לא נהגו ליטול מים אחרונים. אולם הרמב"ם כותב (להלן ה"א): "שמא יש בו מלח סדומית, או מלח שטבעו כטבע מלח סדומית". וביאר ה'לחם משנה' שכוונתו היא כי גם בזמן הזה

הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב: הנוטל יָדָיו... מְבָרְךְ בְּתַחֲלָה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיו'; שֶׁזוּ מִצְוַת חֻמְּוֹת הֵיא, שְׁנִצְטְוִינוּ בְּתוֹרָה לְשִׁמְעַ מִהֶן... וּמִים אַחֲרוֹנִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, שְׂאֵינָן אֱלֹא מִפְּנֵי הַסְּכָנָה.

הראב"ד משיג על דברי הרמב"ם: הרי את חיוב נטילת מים ראשונים ומים אחרונים, דרשו חכמים מאותו פסוק: "והתקדשתם והייתם קדושים" – "והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים" (ברכות נג, ב), ומנין לחלק ביניהם ולומר שמים ראשונים הם מצוה, ומים אחרונים הם רק מפני הסכנה?

יש שביארו את דעת הרמב"ם כי במים אחרונים קיימים שני טעמים:

א. מצוה גמורה משום נקיות בדוגמת מים ראשונים, ודין זה למדו חז"ל מהפסוק, אך הוא נאמר רק כאשר ידיו מלוכלכות מהמאכל וצריך לנקותן.

ב. מפני הסכנה (משום 'מלח סדומית' שהיה מצוי במאכלים ועלול

יש ליטול מים אחרונים מחשש למלה אחר שטבעו כמלח סודמית. ועל פי הקבלה יש טעמים נוספים למים אחרונים וגם בימינו יש להקפיד עליהם, כפי שכתב ה'קב הישר' (סי' א):

"ראיתי העולם מקילים בזה, והם מתחייבים בנפשם על שעוברים על דברי חז"ל... ובספרי קבלה יש בזה סוד גדול למה הוא חיוב יותר לרחוץ במים אחרונים מן הראשונים!"

~ יום חמישי ה' סיון ~

האם ריח בשמים של עבודה-זרה בטל ברוב?

מ"ו. יד המלך כאן).
וביאר ב"ד המלך':
יש לעיין: הרי לענין הקדש, אמרו שריח אין בו משום מעילה כי אין בו ממש (ולכן ריח הקטורת לאחר שתעלה תמרתו אין בו משום מעילה. ראה הל' מעילה פ"ה הט"ז), ומדוע אסור להריח ריח של עבודה-זרה? אלא שנאסר לישראל להיות 'רוצה בקיומו' של עבודה-זרה (הל' מאכ"א פ"ג הכ"א). ואף שאין זו הנאה מעצם ה'עבודה זרה', הרי זו נחשבת כהנאה כי בזה מתמלא רצונו. וכן הוא גם בריח של עבודה-זרה, אף שעצם הריח אין בו ממש, היות ורצונו להריח ריח זה, הרי כשהריח – נהנה, שנשלם רצונו ולכן הדבר אסור.
ולכן ריח בשמים של עבודה זרה מתבטל אף שעבודה זרה אין לה ביטול, כי עצם הריח (שאינו בו ממש) אין בו איסור, והאיסור בגלל מילוי רצונו הוא כאשר ריח ה'עבודה זרה' הוא בעינו, אך כאשר רוב הריח בא מריח המותר, רצון האדם הוא להריח את המותר ומה שנהנה גם מריח העבודה-זרה הרי זה שלא ברצונו.

הלכות ברכות פרק ט, הלכות ח"ט: בשמים של עבודה זרה... בשמים של מתים... ושמן העשוי להעביר את ההקמה - אין מברכין עליו... נתערב ריח שמברכין עליו, בריח שאין מברכין עליו - הולכין אחר הרב.
הקשה ה'מעשה רוקח':

ריח בשמים של מתים או שמן העשוי להעביר את הזוהמא (שמותו להריח בהם אך לא נעשו לריח) שאין מברכים עליו שהתערב בריח שמברכין עליו, בטל ברוב. אך מדוע ריח בשמים של עבודה-זרה (שאסור להריח בהם) בטל ברוב אם הוא המיעוט בתערובת, הרי עבודה-זרה אין לה ביטול (הל' עבודה זרה פ"ז ה"ט) ואיך אפשר לברך עליו?
ותירץ: אם הרוב הוא ריח שמברכים עליו הולכים אחר רוב התערובת ומברכים, רק כאשר המיעוט הוא מבשמים שפטורים מלברך עליהם אך מותר להריח בהם (בשמים של מתים וכד') אבל אם המיעוט הוא מבשמים של עבודה-זרה שאין לברך עליהם כיון שאסור להריח בהם, אינו בטל ברוב.
ויש שנקטו בדעת הרמב"ם שגם בריח בשמים של עבודה-זרה הולכים אחר רוב הבשמים (שושנים לדוד ברכות פ"ח

~ יום שישי ו' סיון ~

תפילת רבי נחוניא בן הקנה בימינו

וכתב ה'תוספות יום-טוב' (בפתיחה לפירוש המשניות) ששתי תפילות אלו "הן חובות על כל מי שיכנס לבית המדרש שיאמרם... ורבים יכשלו באלו התפילות כי אינם שגורות בפי כל, על כן אני מעתיקם כלשונם".
וגם ב'שלחן ערוך' (או"ח סו"ס קי, ובשו"ע אדה"ז שם) נפסק להלכה, כי הנכנס לבית המדרש צריך לומר נוסח תפילה זו בכניסתו וביציאתו. והט"ז (שם סק"ח) הוסיף כי "הוא הדין במי שישב ללמוד אפילו ביחידות, ובפרט במי שהגיע להוראה". וה'מגן אברהם' (שם סק"ט) כתב שהארי"ז "ל היה אומר תפילה זו בכל בוקר.
והרבי (לקוטי שיחות יט, עמ' 44 הע' 62) כתב על כך: "צריך עיון

הלכות ברכות פרק י, הלכה כג: הנכנס לבית המדרש - אומר: 'יהי רצון... שלא אבשל פדבר הלכה, שלא אמר על טמא טהור, ועל טהור טמא, על מתר אסור, ועל אסור מתר; ואל אבשל פדבר הלכה, וישמחו פי חברי; ואל יבשלו חברי, וישמחו בהם'.

שנינו (ברכות פ"ד מ"ב): רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נתון הודאה על חלקי". והרמב"ם הביא את נוסח תפילת רבי נחוניא כפי שהובא בגמרא (שם כח, ב).

גדול שלא ראיתי נוהגין כן, ולא נדפס הנוסח בסידורים (ג) לא בהסידור עם דא"ח וכו"ב – שהוא ללומדים וכו'). והביא את דברי הערוך השולחן (אר"ה שם ס"ט) שמנמק את המנהג בימינו: "נראה משום דעכשיו הלומדים בבית המדרש, אינם מורים הוראות".

~ שבת קודש ז' סיון ~

מתי מברכים 'להכניסו'?

ו'נפקא מינה' בין הטעמים כאשר אבי הבן מל בעצמו: לפי הטעם הראשון מברך קודם המילה כשאר המצוות שהרי הדבר בידו, אך לפי שני הטעמים האחרים מברך רק אחר המילה (ראה קרבן נתנאל, שבת פ"ט ס"ז ט סק"ג. ט"ז י"ד ס"י וסה סק"א). ויש אומרים שכאשר אבי הבן מל בעצמו אין מברכים כלל 'להכניסו', שלא מצאנו שתי ברכות על מצוה אחת. אך יש אומרים שמברך וכן המנהג (ראה אנצ"ת שם). ואת טעם שתי הברכות מבאר הנצי"ב (הרחב דבר בראשית ז', יג): בנוסף למצות המילה יש מצוה 'והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (שם)', היינו שלא למשוך את הערלה. ועל כך הן שתי הברכות: המוהל מברך 'על המילה' על הפעולה שנעשית על ידו, והאב מברך 'להכניסו' על ההימנעות למשוך את ערלת בנו שהיא מצות עשה.

ובכך מובן טעמו של הרמב"ם שכאשר אין לו אב אין בית דין מברכים 'להכניסו', כי רק ביד האב למשוך את ערלת בנו ולא ביד אחרים, והם אינם מקיימים את המצוה הנוספת שעליה מברכים 'להכניסו'.

ולפי דבריו מובן גם מדוע מברכים ברכה זו אחר המילה, כי קיומה של מצוה זו מתחיל דוקא לאחר המילה, כאשר בידו למשוך את הערלה ונמנע מכך ואם-כן הוא 'עובר לעשייתו'.

הלכות מילה פרק ג, הלכה א: תמל - מברך קודם שימול... על המילה... ואבי הבן מברך ברכה אחרת... להכניסו בכריתו של אברהם אבינו... אם אין שם אביו, אין מברךין אחרים ברכה זו.

בברכת 'על המילה' מדגיש הרמב"ם שמברכים אותה 'קודם שימול', אך בברכת 'להכניסו' לא כתב כן. ומכך מדייק ה'כסף משנה' שלדעתו מברכים אותה לאחר המילה.

ונחלקו ראשונים בדבר: יש אומרים שגם 'להכניסו' יש לברך לפני המילה, שהרי 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן' ועוד שהלשון 'להכניסו' משמע להבא, ולאחר המילה איך יאמר 'להכניסו' ואינו עושה כלום (רשב"ם בתוס' פסחים ז, א ושבת קל"ז, ב). ויש אומרים ש'להכניסו' נאמרת אחר המילה. וביארו בכמה דרכים בטעם השינוי משאר מצוות: א. ברכת המצוות עוברת למעשה רק כאשר המברך הוא מקיים המצוה, אך כשאחר עושה המצוה אין לברך קודם שמהא הלה יתחרט ולא יקיים. ב. במילה יש לחשוש שמא לא תיעשה כהוגן ונמצא מברך ברכה לבטלה. ג. ברכה זו אינה בכלל ברכת המצוות כי אינה על המילה הנעשית עכשיו, אלא שבח לקב"ה שציוה לעשות מצוה זו כשתגיע לידו. וזה הטעם לנוסח הברכה בלשון עתיד (ראה תוס' שם. אנצ"ת ערך 'ברית מילה' ע' רנב).

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

11 הגמרא, שאני בני מחוץ – שונה הדבר באנשי מחוץ, דניידי –
 12 שאינם מצויים בדרך כלל בבתיהם, לפי שהם טרודים בסחורה
 13 מחוץ לשכונה, ואינם מכירים את חתימות שכניהם.
 14 רב חנין מישתעי – היה מספר, שרב כהנא אייתי גיטא – הביא גט
 15 ולא ידענא – ואיני יודע אי – אם היה מביאו מסוּרָא לְהַרְדְּעָא אִי
 16 מְהַרְדְּעָא לְסוּרָא, אָתָא רב כהנא לְקַמֵּיה דְרַב, אָמַר לִיה רב כהנא
 17 לרב צריכנא – האם צריך אני לְמִימַר כְּפִנֵי נְתִיבָא וּכְפִנֵי נְתִיבָא או
 18 לא צריכנא, אָמַר לִיה לא צריכָתְךָ – אינך צריך לומר, לפי שבכל
 19 דינה כארץ ישראל לענן גיטין,

1 לומר בפני נכתב, שבני ארדשיר אינם מכירים את חתימות בני
 2 אקטיספון ולא יהיה מי שיקיימם.
 3 הגמרא מביאה שלשה הוראות שהורו אמוראים שהיו גרים
 4 במחוזא: רַבָּה בַר אֲבוּהִי מְצַרִיף לומר בפני נכתב ונחתם מְעַרְפָּא
 5 לְעַרְפָּא – גם כשמביאים גט משורת בתים שבצד רשות הרבים
 6 לשורת הבתים שבעבר השני. רב ששֵׁת מחמיר יותר ומְצַרִיף לומר
 7 גם מְשֻׁכְּוֵנָה לְשֻׁכְּוֵנָה – מקבוצת בתים לקבוצת בתים אחרת. ורַבָּא
 8 מחמיר יותר ומְצַרִיף לומר אפילו כְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה. שואלת הגמרא,
 9 וְהָא רַבָּא הוּא דְאָמַר לְפִי שְׁאִין עֲדִים מְצוּוִין לְקַיְימוּ, ובאותה שכונה
 10 בודאי אפשר למצוא אנשים שיקיימו את החתימות. מתרצת

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

שִׁכְתָּב בְּדַרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמִקּוֹם הַפְּרָשָׁה, או שִׁשְׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאִין לֹא תִקְנָה¹⁰, אֶלֶּא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שִׁטְעָה בּוֹ.

6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). 7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג). 8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. 9) (שבת דף קג עמוד ב). 10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחרי, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כ"ל ג).

ד. וּלְפִי שִׁרְאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹ שִׁרְאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֵלֵי הַמְּסֻרָת, שִׁפּוֹתְכִין וּמְחַבְרִין לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נִחְלָקִים בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּמַחְלָקַת הַסְּפָרִים שְׁסוּמְכִין עֲלֵיהֶם¹² - רְאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל הַסְּפָרִים וּלְהַגִּיחַ מֵהֶם. וְסִפֵּר שִׁמְכִינוּ עֲלֵינוּ בְּדָבָרִים אֵלּוּ הוּא הַסִּפֵּר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלָל אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵיחָ בִירוּשָׁלַיִם מִפְּמָה שְׁנַיִם לְהַגִּיחַ מִמֶּנּוּ הַסְּפָרִים, וְעֲלִיו הָיָה הַכָּל סוּמְכִין, לְפִי שֶׁהֵיחָו בֶּן-אַשֶׁר¹⁴, וְדַקְדָּק בּוֹ שְׁנַיִם הַרְבֵּה, וְהַגִּיחָו פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵעֵתִיקוּ, וְעֲלִיו סִמְכִיתִי בְּסִפֵּר הַתּוֹרָה שִׁפְתְּכִיתִי בְּהַלְכָתוֹ.

11) ספרי תורה. 12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאים" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאים" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"ש"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

סִפֵּר בְּרֵאשִׁית

יְהִי רְקִיעַ¹⁵, יְקוּוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרוֹת, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּכְלֹ, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שִׁבְעַ פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדַם אָמַר - שִׁתִּיחֵן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאֲדָם יָדַע, זֶה סִפֵּר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי קִינָן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְדָּ, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כָּלֵן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ - שִׁתִּיחֵן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ,

~ יום ראשון א' סיון ~

הַלְבוּת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה
וְסִפֵּר תּוֹרָה

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

א. פְּרָשָׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ שְׁאָר הַשִּׁיטָה פְּנוּי, וּמְתַחִיל הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מְתַחִלַת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? שֶׁנֶּשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה רוּחַ כְּשֶׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאָר אֶלֶּא מְעַט, או אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מְנִיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְתָב, וּמְתַחִיל הַפְּרָשָׁה הַפְּתוּחָה מְתַחִלַת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פְּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ רוּחַ כְּשֶׁעוֹר², וּמְתַחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבָה אַחַת מְתַחִלַת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שִׁימְצֵא הָרוּחַ בְּאֲמֻצֵּעַ. וְאִם לֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה כְּדִי לְהַגִּיחַ הָרוּחַ כְּשֶׁעוֹר וּלְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבָה אַחַת - נִינִיחַ הַכָּל פְּנוּי, וְנִינִיחַ מְעַט רוּחַ מְרֵאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְנִתְחִיל לְכַתֵּב הַפְּרָשָׁה הַסְּתוּמָה מְאֲמֻצֵּעַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ מְתַחִלַת שִׁיטָה שְׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הָרוּחַ, וּמְתַחִיל לְכַתֵּב הַסְּתוּמָה מְאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁיטָה⁴. נִמְצְאָת אֹמֶר, שִׁפְרָשָׁה פְּתוּחָה תַחֲלִתָּהּ בְּתַחֲלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם⁵, וּפְרָשָׁה סְתוּמָה תַחֲלִתָּהּ מְאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.

2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו כשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

ג. סִפֵּר שְׁאִינוּ מְגַה בְּמִלָּא וְחִסֵּר, אֶפְשָׁר לְתַקְנָהּ וּלְהַגִּיחָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷. אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ הַפְּרָשִׁיּוֹת, וְכַתֵּב פְּתוּחָה סְתוּמָה או סְתוּמָה פְּתוּחָה, או שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פְּנוּי בְּמִקּוֹם שְׁאִין בּוֹ פְּרָשָׁה, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נָח - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְנֵי נָח, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נָח - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְכַנְעֶן זָלָד, וְלָשָׁם יָלֵד - שְׂתִיֵּהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וְאַרְפַּכְשָׁד חַי, וְשִׁלַח חַי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי רֵעוּ, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחֹר, וַיְחִי תְרַח - כְּלָן סְתוּמוֹת, הַשְּׂמוּנָה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם, וַיְהִי רָעַב, וַיְהִי בִימֵי אֲמֶרְפֶּל - שֶׁלְשֹׁתֶן פְּתוּחוֹת. אַחַר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַתֶּן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו - פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשָּׁם, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׂתִיֵּהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּעֵת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֵרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׂמָעָאל, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, וַיְהִי רָעַב - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂו, וַיְהִי פִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיֵּבֵא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא אֱלֵהִים, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת עֶשׂו - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְנֵי שַׁעֲרַי - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים, וַיָּשֻׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בְּעֵת - שֶׁלְשֹׁתֶן פְּתוּחוֹת. וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִמָה - סְתוּמָה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקְץ - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה שְׂמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֵרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׂמֵעוֹן וְלוֹי, יְהוּדָה, וְבוּלֹן, וְשֹׁשַׁר - כְּלָן פְּתוּחוֹת, וַהֲזֵן שָׁשׁ. דָן, גָּד, מֵאֶשֶׁר, נַפְתָּלִי, בֶן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמֵשֶׁת סְתוּמוֹת. בְּנִימִין - פְּתוּחָה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נָח - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְנֵי נָח, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נָח - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְכַנְעֶן זָלָד, וְלָשָׁם יָלֵד - שְׂתִיֵּהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אַחַת, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וְאַרְפַּכְשָׁד חַי, וְשִׁלַח חַי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי רֵעוּ, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחֹר, וַיְחִי תְרַח - כְּלָן סְתוּמוֹת, הַשְּׂמוּנָה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם, וַיְהִי רָעַב, וַיְהִי בִימֵי אֲמֶרְפֶּל - שֶׁלְשֹׁתֶן פְּתוּחוֹת. אַחַר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַתֶּן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו - פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשָּׁם, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׂתִיֵּהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּעֵת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֵרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׂמָעָאל, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, וַיְהִי רָעַב - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂו, וַיְהִי פִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיֵּבֵא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא אֱלֵהִים, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת עֶשׂו - אַרְבַּעַתֶּן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְנֵי שַׁעֲרַי - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים, וַיָּשֻׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בְּעֵת - שֶׁלְשֹׁתֶן פְּתוּחוֹת. וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִמָה - סְתוּמָה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקְץ - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה שְׂמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שֶׁלְשֹׁתֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֵרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׂמֵעוֹן וְלוֹי, יְהוּדָה, וְבוּלֹן, וְשֹׁשַׁר - כְּלָן פְּתוּחוֹת, וַהֲזֵן שָׁשׁ. דָן, גָּד, מֵאֶשֶׁר, נַפְתָּלִי, בֶן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמֵשֶׁת סְתוּמוֹת. בְּנִימִין - פְּתוּחָה.

מַגִּנֵּן הַפְּתוּחוֹת - שֶׁלֹּשׁ וְאַרְבַּעִים, וְהַסְתוּמוֹת - שְׂמוּנָה וְאַרְבַּעִים. הַכֹּל תְּשַׁעִים וְאַחַת.

סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׂמוֹת

וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֲדָשׁ, וַיִּלְךָ אִישׁ, וַיְהִי בִימֵים הַרְבִּיִּם - שֶׁלְשֹׁתֶן פְּתוּחוֹת. וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה - סְתוּמָה. וַיִּלְךָ מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֲהָרֹן - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים אֶל מִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיִּדְבֹר ה' אֶל מִשָּׁה, וַיִּדְבֹר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֲהָרֹן - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה רָאשֵׁי בַּיִת אֲבֹתָם, וַיִּדְבֹר ה' אֶל מִשָּׁה - שְׂתִיֵּהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֲהָרֹן - שְׂתִיֵּהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בָּא - פְּתוּחָה. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מִשָּׁה אָמֵר אֶל אֲהָרֹן נֹטֵה אֶת יָדָהּ), וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה אָמֵר אֶל אֲהָרֹן נֹטֵה אֶת מִטָּהּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הַשֶּׁפֶם בִּבְקָר - (שֶׁלְשֹׁתֶן) [ס"א שְׂתִיֵּהֶן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פתוחות. או בשר - סתומה. ואיש או אשה - פתוחה. ואיש או אשה פי יהיה בעור בשרם, ואיש פי ימרט ראשו, והבגד - שלשתן סתומות. וינדבר ד'זאת תהיה' - פתוחה. ואם דל - סתומה. וינדבר ד'כי תבאו', וינדבר ד'דברו אל בני ישראל' - שתייהן פתוחות. ואיש פי תצא - סתומה. ואשה פי תהיה - פתוחה. ואשה פי יזוב - סתומה. וינדבר ד'אחרי מות', וינדבר ד'דבר אל אהרן', וינדבר ד'דבר אל בני ישראל' - שלשתן פתוחות. איש איש, ערות אביד, ערות אשת אביד, ערות אחותך, ערות בת בנך, ערות בת אשת, ערות אחות אביד, ערות אחות אמך, ערות אחי אביד, ערות פלתי, ערות אשת אחי, ערות אשה ובתה - פלן סתומות, והן שתיים עשרה. וינדבר ד'דבר אל כל עדת', וכי תבאו אל - שתייהן פתוחות. וכי יגור - סתומה. וינדבר ד'אשר יתן מזרעו', ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים - שתייהן פתוחות. והכהן הגדול, וינדבר ד'דבר אל אהרן' - שתייהן סתומות. וינדבר ד'וינזרו', וינדבר ד'דבר אל אהרן ואל בניו' - שתייהן פתוחות. וינדבר ד'שור או כשב או עז' - סתומה. וינדבר ד'דבר אל בני ישראל', אלה מועדי ה', וינדבר ד'כי תבאו אל הארץ' - שלשתן פתוחות. וספרתם לכם - סתומה. וינדבר ד'בחדש השביעי' - פתוחה. וינדבר ד'אף בעשור' - סתומה. וינדבר ד'בחמשה עשר יום', וינדבר ד'צו את בני ישראל', ולקחת סלת - שלשתן פתוחות. ויצא בן אשה - סתומה. וינדבר ד'הוצא את המקלל', וינדבר ד'בכה סיני' - שתייהן פתוחות. וספרת לך, פי ימוך אחיך, ואיש פי ימכר, וכי ימוך אחיך, וכי ימוך, וכי תשיג יד - פלן סתומות, והם שש. אם בחקתי, ואם לא תשמעו לי - שתייהן פתוחות. ואם בזאת - סתומה. וינדבר ד'איש פי יפלא' - פתוחה. ואם בהמה - סתומה.

מגנן הפתוחות - שתיים וחמשים, והסתומות - שש וארבעים. הכל - תשעים ושמונה.

ספר במדבר סיני

בני ראובן - סתומה. לבני שמעון, לבני גד, לבני יהודה, לבני יששכר, לבני זבולן, לבני יוסף, לבני מנשה, לבני בנימין, לבני דן, לבני אשר, בני נפתלי, אלה הפקדים. וינדבר ד'אף את מטה לוי', וינדבר ד'איש על דגלו' - פלן פתוחות, והן ארבע עשרה. דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות. אלה פקודי, ואלה תולדות, וינדבר ד'הקריב', וינדבר ד'ואני', וינדבר ד'פקד' - חמשתן פתוחות. ולקחת, ויאמר ד'פקד' - שתייהן סתומות. וינדבר ד'קח',

והן שש. ועשית מזבח, וינדבר ד'כי תשא', וינדבר ד'ועשית כפור', וינדבר ד'בשמים' - ארבעתן פתוחות. ויאמר ד'קח לך סמים', וינדבר ד'ראה קראתי' - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה. ויתן אל משה - סתומה. וינדבר ד'לך רד', ויפן וינד - שתייהן פתוחות. וינדבר ד'לך עלה מזה' - סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב - ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש יריעת - פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את מזבח העלה, ויעש את הכפור, ויעש את החצר, אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות. ויעשו את הכתנת שש, ויעשו את ציץ, ותכל - שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וינדבר ד'ביום החדש' - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון, ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם את מזבח, וישם את מסך, וישם את הכיר, ויקם את החצר - פלן סתומות, והן שמונה. וכס העגן - פתוחה.

מגנן הפתוחות - תשע וששים, ומגנן הסתומות - חמש ותשעים. הכל - מאה וששים וארבע פרשיות.

ספר ויקרא

ואם מן הצאן - סתומה. ואם מן העוף - פתוחה. ונפש פי תקריב, וכי תקריב, ואם מנחה על המזבח, ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן סתומות. ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וינדבר, ואם כל עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כבש, ונפש פי תחטא - פלן פתוחות, והן תשע. ואם לא תשיג, וינדבר ה' - שתייהן סתומות. ואם נפש, וינדבר ד'נפש¹⁶, וינדבר וכו' - שלשתן פתוחות. וזאת תורת - סתומה. וינדבר ד'זה קרבן', וינדבר ד'דבר אל אהרן', וזאת תורת האשם, וזאת תורת זבח, וינדבר ד'דבר אל בני ישראל המקריב', וינדבר ד'קח את אהרן' - פלן פתוחות, והן שש. ויהי ביום השמיני - סתומה. וינדבר ה' אל אהרן, וינדבר משה, וינדבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות. וזה לכם, וכי ימות - שתייהן סתומות. וינדבר ד'אשה פי תזריע', וינדבר ד'אדם פי יהיה', נגע צרעת, ובשר - ארבעתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא, וַיְדַבֵּר דְּאֵל תַּכְרִיתוֹ, וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא - אַרְבַּעַתַּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מְרָרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי גְרִשׁוֹן - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה פִּי יַעֲשׂוּ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ פִּי תִשְׁטֶה, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה פִּי יִפְלֹא, וַיְדַבֵּר דְּיָדְבָר אֶל אֶהְרֵן - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. יִבְרָכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא, וְשָׁמוּ, וַיְהִי בְיוֹם כְּלוּת מִשָּׁה, וַיְהִי הַמְקָרִיב - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בְּיוֹם הַשְּׁנִי, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, בְּיוֹם הַרְבִּיעִי, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי, בְּיוֹם הָעֲשִׂירִי, בְּיוֹם עֲשָׂתֵי עָשָׂר יוֹם, בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם, זֹאת חֲנֻפֹת, וַיְדַבֵּר דְּבִהַעֲלֹתְךָ, וַיְדַבֵּר דְּקַח אֶת הַלְוִיִּם - כְּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וַיְדַבֵּר דְּזֹאת אֲשֶׁר לְלוִיִּם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִצְעָשׁוּ, וַיְדַבֵּר דְּכִי יִהְיֶה טָמֵא - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וּבְיוֹם הַקִּים - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּעֵשֶׂה לָּךְ, וַיְהִי בִשְׁנֵה הַשְּׁנִית - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מִשָּׁה לְחַבֵּב, וַיְהִי בְנִסְעָ - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים, וַיֹּאמֶר דְּאִסְפָּה לִּי, וַיֹּאמֶר דְּהִיָּד ה' תִּקְצֹר, וַתְּדַבֵּר מְרִים - אַרְבַּעַתַּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתֹאֵם - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּיֹאבֵיה, וַיְדַבֵּר דְּשִׁלַּח לָךְ, וַיֹּאמֶר דְּעֵד אָנָּה יִנְאַצְנִי, וַיְדַבֵּר דְּעֵד מִתִּי, וַיְדַבֵּר דְּכִי תִבְאוּ, וַיְדַבֵּר דְּכִבְאָכֶם - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגוּ, וְאִם נִפְשׁ אַחַת - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּמוֹת יוֹמֵת - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּוַעֲשׂוּ לָהֶם, וַיִּקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּהִבְדְּלוּ, וַיְדַבֵּר דְּהַעֲלוּ, וַיְדַבֵּר דְּאָמַר אֶל אֲלַעְזָר - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וַיִּלְנוּ - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר דְּהִרְמוּ - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִקַּח מֵאֲתֶם, וַיֹּאמֶר דְּהִשְׁבּוּ, וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהְרֵן - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֶהְרֵן - פְּתוּחָה. וּלְבָנֵי לוֹי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיֹאֵל הַלְוִיִּם, וַיְדַבֵּר דְּזֹאת חֲקֵת, וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּקַח אֶת הַמָּטָה - אַרְבַּעַתַּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּיַעֲזֵן לֹא הָאֲמִנְתֶּם, וַיִּשְׁלַח מִשָּׁה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ - פְּתוּחָה. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָר - פְּתוּחָה. אֲזִי וְשִׁיר - סְתוּמָה. וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיִּרְא כְּלָק - סְתוּמָה. וַיִּשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּפִינְחָס, וַיְדַבֵּר דְּצִרּוֹר, וַיֹּאמֶר ה' - אַרְבַּעַתַּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גַד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלוֹן, בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בְנִימֵן, אֵלֶּה בְנֵי דָן, בְּנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. וַיְדַבֵּר ה' - פְּתוּחָה. וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי,

וַתִּקְרַבְנָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דְּכֵן בְּנוֹת צִלְפַּחֲדָי, וַיֹּאמֶר דְּעֵלָה - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר מִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיטָה, וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וּבַחֲדָשׁ הָרֵאשׁוֹן, וּבְיוֹם הַבְּפוּרִים - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי - פְּתוּחָה. וּבְעֶשׂוֹר, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם הַשְּׁנִי, וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבְיוֹם הַרְבִּיעִי, וּבְיוֹם הַחֲמִישִׁי, וּבְיוֹם הַשְּׁשִׁי, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן תִּשְׁעָ. וַיְדַבֵּר מִשָּׁה, וַיְדַבֵּר ה' - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּצְאוּ מִשָּׁה וְאֲלַעְזָר, וַיֹּאמֶר אֲלַעְזָר, וַיֹּאמֶר דְּשִׂא - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. וּמִקְנֵה רֶב - פְּתוּחָה. וַיֹּאמְרוּ אִם מְצֹאנוּ, וַיִּגְשׂוּ אֵלָיו - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם מִשָּׁה, אֵלֶּה מִסְעֵי - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, וַיְדַבֵּר דְּבַעֲרַבְתָּ - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, וַיְדַבֵּר דְּבַעֲרַבְתָּ מוֹאָב, וַיְדַבֵּר דְּדָבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְרְבוּ רֵאשֵׁי - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת.

מִנְּזַן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחֶן וְתִשְׁעִים, וְהַסְתוּמוֹת - שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ. הַכֹּל - מֵאָה וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמוֹנֶה.

סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים

וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי, וּנְגַן וְנַעֲבֹר, וַיְדַבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי רָאָה, וְאֶתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, פִּי תוֹלִיד בְּנִים, אֲזִי וּבְדִיל, וַיִּקְרָא מִשָּׁה - אַרְבַּעַתַּן פְּתוּחוֹת. אֲנָכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׁמוֹר, כְּפֹד, לֹא תִרְצַח, וְלֹא תִנְאַף, וְלֹא תִגְנוֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא תַחְמוֹד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֶת הַדְּבָרִים - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהִיָּה פִּי יִבְיֹאֵךְ, לֹא תִנְסוּ, פִּי יִשְׁאֲלֶךָ בְּנֵךְ, פִּי יִבְיֹאֵךְ - אַרְבַּעַתַּן סְתוּמוֹת. וְהִיָּה עַקֵּב - פְּתוּחָה. פִּי תֹאמַר - סְתוּמָה. כָּל הַמְצוּוֹה, וְהִיָּה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, בְּעֵת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. פִּי הָאֲרִיץ, וְהִיָּה אִם שְׁמַע, פִּי אִם שְׁמַר תִּשְׁמְרוּן, רָאָה אֲנָכִי, וְהִיָּה פִּי יִבְיֹאֵךְ, פִּי יִרְחִיב, פִּי יִכְרִית - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁבַע. פִּי יִקוּם - פְּתוּחָה. פִּי יִסִּיתְךָ, פִּי תִשְׁמַע, בְּנִים אֲתֶם, לֹא תֹאכַל, אֶת זֶה תֹאכְלוּ, כָּל צְפוּר טְהָרָה - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. עָשָׂר תַּעֲשֶׂר - פְּתוּחָה. מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקְצֵן שְׁבַע שָׁנִים, פִּי יִהְיֶה בָךְ אֲבִיזוֹן, פִּי יִמְכַר לָךְ - אַרְבַּעַתַּן סְתוּמוֹת. כָּל הַבְּכוּר, שְׁמוֹר אֶת חֲדָשׁ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. שְׁבַעָה שְׁבַעָה - סְתוּמָה. חֵג הַסִּפֹּת - פְּתוּחָה. שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִטַּע לָךְ, לֹא תִזְבַּח, פִּי יִמְצָא כְּקִרְבֶּךָ - אַרְבַּעַתַּן סְתוּמוֹת. פִּי יִפְלֹא - פְּתוּחָה. פִּי תִבֵּא, לֹא יִהְיֶה לְכַהֲנִים, וְזֶה יִהְיֶה, וְכִי יִבֵּא הַלְוִי, פִּי אֲתָה בָא, פִּי יִכְרִית - כְּלָם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַאֲזִינוּ, יַעֲרֹף, פִּשְׁעֵיכֶם, פִּי, הַצּוֹר, אֵל, שַׁחַת, הַלֵּה', הַלּוֹא, זָכֹר, שְׂאֵל, בְּהִנָּחֵל, יַצֵּב, פִּי, וּמִצָּאֵהוּ, יִסְבְּכֵנְהוּ, כְּנֶשֶׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְכַּבְהוּ, וַיִּנְקֵהוּ, חֲמָתָא, בְּיָמָיו²¹, וְדָם, שְׂמֵנֶה, וַיִּנְבֵּל, בְּתוֹעֵבָת, אֱלֹהִים, לֹא, וּתְשַׁכַּח, מִפֶּעֶס, אֲרָאָה, בְּנִים, כַּעֲסוּנִי, בְּגוֹי, וּתִיַקֵּד, וּתְלַהֵט, חֲצִי, וְקָטַב, עִם, וּמַחְדָּרִים, יִזְנֹק, אֲשֶׁר־בֵּיתָהּ, פֶּן, וְלֹא, וְאִין, יְבִינוּ, וְשָׁנִים, וְה', וְאִיבִינוּ, וּמִשְׁדָּמָת, אֲשַׁפְּלָת, וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לַעֲת, וְחֹשׁ, וְעַל, וְאָפֶס, צוֹר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאִין, מִחֲצָתִי, פִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשַׁפִּיר, מִדָּם, הַרְגִּינוּ, וְנִקְּם.

כָּל אֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות – מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד). (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם. (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו.

וְאֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ כָּל חֲצֵי שִׁטָּה אַחְרוֹנָה, שֶׁהֵן בְּאֲמֻצֵּעַ הַדָּף:

וְתִשְׁמַע, תִּזְלַל, וְכַרְכִּיבִים, הִבּוּ, פִּי, צִדִּיק, דוֹר, עִם, הוּא, בִּינּוּ, זְקֵנִיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמִסְפָּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהוּ, יִצְרָנְהוּ, עַל, יִשְׁאֵהוּ, וְאִין, וַיֵּאכַל, וְשָׁמֶן, עִם, עִם, וַיִּשְׁמֶן, וַיִּטֵּשׁ, וַיִּנְאָהוּ, וַיִּזְבְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוֹר, וַיִּרְא, וַיֹּאמֶר, פִּי, הֵם, וְאִנִּי, פִּי, וַתֵּאכַל, אֲסִפָּה, מְזִי, וְשֵׁן, מַחוּץ, גַּם, אֲמַרְתִּי, לֹלֵי, פֶּן, פִּי, לוֹ, אֵיכָה, אִם, פִּי, פִּי, עֲנִבְמוּ, חֲמַת, הַלֵּא, לִי, פִּי, פִּי, פִּי, וְאֹמֶר, אֲשֶׁר, יִקְוּמוּ, רֹאוּ, אֲנִי, וְאִין, וְאֲמַרְתִּי, וְתֵאחֲזִי, וְלִמְשָׁנָי, וְחַרְבִּי, מֵרֹאשׁ, פִּי, וְכִפְרִי.

שִׁירַת הַיָּם פּוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשִׁים שִׁיטוֹת²².

שִׁיטָּה רֵאשׁוֹנָה כְּדַרְכָּהּ, וּשְׂאָר הַשִּׁיטוֹת - אַחַת מִנִּיחִין בְּאֲמֻצֵּעַ רוּחַ²³ אַחַד, וְאַחַת מִנִּיחִין הַרוּחַ בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת בְּאֲמֻצֵּעַ²⁴, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשִּׁיטָּה חִלּוּקָה לְשִׁלְשׁ, וְנִמְצָא רוּחַ²⁵ כְּנִגְדֵי הַכְּתָב²⁶, וַיִּכְתֵּב כְּנִגְדֵי הַרוּחַ.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י) מנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת היים". (23) כשיעור תשע אותיות. והסדר

סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁשׁ. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא תִסַּיֵג, לֹא יָקוּם עַד, פִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה, פִּי תִקְרַב אֶל עִיר, פִּי תִצּוֹר אֶל עִיר - חֲמֻשָּׁתָן סְתוּמוֹת. פִּי יִמְצָא חָלָל - פְּתוּחָה. פִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה, פִּי תִהְיֶינׁ לְאִישׁ, פִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה לְאִישׁ, לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר, לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבֹר - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. פִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה. פִּי תִכְנֶה, לֹא תִחַרֵּשׁ, גְּדֻלִים, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם אִמָּת הִיָּה, פִּי יִמְצָא אִישׁ, פִּי יִהְיֶה נֹעֲרָה בְּתוּלָה, וְאִם בְּשָׂדֶה יִמְצָא, פִּי יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יִבֵּא פְצוּעַ, לֹא יִבֵּא מִמְזֵר, לֹא יִבֵּא עֲמוּנִי, לֹא תִתְעַב אֲדָמִי, פִּי תִצָּא מִחֲנָה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה, לֹא תִשְׁרֹף, פִּי תִדֹר נֶדֶר, פִּי תִבֵּא בְּכָרֶם, פִּי תִבֵּא בְּקִמָּת, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, פִּי יִמְצָא, הַשְּׂמֵר כְּנֹעַ הַצִּרְעָת, פִּי תִשָּׂה כְּרֹעַד, לֹא תִעַשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת, לֹא תִטָּה, פִּי תִקְצֹר, פִּי תִחַבֵּט, פִּי יִהְיֶה רִיב, פִּי יִשְׁבוּ אַחִים, פִּי יִצְאוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסֶּךָ - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים. זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהָיָה פִּי תְבוֹא - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. פִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר, הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיִּצְאוּ מִשָּׁה זֶזְקֵנִי יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיִּדְבֹר מִשָּׁה, וַיִּצְאוּ מִשָּׁה אֶת הָעָם, אֲרוֹר הָאִישׁ, אֲרוֹר מְקַלָּה, אֲרוֹר מְסִיג, אֲרוֹר מְשַׁגֵּה, אֲרוֹר מְטָה, אֲרוֹר¹⁷ שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה, אֲרוֹר שֹׁכֵב עִם אֲחֹתוֹ, אֲרוֹר שֹׁכֵב עִם חֲתָנְתּוֹ, אֲרוֹר מִכָּה, אֲרוֹר לִקַּח שַׁחַד, אֲרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה. וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ, וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית - סְתוּמָה. וַיִּקְרָא מִשָּׁה, אֲתֵם נִצְבִים - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת. וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ, פִּי הַמְצוּהָ, רֵאָה נְתִתִי - שְׁלִשְׁתֵּן סְתוּמוֹת. וַיִּלָּךְ מִשָּׁה - פְּתוּחָה. וַיִּקְרָא מִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הַן, הַאֲזִינוּ הַשְּׂמִים, וַיִּבֵּא מִשָּׁה, וַיִּדְבֹר ה' אֶל מִשָּׁה בְּעֵצָם, וְזֹאת הַבְּרִיכָה - חֲמֻשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לִיהוּדָה - סְתוּמָה. וּלְלוֹי - פְּתוּחָה. לְבִנְיָמִן, וְלִיוֹסֵף, וְלִזְבוּלֹן, וְלִגַּד, וְלָדָן, וְלֵאשֶׁר, וַיַּעַל מִשָּׁה - כְּלָן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע.

מִגֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע, וְהַסְתוּמוֹת - מֵאָה וְעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הַכֹּל - מֵאָה וְחֲמֵשִׁים וְשִׁמּוֹנָה. מִגֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה - מֵאָתִים וְתִשְׁעִים, וּמִגֵּן הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - שֶׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעִים. צוּרַת שִׁירַת הַאֲזִינוּ: כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה יֵשׁ בְּאֲמֻצֵּעַ רוּחַ אַחַד¹⁸ כְּצוּרַת הַפְּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל שִׁיטָּה חִלּוּקָה לְשִׁתִּים. וְכּוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰ שִׁיטוֹת. וְאֵלֹהֵי הַתְּבוֹת שְׁבָרָאשׁ כָּל שִׁיטָּה וְשִׁיטָּה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַשְּׁעֵרָה. וְאִם הִרְחִיק אֹת מְאוֹת, כְּדִי שִׁתְּרָאָה הַתְּכָה כְּשִׁתִּי תְבוֹת לְתִינוּק שְׂאִינוּ רְגִיל - הֲרִי זֶה פְּסוּל עַד שְׂיִתְקַן.

פֶּרֶק הַשְּׁעִי

(1 מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

א. אֵין עוֹשִׂין סִפֶּר-תּוֹרָה, לֹא אֶרְפוּ יוֹתֵר עַל הַקְּפוּי², וְלֹא הַקְּפוּי יוֹתֵר עַל אֶרְפוּ. וְכַמָּה הוּא אֶרְפוּ? בְּגוּיל³ - שֶׁשָּׁה טְפָחִים, שְׁשֶׁם אֶרְבַּע וְעֶשְׂרִים אֶצְבָּעוֹת בְּרַחֵב הַגּוּיל⁴ שָׁל יָד; וּבְקֶלֶף⁵ - אוּ פָחוֹת⁶ אוּ יוֹתֵר⁷, וְהוּא, שְׂיִהָא אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי. וְכֵן אִם עָשָׂה בְּגוּיל פָּחוֹת מִשְׁשָׁה טְפָחִים וּמַעֲט⁸ אֶת הַפֶּתַב, אוּ יוֹתֵר עַל שְׁשָׁה וְהִרְחִיב בְּפֶתַב, עַד שְׂיִהִיָּה אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי - הֲרִי זֶה כְּמַצָּה.

(2 צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בבא יד. וברש"י).
 (3 שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו), והקיפו גדול. (4 הוא הבהון, ושיעורו המדוייק מפורש בסמוך ה"ט. (5 שהוא דק ואין הקיפו גדול. (6 אם הכתב דק. (7 אם הכתב רחב וארוך. (8 שכתב אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

ב. שְׁעוֹר הַגְּלוּיוֹן⁹ מִלְמַטָּה - אֶרְבַּע אֶצְבָּעוֹת, וְלִמְעַלָּה - שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וּבֵין דָּף¹⁰ לְדָף - שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת¹¹. לְפִיכָף צְרִיף שְׂיִנִּיחַ בְּתַחֲלַת כָּל יְרִיעָה וּבְסוֹפָהּ רַחֵב אֶצְבַּע אַחַת, וּכְדִי תִפְיֶרֶה¹²; שְׂנַמְצָא, כְּשִׁיתִפֵּר הִירִיעָה, יִהְיֶה בֵּין כָּל דָּף וְדָף בְּכָל הַסֵּפֶר כָּלוּ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. וְיִנִּיחַ מִן הָעוֹר¹³ בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר וּבְסוּפוֹ - כְּדִי לְגַלֵּל עַל הָעַמּוּד¹⁴. וְכָל הַשְּׁעוֹרִין הָאֵלוּ לְמַצָּה. וְאִם חָסַר אוּ הוֹתִיר - לֹא פְּסוּל¹⁵.

(9 החלק החלק המקיף את הכתב. (10 עמוד. (11 מנחות ל, ע"א. (12 מקום חיבור שתי היריעות בתפירה. (13 שם כולל לגויל ולקלף. (14 שעושה לספר שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר בסמוך ה"ד. (15 שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה, ולא נודמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

ג. כִּיצַד יִתְּפוֹן אָדָם, עַד שְׂיַעֲשֶׂה הַסֵּפֶר שְׂיִהִיָּה אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי? מִתְּחִיל וּמִרְבַּע הָעוֹרוֹת¹⁶ בְּשָׁנָה¹⁷, וְעוֹשֶׂה רַחֵב כָּל עוֹר מֵהֵן שֶׁשָּׁה טְפָחִים¹⁸ - קָצָב¹⁹ אֶחָד לְכָל אֶחָד. וְאַחֲרֵי-כֵן גּוֹלֵל הָעוֹרוֹת בְּשׁוּה, וְעוֹשֶׂה מֵהֵן כְּרֹף אֶחָד מֵהֵדֵק יָפָה יָפָה²⁰, וּמוֹסִיף בְּעוֹרוֹת וּמֵהֵדֵק, עַד שְׂיַעֲשֶׂה הַקָּף הַכָּרֹף שֶׁשָּׁה טְפָחִים, שֶׁהוּא רַחֵב הָעוֹר²¹, וּמוֹדֵד בְּחוּט שָׁל שְׁנַיִם²², שְׂיִקִּיפוּ עַל הַכָּרֹף.

(16 המוכנים לכתובת הספר. (17 שתהיה מדת רוחב

האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה – רווח אחד, כצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליברו. (24 אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. (25 של השיטה העליונה. (26 של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח".

זֶזוּ הִיא צוֹרְתָה:

אוּ יִשֵּׁר מִשֶּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה סוּם וְרָכְבוּ רָמָה בָּיָם: עֲזוּ וְחַמַּרְתְּ יְהוָה וְהִי לִי לִישׁוּעָה: זֶה אֵלֵי וְאֵנֹהוּ: אֵלֹהֵי אֲבִי וְאַרְמְמָנֹהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמֹו: מִרְכַּבַת פָּרָעָה וַחֲיִלוֹ יְהוָה בָּיָם וּמִכְתֵּר שְׁלִשׁוֹ מִבְּעוֹ בָּיָם סוּף: תְּהַמַּחַת וּכְסִימוֹ יִרְדוּ בְּמַצּוֹלַת כְּמוֹ אֲבוֹ: יְמִינֶךָ יְהוָה גְּאֻדְרֵי בֶּחֶם יְמִינֶךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּכְרַב גְּאֻנֶּךָ תִּהְרַם קַמִּיךָ: תִּשְׁלַח חַרְבְּךָ וְאֶכְלְמוּ בְּקִישׁ: וּבְרִית אֲפִיךָ נִעְרַמוּ מִיָּם נִעְבוּ כְּמוֹ יַד גּוֹלִים: קָפְאוּ תְהַמַּחַת בְּלֵב יָם: אִמֹר אוֹיֵב אֲרִדְּךָ אִשׁוּי: אֲחַלֵּק שָׁלַל תְּמַלְאֵמוּ נַפְשִׁי: אֲרִיק חַרְבִּי תוֹרִישְׁמוֹ יְדִי: גִּשְׁפַת כְּרוֹחֶךָ כְּסָמוּ יָם: צָלְלוּ בְּעוֹפֹרַת בְּמִיָּם מִי אֲדִירִים: מִי כַמְכָה פְּאֵלִם יְהוָה: מִי כַמְכָה נִגְרָא תְהַלֵּת עוֹשֶׂה קַמִּיךָ: מִי כַמְכָה נִגְרָא תְהַלֵּת עוֹשֶׂה פְּלֹא: נְטִית יְמִינֶךָ תִּבְלַעְמוּ אֲרִי: גַּחֲת כַּחֲסֵדְךָ עִם זֶו גְּאֻלֶּת קְרִישְׁךָ: שְׁמַעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן: חִיל אֲחוּ יִשְׂבֵי פְלִשְׁת׃ אִזּוּ נִבְהִלוּ אֲלוֹפֵי אֲדוּם: אֵילֵי מוֹאָב וְאַחֲמוֹז רַעַד: זְמַנוּ כָּל יִשְׂבֵי כְנַעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אִימָתָה: וְפָחַר: בְּגִל וְזוּעַף יִדְמוּ בְּאֵבָן: עַד יַעֲבֵר עִם זֶו יַעֲבֵר עִמְךָ יְהוָה: קְנִית׃ תִּכְאֲמוּ וְתִסְמְעוּ בְּהַר נַחֲלֶתְךָ: מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַת יְהוָה: מִקְדָּשׁ אֲדִינוּ כּוֹנֵנוּ יְדִיד׃ יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי בָא סוּם פָּרָעָה בְּרָכְבוּ וּבְכַרְשׁוֹ בָּיָם וַיִּשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת מִי הָיָם: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ כַּבְּשָׂה בְּחוּף הָיָם: כָּל. הַתּוֹרָה. פְּלֶה - בֵּין בְּשִׁירוֹת, בֵּין בְּשִׁאֵר הַפֶּתַב - יִתְּפוֹן שְׂתִהִיָּה אֹת סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ בְּיוֹתֵר, וְלֹא תִדְבֵק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחַק מִמֶּנָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְרָאָה הַתְּכָה כְּשִׁתִּי תְבוֹת; אֲלֵא יִהְיֶה בֵּין אֹת לְאֹת כְּחוּט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דף, עד שִׁבּוּא הַחֲשׁוֹן אֶהְרֶה³⁶, ³⁷מֵאַחַר שְׂדֵע רַחֵב הַדֶּף וְשַׁעַר הַפֶּתַח מֵתַחִיל בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶךְ.

31) מעתיק. (32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים על הכתב. (34) שכתבתו עבה יותר. (35) ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

ז. וּמְחַלֵּק כָּל עוֹר וְעוֹר דְּפִינֵי דְּפִינֵי בְּשֶׁרְטוּט, כְּפִי רַחֵב הַדֶּף שְׂבֻדָּק בּוֹ וְעֵלָה בְּחֲשׁוֹן. וּכְשִׁישְׂאָר בְּעוֹר שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת אוֹ אַרְבַּע יוֹתֵר עַל הַדֶּף הָאֲחֵרוֹנָה שְׂבִירִיעָה³⁸, מֵיֵיחַ מִמֶּנּוּ רַחֵב אֲצָבָע וּכְדִי תִפְרָה³⁹, וְקִיץ הַשְּׂאָר. וְאֵל יַחֲוֹשׁ⁴⁰ שְׂבִיבֵי אֲחֵרוֹנָה יִתּוֹסֵף עוֹרוֹת אַחֲרוֹת עַל הַפֶּרֶךְ שֶׁגָּלַל כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹסְפוֹת שְׂקוּצֵין מִכָּל עוֹר וְעוֹר, וְאֵינּוּ צְרִיךְ לְחַשֵּׁב דְּבָר זֶה, שֶׁהַפֶּתַח מוֹשְׁכוֹ לְפִי מִנֵּן הַדְּפִיין⁴¹.

38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג. (41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וְכֵן הַרוּצָה לַעֲשׂוֹת רַחֵב⁴² הַסֶּפֶר יוֹתֵר מִשְּׂשָׂה⁴³ אוֹ פָחוֹת מִשְּׂשָׂה - עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה הוּא מְחַשֵּׁב⁴⁴, וְיֵצֵא אֲרָפוֹ כְּהַקְפּוֹ בְּלֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִטְעֶה בְּחֲשׁוֹן.

42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רַחֵב הַגּוֹדֵל הָאֲמוּר בְּכָל הַשְּׁעוּרֵין הָאֵלוֹ וּבְשֶׂאֵר שְׁעוּרֵי תוֹרָה⁴⁵ כְּלָה, הוּא אֲצָבָע⁴⁶ הַבִּינּוֹנִי⁴⁷. וּכְכֵן דִּקְדָּקוֹ בְּשַׁעוּרֵי, וּמְצַאנּוּהוּ רַחֵב שְׂבַע שְׁעוּרוֹת בִּינּוֹנוֹת, זוֹ בְּצַד זוֹ בְּדַחֵק, וְהֵן כְּאֶרֶךְ שְׁתֵּי שְׁעוּרוֹת כְּרוּחַ. וְכָל טַפַּח הָאֲמוּר בְּכָל מְקוֹם הוּא אַרְבַּע אֲצָבָעוֹת⁴⁸ מִזוֹ. וְכָל אֲמָה - שְׂשָׂה טַפְחִים⁴⁹.

45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן-גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס"א הנוסח משובש. (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

י. סֶפֶר-תּוֹרָה שְׂפַתְתִּי אֲנִי - רַחֵב כָּל דֶּף וְדֶף מִדְּפִיין אַרְבַּע אֲצָבָעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת ה'אֲזִינוּ', רַחֵב כָּל דֶּף מִשְׁתִּיחֵן שֶׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁיטִין

היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה. (20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות' יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מוספנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. וְאַחֲרֵיכֵן יַעֲשֶׂה קֶנֶה²³ שְׂוָה, יִהְיֶה אֲרָבָה אֲרָבָעִים אוֹ חֲמִשִּׁים אֲצָבָעוֹת, וְיַחַלֵּק אֲצָבָע מֵהֵן בְּקֶנֶה לְשָׁנִים וְלִשְׁלֹשָׁה וְלֵאֲרָבָעָה חֻלְקִים, כְּדִי שְׂדֵע בּוֹ שַׁעוֹר חֲצִי אֲצָבָע וְרַבִּיעַ אֲצָבָע, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה הַחֻלְק; וְיִמְדַד כָּל עוֹר בְּקֶנֶה זוֹ, עַד שְׂדֵע כְּמָה אֲצָבָעוֹת יֵשׁ בְּכָל עוֹר, עַד שְׂדֵע כְּמָה אֲצָבָעוֹת בְּאֶרֶךְ כָּל הַפֶּרֶךְ.

23) בכל כתבי-יד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('הערוך'), ונוכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. וְאַחֲרֵיכֵן לִוְקַח עוֹרוֹת אַחֲרוֹת, שָׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, לְבָדֵק בְּהֵן שַׁעוֹר²⁵ הַפֶּתַח, וְכֹתֵב בְּהֵן דֶּף אֶחָד. וְדָבַר יְדוּע, שְׂאֲרָף הַדֶּף²⁶ שְׂבַע עֲשָׂרֵה אֲצָבָעוֹת, לְפִי שֶׁהוּא מֵיֵיחַ גְּלִיזוֹן, לְמַעַלָּה שֶׁלֹּשׁ וּלְמַטָּה אַרְבַּע²⁷. אֲבָל רַחֵב הַדֶּף הוּא לְפִי הַפֶּתַח, אִם דָּקָה אִם עָבָה²⁸; וְכֵן מִנֵּן²⁹ הַשִּׁיטוֹת שְׂבֻדָּק יְבוֹאוּ לְפִי הַפֶּתַח, לְפִי שְׂבִינֵן שִׁיטָה וְשִׁיטָה בְּמִלָּא שִׁיטָה³⁰.

25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם עשירים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30) נמצא שאם הכתב עבה, גם הרייח שבין השיטות גדול.

ו. וְאַחַר שְׂפַתְתִּי בּוֹ לְפִי מָה שְׂפִירָצָה - יִמְדַד רַחֵב הַדֶּף בְּאֲצָבָעוֹת הַקֶּנֶה, וְיוֹסִיף עַל רַחֵב הַדֶּף שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת שְׂבִינֵין דֶּף וְדָף, וְיַחֲשֵׁב כְּמָה דְּפִינֵין יְבוֹאוּ בְּפֶרֶךְ שֶׁגָּלַל מְאוֹתוֹ הַפֶּתַח שְׂבֻדָּק בּוֹ, וְיַדַּע חֲשׁוֹן הַדְּפִינֵין, וְיִרְאֶה כְּמָה נִקְטָב בְּדֶף זֶה שְׂבֻדָּק בּוֹ מִן הַתּוֹרָה כְּלָה, וּמִשְׁעַר לְפִי הַסֶּפֶר שֶׁהוּא כּוֹתֵב³¹ מִמֶּנּוּ, וּמְחַשֵּׁב, אִם עָלְתָה לוֹ כָּל הַתּוֹרָה לְפִי מִנֵּן הַדְּפִינֵין מִזֶּה³² הַפֶּתַח שְׂפוֹתֵב בּוֹ בְּפֶרֶךְ - מוֹטָב. וְאִם הוֹצִיא הַחֲשׁוֹן, שֶׁהַדְּפִינֵין יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה³³ - יִרְחִיב בְּפֶתַח עַד שְׂתִמְעֵט מִנֵּן הַדְּפִינֵין, וְיִבְדֹּק בְּדֶף אַחֵר³⁴. וְאִם הוֹצִיא הַחֲשׁוֹן, שֶׁהַתּוֹרָה יִתֵּר מִן הַדְּפִינֵין, יִמְעֵט הַפֶּתַח עַד שְׂפִירָצָה בְּמִנֵּן הַדְּפִינֵין, וְיִבְדֹּק בְּדֶף אַחֵר³⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁבָכַל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּן הַדְּפִין שֶׁל כָּל הַסֵּפֶר - מֵאַתִּים וְשֵׁשָׁה וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאַרְבֵּי כָּל הַסֵּפֶר - אֵלֶּף וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת בְּקֶרֶב.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהם, כדרך שתופרין את התפליין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזיר ויתפר בהלכה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפליין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפליין, מה תפליין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפליין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתופרין כל היריעות, אין תופרין כל היריעה כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה פשיגלל אותה⁵⁸. ועושה לו שני עמודים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו⁵⁹; ותופר העור ששיר בתחלתו ובסוף על העמודים בגידים, כדי שיהא נגלל עליהם; וירחיק בין העמודים והתבב שביניהם.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא בתרא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות⁶⁰, תפר; בתוף שלש, לא יתפר⁶¹. במה דברים אמורים? ביטון, שאין עפצו נכר⁶²; אבל אם נכר הגויל שהוא עפון, תופר, ואפלו קרע הפא בתוף שלש⁶³. וכן בין כל דף ודף⁶⁴ ובין תבה לתבה יתפר⁶⁵. וכל הקרעים, אין תופרין אותן אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר, שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגונוה, שננאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובר בעפצים (פרי האלון) המכוצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רבובן (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדרך כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שלש הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת ר"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם

(50) שיש ריח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון⁵¹ - לגליון שבתחלת הספר וסופו⁵². והעורות שכתבנו בהם - עורות אילים. ובזמן שתקצה לכתב על-פי המדות האלו או קרוב להם מעט - הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף או שנים או שלש - לא תיגע ולא תהא צריכה לחשבון, אלא מיד יבוא לך ארכו בהקפוא⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) ובהגהות מיימוניות שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפרובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשארו עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ובסופו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי תמודות' לרא"ש הל' ס"ח). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) ובמעשה רוקח נאמר: הרוצה לכוין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובוה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין. ונדמנה לו יריעה בת השעשה דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן. במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע, אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדף אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. 6) שם, הלכה י"א. 7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). 8) לעיל פ"ז, ה"ד. 9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 10) שם, הלכה י"ב. 11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. 12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. 13) ובכתב"י התימנים: "גוי". 14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. 15) שמות הקב"ה. 16) שצריך לכונן בכתיבתן לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). 17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). 18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). 19) שנמחקה לגמרי. 20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. 21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. 22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הו"ו והרי היא נראית כו"ד. 23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. 24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. 25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. 26) שנתן בו ריח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. 27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). 28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פֶּשֶׁר, נוֹהֲגִין בּוֹ קִדְשָׁה יִתְּרָה וְכַבּוּד גְּדוּלָּה²⁹. וְאָסוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֶפְלוּ אֵין לוֹ מָה יֵאָכְלוּ³⁰, וְאֶפְלוּ הָיוּ לוֹ סִפְרִים רַבִּים, וְאֶפְלוּ יֵשׁ יֶשֶׁן לְקַח בּוֹ חֶדֶשׁ. לְעוֹלָם אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר-תּוֹרָה, אֶלָּא לְשֵׁנֵי דְבָרִים: שֶׁיִּלְמַד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ³¹, או שֶׁיִּשְׂאֵא אִשָּׁה בְּדַמְיוֹ³²; והוא³³, שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ דְבַר אַחֵר לְמַכּוֹר³⁴.

29) כמבואר בסמוך ה"ז. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). 30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגווע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמזונותיו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). 31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. 32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תוהו בראה לשבת יצרה. 33) ובלבד. 34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיהו דבר מותר למכרו; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נִמְצְאתָ לְמַד שְׁעֵשְׂרִים דְּבָרִים הֵן, שֶׁבִּכָּל אֶחָד מֵהֵן פּוֹסֵל סֵפֶר-תּוֹרָה². וְאִם נִעְשָׂה בּוֹ אֶחָד מֵהֵן, הָרִי הוּא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמְלַמְדִין בְּהֵן הַתִּינוּקוֹת, וְאֵין בּוֹ קִדְשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה³, וְאֵין קוֹרִין בּוֹ בְּרַבִּים⁴. וְאֵלוּ הֵן:

א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. ב) שֶׁנִּכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂאִינוּ מְעַבְדִּים⁵. ג) שֶׁהָיָה מְעַבְדֵּי שְׁלֵא לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה⁶. ד) שֶׁנִּכְתַּב שְׁלֵא בְּמָקוֹם כְּתִיבָה - עַל הַגּוֹיִל בְּמָקוֹם בְּשָׂר⁷, וְעַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שְׂעָר. ה) שֶׁנִּכְתַּב מְקַצְתּוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמְקַצְתּוֹ עַל הַקֶּלֶף⁸. ו) שֶׁנִּכְתַּב עַל דוּכְסוּסְטוֹס⁹. ז) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֵא שְׂרָטוּט¹⁰. ח) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֵא שְׁחַר הַעוֹמֵד¹¹. ט) שֶׁנִּכְתַּב בְּשֶׂאֱר לְשׁוֹנוֹת¹². י) שֶׁכְּתָבוּ אֶפְיקוֹרוֹס¹³, או פְּיוּצָא בּוֹ¹⁴ מְשֶׂאֱר פְּסוּלִין. יא) שֶׁכְּתַב הַאֲזְכָּרוֹת¹⁵ בְּלֵא כּוֹנְנָה¹⁶. יב) שֶׁחָסַר אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת. יג) שֶׁהוֹסִיף אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת¹⁷. יד) שֶׁנִּגְעָה אוֹת בְּאוֹת¹⁸. טו) שֶׁנִּפְסְדָה צוּרַת אוֹת אֶחָת עַד שְׁלֵא תִקְרָא כָּל עֵקֶר¹⁹, או תְּדַמָּה לְאוֹת אַחֶרֶת - בֵּין בְּעֵקֶר הַכְּתִיבָה²⁰, בֵּין בְּנִגְבַּב²¹, בֵּין בְּקָרַע, בֵּין בְּטִשְׁטוּשׁ²². טז) שֶׁהִרְחִיק אוֹ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאָה הַתְּכָה כְּשֶׁתִּי תְבוֹת, או שֶׁתִּי תְבוֹת כְּתָה אֶחָת²³. יז) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַפְּרָשׁוֹת²⁴. יח) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת²⁵. יט) שֶׁכְּתַב בְּשֶׂאֱר הַכְּתַב כְּשִׁירָה²⁶. כ) שֶׁתִּפְּרַר הִירִיעוֹת בְּלֵא גִידֵי טְהוֹרָה²⁷. וּשְׂאֵר הַדְּבָרִים - לְמַצּוֹה, לֹא לְעַכְבֵּי²⁸.

2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. 3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"יא). 4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפניו ולאחריה על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). 5) שלא עבדוהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ומתוך להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין החמשים על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם עננים של כתבי הקדש⁵², אין נקנסין בהן לביית-הכסא, אלא- אם-כן היו מחפזות עור⁵³.

48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחו אדם ספר-תורה בזרועו וינקס בו לביית-המרחץ או לביית-הכסא⁵⁴ או לביית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוף במטפחות ונתון בתוף התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן המת (או מבית-המרחץ) או מבית-הכסא. ולא יאחו את ספר-תורה פשהו ערם⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח.), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב.). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעו) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שנייחנונו בקלי, ויתן הפלי בקלי אחר שאינו מזמן לו. אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוף זה, בקלי אחר הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים⁵⁸, אם לא היה לו בית אחר⁵⁹. אבל אם יש לו בית אחר, אסור לשמש עד שיציאנו⁶⁰.

58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כז, ע"א.

ג. ספר-תורה שפלה או שנפסל, נותנין אותו בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת הבית יוסף יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוף התיק; וכן הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא שישבלו או שיששברו, נגנזין⁴². אבל הבימות⁴³ שעומד עליהן שליה צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שפותבין בהן לתינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לגוי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסם כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני ארון הקודש שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבירושלמי (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"טו): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכ"ט ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"יד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

יא. הנה מהלך המקום למקום וספר-תורה עמו, לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי החמור וירכב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו בחיקו⁷⁷ פנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שיושב לפני ספר-תורה, ישב בכבוד-ראש, באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם⁷⁹, שנאמר: 'והיה שם בך לעד'. ויכבדהו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: כל המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אוה"ע.

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבע מצוות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח, ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"יא) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הלי' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

~ יום שני ב' סיון ~

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על פני הפסות¹.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו פותי, מתר לאחז ספר-תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלין טמאה⁶¹. והוא, שלא יהיו ידיו מטונפות⁶² או מלכלכות פטיט, אלא ירחצו ידיהם, ואחר-כך יגעו בו.

61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פי"ד שאין ס"ת מקבל טמאה. והשווה דברי רבינו לעיל הלי' קריאת שמע פי"ד, ה"ח. 62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

ט. כל הרואה ספר-תורה פשהוא מהלך⁶³, חיב לעמד מפניו⁶⁴. ויהיו הכל עומדים, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו, כשנגיענו למקומנו⁶⁵, או עד שיתפסה מעיניהם, ואחר-כך יהיו מתרין לישוב⁶⁶.

63) ע"י האדם הנושא. 64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". 65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כספ-משנה). 66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷ ולהדרו יותר מדאי דברים שפלוחות הברית⁶⁸, הן הן שבכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פנגד ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פנגדו⁷¹, ולא יפשיט⁷² רגליו פנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשאו; ולא יחזיר אחריו לספר-תורה⁷³, אלא-אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". 68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. 69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). 70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:): "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו): כל משנאי אהבו מות". 71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. 72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך ביוון. 73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". 74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּה לָבָן אִו תְּכַלֵּת⁹ אִו שְׁנֵיהֶם פְּאָחַד, הָרִי קָיִם מְצוֹת עֲשֵׂה אָחַת¹⁰. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים¹¹: וְהָיָה¹² לָכֵם לְצִיצִית - מְלַמֵּד שְׁנֵיהֶם מְצוּהָ אָחַת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת¹³ מְעַכְבּוֹת זֹאת זֹאת זֹאת זֹאת, שְׁאַרְבַּעֲתָן מְצוּהָ¹⁴ אָחַת.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבו משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. פִּיצַד עוֹשִׂין אֶת הַצִּיצִית? מִתְחִיל מְזוּיֵת שֶׁל טְלִית, שֶׁהִיא סוֹף הָאָרוֹג, וּמְרַחֵק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְמַעְלָה¹⁵, וְלֹא פָחוֹת מִקָּשֶׁר גּוֹדְלִי¹⁶, וּמְכַנֵּס שָׁם¹⁷ אֲרַבְּעָה חוּטִין וְכוּפְלֵן בְּאֲמִצָּע¹⁸. נִמְצָאוּ שְׂמוֹנָה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין¹⁹ תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֶרֶךְ הַחוּטִים הַשְּׂמוֹנָה, אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֲצָבָעוֹת²⁰. וְאִם הָיוּ יוֹתֵר עַל כֵּן, אִפְלוּ אֲמָה אוֹ שְׁתַּיִם, כְּשֶׁרִינִין²¹. וְכָל הָאֲצָבָעוֹת בְּגוֹדְלִי²². וְהָיָה אָחַד מִשְׂמוֹנָה הַחוּטִים חוּט תְּכַלֵּת²³, וְהַשְּׂבָעָה לְבָנִים.

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) (שם דף מב עמוד א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלויה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב. (18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאין גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שנישם ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים ויעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיליו" וכן (מלכים א' פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. (19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שליש ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. (23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

וּבְאִוֵר מְצוּהָ זֹאת בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

א. עֲנָף שְׁעוֹשִׂין עַל כֵּנֶף הַבְּגָד² מִמִּין³ הַבְּגָד, הוּא הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֵה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֵאשׁ, שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֵאשִׁי". וְזֶה הָעֲנָף הוּא הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצוּיִן לְצָבָעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הָעֲנָף מִנֵּן מִן הַתּוֹרָה⁵.

(2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. (3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פשתן, גם ציציותיו של פשתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). (4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). (5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. וְלוֹקְחִין חוּט צָמֵר שְׁנֵצְבַע כְּעֵין הַרְקִיעַ⁶, וְכוּרְכִין אוֹתוֹ עַל הָעֲנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכַלֵּת. וְאֵין לְמִנְיֵן הַפְּרִיכוֹת שְׁפוּרֶף חוּט זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.

(6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נִמְצָאוּ בְּמְצוּהָ זֹאת שְׁנֵי צְווּיִים: שְׁיַעֲשֵׂה עַל הַכֵּנֶף עֲנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁיכְרֶף עַל הָעֲנָף חוּט תְּכַלֵּת, שְׁנֵאמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֵּנֶף פֶּתִיל תְּכַלֵּת".

ד. וְהַתְּכַלֵּת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכַלֵּת. פִּיצַד? הָרִי שֶׁאֵין לוֹ תְּכַלֵּת, עוֹשֵׂה לָבָן לְבָדוֹ; וְכֵן אִם עֲשֵׂה לָבָן וְתְּכַלֵּת, וְנִפְסַק הַלָּבָן וְנִתְמַעַט עַד הַכֵּנֶף וְנִשְׁאַר הַתְּכַלֵּת לְבָדוֹ - כְּשֶׁרִי.

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אָחַד מֵהֶן מְעַכֵּב אֶת חֲבֵרוֹ, אֵינֵן שְׁתֵּי מְצוּת⁸, אֲלֹא מְצוֹת עֲשֵׂה אָחַת. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים: "וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית" - מְלַמֵּד, שְׁנֵיהֶם מְצוּהָ אָחַת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְבּוֹת זֹאת זֹאת זֹאת זֹאת, שְׁאַרְבַּעֲתָן מְצוּהָ אָחַת. וְהַלּוּבֵשׁ טְלִית שִׁישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אחד חוטי לָבָן ואֶחָד חוטי תְּכֵלֶת, אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה³⁶. אֶפְלוּ הִיָּה הַחוּט כְּפוּל מִשְׁמוֹנָה חוּטִין וְשׁוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְתִיל אֶחָד, אֵינּוּ נֶחֱשָׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד.

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוטי הַצִּיצִית, בֵּין לָבָן בֵּין תְּכֵלֶת, צְרִיכִין טוּיָה³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן הַצָּמֶר הַנֶּאֱחָז בְּקוֹצִים כְּשֶׁהַצֶּאֱזַן רוֹבֵצִין בֵּינֵיהֶם, וְלֹא מִן הַיָּמִין³⁹ הַנֶּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׁירֵי שְׂתֵי⁴⁰ שְׂהָאוּרֵג מִשִּׁיר בְּסוֹף הַבָּגָד, אֶלָּא מִן הַגִּזָּה שֶׁל צֶמֶר אוּ מִן הַפֶּשֶׁתָן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצֶּמֶר הַגְּזוּל⁴¹, וְלֹא מִשֵּׁל עִיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשֵּׁל קְדָשִׁים⁴³. וְאִם עָשָׂה - פְּסוּל. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבַהֲמָה⁴⁴ - צֶמֶרָה פְּסוּל לַצִּיצִית⁴⁵. אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפֶשֶׁתָן הַנְּטוּעַ⁴⁶, הֵרִי זֶה כֶּשֶׁר, שֶׁהֵרִי נִשְׁתַּנָּה⁴⁷.

(37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). (39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלשה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה ממכותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט עמוד א). (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. (42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת - אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבמהת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף על פי שאין בהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבר" בבעלי

ז. ולוקח חוט אחד מן הלָבָן, וכוֹרֵף בו פְּרִיכָה אַחַת עַל שְׂאֵר הַחוּטִין בְּצַד הַבָּגָד²⁴, וּמְנִיחוֹ; וְלוֹקַח חוּט הַתְּכֵלֶת, וְכוֹרֵף בוּ שְׁתֵּי כְרִיכוֹת בְּצַד הַפְּרִיכָה שֶׁל לָבָן וְקוֹשֶׁר; וְאֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ פְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חֲלִיָּא. וּמְרַחֵק מְעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיָּא שְׁנֵיָה בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת לְבָדוֹ; וּמְרַחֵק מְעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיָּא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חֲלִיָּא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כוֹרֵף בָּהּ שְׁתֵּי כְרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת²⁶ וּכְרִיכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִיל בְּלָבָן, מְסִים בוּ, שֶׁמְעֲלִין בְּקִדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה תְּתַחִיל בְּלָבָן? פְּדֵי שֶׁהָא סְמוּךְ לְבָנָה מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכְּנָפוֹת²⁹.

(24) בשפתו. (25) ראה בסמוך הלכה ת. (26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). (27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף ט עמוד א). (28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כִּמָּה חֲלִיּוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כְּנָף? לֹא פְחוֹת מִשְּׁבַע³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם לֹא כָרֵף עֲלֶיהָ אֶלָּא חֲלִיָּא אַחַת - כְּשֶׁרָה. וְאִם כָּרֵף הַתְּכֵלֶת עַל רֹב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שֶׁהֵיּוּ כָּל הַחֲלִיּוֹת בְּשִׁלִּישׁ הַחוּטִין הַמְּשֻׁלְשָׁלִין, וְשִׁנֵּי שְׁלִישֵׁיהֶן עָנְף³². וְצָרִיף לְפָרְדוֹ, עַד שֶׁיְהִיָּה כְּצִיצִית שְׁעַר הָרָאשׁ³³.

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף ט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) (שם, דף מב עמוד א).

ט. הַעוֹשֶׂה לָבָן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לוֹקַח אֶחָד מִשְׁמוֹנָה הַחוּטִין, וְכוֹרֵף אוֹתוֹ עַל שְׂאֵר הַחוּטִין עַד שְׁלִישׁוֹ, וּמְנִיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עָנְף. וּכְרִיכָה זוֹ, אִם רָצָה לְכָרֵף אוֹתָהּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת כְּעֵין שְׁכוֹרֵף בְּתְּכֵלֶת - הִרְשׁוֹת בְּדוֹ, וְזֶה הוּא מְנַהֲגוֹ. וְאִם רָצָה לְכָרֵף בְּלֹא מְנִין חֲלִיּוֹת - עוֹשֶׂה³⁴. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יִתְפַּנֵּן לְהִיּוֹת הַפְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעָנְף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שְׂאֵינּוּ מְדַקְדָּק בְּדָבָר זֶה בְּלָבָן. וְאִם כָּרֵף הַלָּבָן עַל רֹב הַחוּטִין, אוּ שְׁלֹא כָרֵף אֶלָּא חֲלִיָּא אַחַת - כְּשֶׁרָה³⁵.

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. (57 אחרי שקשרם. 58 מחוברות. 59 והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא לשתיים כאחד. 60 מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הטיל ציצית על הציצית⁶¹ - אם נתפנון לכתל את הראשונות⁶², מתיר הראשונה או חותקה וכשרה⁶³; ואם נתפנון להוסיף, אף-על-פי שחתך אחת משתייהן⁶⁴, הרי זו פסולה⁶⁵, שהרי פשהוסיף, פסל את הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, שעשיתו הראשונה פסולה היתה⁶⁶.

(61 שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. 62 כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. 63 שהטלו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". 64 אחרי הוסיף. 65 כדין כל המוסף גרע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). 66 נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

טז. וכן המטיל לבעלת שלש⁶⁷, ואחר-כך השלימה לארבע⁶⁸ והטיל לרביעית - בלה פסולה⁶⁹, שנאמר: 'תעשה', ולא מן העשוי.

(67 כנפיים. 68 שהוסיף עליה כנף רביעית. 69 ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים (סימן י', סעיף קטן 1).

יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע כנפיה כפולה⁷⁰; אלא-אם-כן תפרה בלה⁷¹, ואפלו מרוח אחת.

(70 שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. 71 שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נפסק הכנף שיש בה ציצית חוץ לשלש אצבעות, תופרה במקומה; בתוך שלש - לא תפר⁷². נתמעטה זוית של בגד שבין חוטי הציצית ובין סוף הארוג⁷³ - אפלו לא נשאר מן הארוג אלא כל שהוא, כשר⁷⁴. וכן אם נתמעטו חוטי הציצית - אפלו לא נשתייר מהם אלא כדי עניבה כשר⁷⁵. ואם נפסק החוט מעקר⁷⁶, אפלו חוט אחד, פסולה⁷⁷.

חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעיניי שלא נפשטה, והולכים להחמיר). 46 כשהוא מחובר ונקרא עץ. 47 שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיט, מתירים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). ההשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. ציצית שעשה אותו⁴⁸ פותי, פסול, שנאמר: 'דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצית'. אבל אם עשה אותה ישראל בלא כונה⁵⁰ - כשרה⁵¹. וציצית שנעשה מן העשוי מקדם, פסול.

(48 שתלאם בבגד ועשה קשריהם. 49 (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". 50 שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. 51 שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. ביצד? הביא כנף⁵² שיש בה ציצית ותפרה על הכנף, אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, פסול, שנאמר: 'ועשו להם ציצית' - לא מן העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאליה⁵⁴. ומתיר להתיר ציצית מבגד זה ולתלותם בבגד אחר⁵⁵, בין לבן בין תכלת.

(52 מטלית אחרת. 53 שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. 54 (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. 55 שאין זה כיוון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר כנף זו כהלכתה וכנף זו כהלכתה, ואחר-כך⁵⁷ תתכן באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מערות⁵⁸ זו בזו בחוטין שביניהן⁵⁹, ובשעה שפסקו נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי⁶⁰.

(56 שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. פיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהל¹² וכיוצא בו, כדרך שהצבעין עושין, פדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובגם המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקמוניא¹⁹ וכיוצא בהן, כדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה פעין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכיתי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנוטבה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלוחים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.י): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17) דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (גדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לכדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה²². אלא פיצד יעשה? לוקחין הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבודק בו, ושורף את שבודק, שהרי נצבע לכדיקה²³, ושופך הצבע שפבלי שבודק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא):

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). (73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפיי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קרית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' ל"שונות הרמב"ם סימן צ').

פרק שני

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פפתוה שבפחול³, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטוהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה בציצית⁶, צריף שתהיה צביעתה צביעה ידועה, שעומדת בפינה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא פעין הרקיע; כגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המשחירין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.

(2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכת"י התימנים, אין חיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן (מרכבת המשנה). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שבציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

ז. המוצא תכלת בשוק, אפלו מוצא חוטיין פסוקין⁴², פסולה⁴³; שזורין - פשרה⁴⁴. הלוקח טלית מצייצת⁴⁵ מן השוק מישראל, הרי היא פחוקתה⁴⁶; מן הפותי התגר⁴⁷ - פשרה⁴⁸, מן ההדיוט⁴⁹ - פסולה⁵⁰.

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שוורו ונצבעו (שם). ובנוסח אחר, כתוב: "חוטיין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטובה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וציוה לתקן ההעלקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לכן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

ח. טלית שהיא כלה אדמה או ירקה או משאר צבעונין, עושה חוטי לכן שלה פועין צבעה: אם ירקה - ירקון, אם אדמה - אדמין⁵¹. היתה כלה תכלת - עושה לכן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת⁵², וכורך על הכל חוט אחד תכלת⁵³, כדרך שעושין בשאר ציציות שאינן צבועין.

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה כחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה כחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ו.

ט. קשה ענש מי שאינו מניח לכן יותר מענש שלא הניח תכלת, לפי שהלכן מצוי לכל, והתכלת אינה מצויה בכל מקום⁵⁴ ולא בכל זמן, מפני הנצבע שאמרנו⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-רודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו

כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבוא להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו נסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמא נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שגלקחה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונדעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. כיצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לא? לוקחין תבן וריר²⁹ של שבולל³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעינה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין פצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למוריס³⁴, ונותנין את זו התכלת שנסתפגית בתוכו, ואופה הפצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשתרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - פשרה³⁵.

(29) נוזל. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נתיק קשה, כמו "שבולל תמס הילוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מין דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

ו. חציר³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא פחוקתה עד שתחשד³⁷. המפקיד תכלת אצל הפותי - הרי זה פסולה, שמא החליפה³⁸; ואם היתה בכלי והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוף חותם - פשרה, בחותם אחד - פסולה⁴¹.

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד, ג): הצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתיפסלו". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, זייף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צִיצִית אֶלָּא מְדַבְּרֵי חֻמִּים? כְּדֵי לְהַזְהֵר בְּמַצּוֹת צִיצִית. וְהוּא, שְׁתִּיהֵי מְרַבֵּעַת אוּ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שְׁעוּרָה פֶּשְׁעוֹר שְׁאֵמְרָנוּ. שְׁפָל הַבְּגָדִים הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה סֵתָם, אֵינָם אֶלָּא צָמֵר וּפְשָׁתִים בְּלָבָד.⁸

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת כז; מנחות לט:). 7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים ורחלים בלבד. ובירושלמי (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה מפסוק, שנאמר (מלכים ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד. 8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים (בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בכגד צמר או בכגד פשתים), אף כל צמר ופשתים".

ג. **"על ארבע כנפות פסותיה" - בעלת ארבע ולא בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת חמש?** תלמוד לומר: **"אשר תכסה בה"י** - אפלו בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחייב בעלת חמש¹¹ ופוטור בעלת שלש, ושתיהן אינן בעלי ארבע כנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹². לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או שש, אינו עושה אלא לארבע כנפים המרחקות זו מזו¹⁴ מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: **"על ארבע כנפות פסותיה"**¹⁵.

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית? 10) לרבות כל הראוי לכסות. 11) כגון שחתך מכנף אחת באלכסון ונעשו שתיים. 12) ואין בכלל שלש ארבע (מנחות מג:). 13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה יכול לקיים בה: **"על ארבע כנפות כסותך"**. 14) שסביב היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא הסמוכה לחברתה. 15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע כנפות בלבד.

ד. **כסות של בגד וכןפיה של עור**¹⁶ - חייבת; היא של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין, חייבת, שנאמר: **"על כנפי בגדיהם"**; לא נאמר **"כסותך"**¹⁹, אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מכאן ואילך חייבת²¹.

16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. 17) כי כסות של עור אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. 18) מנחות מ, ע"ב. ובציצית נאמר: **"אשר תכסה בה"** - ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).

הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". 55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידנו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאידינא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב; ג.ג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצוה תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלוצון והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמך בפרק זה פרטי החלוצון וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלוצון, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימיו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתווכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: **"מאמר פתיל תכלת"**, **"עין התכלת"** ועוד.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית - חובת האישה ולא חובת הטלית.

א. **כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה היא כסות שיש לה ארבע כנפים**², או יותר על ארבע³. ותהיה מדתה - כדי שיתפסה בה ראשו ורבו של קטן המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר לשמרו ולילך עמו. ותהיה הכסות של צמר או של פשתן בלבד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך. 3) ראה בסמוך ה"ג. 4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. 5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. **אבל טלית של שאר מיניו, כגון בגדי משי, ובגדי צמר-גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים, ונוצה של עזים, וכיוצא בהן, אין חייבין במצות**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לבדו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנז³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמא יתכסה בה בלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראיאתם אתו" - בשעת ראייה. וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד. 33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בהל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יכרך. ומאימתי יכרך על הציצית בשחר? משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה³⁸. וכיצד מכרך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שתעטף בה ביום, מכרך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מכרך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שיליה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראיאתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע (מעשה רוקח). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א אר"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ו). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב.). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתר להכנס בציצית לבית-הכנסא⁴⁴ ולבית-המרחץ. נפסקו לו חוטי לבן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה⁴⁶. ואסור למכור טלית מציצת לכותי, עד שנתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה, אלא שמא יתעטף בה, ויתלון עמו ישראל וידמה שהוא

(19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות". (20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית כשלו, חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות).

ה. כסות של צמר, עושין לבן שלה חוטי צמר; וכסות של פשתן, עושין לבן שלה חוטי פשתן ממנה. ושאר בגדים, עושין לבן של כל מין ומין ממנו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לבן לכל שאר מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר והפשתן פוטריין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר מינין - במינן פוטריין, שלא במינן אין פוטריין²⁵.

(22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה. (23) של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שעיך מצות ציצית היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים (כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא לבן לבדו בלא תכלת? ²⁶ בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנז²⁷ מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין בן? מפני שאפשר לעשות הלבן שלה ממנה; וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם זכול אתה לקיים את שתייהן, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את שתייהן³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של הלאו" (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובה תתישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול עשה) ואין יבוא עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע בעשה' לא נהיה מוזהרים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של צמר, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנז, בא עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנז, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחיב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחיבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים⁵⁹.

ישאל, ויהרגו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיודע להתעטף חיב בציצית, כדי להנכו במצוה⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדורגינזוס⁵³ חיבין בכלן מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

(44) דעת הגאונים, מובאת בנמוקי יוסף ה' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בריך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח ס' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלוכוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיטל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמייוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בו לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. (45) מגילה כו, ע"ב. (46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בוויית עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון' פ' שלח). (47) מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). (48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שארן לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (חגיגה ד). (49) סוכה מב, ע"א. (50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. (51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאל) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". (52) ספק זכר ספק נקבה. (53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בבאורנו לקמן ה' מילה פ"ג, ה"ו. (54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו ה' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שחיב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, יטיל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אכל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית⁵⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו כו".

וטעם הדבר הוא כדאיא במרו"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג, ולכן ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראייה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומצ" - כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) ה' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד): "מפני מה נתאווה משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא"י, אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים קיג:.) וב'טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על פל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפלו נתפון לאכל או לשותות פל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהגה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר פל מה שיאכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שיאכל פניית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

(6) (ברכות דף לה עמוד א). (7) פחות מכזית. (8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל ייה (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משיבועים. (12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד. (14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. (16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וכשם שמברכין על ההנהגה, כך מברכין על פל מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה¹⁹ ודרך בקשה²⁰, כדי לזכור את הבורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

(18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה

שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויין שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבריו על ענין אחד, שקושר קשר באזרוו כדי שיוכרונו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ליקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע (הגהות מיימוניות). (59) בטלית מצוייצת, (שבת י.): "ומתעטף ומצלי". (במסכת הענית כ.): "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקלה ותלה בה פל המצות פלן, שנאמר: ויראתם אתו וזכרתם את פל מצות יי⁶⁰.

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג.). וראה לעיל בבאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

~ יום שלישי ג' סיון ~

הלכות ברכות¹

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון¹

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה מוטבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו תיב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפלו פניית, מברך אחריו⁵.

(2) (ברכות דף מח עמוד ב). (3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". (4) החכמים. (5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, לֹא יִפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּדָבָרִים אַחֲרֵים. וְאִם הִפְסִיק - צָרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ³⁷. וְאִם הִפְסִיק בְּדָבָרִים שֶׁהֵן מַעֲנִין דְּבָרִים שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ. מִיָּצֵד? כַּגֹּן שֶׁבָרַךְ עַל הַפֶּת, וְקִדְּם שִׂיאֲכָל אָמַר: הִבִּיאוּ מִלֶּח³⁸! הִבִּיאוּ תַבְשִׁיל! תָּנוּ לִפְלוֹנִי לֶאֱכֹל! תָּנוּ מֵאֲכָל לְבַהֲמָה³⁹. וְכִיּוֹצֵא בָּאלוּ - אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֵךְ שֻׁנְיָהּ, וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזָה.**

37 (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א).
38 "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). 39 שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹם, מִתָּר לְטָמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין שֶׁהָיָה טָמֵא טָמְאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְעֵלּוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם⁴⁰, בֵּין טָמְאָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְעֵלּוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַּיּוֹם⁴¹. וְאִסּוּר לְמַבְרָךְ לְבָרֵךְ מִשֶּׁהוּא עָרֵם⁴², עַד שֶׁיִּכְסֶּה עֲרוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ, אֲכָל בְּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפְנִיָּה⁴³ טוּחוֹת⁴⁴ בְּקַרְקַע וּמְבַרְכֶת⁴⁵.**

40 על ידי טבילה. 41 שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. 42 שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומות פרק א משנה ו). 43 של מטה. 44 דבוקות. 45 כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

י. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבָרַךְ וַיִּצֵּא יָדֵי חוּבְתָן, מִתָּר לוֹ לְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים שֶׁלֹּא יִצְאוּ יְדֵי חוּבְתָן כְּדִי לְהוֹצִיאָן⁴⁶; חוּץ מִבְּרַפְת הַהֲנִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים⁴⁷, אֶל-אִם-כֵּן נִהְיָה עִמָּהֶן⁴⁸. אֲבָל בְּרַפְת הַהֲנִיָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה, כַּגֹּן אֲכִילַת מִצְוָה בְּלִילֵי הַפֶּסְחִים וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם⁴⁹ - הֲרִי זֶה מְבָרֵךְ לְאַחֲרֵים, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן⁵⁰.**

46 כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). 47 שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). 48 ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. 49 של שבת ושל יום טוב. 50 ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר

שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ת. 20 כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. **נִמְצְאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן שֶׁלֶשָׁה מִיָּנִים: בְּרֻכּוֹת הַנֵּיָה, וּבְרֻכּוֹת מִצְוֹת, וּבְרֻכּוֹת הַוְדָאָה²¹, שֶׁהֵן הַרְף וְשִׁבַח וְהוֹדָיָה וּבִקְשָׁה, כְּדִי לְזַכֵּר אֶת הַבוֹרֵא תְּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.**

21 והן מנויות לקמן פרק י.

ה. **וְנִסַּח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֲזָרָא וּבֵית-דִּינּוּ תְּקַנּוּם²². וְאֵין רְאוּי לְשֻׁנוֹתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם²³ וְלֹא לְגַרְע מִמֶּנָּה. וְכָל הַמְשָׁנָה מִמְטַבֵּעַ שֶׁטַּבְּעוּ חֲכָמִים בְּבְרָכוֹת²⁴, אֵינוֹ אֶלֶּא טוֹעָה²⁵. וְכָל פְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת²⁶ אֵינָה בְּרָכָה²⁷, אֶל-אִם-כֵּן הֵייתָה סְמוּכָה לְחֻבְרָתָהּ²⁸.**

22 (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. 23 בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 24 ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. 25 ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". 26 שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". 27 וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). 28 כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. **וְכָל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן נֶאֱמָרִין בְּכָל לְשׁוֹן²⁹; וְהוּא שִׁיאֵמַר כְּעִין³⁰ שֶׁתְּקַנּוּ חֲכָמִים. וְאִם שָׁנָה אֶת הַמְטַבֵּעַ³¹ - הוֹאִיל וְהַזְכִּיר אֶזְכְּרָה וּמַלְכוּת וְעִנְיָן³² הַבְּרָכָה, אֶפְלוּ בְּלְשׁוֹן חַל³³, יִצְא³⁴.**

29 (סוטה דף לב עמוד א). 30 כעניין. 31 ששינה מהנוסח הקבוע. 32 תוכן. 33 יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. 34 (ברכות דף מ עמוד ב).

ז. **כָּל הַבְּרָכוֹת פְּלוֹן, צָרִיף שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מַה שֶׁהוּא אוֹמְרָם³⁵. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יִצְא, בֵּין שֶׁהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, בֵּין שֶׁבָרַךְ בְּלִבּוֹ³⁶.**

35 (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאונך מה שאתה מוציא מפין. 36 ולא ביטא בשפתיו (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּרַךְ בְּרַכָּה מִכָּל הַבְּרִיּוֹת בְּלֶזְנֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁמַע הַבְּרַכָּה כְּלָה מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ חֲזָב בְּאֹתָהּ בְּרַכָּה⁶³ - חֲזָב לְעֵנֹת אָמֵן⁶⁴. וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ (עַפְוִים או) אֶפִיקוּרוֹס או כּוֹתֵי⁶⁵, או תִּינוּק הַמִּתְלַמֵּד⁶⁶, או שְׁהִיָּה גְדוֹל, וְשָׁנָה מִמְטַבֵּעַ הַבְּרַכָּה⁶⁷ - אֵין עֹנִין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.**

63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבריו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. 64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, הייבים אנתנו בכל עת שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). 65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים-ב פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוקיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. 66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). 67) ראה לעיל הלכה ה ובביאורו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שברוך את השם עונה אחרינו אמן... אם בירכך גוי ענה אחרינו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן. יד. **כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן חֲטוּפָה⁶⁸ וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה⁶⁹ וְלֹא אָמֵן קְצָרָה⁷⁰ וְלֹא אֶרְכָּה⁷¹, אֶלֹא אָמֵן בִּינוּנִית; וְלֹא יִגְבִּיֵה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ⁷². וְכָל מִי שְׁלֹא שָׁמַע אֶת הַבְּרַכָּה שֶׁהוּא חֲזָב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בְּכָלֵל הָעוֹנִים⁷³.**

68) שקורא את האל"ף בחטף פתח, אָמֵן במקום אָמֵן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. 69) שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. 70) שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הרי"ף). 71) שאין התיבה מובנת היטב

לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערכות" (שם, דף כט עמוד ב).

יא. **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרַכָּה מִן הַבְּרִיּוֹת מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָהּ, וְנִתְפָּוֵן לְצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ - יִצָּא, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן⁵¹. וְכָל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחֲרֵי הַמְּבָרֵךְ⁵², הָרִי זֶה כְּמְבָרֵךְ⁵³; וְהוּא, שְׁהִיָּה הַמְּבָרֵךְ חֲזָב בְּאֹתָהּ בְּרַכָּה⁵⁴. הָיָה הַמְּבָרֵךְ חֲזָב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁵ וְהָעוֹנֶה חֲזָב מִן הַתּוֹרָה⁵⁶ - לֹא יִצָּא יְדֵי חוֹבְתוֹ, עַד שְׁיַעֲנֶה, או עַד שְׁיִשְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חֲזָב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹהוּ⁵⁷.**

51) (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים-ב פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". 52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. 53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). 54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). 55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחרי ברכת המזון אלא מדברי סופרים. 56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). 57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבר או אשה מקרין אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

יב. **רַבִּים שֶׁנִּתְעוּדוּ⁵⁸ לְאָכַל פֶּת או לְשִׁתּוֹת יֵין, וּבְרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה כָּלֵם אָמֵן - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת⁵⁹. אֲבָל אִם לֹא נִתְפָּוֵנוּ לְאָכַל פֶּת אֶחָד, אֶלֹא זֶה כָּא מַעֲצָמוּ וְזֶה כָּא מַעֲצָמוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכֶּפֶר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרַךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֶת וַיֵּין בְּלֶבֶד, אֲבָל שָׁאֵר אֲכָלִים וּמִשְׁקִין אֵינָן צְרִיכִין הַסְּבָה⁶¹; אֶלֹא אִם בְּרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנָה כָּלֵן אָמֵן, הָרִי אֵלָיו אוֹכְלִים וְשִׁתִּין, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְפָּוֵנוּ לְהִסָּב כְּאֶחָד⁶².**

58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. 59) בלא ברכה. 60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. 61) מנהגם היה כשהיו מתועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ג סעיף א). 62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"ל ישנא קמא, מטעם ספק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוֹתָן תַּחֲלֶה לְדַבֵּר, כְּגוֹן בְּרֻכּוֹת שְׁמִי בְּרֻכִין לְפָנַי
קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק
בְּאֲמַן בֵּין בְּרֻכָּה וּבֵין הַדְבָר שְׁבִדָּה עָלָיו.

83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן
אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף
מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר
שבירך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרֻכַת הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרֻכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אֶלָּא
אַחֵר בְּרֻכָּה אַחְרֶיהָ, שֶׁקָּדְמָה אוֹתָהּ בְּרֻכָּה אַחֶרֶת, אוֹ
בְּרֻכּוֹת, כְּגוֹן בְּרֻכּוֹת הַמְּלָאָךְ⁸⁷ וּבְרֻכּוֹת פֶּהֶן גְּדוּל⁸⁸
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּבֵד הַשָּׁלִים כָּל בְּרֻכּוֹתָיו,
וּלְפִיכֵךְ עוֹנֶה אָמֵן.

86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן
פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון
של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה
פרשיות מסויימות המזרוזות את הקהל במצוות - שמונה
ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה
ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת
היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה
ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור
נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא
(מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על
הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו.
אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוה בירושלמי (ברכות פרק
ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה
שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורה חיים סימן רטו
על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאֶסוּר - בֵּין בְּזֵדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
- אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלֵהוּ⁹¹ וְלֹא בְּסוּף⁹².
פִּיעֵד? הֲרִי שְׁאֵכֵל טַבְּלִי⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹⁴, אוֹ שְׁאֵכֵל
מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן⁹⁵ שְׁלֹא נִטְלוּ תְרוּמוֹתָיו⁹⁶, אוֹ מֵעֵשֶׂר
שֵׁנִי וְהִקְדָּשׁוֹ⁹⁷ שְׁלֹא נִפְדוּ בְּהִלְכָתָם⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.
וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם אָכַל נְבִלוֹת וּטְרֵפוֹת⁹⁹, אוֹ שֶׁתָּה
יֵין-נִסְפָּךְ¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ.

90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה
ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים
פרק י, פסוק ג): ובוצע (גולץ) ברך ניאץ ה' אין זה מברך
אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה
הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם
עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן
מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא
(דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל... כוס יין לנוזר,
שארין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין
מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם
אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על

כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה
אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה
עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי
ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם:
"אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח).
אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא
שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת
הגדול שבאלכסנדריה של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן
הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע
לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על
פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן
ב"קריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא
את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך
אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרֻכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הֲרִי זֶה נוֹשֵׂא
שֵׁם שְׁמַיִם לְשׂוּא⁷⁴, וְהֲרִי הוּא כְּנֹשֵׁב לְשׂוּא, וְאֶסוּר
לְעֵנֹת אַחֲרָיו אָמֵן⁷⁵. הַתִּינוּקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן
הַבְּרֻכּוֹת כְּתוּקָן; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבִטְלָה
בְּשִׁעַת לְמוּד, הֲרִי זֶה מְתָרֵם⁷⁶. וְאֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן
אָמֵן. וְהַעוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן⁷⁷, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתָם⁷⁸.

74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה
ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים
אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה.
(76) שמתכוון ללמדם. (77) אפילו שלא בשעת לימודם,
אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו
מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש
השנה דף כט עמוד א).

טז. כָּל הַעוֹנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרֻכּוֹתָיו⁷⁹, הֲרִי זֶה מְגַנֵּה⁸⁰.
וְהַעוֹנֶה אַחֵר בְּרֻכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרֻכּוֹת אַחְרוֹנוֹת, הֲרִי
זֶה מְשַׁבֵּחַ⁸¹; כְּגוֹן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" בְּכַרְפַּת-
הַמְּזוּז, וְאַחֵר בְּרֻכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל
עֲרֻבִית, וְכֵן בְּסוּף כָּל בְּרֻכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרֻכּוֹת
אַחְרוֹנוֹת⁸², עוֹנֶה בָּהּ אָמֵן אַחֵר עֲצָמוֹ.

79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו.
(80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך
הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה
(ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכתיו הוא
מוסיף לשבח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך
וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהֲרִי
אַחֲרֶיהָ בְּרֻכַת "הַטוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרֻכָּה זוֹ
בִּימֵי חֻכְמֵי מְשֻׁנָּה⁸³ תִּקְנֶנָּה, וְכֹאֵלוּ הִיא תּוֹסֶפֶת, אָבָל
סוּף עֶקֶר הַבְּרֻכּוֹת שֶׁל בְּרֻכַת-הַמְּזוּז הִיא "בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם"⁸⁴. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "אַהֲבַת
עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוּף בְּרֻכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
קְרִיאַת שְׁמַע⁸⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצֵא בָּהּ מְבָרְכּוֹת שְׁמִי בְּרֻכִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו חומש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא). (107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם).

פָּרָק שְׁנַיִם

1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

א. סֵדֶר בְּרֵכַת הַמְּזוֹן כִּף הִיא: רֵאשׁוֹנָה - בְּרֵכַת הַהֶזֶן, שְׁנֵיָה - בְּרֵכַת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמְטִיב". בְּרֵכַת רֵאשׁוֹנָה - מִשָּׁה רַבְּנֵי תַקְנָה³; שְׁנֵיָה תַקֵּן יְהוֹשֻׁעַ⁴; שְׁלִישִׁית תַקֵּן דָּוִד וְשַׁלְמָה בְּנוֹ⁵; רְבִיעִית - הַכְּמִי מִשְׁנֵה תַקְנֵיהֶם⁶.

2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מת, ע"ב. בשעה שירד להם המן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא, מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (6) ברכות מת, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמו שזכו לקבורה ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בתרא קכ"א). וקבעוה בברכת המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז). ובירושלמי (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר, נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכך סמכה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא פרשת מסעי את ר'.

ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פתן - אין מברכין לפניו⁷; ומברכין לאחר סעודתו⁸ שתי ברכות בלבד, כְּדִי שֶׁלֹא יבטלו מלאכת בעל הבית: בְּרֵכַת רֵאשׁוֹנָה - כְּתִקּוּנָה; שְׁנֵיָה - פּוֹתַח בְּבִרְכַת הָאָרֶץ, וְכוֹלֵל בֵּה "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם בְּבִרְכַת הָאָרֶץ¹⁰. ואם היו עושין בסעודתו¹¹ בלבד, או שהיה בעל הבית מסב¹² עִמָּהֶן - מְבָרְכִין אַרְבַּע בְּרֵכּוֹת כְּתִקּוּנָה, כְּשֶׁאָר פֶּלֶא אֲדָם.

7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכללן ולקצורן (כסף-משנה). ובירושלמי (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו

"שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצצה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לז עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבאר לעיל בבאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

כ. אֶבֶל אִם אֶבֶל דְּמֵאִי¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רְאוּי אֲלֵא לְעִנְיֵי¹⁰², או מְעַשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִטַּל מִמֶּנּוּ הַשְּׁבֹבֵן תְּרוּמָה גְּדוּלָה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵי¹⁰⁵, או מְעַשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שְׁנֵפֵדוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נָתַן אֵת הַחֶמֶשׁ¹⁰⁶ - הָרִי זֶה מְבָרֵךְ תַּחֲלָה וְסוֹף¹⁰⁷, וְכֵן פֶּלֶא פִּיּוּצָא בְּהִי¹⁰⁸.

101) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסור חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק: כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבליים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמחה התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

ה. בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנִחְמָה וּמְסִים בְּנִחְמָה²², וְאוֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם בְּאֲמָצֵעַ. פִּיזָד? מִתְחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ פְּצִיזוֹן עֵירָךְ", או "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ", וּמְסִים "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאוֹמֵר בְּאֲמָצֵעַ, בְּשִׁבְתָּ: אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֶיךָ. נִשְׁבַּת בּוֹ וְנִנְחַת בּוֹ בְּאַהֲבָה פְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ. בְּרִצְוֹנָךְ הַנַּח²⁴ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תְּהֵא עָלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיִגְוֹן וְאֶנְחָה כִּיֹּם מְנוּחָתָנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן בְּרִאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרִכָּה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרזנו, כמו: נחלץ חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לד. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים) (הגהות מיימוניות). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

ו. בְּחִנְכָה וּבְפִנְיָם מוֹסִיף בְּאֲמָצֵעַ בְּרִכַּת הָאָרֶץ "עַל הַנְּסִים", כְּדָרְךָ שְׁמוֹסִיף בְּתַפְלָה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ רֵאש־חֲדָשׁ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּיר "רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֶּן "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן רֵאש־חֲדָשׁ טַבַּת²⁹ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּיר "עַל הַנְּסִים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רַצָּה וְהִחְלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיִבּוֹא" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שחונכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

ז. בְּרִכָּה רְבִיעִית, צְרִיף לְהַזְכִּיר בְּהַ שֶׁל מְלַכְיוֹת³¹. וּבְשִׁמְכָרְךָ הָאוֹרֵחַ אֶצֶל בְּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף בְּהַ בְּרִכָּה

(ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות (הגהות מיימוניות) לעיל פ"א; ש"ע א"ח סי' קצא).

ג. בְּרִכַּת הָאָרֶץ, צְרִיף לֹמֵר הוֹדִיָּה בְּתַחֲלָתָהּ וּבְסוּפָהּ¹³, וְחוֹתֵם בְּהַ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכָל שְׁלֵא אָמַר "אָרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ¹⁵. וְצְרִיף לְהַזְכִּיר בְּהַ בְּרִית וְתוֹרָה¹⁶, וְלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת, שְׂאוּמָרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִלָּה, שְׁנִכְרַתוֹ עָלֶיךָ שֶׁלש־עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרַתוֹ עָלֶיךָ¹⁸ שֶׁלש־בְּרִיתוֹת, שְׁנֶאֱמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו' מְלֻבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחָרֵב, אִתָּם נִצְּבִים וְגו' לְעִבְרָךְ בְּבִרְיֵת וְגו'.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם... אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו. (14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית - שעל-ידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח) ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה... תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ (רש"י שם). ובירושלים" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה - בעבור ישמרו חקותיו ותורותיו ינצורו. (17) והן מנויות לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה, השווה דברי רבינו שם.

ד. בְּרִכָּה שְׁלִישִׁית פּוֹתַח בְּהַ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עֵירָךְ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁפָּן כְּבוֹדְךָ", או: "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עֵירָךְ", וְחוֹתֵם בְּהַ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", או "מִנְחָם עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וְלְפִיכֶּךָ נִקְרְאת בְּרִכָּה זוֹ 'נְחֵמָה'. וְכָל מִי שֶׁלֹּא אָמַר מְלַכּוֹת בֵּית דָּוִד בְּבִרְכָה זוֹ, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִינָן²¹ הַבְּרִכָּה, שְׂאִין נְחֵמָה גְּמוּרָה אֵלֶּא בְּחִזְרַת מְלַכּוֹת בֵּית דָּוִד.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז, ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה ירושלים? בזמן ש'נדחי ישראל יכנס' (ברכות מט.). (20) שם. וב"אבן ירח" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב'ילקוט שמעוני' שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"י י, טז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַעַל הַבַּיִת. פִּיֶּצֵד? אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא יִבּוֹשׁ
בַּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִפְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'.
וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹסִיף בְּכִרְפַּת בַּעַל הַבַּיִת וּלְהֶאֱרִיף
בָּהּ.³²

על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש"פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשונונו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"ג סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילם שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז): "מזומר שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה..." (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. וְאֵלוּ הֵן שְׁבַע בְּרִכּוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.⁴³ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, שֶׁהִפְלִי בְּרָא לְכַבֹּדוֹ.⁴⁴ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם.⁴⁵ בְּצַלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמִוֹת תְּבִנִיתוֹ,⁴⁶ וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ.⁴⁷ בְּגִנְן עֲדֵי עֲדָה.⁴⁸ בְּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגֵּל עֲקָרָה.⁴⁹ בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ. שְׂמֵחַ תְּשַׂמַּח רְעִים וְאֶהוּבִים, כְּשִׂמְחַךְ יִצְיָרָךְ בְּגִן עֲדָן מְקֻדָּם.⁵⁰ בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח חֲתָן וְכֻלָּהּ.⁵¹ וְכֻלָּהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּהּ, גִּילָה וְרִפְּהָ, דִּיִּצְהָ וְחֻדְוָה, אֶהְבָּהּ, אֶחְוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם,⁵² קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֻּלָּהּ, קוֹל מִצְהָלוֹת חֲתָנִים [מִחֻפְתָּם] וְנִעְרִים מְגִינְתָּם. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמַּח חֲתָן עִם הַכֻּלָּה.⁵⁴

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמיות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדרורות, שחזה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכונן

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם.. אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכיות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חוזר להזכיר "שתי מלכויות" שהחסינן בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצלה מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יודקר לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

ח. וְכִשְׂמֵךְ בְּרִכּוֹן בְּבֵית הָאָבֶל, אֹמֵר בְּכִרְכָּה רְבִיעִית:
הַמְּלֶכֶךָ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֲמֵת, דִּין אֲמֵת, שׁוֹפֵט בְּצִדְקָה, שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּרִצּוֹנוֹ, שְׂאֵנְחָנוּ עִמּוֹ וְעַבְדֵי, וּבְכָל אֲנַחְנוּ חִיבִין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. וּמִבְּקַשׁ רְחִמִים עַל הָאָבֶל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה שְׂיִרְצֶה.³³ וְגוֹמֵר "הַרְחֵמֵן" וְכוּ'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' א"ח סי' קפט).

ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מְבָרְכִין בְּרִפְת חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע בְּרִכּוֹת אֵלוּ, בְּכָל סַעֲדָה וְסַעֲדָה שְׂאוּכְלִים שָׂם. וְאִין מְבָרְכִין בְּרִכָּה זו, לֹא עֲבָדִים וְלֹא קְטָנִים.³⁵ עַד כְּמָה³⁶ מְבָרְכִין בְּרִכָּה זו? אִם הָיָה אֱלִמּוֹן שֶׁנִּשְׂא אֱלִמְנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רְאשׁוֹן בְּלֶבֶד; וְאִם בְּחֹר שֶׁנִּשְׂא אֱלִמְנָה אוֹ אֱלִמּוֹן שֶׁנִּשְׂא בְּתוּלָהּ, מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה.³⁷

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. (35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

י. בְּרִכָּה זו שְׂמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרִכָּה אַחְרֹנָה מְשַׁבַּע בְּרִכּוֹת שֶׁל נְשׂוּאִין. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים³⁹? כְּשֶׁהָיָה הָאוּכְלִין, הֵם שְׁעֵמְדוּ בְּכִרְפַּת נְשׂוּאִין וְשִׁמְעוּ הַבְּרִכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוּכְלִין אַחֲרֵים, שְׁלֹא שִׁמְעוּ בְּכִרְפַּת נְשׂוּאִין בְּשַׁעַת נְשׂוּאִין - מְבָרְכִין בְּשִׁבְלֵם אַחַר בְּרִפְת מְזוֹן שְׁבַע בְּרִכּוֹת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד.) אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

יד. מי שאכל, ושכח ולא בִּרְךָ⁶⁴ - אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּעֲבֹל הַמֶּאֱכָל שֶׁבִּמְעֵיו⁶⁵, חֲזַר וּמְבָרַךְ; נִתְעַבַּל הַמְּזוֹן שֶׁבִּמְעֵיו - אֵינוֹ חֲזַר וּמְבָרַךְ. וְכֵן אִם נִעְלַם מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדַע אִם בִּרְךָ אוֹ לֹא בִּרְךָ - חֲזַר וּמְבָרַךְ⁶⁶, וְהוּא שְׂלֵא נִתְעַבַּל הַמְּזוֹן שֶׁבִּמְעֵיו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעכל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעכל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

א. תַּמְשֵׁה מֵיָנִין הֵן: הַחֲטִיָּן, וְהַשְּׁעוּרִין, וְהַבֶּסְמִיץ², וְשִׁבְלַת שׁוּעָל³, וְשִׁיפּוֹן⁴. הַבֶּסְמִין - מִמֵּין הַחֲטִיָּן, וְשִׁבְלַת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן - מִמֵּין הַשְּׁעוּרִים⁵. וְתַמְשֵׁה מֵיָנִין הָאֵלּוּ, כְּשֶׁהֵן שְׁפֵלִים, נִקְרְאִים תְּבוּאָה כְּכֹל מִקּוּם⁶; וְאַחַר שֶׁדָּשִׁין⁷ וְזוּרִין⁸ אוֹתָן, נִקְרְאִין דְּגָן⁹; וְכִשְׁטוֹחֲנִין אוֹתָן וְלִשִׁין אֶת קַמְחָן וְאופִין אוֹתָן, נִקְרְאִין פֶּת¹⁰. וְהַפֶּת הַנַּעֲשֶׂה מֵאֶחָד מֵהֵן, הִיא הַנִּקְרְאָת פֶּת בְּכֹל מְקוֹם בְּלֹא לְוִי¹¹.

2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונוזכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגוען בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם

לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כתי" התימנים, וכן בדפוסי שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כתי" התימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשִׁבְתוֹ אוֹ בְּיוֹם-טוֹב קִדְּשַׁת הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - בְּשִׁבְתוֹ אוֹמֵר: בְּרוּךְ ה' אֱשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבְרִית קֹדֶשׁ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשִּׁבְתוֹ. בְּיוֹם-טוֹב אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֻחָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים⁵⁷. וּמִתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחֹזֵר לְרֵאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִפְת "הֵזָן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה ושו"ע או"ח סי' קפח ס"ז). ובכתי" התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"יג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. פְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים שִׁכַּח וְלֹא אָמַר "נַעֲלָה וַיְבוֹא": אִם נִזְכַּר קִדְּם שִׁיתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אֱשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאֵינוֹ חוֹתֵם כֹּה⁵⁹, וּמִתַּחֲחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאֵינוֹ חֲזַר⁶⁰. וְכֵן בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹ וּבְחִנּוּף וּבְפּוּרִים, שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר הַעֲנָן בְּבִרְפֶת הַמְּזוֹן⁶² - אֵינוֹ חֲזַר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה, אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשתות (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" – אין מברכים לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

ד. קמח של אחד מחמשת המינין²³ שבשלו בקדרה - בין לבדו, בין שערבו עם דברים אחרים, פגון לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שחלקו²⁵ או כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, פגון הריפות²⁷ וגרש²⁸ הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה; וכן פל תבשיל²⁹, שערב בו מחמשת המינין, בין קמח בין פת - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת מרובכת במים ורתחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמואל"ב יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כסי בצק ממולאים בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה חלקים. (27) חטים קלופות וכתושות, וזכרות בשמואל"ב (יז, ט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים. (30) ברכות לז, ע"א.

ה. במה דברים אמורים³¹? פשהיה המין הזה חשוב אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת המינין שערב טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוטר את הטפלה. וזה פלל בברכות: פל שהוא עקר ועמו טפלה - מברך על העקר ופוטר את הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר, בין שלא היתה מערבת.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו: "בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

ו. פיצד היא הטפלה המערבת? פגון לפת³³ או כרוב, שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדבק³⁴ - אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שפל דבר שמערבין אותו לדבק או פדי לתן ריח או פדי לצבע את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערב פדי לתן טעם בתערובות, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך, מיני דבש שמבשלין אותו, ונותנין בהן חלב חטה³⁷ פדי לדבק, ועושין מהן מיני מתיקה, אינו מברך עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא העקר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם, אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשמשים בו לכביסה, והשווה הל' חמץ ומצה (פ"ד, הלכה יא).

ז. פיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך

ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבלים להוציא גרעיניהן. (8) ברוח, לנקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. וב'ירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים מנויים בפסוק זה: שורה – זו שבולת שועל, שהיא עשויה כשורה. נסמן – זה השיפון. וכוסמת – זה הכוסמין. גבולתו – עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

ב. האוכל פת, חיב לברך לפניו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ, ולאחריה - ארבע ברכות¹³. אבל דגן שלוק¹⁴ פמו שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה", ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אבל קמח - מברך לפניו "שהכל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם – מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם – מן הארץ, אין להקפיד, שכן הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מנויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים. (ברכות לז): "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א או"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמיו חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"ף שם). וראה 'טור' או"ח סי' רח.

ג. קמח של אחד מחמשת המינין, ששלקוהו¹⁸ וערבו במים או בשאר משקים - אם היה עבה, פדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחיה ועל הפלגה"¹⁹; ואם היה רך, פדי שיהיה ראוי לשתיה²⁰ - מברך עליו בתחלה "שהכל"²¹, ולבסוף "בורא נפשות רבות"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלהו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַמְדַבְּרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עֲלֶיהָ צוּרַת פֶּת, מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁴⁷. וְאִם קָבַע מְזוֹנוֹ עֲלֶיהָ - מְבַרְךָ "הַמּוֹצִיא"⁴⁸. וְכֵן עֲסָה שְׁלֹשָׁה בְּדִבְשׁ אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּחֶלֶב, אוֹ שְׁעָרַב בֵּה מִיְּנֵי תְּבִלִּין⁴⁹ וְאֶפְסָה, וְהִיא הַנְּקִרָאָה פֶּת הַבְּאָה בְּכִסְפִּין⁵⁰ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פֶּת, מְבַרְךָ עֲלֶיהָ "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁵¹. וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֶיהָ - מְבַרְךָ "הַמּוֹצִיא"⁵².

47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות, ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו) כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסח, ובוודאי כשקבע עליה מזונו נתכוין, וסמך על מה שפירש כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם. (50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים ולועסים אותה בבתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש (מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש. (51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות" (כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני אכילתה (או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. אֲרֹז שֶׁבְּשָׁלוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶּת⁵³ - בַּתְּחִלָּה מְבַרְךָ עֲלָיו "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁵⁴, וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת"⁵⁵; וּבְלִבְדָּ שְׁלֵא יְהֵא מְעָרַב עִם דָּבָר אֲחֵר, אֶלָּא אֲרֹז לְבַד⁵⁶. אֲבָל פֶּת דְּחֵן⁵⁷, אוֹ פֶּת שֶׁל שְׁאָר מִיְּנֵי קְטָנִית⁵⁸ - בַּתְּחִלָּה מְבַרְךָ "שֶׁהַכֹּל"⁵⁹, וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת"⁶⁰.

53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לז, ע"ב. והטעם, כי הוא מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם: "לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל 'לבסוף ולא כלום' מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, על-פי דברי רב אשי שם, מד.). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר שמברכים עליו 'מיני מזונות' (לעיל ה"ד) כי אין הארוז מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לז.). (57) הירוע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב, מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונוצר ביחזקאל (ד, ט). (58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד (שם, לז). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי האדמה", מפני שנשתנו ע"י אפיתם ויצאו מתורת פרי, וגם אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם "שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח,

לְאָכַל דָּג מְלִיחָה³⁸, וְאָכַל הַפֶּת עִמּוֹ פְּדֵי שְׁלֵא יִזְיֵק הַמְּלַח גְּרוֹנוֹ וּלְשׁוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה מְבַרְךָ עַל הַמְּלִיחַ וּפּוֹטֵר אֶת הַפֶּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּת טַפְּלָה לוֹ³⁹, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא כְּזֶה.

38) כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קיבה). מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד, ע"א.

ח. הַפֶּת שֶׁפֶּתַת אוֹתָהּ פֶּתִים⁴⁰, וּבְשֹׁלָה בְּקֶרֶךָ אוֹ לְשֵׁה בְּמַרְק: אִם יֵשׁ בַּפֶּתִיתִין פְּזִית⁴¹, אוֹ שֶׁנֶּפֶר שֶׁהֵן פֶּת, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוּרְתָהּ⁴² - מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא"⁴³; וְאִם אֵין בְּהֵן פְּזִית⁴⁴, אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרַת הַפֶּת בְּבִשּׁוּל⁴⁵ - מְבַרְךָ עֲלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת"⁴⁶.

40) פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה. (42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה במרק ולא בבישול, כי בלישה במרק אין צורת הפת עוברת ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל (ברכות לו:): חביצה (פירורין שנילושו במרק, הערוך) - מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול", לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במרק. (46) שם, לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתיתם כזית או שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת "המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית מדרשו של רבי יצחק אבובב בפומבי רבתי, במעמד חכמים גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). וב'תומת ירשים' סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתים' שצ"ל: "אם" במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתיתם כזית אם ניכר שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'רישא' ל'סיפא' והכל מכוון בין לבישול בין ללישה במרק. וסיים שם, שזהו הנוסח האמיתי, והחשוב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר, אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

ט. עֲסָה שְׁנֵאָפִית בְּקֶרֶקַע, כְּמוֹ שֶׁהַעֲרֵבִים שׁוֹכְנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך לכלול מעין המאורע ('הגהות מיימוניות'). (77 לעיל פ"ב, ה"ה).

ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו "בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

~ יום רביעי ד' סיון ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

א. פֶּל הַמְּבָרֵךְ בְּרֵפֶת הַמְּזוֹן או בְּרֵכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּמָקוֹם שְׁאָכַל³. אֲכַל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם שֶׁפָּסַק וַיִּבְרָךְ. אֲכַל כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - יוֹשֵׁב⁴ בְּמָקוֹמוֹ וַיִּבְרָךְ⁵. שָׂכַח לְבָרֵךְ בְּרֵפֶת הַמְּזוֹן, וַנִּזְכַּר קִדְּם שְׂיִתְעַבֵּל הַמְּזוֹן שֶׁבְּמַעְיָו - מְבָרֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר⁶. וְאִם הָיָה מְזִיד - חוֹזֵר לְמָקוֹמוֹ וַיִּבְרָךְ⁷. וְאִם בָּרַךְ בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְכַּר⁸ - יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְגַן אִם בָּרַךְ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד אוֹ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ⁹. וְלִכְתַּחֲתָלָה לֹא יִבְרָךְ בְּרֵפֶת הַמְּזוֹן וְלֹא בְּרֵכָה שֶׁמֵּעֵין שְׁלֹשׁ, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּבְמָקוֹם¹⁰ שְׁאָכַל.

2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חרץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. 3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). 4) כדי שיברך בכוונה. 5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. 6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. 7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). 8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נוכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכה, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. 9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. 10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכה, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכה, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכה לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא אונק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן

יא. פֶּל שֶׁמְבָרֵכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא", מְבָרֵכִין לְאַחֲרָיו בְּסוֹף בְּרֵפֶת הַמְּזוֹן כְּסֻדְרָה, אַרְבַּע בְּרֵכּוֹת⁶¹; וְכָל שֶׁמְבָרֵכִין עָלָיו בְּתַחֲלָה "בּוֹרָא מֵיְנֵי מְזוֹנוֹת", מְבָרֵכִין בְּסוֹף לְאַחֲרָיו בְּרֵכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁶², חוּץ מִן הָאֲרִיז⁶³.

61) תוספתא ברכות, פ"ד. 62) מפורשת בסמוך הלכה יג. 63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות", מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לז).

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁶⁴? שְׁאָכַל מִפְּנֵי וּלְמַעַלָּה⁶⁵; אֲכַל אֲכַל פְּחוֹת מִפְּנֵי, בֵּין מִן הַפֶּתַח⁶⁶, בֵּין מִשְׁאֵר אֲכָלִין⁶⁷; וְהַשּׂוֹתָה פְּחוֹת מְרַבֵּיעֵית⁶⁸, בֵּין מִן הַיָּיִן, בֵּין מִשְׁאֵר מִשְׁקִין - מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה בְּרֵכָה הֶרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמְּזִין⁶⁹, וּלְבִסּוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל⁷⁰.

64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. 65) וכזית שאמרו, לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות לט). 66) ברכות מה, ע"א. 67) שם, לט, ע"א. 68) שהוא השיעור החייב עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות מרביעית במשקין הוא כפחות מכזית באוכלין (כסף-משנה). 69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה שלאחריה, הגם שהיא מן התורה. שמה ימלך בדעתו ויאכל כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה לאחריה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). 70) אפילו בורא נפשות רבות ('טור' או"ח סי' רי).

יג. וְזוֹ הִיא בְּרֵכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁷¹: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַפְּלִלְתָּהּ⁷² וְעַל אֲרֵץ חֲמֵדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה⁷³ שְׂרָצִית וְשֶׁהִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ⁷⁴ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁפַּן כְּבוֹדְךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וַיִּבְרָךְ עָלֶיךָ בְּקִדְּשָׁה וּבְטַהֲרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֲרֵץ וְעַל הַמַּחֲיָה⁷⁵ וּבִשְׂפֹתַי וְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר בְּכֵרֶכָה זֶה כְּכִלְלָה מֵעֵין קִדְּשַׁת הַיּוֹם⁷⁶, כְּדָרְךָ שֶׁמְזַכֵּיר בְּכֵרֶפֶת הַמְּזוֹן⁷⁷.

71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות הראשונות שבברכת המזון. 72) כנגד "ברכת הזן". 73) כנגד "ברכת הארץ". 74) כנגד ברכת "בונה ירושלים". 75) ברכות מד, ע"א בשינויים קלים, ובריי"ף (שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. 76) ירושלמי (ברכות פ"ו, ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום השבת הזה", וכיום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי) הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָכַל בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה²⁴, וּבָא לֶאֱכֹל בְּמַעְרְבָהּ - צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֶךְ²⁵.

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). 22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד"ה. 23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24) עץ התאנה. 25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחת - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתיהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בָּרֶךְ עַל הַפֶּת - פֶּטַר אֶת הַפְּרֻפְרֵת שְׂאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּת, מִמִּינֵי הַתְּבַשִּׁיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן; אָכַל אִם בָּרֶךְ עַל הַפְּרֻפְרֵת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּת²⁷. בָּרֶךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה²⁸ - פֶּטַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל²⁹. בָּרֶךְ עַל הַתְּבַשִּׁיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קְדֵרָה³⁰.

26) המלפתים בהם את הפת. 27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29) שאינו ממניי דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גָּמַר בְּלִבּוֹ מְלֻאָכָל אוּ מְלֻשְׁתוֹת, וְאַחֲרָיָהּ נִמְלָף לֶאֱכֹל אוּ לְשִׁתוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא שָׁנָה מְקוּמוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֶךְ³¹. וְאִם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, אֲלֵא דַעְתוֹ לְחֹזֵר לֶאֱכֹל וּלְשִׁתוֹת - אֲפִלוּ פֶסֶק כֹּל הַיּוֹם כֹּל, אִינוּ צְרִיף לְבָרֶךְ שְׁנִית³².

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיָה שׁוֹתִין³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבָרֶךְ בְּרַבְתַּת הַמְּזוּן! אוּ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קְדוֹשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לְשִׁתוֹת³⁵ עַד שִׁיבְרָכוּ³⁶ אוּ יִקְדְּשׁוּ³⁷. וְאִם רָצוּ לְחֹזֵר וּלְשִׁתוֹת קִדְּם שִׁיבְרָכוּ אוּ יִקְדְּשׁוּ - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָם רְשָׁאִים, צְרִיכִים לְחֹזֵר וּלְבָרֶךְ תְּחִלָּה³⁸ "בוֹרֵא

השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

ב. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם בָּרֶךְ "הַמוֹצֵיא" אוּ לֹא בָרֶךְ "הַמוֹצֵיא", אִינוּ חוֹזֵר וּמְבָרֶךְ, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ מִן הַתּוֹרָה¹¹. שִׁכַּח לְבָרֶךְ "הַמוֹצֵיא" - אִם נִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֶךְ¹²; וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁגָמַר - אִינוּ חוֹזֵר וּמְבָרֶךְ¹³.

11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). 12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם), דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

ג. הִיָּה אוּכַל בְּבֵית זֶה, וּפֶסֶק סְעוּדָתוֹ¹⁴ וְהִלֵּךְ לְבֵית אַחֵר; אוּ שֶׁהָיָה אוּכַל, וּקְרָאָהוּ חִבְרוּ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְיָצֵא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ¹⁵ וְחוֹזֵר - הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוּמוֹ, צְרִיף לְבָרֶךְ¹⁶ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֶךְ בְּתַחֲלָה "הַמוֹצֵיא", וְאַחֲרָיָהּ יְגַמֵּר סְעוּדָתוֹ¹⁷.

14) ועדיין לא גמרה. 15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. 16) ברכת המזון. 17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

ד. חִבְרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֶאֱכֹל, וְיָצְאוּ לְקִרְיַת חֶתָן אוּ לְקִרְיַת כְּנָעַן¹⁸: אִם הִנִּיחוּ שֵׁם זָקֵן אוּ חוּלָה - חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן וּגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאִינָן צְרִיכִין לְבָרֶךְ שְׁנִיָּה¹⁹; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שֵׁם אָדָם - כְּשֶׁהָיוּ יוֹצְאִין, צְרִיכִין בְּרַכָּה לְמַפְרַע, וּכְשֶׁהָיוּ חוֹזְרִין, צְרִיכִין בְּרַכָּה לְכַתְּחִלָּה²⁰.

18) לקבל את פניהם. 19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשורת כוחם (כסף משנה). 20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסִבִּין בְּשִׁתְיָה אוּ לֶאֱכֹל פְּרוֹת²¹. שֶׁכַּל הַמְּשָׁנָה מְקוּמוֹ²², הָרִי פֶסֶק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיכָף מְבָרֶךְ לְמַפְרַע עַל מַה שְׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֶךְ שְׁנִיָּה לְכַתְּחִלָּה עַל מַה שֶׁהוּא צְרִיף לֶאֱכֹל. וְהַמְּשָׁנָה מְקוּמוֹ מִפְּנֵי לְפָנָה בְּבֵית אַחֵר, אִינוּ צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֶךְ²³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א.) (43) או נאבד, ראה אורה חיים סימן רו. (44) (ירושלמי שם), כי כשברך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. (45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). (46) תעלה, שממיה שוטפים. (47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

יא. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁴⁸, אֵינָן צְרִיכִין בְּרֵכָה לְפָנֵיהֶם⁴⁹ וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֵא בְרֵכַת הַ"מוֹצֵיא" שֶׁבְּתַחֲלָה וּבְרֵכַת הַמְּזוֹן שֶׁבְּסוֹף פּוּטְרָת הַפֶּל, שֶׁהַפֶּל טָפַל לְסְעוּדָה⁵⁰. וְדְבָרִים שְׂאֵינָן מִחֲמַת הַסְּעוּדָה⁵¹, שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרֵכָה לְפָנֵיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם⁵³. וְדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מִחֲמַת הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׁלֵא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרֵכָה לְפָנֵיהֶן וְלְאַחֲרֵיהֶם⁵⁵.

48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. 49) אפילו אם אכלם בלא פת. 50) לאכילת הפת. 51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשיבע אלא לעכל את המאכל. 52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרם. 53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. 54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחור גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. 55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

יב. בְּשִׁפְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקְּזוֹת הַדָּם, וּבְשִׁעָה שְׂיֻצָא מִן הַמְּרַחֵץ, וּבִיּוֹצֵא בְּהוֹ, שְׂאָדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בִּרְךָ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמְּזוֹן⁵⁷, פְּטוּר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׁתָה לְאַחַר הַמְּזוֹן, קִדְּם שְׂיֻבְרָה בְּרֵכַת הַמְּזוֹן⁵⁸; אֲבָל בְּשִׂאָר הַיָּמִים, צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמְּזוֹן⁵⁹. בְּאֵלֶּיךָ לְהֵן יֵינן בְּתוֹךְ הַמְּזוֹן - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעַצְמוֹ⁶⁰, שְׂאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שְׂיַעֲנוּ אִמְּךָ⁶¹; וְאִינוּ פּוֹטְרֵי אֶת הַיַּיִן שֶׁלְאַחַר הַמְּזוֹן⁶².

56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד

פְּרֵי הַגֶּפֶן" וְאַחֲרֵיכֶן יִשְׁתּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִבְדִּיל³⁹! - אֵין צְרִיכִין לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ⁴⁰.

33) בסוף אכילתם. 34) יום השבת. 35) ואין צורך לומר לאכול. 36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). 37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתייה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסורם באכילה ושתייה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). 38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרם, כמבואר לעיל הלכה ז. 39) הבדלה במוציא שבת. 40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוציא שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחיובם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ט. הֵיוּ מְסַבִּין לְשִׁתוֹת יַיִן, וּבָא לְהֶם מִיַּן יַיִן אַחַר, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׂוֹתִין אָדָם וְהִבְיֵאוּ שְׂחֹר, אוּ יִשְׁן וְהִבְיֵאוּ חֵדֶשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרֵכַת הַיַּיִן פְּעַם שְׁנֵי; אֲבָל מְבָרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב⁴¹.

41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ה, ודווקא כשאחרים מסובים עימך, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות"). ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמת, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֲכָל מִן כָּל הָאֲכָלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן כָּל הַמְּשַׁקִּין, עַד שְׂיֻבְאוּ לְפָנָיו. וְאִם בִּרְךָ, וְאַחֲרֵיכֶן הִבְיֵאוּ לְפָנָיו - צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ⁴². נִטַּל אֲכָל וּבִרְךָ עָלָיו, וְנִפְל מִדּוֹ וְנִשְׁרַף⁴³, אוּ שִׁטְפוּ נֶהַר - נִטַּל אַחַר וְחִזְרוּ וּמְבָרְךָ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְאוּתוֹ הַמַּיִן⁴⁴; וְצְרִיךְ לומר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרֵכָה רֵאשׁוֹנָה, כְּדִי שְׁלֵא לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמִים לְבַטְלָה⁴⁵. עוֹמֵד אָדָם עַל אֲמַת הַמַּיִם, וּמְבָרְךָ וְשׂוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמַּיִם שְׁהָיוּ לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרֵכָה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה, מִפְּנֵי שֶׁלֶכְּךָ נִתְּפַן תַּחֲלָה⁴⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת הקרית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בו'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מו, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

ג. וְאַחֲרֵי־כֵן אָמַר: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, הִזָּן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ בְטוּבוֹ", עַד שֶׁגֹּאֲמַר אַרְבַּע בְּרֻכּוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרֻכָּה וּבְרֻכָּה¹².

(11) המנייות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

ד. הַיּוֹ הָאוֹכְלִין מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה - מְזַמְנִין בְּשֵׁם¹³. פִּיּוּצֵד? הַמְּבָרֵךְ אָמַר: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ¹⁴ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאָמַר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ, וּמִתְחִיל בְּרַפְת הַמְזוּזִין¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע אר"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מציינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכך היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשַׁתְּחִילוֹ לְהַתְּעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נְשׂוּאִין וְלְהַכְיִנָּה, עַד שֶׁלְּשִׁים יוֹם אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֲשָׂרָה, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ, שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִיחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אֹתָהּ אַחַר הַנְּשׂוּאִין, מִחֲמַת הַנְּשׂוּאִין, עַד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ה, ע"א. ובעל 'העיתור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעונו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:):

א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומו בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). (57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). (58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. (59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). (60) ואין האחד מוציא את כולם. (61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). (62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פְּרָק הַמִּישׁוּי

(1) מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

א. נְשִׁים וְעַבְדִּים חֵיבִין בְּבְרַפְת הַמְזוּזִין². וְסָפֵק יֵשׁ בְּדָבָר אִם הֵן חֵיבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן³, או אֵינֶם חֵיבִין מִן הַתּוֹרָה⁴. לְפִיכֵן אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן⁵. אֲבָל הַקְּטָנִים חֵיבִין בְּבְרַפְת הַמְזוּזִין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶, כְּדֵי לְחַנְּקֵן בְּמַצּוֹת.

(2) ברכות כ, ע"ב. (3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט.). (4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). (5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. (6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכַלוּ פֶת פְּאָחֵד, חֵיבִין לְבָרֵךְ בְּרַפְת הַמְזוּזִין⁷ קֹדֶם בְּרַפְת הַמְזוּזִין. וְאֵי־זוֹ הִיא בְּרַפְת הַמְזוּזִין? אִם הִיוּ הָאוֹכְלִים מִשְׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: נְבָרֵךְ⁸ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ! וְהַכֹּל עוֹנִין: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ⁹; וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֵינּוּ¹⁰.

(7) אחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה.) סמכה על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצט). (27) כנוסה כת"י התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' או"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ה, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג.). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו למינו (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מח, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א או"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"ג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המוחרם.

ח. אין מזמנין, אלא על מי שאכל פת וּלְמַעַלְהָ³⁶. שְׂבָעָה שְׂאֵכְלוּ פֶת, וּשְׁלֹשָׁה אֲכָלוּ עִמָּהּ וְיָרָק או ציר³⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְצַטְרְפִין לְזִמְן בָּשָׂם; וְהוּא שְׂיֵהֵה הַמְּבָרָךְ מְאוּכְלֵי הַפֶּת. אֲבָל שְׂשָׂה שְׂאֵכְלוּ פֶת וְאַרְבָּעָה יָרָק, אֵין מְצַטְרְפִין, עַד שְׂיֵהֵיו אוּכְלֵי הַפֶּת רַב הַנְּבָרָךְ³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶשְׂרֵה, אֲבָל בְּשִׁלְשָׁה, צְרִיף שְׂיֵאכְלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן פְּזִיתָ³⁹ פֶּת, וְאַחֲרָיָהּ מְזַמְנִין.

36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מח). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) רי"ף, שם.

ט. שְׂנִים שְׂאֵכְלוּ, וְגִמְרוּ מְלֹאכֵל, וְכָא שְׁלִישִׁי וְאֲכַל - אִם יְכוּלִין לְאֲכַל עִמּוֹ⁴⁰ כֹּל-שֶׁהוּא, וְאֲפִלוּ מִשְׁאֵר אֲכָלִין⁴¹, מְצַטְרְף עִמָּהֶן⁴². וְחָכָם גְּדוֹל שְׂבַמְסָבִין הוּא שְׂמְבָרָךְ לְכֻלָּם, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא כָּא אֲלֵא בְּאַחֲרוּנָה⁴³.

40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים ('הגהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח)

"שבעה רקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת ואומרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו מברכים "שהשמחה במעוננו" אלא בשבעת ימי המשחה בלבד ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

ו. הַפֶּל חֲבִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַזִּמּוֹן, כְּדָרְךָ שְׂחִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַמְּזוּן. אֲפִלוּ כְּהֻנִים שְׂאֵכְלוּ קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים¹⁹ בְּעֶזְרָה²⁰; וְכֵן כְּהֻנִים וְיִשְׂרָאֵלִים שְׂאֵכְלוּ כְּאֶחָד, וְאֲכָלוּ הַפְּהֻנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֲלִיץ²¹ - חֲבִיבִין בְּזִמּוֹן²², כְּחִיבִין בְּבִרְתָּהּ הַמְּזוּן²³.

19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה). והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזימון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמיענו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה-למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדן. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חברו ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצו, ס"ג). (23) ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחיובן בברכת המזון".

ז. נָשִׁים וְעַבְדִים וְקִטְנִים אֵין מְזַמְנִין עֲלֵיהֶן²⁴, אֲבָל מְזַמְנִין לְעַצְמָן. וְלֹא תֵהָא חֲבֹרָה שֶׁל נָשִׁים וְעַבְדִים וְקִטְנִים, מִפְּנֵי הַפְּרִיצוּת²⁵; אֲבָל נָשִׁים מְזַמְנֹת לְעַצְמָן²⁶ או עַבְדִים לְעַצְמָן²⁷; וְבִלְבַד שְׁלֹא יִזְמְנוּ בָשָׂם²⁸. אֲנִדְרֹגִינוּס²⁹ מְזַמְן לְמִינוּ, וְאֵינוּ מְזַמְן, לֹא לְנָשִׁים וְלֹא לְאֲנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִפְקָא³⁰. וְהַטְמָטוּם³¹ אֵינוּ מְזַמְן כָּלֵל³². קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְנִין עֲלָיו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כֶּן שְׂבָע או כֶּן שְׂמוּנָה³³; וּמְצַטְרְף, בֵּין לְמִנְן שְׁלֹשָׁה, בֵּין לְמִנְן עֶשְׂרֵה, לְזִמְן עֲלָיו³⁴. וְהַעֲפוּם אֵין מְזַמְנִין עֲלָיו³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין לוֹ, כְּדִי שְׂיִכְנֹן לְשִׁמְעַע מֵה שִׁהֵן אוֹמְרִים, וּמְזַמְנִין עֲלָיו**⁶⁰ **וְהוּא בְשׁוּק, וַיֵּצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ; וְלִכְשִׁיחֲזֹר לְבֵיתוֹ, יִחֲזֹר וַיִּכְרֵךְ בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן לְעִצְמוֹ. אֲבָל עֲשֶׂרָה שְׁאֲכָלוּ, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - אֵין מְזַמְנִין עֲלָיו, עַד שְׂיִחֲזֹר לְמִקְוֵמוֹ וַיֵּשֶׁב עִמָּהֶן**⁶¹.

(60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:); ובפירושו רבינו יונה שם. (61) שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

יד. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וַיִּכְרֵךְ לְעִצְמוֹ**⁶² **- מְזַמְנִין עֲלָיו; וַיֵּצֵאוּ הַשְּׂנִים יָדֵי חוֹבְת זְמוּן, וְהוּא לֹא יֵצֵא בְּזְמוּן זֶה, שְׂאִין זְמוּן לְמַפְרָע**⁶³.

(62) בלא זימון. (63) משבירך ברכת המזון (ברכות נ.).

טו. **שְׂנִים שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לְעִצְמוֹ**⁶⁴. **וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ - זֶה שְׂיִוְדַע מִבְּרֵךְ בְּקוֹל רֵם, וְהַשְּׂנִי עוֹנָה אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וַיֵּצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ**⁶⁵. **וּבִן מִבְּרֵךְ לְאִבּוֹ, וְעַבְד מִבְּרֵךְ לְרֵבּוֹ, וְאִשָּׁה מִבְּרָכָה לְבַעְלָהּ, וַיֵּצֵא יָדֵי חוֹבְתָן. אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים: תְּבוֹא מֵאֲרָה**⁶⁷ **לְמִי שְׂאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו מִבְּרֵכִין**⁶⁸.

(64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; 'שו"ע או"ח סי' קצג). (65) שאז הוא כמבשר בעצמו (לעיל פ"א, ה"א). (66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה. (67) קללה. (68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

טז. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרוּרִים שְׂעִיאוּ יָדֵי חוֹבְתָן? בְּזְמוּן שְׂאֲכָלוּ וְלֹא שְׂבָעוּ, שֶׁהֵן חֲסִיבִים לְבָרֵךְ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים**⁶⁹, **וְלִפְיָכָה מוֹצִיאִין אוֹתָן קֶטֶן אוֹ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מִיָּדֵי חוֹבְתָן**⁷⁰; **אֲבָל אִם אֲכָל וְשָׂבַע, שֶׁהוּא חֲסִיב בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קֶטֶן אוֹ עֶבֶד, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן, שֶׁכָּל חֲסִיב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדֵי חוֹבְתָן, אֲלֹא חֲסִיב בְּאוֹתוֹ דְּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתָן**⁷¹.

(69) ראה לעיל פ"א, ה"א. (70) שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. (71) ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו". וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

- "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

י. **שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק**⁴⁴, **וְכֵן אַרְבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה**⁴⁵. **וְשִׁשָּׁה - יֵשׁ לָהֶם**⁴⁶ **לְחַלֵּק**⁴⁷, **עַד עֲשֶׂרָה**⁴⁸. **מִעֲשֶׂרָה וְלִמְעַלָּה - אֵינָם רְשָׁאִים לְחַלֵּק, עַד עֲשָׂרִים; שֶׁכָּל זְמוּן שְׂיִחֲלֶקוּ, וְתִהְיֶה בְּרֶכֶת הַמְּזוּזוֹן לְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק בְּזְמוּן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לְחַלֵּק**⁴⁹.

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע או"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיוזמו שלשה לעצמם, ושלשה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

יא. **שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שְׂבָאוּ מִשְׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק**⁵⁰. **וְאִם פָּכַר זְמוּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלֹשָׁה**⁵¹ **- רְשָׁאִין לְחַלֵּק**⁵², **וְאֵינָן חֲסִיבִין בְּזְמוּן, שֶׁכָּכֵךְ זְמוּנוֹ עֲלֵיהֶן**⁵³. **שְׁלֹשָׁה שְׂיִשְׁבּוּ לְאָכַל פֶּת - אַף-עַל-פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכַל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רְשָׁאִין לְחַלֵּק**⁵⁴.

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ.). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושינו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכן ביאר מן היבית יוסף ('או"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, והואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירושו "תלמידי רבינו יונה" ברכות פ"ו). (53) "ופרחה מהם חובת זימון" (ברכות נ:). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

יב. **שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזְמוּן שְׂמִקְצָתָן רוֹאִין אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ, מִצְטַרְפִּין לְזְמוּן אֶחָד**⁵⁵; **וְאִם לֹאוּ - אֵלּוֹ מְזַמְנִין לְעִצְמוֹ וְאֵלּוֹ מְזַמְנִין לְעִצְמוֹ. וְאִם יֵשׁ שְׂמֵשׁ אֶחָד בֵּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מִחֲבוּרָה זֹאת לְחֲבוּרָה זֹאת - מִצְטַרְפִּין לְזְמוּן אֶחָד**⁵⁶, **אַף-עַל-פִּי שְׂאִין מְקַצֵּת אֶלּוֹ רוֹאִין אֶת אֶלּוֹ; וְהוּא**⁵⁷, **שְׂיִשְׁמְעוּ שְׂתִיחָן כָּל דְּבָרֵי הַמִּבְרָךְ**⁵⁸ **בְּבִאוּרֵי**⁵⁹.

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמון. (59) בבהירות (שם). והוא הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, שְׁאִינָם אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּפְּנָה¹⁶.
וּלְפִיכֶךָ¹⁷ חֵיב אָדָם לְהִזְהֵר בְּהֵן בְּיִתְרָה¹⁸.

(10) ראה לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"א). (11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). (12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו "נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז.), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בבאורנו). (13) נטילה זו. (14) חולין קו, ע"א. (15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). (16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה – מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (17) הואיל והם באים למנוע סכנה. (18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תְּבַשִּׁיל לְתַבְשִׁיל - רְשׁוּת¹⁹: רִצָּה - נוּטֵל, רִצָּה - אֵינוֹ נוּטֵל. וּפְרוּת שֶׁל חֲלִין אֵינָן צָרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, בֵּין בְּתַחֲלָה, בֵּין בְּסוּף²⁰. וְכָל הַנוּטֵל יָדָיו לְפְרוּת, הָרִי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ²¹. כָּל פֶּת שֶׁהַמְּלַח בּוֹ²², צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחֲרוֹנָה, שְׁמָא יֵשׁ בּוֹ מְלַח סְדוּמִית, אוֹ מְלַח שֶׁטְּבַעוּ כְּמִלַח סְדוּמִית, וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסְמָא. מִפְּנֵי זֶה חֵיבִין לְטַל יָדַיִם בְּסוּף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמְּלַח²³. וּבְמַחֲנָה²⁴ פְּטוּרִים מִנְטִילַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים בְּמַלְחָמָה²⁵; וְחֵיבִין בְּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסַּפְּנָה.

(19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה (טור) או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והרחתו (יור"ד סי' קטז, ס"ג). (20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגןך תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. (21) הגאונים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיטת, שלא היו ידיו נקיות – מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). (22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). (23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:). "אחר כל אכילתך אכול מלח". (24) היוצא למלחמה. (25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י. וכלשון "פירוש המשנה" שם). (26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עַד הֵיכֵן הֵיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפְּרָק²⁷. וְכַמָּה

יִז. הַנִּכְנָס אֶעֱלֵ אַחֲרֵי, וּמִצָּאֵן מְבַרְכִין בְּכַרְפֵּת הַזְּמוּן: אִם מִצָּא הַמְּבַרֵךְ אוֹמֵר "נְבַרֵךְ" - הוּא עוֹנֶה "בְּרוּךְ הוּא וּמְבַרֵךְ"⁷²; וְאִם מִצָּא הָאוֹכֵלִים עוֹנִין "בְּרוּךְ שְׁאֶכְלֵנוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אֲמִן⁷³.

(72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו וכו' (הגהות מיימוניות, וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

א. כָּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו "הַמוֹצֵיא", צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תַּחֲלָה וְסוּף². וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהֵיא פֶּת חֲלִין³, וְאִף-עַל-פִּי שְׁאִין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת⁴, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵן טְמֵאָה⁵ - לֹא יֵאכֵל עַד שֶׁיִטַּל שְׁתֵּי יָדָיו⁶. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמִשְׁקִין⁷, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם⁸ תַּחֲלָה⁹.

(2) לפני האכילה ואחריה (תגיגה יח:; חולין קו.). (3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, וקל-והומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). (4) שיצטרכו נטילה משום נקיטת. (5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. (6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. שסתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בבשרו, וגנאי הוא לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו.). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בוב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו – שניהם טמאים, זה כדינו וזה כדינו (שם). (7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. (8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א"ב). (9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

ב. כָּל הַנוּטֵל יָדָיו - בֵּין לְאֶכְלָה, בֵּין לְקִרְיַאת שְׁמַע¹⁰, בֵּין לְתַפְלָה¹¹ - מְבַרֵךְ תַּחֲלָה: אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם¹²; שִׁזְזוּ¹³ מִצְוֹת חֻקִּים, שֶׁצִּוּנוּנוּ מִן הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מְהֵן¹⁴, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ¹⁵. וּמִיָּם אַחֲרוֹנִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראהם - פסולים (סוטה טו, טו). כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). (43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:). והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"רי"ד. (44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאינן נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה, נעשו שופכיין, ופסולין לנטילת ידים. כיצד? מים שאובין⁴⁵ שהדיח בהן פלים או ששירה בהם פתו, וכיוצא בזה - בין בכלים, בין בקרקעות - פסולין לנטילת ידים⁴⁶. הדיח בהן פלים מרחין או חדשים - לא פסולין⁴⁷. מים שהנחתום⁴⁸ מטבל בהן את הפעכים⁴⁹ - פסולין, ושהוא חופן מהן בשעת לישה⁵⁰ - פשרים; שהמים שפחפניו הן שנעשו בהן מלאכה, אבל המים שפחפן מהם הרי הן בפירותן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וכל מים שנפסלו משתינת פלב, כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורין⁵², או ריח רע, עד שלא ישותה מהן הפלב⁵³; בכלים - פסולין לנטילת ידים, ובקרקעות - פשרים להטביל⁵⁴. תמי טבריא⁵⁵, במקומן, מטבילין בהם את הידים⁵⁶; אבל אם נטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה⁵⁷ למקום אחר⁵⁸ - אין נוטלין מהן, לא ראשונים ולא אחרונים⁵⁹, מפני שאינן ראויין לשתינת בהמה⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי הרי"ף לברכות פ"ח. (54) את הידים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. (55) שאינם ראויים לשתינת כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קו, ע"א. כדין מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך ה"ט. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתינת בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתינת כלב, כשרים למים ראשונים (או"ח סי' קס, ס"ה).

י. יש לנוטל לתן על ידיו מעט מעט⁶¹, עד שיתן

שיעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכל שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידים³⁰. וכל העולה³¹ למדת מקוה³², עולה לשיעור רביעית³³.

(27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. (28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בבאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י. (29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א.ב. (30) חולין קו, ע"ב. (31) המשלים. (32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). (33) זבחים כב, ע"א.

ה. כל הצריך לנטילת ידים, והטביל ידיו במי מקוה³⁴ - אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילין במים שאין בהם שיעור מקוה³⁶, או במים שאובין שבקרקע³⁷ - לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה³⁸.

(34) שיש בהם ארבעים סאה. (35) לא הגבחה ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). (36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). (37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. (38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים³⁹, ובשיעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובפלי, שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי, ובנוטל, שיהיו המים באין מכת נתן.

(39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, וגלוי, ונעשית מלאכה בהן, והפסד, שמונע את הבהמה מלשתינת מהן⁴⁰. כיצד? מים שנשתינו מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתינה⁴³ - נפסלו לנטילת ידים⁴⁴.

(40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. (41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). (42) חולין קז,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידים.

יב. בכל הפלים נוטלים לידים, ואפלו פלי גללים⁸⁰ וכלי אדמה⁸¹; והוא שיהיו שלמים. פלי שאינו מחזיק רביעית⁸² או אין בו רביעית, אין נוטנין ממנו לידים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידים הואיל ושלמים הם (ידים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

יג. הפל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין פרקי⁸⁶ וצק על ידיו, או יטה החבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו, וחוזר וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

יד. השקת⁹⁰, שהולה אדם פידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ופשפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שיהי אין פאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנגמזאו המים ששטפו על ידיו מפני נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נוטל ידיו, ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטהרת ידים טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור (מגן אברהם' סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

טז. מים הראשונים - צריך שנגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזרו ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל

פשעור. ואם נתן הרביעית פלה בשטיפה אחת - פשר⁶². נוטלין ארבעה או חמשה, זה בצד זה⁶³, או יד זה על-גבי זה, בשטיפה אחת⁶⁴; ובלבד שירפו⁶⁵ ידיהן, כדי שיבוא ביניהן המים, ויהיה כאותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידים. (62) ידים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידים, לא בדרפנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחץ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופת⁷⁰ החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נוטלין ממנה לידים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידים. אבל שק וקפה⁷⁴ שנתקנו⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידים⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שנושברו שביהר המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נוטנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שאם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגי"ר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הלי' כלים פרק יח, ה"ו). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בופת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים. אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע או"ח סי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּבַר שֶׁטְבוּלוֹ בְּמִשְׁקָהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נִטְלָ יָדָיו¹¹⁶.
הַמֵּאֲכִיל לְאַחֵרִים אֵינוֹ צָרִיף נְטִילַת יָדָיו¹¹⁷; וְהָאוֹכֵל
צָרִיף נְטִילַת יָדָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵחֵר נֹתֵן לְתוֹף פִּיו,
וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּמֵאֲכָל¹¹⁸. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל
בְּמִגְרָפָה¹¹⁹, שֶׁצָּרִיף נְטִילַת יָדָיו¹²⁰.

115) עוֹטֵף. וכן לשון המקרא (שמואל-א כ"א, י'): והנה היא לוטה בשמלה. 116) ואין חוששים שמה יגע בידיו (חולין קז:; והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורו. 117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). 118) שם. 119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאור"ח סי' קסג, ס"ב) ונזכר במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעיים (כמדובר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. 120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

יט. אֶסוּר לְהֵאֲכִיל מִי שְׁלֵא נִטְלָ יָדָיו¹²¹, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נֹתֵן לְתוֹף פִּיו. וְאֶסוּר לְזַלֵּזַל בְּנְטִילַת יָדָיו¹²². וְצוּוּיִים הִרְבָּה צְוּוּ חֻקִּים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר¹²³. אֶפְלוֹ אֵין לוֹ מִים אֶלָּא פְּדֵי שְׁתִּיָּה, נִטְלָ יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרָיָהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ מִקְצָתָן¹²⁴.

121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה' ברכות פ"ח). 122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (וזלזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד: 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). 124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמה לחתור בית האסורים אתה צריך? שפק חציים ונתן לו (חציים, כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאין לי אלא מה שאתה נותן לי?) סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

כ. צָרִיף אָדָם לְגַבֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרָיָהּ יֵאָכֵל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדָיו, פְּאוֹכֵל לְחֵם טָמֵא¹²⁵. וְכָל

יָדָיו לְמִטָּה, פְּדֵי שֶׁיֵּצֵא כָּל פֶּחַ הַמְּלַח מֵעַל יָדָיו¹⁰³. מִים רֵאשׁוּנִים נְטִלִים, בֵּין עַל-גַּבֵּי כְּלֵי בֵּין עַל-גַּבֵּי קַרְקַע, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִלִין אֶלָּא עַל-גַּבֵּי כְּלֵי¹⁰⁴. מִים רֵאשׁוּנִים נְטִלִין, בֵּין בְּחֵמֵי הָאוּר¹⁰⁵ בֵּין בְּצוּנָן, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נְטִלִין בְּחֵמִין. וְהוּא, שְׁפִיחֵי חֲמִים שֶׁהֵיךְ סוֹלְדֵת¹⁰⁶ בָּהֶן, מִפְּנֵי שְׁאֵין מְעִבִירִין אֶת הַזְּהֵמָה¹⁰⁷, שְׁאֵינוֹ יְכוּל לְשַׁפֵּשֵׁף בָּהֶן¹⁰⁸. אֶבֶל הֵיוּ פּוֹשְׁרִין, נִטְלִין מֵהֶן בְּאַחֲרוֹנָה¹⁰⁹.

99) מסוף נטילתן עד שינגבן. 100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). 101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). 102) שהרי נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד: ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). 103) סוטה ד, ע"ב. 104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע – מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. 105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. 106) נכוית. 107) חולין, שם. 108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרכיבים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). 109) אפילו לכתחילה.

יז. נִטְלָ אָדָם יָדָיו שְׁחֵרִית¹¹⁰, וּמִתְנַהֵ עֲלֵיהֶן¹¹¹ כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיף לְטַל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וְאַכִילָה¹¹²; וְהוּא, שְׁלֵא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן¹¹³. אֶבֶל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיף לְטַל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיף נְטִילָה¹¹⁴.

110) כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. 111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכויין (מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'). 112) חולין קו, ע"ב. 113) שזוהר מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). 114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבייך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא (הגהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

יח. לֹט¹¹⁵ אָדָם אֶת יָדָיו בְּמִפָּה וְאוֹכֵל בָּהֶן פֶּת או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. אין הבוצע רשאי לבצע עד שיביאו מלח או לפתן¹³ לפני כל אחד ואחד¹⁴; אלא-אם-כן נתפנונו לאכל פת חרקה¹⁵. ואינו בוצע, לא פרוסה קטנה, מפני שהוא נראה פצר-עין¹⁶, ולא פרוסה גדולה יותר מכפיצה, מפני שנראה פרעבתן¹⁷. ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה¹⁸. ואינו בוצע אלא ממקום שנתבשר¹⁹ יפה יפה²⁰.

13 כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14 (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15 כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבן תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). 16 רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". 17 (מסכת דרך ארץ פרק ו). 18 שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). 19 נאפה. 20 (סנהדרין דף קב עמוד ב).

ד. מצוה מן המבחר לבצע פכר שלמה²¹. אם הייתה שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה²³. בשבתות ובמים טובים חייב לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייהן פידו ובוצע אחת מהן²⁵.

21 ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). 22 בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. 23 וחז"ל בברכות שם אמרו: "יורא שמים יוצא ידי שניהם". 24 (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הזוהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). 25 (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד²⁶, והאחר נוטל פידו. ואין הבוצע נותן פידו האוכל, אלא-אם-כן היה אכל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸ תחלה ואוכל. ואין המספין רשאים לטעם עד

הנוטל ידיו באחרונה, מנגב ואחר-כך מברך. ותקף לנטילת ידים - ברפת המזון. לא נפסיק ביניהם בדבר אחר. אפלו לשתות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה אסור, עד שיברך ברפת המזון²⁶.

125 סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טור' או"ח סי' קנח). 126 (ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

~ יום חמישי ה' סיון ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

1 מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובמים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ². ואלו הן: פשנכנסין לסעודה - הגדול שבכלן נוטל את ידיו תחלה. ואחר-כך נכנסין³ ויושבין מספין⁴. וגדול מסב בראש⁵, ושני לו - למטה הימנו⁶. היו שלשה מטות - גדול מסב בראש, ושני לו - למעלה הימנו⁷, ושלישי לו - למטה הימנו⁸.

2 מנהג העולם ונימוסי החברה. 3 למקום אכילתם. 4 רגילים היו לאכול בהסיכה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5 תחילה. 6 מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7 מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8 ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

ב. בעל הבית מברך "המוציא", ומשלים הברכה ואחר-כך בוצע⁹. והאורח מברך ברפת המזון¹⁰, פדי שיברך לבעל הבית¹¹. ואם היו כלן בעלי הבית - הגדול שבהן בוצע, והוא מברך ברפת המזון¹².

9 פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10 ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11 הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12 (שם, דף מז עמוד א וכרעת התוספות שם דף מו עמוד א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת⁴¹ ונכנס⁴². דָּפַר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג⁴³ - נוטל שְׁתֵּי יָדָיו וְנִכְנָס⁴⁴. אִם הָיָה מְסִבִּין לְשִׁתְיָה - נִכְנָס וְיוֹשֵׁב בְּמִקוֹמוֹ וְנוטל יָדָיו⁴⁵, וְאַחֲרֵיכֵן מְחִזֵּיר פְּנָיו לְאוֹרְחָיו⁴⁶. וְלָמָּה נוטל בְּמִקוֹמוֹ? שְׂמָא יֵאמְרוּ לֹא נוטל יָדָיו, מְפָנֵי שְׂאִין שָׁם אֲכִילָה⁴⁷.

(41) אותה ששיפשה בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסית דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשחות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה). (47) אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אנינות הדעת (יומא שם).

ט. אין מניחין בְּשֵׁר חֵי⁴⁸ על הפת⁴⁹, ואין מעבירין כּוֹס מֵלֵא על הפת⁵⁰, ואין סומְכִין אֶת הַקְּעָרָה בַּפֶּת⁵¹, ואין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שְׂאִין לָהֶן קִלְפִין, פְּגוֹן תּוֹתִים⁵³ וְעֵנָבִים וְתַאֲנִים, מְפָנֵי שְׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמִתָּר לְמִשְׁךְ אֶת הַיַּיִן בְּצַנּוּרוֹת בְּבִתֵּי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם קְלִיּוֹת וְאֶגְזוֹזִים בִּימּוֹת הַחֲמָה⁵⁶, אֲבָל לֹא בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים, מְפָנֵי שְׁנִמְאָסִין. ואין נוטלין יָדֵיהֶן בֵּינָן - בֵּין חֵי, בֵּין מְזוּגִים⁵⁷. וְכֵן אֵין מְפָסִידִין שְׂאֵר אֲכָלִין וּמְשַׁקֵּין דֶּרֶךְ בְּזוּי וּבְעִיטָה⁵⁸.

(48) בלתי מבושל. (49) שלא תימאס. (50) שמא יישפך מהכוס עליה ותימאס. (51) שמא יישפך המרק עליה. (52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53) פרי עץ ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה (מעשרות פרק א משנה ב). (54) הואיל והם רכים (ברכות שם). (55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון, לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י). (56) שאין טיט בדרכים. (57) (ברכות שם). (58) כמו שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹרֶה אדם פיתו ביין ונתנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים סימן קעא סעיף קטן א).

י. אָסוּר לְאוֹרְחִים לְטַל פְּלוּם מִמָּה שְׁלִפְנֵיהֶם וְלִתָּן בְּיַד בְּנוֹ אוֹ כְּתוֹ שֶׁל פְּעַל הַבֵּית, שְׂמָא יִתְבַּיֵּשׁ פְּעַל הַסְּעוּדָה, שְׁהָרֵי אֵין לוֹ אֲלֵא מָה שֶׁהֵבִיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹, וְנִמְצָאוּ הַקְּטָנִים נוטלים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח אָדָם לְחֲבֵרוֹ חֲבִית יַיִן וְשִׁמּוֹן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שְׂמָא יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שְׁכָלָה יַיִן, וְיִדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל

שְׂיִטְעַם הַמְּבָרָךְ. וְאֵין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְטְעַם, עַד שְׂיִכְלָה אֲמִן²⁹ מִפִּי רַב הַמְּסִבִּין. וְאִם רָצָה הַבּוֹצֵעַ³⁰ לְחַלֵּק כְּבוֹד לְרֵבּוֹ אוֹ לְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמְקָה, וַיִּנְיַחְנוּ לְפִשְׁט יָדוֹ קָדָם לוֹ - הִרְשוּת בְּיָדוֹ.

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמו תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בירו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

ו. שְׁנַיִם מְמַתִּינִין זֶה לְזֶה בְּקְעָרָה³¹; שְׁלֹשָׁה אֵין מְמַתִּינִין. גְּמָרוֹ³² מֵהֵן שְׁנַיִם - הַשְּׁלִישִׁי מְפָסִיק³³ עִמָּהֶן. גְּמָר אֶחָד מֵהֵן - הַשְּׁנַיִם אֵין מְפָסִיקִין לוֹ³⁴, אֲלֵא אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שְׁגוּמְרִין. אֵין מְשִׁיחִין בְּסְעוּדָה, פְּדֵי שְׁלֵא יָבוא לִידֵי סְפָנָה³⁵. וּמְפָנֵי זֶה, אִם בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוּן, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרָךְ לְעַצְמוֹ; שְׂאֵם בְּרַךְ אֶחָד, וְעוֹנָה הַעוֹנָה אֲמִן בְּשִׁעַת הַבְּלִיעָה, יָבוא לִידֵי סְפָנָה³⁶. ואין מסְתַפְּלִין בְּפָנֵי הָאוֹכֵל וְלֹא לְמַנְתּוֹ, שְׁלֵא לְבִישׁוֹ³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

ז. הַשְּׂמֵשׁ שְׁעוּמָד לְפָנֵי הַמְּסִבִּין, אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן³⁸. וְדֶרֶךְ רַחֲמָנוֹת הוּא לְתָן לְתוֹךְ פִּיו מִכֹּל תְּבִשִׁיל וְתִבְשִׁיל, פְּדֵי לְיִשֵׁב דְּעֵתוֹ³⁹. וְאִם נָתַנוּ לוֹ יַיִן, מְבָרָךְ עַל כֹּל כּוֹס שְׁנוֹתְנִין לוֹ, מְפָנֵי שְׂאִין שְׁתֵּיתוֹ תְּלוּיָה בְּרִצּוֹנוֹ אֲלֵא בְּרִצּוֹנָם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסית דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

ח. יֵצֵא אֶחָד מִן הַמְּסִבִּין לְהִשְׁתִּין מַיִם - נוטל יָדוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קצנבלוגן ז"ל הוילנה אמר, שזה מרומז בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י'): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

יג. גמרו לטל ידיהן, ונגבבו ידיהן, וברכו ברפת המזון, והביאו את המגמר⁷⁷ - מי שברך ברפת המזון, הוא מברך על המגמר⁷⁸, וכלן עונין אמין.

77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת ורכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמין (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

יד. אם היה שם יין⁷⁹, מביאין פוס מחזיק רביעית או יתר על רביעית, ומביאין בשמים⁸⁰, ואוחז את היין בימינו⁸¹ ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברפת המזון. ואחר-כך מברך על היין⁸², ואחר-כך מברך על הבשמים⁸³. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא בו - טחו בראש השמש⁸⁴; ואם היה השמש תלמיד חכם, טחו בכתל, כדי שלא יצא מבשם לשוק⁸⁵.

79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

טו. אף-על-פי שאין ברפת המזון צריכה יין⁸⁶ - אם ברוך על היין פמנהג שאמרנו, צריך שידיח פוס של ברכה מבפנים ולשטף אותו מבחוץ⁸⁷. וימלאנו יין חיים⁸⁸, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נתן לתוכו מעט מים⁸⁹, כדי שיהא ערב לשתיה⁹⁰. ואין משיחין על פוס של ברפת המזון, אלא הפל שותקים עד שתתקלה ברפת המזון וברפת היין, וישתו⁹¹.

86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקיה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים.

שמין⁶³, ושמין הוא שעל פניה בלבד, ויזמן ארזים⁶⁴ ויתביש⁶⁵. וכן כל פיוצא בברכים אלו, המביאים לידי בוששה לבצל הסעודה, אסורין⁶⁶.

59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה שלפניהם. (60) (חולין דף צד עמוד א). (61) אף על פי שיודיעו שהוא יין. (62) אחר. (63) הואיל ולא הודיעו שהוא יין. (64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה רוב מאכלם. (65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות הרמב"ם" חלק א אות נח). (66) ובטור אורח חיים סימן קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן, ומכבדין את המקום שאכלו בו⁶⁷, ואחר-כך נוטלין את ידיהם⁶⁸; שמה ישירו שם פרויין שיש בהן פזית, שאסור להלך בהן ולרחץ עליהן⁶⁹. אבל פרויין שאין בהן פזית, מתר לאבדן בידי⁷⁰.

67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

יב. הביאו להם מים לנטילה⁷¹ - כל שמברך ברפת המזון הוא נוטל ידיו ותחלה, כדי שלא ישב הגדול⁷² וידיו מזהמות עד שישטל אחר; ושאר הסועדין נוטלין ידן בסוף, זה אחר זה. ואין מכבדין בדרך זה⁷³, שאין מכבדין בידים מזהמות, ולא בגשרים, ולא בברכים⁷⁴, אלא בפתח הראוי למזוזה⁷⁵, ובשעת כניסה⁷⁶.

71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). (73) להקדים אחד את חברו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמח, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. 13) שמחמשת המינים הוא. 14) שם. 15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרכתו ומרפאתו. 16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. 17) שאין בו שום טעם והנאה. 18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. 19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לברו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא: ; שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

ג. פרות או ירקות שדרבן להאכל חיים - אם בשלן או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהפלה²¹" ולבסוף "בורא נפשות". וירקות שדרבן להאכל שלוקין, כגון קרוב ולפת²² - אם אכלן חיו, מברך עליהן בתחלה "שהפלה²³" ולבסוף "בורא נפשות רבות". ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בורא פרי האדמה²⁴" ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים שדרבן להאכל חיו ומבשלין - אכלן, בין חיו בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן: אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי האדמה²⁵".

20) בישראל הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, שלוק הוא פחות מבישול. 21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). 22) מין ירק גנים (ריב"ע). 23) שאין זה דרך אכילתם. 24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). 25) שם: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. ירקות שדרבן להשלק - שלקן, מברך על מי שלקן עליהן "בורא פרי האדמה²⁶"; והוא ששלקן לשתות מימיהן, שמימי השלקות כשלוקות²⁷ במקום שדרבן לשתותן. דבש תמרים - מברכין עליו תחלה "שהפלה²⁸"; אבל תמרים שמעכן פיד והוציא גרענין שלקן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן תחלה "בורא פרי העץ²⁹" ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). 27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). 28) ברכות לח, ע"א. 29) שם.

ה. הקנים המתוקים, שסוחטין אותן ומבשלין

(89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). 90) להראות בזה שבה ארץ ישראל שיין שלה חזק וצריך למזנו במים (רבינו יונה). 91) מכוס של ברכה.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

א. כל פרות האילן מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי העץ²" ולבסוף "בורא נפשות רבות³", חוץ מחמשת המינים הפתובין בתורה⁴, והם: ענבים ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים, שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש⁵. ועל פרות הארץ והירקות, מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי האדמה⁶" ולבסוף "בורא נפשות רבות⁷". דברים שאין גדולין מן הארץ, כגון בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש⁸ וכיוצא בהן - בתחלה מברך "שהפלה⁹" ולבסוף "בורא נפשות רבות". והשוטה מים שלא לריות צמאו¹⁰, אינו טעון ברכה, לא לפניו ולא לאחריו.

2) ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. 'תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. 4) דברים ח, ח. 5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. 6) ברכות לה, ע"א. 7) שם, מד, ע"ב. 8) דבש דבורים. 9) שם, מ, ע"ב. 10) שוטה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שותה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כששותם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך (מעשה רוקח).

ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן בתחלה "שהפלה¹¹" ולבסוף "בורא נפשות"; חוץ מן הענבים והזיתים, שעל היין הוא מברך "בורא פרי הגפן¹²", ולבסוף ברכה אחת מעין שלש¹³, ועל השמן, בתחלה הוא מברך "בורא פרי העץ¹⁴". במה דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו¹⁵, ושתה מן השמן עם מי השלקות¹⁶ וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אבל אם שתה השמן לבדו¹⁷, או שלא היה חושש בגרונו¹⁸ - מברך עליו "שהכל", שהרי לא נהנה בטעם השמן¹⁹.

11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערוכת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הפת שֶׁעַפְשָׁה⁴⁶, וְהִינֵן שֶׁהֶקְרִים⁴⁷, וְתַבְשִׁיל שֶׁעֲבָרָה צוֹרְתוֹ⁴⁸, וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פֶּגִיז⁴⁹, וְהַשְּׂכָר⁵⁰, וְהַחֲמִץ, וְהַגּוֹבָאִי⁵¹, וְהַמְלַח, וְהַמְמַהֵי⁵², וְהַפְטָרִיּוֹת - עַל פֶּלֶן מְבֻרָךְ תַּחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"⁵³. וְכָל הַמְבֻרָכִין לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", לְאַחֲרוֹנָה מְבֻרָךְ "בוֹרָא נְפֹשׁוֹת"⁵⁴. וְכָל הַטְּעוֹן פְּרָכָה לְאַחֲרָיו, טְעוֹן פְּרָכָה לְפָנָיו⁵⁵.

(46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרות (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בכ"א (הערוך). (47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"ת התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כתי"ת פריז (ברכות מ:). שהקריס (הערוך, ערך קריס). (48) שנתקלקל. (49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. (50) שעושים מתמרים או משעורים (בי"ב צו:). (51) מין חגבים טהורים. (52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). (53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר ניקתם מן האויר הוא (שם). (54) שם, מד, ע"ב. (55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

ט. שְׁמֵרִים⁵⁶, שֶׁנֶּתַן עֲלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מִהֵן אֲרַבְעָה⁵⁸ - מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן", שֶׁזֶה יֵינן מְדוּגָה הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מְאַרְבְּעָה - אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בָּהֶם טַעַם יֵינוּ, מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תַּחֲלָה⁶⁰.

(56) שמרי יין. (57) שלש מדות מים. (58) שנמוג יין השמרים עם המים. (59) שלשה חלקים מים ואחד יין. (60) בבא-בבא צו, ע"ב.

י. בְּרֵךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה" - יִצְאָה⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - לֹא יִצְאָה⁶². וְעַל כָּלֵם אִם בְּרֵךְ "שֶׁהַכֹּל"⁶³ - יִצְאָה, וְאֶפְלוּ עַל הַפֶּת וְעַל הַיַּיִן⁶⁴.

(61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש 'רבינו יונה' שם). (62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). (63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות מיימוניות). (64) ברכות מ, ע"ב.

מִימֵיהֶן עַד שִׁיקָפָא וַיְדַמָּה לְמַלְחָה³⁰ - כָּל הַגְּאוּנִים אוֹמְרִים, שֶׁמְבֻרָכִין עֲלָיו "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וּמְקַצְתֶּם אֲמָרוּ - "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ"³¹; וְכֵן אֲמָרוּ³², שֶׁהַמוֹצֵץ אוֹתָם קָנִים, מְבֻרָךְ "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה". וְאֵינִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין זֶה פְּרֵי, וְאֵין מְבֻרָכִין עֲלָיו אֶלָּא "שֶׁהַכֹּל", שֶׁלֹּא יִהְיֶה דְבַשׁ אֶלּוֹ הַקָּנִים³³, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה עַל-יְדֵי³⁴ אוֹר, גְּדוֹל מְדַבֵּשׁ תְּמָרִים, שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה עַל-יְדֵי הָאוֹר, וּמְבֻרָכִין עֲלָיו "שֶׁהַכֹּל".

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הרבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. (32) הגאונים סבורים שהקנים פרי אדמה הם. (33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדְּקָל³⁵, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לְבָנִין³⁶ - מְבֻרָךְ עֲלָיו בְּתַחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"³⁷. קִפְרָס שֶׁל צֶלֶף³⁸, מְבֻרָךְ עֲלָיו "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה", מְפָנֵי שֶׁאֵינוֹ פְּרִי³⁹. וְהָאֲבִיוֹנוֹת⁴⁰ שֶׁל צֶלֶף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן כְּצוֹרוֹת תְּמָרִים וְקִים קְטָנִים - מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ"⁴¹.

(35) עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחיך. (37) ברכות לו, ע"א. ססופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרסטרון), ובערבית - אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי. (40) גרגירים קטנים והם עיקר פריו. (41) ברכות לו, ע"א.

ז. הַפֶּלְפֶּלִין וְהַזִּנְגָבִיל⁴² - בְּזִמְן שֶׁהֵן רְטִבִין⁴³, מְבֻרָךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה"⁴⁴, אֲבָל יִבְשִׁין, אֵין טְעוּנֵין פְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מְפָנֵי שֶׁהֵן תַּבְלִין⁴⁵ וְאֵינוֹ אֶכֶל. וְכֵן אֶכְלִין שֶׁאֵין רְאוּיִין לְאֲכִילָה וּמְשָׁקִין שֶׁאֵינוֹ רְאוּיִין לְשִׁתָּה, אֵינָן טְעוּנֵין בְּרָכָה, לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

(42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפלפלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֵנְבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שָׁנִי לְ"אַרְצֵי"⁸¹, וְהָעֵנְבִים שְׁלִישִׁי לְ"אַרְצֵי"⁸².

(76 כגון תפוח וזית. 77 שחביב עליו יותר. 78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. (79 שלא לטעות בדבש דבורים. 80) א"ע"פ שנכתבו באחרונה. (81 שניה הנזכרת בסוף הפסוק. 82) הנזכרת בראש הפסוק.

יד. בְּרֵכָה אַחַת שֶׁהִיא מְעִין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמִשָּׁת הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵינ, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדְּגָן⁸³; אֲלָא שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה⁸⁴ וכו', וְעַל הַיֵּין הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְחוֹתֵם בְּשִׁתִּיהֶן: עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - חוֹתֵם: עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וַיֵּשׁ מִי שְׁמוֹסִיף בְּבִרְכָה שְׁמַעִין שְׁלֹשׁ, קִדְם חֲתִימָה: "כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מְעִין בְּרֵכָה רְבִיעִית⁸⁷. וַיֵּשׁ מִי שְׁאָמַר, שֶׁלֹּא תִקְנוּ בְּרֵכָה רְבִיעִית אֲלָא בְּבִרְכַת הַמְּזוּן בְּלֶבֶד.

(83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד, ע"א. (85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל, להדגיש שבח הארץ. (87) שבברכת המזון ('רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

טו. שְׁתֵּה יֵינ, וְאָכַל תְּמָרִים, וְאָכַל תְּבֻשִׁיל שֶׁל חֲמִשָּׁת מִינֵי דְגָן - מְבָרֵךְ בְּאַחֲרוֹנָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפְּלִלָּה, וְעַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה וכו', וְחוֹתֵם: בְּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁸.

(88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד).

טז. אָכַל אִם אָכַל בְּשֵׁר וְשִׁתָּה יֵינ - מְבָרֵךְ בְּסוֹף עַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁸⁹ וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁹⁰. אָכַל תְּאֲנִים אוֹ עֵנְבִים, וְתַפּוּחִים וְאֲגָסִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְבָרֵךְ בְּסוֹף בְּרֵכָה אַחַת מְעִין שְׁלֹשׁ, וְהִיא כּוֹלְלַת הַכֹּל, מִפְּנֵי שֶׁכֵּלֵן פְּרוֹת הָעֵץ, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזַה⁹¹.

(89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחותם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

פָּרֵק הַשִּׁיעִי

(1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

יא. לָקַח כּוֹס שֶׁל שֶׁכַר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה⁶⁵ עַל-מִנַּת לֹמֵר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן" - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל-מִנַּת לֹמֵר "בוֹרָא פְּרֵי הָאֶדְמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבֻשִׁיל שֶׁל דְּגָן, וּפְתַח עַל-מִנַּת לֹמֵר "בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת", וְטָעָה וְאָמַר "הַמוֹצִיא" - יָצָא; מִפְּנֵי שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהִזְכִּיר אֵת הַשֵּׁם וְהַמְּלָכוּת, שֶׁהָיוּ עֶקֶר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְּפוֹן אֲלָא לְבִרְכָה הַרְּאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר הַבְּרָכָה טָעוּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁטָעָה כְּסוֹפָה, יָצָא וְאֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ⁶⁷.

(65) בשם ומלכות. (66) שיברך שנית כהלכה. (67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת הייתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובייך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ה"ח).

יב. כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלוֹ⁶⁸, אִם נִסְתַּפַּק לוֹ בָּהֶם אִם בְּרַךְ אוֹ לֹא בְּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁶⁹. שֶׁכַּח וְהַכְּנִיס אֲכָלִין לְתוֹךְ פִּיּו בְּלֹא בְּרָכָה - אִם הָיוּ מְשֻׁקִּינ⁷⁰, בּוֹלְעֵין⁷¹, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בְּסוֹף⁷². וְאִם הָיוּ פְּרוֹת, שְׁאֵם זֶרְקָן⁷³ יִמְאַסוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעֵנְבִים - מִסְּלָקָן לְצַד אֶחָד⁷⁴ וּמְבָרֵךְ, וְאַחֲרֵי-כֵן בּוֹלְעֵן. וְאִם אֵינוֹן נִמְאַסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוּנִים - פּוֹלְטֵן מִפּוֹי, עַד שֶׁיִּבְרַךְ וּפּוֹי פְּנוּי⁷⁵, וְאַחֲרֵי-כֵן אוֹכֵל.

(68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. (69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). (70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. (71) בלא ברכה. (72) ברכה אחרונה. (73) מפיו. (74) שבפיו. (75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי תהלתך, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש רבינו חננאל' שם.

יג. הָיוּ לְפָנָיו מִינֵי הַרְּבָה - אִם הָיוּ כְּרֻכוֹתֵיהֶן שְׁוֹת⁷⁶, מְבָרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפוֹטֵר אֵת הַשָּׂאָר; וְאִם אֵין בְּרֻכוֹתֵיהֶם שְׁוֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בְּרֵכָה הַרְּאוּיָה לוֹ, וְאֵי-זֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לְהִקְדִּים⁷⁷ מִקְדָּמִים⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה בְּזַה יוֹתֵר מְזָה - אִם יֵשׁ בְּיַנְיָהֶם אֶחָד מְשַׁבְּעַת הַמִּינִים, עֲלָיו הוּא מְבָרֵךְ תַּחֲלָה. וְכֹל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק - קוֹדֵם בְּבִרְכָה. וְהַשְּׁבָעָה, הֵן הָאֲמוּרִים בְּפִסּוּק זֶה: אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאנָּה וְרַמּוֹן, אֶרֶץ זֵית וְדִבְשׁ. וְדִבְשׁ זֶה הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים⁷⁹. וְהַתְּמָרִים⁸⁰ קוֹדְמִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א. ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פגנ" האמור ביחזקאל (כו, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופגנ" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סיגנו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת ה"ר"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג): וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

ד. הַיּוֹ לְפָנָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשֵׁם שֶׁהוּא עֵשֶׂב - אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֵן פּוֹטְרֵת אֶת חֲבֵרוֹ, אֲלֵא מְבָרֵךְ עַל זֶה לְעַצְמוֹ וְעַל זֶה לְעַצְמוֹ. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו יֵינן וְשִׁמְן²¹ - אוֹחֵז יֵינן בִּימֵינוֹ²² וְשִׁמְן בְּשִׁמְאָלוֹ, וּמְבָרֵךְ עַל הַיֵּינן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשִּׁמְן²³ וּמְרִיחַ בּוֹ, וְטָחוֹ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ²⁴. וְאֵם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תְּלַמֵּיד חֶסֶם²⁵, טָחוֹ בַּכֶּתֶל²⁶.

(21) להריח. (22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי שאין צריכים לשתייתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואוחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' רז). (24) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

ה. דְּבַר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"²⁷. בְּשֵׁם שֶׁעֲרָבוּ הָרוֹכְלִים²⁸ מִמֵּינֵי הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים". נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל פּוֹשֵׁם, שֵׁיֶשׁ פֶּה מִינֵי הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"²⁹. אִם יֵשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֲלֵא אַחַת. נִכְנַס וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פְּעֵם וּפְעֵם³⁰.

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג:).

א. פֶּשֶׁם שֶׁאֶסּוּר לְאָדָם לְהִנּוֹת בְּמֵאֲכָל אוּ בְּמִשְׁקָה קֹדֶם בְּרָכָה, כִּף אֶסּוּר לוֹ לְהִנּוֹת² בְּרִיחַ טוֹב קֹדֶם בְּרָכָה³. וְכִיצַד מְבָרֵךְ עַל רִיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֵׁיֶשׁ לְהִרִיחַ עֵץ אוּ מִינֵי עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב אוּ מִינֵי עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"⁴; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה, כְּגוֹן הַמּוֹר⁵, שֶׁהוּא מִן הַחִיָּה - מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"⁶. וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן אֲתוּרוֹ אוּ תַפּוּחַ - מְבָרֵךְ⁷ "שֶׁנִּתֵּן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹתָיו". וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים", יָצָא⁸.

(2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הרי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו הל' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיו"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג:): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכות נג) שהכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגרי"א או"ח סי' רטז).

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמְּגַמְרֵם⁹ עַד שֶׁתַּעֲלֶה תַמְרַת¹⁰. וְכִיצַד מְבָרְכִין עָלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנְּשָׁרֵף, שֶׁנִּתֵּן רִיחַ, מֵעֵץ - מְבָרְכִין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"¹¹; וְאִם הָיָה עֵשֶׂב - "עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חִיָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים".

(9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"ג). (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג: 'מגן אברהם' או"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ג. שִׁמְן שֶׁל אֲפֶרֶסְמוֹן¹² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא שִׁמְן עֲרָב"¹³. אֲבָל שִׁמְן זֵית שֶׁכָּבְשׁוּ אוּ שֶׁטְּחָנוּ עַד שֶׁחִזַּר רִיחוֹ נוֹדֵף - מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"¹⁴. שִׁמְן שֶׁבִשְׂמוֹ¹⁵ כְּעֵין שִׁמְן הַמְּשֻׁחָה¹⁶ - מְבָרֵךְ עָלָיו¹⁷ "בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים"¹⁸. הַבֵּיאוֹ לְפָנָיו שִׁמְן¹⁹ וְהִדַּס - מְבָרֵךְ עַל הַהִדַּס וּפּוֹטֵר אֶת הַשִּׁמְן, מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁתְּיָהּ, וְהוּא "עֲצֵי בְשָׂמִים"²⁰.

(12) הוא הצרי הנוטף מעצי הקטף ('הערוך'). והוא עץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כספ־משנה בשם ה'אבורהם'). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידיים מזוהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאינו לו עיקר - לא תיקנו לברך (כספ־משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסינינו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסינינו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' או"ח סי' רטז).

ט. **בְּשָׂמִים שֶׁל מְסַבֵּה⁴⁵ שֶׁל עֶפְרוֹם, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, שִׁפְתֵם מְסַבֵּת עֶפְרוֹם לְעֹבֹדֵת פּוֹכְבִים וּמְזֻלּוֹת⁴⁶. הִיא מְהַלֵּךְ חוּץ לְכַרְף וְהַרְיִח רִיחַ טוֹב - אִם רַב הָעֵיר עֶפְרוֹם, אֵינוּ מְבָרְכִין⁴⁷, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל, מְבָרְכִין. נִתְעַרַב רִיחַ שְׂמֵמֵי מְבָרְכִין עֲלָיו בְּרִיחַ שְׂאִין מְבָרְכִין עֲלָיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.**

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג.). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המתרים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב (מעשה רוקח). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש (מטה משה) - וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף (מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק שזואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון (מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). ובמעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנחתו דרך

(28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת וכול (שיר השירים ג, ו). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאו"ח סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. **הַשּׁוֹשֵׁנָה וְחֻלְפֵי הַמַּיִם³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים³². נִרְגִּיס³² שֶׁל גִּנָּה - בּוֹרֵא עֲצֵי בְּשָׂמִים³³, וְשֶׁל שָׂדֶה - בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים³³. הַנֶּרֶד, וְמֵי הַנֶּרֶד³⁴, וְהַלְבוֹנָה³⁵, וְהַמַּסְטִיכִי³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - בּוֹרֵא עֲצֵי³⁷ בְּשָׂמִים³⁸.**

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי היים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבותל נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמרי"ן (הערוך). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב (הערוך). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עשו מתקיים, ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עשו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, וייראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט" פירושו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא (הערוך השלם). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" (הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

ז. **שֶׁלֶשָׁה מִיְנֵי רִיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ הֵן: רִיחַ טוֹב שֶׁאֲסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ, וְרִיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי לְהַעֲבִיר רִיחַ רַע, וְרִיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהַרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רִיחַ זָה³⁸.**

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

ח. **כִּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֶפְרוֹם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֶרְוָה³⁹ מִן הָעֲרִיּוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֲסוּר לְהַרִיחַ בָּהֶן⁴⁰. בְּשָׂמִים שֶׁל מַתִּים, וּבְשָׂמִים שֶׁל פִּית־הַפֶּסֶא⁴¹, וְשֶׁמֶן הָעֵשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רִיחַ רַע. מְגֻמָּר, שְׂמֵמֵי מְבָרְכִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַפְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהַרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר⁴³. וְכֵן הַמְרִיחַ בְּפְגָדִים שֶׁהֵן מְגֻמָּרִים, אֵינוּ מְבָרְכִין, לְפִי שֶׁאֵין שָׂם עִקָּר בְּשָׂם, אֶלָּא רִיחַ בְּלֹא עִקָּר⁴⁴.**

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המתחדש משנה לשנה - בתחלת ראיתו¹² מברך
"שהחיינו"¹³.

10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה).
11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת
משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה).
12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב)
ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך
אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שמע שמועה טובה¹⁴, מברך: ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב¹⁵. שמע שמועה
רעה, מברך: ברוך דיין האמת¹⁶. וחיב אדם לברך על
הרעה בטוב נפש, כדרך שמברך על הטובה
בשמחה, שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל
מאדך¹⁷; ובכלל אהבה היתרה שנצטוינו בה,
שאפלו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה¹⁸.

14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער
בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה'
וישר משפטך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). 17) "בכל
מידה ומידה שהוא מודר לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין
מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו
למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם
טובים ויהיה אחיהם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל
להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע
סופה".

ד. הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה -
אף-על-פי שהדברים מראין שטובה זו תגרום לו
רעה¹⁹, מברך "הטוב והמטיב". וכן אם נגעה אליו
רעה או שמע שמועה רעה - אף-על-פי שהדברים
מראים שרעה זו גורמת לו טובה²⁰, מברך "דין
האמת"; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על
מה שארע עתה.

19) כגון שמצא מציאה [שאיין בה סימנים] וראה איש
בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין
עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות
דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). 20) כגון
ססחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם
להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך
"שהחיינו"; ואם היתה שלו ושל אחרים²¹ - מברך
"הטוב והמטיב". ואם אין לו שדה, מברך: "מודים
אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת
לנו. ואלו פינו מלא וכו"²², עד "הן הם יודו
וישבחו ויברכו את שמך מלפנו. ברוך אתה ה', אל
רב ההודאות והתשבחות".

האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון
אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף
שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך,
צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו
מי שיברך על העישון".

~ יום שישי ו' סיון ~

פרק עשירי

1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה;
כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה
את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית
המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. ברכות אחרות² ודברים אחרים הרבה, שאין בהן
פתיחה ולא חתימה⁴, תקנו חכמים דרך שבה
הודיה להקדוש-ברוך-הוא, כמו ברכות התפלה⁵,
שקבר פתכונם⁶. ואלו הן: הבונה בית חדש והקונה
בליים חדשים - בין יש לו⁷ פיוצא בהן, בין אין לו
- מברך⁸: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
שהחיינו⁹ וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

2) מלבד ברכות ההנאה. 3) שאינם פותחים בברוך.
4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א)
ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". 5) שאף על פי
שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבה והודייה,
אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת
ברכתם תיקנום חכמים דרך שבה והודייה (כסף משנה).
6) לעיל הלכות תפילה. 7) שבאו לו בירושה. 8) הואיל
והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם
ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו
התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי
ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה
שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד
ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". 9) מתחיל בלשון נוכח
[ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב
הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם
באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי
ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין
מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו
שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ו)
וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח
הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם
אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש
לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים
קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות
שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך
נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וכן הרואה את חברו¹⁰ לאחר שלשים יום, מברך
"שהחיינו". ואם ראהו לאחר שנים-עשר חדש,
מברך: ברוך אתה ה', מחיה המתים¹¹. הרואה פרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז': "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

ט. הַרְוָאָה מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, פְּגוֹן יַם-סוּף³⁹ וּמַעֲבֹרֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אָמַר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אָבֵל מְקוּם שְׁנַעְשׂוּ בוֹ נֵס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּבְנוֹ, וּבֶן-בְּנוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה לִי נֵס בְּמִקְוֵם הַזֶּה, אוֹ: שְׁעָשָׂה נֵס לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם הַזֶּה⁴². הַרְוָאָה גַב אֲרִיזוֹת⁴³, וְכַבְשָׁן הָאֵשׁ, שְׁהַשְׁלֵף בוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה נֵס לְצַדִּיקִים⁴⁵ בְּמִקְוֵם הַזֶּה. הַרְוָאָה מְקוּם שְׁעוֹבְדֵין בוֹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, שְׁנַתַּן אֲרָךְ אֶפְסִים⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוּם שְׁנַעֲקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת - אִם בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מֵאֲרָצְנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֲרֵץ הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת מִמְּקוֹם הַזֶּה. וְאָמַר בְּשִׁתְּיָהּ: כִּשְׁם שְׁעָקַרְתָּ מִמְּקוֹם זֶה, כִּף תַּעֲקַר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעַבְדְּךָ⁴⁷.

(39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בהרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב'הגהות מיימוניות' הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסוקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברכים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

ו. מַאימְתִי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשְׁיָרְבָה הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ, וַיַּעֲלוּ אֲבַעְבוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל-פְּנֵי הַמַּיִם, וַיִּלְכוּ הָאֲבַעְבוּעוֹת זֶה לְקִרְיַת זֶה²³.

(23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת וכולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

ז. אָמַרְנוּ לוֹ מֵת אָבִיו וַיְרַשְׁהוּ²⁴ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין, מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה "דִּין הָאֲמֵת"²⁵, וְאַחֲרֵיכֵן "הַטוֹב וְהַמְּטִיב"²⁶; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים²⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁸. קָצְרוּ שָׁל דָּבָר: כָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ וְלְאֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "הַטוֹב וְהַמְּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא לוֹ לְבֵדוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁹.

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

ח. אַרְבַּעַה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת: חוֹלָה שְׁנַתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ שְׁנִיצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וַיּוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁנִּגְעוּ לְיִשׁוּבוֹ³¹. וְצְרִיכִין לְהוֹדוֹת בְּפָנֵי עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֲכָמִים, שְׁנַאָמַר: וַיְרוּמְמוּהוּ בְּקַהֲלָא³² עִם וּבְמוֹשֵׁב זְקֵנִים³³ יְהִלְלוּהוּ. וְכִיצַד מוֹדָה³⁴ וְכִיצַד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בַּיַּנְיָהוּ³⁶ וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת³⁷, שְׁגַמְלָנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים: שְׁגַמְלָךְ טוֹב, הוּא יְגַמְלָךְ סְלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב'הגהות מיימוניות' נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח'י'י'ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה'חתם סופר' (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשֵׁי⁵⁹, וְאֶת הַמְשַׁנֵּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהּן אוּ בְאִיבְרִיָּהֶם, מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוּ קְטַעָּה⁶⁰, וּמְפִיָּה שְׁחִין וּבִוְהִקְנִינִי⁶¹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן⁶² - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּינָן הָאֲמַת⁶³. וְאִם נוֹלְדוּ כֵן מִמְעֵי אֲמֵן - מִבְּרֶךְ: מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף⁶⁴, אוֹמֵר: בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

(59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או ברגליו. (61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב ביאורנו. (62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמְתַקְנֹת בִּיתָר⁶⁵ וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת - מִבְּרֶךְ: שְׂפִכָּה לֹוּ בְּעוֹלָמוֹ⁶⁶. הַיּוֹצֵא לְשָׁדוֹת אוּ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסְיָן⁶⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִימִים⁶⁸ עוֹלִים - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם, וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת בְּדֵי לְהַנּוֹת בְּהֵן בְּגֵי אָדָם⁶⁹.

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב). (67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הַרוֹחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּזַעַף⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל הַרְעָמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהִבְרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְצָן כְּמוֹ רִחִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבְּאֹרֵי, שֶׁיִּרְאוּ כְּאִלוֹ הֵם פּוֹכְבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מִמְקוֹם לְמְקוֹם, אוּ כְּמוֹ כּוֹכְבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מְאֵלוֹ מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ שֶׁכַּחַז וּגְבוּרָתוֹ מְלֵא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מִבְּרֶךְ: "עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית"⁷⁴.

(70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. (72) שאון. (73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת⁷⁵, עַל הַיָּמִים וְעַל הַמְדַבְּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָאָה אֶחָת מֵהֵן מְשַׁלְשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם⁷⁷, מִבְּרֶךְ: "עוֹשֵׂה בְּרָאשִׁית". הַרְוָאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשַׁלְשִׁים יוֹם

ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

ל. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָשׁוּבָן⁴⁸ - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְצַיֵּב גְּבוּל אֱלִמְנָה⁴⁹; בְּחֻרְבָּנָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּינָן הָאֲמַת⁵⁰. הַרְוָאָה קְבָרֵי יִשְׂרָאֵל - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יֵצֵר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכִלְכַּל אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

(48) כשמישיבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) ובירי"ף הגירסה: הרוואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתידי לחזור ונוהגת אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעני אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריווח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב ובירי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "ווזן" אתכם, במקום "ודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוָאָה שֶׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם עֲפוּ⁵⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אֲמַכֶּם מְאֹד חֲפְרָה יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מְדַבְּרֵי צִיָּה וְעַרְבָּה; וְאִם יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאַרְצָן יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חֲכֵם הַרְזִים⁵⁷. הַרְוָאָה מִחֲתָמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתְּנָן מִחֲתָמֵינוּ לְבִשְׂרָא וְדָם. חֲתָמֵי יִשְׂרָאֵל - מִבְּרֶךְ: שֶׁנִּתְּנָן מִחֲתָמֵינוּ לְיִרְאֵינוּ. מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: שֶׁנִּתְּנָן מִכְּבוֹדוֹ וּמְגֻבּוּרָתוֹ לְיִרְאֵינוּ. מְלָכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - מִבְּרֶךְ: שֶׁנִּתְּנָן מִכְּבוֹדוֹ לְבִשְׂרָא וְדָם⁵⁸.

(56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). (57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינן דעתם דומה זה לזה ואינן פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שֶׁחֵלַק מִחֲתָמֵינוּ וכו' וכן במלכי ישראל "שֶׁחֵלַק מִכְּבוֹדוֹ וכו' וכן בירי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חֵלַק, ובאומות העולם - לִשׁוֹן מִתְּנָה, שישאלהם הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חֵלַק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאינן בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ו אורח חיים סימן רכד).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסוק ג). (89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. (90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וְצָרִיף לְבָרֶךְ בְּרָכָה זוּ מַעֲמֵד; שְׁפָל מְבָרֶךְ עַל הַחֲדָשׁ בְּזִמְנוֹ, כְּאֵלּוּ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא בָרַךְ עָלֶיהָ בְּלֵיל הָרֵאשׁוֹן, מְבָרֶךְ עָלֶיהָ עַד שְׁשֶׁה-עֶשְׂרִי⁹² יוֹם בַּחֲדָשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימַתָּה⁹³.

(91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש ברוך הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. (92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלוך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). (93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכ"ו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִסְיָן⁹⁴ שֶׁל תַּחֲלַת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה בְּתַחֲלַת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשֶׁרוּאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי בַּבֶּקֶר, מְבָרֶךְ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתַּחְזוֹר הַלְבָנָה לְתַחֲלַת מְזַל טְלָה⁹⁶ בְּתַחֲלַת הַחֲדָשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כְּשֶׁיַּחְזוֹר כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמַשֶּׁת הַפּוֹכְכִים הַנְּשָׂאִים⁹⁸ לְתַחֲלַת מְזַל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כָּל עֵת שִׁירָאָה מְזַל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה הַמְזוֹרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְבָרֶךְ "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"⁹⁹.

(94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי ליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום רביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום רביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות ליל יום חמישי

לְשִׁלְשִׁים יוֹם אוּ יוֹתֵר - מְבָרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל.

(75) המשוניים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מִהַר. (76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו (בפרק זה) אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. (78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערכה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמורות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הַרְוָאָה קִשְׁתּוֹ בְּעֵנָן - מְבָרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, זֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֹאֲמָן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰ וְקִיָּם בְּמֵאמְרוֹ⁸¹. הַרְוָאָה לְבָנָה בַּחֲדוּשָׁה⁸² - מְבָרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאמְרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאִים⁸⁴. חֵק וְזִמְן נִתֵּן לָהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ אֶת תַּפְקִידָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמִיחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֲמָת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צָדֵק. וְלִלְבָנָה אָמַר, שֶׁתַּחְדָּשׁ⁸⁷ עֲטֻרַת תְּפֹאֲרֹת⁸⁸ לַעֲמוּסֵי בָטָן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהַתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ⁹⁰ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ הַחֲדָשִׁים.

(79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). (80) שלא יפירוה אף על פי שרבו הרשעים בדור. (81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). (82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. (83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). (84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. (85) בהילוך תקופותיהם. (86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". (87) בכל חודש. (88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶחָדָרְפָּה בְּקֶשׁ רְחִמִים - הָרִי זֹת תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל
הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הָרִי זֹת תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁹.

106) ערימת תבואה. (107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון גזוים, רש"י). (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

כג. הַנֶּכְנֵס לְבֵית הַמְדַרְשׁ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְכָה. שְׁלֹא אֹמֵר עַל טְהוֹר טָמֵא וְעַל טָמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מֵתָר אֲסוּר וְלֹא עַל אֲסוּר מֵתָר, וְלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְכָה, וְיִשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרָיִי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חֲבֵרָיִי, וְאֶשְׁמַח בָּהֶם.

110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

כד. וּבִיציאתו מבית המדרש אומר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁשַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמְדַרְשׁ וְלֹא שַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת¹¹¹. שְׁאֲנִי מְשַׁפֵּים וְהֵם מְשַׁפֵּים: אֲנִי מְשַׁפֵּים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מְשַׁפֵּים לְדַבְרֵי מִשְׁפָּיִם: אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין: אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂרָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאֵין מְקַבְּלִין שָׂרָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רֵץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לְבָאָר שַׁחַת.

111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

כה. הַנֶּכְנֵס לְכַרְפֵּי¹¹² - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּכְנִיסֵנִי לְכַרְפֵּי זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם נִכְנַס בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהַכְנַסְתָּנִי לְשָׁלוֹם. וְכִשְׁיִבֶקֶשׁ לְצֵאתָ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתּוֹצִיאֵנִי מִכַּרְפֵּי זֶה לְשָׁלוֹם. וְאִם יָצָא בְּשָׁלוֹם - אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהוֹצֵאתָנִי מִכַּרְפֵּי זֶה לְשָׁלוֹם. וְכִשֶּׁם שְׁהוֹצֵאתָנִי לְשָׁלוֹם, כִּף תּוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדַרְךְךָ¹¹³.

112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן ק).

תחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). (96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות רז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

יט. הַרוֹאֶה בְּתֵי עֶפְרוֹם¹⁰⁰ בְּיִשְׁוֹבָן¹⁰⁰ - אֹמֵר: בֵּית גְּאִים יִסַּח ה'. בְּחַרְבֵּן - אֹמֵר: אֵל נִקְמֹת ה', אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ. רָאָה קְרָרִי עֶפְרוֹם¹⁰¹ - אֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֵד וְגו'.

100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

כ. הַנֶּכְנֵס לְמַרְחֵץ - אֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצְלִינִי מִזָּה וּמִפְּיוֹצֵא בְּזֶה לְעֵתִיד לְבֹא. וְכִשְׁיִצֵּא מִן הַמַּרְחֵץ, אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁהַצְלַתָּנִי מִן הָאוּר¹⁰³ וְכו'.

102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

כא. הַנֶּכְנֵס לְהַקִּיז דָם¹⁰⁴ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁיֵהָא עֶסֶק זֶה לִי לְרִפּוּאָה, כִּי רוּפָא תִּנָּם אֶתָּה. וְכִשְׁיִצֵּא - אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוּפֵא חוֹלִים¹⁰⁵.

104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

כב. הַהוֹלֵךְ לְמִד גְּרָנוֹ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הַתְּחִיל לְמִד - אֹמֵר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָרִי¹⁰⁶ זֶה. מְדַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יש מצות עשה, שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר; ואילו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חייב לשכך בבית החייב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכך כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³. ישוב; וכן אינו חייב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שביין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

(11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שביין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" ששמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניהום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' ב'שער השלישי'). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ): לענין מצות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' אר"ח ס' נד. (15) "ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה" ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוה שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגלה, ויהדלקת נר בשבת, ויהדלקת נר הנפה. בין מצוות שאינן חובה, כגון ערוכ¹⁷ וגטילת ידים¹⁸ - מברך על הפל קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך תעשה. נמצא ענין הדברים והצען פה הוא: אשר קדשנו במצוותיו, שצונו בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו

כו. פללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר, ויודה וישבח פני כחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחיו תמיד, הרי זה משבח¹⁴.

(114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

פרק אחר-עשרי

(1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפלין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כל הברכות פלן, פותח בהם ב"ברוך" וחותם בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת שמע², וברכה הסמוכה לחברתה³, וברכת הפרות והדומה לה⁴, וברכת עשית המצוות⁵. ומאלו הברכות שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך", אלא מעט מברכת המצוות⁸, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי ישראל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר ברכות המצוות, פלן פותח בהן ב"ברוך" ואינו חותם.

(2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה בנייהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י. (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה, אלא טבילת הגר³² בלבד, שאינו יכול לומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו", שעדין לא נתקדש³³ ולא נצטווה³⁴ עד שיתטבל³⁵; לפיכך, אחר שיתטבל מברך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקר³⁶ ולא היה ראוי לברך³⁷.

32) שמתבילים אותו כשבא להתגיר. 33) להכנס תחת כנפי השכינה. 34) על המצוות. 35) (יבמות מ:): "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 36) מתחילתו לפני הטבילה. 37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניהן, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונראה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיוביה, מברך בשעת עשייה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה סכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה, אינו מברך בשעת עשייה "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סכה" או "לולב" או "לכתב תפלין", מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב³⁸ בסכה, או ששיענע הלולב, או ששישמע קול השופר, או ששיתעטף בציצית, ובשעת לבישת תפלין ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה, מברך בשעת עשייה³⁹ "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה", וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ג, הלכה יב. 39) מנחת מב, ע"ב. 40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן⁴¹, כגון שופר וסכה ולולב ומקרא מגלה ונר חנכה; וכן כל מצוה ומצוה שהיא קנן לזמן⁴², כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה; וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת⁴³, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת עשייתה "שהחינו"⁴⁴. ואם לא ברך על סכה ולולב וכפיוצא בהם "שהחינו" בשעת עשייה, מברך עליהן "שהחינו" בשעה שיצא ידי חובתו בהן⁴⁵, וכן כל פיוצא בהן⁴⁶.

41) משנה לשנה. 42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחינו", כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. 43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו

להדליק נר של חנכה או לקרות את המגלה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. 18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. 19) במצוות התורה. 20) החכמים. 21) שהכל נכלל בכלל הדברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²? מפני שלא חיבו בדרך זה אלא מפני הסכנה²³, ודברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם²⁴. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר-כך שתה בליה²⁵, מפני סכנת עלוקה²⁶, שאינו מברך: וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. 23) ראה לעיל פ"ג, ה"ג. 24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה (תוספות' שבת כה:). 25) שאינו רואה מה שבתוך המים. 26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיי אדם הכולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

ה. העושה מצוה ולא ברך - אם מצוה שעדין עשייתה קימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בסכה, ולא ברך תחלה - חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית²⁷, וכן מברך אחר שלבש: "להניח תפלין", ואחר שישב - "לישב בסכה", וכן כל פיוצא כאלו.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר שחיטה ומברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. וכן אם פסה הדם²⁸ בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל²⁹ ולא ברך - אינו חוזר ומברך אחר עשייה³⁰, וכן כל פיוצא בזה³¹.

28) של חיה ועוף אחרי שחיתם. 29) להטהר מטומאתו. 30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפנייה), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדהה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, סי"ג). 31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"טז. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): ותגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

יג. אָבֵל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂית מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְּרִישַׁת תְּרוּמָה". מָל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

(59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

יד. עֲשֵׂה הַמַּצֹּה לּוֹ וְלְאַחֲרִים פְּאֶחֶד - אִם הִיְתָה מַצֹּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ "עַל מַצוֹת עֲרוּבֹת"⁶⁰. הִיְתָה חוֹבָה, וְנִתְפָּנֵן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּדֵי חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֲרִים - מְבָרֵךְ "לְעֲשׂוֹת". לְפִיכָף הוּא מְבָרֵךְ "לְשִׁמְעוּ"⁶¹ קוֹל שׁוֹפֵר.

(60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. נָטַל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת הַלּוּלָב", שְׁפִינֵן שְׂהִגְבִּיָּה, יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָיו⁶²; אָבֵל אִם בָּרַךְ קֶדֶם שְׂטִיל, מְבָרֵךְ "לְטַל לּוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב בְּסִפְּהָ". מִכָּאֵן אֲתָה לְמַד, שְׂהַמְבָרֵךְ אַחַר שְׂעִשְׂהָ⁶³, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה. אָבֵל נְטִילַת יָדִים וְשִׁחִטָּה, הוּאִיל וּבְדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת הֵן⁶⁴, אִפְלוּ שְׁחַט לְעֲצָמוֹ מְבָרֵךְ "עַל הַשְּׁחִיטָה" וְ"עַל כְּפֹי הַדָּם" וְ"עַל נְטִילַת יָדִים"⁶⁵. וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "עַל בְּעוֹר חֲמִין"⁶⁵, בֵּין שְׂבִדָּק⁶⁶ לְעֲצָמוֹ, בֵּין שְׂבִדָּק לְאַחֲרִים; שְׂמִשְׁעָה שְׂגָמֵר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבַטֵּל, נַעֲשִׂית מַצוֹת הַבְּעוֹר⁶⁸ קֶדֶם שְׂיִבְדֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ⁶⁹.

(62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות). (63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א). (67) את החמץ בלבד ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה

שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא: ; נר חנוכה - בשבת כג: ; פדיון הבן - בפסחים קכא: וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:) אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

ל. אַחַד הָעוֹשֶׂה מַצוֹה לְעֲצָמוֹ וְאַחַד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים⁴⁷, מְבָרֵךְ קֶדֶם עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת⁴⁸. אָבֵל אִינוּ מְבָרֵךְ "שְׂהַחֲיִינוּ" אֲלָא עַל מַצוֹה שְׂעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ⁴⁹. הֵיוּ לְפָנָיו מַצוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אִינוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמַּצוֹת", אֲלָא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בְּפָנָיו עֲצָמָה⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מַצוֹה - בֵּין שְׂהִיְתָה חוֹבָה עָלָיו, בֵּין שְׂאִינָה חוֹבָה עָלָיו⁵² - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ, מְבָרֵךְ לְעֲשׂוֹת⁵³; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים, מְבָרֵךְ עַל הָעֲשִׂיָּה⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבר.

יב. פִּיצֵד? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין"; נִתְעַטֵּף בְּצִיצִית - מְבָרֵךְ "לְהִתְעַטֵּף"; יֵשֵׁב בְּסִפְּהָ - מְבָרֵךְ "לִישָׁב בְּסִפְּהָ". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהִדְּלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגּוֹ - מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעֲצָמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְּרִישׁ"⁵⁶. מָל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פְּסָחוֹ וְחִגְיָתוֹ⁵⁸ - מְבָרֵךְ "לְשַׁחֵט".

(55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אמר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אור העולם, הלא תראה כי גם בבחמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פרק ראשון

1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

א. מילה - מצות עשה שחייבין עליה פרת², שנאמר: וערל זכר אשר לא ימול את פשו ערלתו ונקרתה³ הנפש ההוא מעמיה. ומצוה על האב למול את בנו⁴, ועל הרב⁵ למול את עבדיו, וליד⁶ בית ומקנת פסח⁷. עבר האב או האדון ולא מל אותן - בטל מצות עשה, ואינו חייב פרת, שאין הפרת תלוי אלא בערל עצמו⁸. ובית-דין מצוים למול אותו הבן או העבד בזמנו⁹, ולא ינחיו ערל בישראל ולא בעבדיהן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מילה מצות עשה שחייבין עליה פרת, שנאמר: וערל זכר, אשר לא ימול את פשו ערלתו - ונקרתה הנפש ההיא מעמיה".

צריך להבין מדוע פתח בפסוק של חיוב הכרת במילה, ולא במקור החיובי של המצוה.

והביאור בזה: מצות המילה, מלבד היותה מצוה פרטית ואחת מתרי"ג מצוות התורה, היא גם ענין כללי "ברית" בין ישראל והקב"ה - "זאת בריתי... ביני וביניכם" (וי"ל שזוהי גם עיקר כוונתו במ"ש בסוף הלכות מילה "מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגויים, שנאמר כי כל הגויים ערלים" שענין המילה נוגע לכללות "ישראל") וברית זו קדמה לברית של תורה ומעשים טובים, כי קודם לברית עם ישראל על קיום התומ"צ צריך שיהיה מציאות ישראל והרי זו נעשית ע"י הברית עמו.

(שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) ה'ל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. פל דבר שהוא מנהג, אף-על-פי שמנהג נביאים⁷⁰ הוא, פגון נטילת ערבה בשביעי של חג⁷¹, ואין צריך לומר מנהג חכמים, פגון קריאת הלל בראשי חודשים ופחלו של מועד של פסח⁷² - אין מברכין עליו⁷³. וכן פל דבר שישתפק לך אם טעון ברכה אם לאו⁷⁴ - עושין אותו בלא ברכה⁷⁵. ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות⁷⁶. וכן דוד אמר: בכל יום אברכה.

70) שלא יסדוהו ותיקוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). 71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). 72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. 73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לרמות קריאת ההלל בראשי חודשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו ה' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חודשים בברכה תיקוהו, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ). 74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה ה' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לכו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול הזכרים ביום שמיני². ובאור מצוה זו בפריקים אלו:

1) ככתוב (בראשית יז, ט): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. 2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסוהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום כך, מילה היא מ"ע שחייבים עלי' כרת, שאין זה עונש רק על ביטול מ"ע אחת, אלא בעיקר מפני שנוגע לעצם ענינו של ישראל.
 וכיוון שרצה לפתוח בחשיבותה הגדולה של מצות המילה, הביא הפסוק המדבר בחיוב הכרת שבמילה כי הוא המבטא את גודלה ומעלתה של המילה שקודמת לברית על קיום כל התרי"ג מצוות.
 לקו"ש חלק ל' עמוד 57 הערה 35
 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ד. יש מקנת פסח שנומל לשמונה, ויש יליד בית שנומל פיו שנוולד. פיצד? לקח שפחה, ולקח עפרה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה נמול לשמונה²⁰; ואף-על-פי שלקח העפר בפני עצמו, והרי העפר עצמו מקנת פסח²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שנוולד, נמול לשמונה.

18 שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19 ברשות ישראל. 20 הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכס", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכס כל זכר". 21 כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' הל' מילה.

ה. לקח שפחה לעבריה²², או שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי שנוולד ברשותו²⁴, נמול פיו שנוולד, שהרי הנוולד הזה, פאלו הוא מקנת פסח לבדו ופאלו היום קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ ישראל, פדי שיהיה הבן יליד בית²⁷. ואם טבלה אמו²⁸ אחר שילדה - הרי זה נמול לשמונה²⁹.

22 שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכס". 23 שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. 24 והיה ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה. 25 אחרי לידתו. 26 שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). 27 כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנוולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). 28 לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. 29 זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדין "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם

2 אם לא קיימה. 3 שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). 4 קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. 5 האדון לעבדיו הכנענים. 6 זה שנוולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. 7 שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. 8 ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. 9 קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכס כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו¹⁰, אלא אם-כן עבר ונמנע למולו, שבית-דין מלין אותו בעל-פךחו. נתעלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - קשיגדל, הוא חייב למול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו - הרי הוא מבטל מצות עשה. אכל אינו חייב פרת¹³, עד ששימות¹⁴ והוא ערל במזיד.

10 מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא, א): "מעשה באחד ששחט קדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11 דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. 12 השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו'). 13 למות לפני זמנו. 14 ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא אמר, אלא לא "ימול" כלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן (קריית ספר). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

ג. אחד עבד שנוולד ברשות ישראל¹⁵, ואחד עבד הנלקח מן הפותים¹⁶, חייב הרב למול אותן; אלא שיליד בית נמול לשמונה, ומקנת פסח נמול פיו שנולקח. אפלו לקחו פיו שנוולד, נמול פיומו¹⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגייר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). (42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. (43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה): מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. (44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). (45) הערלות. (46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - פשוט⁴⁹. וכל היום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזריזין מקדימין למצות⁵⁰.

(47) הוא זמן הנץ החמה. (48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. (49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). (50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושלא בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ פנור הערלה, חותכה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ ויחקה את לא-תעשה⁵⁶.

(51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". (52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". (53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). (54) שנאמר (דברים כד,

בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

ו. לקח עבד גדול מן העפונים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין³⁰ עמו פל שנים-עשר חדש; יתר על-כן, אסור לקימו פשהוא ערל³¹, אלא חזור ומזכרו לעפונים. ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו העפונים, שלא ימול אותו - מתר לקימו והוא ערל, ובבלבד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח³² ויהיה כגר תושב³³. אבל אם לא קבל עליו שבע מצות - יהרג מיד³⁴. ואין מקבלים גר תושב³⁵ אלא בזמן שהיובל נהג³⁶.

(30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:). (31) לפי שצויה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). (32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי ערוות, גזל, דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמתר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו). (34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, ג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח, ה"ו). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומזכרו לגויים מיד. (35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו. (36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה (שם, לב): ולפיכך אין מקיימים עבד כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול) אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ט.

ז. גר שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחלה³⁷. ואם מל פשהיה עפונים³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹ ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד פשהוא מהול⁴⁰, צריך להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות פזכר ונקבות פנקבה - צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתייהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

(37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. (39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). (40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). (41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בכשר - ואינו ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא כזו.) כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"י.

יב. מי שנוולד בין השמשות⁶⁴ - ספק ביום, ספק בלילה - מונין מן הלילה, ונמול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת, שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

(64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

יג. מי שנוולד בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם בשעריו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבועה הוא, אלא שגשתה⁶⁸, ומתו לטלטלו בשבת, ואינו כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושעריו לקוי, ואין צפרניו שלמין פבריתן - הרי זה בן שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה, ויצא קדם שיוגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שהה שלשים יום, הרי הוא ולד של קימא⁷⁰, והרי הוא פשאר הנולדין לכל דבר⁷¹, שפול ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל.

(67) לעיבורו. (68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. (70) שראוי לחיות, שכן שבועה הוא אלא שנשתהה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

יד. מי שנוולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד שלם⁷², הרי זה ולד של קימא, ומלין אותו בשבת⁷³. ספק בן שבועה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת על כל פנים: אם בן שבועה הוא, ושלם⁷⁴ הוא - בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי זה שפול במחתך בשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם הוא בן שמונה⁷⁶.

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושעריו. (73) שכן שבועה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה

ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בההרת. (55) של מצות מילה. (56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן 'ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים' היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתייהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

ל. קדם שמילת הפנים דוחה את השבת, כן מילת העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת, אם קל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מליד בית, שלא טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי שנימול לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.

(57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. (58) לשם גירות. (59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמה הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמה הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יא. קטן שנוולד פשהוא מהול, ומי שנוולד בחדש השמיני לעבורו, קדם שתגמר בריתו, שהוא כגפלו⁶⁰, מפני שאינו חי⁶¹, ויוצא דפן⁶², ואנדרוגינוס, ומי שיש לו שתי ערלות - אין דוחין את השבת⁶³, אלא נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי שלהן.

(60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. (61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. (62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ו בביאורנו. (63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמה ערלתו כבושה וצריך מילה, שמה אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינובין⁸³ מגיה "וכל" במקום "וכן". וכונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

טז. חוּלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁבִירָא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ מַעַת שְׁבִירָא מְחִלּוֹ שְׁבִיעָה יָמִים מַעַת לַעַת⁸⁴, וְאַחֲרֵיכֵן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁתְּלֻצְתוֹ חֲמָה⁸⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּחִלֵי זָה⁸⁶; אֲבָל אִם כָּאָבוּ לוֹ עֵינָיו - בְּעַת שְׁיִפְתַּחוּ עֵינָיו⁸⁷ וְיִרְפְּאוּ, מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). 84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). 85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. 86) שהוא חולי כל הגוף. 87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפם הלב תלויים.

יז. קִטְן שְׁנִמְצָא בְּשִׁמְנֵי שְׁלוֹ יִרַק בְּיֹתֵר, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִפֵּל בּוֹ דָם⁸⁸, וְיִחַזְרוּ מְרָאֵיו פְּמִרְאָה הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיֹתֵר, כְּמִי שְׁצָבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שְׁיִפְלַע בּוֹ דָּמוֹ וְיִחַזְרוּ מְרָאֵיו כְּשָׂאָר הַקְּטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שְׁזָה חֲלֵי הוּא. וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּדְבָרִים אֵלוֹ הַרְבֵּה.

88) שיתאסף בו דם כל צרכו. 89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, רביעיתו שהוא אדום. אמרתי לה, המתני לו עד שיבלע בו דמו, המתניה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחי, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמ"י. 90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנינים לו שבעה ימים (ב"ח י"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה לר"ש קלוגא).

שלא שלמו צפרניו ושעריו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשעריו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו.) ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב המגיד משנה (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של הכסף משנה בהבנת דברי המגיד משנה.

טו. הוּצִיא הָעֶבֶר רֵאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אָמוֹ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁷⁷, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא יֵצֵא כָּל אֶלָּא בְּלִילֵי שַׁבָּת - אֵין מְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת⁷⁸. וְכָל מִי שְׁאִינוֹ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב רֵאשׁוֹן⁷⁹, וְדוֹחָה אֶת יוֹם-טוֹב שְׁנִי⁸⁰. וּבְשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, אֵינוֹ דוֹחָה, לֹא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשְּׁנִי⁸¹. וְכֵן⁸² מִילָה שְׁלֵא בְּזִמְנָה אֵינָה דוֹחָה אֶת שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה.

77) של ערב שבת. 78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. 79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה לא-תעשה ויעשה (שבת קלג:). 80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעות המדייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין יום-טוב שני בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פני שבקיימים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. 81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"ז-ח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). 82) חיבת "וכן"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמה ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. פיצוד מוהלין? חותכין את פל העור המתפחה
את העטרה¹⁴, עד שתתגלה פל העטרה. ואחר-כך פורעין¹⁶ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁷ בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראת בשר העטרה. ואחר-כך מוצין את המילה עד שייצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה¹⁸. וכל מי שאינו מוצין, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצין, נוהגין עליה אספגנית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.

(14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל. (20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את הפצע.

ג. יש ציצין²¹ מעפבין את המילה, ויש ציצין שאין מעפבין את המילה. פיצד? אם נשאר מעור הערלה עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; וזה העור הוא ציץ המעפב²³. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זהו ציץ שאינו מעפב²⁴.

(21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. המל - פל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על הציצין שמעפבין בין על ציצין שאין מעפבין; פרש²⁶, על ציצין המעפבין חוזר, על ציצין שאינם מעפבין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ - כאלו לא מל²⁹.

יח. אשה שמלה³¹ בנה ראשון, ומת מחמת מילה, שהכשילה את פחו; וכן מלה את השני, ומת מחמת מילה - בין מבעלה הראשון, בין מבעלה השני - הרי זה לא ימול את השלישי³² בזמנו, אלא ממתנין לו עד שיגדיל ויתחזק פחו. אין מלין, אלא וְלָד שאין בו שום חלי, שספגת נפשות דוחה את הכל³³; ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בנים מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנחה (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שגייע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

~ שבת קודש ז' סיון ~

פָּרָק שְׁנַיִם

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

א. הכל פֿשרין למול. ואפלו ערל² ועבד³ ואשה⁴ וקטן⁵ מלין במקום שאין שם איש⁶. אָבֵל עִפּוֹ"ם לא⁷ ימול פֿלִל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול שְׁנִיָּה⁹. ובפל מלין, ואפלו בצר¹⁰ ובזכוכית ובכל דבר שפורת. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני הספגה¹². ומצוה מן המבחר למול בכרזל¹³ - בין בספיין, בין במספריים. ונהגו כל ישראל בספיין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בודון, לא (רבי מנחה, הובא בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מילה⁴¹ אֵינָן דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת. פִּיצַד? הֲרֵי שְׁלֹא מְצִאוּ סִכִּין - אֵין עוֹשִׂין סִכִּין בְּשֶׁבֶת, וְלֹא מְבִיאִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם⁴². וְאֶפְלוּ מְבוּיִ⁴³ שְׁאִינוּ מְעַרְב, אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחֶצֶר לְחֶצֶר⁴⁴. וְאֵין עֵרֹב מִדְּבָרֵיהֶם נִדְּחָה מִפְּנֵי הַבָּאֵת הַסִּכִּינִין⁴⁵, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְהִבְיִאוֹ מְעַרְב שֶׁבֶת⁴⁶.

(38) שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות וז'), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. (44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). (45) המיועדת למצוות מילה. (46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וְכֵן אֵין שוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סִמְמִינִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חֲמִינִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפְּלִינִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִין⁵⁰ יַיִן וְשִׁמֶן. וְאֵם לֹא שָׁחַק בְּמוֹן⁵¹ מְעַרְב שֶׁבֶת - לוֹעֵס בְּשִׁנָּיו⁵² וְנוֹתֵן. וְאֵם לֹא טָרַף יַיִן וְשִׁמֶן - נוֹתֵן זֶה לְעֵצְמוֹ וְזֶה לְעֵצְמוֹ. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שְׁאֶפְשָׁר לְעֵשׂוֹתוֹ מְעַרְב שֶׁבֶת, אֵינוֹ דוֹחֵה אֶת הַשֶּׁבֶת. אֲבָל אִם שָׁכַח וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשְׂרִין - תִּדְּחָה הַמִּילָה לְתוֹשִׁיעֵינוּ⁵³.

(47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). (48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. (49) שעשיית האספלינית אפשר להכין מערב שבת. (50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפס מננה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. (51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא

(25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו בבביתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים ורש"י בראשם מפרשים בביתא זו במילה בשבת, אבל בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים, ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר (ראה בשאלות ותשובות שאגת אריה סימן נ) והגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא ניתנה פריעה לאברהם אינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל. ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול, מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קָטַן שְׁפָשְׁרוֹ רָף וּמְדַלְדֵּל³⁰ בְּיוֹתֵר, אוֹ שְׁהָה בְּעַל בְּשָׂרוֹ³¹, עַד שִׁרְאָה כְּאֵלוֹ אֵינוֹ מְהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ בְּעַת שִׁתְקַשְׁהָ³²: אִם נִרְאָה שֶׁהוּא מְהוּל - אֵינוֹ צָרִיף כְּלוּם, וְצָרִיף לְחַקֵּן אֶת הַבְּשָׂר מִכָּאן וּמִכָּאן³³, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַיִן³⁴; וְאִם בְּעַת שִׁתְקַשְׁהָ לֹא נִרְאָה מְהוּל - חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבְּשָׂר הַמְדַלְדֵּל מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שִׁתְרֵא הָעֵטְרָה גְלוּיָהּ בְּעַת קְשׁוּיָה³⁵. וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁶; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּעֶרְל, הוֹאִיל וּמִל, אֵינוֹ צָרִיף לְמוֹל פְּעַם שְׁנִיָּה³⁷.

(30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה מערלתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). (34) שלא יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלז עמוד ב). (36) שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים, ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה ט).

ו. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מִילָה בְּשֶׁבֶת: מְלִין, וּפּוֹרְעִין, וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְעַכְבִּין, אֶף-עַל-פִּי שְׁפָרְשׁוּ³⁸, וְעַל צִיצִין שְׁאֵין מְעַכְבִּין, כָּל זְמַן שְׁלֹא פָּרְשׁוּ³⁹; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפְּלִינִית⁴⁰. אֲבָל מְכַשְׂרֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבתי". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא "הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזַמְנָהּ⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם-טוֹב, הוֹאֵיל וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מְעַרְב יוֹם-טוֹב. וְקָל וְחֹמֵר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵי אֵךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁבוּתוֹרָה⁶⁹? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב, הוֹאֵיל וְרְאוּי לְקַדְדָּהּ⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יָזוּ וְשִׁמְיָן⁷¹.

67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדברייהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

א. הַמֶּל מְבָרֵךְ קִדְּם שְׁיִמּוּלָה²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶל בֶּן חֲבָרוֹ. וְאִם מֶל אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבָרֵךְ⁴ בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּכַרְיָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. מְצִוָּה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יְתֵר עַל מְצִוָּה שְׁמִצּוּיִן יִשְׂרָאֵל שְׁיִמּוּלוּ כָּל עַרְל שְׁבִיגֵיהֶן. לְפִיכָּךְ אִם אֵין שֵׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרֵיהָ בְּרִכָּה זוֹ⁶. וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שְׁיִבְרַכּוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה".

(ישעיה פרק כח, פסוק כז). (52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת מְשִׁנִּים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). (53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיוחי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קרית ספר").

ח. מְלוֹ אֶת הַקְּטָן בְּשַׁבַּת, וְאַחֲרֵיכֶן נִשְׁפְּכוּ הַחֲמִין⁵⁴ אוֹ נִתְפָּזְרוּ הַסְּמָמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בְּשַׁבַּת, מִפְּנֵי שְׁסַפְּנָהּ הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוּם שְׁדַרְכָּן לְהִרְחִיץ אֶת הַקְּטָן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין לְפָנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחֵר הַמִּילָה⁵⁷, אוֹ בְּשִׁלְשֵׁי שָׁל מִילָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹, בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ מְעַרְב שַׁבַּת, בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשַׁבַּת⁶⁰, מִפְּנֵי שְׁסַפְּנָהּ הִיא לוֹ⁶¹.

54) שרוחצים בהם את המילה. (55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ה והרשב"א. (56) כדי לחזקו. (57) לרפאותו. (58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כח): יהי ביום השלישי בהיותם כואבים. (59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). (60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונל. (61) וזה לשון רבינו (להלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כח): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שִׁכְחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִמְנֵי מְעַרְב שַׁבַּת - אוֹמְרֵי לַעֲבוֹתָם לְהִבְיֵא סִמְנֵי⁶² בְּשַׁבַּת; וְכִלְכַּד שְׁלֵא יְבִיא אוֹתוֹ דְרָךְ רְשׁוּת הַרְבִּים⁶³. כִּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁעֲשִׂיתוּ בְּשַׁבַּת אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתֵּר לָנוּ לומר לַעֲבוֹתָם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מְצִוָּה בְּזַמְנָהּ; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיתוּ אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם מְלֶאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לומר לַעֲבוֹתָם לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבַּת⁶⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָשֶׁר קָדַשׁ יְדִידוֹ¹¹ מִבְּטָן וְחָק בְּשָׂארוֹ¹² שָׁם, וְצִאָצְאִיו¹³ חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קָדְשׁוֹ¹⁴. עַל פֶּן בְּשֹׁכֵר זֹאת, אֵל חַי חֲלֻקְנוֹ¹⁵ צוֹרְנוֹ¹⁶, צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷ שְׂאֲרָנוֹ¹⁸ מִשְׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אָשֶׁר שָׁם בְּבִשְׂרָנוֹ²⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית. וְאֲנִי הֵבֵן מִבְּרַךְ "שְׁהַחֲיִינוּ"²¹.

10) ונוטל ידי ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). 11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי – זו ברית מילה. 12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. 13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בניא ובני בניא. 14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובנינו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך. 16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט): "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". 20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו – בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט: ; וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגרא"א ב"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שצטערו מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. "ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". 4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. 5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). 6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. 7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

ב. וְאֵם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין⁸, אֹמְרִים: בְּשֵׁם שְׁהַחֲנַסְתָּנוּ לַבְּרִית, פֶּן תִּכְנִסְהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים⁹.

8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה (דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). 9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבו"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. וְאִחְרֵי־כֵן מִבְּרַךְ אָבִי הֵבֵן אוּ הַמָּל¹⁰ אוּ אֶהְד מֵן הַעוֹמְדִין שָׁם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו "תשובות רבינו" ובהערתנו שם.

ו. גר שְׁמַל קָדַם שְׁנַתְגִיר, וקָטַן שְׁנוֹלָד כְּשֶׁהוּא מְהוּל - פְּשִׁמְטִיפִין מְמַנּוּ דָם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה²⁹. וכן אַנְדְרוּגִינוּס³⁰, אֵין מְבָרְכִין עַל מִילְתוֹ, מְפָנִי שְׁהוּא אֵינוֹ זָכָר וְדַאֲי³¹.

29 מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים (רבינו חננאל) הובא ב'תוספות' שבת קלה.; יבמות מו:;) שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). (30 שיש לו זכרות כזכר, ונקבות נקבה. 31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנימין זה. וכדאי להביא כאן דברי ה'תפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עֲפוּ"ם שְׁצָרִיף לְחֶתֶף עֲרָלְתוֹ מְפָנִי מִכָּה אוּ מְפָנִי שְׁחִין שְׁנוֹלָד בּוֹ - הִיָּה אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְחֶתֶף לוֹ אוֹתָהּ; שְׁהַעֲפוּ"ם אֵין מְעַלִּים אוֹתָם³² מִיַּד מִיתָה וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֲלֵיהָ; אֶף-עַל-פִּי שְׁנַעֲשִׂית מְצוּהַ בְּרִפּוּאָה זוֹ, שְׁהָרִי לֹא נִתְּפֵן לְמְצוּהָ³³. לְפִיכָּךְ אִם נִתְּפֵן הַעֲפוּ"ם לְמִילָה³⁴, מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְמוּל אוֹתוֹ³⁵.

32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): "ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). 33) אלא לשם רפואה בלבד. 34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. 35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעֲרָלָה, שְׁנַתְגִנּוּ כְּהַ הַגּוֹיִם, שְׁנַאֲמַר: פִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרָלִים³⁶. וְגִדּוּלָה הִיא הַמִּילָה, שְׁלֹא נִקְרָא אֲבָרְהָם אֲבִינוֹ שְׁלֵם עַד שְׁמֵל³⁷,

ד. הַמֵּל אֶת הַגְּרִים, מְבָרֵךְ: פְּרוּף אֶתְּהָ ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנְנוּ לְמוּל²² אֶת הַגְּרִים וְלִהְטִיף²³ מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלֵא דָם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמַיִם וְאָרֶץ, שְׁנַאֲמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֲקוֹת שְׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. 23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). 24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה שנשימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמֵּל אֶת עַבְדּוֹ, מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנְנוּ לְמוּל²⁵ אֶת הָעֲבָדִים וְלִהְטִיף מֵהֶן דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמַיִם וְאָרֶץ. וְאִם מֵל עַבְדְּךָ שֶׁל אַחֲרַיִם, מְבָרֵךְ "עַל מִילַת²⁶ הָעֲבָדִים". וְהַמֵּל אֶדָם גְּדוּל²⁷, צְרִיף לְכַסּוֹת עֲרוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרָךְ²⁸, וְאַחֲרֵיכֶן מְגַלְהוּ וּמֵל אוֹתוֹ.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". 26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. 27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. 28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מתניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

בְּרִיַּת רַחֲמָנָא דְסִינְעָן

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר תפילות כל השנה".

בסדר התפילות יש להעיר כמה דברים:

א. מיקומו של סדר התפילות מוכיח עליו שהוא עניין לעצמו, שהרי נסדר לאחר הלכות מילה שבסוף ספר אהבה ולפני ספר זמנים (הלכות שבת) ומיד לאחר הלכות מילה כתב "בריך רחמנא דסינען" כלומר שזהו סיום הספר, ונמצא שסדר התפילות הוא עניין נפרד בפני עצמו וא"כ תמוה מדוע לא הזכיר מאומה אודות סדר התפילות בסוף ההקדמה שהיא "מפתח" לכל ספר הי"ד, והרי כתב ספרו בתכלית הדיוק כולל מספר הפרקים, ההלכות והספרים ומדוע לא הזכיר דבר אודות סדר מצות התפילה שכתב.

ב. הדבר הראשון שמזכיר בסדר התפילות הוא אמירת פרשת "צו" עניין זה מקורו בזהרה, ומכאן רואים שאין לחלק ח"ו בין נגלה דתורה ופנימיות התורה שהכל תורה אחת.

ג. בסוף "סדר התפילות" מונה כל ההפטרות של כל השנה מלבד הפטרת פרשת וילך, ומביא הפטרת נצבים ומיד לאחר הפטרת האזינו. ויש לעיין ולבדוק בכת"י אולי זו השמטת המעתיק או המדפיסים.

ד. לאחר פירוט ההפטרות מוסיף ומסיים: "וכן נהגו כל העם להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה, בשבת שאחר תשעה באב נחמו נחמו עמי. . . בשביעית שוש אשיש בה". אבל בפסיקתא מוסיף עוד שתי הפטרות "תרתי דתיובתא" ("דרשו" ו"שובה") וכן הובא בטור, אבל הרמב"ם אינו מזכיר כלל תרתי דתיובתא, ויש לומר שכונתו במפטירין בדברי ישעיהו אינו ללמדנו סדר ההפטרות אלא בכדי לסיים בדבר טוב.

יין מלכות ספר אהבה סימן כ'
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

שְׁנַאֲמַר: הַתְּהִלָּה לְפָנַי וְהִיא תָּמִים וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ וְגו'. וְכָל הַמִּפְר בְּרִיתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, וְהַנִּיחַ עֲרָלְתוֹ³⁸ אוּ מִשְׁכָּה³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בּוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאווים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בּוֹא וּרְאֵה בְּמָה חֲמוּרָה מִלֵּה - שְׁלֹא נִתְּלָה לְמִשְׁה רַבְּנוּ עָלֶיךָ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת⁴¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיָּה בְּדַרְךָ. וְכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עָלֶיךָ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנַאֲמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה', מְלַבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב; וְשֵׁם הוּא אוֹמֵר: אִתָּם נִצְבִים הַיּוֹם פְּלֶכֶם, לְעִבְרָךָ בְּבְרִית ה' אֲלֵהֶיךָ - הֲרִי שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּלָּה נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת⁴² עִם אֲבָרְהָם אֲבִינוּ: וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ, וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאִתְּךָ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, וְהִנֵּה לְאוֹת בְּרִית, וְהִיָּתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרֹכֶם, לְבְרִית עוֹלָם, אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר, וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאֶת בְּרִיתִי אֶקִּים אִתְּךָ יִצְחָק.

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ופגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ונדרים (לא): שנינו בכריתא: "אמר רבי יוסי, חסד-שלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲלִינֵנוּ. אֲתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֲתָהּ הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ לְיָדְךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ וַיִּדְעוּ כָל-בְּאֵי עוֹלָם כִּי אֲתָהּ-הוּא
הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אֲתָהּ עֲשִׂיתָ
אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וּמִי כָכָל-מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
בְּעֲלִיּוֹנֵינוּ אוֹ בַתְּחִלּוֹתֵינוּ מִי שְׂיֵאמֶר לְךָ מַה-תַּעֲשֶׂה.
אֲבִינוּ שְׂבַשְׂמִים עָשָׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-
יְדֵי חוֹזֶךְ בַּעַת הַהִיא²⁴ אָבִיא אֲתָכֶם וּבַעַת קִבְּצִי
אֲתָכֶם כִּי-אַתָּן אֲתָכֶם לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ
בְּשׁוֹבֵי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנֶאמַר²⁵
אֲתָהּ-הוּא ה' לְבַדְּךָ אֲתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם שְׁמִי
הַשָּׁמַיִם וְכָל-צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים
וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֲתָהּ מְחִיָּה אֶת-כָּלם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אֲתָהּ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בַּחֲרָתָ
בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׁמְרָת שְׁמוֹ אַבְרָהָם.
אֲתָהּ הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ²⁶. ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה'
יְמֶלֶךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מְלֶךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
אָמֵן וְאָמֵן :

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
(3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
(4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל
הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
(5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
(8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף
הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור,
שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
מהרויח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
ג.): "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
(10) לכיין בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
שבת קכו. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י
התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו -
מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י
שם). נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
(11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איטורי
ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
(13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
ואגודות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. וב'מעשה רוקח'
היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.

וַהֲגוּ הַעַם לְקִרְוֹת בְּכָל יוֹם בְּשַׁחַר²⁷. אַחַר שְׁקוּרִין
פְּרֻשַׁת, "צו" ³ וּבִרְכַת כְּהֵנִים⁴ קוּרִין מִשְׁנָה ז'. אֱלוֹ
דְּבָרִים⁵ שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר הַפֶּאֶה⁶ וְהַבְּפוּרִים
וְהַרְאִיוֹן⁷ וּגְמִילוֹת חֲסִדִים וְתַלְמוּד תוֹרָה. אֱלוֹ
דְּבָרִים שְׂאֵדָם אוֹכַל פְּרוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַיָּה וְהַקְּרוֹן⁸
קָנַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וְאָם וּגְמִילוֹת
חֲסִדִים⁹ וְעִיּוֹן תַּפְּלָה¹⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת
בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ וְהַכְּנָסַת אוֹרְחִים וְהַבָּאת שְׁלוֹם בֵּין
אָדָם לְחֵבְרוֹ וְתַלְמוּד תוֹרָה פְּנֵגֵד פְּלֵם. אָמַר רַבִּי
זִירָא¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוֹ עַל עַצְמָן שְׂאֵפְלוּ
רוֹאוֹת טַפַּת דָּם כַּחֲרָדֵל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שְׂבֻעָה נְקִיִּים.
תְּנָא דְּבִי אֱלִיָּהוּ¹² כָּל הַשְׁוֵנָה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטַח
לוֹ שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנַאֲמַר, 'הַלִּיכוֹת עוֹלָם'¹³
לוֹ. אֵל תִּקְרִי 'הַלִּיכוֹת' אֵלָא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תַלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים
שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנַאֲמַר, 'וְכָל- בְּנוֹת לְמוֹדֵי ה'¹⁵
וְכוֹ. מִזְמוֹר לְדוֹד¹⁶ ה' מִי-יִגוֹר בְּאַהֲלֶיךָ מִי-יִשְׁפֹּן
בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צְדָקָה. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה
אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בְּסִתְרָה וּמוֹדָה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר
אֱמֶת בְּלִבְכוֹ וְיִשְׁפֹּם וְיֵאמֶר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּגְנוּנוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מַה אָנוּ מַה חֲיִינוּ מַה חֲסִדְנוּ
מַה-צְדָקְתָנוּ מַה-כְּחִנוּ וּמַה-גְּבוּרְתָנוּ מַה-נְּאֻמַּר
לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָל-הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ
וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כֹּלָא הֵיוּ וְחֲכָמִים כְּבָלִי מְדַע וְנִבְוִנִים
כְּבָלִי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וְבָהוּ וְיָמֵי חֲיִינוּ
הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שְׂכַתוֹב בְּדְבָרֵי קָדְשֶׁךָ¹⁸ 'וּמוֹתֵר
הָאָדָם' וְגוֹ'. אָבֵל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי
אַבְרָהָם אוֹהֲבֶיךָ שְׁנֻשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זָרַע
יִצְחָק יַחֲיֶיךָ שְׁנֻשְׁבַּעְתָּ עַל-גַּבֵּי מִזְבְּחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב
בְּנֵי כְּחוֹרֶךָ שְׂמֵאֲהַבְתָּךְ שְׂאֵהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
שְׂשַׁמְחַתְּבוֹ קְרָאת אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וְיִשְׂרוּן²⁰. לְפִיכֶךָ
אָנוּ חֲבִיבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבְּחֶךָ וּלְפָאֲרֶךָ וּלְתַן שְׂבַח
וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲבִיבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל-יוֹם
עֶרֶב וּבֶקֶר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֱהָד.
אֲשֶׁרִינוּ מַה-טוֹב חֲלָקְנוּ מַה-נְּעִים גּוֹרְלָנוּ מַה-יִּפְּהָ
יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרִינוּ שְׂאָנוּ מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל-
יוֹם תָּמִיד עֶרֶב וּבֶקֶר וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
אֱלֹהֵינוּ ה' אֱהָד. אֲתָהּ הוּא קָדָם שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם
אֲתָהּ הוּא אַחַר שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם אֲתָהּ הוּא בְּעוֹלָם
הַיָּה וְאֲתָהּ הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֲתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן
וְאֲתָהּ הוּא אַחֲרוֹן קָדֵשׁ שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וְתַגְּבִיהָ²¹ קָרְנָנוּ. בְּרוּךְ
הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֲתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה אלא אתה. מפרנס ומרחם. אלוה כל-בריות. אדון התולדות. המהלל בתשבחות. המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. אלהים אמת לא ינום ולא ישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נפלים ורופא חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פנים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלנו קלות כאילות אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את-שמה על-אחת מאלף אלפי אלפים ורב³⁴ רבי³⁵ [רבי] רבבות פעמים הטובות נסים וגבורות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלהינו מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו ובשבע כלפלתנו. מתרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים רבים דליתנו³⁶. ועד הנה עזרנו רחמיה ה' אלהינו ולא עזבנו חסדיה. על כן אברים שפלתנו בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו הן³⁷ הם יודו ויברכו את-שמה ה' אלהינו וכו'. ישפת וכו'. וכן נהגו לקרות כל מ'זמור שיר ליום השבת³⁸ קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל הגדול³⁹ בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות⁴⁰ - הפל

כמנהגם:

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמח כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:). 34) בדפוס מנוסחה, תיבה זו איננה. 35) רבכי, ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות היא ('אבודרהם'). 36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ב). 37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן-הם, כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'. 38) תהלים צב. 39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). 40) תהלים קא-קכד.

ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא השף כו' עד יוצר המאורות. ברכה שנייה - אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו המלה גדולה ויתרה חמלת עלינו אבינו מלפנו כו' עד בעמו ישראל באהבה:

18) קהלת ג, יט. 19) לשון שררה (בראשית לב, כט). 20) לשון ישר, בתוספת נו"ן התואר (ישעיה מד, ב). 21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח ס' מו. 22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע, והוכרחו לקראה בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט). 23) כנוסח 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". 24) צפניה ג, כ. 25) נחמיה ט, ו. 26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים, כל הפיסקא הזאת אינה.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות זהו נסחה. ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם על-הארץ. ברוך מרחם על-הבריות. ברוך מעביר אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראי. ברוך שאין לפניו לא עולה לא שכתה ולא קוב ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד וקיים לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. האל המהלל פפי עמו משבח ומפאר בלשון כל-חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך משיחך נהללך ה' אלהינו בשבחחות ובזמירות נודך ונשבחך ונפאריך ונזכיר שמך מלפנו אלהינו יחיד חי העולמים. משבח ומפאר עדי עד שמו. ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות. וקורין פסוקין אלו. יהי כבוד²⁸ ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כו' אשרי כו' עד סוף תלים. ואחר כך קורא פסוקים אלו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן²⁹. ומלך ה' לעולם אמן ואמן³⁰. ויברך דויד³¹ את-ה' לעיני כל-הקהל ויאמר דויד ברוך אתה ה' אלהי ישראל וכו'.

ברכה אחרונה של אחר פסוקי הזמירות זהו נסחה. שפתח שמך לעד מלפנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. פי לך נאה ה' אלהינו ואלהי אבותינו וכו'. וקורא השירה עד סופה כמנהג המקום³².

27) ראה לעיל הלי תפלה פ"ז הי"ב, ובביאורנו. 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז. 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם... אמן ואמן" (תהלים עב, יט). 31) דברי הימים א כט, ייד. 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו לעיל הלי תפלה פ"ז, הי"ג.

בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה. נשמת כל-חי³³ תברך את-שמך ה' אלהינו. ורוח כל-בשר תפאר ותרום זכרך מלפנו תמיד לדור ודור. ומעולם ועד עולם אתה אל. ומבלעדיך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רמיה. ישראל נושע⁵⁴ ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תפלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו⁵⁵ כאשר היה עם אבותינו. אל-עצבנו ואל-יטשנו להטות לכבנו אליו ללכת בכל-דרכיו לשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו. כל הנשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו. תמיד נהללך סלה ונשית בחקיקי ובאמונתך. ברוך אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ימלך עלינו וכו'⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד. (42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט, גג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז; ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו: הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם, הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא. (49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו. (52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז. (55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קג, ו. (57) ובכת"י התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, והאיל ויש בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת 'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה הרמב"ן נהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי' רלו.

ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה. אמת ויציב וכו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ובערבית - ברכה ראשונה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים עד ברוך אתה ה' המעריב ערבים. ברכה שנייה - אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל⁴¹. ברכה ראשונה שלאחר קריאת שמע של ערבית זו היא נסחה. אמת ואמונה⁴² כל-זאת קים עלינו כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל. ברכה אחרונה זו היא נסחה. השפיכנו ה' אלהינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם⁴³ אמן ואמן כו' עד פדיתה אותי ה' אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו כו' עד ה' מלך ה' מלך ה' ימלך⁴⁴ לעולם ועד. ונהגו מקצת העם לברך פסוקים באמצע ברכה וקוראין בנסח זה. וירא כל-העם⁴⁵ ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים. הושיענו⁴⁶ אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים יהודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. כי לא יטש⁴⁷ ה' את-עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים⁴⁸ בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך⁴⁹ על-כל-הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אלהינו שפשמם יחד שמך הקרוי עלינו קים את-שמך ומלכותך עלינו תמיד. בידך נפשות החיים והמתים אשר בידו⁵⁰ נפש כל-חי ורוח כל-בשר איש. בידך אפקיד רוחי⁵¹ פדיתה אותי ה' אל אמת. ואנחנו עמך וצאן מרעייתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מלשון

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

על דבר⁴ זה - עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישראל; לך נסמך לו: "ולא תעמד על דם רעך"⁵. צא ולמד מה ארע לדואג האדומי⁶.

(2) האורב לחבירו, לדבריו ולמעשיו, כדי להביא דיבתו רעה אל אחרים. לשון: וירגל בעבדך אל אדוני (שמואל-ב יט, יח). (3) כמו: רגיל בחילוף אותיות גיכ"ק. ופירוש הכתוב: לא תהיה מרגל הרגול על לשונו ומביא דיבת איש אל רעהו, כאותו רוכל המטעין דבריו של זה לזה ודבריו של זה לזה (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). (4) מפני שהוא לאו שאין

~ יום ראשון א' סיון ~

הלכות דעות

פרק שביעי

(1) רכילות ולשון הרע; נקימה ונתיחה.

א. המרגל² בחברו, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תלך רכיל³ בעמך". ואף-על-פי שאין לוקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. 16) שם. 17) בהקדוש-ברוך-הוא, שהוא עיקרו של עולם: בוראו ומקיימו. 18) ערכין טו, ב. 19) המקבל הורג את האומר: גואלי הדם של האומר ההורגים את המקבל: וגואלי דם שניהם הורגים את המספר (רש"י, שם). וכן מסופר במדרש-רבה (פ' אמור) על אחד שהיו לו שלוש בנות, ואחת מהן מספרת לשון-הרע היתה, ונהרגו על ידה שלש נפשות: אביה, חמיה, ולאחרונה גם היא בעצמה. 20) שכן אמרו (שבת נו.) "אלמלא קיבל דוד לשון-הרע (מציבא על מפיבושת) לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודת-זרה ולא גלינו מארצנו" - הרי תלו חכמינו את הקולר בדוד המקבל ולא בציבא המספר. אמנם מתוך דברי רבינו (אבות פ"א, יז) נראה, שמאמר חז"ל זה היה לפניו כלשונו, אולם בגמרא שלנו הוא חסר.

ד. ויש דברים שהן אבק²¹ לשון הרע. פיצד? מי יאמר לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה²²! או שיאמר: שתקו מפלוני - איני רוצה להודיע מה ארע ומה יהיה! וכיוצא בדברים האלו. וכל המספר בטובת חברו בפני שונאיו²³, הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שייספרו בגנותו. ועל זה הענין אמר שלמה: "מברך רעהו בקול גדול בפקר השכם, קללה תחשב לו", שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק²⁴ ודרך קלות-ראש, פלוני, שאינו מדבר בשנאה. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "כמתלהלה²⁵ היתה זקים חצים ומות, ואמר הלא משחק אני". וכן המספר לשון הרע דרך רמאות²⁶; והוא, שייספר לתמו²⁷ פאלו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא; אלא ששומחין²⁸ בידו, אומר: איני יודע שדבר זה לשון הרע, או שאילו מעשיו של פלוני!

21) מעין לשון-הרע ולא לשון-הרע ממש, כמו אבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. עד כאן דיבר רבינו באבות הנוזקין של לשון-הרע, ופה הוא מדבר על תולדותיהם. 22) מי פילל שפלוני יגיע למה שהוא כיום?! הדברים סתומים ומתפרשים בפנים שונים: לשבח ולגנאי. זהו מעין לשון-הרע. ולשון הרע-ממש הוא כשהמספר מדבר גלויות באופן ברור לכל, כמבואר בפירושו של רבינו (אבות פ"א, יז). 23) "ב"ב קס, א: דווקא "בפני שונאיו", דאלו בפני אוהבים - מותר, שהרי מצינו שחכמינו היו מספרים בשבח חבריהם ותלמידיהם (אבות פ"ב, מ"ה. גיטין טו). ובגמרא (ב"ב, שם) אין המלים: "בפני שונאיו" והיא תוספת של רבינו. 24) כשרה אמנו שאמרה בדרך צחוק: ואדוני זקן", וכדי להטיל שלום בינה ובין אברהם, צריך היה הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, לשנות ואמר: "ואני זקנת" (ירושלמי, פאה פ"א, הלכה א). 25) משתטה (ראב"ע), עושה מעשים מתוך השתובכות וקלות ראש. 26) (שם) יסופר: חבורה של העיר ציפורי נתגיסה לעבודת המלך, ואיש ושמו יחנן השתמט ולא בא לעבודה. אחד מן החבורה

בו מעשה (מכות טז): וגם מפני שהוא לאו שבכללות: שאזהרות על כל מיני לשון-הרע כלולות בו כדלקמן - ואין לוקין על לאו שבכללות (פסחים מא:). 5) ללמדך שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים, וכל ההולך רכיל כאילו שופך דמים (מסכת דרך-ארץ, פרק א). 6) שעל-ידו חרבה נוב ונהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד בד (שמואל-א, כב). בהלכה זו מדבר רבינו על כל מיני לשון-הרע בדרך כלל וכוללם יחד בשתי המלים הראשונות: "המרגל בחבירו": מכאן ואילך הוא דן על כל אלה בפורטורט, והוא הולך ופורט ארבע מדריגות בלשון-הרע, אחת גרועה מחברתה, ואלו הן: א) רכיל. ב) מספר לשון הרע. ג) מוציא שם רע. ד) בעל לשון הרע.

ב. אי-זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה לזה⁷ ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על פלוני⁸! אף-על-פי שהוא אמת⁹, הרי זה מחריב את העולם¹⁰. יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה¹¹, והוא - לשון הרע; והוא, המספר בגנות חברו, אף-על-פי שאומר אמת¹². אכל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו¹³. אכל בעל לשון הרע¹⁴, זה שישב ואומר: כך וכך עשה פלוני! וכך וכך היו אבותיו! וכך וכך שמעתי עליו! ואמר דברים של גנאי - על זה אמר הכתוב: "יכרת ה' פל שפתי חלקות, לשון מדברת גדלות".

7) ירושלמי, פאה פ"א, ה"א. כרוכל המחזר בעיירות, קונה מזה ומוכר לזה. 8) שאמר עליו. 9) וגם אין בדברים משום גנות כלפי הנאמר עליו, אבל כיון שהדברים מכוונים כלפי המקבל, עלולים הם לפעמים לגרום שנאה ביניהם. 10) גם בדברי דואג האדומי לא היה דבר שקר ולא דבר גנאי כלפי אחימלך הכהן, שהרי אחימלך עצמו לא רק שהודה בכל, אלא גם חשב לו לצדקה כל מה שעשה לדוד, כי על כן חתן המלך הוא - ובכל זאת נחתם שמו לדראון, מפני שדבריו היו מכוונים כלפי שאול שהיה נוגע בדבר וגרם בזה לשפיכות דמים. 11) "לא תלך רכיל". 12) עווננו גדול מאד, וזהו הנקרא: "מספר לשון-הרע", שאין דרכו בכך ואין זאת קביעות אצל, אלא מקרה של רפיון ורוחני. 13) ועווננו גדול מעוון השניים הקודמים. 14) והוא הגרוע מכולם, מפני שקביעות היא אצלו ודרכו בכך: לישב ולדבר באחרים, לילך ולספר ולהזיק.

ג. אמרו חכמים¹⁵: שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא: עבודת פוכבים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד פלם. ועוד אמרו חכמים¹⁶: פל המספר בלשון הרע, פאלו פופר בעקר¹⁷, שונאמר: "אשר אמרו ללשגנו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". ועוד אמרו חכמים¹⁸: שלשה לשון הרע הורגת: האומר, והמקבלו, וזה שאומר עליו¹⁹; והמקבלו - יותר מן האומר²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) תנחומא, פרשת קרח ד. (35) המספר לשון-הרע, אמר הקב"ה: אין אני יכולים לדור בעולם (ערכין טו:). 36) שיתמו כולם במדבר, ולא יזכו להיכנס לארץ (שם). 37) שהוציאו המרגלים דיבת הארץ, ובני-ישראל קיבלו אותה מהם. לא ניקדנו כאחרים "לשון-הרע" בסמיכות, כי אם בשם ותואר זכר: לשון הרע - מפני שכך הוא שגור בפי העם. ו"לשון" משמש זכר ונקבה, כמו: לשוני תהגה צדקך (תהלים לה, כח): ולשוני אם יגהה רמיה (איוב כז, ד). וכן עין הרע (אבות ב, טז), שכך הורגל בפני העם. ומה שנוגע לשם המתואר המחוסר ה-הידיעה - כך דרכה של לשון המשנה, שראשיתה אנו מוצאים כבר במקרא, כמו: יום הששי (בראשית א, לא): שבע פרות הטובות (שם מא, כו): ויבא עד בור הגדול (שמואל א יט, כב).

ז. הנוקם מחברו, עובר פלא-תעשה, שנאמר: "לא תקם". ו"אף-על-פי שאינו לוקה עליו³⁸ - דעה רעה³⁹ היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מצביר על מדותיו⁴⁰ על כל דברי העולם, שהפיל אצל המבינים⁴¹ דברי הכל והבאי⁴², ואינן פדי לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה⁴³? אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חברו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, פדרך שלא השאלתני קששאלתי ממך! - הרי זה נוקם; אלא כשיבוא לו לשאל, תתן בלב שלם, ולא יגמל לו כאשר גמלו, וכן כל פיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע"⁴⁴ ואחלצה וגו'".

38) מפני שלא שאין בו מעשה הוא. (39) מידה רעה. 40) כמו: אין מעבירין על האוכלין (ב"מ, כג.). מניח את מידותיו והולך לו, כלומר: הוא מותר על שלו ואינו מקפיד לשלם לחבירו המצער כמעשהו: מידה כנגד מידה. (השווה רש"י, ר"ה יז.) 41) החכמים המבינים את העולם והחיים לאמיתם. 42) דברים בטלים. 43) יומא כג, א. 44) וכי שילמתי למרעים לי כמעשיהם? אדרבה, חילצתי מצרה את שונאי חנם.

ח. וכן כל הנזטר לאחד מיישראל, עובר פלא-תעשה, שנאמר: "ולא תטר את בני עמך". כיצד היא הנטייה⁴⁵? ראובן שאמר לשמעון: השפר⁴⁶ לי בית זה, או השאילני שור זה! ולא רצה שמעון. לזימים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשפר ממנו, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך! ואיני פמותך, לא אשלם לך פמעשיך! - העושה כזה, עובר ב"לא תטר"; אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל-זמן שהוא נוטר את הדבר זוכרו - שקמא קבא לנקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטייה, עד שימחה העון מלבו ולא יזפרנו כלל.

שעינו היתה צרה בו, התחכם ואמר לחבירו: לא נבקר היום את ר' יוחנן? מיד הרגישו ביוחנן הנעדר - זהו אבק לשון-הרע דרך רמאות. (27) מיתמם ומתחפש כמסיה לפי תומו בלי כל כוונה להרע למי שהוא. (28) כשמוכיחים אותו, או כשאין נותנים לו לדבר.

ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו²⁹ או שלא בפניו; והמספר דברים שגורמים³⁰, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, ואפלו להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו³¹ בפני שלשה - פכר נשמע הדבר ונדע. ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע³²; והוא, שלא יתפנו להעביר הקול ולגלותו יותר³³.

29) שנוסף על לשון-הרע, יש כאן משום עזות מצח (ערכין טו:). ואף-על-פי שרבא חולק שם על אבין, וסובר ש"כל דבר הנאמר בפני בעליו שאליו מכוון הדבר - אין בו משום לשון הרע", פסק רבינו כאבין משום שברייאת מפורשת מסייעתו, והיא: "ומה מרים שלא דיברה בגנותו של משה בפניו - נענשה, המדבר בגנותו של חבירו בפניו - על-אחת-כמה וכמה!" (תורת כהנים, ויקרא יד). 30) שהדברים כשהם לעצמם אין בהם משום גנות, אלא יכולים להיות גורמים לזקים, כמו המעשה בר' יהודה בן גרים שסיפר לפני תלמידיו דברי רבי שמעון בן-יוחאי כלפי מלכות רומי. הדברים הגיעו לאזני המלכות, ורבי שמעון בן-יוחאי ובנו אליעזר הוכרחו לברוח ולהתחבא שנים רבות. ור' יהודה בן גרים גם נענש על זה, אף-על-פי שכוונתו לא היתה לדבר בגנותו של רבי שמעון בן-יוחאי (שבת לג:). כבר אמרו חכמינו (יומא ד:): מנין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"בל יאמר" עד שיאמר לו: לך אמור! שנאמר: וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר (ויקרא א, א) - לא יאמר הדברים אלא-אם-כן נותן לו רשות (רש"י, שם). 31) שאין בהם דברי גנאי, אבל עלולים הם לפעמים לגרום הזיק, ונאמרו על ידי בעליהם עצמם הנוגעים בדבר. 32) שהרי בזה שאמרם לפני שלשה, גילה דעתו שלא איכפת לו ואינו חושש לפרסומם. ואם האומר מזהיר שלא לומר - אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע, וכמו שסיפרו חז"ל (סנהדרין לא:). מעשה בתלמיד שסיפר שנאמר בבית המדרש לפני עשרים ושנים שנה, והוציאהו רבי אמי מבית-המדרש, כי אמר: מגלה סוד הוא זה. וכתוב: הולך רכיל מגלה סוד (משלי יא, יג). 33) כלומר: רק כשהוא מספר בדרך מקרה והזדמנות אין בזה משום לשון-הרע, אבל לא כשהוא מתכוון לתת פרסום לדבר. ואם יש בהם דברי גנות, אסור לשומעים לספרם לאחרים, למרות זאת שנאמרו על ידי הבעלים ולפני רבים (עבודת המלך).

ו. פלא-אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם³⁴, וכל-שכן לישב עמיהם ולשמע דבריהם³⁵. ולא נחתם גזר-דין על אבותינו במדבר³⁶, אלא על לשון הרע לבד³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַיֵּב לְלַמֵּד¹² אֶת עַצְמוֹ פְּשִׁיכִיר¹³, שְׁנֵאמַר: "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא פְּכֹל מְקוּם¹⁴, שֶׁהַתְּלַמּוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֵׂה, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּלַמּוּד מְבִיא לַיָּדִי מַעֲשֵׂה, וְאִין הַמַּעֲשֵׂה מְבִיא לַיָּדִי תְּלַמּוּד¹⁵.

(10) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חבירו מבנו ובן-בנו: א) בדין קדימה, ב) בתשלום שכר לימוד. כי ללמד את בן-חבירו נתחייב רק בגופו אבל לא בממונו. ואם הוא גופו, אינו יכול ללמד אותו אינו מחוייב לשכור לו מלמד, מה שאינו כן בבנו ובבן-בנו. (11) כאן סוף הלכה ב', לפי דפוס מנטובה. וכן הנוסחא גם ב"מעשה ורוקח". (12) קידושין כט, ב. (13) כשיבוא לידי בינה והכרה. (14) אחר שלימד אותנו רבינו מן "ולמדתם אותם", שהבן חייב ללמד את עצמו, הוא חוזר ומלמד אותנו ממה שכתוב בסמוך אחריו: "ושמרתם לעשותם", ש"המעשה" הוא תמיד אחר ה"תלמוד", והוא אומר: וכן אתה מוצא בכל מקום ש"התלמוד קודם למעשה", ולא דווקא כאן מתוך מקרא זה (קידושין מ:). ואחר שכבר גדל וחייב לעשות - חייב הוא ללמוד, ואינו יכול לומר: "כבר גדלתי ונתחייבתי במצוות, לכן אטפל רק במעשה ולא בלימוד" - אלא עליו ללמוד קודם כדי שידע מה לעשות, כמו שאמרו: ולא עם הארץ חסיד ("מרכבת המשנה, בשם רבי חיים ויטל). (15) קידושין מ, ב.

ד. הִיָּה הוּא רוֹצֵה לְלַמֵּד תּוֹרָה, וַיִּשְׁלֹו בֵּן לְלַמֵּד תּוֹרָה¹⁶ - הוּא קוֹדֵם לְבָנוֹ¹⁷. וְאִם הִיָּה כְּנוֹ נְבוֹן וּמְשָׁפִיל לְהַבִּין מֵה שִׁילְמַד יוֹתֵר מִמֶּנּוּ - בָּנו קוֹדֵם¹⁸. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁבָּנו קוֹדֵם, לֹא יִבְטַל הוּא¹⁹, שֶׁפָּשַׁם שְׁמִצּוּהָ עָלָיו לְלַמֵּד אֶת בָּנו, כִּף הוּא מְצִוָּה לְלַמֵּד עַצְמוֹ.

(16) ואחד מהם צריך לדאוג למזונות ולפרנסת שניהם. (17) שם, כט, ב. (18) "אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו - בנו קודמו" (שם). (19) וחייב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לְעוֹלָם²⁰ יְלַמֵּד אָדָם תּוֹרָה וְאַחֲרֵי-כֵן יִשָּׂא אִשָּׁה, שְׂאָם נִשָּׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה, אִין דַּעַתוֹ פְּנוּיָה לְלַמֵּד. וְאִם הִיָּה יָצָרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו, עַד שֶׁנִּמְצָא שְׂאִין לְבוֹ פְּנוּי - יִשָּׂא וְאַחֲרֵי-כֵן יְלַמֵּד תּוֹרָה²¹.

(20) שם, ואפילו כשהוא למעלה משמונה-עשרה שנה ("מרכבת המשנה" בשם רבי חיים ויטל). (21) קידושין, שם.

ו. מֵאֵימְתִי אָבִיו חַיֵּב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה? מִשִּׁיתְּחִיל לְדַבֵּר, מְלַמְּדוֹ: "תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשָּׁה" ו"שָׁמַע יִשְׂרָאֵל"²², וְאַחֲרֵי-כֵן מְלַמְּדוֹ מְעַט מְעַט, פְּסוּקִים פְּסוּקִים, עַד שִׁיְהִיָּה בֵּן שֶׁשׁ אוֹ בֵּן שִׁבְעָה, הַפֵּל לְפִי בְּרִיּוֹ²³, וּמוֹלִיכּוֹ אֶצֶל מְלַמֵּד הַתִּינוּקוֹת²⁴.

וְזוֹ הִיא הַדַּעַה הַנְּכוּנָה⁴⁷, שְׁאֶפְשָׁר שִׁיתְּקִים בָּהּ יִשׁוּב הָאָרֶץ וּמִשָּׂאָם וּמִתַּנָּם שֶׁל בְּנֵי-אָדָם זֶה עִם זֶה.

(45) יומא כג, א. (46) על-פי דפוס וילנא. והגירסא שברוב הדפוסים: "שכור לוי" בלתי נכונה וגם בלתי מובנת. (47) המידה הנכונה של ויתור וסליחה ללא נקימה ונטירה, שבלעדיה אי-אפשר לחיים חברתיים הגונים.

~ יום שני ב' סיון ~

הַלְכוֹת תְּלַמּוּד תּוֹרָה

יִשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה, וְזוֹה פְּרָטָן: א) לְלַמֵּד תּוֹרָה. ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדִיהָ וַיּוֹדְעֶיהָ. וּבְאִוֵר שְׁתֵּי מְצוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

(1) מי הוא החייב ללמוד וללמד; אם מותר ללמד בשכר, לשלש זמן הלימוד.

א. נְשִׂים² וְעֶבְדִים³ וְקִטְנִים⁴ פְּטוּרִים מִתְּלַמּוּד תּוֹרָה. אָבֵל קָטָן, אָבִיו חַיֵּב לְלַמְּדוֹ⁵ תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: "וְלַמְּדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם". וְאִין הָאִשָּׁה חַיֵּב לְלַמֵּד אֶת בְּנָהּ; שֶׁפֵּל הַחַיֵּב לְלַמֵּד, חַיֵּב לְלַמְּדוֹ⁶.

(2) שנאמר: ולמדתם אותם את "בניכם" - ולא בנותיכם. והואיל ואחרים אינם מצווים עליהן, פטורות גם הן מללמד את עצמן (קידושין כט:). (3) "אסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (כתובות כח:). (4) בכתב-יד אוקספורד, המלה "וקטנים" איננה, וגם בעל "מגדל עוז" אינו גורס אותה. והטעם מובן: שהרי "קטן" שאינו בר דעת פטור מכל המצוות, והוא-הדין מתלמוד תורה. (5) "כשהתינוק מתחיל לדבר - אביו מלמדו תורה" (ספרי, עקב). (6) ומכיון שהאשה פטורה מללמוד כמו שאמרנו למעלה, פטורה היא גם מללמד (קידושין כט:).

ב. פָּשַׁם שֶׁחַיֵּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בָּנו, כִּף הוּא חַיֵּב לְלַמֵּד אֶת בֶּן-בָּנו, שְׁנֵאמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ". וְלֹא כְּנוֹ וְכֵן-בָּנו בְּלִבְד, אֲלֹא מְצוּהָ עַל כָּל חֶכֶם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל לְלַמֵּד אֶת הַתְּלַמִּידִים, אִף-עַל-פִּי שֶׁאִינֵן בְּנֵי, שְׁנֵאמַר: "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבְנֵיךָ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה? לְמַדוֹ: 'בְּנֵיךָ' אֵלוֹ תְּלַמִּידֵיךָ⁸, שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִין בְּנִים, שְׁנֵאמַר: "וַיִּצְאוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים". אִם-כֵּן, לְמָה נִצְטוּהָ עַל בָּנו וְעַל בְּנֵי בָנוֹ? לְהַקְדִים בָּנו לְבֶן-בָּנו, וּבֶן-בָּנו לְבֶן חֲבֵרוֹ.

(7) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה, ויש לה אסמכתא בקרא. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (8) 'ספרי', ואתחנן. (9) בצו מיוחד, הלא גם הם בכלל.

ג. וְחַיֵּב לְשַׁכֵּר מְלַמֵּד לְבָנוֹ לְלַמְּדוֹ, וְאִינוֹ חַיֵּב¹⁰ לְלַמֵּד בֶּן-חֲבֵרוֹ, אֲלֹא בְּחָנָם¹¹. מִי שֶׁלֹּא לְמַדוֹ אָבִיו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמאמרם ז"ל: "חש בכל גופו - יעסוק בתורה" (עירובין נד.). (35) לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית-המדרש וכו' (שבת פג.). (36) ש"רניים בצוארו", שנאמר: שחרות כעורב (שיר-השירים ה, י), ואמרו חז"ל: במי אתה מוצא דברי תורה? - במי ששמים עצמו אכזרי על בניו ובני-ביתו כעורב (עירובין כב.). (37) מנחות צט, ב.

ט. גדולי חכמי ישראל, היו מהן חוטבי עצים³⁸, ומהן שואבי מים, ומהן סומים⁴⁰, ואף-על-פי-כן היו עוסקין בתלמוד תורה פיוס ובלילה, והם מפלל מעתיקי השמועה⁴¹ איש מפני איש מפני משה רבנו.

(38) הכסף-משנה מפרש כאן: כגון הלל, ומציין מקורו (יומא לה): אולם לא נזכר שם שהלל היה חוטב עצים. גם רבינו ז"ל עצמו בפירוש המשנה (אבות פ"ד, ה) כותב: "וכבר ידעת שהלל היה חוטב עצים" וכו', אבל לא גילה את המקור של ידיעה זו. אכן באבות דרבי נתן (פרק ו) יסופר - לא על הלל, אלא על רבי עקיבא - שבכל יום היה מביא חבילה של עצים, חציה היה מוכר וכו'. (39) כגון רב הונא (כתובות קה.). (40) רב יוסף ורב ששת (פסחים קטז:). (41) בעלי המסורת שקיבלו את התורה שבעל-פה, ומסורה לדורות הבאים. "מעתיקי השמועה", כמו: מקבלי השמועה (ר' שמואל אבן-תיבון בפירוש המילים). ואמנם כל אלה שמנינו כאן, היו בעלי קבלה: רבן יוחנן בן-זכאי קיבל מהלל, רבה ורב יוסף קיבלו מרב הונא, אביי ורבא קיבלו מרב יוסף.

י. עד אימתי חייב ללמוד תורה? עד יום מותו⁴², שונאמר: "ופי יסורו מלבבך כל ימי חייך". וכל-זמן שלא יצטק בלמוד, הוא שוכח⁴³.

(42) שבת פג, ב. (43) אבות דרבי נתן, פ' כד. וכך אמרו (חגיגה טו.): "דברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונוח לאבדם ככלי זכוכית".

יא. וחיב לשלש את זמןו⁴⁴ למידתו: שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל-פה, ושליש - יבין וישפיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, ויבין במדות⁴⁵ שהתורה נדרשת בהן, עד שיגיע היאך הוא עקר המדות, והיאך יוציא האסור והמתיר, וכיוצא בהן מדברים שלמד מפני השמועה; וענין זה הוא הנקרא גמרא⁴⁶.

(44) בכל יום, כמבואר בסמוך הלכה יב. ולא כדעת רש"י המפרש (קידושין ל.): "לשלש לימודו" - לחלק אותו לימי השבוע: שני ימים למקרא, שני ימים למשנה, ושני ימים לגמרא. ור"ת פירוש (שם, בתוספות): שאנו סומכים על אמרם (סנהדרין כד.): בכל - כלולתה במקרא, במשנה ובגמרא: "ובלימוד ש"ס בבלי אנו יוצאים ידי חובתנו. (45) הם כללי ההגיון התלמודי: "ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי. (46) נוסח אוקספורד. וברוב הדפוסים: גמרא.

(22) כנוסח אוקספורד. ובשאר הדפוסים: "ושמע ישראל". ומקור הלכה זו (ספרי, עקב: סוכה מב.). (23) לפי בריאות גופו והתפתחות שכלו: הבריאה כשהוא בן-שש, והחלש - בן-שבע (ב"ב כא.). ומה שאמרו (אבות פ"ה, כא): בן-חמש למקרא - הכוונה למה שהאב מלמדו בכיתו. (24) בבא-בתרא כא, א.

ז. היה מנהג²⁵ המדינה לקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו. וחיב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב פלה²⁶. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר²⁷; אבל תורה שבעל-פה, אסור ללמדה בשכר, שונאמר: "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים באשר צנני ה' וגו'" - מה אני בחנם למדתי, אף אתם למדתם בחנם ממני; וכן פשתלמדו לדורות, למדו בחנם, כמו שלמדתם ממני²⁸. לא מצא מי שילמדו בחנם, וילמד²⁹ בשכר³⁰, שונאמר: "אמת קנה"; וכול ללמד לאחרים בשכר³¹? תלמוד לומר: "ואל תמכר", הא למדת, שאסור לו ללמד בשכר, אף-על-פי שלמדו רבו בשכר³².

(25) מן הדין, מותר ליקח שכר לימוד בעד תורה שבכתב, אלא היו מקומות שהחמירו על עצמם שלא ליקח שכר גם בעד לימוד זה, לפיכך מדגיש רבינו ואומר: "היה מנהג המדינה", לפי שתלוי במנהג המקום. (26) גם נביאים וכתובים בכלל. (27) נדרים לו, א. והטעם: לפי ששכר זה שמקבלים בעד תורה שבכתב, אינו שכר לימוד אלא שכר שימור, באשר ילדים שבגיל המקרא זקוקים לשמירה. מה-שאין-כן ילדים בגיל המשנה, תורה שבעל-פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים שוב לשמירת רבם המלמדם. (28) שם. ומה שנוהגים עכשיו לקבל שכר לימוד גם על תורה שבעל-פה, מפני שאינו אלא "שכר בטלה", שהרב המלמד התבטל משאר מלאכות שיתפרנס מהן, והתמסר למלאכת הוראה. (29) כנוסח אוקספורד ומנטובה. ונוסח רוב הדפוסים: "ילמדו", ודחוק הוא. (30) בכורות כט, א. (31) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר. (32) שם. וראוי להעיר בזה: אף-על-פי שכתב רבינו, שאין האב חייב ללמד את בנו בשכר אלא תורה שבכתב בלבד, במה דברים אמורים? כשמצבו הכספי דחוק. אבל כשאפשר לו, חייב ללמדו בשכר גם משנה, תלמוד, הלכות ואגדות (הגהות מיימוניות. ושו"ע י"ד סי' רמה, סעיף ו).

ח. כל איש מישראל חייב³³ בתלמוד תורה - בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין³⁴, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש³⁵ כחו; ואפלו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים³⁶ - חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה פיוס ובלילה³⁷, שונאמר: "והגית בו יומם וליילה".

(33) יומא לה, ב. (34) שסובל מפגעי הזמן: או ידוע חולי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שלישי ג' סיון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִ

(1) הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי ייבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מושיבין² מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל פלך³ ופלך, ובכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחרימין⁴ את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו - מחרימין⁵ את העיר; שאין העולם מתקיים, אלא בהבל⁶ פיהם של תינוקות של בית רבן.

(2) (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. (3) גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). (4) (שבת קיט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בברית עם תושביה וכיוצא באלו. (5) בנוסח אוקספורד, מחריבים. (6) בזכות האד היוצא מפייהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

ב. מכניסין את התינוקות להתלמד, כגון שש כגון שבע, לפי פח הפן ובגין גופו⁷. ופחות מכן שש, אין מכניסין אותו⁸. ומכה אותן המלמד להטיל עליהם אימה⁹; ואינו מכה אותם מפת אויב, מפת אכזרי. לפיכך לא נכה אותם בשוטים ולא במקלות¹⁰, אלא ברצועה קטנה¹¹. ויושב ומלמדן כל היום פלו ומקצת מן הלילה¹², כדי לחנכן ללמד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערבי שפתות וקמים טובים בסוף¹³ הימים, ובקמים טובים¹⁴. אבל בשבת, אין קורין בתחלה¹⁵, אבל שונין בראשון¹⁶. ואין מבטלין התינוקות, ואפלו לבגין בית המקדש¹⁷.

(7) (בבא בתרא כא.), כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). (8) (שם; כתובות נ). ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן-חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכוונתם לאותם הפסוקים שאבינו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). (9) (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. (10) שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. (11) שיכהו מכה קלה שלא יזוק. (12) (תענית לא.): "מכאן ואילך (מחמישה-עשר באב שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם

יב. פיצד? היה בעל אמונות, והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום, ובתורה תשע - אותן התשע, קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבפלה-פה, ובשלש⁴⁷ אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר⁴⁸. ודברי קבלה⁴⁹ - בכלל תורה שבכתב הן, ופרושן - בכלל תורה שבפלה-פה; והענינים הנקראים 'פרהסי'⁵⁰ - בכלל הגמרא הן. במה דברים אמורים⁵¹? בתחלת תלמודו של אדם; אבל כשיגדיל בחכמה, ולא יהא צריך, לא ללמד תורה שבכתב, ולא לעסוק תמיד בתורה שבפלה-פה - 'קרא בעתים'⁵² מזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה⁵³, כדי שלא ישפח דבר מדברי דיגיתורה, ויפנה פל ימיו לגמרא⁵⁴ בלבד, לפי רחב שיש בלבו וישוב דעתו.

(47) כנוסח אוקספורד: וברוב הדפוסים: "שלש אחרות". (48) זהו עיקר לימוד הגמרא. (49) נביאים וכתובים (קידושין מט.). (50) חכמה אלהית ותורת הטבע, כמבואר למעלה (הל' יסודי התורה פ"ד, הל' יג.). (51) שצריכים לשלש זמן הלימוד. (52) שעות מסוימות: מזמן לזמן. (53) תורה שבפלה-פה, משנה ותוספתא וכיו"ב. (54) מפני שהוא מכיל מכל הלימודים וכוללם יחד.

ג. אשה שלמדה תורה, ישלה שכר, אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטווית⁵⁵; וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו לעשותו, אין שכרו כשכר המצוה שעשה, אלא פחות ממנו⁵⁶. ואף-על-פי שישלה שכר - ציו חקמים⁵⁷, שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד⁵⁸, אלא הן מוציאות דברי-תורה לדברי הבאי, לפי עניות דעתן. אמרו חקמים⁵⁹: "כל המלמד את בתו תורה, כאלו למדה תפלות"⁶⁰. במה דברים אמורים? בתורה שבפלה-פה, אבל תורה שבכתב, לא ילמד אותה לכתחלה; ואם למדה, אינו כמלמדה תפלות⁶¹.

(55) נצטוויתה. על-דרך ועשת את התבואה (ויקרא כה, כא.). (56) קידושין לא, א. שהמצוה דוּגא ומצטער שמה לא יקיים חובתו כהלכה. לא כן מי שאינו מצווה, ולפום צערא - אגרא. (57) סוטה כ, א. (58) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף דעתם של עניני תורה ולהבינם לאמיתם, והן מבארות אותם לפי רוחן. (59) סוטה כא, ב. (60) דברים בטלים וחסרי טעם, מלשון: היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו, ו). רבינו פוסק כרבי אליעזר: אבל דעתו של בן עזאי היא, שחייב אדם ללמד את בתו תורה. (61) נדרים לה, ב: "אבל מלמד הוא את בנו ובנותיו (של המודר הנאה) מקרא" - הרי שהמלמד את האשה תורה שבכתב, אינו כמלמדה תפלות (הגרא, יו"ד סי' רמו, ס"ק כה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) (קידושין פב.) במעונו הפרטי ההלכה מדברת. 26) בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) במעונה הפרטי.

ה. עֲשִׂיִּים וְחֻמְשָׁה תִּינוּקוֹת לְמִדִּים אֶצֶל מְלָמֵד אֶחָד. הֵיוּ יוֹתֵר עַל עֲשִׂיִּים וְחֻמְשָׁה, עַד אַרְבָּעִים - מוֹשִׁיבֵינָם עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוּתוֹ²⁸ בְּלִמּוּדָם; הֵיוּ יוֹתֵר עַל אַרְבָּעִים²⁹ - מְעַמְדִּין לָהֶם שְׁנֵי מְלַמְדֵי תִּינוּקוֹת.

28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות (בבא בתרא כא.). 29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקֶּטָן מִמְּלָמֵד לְמְלָמֵד אַחֵר, שֶׁהוּא מְהִיר³⁰ מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדִקְדוּקָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵיוּ שְׂגִיִּהִם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנֶּהָר מְפָסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מְעִיר לְעִיר, אוּ מְצַד הַנֶּהָר לְצִדוֹ אֶפְלוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקֶּטָן, אֶל־אִם כֵּן הָיָה בְּנֵן בְּרִיא³¹ עַל-גַּבֵּי הַנֶּהָר, בְּנֵין שְׂאִינוּ רְאוּיִם³² לִפְל בְּמִהְרָה.

30) (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. 31) גשר רחב וחזק. 32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּיִם³³ שֶׁבָּקֵשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלָמֵד, אֶפְלוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֶזֶר - אֵין יְכוּלִין שְׂכַנּוּ לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ³⁴. וְכֵן מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלָמֵד תִּינוּקוֹת בְּצִדוֹ, כְּדֵי שְׂכַבּוּאוּ תִּינוּקוֹת אַחֲרֵיהֶם לוֹ, אוּ כְּדֵי שְׂכַבּוּאוּ מִתִּינוּקוֹת שֶׁל זֶה אֶצֶל זֶה - אֵינוּ יְכוּלִין לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ³⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' חִפְץ לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדִּיל תוֹרָה וַיִּאֲדִיר"³⁶.

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. 34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. 35) בטענה של הסגת גבול. 36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחירתו (שם).

~ יום רביעי ד' סיון ~
פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכירתה.

א. בְּשִׁלְשָׁה כְּתָרִים² נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל: כְּתָר תוֹרָה, וְכְתָר פְּהֵנָה, וְכְתָר מְלָכוֹת. כְּתָר פְּהֵנָה - זָכָה בּוֹ

ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לך התקינו שיהיו המְשָׁנִים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). 13) מאחר חצות היום (סוכה כח.). אמרו על רבן יוחנן בן-זכאי, שמימיו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית-המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל). 14) שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט.). 15) מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו.). 16) אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). 17) (שבת קיט:).

ג. מְלָמֵד תִּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ תִּינוּקוֹת¹⁸ וְיוֹצֵא, אוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֲרַת עֲמָהָן¹⁹, אוּ שֶׁהוּא מְתַרְשֵׁל בְּלִמּוּדוֹ²⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלל "אָרוּר עֲשֵׂה מְלָאכַת ה' רַמְיָה"²¹. לְפִיכָךְ אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיב מְלָמֵד, אֶל־אִם בְּעַל יְרָאָה²², מְהִיר לְקִרּוֹת²³ וּלְדַקְדֵּק²⁴.

18) בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). 19) בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך-הוא לא כל שכן! 20) ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. 21) (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מַחַה תִּמְחָה זָכָר עַמְלֵק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא זָכָר כְּתוּב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארוּר עליו: "ארוּר עושה מלאכת ה' רמייה"! 22) שיש בו יראת שמים ויראת חטא. 23) מרבה בקריאה עמהם. 24) מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. וּמִי שְׂאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁵, מִפְּנֵי אֲמוּתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֶצֶל בְּנֵיהֶם. וְכָל²⁶ אִשָּׁה לֹא תִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁷, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֶצֶל הַבָּנִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התלמוד¹³, וְאַחֲרֵיכֵן עַל שְׂאֵר מַעֲשָׂיו. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁴: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לְשִׂמְחָה¹⁵, בֵּין שְׂלֵא לְשִׂמְחָה¹⁶, שְׂמִתּוֹף שְׂלֵא לְשִׂמְחָה בְּאֵל שְׂמִיחָה¹⁷.

(13) לעתיד לבוא תובעים אותו לדין ונפרעים ממנו קודם כל על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). (14) (פסחים נ:). (15) לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. (16) בתור אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב. (17) אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו – נוח לו שלא נברא (ברכות יז:).

ו. מִי שֶׁנִּשְׂאָו לְבוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה¹⁸ זֶה כְּרָאוּי וְלִהְיוֹת מְכַתֵּר בְּכַתְרֵי תּוֹרָה - לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ¹⁹ לְדַבְרִים אַחֲרִים, וְלֹא יִשִּׁים עַל לְבוֹ שְׂיִקְנֶה תּוֹרָה עִם הַעֲשֹׂר וְהַכְּבוֹד כְּאַחַת²⁰. כִּי הִיא דְרָכָה שֶׁל תּוֹרָה²¹: פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צַעַר תַּחֲיֶה - וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל. וְלֹא עֲלִיף הַדְּבָר לְגַמְרָה²², וְלֹא אַתָּה בְּ-חֲרוּיִן לְפִטֵּל מִמֶּנָּה. וְאִם הִרְבִּיתַת תּוֹרָה, הִרְבִּיתַת שְׂכָר, וְהִשְׁכַּר לְפִי הַצַּעֲרָה²³.

(18) של לימוד התורה. (19) מלימוד התורה והתעסקות בה. (20) (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא בתגרים." (21) (אבות פ"ו, ד). רק מי שמסתפק במועט ואינו רוודף אחרי מותרות וחיי רווחה – זוכה לכתר תורה. (22) (שם פ"ב, טז). כי "לא שכוך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכוך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא שלא תיבטל ממנה. (23) לפום צערא – אגרא (שם פ"ה, כג).

ז. שְׂמָא תֹאמַר: עַד שְׂאֵקְבִין מְמוֹן אַחֲזֹר וְאֶקְרֵא²⁴! עַד שְׂאֵקְנֶה מַה שְׂאֵנִי צָרִיף וְאֶפְנֶה מֵעֵסְקִי, וְאֶחֲזֹר וְאֶקְרֵא! - אִם תַּעֲלֶה מִחֲשָׁבָה זֶה עַל לִבֶּךָ, אֵין אַתָּה זֹכֵךָ לְכַתְרָה שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם²⁵; אֶלֶא עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קְבֻעָה²⁶ וּמְלֹאכְתְּךָ עֲרֹאִי, וְלֹא תֹאמַר: לְכַשְׂאֶפְנֶה אֲשֶׁנָּה! שְׂמָא לֹא תִפְנֶה²⁷.

(24) לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר. (25) שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ ממון ורכישת קנינים אין גבולות. (26) בכל העתים ובכל המצבים. (27) (שם פ"ב, ד).

ח. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְּשִׂמִים הִיא", וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא"; "לֹא בְּשִׂמִים הִיא" - לֹא בְּגִסֵּי הָרוּחַ הִיא מִצְוִיָּה, וְלֹא בְּמַהְלְכֵי מֵעֵבֶר לַיָּם²⁸ הִיא. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים²⁹: לֹא כָּל הַמְרַבֶּה בְּסוֹחְרָה מְחַפֵּים, וְצִוּוּ חֲכָמִים³⁰: הֲרִי מִמֵּעַט בְּעֵסְקִי³¹, וְעֵסְק בַּתּוֹרָה.

(28) בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה:). (29) (שם פ"ב, ה). (30) (שם פ"ד, י). (31) בדרך ארץ ובמשא ומתן.

אֶהָרֵן, שְׂנַאֲמַר: "וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם". כְּתָר מַלְכוּת - זָכָה בּוֹ דָּוִד, שְׂנַאֲמַר: "זָרְעוֹ לְעוֹלָם יְהִיָּה וְכִסְאוֹ פְּשָׁמֶשׁ נִגְדִי". כְּתָר תּוֹרָה - הָרִי מִנְּחָ וְעוֹמֵד וּמוֹכֵן לְכָל יִשְׂרָאֵל, שְׂנַאֲמַר: "תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשָּׁה, מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב" - כָּל מִי שְׂיִרְצֶה, יָבוֹא וְיִטֵּל. שְׂמָא תֹאמַר, שְׂאוֹתָם הַכְּתָרִים גְּדוֹלִים מְכַתֵּר תּוֹרָה - הָרִי הוּא אֹמֵר: "בִּי מַלְכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יְהוּקְקוּ צְדָק, בִּי שְׂרִים יִשְׂרוּ"; הָא לְמַדְתָּ, שְׂפַתְךָ תּוֹרָה גְּדוֹל מְשִׁיחָם⁴.

(2) (אבר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה ימים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח – זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) – זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) – עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח – יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתבים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: מְזִר תְּלַמִּיד-חֶכֶם קוֹדֵם⁵ לְכַהֵן גְּדוֹל עִם-הָאָרֶץ, שְׂנַאֲמַר: "קְרָה הִיא מִפְּנִינִים" - מִפְּנֵי גְדוֹל שְׂנַכְנַס לְפָנָי וּלְפָנֵים⁶.

(5) להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח).

ג. אֵין לָךְ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת פְּלִן, שֶׁהִיא שְׂקוּלָה⁷ כְּנִגְדַת תְּלַמּוּד תּוֹרָה, אֶלֶא תְּלַמּוּד תּוֹרָה כְּנִגְדַת כָּל הַמִּצְוֹת פְּלִן⁸, שֶׁהַתְּלַמּוּד מִבִּיא לְיַדִּי מַעֲשֵׂה⁹; לְפִיכֵן הַתְּלַמּוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה בְּכָל מְקוֹם¹⁰.

(7) שתוכל להשתוות. (8) (פאה פ"א, מ"א). (9) (קידושין מ:). (10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה – לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

ד. הִיָּה לְפָנָיו עֲשִׂית מִצְוָה וְתְּלַמּוּד תּוֹרָה - אִם אֶפְשֵׁר לְמַצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל-יַדִּי אַחֲרִים, לֹא יִפְסִיק תְּלַמּוּדוֹ¹¹; וְאִם לֹא¹² - יַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה וְיִחֲזֹר לְתַלְמוּדוֹ.

(11) יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). (12) כגון קבורת מת מצוה – יעשה ואחר כך ילמד (שם מ"ק ט:).

ה. תַּחֲלַת דִּינּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדוֹן אֶלֶא עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פפיהו כי האכל, אשריהו טוב לך" - "אשריהו" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא, שכלו טוב⁴⁵.

(44) (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים". (45) (שם).

יב. אין דברי-תורה מתקיימין במי שמרפה⁴⁶ עצמו עליהן, ולא כאלו שלומדין מתוך עדון⁴⁷ ומתוך אכילה ושתייה; אלא במי שממית עצמו עליהן⁴⁸, ומצער גופו תמיד⁴⁹, ולא יתן שנה לעיניו⁵⁰ ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים⁵¹ דרך רמז: "זאת התורה אדם פי גמות באהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים⁵². וכן אמר שלמה בחקמתו: "התרפית, ביום צרה צר כחכה"⁵³; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי באף⁵⁴, היא עמדה לי. אמרו חכמים⁵⁵: ברית פרותה, שכל היגע בתורתו בבית-המדרש⁵⁶, לא במהרה הוא משבח; וכל היגע בתלמודו בצנעה⁵⁷, מחכים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה"; וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח⁵⁸.

(46) מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו. (47) פינוק והתענוגות. "לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג): לא תמצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, ג). וכי בארץ המתים תמצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה" (48) (ברכות גו:). (49) (שם) כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג). "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו". (50) (כתובות סב.). (51) (ברכות גו:). (52) נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". (53) (שם, גו). אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". (54) כעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב). (55) (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א). (56) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית-המדרש". (57) לא בשוק, ולא בקולי קולות

ט. דברי-תורה נמשלו כמים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים", לומר לך: מה מים אינם מתפנסין במקום מדרון³², אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשפון³³; כך דברי-תורה אינם נמצאים בגסיה-רוח³⁴, ולא בלב כל גבה-לב, אלא בדפא ושפל-רוח, שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאות ותענוגי הזמן³⁵ מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט פדי חייבו³⁶, אם לא היה לו מה לאכל, ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.

(32) (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. (33) שקע במקום שטוח למקוה מים ("הערוך"). (34) גאווותנים. (35) (עירובין נד.) "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים". (36) (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו בידם".

י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור להנות מדברי-תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹: "כל הנהנה מדברי-תורה, נטל חיו מן העולם". ועוד צוה ואמר⁴⁰: "אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדם לחפור בהן". ועוד צוה ואמר⁴¹: "אזהב את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוררת עון", וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הפריות⁴³.

(37) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה. (38) (נדרים סב.). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד, ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם וקרדום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי חכמינו הראשונים. וה"כספ משנה" כאן טוען נגד רבינו ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי-חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תיישים. ואם פרנסתם לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסד-ישראלם תורה מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני-ישראל נמצאים שם לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ותתבוזה התורה בפני ההמון. (39) (אבות פ"ד, ה). (40) (שם). (41) (שם פ"א, י). (42) (אבות פ"ב, ב). (43) (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאלו מלמדו ליסטות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השונה לתלמיד שאינו הגון, כאלו זרק אבן למרקוליס⁶, שנאמר: "כצור אבן במרגמה", כן נתן לכסיל כבוד" - אין כבוד אלא תורה⁸, שנאמר: "כבוד חכמים ינחלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף-על-פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו, אין מתלמדין⁹ ממנו, עד שובו למוטב, שנאמר: "פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, פי מלאך ה' צבאות הוא" - אמרו חכמים¹⁰: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

(2) (תענית ז. 3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח.), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבוד, אל ייכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית-המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית-המדרש. (4) לדעת אם היטיב דרכו. (5) חולין קל.ג.) (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג.) (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צור אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק זי.) (10) (שם).

ב. כיצד מלמדים? הרב יושב בראש, והתלמידים מקפידים לפניו בפעטרה, כדי שיהיו כלם רואים הרב ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הפסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או הפל על הארץ, או הפל על הפסאות¹². ובראשונה היה הרב יושב¹³. והתלמידים עומדים. ומקדם חרפן בית שני¹⁴, נהגו הפל ללמד לתלמידים והם יושבים.

(11) (כריתות ו.) כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ.). (12) (מגילה כא.) "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח.) (13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הבי"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:); "דוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להו לרבנן" (מ"ק טז:). (14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט, ט"ו): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד; ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

(ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). (58) (עירובין נד.).

ג. אף-על-פי שמצוה ללמד ביום ובלילה - אין אדם למד רב חכמתו, אלא בלילה⁵⁹. לפיכך מי שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים⁶⁰: אין רנה של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום⁶¹, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי". וכל בית, שאין נשמעים בו דברי-תורה בלילה, אש אוכלתו⁶², שנאמר: "כל חשך טמון לצפוניו, תאכלהו אש לא נפח"⁶³. "פי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי-תורה כל עקר⁶⁴. וכן כל שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש⁶⁵ להבלי עולם, והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל "בוזה דבר ה'". אמרו חכמים⁶⁶: כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה - הרי הוא אומר: "פתחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לכב מרב כל, ועבדת את איביך"; ואומר: "למען ענתך⁶⁷ להיטבך באחריתך".

(59) (שם, סה.) "לא איברא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (60) (שמות-רבה, פ' מז.) (61) הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג.). (62) (סנהדרין צב.). (63) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. (64) שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין טז.). (65) קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נרחק וזנח לימודי ה'. (66) (אבות פ"ד, ט.) (67) מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

~ יום חמישי ה' סיון ~

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

א. אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון², נאה במעשיו, או לתם³. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקי⁴ אותו, ואחר-כך מכניסין אותו לבית-המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים⁵: כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רוגזו של הרב.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שלמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים²⁷; שאם נתפיש מדבר זה, נמצא נכנס ויוצא לבית-המדרש והוא אינו למד פלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים²⁸: "אין הבישן למד, ולא הקפדן למלמד". כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדבריו תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהקלימן בדברים פדי לחדדם²⁹. וכענין זה אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות-ראש³² לפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמם, פדי שתהא אימתו עליהן³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות ג:): "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) זלזול בעצמו. (33) "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכנינה" (שבת ל:).

ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד שתתישב דעתו עליו³⁴. ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שיתישב וינחם³⁵. ואין שואלין שנים פחדד³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עסוקין בו, פדי שלא יתבייש³⁷. ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בשאלותיו ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, פדי לחדדן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדום או אינם זוכרים. ואין צריך לומר, שיש-לו רשות לשאל אותם בענין אחר שאין עוסקין בו, פדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להוליך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישומו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביי תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביי בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא מגבזה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין

ג. אם היה מלמד מפיו לתלמידים, מלמד; ואם היה מלמד על-פי מתרגם¹⁵ - [המתרגם] עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים. וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו¹⁶ יותר מקול המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל¹⁷ את הרב יותר מקול הרב. אין המתרגם רשאי, לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות, אלא-אם-כן היה המתרגמן אביו¹⁸ של חכם או רבו. אומר¹⁹ הרב למתרגמן: 'כף אמר לי רבי!' או 'כף אמר לי אבא מרי!' וכשואמרו²⁰ המתרגמן הדברים לעם, אומר בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: כף אמר רבנא פלוני! אף-על-פי שלא הזכיר הרב שמו של חכם, שאסור לקרות לרבו או לאביו בשמו²¹.

(15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחשיה ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה וקח). (18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשואמר. (21) (קידושין ל:).

ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים - לא יכעס²² עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים²³, עד שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד: הבנתי! והוא לא הבינ²⁴, אלא חוזר ושואל אפלו כמה פעמים²⁵. ואם כעס עליו רבו ורגז, יאמר לו: רבי, תורה היא, וילמד אני צריך²⁶, ודעתי קצרה!

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". (23) (עירובין נד:). רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות תלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני-ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפיהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25) (ד"א פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26) (מגילה כח). מסופר שם: שרבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי? אמר לו: רבי, תורה היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנגם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן אמר שלמה בחכמתו: "ויקרעים תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה'⁵⁸. בבית המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹. וקדשת בית המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי כנסיות.

(56) (סוכה כח.). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"ש'ל בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית המדרש - משום ביטול בית המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית המדרש.

~ יום שישי ו' סיון ~

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו² ויראתו יתר מאביו³; שאביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו, שלמדו חכמה, מבאו לחיי העולם הבא⁴. ראה אבדת אביו ואבדת רבו - של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא - מניח את של רבו, ואחר-כך של אביו⁵. אביו ורבו שבוים בשביה - פודה את רבו⁶, ואחר-כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד-חכם - פודה את אביו תחלה⁷; וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול פנגד רבו⁸ - משיב אבדתו, ואחר-כך משיב אבדת רבו. ואין לה פבוד גדול מפבוד הרב, ולא מורא ממורא הרב. אמרו חכמים⁹: מורא רבך פמורא שקמים; לפיכך אמרו¹⁰: כל החולקין על רבו, כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצתם על ה'"¹²; וכל העושה מריבה עם רבו, פעושה מריבה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם"; וכל המתרעם על רבו, פמתרעם על ה', שנאמר: "לא עלינו תלנהיכם פי על ה'"; וכל המהרהר¹³ אחר רבו, פאלו מהרהר

שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין⁴⁴ בו. ואין שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדיון. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב; ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

ח. שנים ששאלו - שאל אחד פבענין⁴⁶, ושאל אחד שאלא פענין - נזקקין לענין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגזרה⁵² שנה - נזקקין לקל-וחמר. היו השואלין שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם-הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות ביד המתרגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגיוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (נדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא, רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמה ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בכיקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין סג).

ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם עֶשְׂרִים מִיָּל, וְשָׂאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הֶלְכָה - מִתָּר לְהִשְׁבִּיב²¹. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאָסוּר²² - אֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ מִתָּר לְהוֹרוֹת. פִּיצַד? כְּגוֹן שְׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאָסוּר, מִפְּנֵי שְׂאֵל יָדַע בְּאָסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יִשְׁלֹו לְהִפְרִישׁוֹ וְלוֹמַר לוֹ: דְּבַר זֶה אָסוּר! וְאֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, וְאָף-עַל-פִּי שְׂאֵל נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שְׂפָל מְקוֹם שֵׁישׁ הַלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ²³. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים²⁴? בְּדְבַר שְׂנֵקְרָה מְקַרְהָ²⁵; אֶבֶל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישָׁב וְלִהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל, אֶפְלוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם - אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁיָמוּת רַבּוֹ²⁶, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִטַּל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. וְלֹא²⁷ כָּל מִי שְׁמַת רַבּוֹ, מִתָּר לוֹ לִישָׁב וְלִהוֹרוֹת בְּתוֹרָה; אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה תִּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה²⁸.

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין סג), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמתר לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמתר לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאינן אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושיה כתובים ומונחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו

אֶחָד שְׂכִינָה, שְׂנֵאָמַר: "וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֵלֵהֶם וּבְמִשְׁהָ"¹⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסח אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו". (4) (כבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבי חייו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלווייה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (כבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנין; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

ב. אֵיזְהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שְׂקוֹבֵעַ לוֹ מְדַרְשׁ, וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׂאֵל בְּרְשׁוּת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנָם, וְאָף-עַל-פִּי שְׂרַבּוֹ בְּמִדְיָנָה אֶתְרַת. וְאָסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רַבּוֹ לְעוֹלָם¹⁸; וְכָל הַמּוֹרֶה הֶלְכָה בְּפָנָי רַבּוֹ, חֲזֵיב מִיתָה¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג כשורה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותני של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליי, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביו, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. 34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. 35) של אביו ורבו, מצינו שאביו קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). 36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובדל משאר שמות בני-אדם. 37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששםם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:). את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. 38) (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". 39) כורע לפניו ושואל בשלוחו (תנחומא, בהעלותך אות יא). 40) (ברכות ג).

ו. וכן לא יחליץ תפלוני⁴¹ לפני רבו, ולא יסב⁴², אלא יושב כיושב לפני המלך⁴³. ולא יתפלל, לא לפני⁴⁴ רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו; אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהא מכוון פנגד אחוריו, ואחר-כך יתפלל. ולא יכנס עם רבו במרחץ⁴⁵, ולא ישב⁴⁶ במקום רבו, ולא יכריע⁴⁷ דבריו בפניו, ולא יסתור⁴⁸ את דבריו. ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו: שב⁴⁹, ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: עמד, או עד שיטל רשות⁵⁰ לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזר לו לאחוריו⁵¹, אלא יתע לאחוריו⁵², ופניו פנגד פניו.

41) (סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב.) שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפלין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. 42) (פסחים קח.), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". 43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה.). 44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום הירות (כפירוש רש"י, שם). 45) (פסחים נא.), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשהו - מותר. 46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. 47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. 48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! 49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו רבו רשות. 50) (עבודה זרה יט.) אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". 51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". 52) ילך אחורנית (יומא ג.).

ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושלפ ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

ד. וְכַל תִּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הֲרִי זֶה רִשְׁעִי, שׁוֹטֵה וְגַם הֲרוֹחַ²⁹, וְעָלְיוּ נְאָמְרֵי: "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָהּ³⁰ וְגו'". וְכֵן חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מִשְׁוֹלוֹת לְפָנָי הַעוֹרִים, וְעָלְיוּ נְאָמְרֵי: "וְעַצְמַיִם³¹ כָּל הַרְגִּינָה" - אֵלוּ הַתִּלְמִידִים הַקְּטָנִים, שֶׁלֹּא הֲרִבּוּ תּוֹרָה פְּרָאוּי, וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנָי עַמִּי-הָאֶרֶץ וּבִין אֲנָשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדִין וְלַהוֹרוֹת בִּישְׂרָאֵל; הֵם הַמְרַבִּים הַמְחַלְקֵת, וְהֵם הַמְחַרְיִבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּין נְרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְחַלְלִים בָּרֵם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻמָּתוֹ: "אֲחֻזּוֹ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קְטָנִים מְחַבְּלִים בְּרַמִּים".

29) (אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). 30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חללו. 31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. וְאָסוּר לוֹ לְתִלְמִיד לְקָרוֹת לְרָבוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֶפְלוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שְׂיִהִיָּה הַשֵּׁם פְּלֹאִי, שֶׁכָּל הַשׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו; וְאֶפְלוּ לְקָרוֹת לְאַחֲרִים שֶׁשְׁמֵם בְּשֵׁם רָבוֹ, פְּדָרָף שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אָבִיו³³; אֵלֹא יִשְׁנֶה אֶת שְׁמֵם³⁴, אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שְׂיִהִיָּה הַשֵּׁם פְּלֹאִי³⁶, שֶׁכָּל הַשׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרָבוֹ אוֹ יִחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, פְּדָרָף שְׁנוֹתָנִים לְרַעִים וּמְחַזְרִים זֶה לָזֶה³⁸; אֵלֹא שׁוֹחֶה³⁹ לְפָנָיו וְאוֹמֵר לוֹ בְּיָרְאָה וְכַבּוּד: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! וְאֵם נִתֵּן לוֹ רָבוֹ שְׁלוֹם, יִחְזִיר לוֹ: שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

32) (סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים-ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). 33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביו", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מרבנו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבנו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו.), וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין "איחוי", כך הושווה לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בַּשְּׁלָל: תפירה גסה וארעית (שם, כו.). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבטיח, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומרו". אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו (נדרים פ"ק).

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו ומדוע לא חש לזה, שכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בידיעת תורת רבו אלא בוודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין את הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם . . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי', הכא תורה דילי' היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ופרש"י: ". בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל פי זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ז. וְחֵיב לְעַמֵּד מִפְּנֵי רְבוֹ - מִשְׁיָרְאָנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו⁵³, עַד שְׂתַחַפְּסָה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן יֵשֵׁב. וְחֵיב אָדָם לְהִקְבִּיל⁵⁵ פְּנֵי רְבוֹ בְּרִגְלָהּ.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). (55) (סוכה כז:): לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמתח אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפְנֵי רְבוֹ, אֶלְא־אִם־כֵּן דְּרִיךְ רְבוֹ לְחַלְקָהּ⁵⁶ לֹו כְּבוֹד. וְכָל הַמְּלַאכּוֹת שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוֹ, תַלְמִיד עוֹשֶׂה לְרְבוֹ. וְאִם הָיָה בְּמִקוֹם שֶׁאֵין מְפִרִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תַפְלִיז⁵⁸, וְחָשׁ שֶׁמָּא יֵאמְרוּ עֶבֶד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעֵלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַלְמִידוֹ מִלְשַׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד⁵⁹ וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שְׁמִים. וְכָל תַלְמִיד שֶׁמְזַלְזֵל דְּבַר מְקַל כְּבוֹד רְבוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנִיָּה שֶׁתַּסְתַּלַּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא קיט:): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו.). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

ט. רָאָה רְבוֹ עוֹבֵר עַל דְּבַר־תּוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רַבְּנוּ פֶּה וְכָף! וְכָל־זֶמַן שֶׁמְזַכֵּר שְׁמוֹעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פֶּה לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבְּנוּ! וְאֵל יֵאמֹר דְּבַר שְׁלֵא שָׁמַע מִרְבוֹ, עַד שְׂיִזְכֹּר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³. וּבְשִׁמּוֹת רְבוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבָבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מֵאֲהָרָה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרְבוֹ מִבְּהֵקָה⁶⁶, שֶׁלְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ; אֶבֶל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ, הָרִי זֶה תַלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ חֵיב בְּכַבּוּדוֹ כְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, פֶּשֶׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מֵתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֶלְא־דְּבַר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב.) אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע

~ שבת קודש ז' סיון ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

א. פל תלמיד-חכם, מצוה להדרו, ואף-על-פי שאינו רבו, שנאמר: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" - זקן², זה שקנה חכמה. ומאימתי חביב לעמוד מפניו? משיקרב ממנו בארבע אמות³, עד שיעבר מפנגד פניו.

2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:); ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבלו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ו).

ב. אין עומדין מפניו, לא בבית-המרחץ ולא בבית-הכסא, שנאמר: "תקום והדרת" - קימה שיש-בה הידור⁴. ואין בעלי אפניות חביבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתו⁵, שנאמר: "תקום והדרת" - מה הידור, שאין בה חסרון-פיס⁶, אף קימה, שאין בה חסרון-פיס. ומנין שלא יעצים עיניו מן החכם⁷, פדי שלא יראהו⁸ עד שלא יעמד מפניו? שנאמר: "ויראת מאלהיך" - הא פל דבר שהוא מסור ללבי, נאמר בו: "ויראת מאלהיך"¹⁰.

4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעיין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצותו (רש"י, שם).

ג. אין ראוי לחכם, שישטריח את העם ויבונן עצמו להם¹¹, פדי שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה, ומתבונן שלא יראו אותו, פדי שלא ישטריחן לעמד. והחכמים היו מקיפין¹² והולכין בדרך החיצונה, שאין מכיריהן מצויין שם, פדי שלא ישטריחום.

11) לעבור לפניו ככוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב:). (12) היו מסבכים והולכים סחור

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה ומגלה שהכל כבר נאמר למשה מסיני ונמצא בתורה בהעלם, והאומר דבר בשם אומרו "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.

לקוטי שיחות חלק לו עמוד 180
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

י. וכל תלמיד-חכם שדעותיו מכונות⁷⁰, אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה⁷¹, אף-על-פי שלא למד ממנו כלום.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

יא. הרב המבוק, שרצה למחל על פבודו בכל הדברים האלו או באחד מהן, לכל תלמידיו או לאחד מהן - הרשות בידו⁷². ואף-על-פי שמחל, חיב התלמיד להדרו⁷³, ואפלו בשעה שמחל⁷⁴.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

יב. פשם שהתלמידים חביבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן. כך אמרו חכמים⁷⁵: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך". וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולא להקם, שהם הפנים, המהנים⁷⁶ לעולם הזה ולעולם הבא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו נתחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו⁷⁷. אמרו חכמים: הרבה חכמה למדתי מרבותי, ויותר מחברי, ומתלמידי - יותר מכלם⁷⁸. וכשם שעיין קטן מדליק את הגדול, כך תלמיד קטן מתדד הרב, עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפארה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲכָמִים - בְּזִמְנָן שְׁיֵשׁ בְּהֵן דְּעַת לְשִׁמְעָה, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי אַבְיָהֶן²⁹; אֵין בְּהֵן דְּעַת לְשִׁמְעָה - הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי הָעָם.

(22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, י"ד רמז, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע" (ברכות מג:). - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחידיושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). (28) לנכנסים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. (29) כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תלמיד שֶהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה מכבוד שמים³⁰.

(30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? - בבית המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

ט. מי שֶהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד³², עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמד מלא קומתו³³, אלא פדי להדרו³⁴. ואפלו זקן פותי, מהדרין אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶, שנאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷ במשמע.

(31) זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור) י"ד, סימן רמזד. (35) (קידושין לג:). (36) בחולשתו. (37) אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי

סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בדינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג.).

ד. רוכב הרי הוא כמהלך; וכשם שעומדים מפני המהלך, כך עומדין מפני הרוכב¹³.

(13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו רוכב על החמור - מיד קם (שם).

ה. שלשה שהיו הולכין בדרך - הרב פאמצע¹⁴, גדול מימינו¹⁵, וקטן משמאלו.

(14) (יומא לז:). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

ו. הרוֹאֶה חֲכָם¹⁶ - אינו עומד מפניו, עד שניגע לו לארבע אמות; וכיון שעבר, יושב. רֹאֶה אב-בית-דין - עומד מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו יושב, עד שיעבר מאחוריו ארבע אמות. רֹאֶה את הנשיא - עומד מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד שישב במקומו או עד שיתפסה מעיניו¹⁷. והנשיא שמחל על כבודו - כבודו מחולל¹⁸. פשהנשיא נכנס¹⁹, כל העם עומדים; ואינן יושבין, עד שיאמר להם: שבו! פשאב-בית-דין נכנס, עושין לו שתי שורות²⁰ ועומדין מקאן ומקאן, עד שונכנס ויושב במקומו, ושאר העם²¹ יושבין במקומן.

(16) (קידושין לג:). אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביטו אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט); - שתהא אימתו עליך. (19) לבית המדרש (הוריות יג:). ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית המדרש.

ז. חֲכָם שֶנכנס - כל שניגע לו בארבע אמות, עומד מלפניו, אֶחָד עומד ואֶחָד יושב²², עד שונכנס ויושב במקומו. בְּנֵי חֲכָמִים²³ ותלמידי חכמים²⁴, בזמן שהרבים צריכין להם²⁵, מקפצין על ראשי העם ונכנסים למקומם²⁶. ואין שֶבַח לתלמידי חכמים שינכנסו לאחרונה²⁷. יצא לצרף²⁸, חוזר למקומו. בְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שפגהו, אפלו בדיכרים, חיב נדוי⁵¹, ומנדים אותו בית-דין בדין⁵², וקונסין אותו ליטרא⁵³ זהב בכל מקום⁵⁴, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדיכרים, אפלו לאחר מיתה⁵⁵ - מנדין אותו בית-דין, והם מתירין אותו כשיחזר בתשובה. אבל אם היה החכם חי, אין מתירין אותו עד שירצה⁵⁶ זה שפגהו בשבילו. וכן החכם עצמו⁵⁷ מנדה לכבודו לעם-הארץ שהפקיר⁵⁸ בו, ואין צריף, לא עדים ולא התראה⁵⁹; ואין מתירין לו עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלושה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו - הרשות בידו⁶⁰.

51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד).
52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. 53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). 54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (יר"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזקן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). 55) (ברכות יט). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזהו בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). 56) (מ"ק טז). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיין הלכות דעות פ"ו, ה"ו). 57) בלי בית-דין. 58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. 59) (מ"ק, יז): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. 60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביהוה בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

יג. הרב שנגדה לכבודו - כל תלמידיו חיבין לנהג נדוי במנדה. אבל תלמיד שנגדה לכבוד עצמו⁶¹, אין הרב חיב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חיבין לנהג בו נדוי. וכן מנדה לנשיא - מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל - אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו - מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת - אינו מנדה לעירו⁶².

61) דווקא. אבל כשנידוהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או

בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם כל הקהל בבנין ונחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן לבנין החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך⁴¹. ואין מחיבים אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בני העיר⁴², בין מס שהוא קצוב על כל איש⁴³ ואיש, שנגמר: "גם פי ותנו⁴⁴ בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים⁴⁵". וכן אם היתה סחורה לתלמיד-חכם, מניחים אותו למכר תחלה, ואין מניחים אחד מבני השוק למכר עד שימכר⁴⁶ הוא. וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל בעלי-דינים הרבה - מקדימין אותו ומושיבין⁴⁷ אותו.

38) (ב"ב ח.). 39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. 40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. 41) מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ז, ט). ותלמידי-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצויה המלך דרוש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), כלו (מס אוכל) ונהלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמידי-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). 42) מס ציבורי. 43) מס גולגולת. 44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. 45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ת.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "וי" החיבור. 46) (ב"ב כב.). 47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-חכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל:).

יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאתן. לא חרבה ירושלים, עד שפגהו⁴⁸ בה תלמידי חכמים, שנגמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנבאיו", כלומר: בזוים מלמדי דבריו; וכן זה שאמרה תורה: "אם פחתי תמאסו" - מלמדי⁴⁹ חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא⁵⁰, והרי הוא בכלל "פי דבר ה' בזה".

48) (שבת ק"ט:). 49) (ת"כ, בחוקותי). 50) (סנה' צ).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבין פתיחא עליוהי (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנטיילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התיירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בדיני ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזוק (ב"ק קיד). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב.) חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששלחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזוהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בידיהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגורה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:): תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי

כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", י"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

יד. במה דברים אמורים⁶³? במי שגדוהו על שבזה תלמידי חכמים; אבל מי שגדוהו על שאר דברים שחייבים עליהם נדוי⁶⁴, אפלו נדהו קטן שבישראל - חייב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיחזור בתשובה מדבר שגדוהו בשבילו, ויתירו לו. על עשרים-וארבעה⁶⁵ דברים מנדין את האדם, בין איש, בין אשה, ואלו הן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות יט:).

א. המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו⁶⁶. ב. המבזה שליח בית-דין⁶⁷. ג. הקורא לחברו עבד⁶⁸. ד. מי ששלוהו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹. ה. המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך לומר בדברי-תורה. ו. מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיפתן⁷¹. ז. מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלג רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו עד שיסיר הזקן. ח. המוכר קרקע שלו לעובד-כוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³. ט. שיבא מן העובד-כוכבים לישראל חברו פעל המצר. ט. המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-כוכבים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. י. טבח כהן, שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיפתן. יא. המחליל יום-טוב שני של גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. יב. העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. יג. המזכיר שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². יד. המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. טו. המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. טז. המחשב שנים⁸⁵ וקובע יחדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷. יז. המכשיל את העורר⁸⁸. יח. המעפכ הרבים מלעשות מצוה⁸⁹. יט. טבח שיצאה טרפה⁹⁰ מתחת ידו. כ. טבח שלא בדיק ספינו⁹¹ לפני חכם. כא. המקשה עצמו לדעת⁹². כב. מי שגארש את אשתו, ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין להן להזקק⁹³ זה לזה - פשכואו לבית-דין⁹⁴, מנדין אותם⁹⁵. כג. חכם ששמועתו רעה⁹⁶. כד. המנדה מי שאינו חייב נדוי⁹⁷.

מתוך מהדורת חזק

(סנהדרין כה). 91 (חולין יח). שעל השוחט להראות סכינו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז):. וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). 92 מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (נדה יג:). 93 להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. 94 לדין. 95 (כתובות כח). על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. 96 שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז). 97 ריש לקיש היה שומר פרסים, באיש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי – הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז). "שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כלולים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלח לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". 85 אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. 86 מלא, או חסר. 87 בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות ג:). 88 עיוור לאו דווקא, המכשיל את חברו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגז ויבעט באביו, רש"י). 89 כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש – ושבת היתה – ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה – ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). 90 שמכר בשר טריפה ללקוחותיו

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ג' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיגי מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ יום רביעי ד' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיגי מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ יום חמישי ה' סיון ~

מצות עשה ימ.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו יתעלה

~ יום ראשון א' סיון ~

מצות עשה יז.

המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שפל-מלך היושב אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא יפרד ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והיה כשכתו על פסא ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח). וכבר נתבארו פל-דיגי מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא).

~ יום שני ב' סיון ~

מצות עשה יד.

המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה ציצית, והוא אמרו יתעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת הפנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית כשתי מצות, אף-על-פי שהכלל הוא אצלנו (מנחות לח): "התכלת אינה מעכבת את-הלכן והלכן אינו מעכב את-התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן שתי מצות: מצות תכלת ומצות לכן? תלמוד לומר: והיה לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא קדושין (לג). וכבר נתבארו פל-דיגי מצוה זו בפרק ד' ממנחות (לח. ואילך).

מתוך מהדורת חזק

אֶת־בָּשֶׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ וְגו' (שם שם, יד). וּכְבַר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ט מִשְׁבֵּת (קל). וּפֶרֶק ד' מִיְמָמוֹת (מז). וְאִין הָאִשָּׁה מִצְוָה עַל מִלַּת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאֵב מִצְוָה עַל כָּף, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּקִדּוּשֵׁין (כט).

אחר פל-אכילה, והוא אמרו תעלה: "ואכלת ושבעת וברכת אתה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר: ואכלת ושבעת וברכת אתה'". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

~ שבת קודש ז' סיון ~

מצות עשה רמו. סדר תפלות

כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

הַמִּצְוָה הָרִט"ו — הַצּוּי שְׁנַצְטוּיְנוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם פֶּל־זָכָר" (בראשית יז, ט). וּבַפְּרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַפְּרַת לְמַבְטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה זוֹ, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בָּשֶׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ וְגו' (שם שם, יד). וּכְבַר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ט מִשְׁבֵּת (קל). וּפֶרֶק ד' מִיְמָמוֹת (מז). וְאִין הָאִשָּׁה מִצְוָה עַל מִלַּת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאֵב מִצְוָה עַל כָּף, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּקִדּוּשֵׁין (כט).

סדר תפלות בל-השנה נדפס לעיל מעמוד קע (170) עד עמוד קעג (173).

~ יום שישי ו' סיון ~

מצות עשה ימ. רמו.

מצות עשה ימ.

הַמִּצְוָה הִי"ט — הַצּוּי שְׁנַצְטוּיְנוּ לְהוֹדוֹת לוֹ תַעֲלֶה אַחַר פֶּל־אֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, ט). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפְתָא (ברכות ריש פרק ו): "בְּרִכַּת הַמְּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שְׁגָאָמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת־ה'". וּכְבַר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמֵּה מְקוֹמוֹת בְּמַסְכַּת בְּרִכּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִט"ו — הַצּוּי שְׁנַצְטוּיְנוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם פֶּל־זָכָר" (בראשית יז, ט). וּבַפְּרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַפְּרַת לְמַבְטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה זוֹ, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושבעה לעומר עמוד א

24 עַד אַחַד אֹמְרֵי רֵאִיתִי אֵת הַהוֹרָג, וְשֵׁנִים אֹמְרִים לֹא רֵאִיתִי, הִיוּ
25 עוֹרְפִין, שְׂאִין דְּבָרֵיו שֶׁל אַחַד עוֹמְדִים בְּמִקּוֹם שֵׁנִים. שְׁנַיִם אֹמְרִים
26 רֵאִינוּ, וְאַחַד אֹמְרֵי לֵהָן לֹא רֵאִיתֶם, לֹא הִיוּ עוֹרְפִין שְׂאִין עַד אַחַד
27 יָכוֹל לְהַכְחִישׁ שֵׁנִים, וְהָרִי נֹדַע מִי הַכְּהוֹ.
28 מִשְׁרָבוּ הָרוֹצְחִין בְּטִלְהָ עֵגֶלָה עֲרוּפָה שֶׁהָרִי מְכִירִים הִיוּ מִי רָגִיל
29 לַהֲרוֹג, וְהָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנֹּדַע מִי הַכְּהוֹ, וְדָבָר זֶה חָלַל מִשְׁבָּא אֱלִיעֶזֶר
30 בְּן דִּינָאֵי שֶׁהָיָה רוֹצֵחַ יְדוּעַ, וְתַחֲנִינָה בְּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא תַחֲלִילָה,
31 וּמִשְׁנַעֲשֵׂה רוֹצֵחַ תּוֹרוֹ לְקַדְּוֹתוֹ בְּן הָרָצְחִין.
32 מִשְׁרָבוּ הַמִּנְאָפִים פְּסִקוּ הַמַּיִם הַמְּרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּן זְבַאי
33 הַפְּסִיקוּ, שְׁגָאָמַר "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל
34 פְּלוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאָפְנָה בִּי הֵם עִם הַחוֹנוֹת יִפְרְדוּ וְגו'" וּפִירַשׁ כִּךְ, לֹא
35 אֶפְקוֹד לְבַדּוֹק אֵת נְשׁוֹתֵיכֶם, מִשּׁוּם שֶׁבְּנוֹתֵיכֶם תִּזְנֶינָה, וְאִף הַבַּעֲלִים
36 עֲצָמָם עִם הַחוֹנוֹת מְצוּיִים כְּפָרְדִים.
37 מִשְׁמַת יוֹסִי בְּן יַעֲזָרֵי אִישׁ צְרִידָה יוֹסִי בְּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם,
38 בְּטָלוּ הָאֲשָׁבוּלוֹת - אֲנָשִׁים שֶׁכָּל בָּהֶם וְאִין פְּגָם בְּתוֹרָתָם, שַׁעַר סוֹף
39 יִמְיָחַם לֹא הִיוּ מַחְלוֹקוֹת בְּמָה שֶׁקִּבְּלוּ מִרְבוּתֵיהֶם, וְרֵאִיהֶם שֶׁאִדָם
40 הַשְׁלָם נִקְרָא 'אֲשָׁבוּל', שְׁגָאָמַר "אִין אֲשָׁבוּל לְאַבּוּל בְּכּוֹרָה אֲוֹתָהּ
41 נְפִישִׁי" וְהַמְשַׁךְ הוּא 'אַבְדַּ חֲסִיד מִן הָאָרֶץ וְיִשֶׁר בְּאָדָם אִין'.
42 יוֹחָנָן בְּרַחֲמֵי גְדוֹל הַעֲבִיר מִיִּשְׂרָאֵל הוֹרִיית הַמַּעֲשֶׂר - וְיוֹדִי
43 הַמַּעֲשֵׁרוֹת, שֶׁמְצוּוֹה לְהַתּוֹדוֹת בְּפִסְחָ שֶׁל שָׁנָה רְבִיעִית וְשִׁבְעִית,
44 'בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וּבִטְלוּ יוֹחָנָן כַּהֵן גְּדוֹל. אִף הוּא כְּפָל אֵת
45 הַמַּעֲזָרִין, וְאֵת הַנּוֹקְפִין, יִתְבָּאָר בְּגַמְרָא.

1 יהושע קרי קרית שמע, ובתוך כך אתא לקמיה אותו תלמידי,
2 ובאותו יום הנה פדעתייה של רבי יהושע בן פרחיה לקבוליה, וכיון
3 שלא היה יכול להפסיק אחויו ליה בדייה - הראה לו סימן בידו
4 שימתין, אך התלמיד סבר שבסימן זה רבי יהושע מרחא דחי ליה
5 לגמרי, אול זקה לבינתא פלהא - הלך וזקף לבנה לעבודה זרה
6 ועבדה, אמר ליה רבי יהושע בן פרחיה, תזוד כך, אמר ליה, כך
7 מקובלני מפקד, כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין פידו
8 לעשות תשובה, וכיצד החטיא את הרבים, דאמר מר, אותו תלמיד
9 בישף והסית והדיח והחטיא את ישראל.
10 תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, יצר של תשמיש, תינוק,
11 ואשה, לא ידחה אדם אותם בשתי ידיים, אלא תהא שמאל דוחה
12 וימין מברכת.
13 משנה. נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה, תצא העגלה
14 ותריעה בערר שעדיין חולין היא, נמצא משנערפה העגלה, תקבר
15 במקומה ואסורה בהנאה, ואין אומרים שנערפה בטעות, לפי שעל
16 פסח באתה מתחילתה שלא נודע מי ההורג, ובשעת עריפה בישפה
17 פסיקה והלכה לה - היא עשתה את שלה, וכיפרה על הספק,
18 וכשנמצא אחר כך ההורג לא בטלה כפרתה בכך. נערפה העגלה
19 ואחר כך נמצא ההורג, אינו נפטר מעונשו בעריפת העגלה, אלא
20 הרי זה יתיר.
21 עד אחד אומר ראיתי את ההורג, ועד אחד אומר לא ראיתי, וכן
22 אשה אומרת ראיתי, ואשה אחרת אומרת לא ראיתי, היו עורפין,
23 שמתוך שיש הכחשה, אין לפנינו שום עדות.

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

52 הסנהדרין לצורך מדידת עגלה ערופה, אלא להוסיף על העיר
53 ירושלים ועל העזרות שבמקדש, שדבר זה נעשה רק על ידי
54 הסנהדרין כולה, כדרכן במשנה בסנהדרין, אין מוסיפין שטח על
55 העיר להתקדש בקדושת ירושלים, ועל העזרות להתקדש בקדושת
56 עורה אלא בבית דין של שבועים ואחד.
57 תניא מפורש בבבליא פותיה דרב יוסף - כפי שפירש רב יוסף את
58 הברייתא דלעיל, והוכיח משם שרבי אליעזר בן יעקב חולק על
59 משנתנינו, מצאן זקן ממרא לסנהדרין אפית פני והמרה עליהן, כגון
60 שיצאו למדינת ענבלה או להוסיף על העיר ועל העזרות, יכול
61 תהא המראתו המראתה, תלמוד לומר 'וקמת ועלית אל המקום',
62 מלמד שהמקום גורם, הרי מצינו שתנא זה סובר שצריך את כל
63 הסנהדרין למדידה, והיינו רבי אליעזר בן יעקב.
64 שנינו במשנה, נמצא טמון בגל או תלוי פאילין לא היו עורפין.
65 שואלת הגמרא, לימא מתניתין שממעט טמון מבאדמה'
66 שמשמעו על פני האדמה מעליה, רבי יהודה היא ולא רבנן
67 שנחלקו כעין זה בענין שכחה, כשהיה העומר טמון, דתניא, נאמר
68 בפסוק וישכחת עומר בשדה', 'בשדה' משמע על פני השדה, פרוט
69 לטמון בתוכה שלא חל עליו דין שכחה, דברי רבי יהודה. והקמים
70 אומרים, 'בשדה' משמעו אף בתוך גופה של שדה, לרבות אף את
71 העומר הטמון בה. הרי שלרבות, כש 'בשדה' משמע בגופה של
72 שדה, כך 'באדמה' משמע בגופה של אדמה, ואדרבא, היה לנו
73 לרבות את הטמון.
74 אמר רב, אפילו תימא שהמשנה שממעט טמון היא כשיטת רבנן,
75 אין בכך קושי, כי המשמעות של 'בשדה' או 'באדמה' משנתית לפי
76 ענין הפסוק, הלא בעגלה ערופה מענייניה דקרא - מתוך ענין
77 הפסוקים יש ללמוד שבה למעט טמון, ואילו התם בשכחה מענייניה
78 דקרא יש ללמוד שבה לרבות את הטמון. ומבאר רב כיצד מבינים
79 זאת מתוך הפסוקים. כאן בעגלה ערופה, דכתיב 'כי ימצא הלל'
80 שמשמעו הימא דמשכתב - בכל מקום שימצא, ואף הטמון בגל,
81 הרי אין צורך לפסוק נוסף לרבות את הטמון, ואם כך, כשכתבה
82 התורה אחר כך 'באדמה', ודאי הכוונה על פני האדמה פרוט לטמון.
83 והתם בשכחה למדים זאת מענייניה דקרא, דכתיב בו 'כי תקצור
84 קצירך בשדה וישכחת עומר בשדה', ומתוך הסמיכות של 'ושכחת'
85 לקצירך' משמע, שענין שכחה הוא דומיא דקציר, מה קציר אינו
86 אלא בגלוי על פני השדה, אף שכחה אינה נוהגת אלא בגלוי, והרי
87 אין צורך בפסוק נוסף למעט את הטמון, וכשאחר כך כתב רחמנא
88 'בשדה', ודאי הכוונה לרבות את הטמון בגופה של שדה.
89 שואלת הגמרא, לרבי יהודה נמי שפוט עומר טמון מדין שכחה,
90 מדוע הוצרך למעט מ'בשדה' תיפוק ליה כדברי רבי משכחה'
91 דומיא דקציר' האמור בתחילת הפסוק. משיבה הגמרא, אין הכי
92 נמי - אכן רבי יהודה למד זאת מדיקש זה. שואלת הגמרא, ואלא
93 אם כך 'בשדה' שכתבה תורה, לדברי רבי יהודה שאינו מרבה את
94 הטמון, למה לי. משיבה הגמרא, מיבעי ליה לרבות ממנו שכחת
95 קמה - שאף אם היתה השכחה בתבואה מחוברת, ששכח פניה
96 בשדה והניח מלקצרה, חל עליו האיסור של 'לא תשוב לקחתו, שכך
97 משמע, 'ושכחת עומר' או 'ושכחת בשדה' לרבות שכחת קמה.
98 שואלת הגמרא, ורבנן המרבים את העומר הטמון מ'בשדה', שכחת
99 קמה מנא להו לחיוב, משיבה הגמרא, נפקא להו מ'כי תקצור
100 קצירך בשדה ושכחת' ומסמיכות שדך' ל'ושכחת', משמע ששכח
101 מקצת משהו, לרבות שכחת קמה. שואלת הגמרא, ורבי יהודה
102 שלמד לרבות שכחת קמה מ'בשדה', מה ילמד מ'בשדה' ושכחת:

1 וי' לא משמע ליה לדרוש ממנה דרשה (מאי קאמר רחמנא במה
2 שהוסיפה ושופטי' המיוחדין שבשופטי' ולא למנין הדיינים).
3 מקשה הגמרא, אלא מעתה שדורשים כל מלה יתירה למנין נוסף
4 של דיינים, כמו כן נדרוש ויצאו' שמשמע שנים, 'ומדרו' שמשמע
5 שנים, הרי ארבעה נוספים, ואם כך, לרבי יהודה שדרש מזקניך
6 ושופטיך חמשה דיינים, כשנוסף עליהם ארבעה, הרי פאן תשעה,
7 לרבי שמעון שדרש משם שלשה, כשנוסף עליהם ארבעה הרי פאן
8 שבעה. מתרצת הגמרא, מלים אלו ויצאו' ומדרו' אינם מיותרים
9 למנין, אלא ההוא מיבעי ליה לברתניא, ויצאו', מלמד שרק הן -
10 הדיינים יעסקו במדידה ולא 'שלוותיהן', 'ומדרו' מלמד שאפילו
11 נמצא במקום שהוא בעליל לעיר - גלוי ופשוט סמוך לעיר זו, היו
12 הזקנים מודרי', שמצוה לעסוק במדידה.
13 אומרת הגמרא, מתניתין שאמרה שדיינים מן הסנהדרין מודדים,
14 ולא הצריכה שאף המלך והכהן הגדול ימדדו, ולא ברבי אליעזר
15 בן יעקב, דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, 'זקני' זו סנהדרין,
16 'שופטי' זה מלך וכהן גדול, וכיצד הם רמוזים בשופטי', מלך,
17 דכתיב 'מלך במשפט יצמיד ארץ', כהן גדול, דכתיב 'ובכאת אל
18 הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה וגו'', שמשמעו השופט
19 הממונה על הכהנים שהוא כהן גדול.
20 מסתפקת הגמרא, איבעיא להו, רבי אליעזר בן יעקב שחולק על
21 משנתנינו, האם כמלך וכהן גדול בלבד הוא דפליג וסובר שצריך
22 מלך וכהן, אבל בסנהדרין אינו חולק על המשנה במנין הדיינים,
23 אלא אי ברבי יהודה שאמר חמשה, אי ברבי שמעון שאמר שלשה
24 סבירא ליה, או דלמא, בסנהדרין נמי פליג על השיטות שבמשנה,
25 ומה שאמר זקניך אלו סנהדרין היינו עד דאיכא כולה סנהדרין
26 גדולה במדידה.
27 אמר רב יוסף, תא שמע לפשוט מברייא שאמרה בענין זקן
28 ממרא, מצאן זקן ממרא לחכמי הסנהדרין אפי פני - מקום בתוך
29 חומת ירושלים והמרה עליהן - ששאל מהם שם את שאלתו, והלך
30 למקומו והורה אחרת ממה שהשיבו לו, יכול תהא המראתו
31 המראתה להתחייב עליה מיתה, תלמוד לומר באותה פרשה, "וקמת
32 ועלית אל המקום" שהוא לשכת הגזית הסמוכה לעזרה, מלמד
33 שהמקום גורם לחיוב זקן ממרא. ומדקדק רב יוסף, דנפיק במה -
34 כמה דיינים מן הסנהדרין יצאו ממקום, אילימא דנפיק מקצתן
35 ומקצתן עדיין נשארו במקום, מדוע יש בכך המראה, דלמא הנה
36 דאיכא נואי כוותיה סבירא להו - שמא אותם שנותרו בפנים
37 סוברים כמות, אלא פשיטא מדובר כאן דנפיק כולה - שיצאו
38 כל הסנהדרין ממקום, ולמאי - לאיזה צורך יצאו, אי יצאו לרבר
39 הרשות, מי מצו נפקי - וכי מותר להם לצאת כולם והקטיב
40 שרדה אגן תסהר אל יחסר המוג' ונדרש פסוק זה לענין
41 הסנהדרין, שלא יחסר ממנה כדרך מזיגה שהיא שליש יין ושני שליש
42 מים, ומכאן למדנו שאם יצא אחד מהם לצאת מלשכת הגזית,
43 יבדוק, אם יש שם עשרים ושלושה דיינים כנגד סנהדרין קמנה
44 שהם שלש מסנהדרין גדולה, וצא, ואם לאו, אינו יוצא, הרי
45 שלא יתכן שיצאו כולם לדבר הרשות, אלא פשיטא שיצאו כולם
46 לרבר מצוה, למאי - לצורך איזו מצוה יש צורך שתצא כל
47 הסנהדרין, לא למדינת ענבלה - האם לא לצורך מדידת העיר
48 הקרובה להבאת עגלה ערופה, ורבי אליעזר בן יעקב היא שאמר
49 'זקניך' זו סנהדרין, ונפשוט מכאן שכוונתו לכל סנהדרין, וחולק על
50 התנאים שבמשנה, שאמרו שלשה או חמשה.
51 אמר ליה אפי רב יוסף, לא, אין מכאן ראייה לכך, דלמא לא יצאו

לשכחת קמה. שאם שכח וזית אחת לקצור קאי עלה בלא תשוב לקחתו. והכי משמע
 ושכחת עמר או ושכחת בשדה: נפקא להו. מבשודך ושכחת. קרי ביה ששכח את קצת
 שדה: שצפו עמרין לתוך שדה חברו. שנשבה הרוח והרימה את העמרין מן הארץ
 והצפיפן לתוך שדה חברו ושכחו. כסבור שאינן שלו. נפקא ממשדך ולא בשדה חברך
 דלא הוה שכחה: ורנן. מעוטא שדה חברו
 נפקא להו מדרה לה למכתב כי הקצור קצירך
 בשדה ושכחת וכתבי בשדה: צפו עמרין לתוך
 שדהו. שהיו מטלים על גבי אבן או עמוד או זו
 על זה. פשוט לשפשו. וקאי סלקא דעתך צפו ממש
 על גבי אבן או על גבי עמוד: ולמשדך לתוך
 שדה חברו. צפו על גבי אבן הוא דמעט אכל
 מנחם לא מעט. והא בשדך חביב. אלא הא
 דקאמר צפו לאו דוקא צפו על שום דבר קאמר.
 דאפי' מנחם על גבי קרקע נמי קאמר אינו
 שכחה. והאי דקאמר צפו דלא משכחת עמרין
 לתוך שדה חברו אלא בצפון. שהיה מציפין
 על הארץ ומביאין לשם. שהחזיק בו להוליכו
 לעיר. ס"ד השתא דאורחא דמלתא נקט ולא
 דוקא: וכה ביה. ותו לא הוי שכחה. דבעין
 שכחו מעקרו דקאמר בב"מ בפרק קמא דף 46.
 מפני שהוא כצף. שהוא פטור על שהחזיק בו
 באלו היה ערודו צף מעל הקרקע ומנחם ביה:
 הריני כגון עזאי בשוקי סבירא. יום אחד היה
 דעתו צלולה. אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן
 להשיב דבר לשואל בעמק ובחריפות כבן עזאי
 שהיה חריף ורוש בשוקי סבירא: שני תלמים זה
 על גב זה. והאחד משור הדלן מתברר מעט. ואם
 תמרוז מזה יקרב לעיר אחת ואם תמרוז
 מתברר יקרב לעיר אחרת: ולא פה מודר ב"י.
 וד"ה דמבעיא ליה נמי או דלמא מין במינו לא
 הוי טמון. מין במינו לא הוי ומשניהם מודר
 אלא שהוא בכלל אלה.

תנינהו

ר"י דושפטיה דריש ר' יהודה למנאק להביא עוד שנים: בעליל לעיר. במגלה. ופשוט
 שאין עיר קרובה כזה: פתני. דלא קתיי מלך וכהן גדול דלא בר' אליעזר בן יעקב: אי ברבי
 יהודה. המשנה אי ברבי שמעון שלשה. ולא בעי קלה סנהדרין: מצאן וזן פמרא. לביד
 הגדול. שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדיליף בפרק קמא דסנהדרין:
אבי פאני. כל שהוא בתוך הקף החיצון של
 ירושלים קרוי בי פאני. ולי נראה שהוא לשון
 תביעה כמו שקורין ציג"ל א של עיר. כמו חמור
 ובית פאני (כ"מ דף טו.) בסנהדרין"א בית ראש של
 אפסר קורין בו: והיה עליו. כלומר על מה
 ששאל מהם שם ואמר לו ההלכה הלך לעיר?
 והיה לעשות כדרך שהיה מורה בתחלה. ובה
 ליה ממרא על פיהם המקום. המיוחד למשפט.
 והוא לשכת הגזית: דנפיק מנייהו כהן. לבי
 פאני. דאיצטרך לאשמעוניהו דפטור משום
 טעמא דהוי לבי: דלמא הנה דאיכא נתיב
 מניה סבירא להו. ומחיקא מניה לן חיובא
 דאיצטרך קרא למפטריה: שרדי. זה סנהדרין
 שישבת בטבריה של א"י: און הסנה. שעשוין
 בחצי לבנה עגלה בשורת ישיבתן פרי שיהו כולן
 רואין זה את זה. והם כשעור מוג. שני חלקים
 מים ואחד יין. ואם כאן צריך שישתיר שליש: על
 עיר. על ירושלים: תניא ברב יוסף. דאמר רבי
 אליעזר בן יעקב בלחוד סנהדרין בעי פתני: דיליף
 פרי לטמון רבי: יהודה היא: בשדה. ושכחת עמר
 בשדה. לרבי יהודה משמע בשדה על פני
 השדה. ולרנן משמע בתוך השדה: והא
 מעניניה דקרא. צריכין למירדשה. והא
 מעניניה דקרא תרדוש ליה. גבי חלל חביב כי
 ימצא חלל. כל היבא דמשמח ואפי' טמון.
 הלך על כרחו כי אתא באדמה למעטני טמון
 בא תרדוש ביה על פני האדמה. דאי לרבי
 לא איצטרך: אף שכחה בגלוי. וזהו משמע טמון
 ממשמעוהא לא אינו דהדר רבייה:
למדית עגלה. ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אבי: לא. דלמא להוסיף על העיר ועל העורות
 העורות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פותיה דרב יוסף מצאן אפית פני והמרה עליהן. כגון שציאו למדית עגלה או להוסיף
 על העיר ועל העורות. וכול תהא המראתו המראה? תלמוד לומר: "וקמת ועלית". מלמד שהמקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי
 באיילן: לימא. מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרי לטמון. דכרי ר' יהודה. ויחכמום אומרים: "בשדה"
 לרבות את הטמון. אמר רב: אפילו תימא. רבנן. הכא מעניניה דקרא. התם מעניניה דקרא. דכתיב "כי ימצא חלל" היבא דמשמח.
 "באדמה" פרי לטמון. והתם מעניניה דקרא. דכתיב: "כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציר. מה קציר בגלוי אף
 שכחה בגלוי. כתב רמב"ם "בשדה" לרבות את הטמון. לר' יהודה נמי. תיפוס ליה משכחה דומיא דקציר. אין הכי נמי. ואלא "בשדה".
 למה ליה מיבעי ליה לרבות שכחת קמה. ורבנן. שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"כי תקצר קצירך בשדך". ור' יהודה מיבעי ליה
 לר' אבהו ר' אלעזר. דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר: פרי לשפשו עמרין לתוך שדה חברו. ורבנן. מ"בשדה" "בשדך". ור' יהודה
 "בשדה" לא משמע ליה בעי ר' ירמיה: צפו עמרין לתוך שדה. מהו? אור שדה בשדה דמי. או לאו בשדה דמי? אמר ליה
 רב פהנא לרב פפי. ואמרי לה רב פהנא לרב יבד: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אלעזר. דאמר: פרי לשפשו עמרין לתוך שדה
 חברו. אפילו מנחין. והאי דקאמר צפו. דלא משפחת לה אלא בצפון. תא שמעי: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר. והניחו על גבי חברו
 ושכחו. התחתון שכחה. והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה. התחתון מפני שהוא
 טמון. והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון. אבל בעליון דכרי הכל לא הוא שכחה. שאני התם. מין דאחזיק ביה.
 וכה ביה. אי חבי. מאי איריא על גבי חברו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי. והאי דקתני "על גבי חברו". משום תחתון. והא "מפני
 שהיא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא כצף". אמר אביי: הריני כגון עזאי בשוקי סבירא. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי: שני חללים
 זה על גבי זה. מהיכן הוא מודר? מין במינו הוי טמון. ומין במינו לא הוי צף. ומעליון מודר. או דלמא מין במינו הוי צף. ומין במינו
 לא הוי טמון. ומתחתון מודר. או דלמא מין במינו הוי טמון. ומין במינו הוי צף. ולא מתחתון מודר ולא מעליון מודר? אמר ליה.
 תנינהו:

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

תוספות

27 רבה ויזק ל, דאס"ד אי אפשר לצמצם אין כאן קרובה אלא אחת ואין הוא דלא ידעין די
 28 מניה, והנה ליה למימר וביאור עגלה בשתפות ויתנו אם שלנו קרובה חלקכם והא קני לנו
 29 ואם עירכם קרובה חלקנו והא קני לכם: אילימא לענין מדידה, קאמר וביאור הראש אצל
 30 הגוף, דמקום שממנו הגוף שם צריך למודד וביאור הראש לכאן, והא מדקתני כו: קנה
 31 מקומו, לקברו שם, דזה אחר מי תנאים שהתנה

32 והושע בפרק מרבה וכ"פ פ"ה, עקר חיותא כו:
 33 הלכך עקר חלל מיקרי ומודדו מניה בדכתיב אל
 34 הערים אשר סביבות החלל: אמה גזי, אמה
 35 מראש, יצרת ראשי החלה, דהוה לישנא דרישא
 36 כמו גזי נזרד שער הראש, תלשי וגלי ראשה:
 37 אפילו תיקא אבא שאול, כר עקיבא סבידא ליה
 38 מ"ש דרבי אליעזר פן יעקב, דאמר מן הצואר
 39 הוא קרוי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים
 40 והלכך ממנו מודדו בדכתיב אל החלל: מתני.
 41 נפשו וקני ירושלים כו, שאין עסקיה אלא
 42 למודד, בדכתיב וצאו וקצרו ופשיטו ומדדה
 43 ואע"פ שאינו איתן קשר, דלא כתיב ביה עבוקא
 44 ולא קאמר אלא למצוה: בקופי"ו, כמין סכין גדול:
 45 מאחרית, ממוול ערפה: מקום אביו, לעולם:
 46 וקטר לפרוק שם פשתו, דוקא נקט עבודת
 47 שאינה בגופה של דוק דמפרש בגמרא: לא
 48 בא לדינו ופטרנוהו, בגמרא מפרש בלא מונוות,
 49 והוה דינו לא שפכו, לא נהרג על דינו
 50 שפטרנוהו בלא מונוות והצרך לטסטס את
 51 הברית ועל ידי כך נהרג: לא ראינוהו והתנהו.
 52 יחיד בלא חבריה, והוה וענינו לא ראא
 והכתובים

תניתיה, לתרא מניהו דפלוגתא היא בטמון, אבל צף לא פשט לה מנה דהא אוקימנא
 2 טעמא ועליון משום דאחזיק ביה הוא רצף לא ידעין מאי הוה עגלה: כבירה, רבנן דבי
 3 מדרשא דבעו למיפשט מנה דפלוגתא בטמון דמין במינו הוא, דהני תנאי אפלו תנא קמא
 4 דאמר תחתון שכחה כר' יהודה סבידא ליה דאמר בשדה פרט לטמון, וטעמא משום דמין
 5 במינו לא הוה טמון: חלל, לא מקרי אלא בכלי

6 ברזל בעין תרבי: בגלל, ואפלו מפרפר צף וטמון
 7 ותלוי, ומשל באשפה, דלא הוה צף ולא טמון ולא
 8 תלוי ואפלו הכי אין עורפין דחלל קבעי, אלא
 9 קרא בדכתיב בעיות: חלל ותיא כתיב, הקרובים
 10 אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא
 11 ולא חנוק, פרט למצוי, תדיר, כגון ספר אי ער
 12 שרקה עוברי כוכבים: קמ"ל כדתיבא כו, והכי
 13 קאמר, נמצא סמוך לעיר שאין בה ביד, אין
 14 מודדו לה אלא לעיר שיש בה ביד מודדו, איזו
 15 היא עיר שיש בה ביד קרובה לו, ואי לא תרד
 16 תנאי הוה אמינא אין מודדו בכלל: ת"ל וקצרו
 17 וקני העיר מכל מקום, דהאי העיר קרא יתרא
 18 הוא, דמצי למכתב והיתה העיר הקרובה אל
 19 החלל וקצרו וקניו עגלת בקר: מתני, כגון.
 20 מצמצם, שאין זו קרובה לו מוז אפלו כמלא חוט:
 21 ואין ירושלים כו, מפרש טעמא בגמ': מוליכין
 22 הראש אצל העוה, בגמ' מפרש למאי הלכתא
 23 מוליכין: גמ', אפשר לצמצם, אפשר לכון
 24 המדה ואמת מדרו שאין זו קרובה לו מוז כלל
 25 והוה להו שתיקו קרובות: וקסבר, נמי קרובה
 26 דכתיב בקרא אפלו קרובות במשמע כמו ובקמה
 18 לר' אלעזר: אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל

19 באשפה שאין עורפין? אלא "חלל" ולא חנוק, הכא נמי "באדמה" ולא טמון בגלל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף
 20 על גבי מים, ורבי אלעזר, "חלל" ותיא כתיב: נמצא סמוך לספר או לעיר שרופה גוים כו: דכתיב: "פי ומצא" פרט למצוי: או
 21 לעיר שאין בה בית דין: דבעינא "וקני העיר וליפא: אין מודדוין אלא לעיר כו: פשיטא? פון דתנא לעיר שאין בה בית דין, אגא
 22 דענא דאין מודדוין אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, כדתיבא: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בית דין,
 23 שפניחין אותה ומודדוין לעיר שיש בה בית דין? תלמוד לומר: "ולקחו וקני העיר ההוא" מכל מקום: מתני' נמצא מכון בין
 24 שתי עירות, שתיחן מביאות שתי עגלות, דברי ר' אליעזר, ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו
 25 במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, מאין היו מודדוין? ר' אליעזר אומר:
 26 מפיבורו, ר' עקיבא אומר: מחוטמו, ר' אליעזר פן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו: גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר? קסבר
 27 אפשר לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא: "לרשתה", וקסבר ירושלים לא נתחלקה
 28 לשבטים נמצא ראשו במקום במאי קמפלגי? אילימא לענין כדירה קמפלגי, הא מדקתני סיפא "מאין היו מודדוין", מכלל דרישא
 29 לא כמדירה עסקינו? אמר ר' יצחק: ב"מת מצוה קנה מקומו" והכי קאמר: לקברו קנה מקומו, והיכא דנמצא ראשו
 30 במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר, ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש, במאי קמפלגי? מר
 31 סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי ונפיל, ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרהיט אולי: מאין היו מודדוין: במאי
 32 קמפלגי? מר סבר עיקר חיותא באפיה, ומר סבר עיקר חיותא בפיבוריה לימא פי הני תנאי מהיכן הולך נוצר מראשו, וכן הוא
 33 אומר: "ממעני אמי אתה גזו" ואומר "גזי נזרד והשליכי" וגו'. אבא שאול אומר: מפיבורו, ומשלח שרשו אילך ואילך, אפילו תיקא
 34 אבא שאול, עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולד, ממצייעתיה מיתצר, אבל לענין חיותא, דכולי עלמא
 35 באפיה הוא, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" וגו': ר' אליעזר פן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא
 36 דרבי אליעזר פן יעקב? דכתיב: "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים": מתני' נפטרין וקני ירושלים ותלכו להו, וקני אותה העיר
 37 מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומודדוין אותה לנחל איתן, "איתן" כמשמעו, קשה, אף על פי
 38 שאינו איתן, קשר, ועורפין אותה בקופין מאחוריה, ומקומה, אסור מלרוע ומלעבוד, ומותר לפרוק שם פשתו ולקצר שם אבנים.
 39 וקני אותה העיר ורצוין את דיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים "דינו לא שפכו את הדם הזה וענינו לא ראו" וכי
 40 על דעתיה עלתה שוקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על דינו ופטרנוהו בלא מונו, ולא ראינוהו והתנהו בלא לוויה.

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

53 שנינו במשנה, נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי בוככים
 54 בו, מבאר הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפין, דכתיב
 55 'כי ימצא חלל' שמשמע שנמצא דבר שאינו רגיל, פ'טו למצוי -
 56 לדבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי
 57 כוכבים, מצוי הדבר שהיו חללים.
 58 שנינו במשנה, או לעיר שאין בה בית דין. מבאר הגמרא, שהטעם
 59 שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום דפעניא - שיש
 60 צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה 'וקני העיר, וליכא.
 61 שנינו בסוף המשנה, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין בו.
 62 מקשה הגמרא, פשיטא, בין דתנא כבר שאין מודדין לעיר שאין
 63 בה בית דין, אלא דתנא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
 64 דין. מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שער שאין בה בית דין אין
 65 מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית
 66 דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה הא קא
 67 משמע לך, בדתניא - את הדין השני בברייתא, מנין שאם נמצא
 68 החלל סמוך לעיר שאין בה בית דין, שפניחין אותה ומודדין
 69 לעיר שיש בה בית דין, תלמוד לומר 'ולקחו וקני העיר ההיא'
 70 ומלת 'עיר' יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו וקניה, ומן היתור אנו
 71 למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, מכל מקום מביאה
 72 העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.
 73 משנה. נמצא ההרוג כסוון בין שתי עירות בדיוק באותה מידת
 74 קרובה, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין
 75 וירושלים מביאה עגלה ערופה גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל.
 76 נמצא ראשו של ההרוג במקום אחד לחוד, וגופו במקום אחר,
 77 מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר,
 78 מוליכין הגוף אצל הראש.
 79 מאן - מאיזה מקום בגוף היו מודדין, רבי אליעזר אומר, מודדין
 80 מפיבורו. רבי עקיבא אומר, מודדין מחוטמו. רבי אליעזר בן
 81 יעקב אומר, מודדין במקום שנעשה בו חלל, דהיינו מצוארו.
 82 גמרא. אמרת גמרא, מאי מעמא דרבי אליעזר במה שאמר שאם
 83 נמצא מכוון רן שתי עירות, שמה שנמצאו שתי העירות מכוונות
 84 - יש אפשרות לצמצם ולדייק, שמה שנמצאו שתי העירות מכוונות
 85 במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת
 86 קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם,
 87 והמדידה שלנו אינה מדויקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל
 88 שתייהן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר
 89 הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר
 90 רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין קפידא
 91 שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, ו'קרובה' ו'אפילו'
 92 קרובות.
 93 שנינו במשנה, ואין וירושלים מביאה עגלה ערופה. מבאר הגמרא
 94 את הטעם, דאמר קרא 'באדמה אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה'
 95 שמשמעו, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, וקסבר התנא של
 96 המשנה וירושלים לא נתחלקה לשבטים לפי הגורל, אלא היא נחלת
 97 הכלל.
 98 שנינו במשנה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין
 99 הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל
 100 הראש בו. שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא במאי קמפלגי
 101 - לענין מה נחלקו, אילימא לענין מדידה של העיר הקרובה
 102 קמפלגי, ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, הא
 103 מדיקתני סיפא בהמשך המשנה שנחלקו תנאים מאן היו מודדין
 104 האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, מכלל דרישא שעוסקת

1 תניתנה - יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל
 2 בסוגיא, ששנינו בה, עומר שחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על
 3 גבי עומר חבירו ושכחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי
 4 שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהן אינן שכחה,
 5 התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף. ומבאר
 6 הגמרא את הראיה מן הברייתא, סבריה - סברו בני בית המדרש,
 7 דהני תנאי שברייטא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי
 8 שמחייב בו בשכחה ברבי יהודה סבירא להו, דאמר, 'בשדה' פ'טו
 9 למטון שאין נוהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את
 10 העומר התחתון בדין שכחה. מאי לאו בהא קא מיפלגי תנא קמא
 11 ורבי שמעון בן יהודה, דמר - רבי שמעון בן יהודה שפטר סבר,
 12 שגם כשההטמנה היא באופן של מין במינו כמו בענייננו שהעומר
 13 התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, הוי בכך טמון ואינו
 14 נוהג בו דין שכחה. ומר - תנא קמא שמחייב סבר, שכשההטמנה
 15 היא באופן של מין במינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכך לא הוי
 16 טמון ונוהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי,
 17 האם סברת מין במינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא,
 18 נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.
 19 דוחה הגמרא, לא, אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא
 20 ורבי שמעון, אלא אי ברבי יהודה היה סבירא להו שפטר בעומר
 21 טמון, דכובלי עלמא היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של מין
 22 במינו הוי טמון ולא היה חל עליו דין שכחה. והכא בברייתא זו,
 23 חכמים ורבי שמעון בן יהודה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן
 24 קמיפלגי, דרבנן שאמרו שיש לתחתון דין שכחה סוברים ברבנן
 25 שמחייבים את העומר הטמון. ורבי שמעון בן יהודה שאמר שאין
 26 לתחתון דין שכחה סבר ברבי יהודה שפטר את העומר הטמון.
 27 מקשה הגמרא, אי הכי שרבנן שברייטא מחייבים בדין שכחה בכל
 28 עומר טמון, מאי אידיא שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן
 29 שהניח את העומר על גבי עומר חבירו שבכך יש מקום לומר שאין
 30 לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדבריך אפילו
 31 אם טמנו ממש בעפר ובצורד נמי מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא,
 32 אין הכי נמי יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר
 33 או בצורד, ולדודיעך כחו דרבי יהודה דאמר אפילו מין במינו הוי
 34 טמון ואין נוהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשנטמן
 35 תחת עומר חבירו.
 36 תנו רבנן, נאמר בפסוק שנמצא 'חלל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל,
 37 ולא כשנמצא הנוק. וכמו כן 'חלל' משמעו שכבר הרוג ולא
 38 כשנמצא מפרפר. נאמר 'באדמה' ולא כשנמצא טמון בגל. נאמר
 39 'נופל' ולא כשנמצא תלוי באילן. נאמר 'בשדה' ולא כשנמצא צף
 40 על פני המים. רבי אליעזר אומר, בכולן - בכל מצב שנמצא, בין
 41 אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, אם היה חלל - הרוג במכת
 42 חרב עורפין.
 43 תניא, אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר,
 44 אי אתה מודה שאם היה הנוק מוטל באשפה, שאין עורפין
 45 עליו, שכוין שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרוי חלל, אלמא גם
 46 לדבריך דורשים 'חלל' ולא הנוק, הכא נמי תדרוש 'באדמה' ולא
 47 טמון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על גבי מים,
 48 ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. אומרת הגמרא, ורבי אליעזר
 49 שדורש רק את 'חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי 'חלל'
 50 יתירא כתיב בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט
 51 חנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה
 52 לא משמע לו למעט.

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

נתמעטה מכאן, ולמדה מגזרה שזה מעגלה שאף שאר עבודות
 פוסלות בה.
 מקשה הגמרא, כיצד אמרת ש'בה' שבעגלה הוצרך למעט שאין
 עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה,
 הרי איבא למיפרך על הקל וחומר, מה לעגלה שלכך פוסלת בה
 עבודה, שחמורה היא בכך שכן שנים פוסלות בה, שהרי אינה
 קרויה עגלה אלא בת שנתה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין
 השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל
 וחומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר
 עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות
 בפרה. מתרצת הגמרא, אטו קדשים מי ליבא דפסלי בהו שנים
 - וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים
 שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחטאת שנאמר בהם 'בן שנתו, כי
 איצטרך קרא שנאמר בעגלה 'בה', להנהך קדשים דפסלה בהו
 שנים שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה,
 הואיל ואין בהם פירכא זו של פסול שנים, ולכך ניתן לומר ש'בה'
 זה ממעט רק קדשים ולא פרה.
 מקשה הגמרא, וקדשים, מה דלא פסלה בהו עבודה, וכי מהבא
 נפקא מהמיעוט 'בה', הרי מהתם נפקא, ממה שנאמר בפרשת
 מומין, 'עודת או שבור או תרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא
 תקריבו אלה לה', ומהמלה 'אלה' מדוייק, שרק אלה שהם מומין
 אי אהת מקריב, אבל אהת מקריב קדשים שנגעבה בהו עבודה,
 ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת
 הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תקריבו אלה', עדיין איצטרך למעט
 זאת מ'בה', שאלו נאמר רק 'לא תקריבו אלה, סלקא דעתך
 אמינא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הני מילי היבא דעבד
 בהו עבודת היתר, אבל עבד בהם עבודת איסור כגון שעבד בהם
 בשבת, או שחרש בכלאים של שור וחמור, אימא ליתסרו להקרבא,
 לכך צריכא למעט זאת גם מ'בה'.
 מקשה הגמרא, והא נמי כשעבד בהם עבודת איסור, הרי מהבא
 נפקא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, 'ומיד בן נכר לא תקריבו
 את לחם אלהיכם מכל אלה', וגם כאן מדוייק מהמלה 'אלה', שרק
 אלה שהם מומין אי אהת מקריב, אבל אהת מקריב קדשים
 שנגעבה בהו עבודה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש
 את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה'
 שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה,
 ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים
 בפרשת מומין, עדיין איצטרך למעט זאת מ'בה', שאלו לא נאמרו
 אלא פסוקים אלו, סלקא דעתך אמינא, שמה שאין עבודה פוסלת
 בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הני מילי, היבא דעבד
 בהו בשחן חולין, אבל אם עבד בהו בשחן קדשים, אימא ליתסרו
 בכך מהקרבא, לכך צריכא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה
 נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם
 שאר עבודות בפרה.
 גופא, אמר רב יהודה אמר רב, הניח עליה - על פרה אדומה
 עודה - אגודה של שקין, פסולה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה
 לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן
 כתוב בה 'אשר לא עלה עליה, ובעגלה הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 עד שתמשוך את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.

והכהנים אומרים, "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" ואל תתן
 דם נקי בקרב עמך ישראל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדרם',
 לא היו צריכין לומר "ונכפר להם הדרם", שאין זה בכלל האמירה,
 אלא רוח הקודש מבשרתן ואמרת בתורה, אימתי שתעשו ככה
 הדרם מתכפר להם.
 נמרא, שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, ויהא
 מום פוסל בעגלה מקל וחומר, ומה פרה אדומה שאין השנים
 פוסלות בה שהרי אין שיעור לשנותיה, מום פוסל בה שהרי נאמר
 בה 'אשר אין בה מום', עגלה ששנים פוסלות בה שהרי אין קרויה
 עגלה אלא עד בת שנה, אינו דין שיהא מום פוסל בה. מתרצת
 הגמרא, שאני התם לענין מום שחלוקה בו עגלה מפרה, דאמר קרא
 בפרה, 'אשר אין בה מום', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בה מום
 פוסל, ואין מום פוסל בעגלה והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר.
 מקשה הגמרא, אלא מעתה ש'בה' משמע מיעוט, לא יהו שאר
 עבודות מלבד עלה עליה עול פוסלות בה - בפרה, אלקמה אמר
 רבי יהודה אמר רב, הניח עליה - על פרה אדומה עודה - אגודה
 של שקין פסולה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין
 פרה די בעליית המשא עליה כדי לפוסלה, שכן כתוב בה 'אשר לא
 עלה עליה, ובעגלה אינה נפסלת במלאכת משא עד שתמשוך את
 המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שזה
 פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא
 עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלקמן
 בברייתא, ולדברייך שאמרת ש'בה' שבפרה מוציא מקל וחומר
 לעגלה, נאמר גם ש'בה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה',
 יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר
 עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה
 בה שאר עבודות.
 מתרצת הגמרא, שאני פרה שמה שאר עבודות פוסלות בה, אינו
 משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דילפינן בגזרה שזה 'עול'
 'עול' פרה מעגלה, שכשם שבעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך
 פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגזרה שזה,
 הרי הוא כאילו מפורש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של
 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך,
 עגלה נמי מדוע אין המום פוסל בה, תיתי גם היא בגזרה שזה 'עול'
 'עול' מפרה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך יפסול בעגלה.
 מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגזרה שזה זו לענין מום, כי הא
 מיעט דהמבא בפרה 'בה', לומר שאין המום פוסל אלא בה ולא
 בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות בפרה,
 אמרת שלמדים מגזרה שזה לפסול שאר עבודות, הרי בעגלה נמי
 בתויב 'בה', ונאמר שאין ללמוד גזרה שזה לענין שאר עבודות, כיון
 שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא
 בפרה.
 מתרצת הגמרא, והוא - המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה
 פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא
 מיבעי ליה למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה, שלולא
 מיעוט זה, סלקא דעתך אמינא לית קדשים פקל וחומר מעגלה
 שתפסול בהם עבודה, ומה עגלה שקלה היא שאין מום פוסל בה,
 עבודה פוסלת בה, קדשים שחמורים הם שמום פוסלת בהו, אינו
 דין שצטרך פוסלת בהו, ולכך הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד א

רש"י

1 והתנינן אומרים. בדתביב לעיל ונגשו ההקנים בני לוי ולא פרש על מה הם נגשיים. ולא
 2 היו צריכים לומר ונפטר להם היום. כלומר דכתיב בקרא לאו אוענו ואמרנו קאי
 3 ויהא אף זה בכלל אמירה, אלא מלתא באנפי נפשיה היא, שרוח הקדש בשר את
 4 ישראל ע"י משה רבינו לכשיגעו בן ונפטר להם היום. גמ' עגלה. בת שנתה היא ואם
 5 עברה שנתה פסולה, דכל מקום שנאמר בתורה
 6 עגל סתם בן שנה הוא. דיליף מועגל וכבש בני
 7 שנה: פרה ארצה. אין שעור לשנותיה: מום
 8 פוסל בה. דכתיב בפרה ארמה אין בה מום
 9 (מוקד יט) בה. מעוט: אלא מעתה. דכל היבא
 10 דכתב בה מעוטא אלא ואלא גמרינן מניה בכל
 11 חומר: לא יהו שאר עבודות פוסלות. בפרה,
 12 דהא על בלבד כתיב בה אלא דגמר לה בקי
 13 ומעגלה דכתיב (ויק"ט כו) אשר לא עבד בה כל
 14 עבודות במשמע, ואי בה מעוטא לא נגמר מניה:
 15 אלקה אמר רב יהודה תנית. על פרה עודה של
 16 שקין אגדה של שקין פסולה ואע"ג דלאו על
 17 הוא ובעליה לחודיה מיפסלא בדתביב בפרה
 18 במלאכת על האמירה בה אשר לא עלה
 19 בעליה לחודה ואפלו שלא משכה: ובעגלה עד
 20 שתמשוך. שתלטלל המשא מעט, דבעגלה כתיב
 21 אשר לא משכה, ולקמן פריך בין דשאר
 22 עבודות בפרה לא כתיבי ומעגלה ילפינן אמאי
 23 מיפסל בעגלה לחודה דשאר משאוי שאינו על
 24 ממש. מי"מ שמע מנה דגמר פרה מעגלה בקי
 25 בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מעוטא: שאני
 26 פרה דילפינן על על. ובין דגורה שנה מכה
 27 היא וזה ליה כמאן דכתיב בגופה, ומעוטא דבה
 28 דרש ליה לדרשא אחרניא כדלקמן. עגלה נמי
 29 תיתי על על ספרה. למונן למעוטי קדשים ולא
 30 פסלה בהו עבודה. מהקרבן, אבל פרה לא

1 והתנינן אומרים: "כפר לעמוד ישראל אשר פדית ה'
 2 ואל תמן דם נקי בקרב עמך ישראל". לא היו צריכין
 3 לומר "ונפטר להם היום" אלא רוח הקודש מבשרתנו:
 4 אימתי שתעשו ככה היום מתכפר להם: גמ'
 5 ויהא מום פוסל בעגלה, מקל וחומר? ומה פרה שאין
 6 השנים פוסלות בה, מום פוסל בה. עגלה ששנים
 7 פוסלות בה, אינו דין שיהא מום פוסל בה? שאני
 8 ההם, דאמר קרא: "אשר אין בה מום" בה מום פוסל,
 9 ואין מום פוסל בעגלה. אלא מעתה, לא יהו שאר
 10 עבודות פוסלות בה? אלקה אמר רב יהודה אמר
 11 רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה, ובעגלה עד
 12 שתמשוך? שאני פרה, דילפינן "על" "על" מעגלה.
 13 עגלה נמי, תיתי "על" "על" מפרה? הא מיעט רחמנא
 14 "בה". בעגלה נמי כתיב "בה"? ההוא מיבעי ליה,
 15 למעוטי קדשים ולא פסלה בהו עבודה. סלקא דעתך
 16 אמינא, ליתי בקל וחומר מעגלה ומה עגלה, שאין מום
 17 פוסל בה, עבודה פוסלת בה. קדשים שמום פוסל
 18 בהן, אינו דין שעבודה פוסלת בהן? איכא למיפרך מה
 19 לעגלה, שכן שנים פוסלות בה. אפנו קדשים, מי ליכא
 20 דפסלי בהו שנים? כי איצטריך קרא, להניד קדשים
 21 דפסלה בהו שנים. וקדשים ולא פסלה בהו עבודה

22 מהכא נפקא? מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב,
 23 אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה! איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן עבודת היתר, אבל
 24 עבודת איסור אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהכא נפקא "ומנד בן גבר לא תקריבו את להם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי
 25 אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה. איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן פשהן
 26 חולין, אבל עבד בהן פשהן קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה,
 27 ובעגלה עד שתמשוך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר
 28 עבודות פוסלות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פוסל בה? ואם נפשך לומר: לומר: נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 29 "על" מה להלן שאר עבודות פוסלות בה, אף פאן שאר עבודות פוסלות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך,
 30 מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה, אי נמי קדשים יוכיחו, שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן, נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 31 "על", מה להלן שאר עבודות, אף פאן שאר עבודות. וממקום שבאתה, מה להלן עד שתמשוך, אף פאן עד שתמשוך. תנאי היא,
 32 דאיכא דמיתתי לה מעגלה, איכא דמיתתי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? תלמוד לומר:
 33 "אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.
 34 שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עלה עליה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה
 35 שבפרט, עול אין, מידה אחרניא לא?! "אשר" רבויא הוא. ותניא נמי גבי עגלה פי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות
 36 מניין? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא
 37 בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עבד בה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל
 38 אלא מה שבפרט: עול אין, מידה אחרניא לא?! "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה?
 39 אמר לי: כמלא עול. איבעיא להו, לארבו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמויה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן
 40 משיכת עול לרחבו טפה. ולמיא טפח? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? לביקח ומכר. אמר ר'
 41 יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויערף במקום
 42 שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פרה ורביה, אלא מעתה זקן ופרים, הכי נמי
 43 דלא ערפינן? אלא מצות: ומורידין אותה אל נחל איתן. "איתן" כמשמעו, קשה: תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר:
 44 "איתן"

22 מהכא נפקא? מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב,
 23 אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה! איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן עבודת היתר, אבל
 24 עבודת איסור אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהכא נפקא "ומנד בן גבר לא תקריבו את להם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי
 25 אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה. איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היבא דעבד בהן פשהן
 26 חולין, אבל עבד בהן פשהן קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה,
 27 ובעגלה עד שתמשוך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר
 28 עבודות פוסלות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פוסל בה? ואם נפשך לומר: לומר: נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 29 "על" מה להלן שאר עבודות פוסלות בה, אף פאן שאר עבודות פוסלות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך,
 30 מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה, אי נמי קדשים יוכיחו, שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן, נאמר פאן "על" ונאמר להלן
 31 "על", מה להלן שאר עבודות, אף פאן שאר עבודות. וממקום שבאתה, מה להלן עד שתמשוך, אף פאן עד שתמשוך. תנאי היא,
 32 דאיכא דמיתתי לה מעגלה, איכא דמיתתי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? תלמוד לומר:
 33 "אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.
 34 שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עלה עליה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה
 35 שבפרט, עול אין, מידה אחרניא לא?! "אשר" רבויא הוא. ותניא נמי גבי עגלה פי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות
 36 מניין? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם פן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא
 37 בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עבד בה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל
 38 אלא מה שבפרט: עול אין, מידה אחרניא לא?! "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה?
 39 אמר לי: כמלא עול. איבעיא להו, לארבו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמויה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן
 40 משיכת עול לרחבו טפה. ולמיא טפח? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? לביקח ומכר. אמר ר'
 41 יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות, ויערף במקום
 42 שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פרה ורביה, אלא מעתה זקן ופרים, הכי נמי
 43 דלא ערפינן? אלא מצות: ומורידין אותה אל נחל איתן. "איתן" כמשמעו, קשה: תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר:
 44 "איתן"

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מו עמוד ב

רש"י

תוספות

17 שגאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי ועלמיה הוא: שלא דבר בפיו. דלא כתיב אלא
 18 ויראם באצבעו או בעקמיונות שפתים כדלקמן. ויזערו. כדאמרינן שאין מלאך המות
 19 שולט בהם: שלוחו פרעה. כדכתיב ויצו עליו פרעה אנשים ויחלו אתו: אינו נזקק. אותו
 20 היוצא לדרך: עד עבודה של עיר. שהוא יוצא ממנה. והוא בבית החיצון שבתוך שבעים
 21 אמה ושירים לבתי העיר: כי ציניתא דבבל.
 22 מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו עני הר הכרמל
 23 וקפי דף כע: לא נתישב. והינו לא ישוב אדם שם,
 24 לא גור אדם הראשון ישוב שם, והינו דאמרי
 25 אינשי איתגהו משני אדם הראשון, שגור עליו
 26 אדם הראשון ישוב דקלים ולא ישוב אחר:
 27 שהקרתה עליו את הפקום. ששקיהו הפנים
 28 הרעים היתה פרנסתו לקביא מים ולמבוא:
 29 מקטני אמנה. שהיו דוגמים שפסקה פרנסתם
 30 בשביל שנתפאו המים: ודלקא. קטנים ממש הו
 31 ועל שם מקומם נקראו נגרים שקיהו מן נערין:
 32 הקא מפרש מקומן יריחו:
 ליהו

1 איתן מושבך ושום בפלע קנה. אלקא איתן הוא סלע: מוסרי ארין. הם הרים. וכל הר של
 2 אבנים הוא: שהוא יסו. ולא שהובא קרקעיתו מתוך מוקדע אחרית: גוי בעולם הוא.
 3 הינו יסו: מהפאת עוף. כדכתיב בה ממול ערפו ונקב ס': כלי אלקא לא פליגי. דהא כתיב
 4 ולא יזרע משמע להבא. מדלא כתיב ואשר לא יזרע דהו משמע לשעבר: מי כתיב ולא
 5 יעבר. אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבר בו
 6 הוה משמע להבא, אבל השתא דכתיב ואשר
 7 לא יעבר משמע לשעבר, דאשר לאו לשון
 8 צוואה הוא: אשר לשעבר משמע. אינו דלא
 9 יעבר להבא משמע. הני מלי בקלאו אשר. אבל
 10 השתא דכתיב אשר על כרחך מוכח עלה
 11 דלשעבר הוא: רבויא הוא. לא בא אלא לרבות
 12 כל עבודות כדלקמן דלא תרשיה בכלל ופרט:
 13 בופין ללויה. בופין את מי שאינו רוצה ללוות
 14 את חברו לדרך שלחה: ונקרא שמה לו. סיפיה
 15 הדקא. היא שמה עד היום הזה. ומניה נליף דלא
 16 נתבלבלה ולא הרבה. כדאמרינן כל מקום

11 יעבר? ור' יאשיה: "אשר" לשעבר משמע, ור' יונתן: "אשר" רבויא הוא: ומותר לפרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו רבנן:
 12 "אשר לא יעבר בו ולא יזרע" אין לי אלא וירעה, שאר עבודות מניין? תלמוד לומר: "אשר לא יעבר בו" מפל מקום. אם כן, מה
 13 תלמוד לומר "ולא יזרע"? לומר לך: מה וירעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהיא בגופה של קרקע. וצא סריקת פשתן
 14 וניקור אבנים, שאינן בגופה של קרקע. ואימא "אשר לא יעבר בו" כלל, "ולא יזרע" פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט;
 15 וירעה אין מידי אחרת לא! "אשר" רבויא הוא: זקני העיר רוחצין ידיהו כו' כו'. תנו רבנן, "וכל זקני העיר ההיא הקרבים אל החלל
 16 וירצו את ידיהם על העגלה הערופה כנחל" שאין תלמוד לומר "הערופה", ומה תלמוד לומר "הערופה"? על מקום ערופתה של
 17 עגלה. "ואמרו ידיו לא שפכו את הדם הזה ועיניו לא ראו", וכי על לבנו עלתה שביט דין שופכין דמים? אלא, לא בא לירינו
 18 ופטרנהו בלא מונות ולא ראיהו והתנהו בלא לוויה. תנאי, היה ר' מאיר אומר: בופין ללויה, ששכר הלוויה אין לה שיעור, שגאמר:
 19 "ויראו השמים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד", וכתיב: "ויראם את מבוא העיר". ומה
 20 חסד עשו עמו? שכל אותה העיר הרגו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו. "ויילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
 21 הוא שמה עד היום הזה" תנאי: היא לו שצובעין בה תכלת, היא לו שפא סנחריב ולא בלבנה, נבוכדנצר ולא החריבה, ואף מלאך
 22 המות אין לו רשות לעבור בה. אלא זקנים שבה, בזמן שדעתן קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה והן מתים. והלא דברים כל וחומר:
 23 ומה פנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. מי שעושה לוויה ברגליו, על אחת כמה
 24 וכמה. כמה הראה להם? חזקיה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תנאי פותיה דרבי יוחנן: בשביל שפנעני
 25 זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. אמר ר' יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לוויה, גמסוק בתורה,
 26 שגאמר: "כי לזית הן הם לראשך וענקים לגרונך". ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה לאברהם, שגאמר:
 27 "ויצו עליו פרעה אנשים" וגו' נשמעבר בכניו ארבע מאות שנה שגאמר: "ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה". אמר רב יהודה
 28 אמר רב: כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו ניוזק. רבינא אלויה לרביא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לדידה הויקא
 29 ואיתציל. תנו רבנן: הרב לתלמיד, עד עבודה של עיר. חבר לחבר, עד תחום שבת. תלמיד לרב, אין לו שיעור. וכמה? אמר רב
 30 ששת: עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מוכחק, אבל רבו מוכחק שלשה פרסאות. רב כהנא אלויה לרב שמי בר אשי מפום
 31 נהרא עד בי ציניתא דבבל. כי מטו התם, אמר ליה: ודאי דאמריהו, הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתגהו. אמר ליה: אדכרתן
 32 מהתא דאמר ר' יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "בארץ לא עבר פה איש ולא ישב אדם שם" וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב? אלא,
 33 ארץ שגור עליה אדם הראשון לישוב נתישבה, ארץ שלא גור עליה אדם הראשון לא נתישבה. רב כהנא אלויה לרב אשי מההרגוניא
 34 ועד בי פיפי, ואמרי לה עד בי דורא. אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה פאליו שופד דמים, שאילמלי ליוהו
 35 אנשי וריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שגאמר: "ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ויגעים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו
 36 בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח" אמרו לו: עלה, שהקרתה עלינו את הפקום. מאי "ויגעים קטנים"? אמר ר' אלעזר שפגועים
 37 מן המצות, "קטנים" שקיהו מקטני אמנה. תנא: נגעים היו, וזבובו עצמן פקטנים. מתקף לה רב יוסף: ודלקא על שם מקומן? מי לא
 38 כתיב "וארם יצאו גדרים וישבו מארץ ישראל גערה קטנה" וקשיא לן "גערה" ו"קטנה"? ואמר ר' פדת: קטנה מן נערין. התם, לא
 39 מפרש מקומה. הקא, מפושש מקומן. "ויפן אחרי ויראם ויקללם בשם ה'" מה ראה? אמר רב: ראה ממש, כדתנאי רבן שמעון בן
 40 גמליאל אומר: כל מקום שנתנו חכמים עניניהם, או מיתה או עוני. ושמואל אמר: ראה שכולן נתעברה בהן אפן ביום הכיפורים. ור'
 41 יצחק נפקא אמר: בלורית ראה להו, פגויים. ור' יוחנן אמר: ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה. ודלקא בורעיהו ניהוה הוה,
 42 אמר ר' אלעזר: לא כם ולא בורעם עד סוף כל הדורות: "ותצאנה שתיים דבים מן העיר ותבקענה מהם ארבעים וישני ילדים"

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 את ידיהם על מקום מושבך קשה, משום ושים בפלע קנף, הרי
 2 שאתן הוא סלע, ואומר, "שמעו הרים את ריב ה' והאתנים
 3 מוסדי ארץ" הרי שההרים קרויים איתנים, וחר הוא של אבנים.
 4 אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא מקום וישן - דהיינו שמקום
 5 עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר
 6 לכאן, שנאמר בנבואת ירמיהו על בבל, "גוי איתן הוא גוי מעולם
 7 הוא", הרי שאיתן פירושו ישן.
 8 שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיין מאחוריה. אומרת הגמרא,
 9 מאי טעמא עורפים אותה במקום זה, משום שגמר בגזרה שה
 10 'עריפה' 'עריפה' מהפאת העוף שנאמר בה 'ממול עפרו', שפירושו,
 11 המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.
 12 שנינו במשנה, וקבוקמה אסור מלזרוע ומליעבד. תנו רבנן, נאמר
 13 על מקום העריפה, שהוא נחל "אשר לא יעבד בו ולא יזרע", לשון
 14 זה משמע לשעבר - שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע
 15 או נעבד בו בעבר נפסל מלערוף בו, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן
 16 אומר, לשון זה משמע להבא - שאסור לעבוד ולזרוע במקום
 17 העריפה כבא ומהלוקתה, רבא אמר, להבא - שאסור לעבוד
 18 ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, רבולי עלמא הן רבי יאשיהו
 19 ורבי יונתן לא פליגי דכתיב 'ולא יזרע' שמשמעותו להבא, כי
 20 פליגי - במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לשעבר, ובכך
 21 נחלקו, רבי יאשיהו סבר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד
 22 ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו, ומי
 23 כתיב 'ולא יעבד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר
 24 לא יעבד' נאמר, ובכנסת המלה 'אשר', אין זה לשון צוואה, אלא
 25 עובדה שכך היה. ורבי יונתן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר,
 26 כי מי כתיב 'אשר לא יעבד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד'
 27 נאמר, ו'יעבד' הוא לשון עתיד. ורבי יאשיהו משיב על כך, שאמנם
 28 ללא המלה 'אשר', לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנוסף על
 29 כך 'אשר', לשון זה לשעבר משמע. ורבי יונתן סבר שהתוספת
 30 של 'אשר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רבויא הוא לרבות
 31 את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.
 32 שנינו במשנה, ומותר לזרוע שם פשתן ולקנף שם אבנים. תנו
 33 רבנן, 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', כיון שנאמר 'ולא יזרע', אין
 34 לי לאסור בו אלא וזיעה, שאר עבודות מנין שאסורות, תלמוד
 35 לומר 'אשר לא יעבד בו', שמשמע כל העבודות מכל מקום, אם
 36 כן כיון שנאסרו כל העבודות, מה תלמוד לומר 'ולא יזרע', לומר
 37 לה, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזיעה, מה זרעה
 38 מיוחדת בכך שהיא בגופה של קרקע, אף כל עבודה שהיא
 39 בגופה של קרקע אסורה, יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן
 40 בגופה של קרקע שמתרות. מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות
 41 אסורות, ואימא 'אשר לא יעבד בו' הרי הוא כלל, 'ולא יזרע' הרי
 42 הוא פרט, והמדה היא שבמקום שיש כלל ופרט, אין בכלל אלא
 43 מה שפרט, ואם כך וזיעה אין - תהיה אסורה, מידי אחריות לא
 44 יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אשר' שנאמר כאן רבויא הוא לרבות
 45 כל העבודות.
 46 שנינו במשנה, וקני העיר רוחצין ודיהן בו. תנו רבנן, נאמר בפסוק,
 47 "ובל וקני העיר תהיה תקרובים אל החלל ורחצו את ידיהם על
 48 העגלה הערופה בנחל", שאין תלמוד לומר - שלא היה צריך
 49 לומר 'וערופה', ומה תלמוד לומר 'וערופה', שצריכים לרחוץ

51 את ידיהם על מקום עריפתה של עגלה. הברייתא ממשיכה לבאר
 52 את המשך הפסוק, 'ואמרו ודינו לא שפכו את הדם הזה וענינו
 53 לא ראו', וכי על לבנו עלתה שבית דין שופכי דמים, אלא כך
 54 פירושו, לא בא הרוג זה לדינו ופטרנוהו לדרכו בלא מזונות,
 55 שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן
 56 הבריות ומתוך כך נהרג, והו' ידינו לא שפכו, ולא ראינוהו
 57 והתנתוהו ללכת לדרכו וידינו בלא לוויה והו' וענינו לא ראו.
 58 תניא, היה רבי מאיר אומר, בית דין כופין ללויה - את מי שאינו
 59 רוצה ללוות האורח, לפי ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר
 60 בענין כיבוש העיר לח על ידי בני יוסף, 'ויראו השומרים איש יוצא
 61 מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד'
 62 וכתוב, 'ויראם את מבוא העיר', ומה חסד עשו עמו, מה שנאמר
 63 שם שכל אותה העיר הרנו לפי חרב, ואתו האיש ומשפחתו
 64 שלחו.
 65 עוד נאמר שם, 'ולך האיש ארץ חתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
 66 היא שמה עד היום הזה', תניא, אותה עיר לח שבנה אותו איש,
 67 היא העיר לזו שצובעין בה תכלת, וממה שנאמר 'היא שמה עד
 68 היום הזה' למדנו, היא לזו שבה סתתריב ולא בתכלת, אף שבכלל
 69 את כל האמות, בא נכובדנצר שהחריב את ארץ ישראל ולא
 70 החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבוד בה, אלא זכנים
 71 שבה, בזמן שדעתו קצה עליה, ויצאין חוץ לחומה והן מתים.
 72 ומעתה, והלא דברים קל וחומר, ומה פנעני זה שהראה להם את
 73 מבוא העיר, שלא דיבר בפיו לשם כך, ולא חלה ברגליו שהרי לא
 74 נאמר אלא ויראם, בשכר זאת גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל
 75 הדורות, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מי שעושה לוויה
 76 ברגליו, על אחת כמה וכמה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא,
 77 כמה הראה להם אותו כנעני את מבוא העיר, חוקה אמר, בפיו
 78 עקם להם לצד אותו מקום. רבי יוחנן אמר, באצבעו הראה להם
 79 את המקום. תניא בנתיב דרבי יוחנן, בשביל שפנעני זה הראה
 80 באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות.
 81 אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוויה, נעסוק
 82 בתורה, שנאמר על התורה שהיא לוויה, "כי לווית תן הם לראשך
 83 וענקים לנגרותיך".
 84 ואמר רבי יהושע בן לוי, בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה
 85 לאברהם, שנאמר, 'ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת
 86 אשתו ואת כל אשר לו' וגו', שנאמר שם 'וישלחו אותו' שזו היא
 87 לוויה, נשתעבד בבניו של אברהם עד ארבע מאות שנה, שנאמר
 88 "ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה".
 89 אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוח את חבירו ארבע אמות
 90 בעיר, אותו חבר אינו זיזק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע,
 91 רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לדידה
 92 הוייקא, ואיתציל - הגיע בדרך היזק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.
 93 תנו רבנן, הרב לתלמיד חייב ללוותו עד עיפוהה של עיר - עד
 94 הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 95 לבתי העיר, חבר לחבר חייב ללוותו עד סוף תחום שבת שהם
 96 אלפים אמה מחוץ לעיר, תלמיד לרב אין לו שיעור. אומרת
 97 הגמרא, וכמה חייב התלמיד ללוות את רבו, אמר רב ששתי, עד
 98 פרסה, ולא אמרן שדי בפרסה אחת אלא רבו שאינו מובחק, אבל
 99 רבו מובחק צריך ללוותו עד שלשה פרסאות.
 100 מספרת הגמרא, רב פתנא אלויה לרב שימי בר אשי רבו, מפום

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 דְּשָׁקִיל כְּכֹתוּב שֵׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שְׂבַא נִעְמָן לִפְנֵי
 2 אֲלִישֵׁעַ הָיָה אֲלִישֵׁעַ עוֹסֵק עִם תַּלְמִידוֹ וְעַם גַּחֲזִי בְּשִׁמְנֵה שְׂרָצִים
 3 שְׂהֵם אֵב הַטּוּמְאָה, וְכִשְׁלַח גַּחֲזִי כֶסֶף וּבְגָדִים, שִׁישׁ בְּהֵם כְּדִי לְקַנּוֹת
 4 כָּל דְּבָרִים הַלּוֹ, אָמַר לוֹ אֲלִישֵׁעַ, רְשָׁעִי, הִנֵּיעַ עֵת לִיבֹל שֶׁכָּר
 5 תּוֹרֵתְךָ שֶׁסָּקַת בְּסוּגִיית שִׁמְנֵה שְׂרָצִים וְכַגֵּן זֶה קְבַלְתָּ כִּשְׂעוֹר
 6 שְׂמוּנָה דְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְתִירְדָּה לְעוֹלָם הַבָּא, וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ,
 7 "וְצִרְעַת נִעְמָן תִּדְבֹּק בְּךָ וּבְנִרְעָךָ לְעוֹלָם". נֹאמַר בְּסַפֵּר מַלְכִים,
 8 "וְאַרְבָּעָה אָנָּשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים" וַיִּשְׁבוּ בִּפְתַח שַׁעַר שׁוּמְרוֹן, אָמַר
 9 רַבִּי יוֹחָנָן, אֲרַבְּעָה מְצוֹרְעִים אִלּוּ זֶה גַּחֲזִי וְשִׁלְשֵׁת בְּנָיו שֶׁנִּעְנְשׁ
 10 בְּצִרְעַת הוּא וְזֵרַעו.
 11 עוֹד מְבִיאָה הַגְּמָרָא מֵה שְׂנֵאמַר מִיד אַחַר מַעֲשֵׂה גַחֲזִי וַיְהִי לְאִישֵׁעַ
 12 דְּמִשְׁקָן, שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא, לְמָה הִלָּךְ אֲלִישֵׁעַ לְדַמְשֶׁק. אָמַר רַבִּי
 13 יוֹחָנָן, שֶׁהִלָּךְ לְהַחְזִירוֹ לְגַחֲזִי בְּתַשְׁבּוּבָה, וְלֹא חָזַר, אָמַר לוֹ אֲלִישֵׁעַ
 14 לְגַחֲזִי חֲזוֹר בְּךָ, אָמַר לוֹ גַּחֲזִי, בְּךָ מְקוֹבְלָנִי מִמֶּךָ, כָּל מִי שֶׁחֲטָא
 15 וְהִחְטִיא אֶת הַרְבִּים אִין מְסַפְּקִין בִּידוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וּמְבִאֵר
 16 הַגְּמָרָא, מֵאֵי עָבַד גַּחֲזִי לְהַחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אִיבָא דְאִמְרֵי, אִבְנֵן
 17 שׁוֹאֲבָת - שֶׁמְגַבְּהַת אֶת הַמִּתְכַּת מִן הָאֶרֶץ תִּלְחַל לוֹ לְחַמְטָת דְּרַבְעָם
 18 - לְעֵגְלֵי הַחֹבֵב שֶׁהַעֲמִיד יִרְבְּעֵם, וְהַעֲמִידוּ בֵּין שְׁמַיִם לְאָרֶץ, וְהִטְעָה
 19 בְּכַךְ אֶת הַרְבִּים שֶׁסָּבְרוּ שְׂמַאֲלִיחֵם עוֹמְדִים. וְאִיבָא דְאִמְרֵי, אִבְנֵן
 20 חֶקֶק לֵה אֶפּוּמָה - עַל פִּיהַ שֶׁל חֲטָא תִּרְבְּעֵם, וְהִתְהַה אֶזְמִירָת אִבְנֵי
 21 וְלֹא יִתְהַה לָךְ, וְהִטְעָה בְּכַךְ אֶת הַרְבִּים שֶׁסָּבְרוּ שְׂמַאֲלִיחֵה מְדַבְּרָת.
 22 וְאִיבָא דְאִמְרֵי, שֶׁבְּכַךְ חֲטִיטָא גַּחֲזִי אֶת הַרְבִּים, שְׂכַל עוֹד הָיָה אֲצֵל
 23 אֲלִישֵׁעַ רַבִּינָן דְּחָה מְקַמְיָה - הָיָה דוּחָה אֶת הַתַּלְמִידִים מִלְּבוֹא
 24 לְלַמּוֹד לִפְנֵי אֲלִישֵׁעַ, דְּבִתְיָב מִיד אַחַר שְׂגוּרָשׁ גַּחֲזִי "וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי
 25 הַנְּבִיאִים אֵל אֲלִישֵׁעַ הִנֵּה נָא הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם
 26 לְפָנֶיךָ צָר מִמֶּנּוּ", מְכַלֵּל דְּעַר הָאִידִנָּא לֹא הוּוֹה דְּחִיק - מִשְׁמַע
 27 מִכֶּךָ, שַׁעַד עֵתָה לֹא הָיָה הַמְּקוֹם דְּחוּק, מִשׁוּם שַׁעֲתָה כְּשֶׁהִלָּךְ גַּחֲזִי,
 28 נִסְפּוּ הַתַּלְמִידִים.
 29 אֹמֶרֶת הַגְּמָרָא, יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרֻחִיהַ שְׂאֻמְרֵנוּ לְעִיל שְׂדָחָה אֶת אַחַד
 30 מִתַּלְמִידָיו בְּשֵׁתֵי יָדַיִם מֵאֵי הָיָא, בְּדִתְהוֹ קָא קְמִיל וַיֵּנְאֵי מְלָכָא
 31 לְרַבָּנָן - כְּשֶׁהֲרַג יֵנְאֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂמַעוֹן בֶּן שְׂמִיחָה
 32 אֶטְמִינְהוּ אַחְתִּיחָה - אַחֲרוֹתָה שֶׁל שְׂמַעוֹן בֶּן שֵׁטָח, שְׂדִיתָה אֲשֶׁרֹתָ שֶׁל
 33 יֵנְאֵי הַמֶּלֶךְ הַחֲבִיאָה אוֹתוֹ וְכַךְ נִיצַל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרֻחִיהַ נִיצַל גַּם
 34 הוּא, שְׂבֹאוֹתָהּ שַׁעַה אֲזוּל עָרַק - בְּרַח לְאַלְכְּסַנְדְּרִיאֵי שֶׁל מְצָרִים, כִּי
 35 הָיָה שְׂלָמָא - כְּשֶׁהַשְּׁלֵמִים יֵנְאֵי הַמֶּלֶךְ עִם הַחֲכָמִים, שֶׁלַּח לִיָּה שְׂמַעוֹן
 36 בֶּן שְׂמִיחָה אֲגָרַת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה רַבּוֹ, וְכַךְ כָּתַב לוֹ מְנִי - מִמֶּנִּי
 37 וַיִּשְׁלִים עִיר תְּקוּדֵשׁ, שְׁלוּחָה אֲגָרַת לָךְ אֶלְכְּסַנְדְּרִיאֵי שֶׁל מְצָרִים
 38 אַחֲרוֹתֵי, כְּעָלִי - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה שְׂהוּא נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׂרָוִי
 39 בְּתוֹכָךְ, וַאֲנִי יוֹשְׁבֵת שׁוּמְקָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה כְּשֶׁקִּיבַל
 40 הָאֲגָרַת, שְׂמַע מִינָהּ מְדַבְּרִים אֵלָיו, הָיָה לִיָּה שְׂלָמָא - כְּבַר יֵשׁ שְׁלוֹם
 41 לְחַכְמַיִם, וְעָלִי לְשׁוֹב. כִּי אֶתָּא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶקְלַע לְהַחֲוֹא
 42 אוֹשְׁפִיּוֹ - נוֹדֵמָן לְאֲכַסְנִיא אַחַת, קָם קְמִיָּהוּ בִּיקְרָא שְׂפִיר - קָם
 43 בְּעַל אֲכַסְנִיא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה וְתַלְמִידָיו כְּכַבּוֹד רַאוּ, עָבְרִי
 44 לִיָּה יְקָרָא מְטוֹבָא - וְעַשׂוֹ לוֹ כְּבוֹד הַרְבֵּה, וְהִיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה
 45 וְקָא מְשַׁתְּבַּח בְּאֲכַסְנִיא זוֹ, כְּפָתָה נָאֵה אֶכְסְנִיא זוֹ שֶׁמְכַבֵּדַת אֶת
 46 הַחֲכָמִים, אָמַר לִיָּה אַחַד מִתַּלְמִידָיו, רַבִּי, עֵינֵיהַ שֶׁל בַּעֲלָת
 47 הָאֲכַסְנִיא מְרֻמּוֹת - עֵגּוּלוֹת וַאֲנִין נְאוּת, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 48 פְּרַחִיָה, רְשָׁעִי, כְּכֶךָ אֶתָּה עוֹסֵק, אֲפִיק אֲרִבַּע מָאָה שְׂפָרִי וְשִׁמְתִּיהַ
 49 - הוֹצִיאָ אֲרַבְּעָה מֵאוֹת שׁוֹפְרוֹת וְנִידְהוּ, כָּל יוֹמָא אֶתָּא לְקַמְיָה אוֹתוֹ
 50 תַּלְמִיד לְהַתִּיר לוֹ נִידְוִיהוּ, וְלֹא קָבְלָהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹמָא חַד הָיָה רַבִּי

1 רַב וְשִׁמְוֵאל נִחְלְקוּ בִּמְעַשֵׂה זֶה כִּיִּצַד נִעְשָׂה, חַד אָמַר, שֶׁנִּעְשָׂה בוֹ
 2 רַק גַּם אַחַד, וְחַד אָמַר שֶׁנִּעְשָׂה בוֹ גַּם בְּתוֹךְ גַּם. וּמְבִאֵרֶת הַגְּמָרָא,
 3 מֵאֵן דְּאָמַר גַּם אַחַד סָבַר, יַעַר הָיָה שֵׁם מְכַבֵּר, דּוּבִים לֹא הָיוּ בוֹ,
 4 וְנִעְשָׂה נִס וּבֹאוֹ דּוּבִים. מֵאֵן דְּאָמַר שֶׁנִּעְשָׂה גַּם בְּתוֹךְ גַּם סָבַר, לֹא
 5 יַעַר הָיָה שֵׁם וְלֹא דּוּבִים הָיוּ, וְנִעְשָׂה נִס וְנִחַיָּה שֵׁם יַעַר, וְעוֹד נִס,
 6 שְׂהִיו בוֹ דּוּבִים. שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא, אִם לֹא הָיָה שֵׁם יַעַר, לְשֵׁם מֵה הָיָה
 7 צִירָךְ לִנְס זֶה, וְלִיָּהוּי רַק דּוּבִים וְלֹא לִיָּהוּי יַעַר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא,
 8 מִשׁוּם דְּבַעֲיָי - יִרְאִים הַדּוּבִים וַאֲנִים מְזִיקִים כְּשֶׁאֵין לְהֵם יַעַר
 9 לְהַסְתֵּר בוֹ, וְלִכְךָ הוֹצִרְכוּ שְׁנֵי נִסִּים.
 10 אָמַר רַבִּי חֲנִינְא, בְּשִׁבְלֵי אֲרַבְעִים יוֹשְׁנִים קְרִבְנוֹת שֶׁהַקְּרִיב בְּלֶךְ
 11 מְלֶךְ מוֹאָב כְּשֶׁבָא בְּלַעַם לְקַלַּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עֲלָתָה בִּידוֹ לְקַלְלֵם,
 12 עֲלָה בִּידוֹ זֹאת שֶׁתְּחַוֵּל עֲלֵיהֶם קִלְלַת אֲלִישֵׁעַ, וְעַל יְדֵי כֵךְ הוֹבְקָעוּ
 13 מִיִּשְׂרָאֵל אֲרַבְעִים יוֹשְׁנִים לְיָדִים כְּמִסְפַּר קְרִבְנוֹתָיו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא,
 14 אֵינִי - וְכִי זֶה הָיָה שְׂכָרוֹ, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק
 15 אֲדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא לְשִׁמְיָה, שְׂמַתוֹךְ שְׂלֵא
 16 לְשִׁמְיָה בָּא לְשִׁמְיָה, שְׂבַשְׁבַּר אֲרַבְעִים יוֹשְׁנִים קְרִבְנוֹת שֶׁהַקְּרִיב
 17 בְּלֶךְ מְלֶךְ מוֹאָב לְמֵרוֹת שְׂלֵא הִיתָה כּוֹנְתוֹ לְמַצּוֹה, אִלָּא לְקַבַּל
 18 רְשׁוֹת לְקַלַּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֶה וְצָתָה מְמַנּוּ רוּת הַמּוֹאבִיָּה, שְׂיָצֵא
 19 מִמֶּנָּה שְׂלֵמָה, שְׂכָתוֹב כִּיָּה "אֶלֶף עוֹלוֹת יַעֲלָה שְׂלֵמָה", וְאָמַר רַבִּי
 20 יוֹסִי בֶּן חוּנִי, שְׂאֵבַךְ כֶּךָ הוּא, כִּי רוּת בְּתוֹךְ שֶׁל עֵגְלוֹן בְּנּוֹ שֶׁל בְּלֶךְ
 21 הַתְּרָה, הָרִי שֶׁסָּבַר אַחֲרָה הָיָה לוֹ עַל קְרִבְנוֹתָיו. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא,
 22 לְמֵרוֹת שֶׁסָּבְרוּ הָיָה שִׁיזָאָה מִמֶּנָּה רוּת, כְּכֶךָ לֹא הִגִּיעַ לְשְׂכָרוֹ, שְׂהָרִי
 23 תְּאוֹתוֹ מִיָּהָא עַל יְדֵי קְרִבְנוֹת אִלּוּ לְקַלְלָתָהּ הָיוּ - שׁוֹיבֵל לְקַלַּל אֶת
 24 יִשְׂרָאֵל, וְעֲלָתָה זֹאת בִּידוֹ בְּתִינוּקוֹת אִלּוּ.
 25 הַגְּמָרָא חוֹרֶת לְעַנְיָן אֲלִישֵׁעַ, שְׂבַא לִירִיחוֹ כְּדִי לְרַפָּא אֶת הַמַּיִם שְׂבָה.
 26 נֹאמַר שֵׁם, "וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֵל אֲלִישֵׁעַ הִנֵּה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר
 27 מוֹט כְּפֹאֶשֶׁר אֲדִנִי רוּאָה וְהַמַּיִם רַעִים וְהָאֶרֶץ מְשַׁכֵּלֶת" וַיְגַ' וְתַמְנָה
 28 הַגְּמָרָא, וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רַעִים וְאֶרֶץ מְשַׁכֵּלֶת, אֶלָּא מַה מְטוֹבְתָה.
 29 אָמַר רַבִּי חֲנִינְי, אֲפִילוֹ מְקוֹם רַע, בְּעֵינֵי יוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם טוֹב הוּא, כִּי חֵן
 30 מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.
 31 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׂלֵשָׁה מִינֵי חֵינוֹת הֵן שְׂבָהֶם גַּם דְּבַר גְּרוּעַ נְרָאָה
 32 לוֹ טוֹב, חֵן מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, חֵן אִשָּׁה עַל בְּעָלָהּ, חֵן מְקָח עַל
 33 מְקָחוֹ וְלוֹקְחוֹ.
 34 חֲנִינְי רַבָּנָן, שְׂלֵשָׁה חֵלָאִין חֵלָה אֲלִישֵׁעַ, אַחַד בְּעוֹן שְׂנִיחָה דּוּבִים
 35 בְּתִינוּקוֹת, וְאַחַד בְּעַבּוֹר שְׂדַחְפּוֹ לְגַחֲזִי וְגֵרָשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּשֵׁתֵי יָדַיִם,
 36 כְּפִי שִׁתְּבָאָר בְּהַמְשַׁךְ, וְאַחַד שְׂמַת בּוֹ, שְׂנַאֲמַר, "וְאֲלִישֵׁעַ חֵלָה אֶת
 37 חֵלְיוֹ אֲשֶׁר יִמּוֹת בּוֹ", הָרִי שְׁלֵשָׁה חֵלָאִים אֲמוּרִים, 'חֵלָה', 'אֶת חֵלְיוֹ',
 38 וְאֲשֶׁר יִמּוֹת בּוֹ'.
 39 חֲנִינְי רַבָּנָן, לְעוֹלָם תְּהָא שְׂמַאֲלֵי שֶׁל אֲדָם דְּחָה אֶת חֲחוּטָא וַיְמִין
 40 מְקַרְבָּת אוֹתוֹ, לֹא בְּאֲלִישֵׁעַ שְׂדַחְפּוֹ לְגַחֲזִי בְּשֵׁתֵי יָדָיו, וְלֹא
 41 בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחִיָה שְׂדַחְפּוֹ לְאַחַד מִתַּלְמִידָיו בְּשֵׁתֵי יָדָיו.
 42 מְבִאֵרֶת הַגְּמָרָא, אֲלִישֵׁעַ מֵאֵי הָיָא, דְּבִתְיָב בְּשַׁעַה שְׂרִיפָא אֲלִישֵׁעַ
 43 אֶת נַעֲמָן שַׂר צָבָא אֲרָם מְצַרְעָתוֹ, וְסִרִּב לְקַבַּל מִמֶּנּוּ כָּל מַתָּן, הִלָּךְ
 44 אַחֲרוּי גַּחֲזִי מִשְׂרָתוֹ וּבְקַשׁ מִמֶּנּוּ כְּכַר כֶּסֶף וְשֵׁתֵי חֲלִיפּוֹת, "וַיֹּאמְרֵי
 45 נִעְמָן הוֹאֵל קַח בְּכָרִים" וְנִתְּן לְגַחֲזִי שְׁתֵי כְּכּוֹרוֹת כֶּסֶף, וְשֵׁתֵי חֲלִיפּוֹת
 46 בְּגָדִים, וְבִתְיָב כְּשֶׁשָׁב אֶל אֲלִישֵׁעַ, הוֹכִיחוּ אֲלִישֵׁעַ "וַיֹּאמְרֵי אֵלָיו לֹא
 47 לְכִי הִלָּךְ בְּאִשְׁרֵי הַפֶּךָ אִישׁ מְעַל מְרַבְּבוֹתָ לְקַרְאֲתָךְ הָעֵת לְקַחַת
 48 אֶת הַכֶּסֶף וְלְקַחַת בְּגָדִים וְיִתִּים וּבְכָרִים וְצֵאן וּבְכָר וְעָבְדִים
 49 וְשִׁפְחוֹת" הָרִי שְׂמוּנָה דְּבָרִים הוֹכְרוּ כֹאן, וְתַמְנָה הַגְּמָרָא, וְיָמֵי שְׂקִיל
 50 בְּזֵלֵי הָאֵי - וְכִי כָּל כֶּךָ הוּא לְקַח, הֵלָא כֶּסֶף וּבְגָדִים בְּלָבַד הוּא

27 אֲכַסְנָיָא זוּ יָפֵה. בְּמַעֲשֵׂיהֶן טְרוּשׁוֹת. עֵגְלוֹת. בְּכָךְ אֲתָה עוֹסֵק. מִסְתַּבֵּל בְּאַשְׁת אִישׁ. אֲחִיו
 28 לִיָּה בִּידֵיהֶן. שִׁמְכֵלְנֵהּ. יָצַר. שֶׁל תְּשִׁמִּישׁ תְּקַבְּנֵהּ בַּיָּמִין שֶׁלָּא יִקְרַץ בְּפִרְהָ רִבְיָהּ. וְכֵן תֵּינֹק
 29 פֶּן יִכְרַח וַיֵּאבֵד אֶת עַצְמוֹ. וְאִשָּׁה אֵף הִיא דַּעְתָּה קִלְהָ וְאִם יִרְדֹּפְהָ תִצָּא לְתַרְבוּת רָעָה.
 30 מִתְנָה. תִצָּא וְתִרְעָה בְּעֵדֶי. כְּשָׂאָר זֻלְתֵּי. וְהָיָה תִּקָּא לִית לִיהָ הָא דְאֲמַרְרִין בְּכִמְהָ דּוּכְמִי
 31 עֵגְלָה עֲרוּפָה נֶאֱסָרָה מֵחִיּוֹם וְיִרְדְּתָה לְנַחַל
 32 אִיתָן אוֹסְרָתָהּ. וּבְמִסְכַּת כִּרְיוֹת מוֹקְמִין לָהּ
 33 לְמַלְתָּא בְּפִלּוּגְתָּא דְתַנְיָא בְּפֶרֶק בְּתֵרָא וְהָ סָא.
 34 בְּפִרְה סְפָקָה. הִיא עֲשָׂתָה אֶת שְׁלָהּ. וְאִם לֹא
 35 נִמְצָא הַחוּרָג נִתְּכַר חֲסַפֵּס וְלִכְשֶׁמְצָא נִעְשָׂה
 36 וְדָא יִרְתָּהּ. וּמִיָּדוּ הִיא כְּבֹאֵר הַתָּאָה דִּידָהּ
 37 קָמָא דְכִפְרָה כְּתִיב בָּהּ בְּקִדְשֵׁי. שְׁנַיִם אוֹמְרִים
 38 רֵאשִׁי לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. וְהָא נּוֹדַע מִי הִכְהוּ וְאֵעִיף
 39 שְׁאִינוּ עֲבָשׂוּ בְּכַפְרֵיהּ דְּרוּגָה. כְּפִילָה עֵגְלָה עֲרוּפָה.
 40 שְׁחָרִי מְכִירָה (וְהָ בָּהּ מִי הִרְגִיל בָּהּ לְהִרוּגָה. לֹא
 41 אֲסָקוּד. עַל כִּיֹּאֵף נִשְׁתַּחֲוִים לְדָבָרָן. וּמִכַּן מֵה עַל
 42 בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה. וְעַד כִּי חָם הַחוֹנוֹת
 43 יִפְרָדוּ הֵם עֲצָמָן נּוֹאֲפִין בְּכַפְרִים הַלְלָה
 44 הַאֲשַׁבְּלוֹת. מִפְּרַשׁ בְּנִמְרָא שֶׁהֵלַךְ בָּהּ. עַד יִמְיָן
 45 לֹא הָיָה מַחְלָקַת בְּחֻבְמֵי יִשְׂרָאֵל. כֵּלָן הָיוּ
 46 אוֹמְרִים דְּבָרִים כְּתִיבִין לְמַשֵּׁה סִינַי. וְהָן
 47 הִרְאִישׁוּנֵים שֶׁנִּחְלָקוּ בְּסִמְיַת כְּרֻבְנֹת בְּיוֹם טוֹב
 48 כְּדִאֲמַרְרִין בְּחִגְיָהּ וְהָ סָא. וְהוּא הָיָה מַחְלָקַת
 49 רֵאשׁוֹן שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדָבָר תּוֹרָה. הַעֲבִיד
 50 הַזֹּרוֹת תְּפַשְׁרֵהּ. שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִתְרוֹדִין בְּעֲרֵתֵי הַקֶּדֶשׁ
 51 כּו', וּבְגִמְרָא מִפְּרַשׁ טַעְמָא: עוֹרְפִין וְנוֹקְפִין.
 52 בְּגִמְרָא מִפְּרַשׁ טַעְמָא:

1 לִיָּהוּ דְבִים וְלֹא לִיָּהוּ יַעֲר. מֵאִי עֵבֵד לִיָּה יַעֲר דְקָרִית לִיָּה נֹס: דְּבַעֲיָה. הַדְּבִים לְהַתְּגָרוֹת
 2 בָּהֶם כְּשֶׁאֵין מְקוֹם קָרוֹב לָהֶם לְנוֹס לְהַתְּחַבְּאוֹת. וּבִשְׁחֵן קָרוֹבִים לִיעֲר יִצְאֵין בְּהִבְטָחָה:
 3 וְכָה יִצְתָּה מִכְּנֵי רוּת. שֶׁיִצְאֻהּ מִכְּנֵי דָר וְשִׁלְמָה שֶׁהִרְבּוּ לְהִקְרִיב קְרֻבְנוֹת. אֲלֵמָא זֶה הָיָה
 4 שְׂכָרָה לְקַלְלָה תְּרוּה. לְמַעַט אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאוֹתָהּ כְּוָנָה כְּאֵן נִתְקַמְתָּה: וְאֵלָּא מֵאִי מִיָּבֹתֵיהָ.
 5 דְּמְקוֹם הוֹאִיל וְהַיָּמִים רָעִים וְהָאֲרָץ מִשְׁפַּלְתָּה: הָן
 6 מְקוֹם עַל יִשְׁכְּבִיו. וְאִפְלוּ הוּא רַע נֶרְאָה לָהֶם טוֹב:
 7 הָן הַאֲשָׁה. תְּמִיד עַל בְּעֵלָהּ. וְאִפְי' הִיא מְכַבְּרַת
 8 נוֹשֵׂאת הָן בְּעֵינֶיהָ: אֲחִד שְׂגָרָה דְבִים. בְּעוֹן שְׂגָרָה
 9 דְבִים בְּתִנְיָוֹת: חֵלְהָ. חוֹר. אֶת חֵלְיוֹ תִרֵי. וְחַד
 10 אֲשֶׁר יָמֹת בּוּ: מִי שֶׁקָּוֶל בְּלִי הָאִי. בְּהָאִי קָרָא
 11 כְּתִיב שְׂמוֹנָה דְּבָרִים. כְּסָף וּבְגָדִים וְצֹאֵן וְבָקָר
 12 וְעִבְדִים וְשִׁפְחוֹת וְזִוְיָתִים וְכַרְמִים: כְּסָף וּבְגָדִים
 13 הוּא דְשִׁקְלָה. דְּכַתִּיב וְצָר כְּכַרְמִים כְּסָף בִּשְׁנֵי
 14 חֲרִטְסִים וְשִׁמֵי חִלְפוֹת כְּגָרִים: כְּשִׂמְוֹנָה שְׂרָצִים.
 15 בְּפֶרֶק שְׂמוֹנָה שְׂרָצִים (פָּקֵט מ:). הַגִּיעַ עַת לְפִיּוֹל
 16 שְׂכָר. תּוֹרַתָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה: אֲבָן שְׂאֵבֵת
 17 שְׂמֹנְבַתָּה אֶת הַמַּחְכֵּת מִן הָאֲרָץ וּמַעֲמִידָתָהּ
 18 בְּאִיר וְעֵיז אֹתוֹ אֲבָן גַּמְעִיד הַעֲגֻלָּה שֶׁל
 19 דְּבָרֵם בְּאִיר: רַבְּנֵן דְּהָא. וְדוּחָה הָיָה אֶת
 20 הַתְּלַמִּידִים מִפְּנֵי אֲלִישֶׁע כְּפִיָּה מִשְׁמַשׁ לְפָנָיו
 21 דְּכַתִּיב לְאַחַר שְׁפִישׁ מִמֶּנּוּ דְּמְקוֹם אֲשֶׁר אֲנָחְנוּ
 22 יוֹשְׁבֵין בֵּית הַמִּדְרַשׁ שֶׁל רַבִּי צָר מִמֶּנּוּ. שְׁתּוֹסַף
 23 הַתְּלַמִּידִים שֶׁהָיָה נְחִיז דּוּחָה: יֵצֵא מִלְּפָנֶי מִלְּחָה
 24 לְרַבְּנֵן. כְּדִאֲמַרְרִין בְּקִדְוָשׁוֹן בְּהַאֲמַר לְשִׁלְחוֹ וְהָ
 25 סוּ: כְּעֵלִי שְׂרִי כְּתוּבָה. נִשְׂיָא הָיָה כְּדִאֲמַרְרִין
 26 כְּתִיבָהּ וְהָ סָא: קָם קַפְיָוֹה שְׁפִיר. בְּכַתְּרָה

18 עַל בְּעֵלָהּ. הָן מְקָח עַל מְקוּחוֹ. תְּנוּ רַבְּנֵן: שְׁלֵשָׁה חֵלְאִין חֵלְהָ אֲלִישֶׁע: אֲחֵד שְׂגִירָה דְּבִים בְּתִנְיָוֹת, וְאֲחֵד שְׂדַחְפוֹ לְגַחְזוֹ בְּשִׁתֵּי
 19 דְבִים, וְאֲחֵד שְׂמַת בּוּ, וְשִׁנְאָמֵר "וְאֲלִישֶׁע חֵלְהָ אֶת חֵלְיוֹ אֲשֶׁר יָמֹת בּוּ". תְּנוּ רַבְּנֵן: לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמַאל דּוּחָה וְיָמִין מְקַרְבָּת, לֹא
 20 כְּאֲלִישֶׁע שְׂדַחְפוֹ לְגַחְזוֹ בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְלֹא כְּפִיּוֹשֶׁע בֶּן פְּרוּחָה שְׂדַחְפוֹ לְשֵׁנוֹ הַנּוֹצֵרִי בְּשִׁתֵּי יָדָיו. אֲלִישֶׁע מֵאִי הִיא? דְּכַתִּיב: "וַיֵּאמֶר
 21 נַעֲמָן הוֹאֵל קַח בְּכָרִים" וְכַתִּיב: "וַיֵּאמֶר אֵלָיו לֹא לְבִי הִלֵּךְ פֶּאֶשֶׁר הִפֵּךְ אִישׁ מַעַל מִכְּרַבְּתוֹ לְקַרְאֲתָהּ הֵעַת לְקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלְקַחַת
 22 בְּגָדִים וְזִוְיָתִים וְכַרְמִים וְצֹאֵן וְבָקָר וְעִבְדִים וְשִׁפְחוֹת" וְמִי שֶׁקָּוֶל בְּלוֹי הֵאִי? כְּסָף וּבְגָדִים הוּא דְשִׁקְלִי! אָמַר ר' יִצְחָק: בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 23 הָיָה אֲלִישֶׁע עוֹסֵק בְּשִׂמְנָה שְׂרָצִים. אָמַר לוֹ: רְשָׁע, הַגִּיעַ עַת לְפִיּוֹל שְׂכָר שְׂמֵנָה שְׂרָצִים "וְצִרְעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְיֹרְדֶךָ לְעוֹלָם".
 24 "וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: זֶה גַּחְזוֹ וְשִׁלְשֵׁת בְּנָיו. "וַיָּבֵא אֲלִישֶׁע דְּמוֹשֶׁק" לָמָּה הִלֵּךְ? אָמַר ר' יוֹחָנָן: שֶׁהִלֵּךְ לְהַחְזִירוֹ
 25 לְגַחְזוֹ בְּתוֹשֻׁבָה, וְלֹא חוֹר. אָמַר לוֹ: חוֹזֵר בְּךָ. אָמַר לוֹ: כִּד מְקוּבְלֵי מִפְּדָה, כֵּל מִי שֶׁחָטָא וְהִחְטִיא אֶת הַרְבִּים אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ
 26 לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֵאִי עֵבֵד? אִיפָּא דְאָמְרִי: אֲבָן שׁוֹאֲבַת תְּלָה לוֹ לְחַטָּאת וְרַבְּעָם, וְהַעֲמִידוּ בֵּין שְׁמַיִם לְאָרְצוֹ. וַאֲיָא דְאָמְרִי: שֵׁם
 27 חֲקַק לָהּ אֲפֻמְהָ, וְהוֹתָה אוֹמְרַת "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ". וַאֲיָא דְאָמְרִי: רַבְּנֵן דְּחָה מְקַמְיָה דְכַתִּיב "וַיֵּאמְרוּ כִּנֵּי הַנְּבִיאִים אֵל אֲלִישֶׁע
 28 הֵנָּה נָא הַמְקוֹם אֲשֶׁר אֲנָחְנוּ יָשְׁבִים שָׁם לְכַנְיָד צַר מִמֶּנּוּ" מְכַלְל דְּעַד הַאֲדִינָא לֹא הוּא דְחִיק. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרוּחָה מֵאִי הִיא? בְּרַהוּהָ
 29 קָא קְטִיל יֵצֵא מִלְּפָנֶי רַבְּנֵן, שְׂמַעוֹן בֶּן שִׁמְשׁ אֲמַמְיָהוּ אַחֲתֵיהּ, ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרוּחָה אוּל עֵרַק לְאֵלְכַסְנְדְרָאִי שֶׁל מְצָרִים. כִּי הוּא
 30 שְׁלָמָא, שָׁלַח לִיָּה שְׂמַעוֹן בֶּן שְׂמַה, מְנִי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ לְךָ אֵלְכַסְנְדְרָאִי שֶׁל מְצָרִים: אַחֲוֵיהּ כְּעֵלִי שְׂרִי בְּתוּכָה וְאִנִּי יוֹשְׁבַת
 31 שׁוּמְמָה. אָמַר: שְׂמַע מִיָּה, הוּא לִיָּה שְׁלָמָא. כִּי אֲתָא, אֲקַלְע לְהַהוּא אוֹשְׁפִיזָא. קָם קַפְיָוֹה בְּיִקְרָא שְׁפִיר, עֲבָדִי לִיָּה יִקְרָא טוֹבָא.
 32 וְתִיב וְקָא מִשְׁתַּבַּח, כְּפִיָּה נָאֶה אֲכַסְנָיָא זוּ! אָמַר לִיָּה יֵשׁוּ הַנּוֹצֵרִי: רַבִּי, עֲנִיָּה טְרוּשׁוֹת. אָמַר לִיָּה: רְשָׁע, בְּכָךְ אֲתָה עוֹסֵק? אִפְיָ
 33 אַרְבַּע מָאָה שְׁפוּרֵי וְשִׁמְתֵיהּ. כֵּל יוֹמָא אֲתָא לְקַמְיָה וְלֹא קַבְלִיָּה. יוֹמָא חַד הוּא קְרִי קְרִית שְׂמַע, אֲתָא לְקַמְיָה, הוּא בְּרַעְמֵיהָ לְקַבְּלוּיָהּ
 34 אַחֲוִי לִיָּה בִּידֵיהּ, כְּבַר מְדַחָא דְחֵי לִיָּה, אוּל וְקָפ לְבִינְתָא, פְּלָחָא, אָמַר לִיָּה: חוֹזֵר בְּךָ! אָמַר לִיָּה: כִּד מְקוּבְלֵי מִפְּדָה, כֵּל הַחוֹטָא
 35 וּמַחְטִיא אֶת הַרְבִּים אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. דְאָמַר מִר: יֵשׁוּ הַנּוֹצֵרִי בִישׁוֹף וְחִסִּית וְהִדִּיחַ וְהִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. תְּנַיָּא ר' יוֹחָנָן
 36 שְׂמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר אוֹמֵר: יָצַר, תֵּינֹק וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׂמַאל דּוּחָה וְיָמִין מְקַרְבָּת: מִתְנַיָּא נְמִצָּא הַחוּרָג עַד שְׁלָא גַּעְרַפָּה הַעֲגֻלָּה, תִצָּא
 37 וְתִרְעָה בְּעֵדֶי. מִשְׁנַעְרַפָּה הַעֲגֻלָּה, תִקְבֵר בְּמִקְוָמָה, שְׁעַל סַפֵּק בְּאַתָּה מִתְחִילְתָּה. כִּיפְרָה סְפִיקָה, וְהִלְכָה לָהּ. גַּעְרַפָּה הַעֲגֻלָּה וְאַחַר
 38 כִּד נְמִצָּא הַחוּרָג, חֲרִי זֶה יִהְרֵג. עַד אֲחֵד אוֹמֵר "רְאִיתִי אֶת הַחוּרָג" וְעַד אֲחֵד אוֹמֵר "לֹא רְאִיתִי", אִשָּׁה אוֹמְרַת "רְאִיתִי" וְאִשָּׁה
 39 אוֹמְרַת "לֹא רְאִיתִי", הָיוּ עוֹרְפִין. עַד אֲחֵד אוֹמֵר "רְאִיתִי" וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא רְאִיתִי", הָיוּ עוֹרְפִין. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "רְאִינוּ" וְאֲחֵד אוֹמֵר
 40 לָהֶן "לֹא רְאִיתִם", לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. מִשְׁרַבּוֹ הַרוֹצְחִין, כְּמִטְלָה עֵגְלָה עֲרוּפָה. מִשְׁבָּא אֲלֵעָזָר בֶּן דִּינָא, וְתַחְיָהּ בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא,
 41 חוֹרוֹ לְקוֹרוֹ "בֶּן הַרְצִחוֹ". מִשְׁרַבּוֹ הַמְּנַאֲפִים פְּסָקוּ הַיָּמִים הַמְּרִים, וְר' יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי הַפְּסִיקוֹן, שְׁנֵאָמַר: "לֹא אֲפָקוּד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי
 42 תִזְנֶינָה וְעַל פְּלוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאָפְנָה כִּי הֵם וְגו'". מִשְׁמַת יוֹסִי בֶּן יַעֲזָרָאִי אִישׁ צְרִידָה וְיוֹסִי בֶּן יְהוּדָה אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, כְּמִטְלָה הַאֲשַׁבְּלוֹת,
 43 שְׁנֵאָמַר: "אֵין אֲשַׁבּוֹל לְאֲכוֹל בְּכּוֹרָה אוֹתָהּ נְפְשִׁי". יוֹחָנָן כְּהֵן גְּדוֹל הַעֲבִיר הוֹדִיית תְּפַעֲשָׁה, אֵף הוּא כְּפִיל אֶת הַמְּעוֹרְרִין וְאֶת הַנּוֹקְפִין.
 עַד

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מז עמוד ב

רשי"י

הוספות

23 אפי: נצב בערת אל. בזמן שבקרב אלהים ופשוט: חוליכי אחר בצעם. להנאתם: האומרים
 24 לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו היו. הוי. דכתיב הוי הוי בהידיא פרשתא טובא:
 25 מושבי היק. מאריכין הרוק. ומדת גאון הוא: ונתמטבו התלמידים. כדקיל' (תוס' דף
 26 זע) סימן לגנות הרוח עניית של תורה: חזרת על לופרית. מחזרת אולי תמצא לומדיה:
 27 ולבסוף מטיל עליהו. נמאס בעיניהם: מטילי
 28 פלאי. הדגים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם
 29 על בעלי בתים מילדים בטיב סחורה
 30 שישתכרו הדגין על ידו: רבו איש תישר בעיניו
 31 נעשה. שהואה שהדגין מסבירין לו פנים מפני
 32 טובה שעשה לו ואינו מתקרא מהם: שפלים
 33 הנבהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים, ואין
 34 נכר בין גבוה לשפיל: ופלוטא. מלכותם של
 35 ישראל אולא תולא. חולבת ומתגולת: צרי עין.
 36 מלהנות אחרים במקומם: מורפי טרף. גולנים
 37 ומאמצו חלב מן העגנים לרדם: רבו מים
 38 הפרים. רבו המקאים לנשותיהם והיה למים
 39 המרים להרבות: אלא שפסקו מלהשקותם.
 40 כדאמרין שאין הפנים בודקין משרבו המנאפים:
 41 וחזיו חלב. שאין משין את אונם לשמוע יפה
 42 מפני רבם וסומכים על בניהם לדקדק משמעתם:
 43 ישראל לפנים. כניי הוא: שהכל בו. תורה
 44 באמתה ואין דפי ושכחה ומחלקת: ואין

1 עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחלו של מועד לעשות מלאכת דבר
 2 האבר שמתרת במועד. ועמד הוא וגור על הנפחים אפלו בדבר האבר, מפני ששולן
 3 נשמע למרוחק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבר, והכי אמרין לה במועד קטן (פ.א.)
 4 כל ימיו לא הצדק אים לשאל לחביו על הדמאי. אם מעשר אם לא, שהוא התקין
 5 שהיה כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: גמ'
 6 אפלו אחר בסוף העולם. הכיר בו. והא אמר
 7 עולא כו'. סוגיא זו בלה פרשתיה בפרק מי
 8 שקנא (שיל' לז) ואינה חלוקה כאן בלום: אלא
 9 על הספק. ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם:
 10 מנקה מעון. נאוף באשה האסורה לו. בין מוז
 11 שנסתרה בין מאתרת: עון דבגיה ודבגמיה. שהם
 12 נואפים. לא אינו מונע את אשתו מלבדק: תא
 13 שמע לא אפקוד. לבדוק את הנשים. ומח טעם
 14 על בגותיכם כי תזנינה: נתעונו הדינין. דמתוך
 15 שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעש בדין
 16 ובאסור והתר להורות לצבור, ומתוך קר
 17 נתקלקלו מעשיהם, ובין שכן אין להקפיד נחת
 18 רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישות
 19 ערכי הדינין, ומתלהשים עם הדינין לפתוח
 20 להם פתח בכותבו של זה ובחובתו של זה: רבה
 21 חיון אה. שעל השית המשפט חיון אה בא
 22 שנאמר (שמות כז) אם ענה תענה אותו וגו' ותרך

15 דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא: תני: לא היו עורפין. וכן אמר ר' יצחק: תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר: תני:
 16 היו עורפין. ור' חייא קשיא דעולא! לא קשיא, פאן בבת אחת, פאן בזה אחר זה. תני: עד אחד אומר "ראיתי את ההורג"
 17 ושנים אומרים "לא ראית" היו עורפין. הא חד וחד, לא היו עורפין. תיובתא דרבי תיאי. וילטעמיה, אימא סיפא: שנים אומרים
 18 "ראינו" ועד אחד אומר "לא ראיתם" לא היו עורפין, הא חד וחד, היו עורפין. אלא מתניתין בפסולי עדות, וכו' נחמיה, דאמר:
 19 כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים איש אחד כשני אנשים באיש אחד. ואיכא דאמרי,
 20 כל היכא דאתא עד אחד פשר מעיקרא, אפילו מאה נשים כי אחד דמיין. והכא במאי עסקינן? בגון דאתאי אשה מעיקרא.
 21 ותרצה לרבי נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה
 22 אחת כשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד, כי פלגא ופלגא דמי. ותרתי פסולי עדות למה לך? מהו דתימא: כי
 23 אולינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא, קא משמע לן: משרבו הרוצחין כו': תנו רבנן: משרבו הרוצחין במלה עגלה
 24 ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק. משרבו הרוצחין בגלוי, במלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': תנו רבנן, "ונקה
 25 האיש מעון" בזמן שהאיש מנוקה מעון, הפנים בודקין את אשתו. אין האיש מנוקה מעון, אין הפנים בודקין את אשתו. ואומר:
 26 "לא אפקוד על בגותיכם כי תזנינה" כו'. מאי ואומר? וכי תימא: עון דידיה אין, דבגיה ודבגמיה לא, תא שמע "לא אפקוד על
 27 בגותיכם ועל פלותיכם כי תנאפנה" וכי תימא: עון אשת איש אין, עון דפגויה לא, תא שמע "כי הם עם הזנות
 28 ופרדו ועם הקדשות ופחיו" וגו'. מאי "ועם לא יבין ילכט"? אמר ר' אלעזר: אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפידין על
 29 עצמכם, מים בודקין נשותיכם. ואם לאו, אין הפנים בודקין נשותיכם. משרבו בעלי הנאה, נתעונו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין
 30 נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין, בטל "לא תגורו" ופסק "לא תפירו" ופרקו עול שמים, ונתנו עליהם עול פשר ודם. משרבו
 31 לוחשי לחישות בדין, רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: "בקרוב אלהים ישפט". משרבו "אחרי בצעם לבם
 32 הלך", רבו "האמרים לרע טוב ולטוב רע". משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, רבו "הוי הוי", בעולם. משרבו מושבי הרוק,
 33 רבו היהירים ונתמעטו התלמידים, והתורה חוזרת על לומדיה. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו
 34 רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמנהר, אפילו אאינש ביתיה לא מיפבל, שנאמר: "גבר יהיר ולא ינוה" לא ינוה
 35 אפילו בנהו שלו, מעיקרא קפצה עליה, לסוף מתוול עליהו. משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והפסית משפט,
 36 ופסקה טובה. משרבו "מקבלני טובתך" ו"מחוקני טובתיך", רבו "איש הלישר בעיניו נעשה" שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו,
 37 ומלכותא אולא ונולא. משרבו צרי עין ומורפי טרף, רבו מאמצי חלב וקופצי ידים מולחלות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר
 38 לך פן וגו'. משרבו "נמויות גרון ומשקרות עינים", רבו מים המרים אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו תימים ונתקצרו
 39 השנים, דכתיב: "שונא מתנת יתרה". משרבו וחזיו חלב, רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמואי והייל שלא שימשו כל
 40 צורך, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן הגוים. היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל
 41 לפנים והם לאחור: משמט יוסי פן יעורר כו': מאי "אשפולות"? אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול
 42 העביר הדינית המעשר כו': מאי מעמא? אמר ר' יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו פתיקוני, דרממנא אמר דרבי ללויים,

ואין

ביאורים למסכת סוטה דף מז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

51 שיש לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן תִּיבְהָא
52 דְרַבִּי הֵינָא ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.
53 מתרצת הגמרא, וְלִישְׁעֵמִיךָ - שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין
54 לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, אִימָא סִיפָא
55 בהמשך המשנה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים רַאיֵנוּ את ההורג ועד אֶחָד אוֹמֵר
56 לא רַאיֵתְּם, לא היו עורפין, והרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין
57 עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם כאן תוכל לדקדק, שרק משום
58 שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, הָא אִם הָיוּ
59 חֵד וְחֵד, הָיוּ עוֹרְפִין משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך,
60 הָרִי יֵשׁ סְתִירָה בכך מן הרישא לסיפא. אֲלָא בהכרח פְּתִינִין פּוֹלָה
61 הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השנויה בה, בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת
62 המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד
63 שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, וּבְדַרְבֵּי נְחִמָּה, דְאָמַר,
64 כָּל מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, כשבאו עדים אחרים
65 להכחישו, הִלְךְ אַחֵר רוֹב דְּעוֹת והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
66 היא המכרעת, וְעָשׂוּ משום כך עדות שְׁתֵּי נָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד -
67 המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים פְּאִישׁ
68 אֶחָד ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה,
69 שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו,
70 וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים
71 אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד
72 כשר אומר לא ראיתן, לא היו עורפין.
73 וְאִיבָא דְאָמְרִי, כָּל הֵיכָא דְאֵתָא עַד אֶחָד כְּשֶׁר מְעִיקְרָא, אִפִּילוּ
74 מֵאָה נָשִׁים שמעידות כנגדו כִּי אֶחָד דְּמִיָּין - הרי הן כאחד
75 המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול
76 להכחישו, וכאומר לעיל, וְהָכָא במשנתנו, שהעמדנו אותה
77 שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כגון נשים, פְּמֵא עֶסְקִינָן,
78 כשהעד האחד האומר במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, כְּגוֹן
79 דְאֵתָא אִשָּׁה מְעִיקְרָא - שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את
80 ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית,
81 ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות
82 אותה, וכך הוא פירוש המשנה, וְתִרְצֵה לְדַרְבֵּי נְחִמָּה הֵבִי - ולפי
83 זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, רַבִּי נְחִמְיָה אוֹמֵר
84 כָּל מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, כשבאו עדים אחרים
85 להכחישו, הִלְךְ אַחֵר רוֹב דְּעוֹת והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
86 היא המכרעת, ועל כך תוסיף פירושו, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אֶת
87 שמכרעת אותה בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד שמכריעים אותו, ודווקא
88 שתי נשים המעידות כנגד אשה, אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים פְּאִישׁ אֶחָד, כִּי
89 פְּלִגְנָא וּפְלִגְנָא דְמֵי הָרִי הם מוחצה על מחצה, ולכך, כשבאו בבת
90 אחת, הרי הן מכחישות אותו והעגלה נעפרת, אבל כשבאו אחר
91 שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות
92 להכחיש את עדותו.
93 שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחידושה
94 הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, וְתִרְצֵה בבות על פְּסוּלֵי עֵדוּת
95 לְמָה לִי הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים
96 אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים
97 ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק
98 הרישא, מָהוּ דְתִימָא - היית אומר, כִּי אֲוִלִינָן בְּתַר רוֹב דְּעוֹת, רק
99 בכגון הרישא שהוא לְחוּמְרָא שעל ידי כך נערוף את העגלה, אֲבָל
100 כשהוא לְקוּלָא שעל ידי כך לא נערוף את העגלה כגון ששני פסולים

1 עַד יָמִיו של יוחנן כהן גדול הָיָה פְּטִיִשׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם בבית
2 הנפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המתורת בחול
3 המועד, והוא גזר על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
4 ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
5 וּבְיָמָיו של יוחנן כהן גדול אין אדם הנזהר במעשרות צָרִיךְ לְשִׂאוֹל
6 עַל הַדְּמָאִי - על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו
7 החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות
8 מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.
9 נמרא. תִּנּוּ רַבָּנָן, מִיָּין שָׂאֵם נְעִרְפָה הַעֲגֵלָה וְאַחַר כִּךְ נִמְצָא
10 הַהוֹרֵג, שָׂאִין עריפת העגלה פוֹטְרַת אוֹתוֹ מִמִּיתָה, תְּלַמּוּד לוֹמַר,
11 "וְלִאֲרִיךְ לֹא יוֹפֵר לְדָם אִשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שִׁפְכָה".
12 שנינו במשנה, עַד אֶחָד אוֹמֵר רַאיֵתִי אֵת הַהוֹרֵג ועד אחד אומר
13 לא ראיתי בו' היו עורפין. מדייקת הגמרא, מְעִמָּא דְמַכְחִישׁ לִיה -
14 דווקא כשעד אחר מכחישו, הָא אִם לֹא מַכְחִישׁ לִיה אַחַר, עַד אֶחָד
15 מְהִימָן להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה,
16 מבאר הגמרא, מִנְהֵי מִיָּילִי, שעד אחד נאמן בכך, דְּתִנּוּ רַבָּנָן,
17 נאמר בפסוק לֹא נִדְעָ מִי הַכְּהוֹ, הָא - משמע מכאן, שֵׁאֵם נִדְעָ
18 למישהו מִי הַכְּהוֹ, אִפִּילוּ אֶחָד בְּסוּף הָעוֹלָם הכירו, לֹא הָיוּ
19 עוֹרְפִין ומכאן שעד אחד נאמן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִיָּין לְמַנְהֲרִין
20 שְׂרָאוּ אֶחָד שֶׁהִרְגַּ אֵת הַנֶּפֶשׁ, וְאִין מְבִירִין אוֹתוֹ, שְׂלֵא הָיוּ
21 עוֹרְפִין, תְּלַמּוּד לוֹמַר מה שנאמר בפסוק שעל הזקנים לומר וְעֵינַיִנוּ
22 לֹא רָאוּ, וְהִלָּא רָאוּ, ומכאן שבסנהדרין גם ראייה לבדה פוטרת
23 מעריפה, אבל ראית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.
24 מקשה הגמרא, הִשְׁתָּא דְאָמְרַתְּ שבעריפת עגלה עד אֶחָד מְהִימָן,
25 אִיךָ חֵד הֵיכִי מְצִי מַכְחִישׁ לִיה - כיצד יכול העד האחר להכחישו,
26 ולגרום בכך שתתבטל עדותו ושתערף העגלה, וְהֶאֱמַר עוֹלָא, כָּל
27 מְקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תוֹרָה עַד אֶחָד, הָרִי פֶּאֵן עדות גמורה כאילו הוא
28 שְׁנַיִם, וְאִין דְּבִרְיוּ שְׁלֵ אֶחָד הֵבֵא להכחישו עומדים בְּמְקוֹם שְׁנַיִם.
29 מתרצת הגמרא, אִמֵּר לָךְ עוֹלָא אין לשון המשנה שאמרה 'היו
30 עורפין' מתוקן, אלא תִּנּוּ במשנה, 'עד אחד אומר ראיתי את ההורג
31 ועד אחד אומר לא ראית, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין' כי אין עד אחד יכול
32 לבטל את העדות הראשונה. וְכֵן אִמֵּר רַבִּי יֶצְחָק, תִּנּוּ במשנה לֹא
33 הָיוּ עוֹרְפִין, וְרַבִּי תַיִמָא אִמֵּר, תִּנּוּ במשנה הָיוּ עוֹרְפִין' כפי הלשון
34 שלפנינו, שמועילה העדות השנייה לבטל את הראשונה.
35 מקשה הגמרא, וְלְרַבִּי תַיִמָא שאינו מתקן את לשון המשנה, קִשְׂיָא
36 דְעוֹלָא שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד
37 הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן במשנתנו
38 שמועילה העדות השנייה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני
39 העדים בְּבֵת אֶחָת והעיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון
40 שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישו
41 ולגרום שלא תתקבל, אבל כָּאֵן בדברי עולא שאמר שאין השני יכול
42 להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים בְּבֵת אֶחָד זֶה, שכיון
43 שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול
44 להכחישו.
45 מקשה הגמרא, תִּנּוּ בהמשך המשנה, עַד אֶחָד אוֹמֵר רַאיֵתִי אֵת
46 הַהוֹרֵג, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רַאיֵתִי, הָיוּ עוֹרְפִין, ולכאורה אין בכך
47 שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה
48 דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון,
49 בטלה העדות הראשונה, הָא אִם הָיוּ חֵד וְחֵד, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין משום
50 שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישו, וכדברי עולא

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

קרום של מות, עמד והתקין להם טבעות פקדוק להכניס בהם
 את ראש הבחמה.
 שנינו במשנה, עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. אומרת הגמרא,
 שזהו כחולו של מועד שהיו עושים מלאכה בבית הנפח לצורך
 המועד, ובא יוחנן כהן גדול ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
 ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
 שנינו במשנה, כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי.
 אומרת הגמרא, כדאמרן לעיל בסוגיא, שיוחנן כהן גדול גזר על
 הדמאי, שהקונה פירות מעם הארץ עליו להפריש מהם מעשרות,
 ולכן לא היו שואלים חבר שלקח פירות מעם הארץ אם מעושרים
 הם, שודאי עישרם, כתקנת יוחנן כהן גדול.
 משנה. המשנה ממשיכה למנות את המעלות הטובות שהיו הולכות
 ופוסקות מישראל בהדרגה, משבטלה סנהדרין, כמל השיר מבית
 המשקאות, שנאמר 'בשיר לא ישתו יין וגו'. משמחו נביאים
 הראשונים, כמלו אורים ותומים. משתקרב בית המקדש, כמל
 השמיר, ונפת צופים, ופקדו אנשי אמונה מישראל, שנאמר,
 'הושיעיה ה' כי גמר חסיד' וגו' ומסיים הפסוק 'כי פטו אמונים מבני
 אדם'.
 רבן שמעון בן נמליאל אומר, העיד רבי יהושע, מיום שקרב בית
 המקדש אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לכרבה, וניטל
 מעם הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניטל שומן הפירות. רבי
 שמעון בן אלעזר אומר, שההרה שלא נשמרה נמלה את הפעם
 (ואת) הרית, המעשרות שלא ניתנו נטלו את שומן הדגן. והקמים
 אומרים, הנותן והקשפים בילו את הכל.
 גמרא. שנינו במשנה, משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית
 המשתאות, ולמדו זאת מבישיר לא ישתו יין. שואלת הגמרא,
 וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב מקרא זה. אמר רב הונא בריה
 דרב יהושע, דאמר קרא אחר, באיכה, 'אנשים משער שבתו
 כחורים מנגינתם', הרי שהשבייתה מהנגינה תלויה בהשבתת
 הסנהדרין.
 אמר רב, אודנא דשמעא זמרא - און ששומעת זמר תעקר. אמר
 רבא, זמרא שנשמעת בביתא, חורבא מוזמנת כסיפא - במפתן
 הבית, שנאמר, "קול ישרד כחלון חרב כסף כי איה ערה"
 ומדרשו, שבעון קול המשורר בחלון, יהיה חורב במפתן הבית.
 אומרת הגמרא, מאי 'כי איה ערה', אמר רבי יצחק, וכי בית
 המסובף בארזים עיר הוא - האם הוא כעיר שקשה להחריבה,
 אלא אפילו בית המסובף בארזים גם הוא מתרועע ונשבר. אמר
 רב אשי, שמע מינה מפסוק זה, כי מתחיל חורבא בבית, כסיפא
 - במפתן הבית הוא מתחיל, שנאמר 'חרב כסף'. ואיבעית אימא
 יש ללמוד דבר זה מהקרא, 'ושאיה יבת שער' - בית השמש מאן
 יושב, השדים מכתתים את שערי. אמר רב בר רב אשי, לדידי חזי
 ליה - אני ראיתי לאותו שד ומננת כי תורא - ומננת את שערי
 הבית כשור.
 אמר רב הונא, זמרא דנגדי - הזמר שמזמרים מושכי הספינות,
 שמטרתו לזרזם במלאכתם, ודבקרי - ושל החורשים בשוורים,
 שמטרתו לכוון את השוורים לתלמייהם, שרי - מותרים, ואין בכך
 משום איסור זמר. אבל דגדא - של אורגים אסור לפי שמטרתו
 היא לשחוק. מספרת הגמרא, רב הונא כמיל זמרא - אסר על בני
 דורו לזמר בביתם ובבית המשתה, עקב כך בא שפע לעולם, קם
 מאה אוניו בונא ומאה סאה חימי בונא - עמדו מאה אוזים

ואנן קא יהינן לכתנים - ואנו נותנים אותו לכתנים, לפי שקנס
 עורא הסופר את הלויים, על שלא עלו עמו מבבל, ולכן אינו יכול
 לומר 'ככל מצותך אשר צויתני'. שואלת הגמרא, ולדי - יתודה
 אשאר מעשרות שאותם נתן כדן. אמר ריש לקיש, כל בית שאין
 מתודה על מעשר ראשון, שוב אין מתודה על שאר מעשרות.
 אומרת הגמרא, מאי מעמא, אמר אביי, הואיל ופתח בו התוב
 בפרשת וידי מעשרות תחילה שנאמר ונתת ללוי, לגר ליתום
 ולא למנה, וללוי הוא מעשר ראשון הניתן ללויים, וכיון שהוא נכתב
 תחילה, הוא העיקר, ואם אינו מתודה עליו, אינו מתודה אף על יתר
 המעשרות.
 מקשה הגמרא, מפלל - מתוך טעמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא היו
 נותנים מעשר ראשון כדניו, משמע דאפרישי הווי מפרשי את
 המעשר כדניו, אלא שהנתינה לא היתה כדניו, והא תניא, אף הוא
 - יוחנן כהן גדול ביטל את הירודי, וגזר על הדמאי - על פירות עם
 הארץ. לפי ששלה לבדוק בכל גבול ישראל האם מפרישים תרומות
 ומעשרות כראוי, וראה שאין העם מפרשים אלא תרומת גדולה
 בלבד לפי שיש על האוכלה עון מיתה בידי שמים, ומעשר ראשון
 ומעשר שני מקצתו מעשרין ומקצתו אין מעשרין, אמר להם,
 בני, בואו ואמר לכם, כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה,
 כך תרומת מעשר ומכל יש בה עון מיתה, עמד והתקין להם
 שאין עם הארץ נאמן על המעשרות אלא על תרומה גדולה בלבד,
 לפיכך, הלוקח פירות מעם הארץ, מפרש מהן מעשר ראשון
 ומעשר שני, מעשר ראשון, מפרש ממה עשירית לשם תרומת
 מעשה, ונתנה לבהן, ומעשר שני, עולה ואוכלו בירושלים,
 מעשר ראשון ומעשר עני כיון שפירות אלו הם ספק מעושרים,
 המוציא מחיבו עליו הראיה ואינו חייב ליתנם מספק ללויים או
 לעניים, אלא קורא להם שם להוציאם מידי טבל, הרי שבימי יוחנן
 כהן גדול, לא היו כל העם מפרישים מעשר ראשון.
 מתרצת הגמרא, הרתי תקנות שונות תקן יוחנן כהן גדול, ביטל
 וידי מעשרות דתכריים הוזרים להפריש מעשר ראשון, ותיקן
 שלא יתודו משום שאין נותנים אותו ללויים. וגזר על דמאי של
 פירות עמי הארץ, שהלוקח מהם יפריש מעשרות כמפורט לעיל,
 משום שחשודים על המעשרות.
 שנינו במשנה, ואף הוא ביטל את המעוררים. שואלת הגמרא, מאי
 מעוררים. אמר רבקה, ככל יום יום שהיו עומדים ליום על דוכן
 ואומרים את המזמור 'עורה למה תישן ה', לכך נקרא מעוררים,
 ואותם ביטל יוחנן כהן גדול, וכך אמר להן יוחנן כהן גדול, וכי יש
 שינה לפני המקום, והלא כבר נאמר, "הנה לא ננום ולא יישן
 שומר ישראל", אלא, בזמן שישראל שריון בצער, ועוברי
 בוכבים פנתת ושלחה, הרי זה דומה כאילו יש שינה לפניו, לך
 נאמר 'עורה למה תישן ה'.
 שנינו במשנה ואת הנוקפים. שואלת הגמרא, מאי נוקפים. אמר
 רב יהודה אמר שמואל, שהיו מפרטין לעגל בין קניו, כדי
 שיפול דם בעיניו ולא יראה כשהולכים לשחטו, אהא איהו כמיל,
 משום דמיחוזי כי מוקא - משום שנראה כמום. במתניתא תנא,
 שהיו חובטין אותו במקלות להפילו לארץ בדרך שעושים אותו
 לפני עבודת בוכבים ונוקפים הוא מלשון מכה. אמר להם יוחנן
 כהן גדול, עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח, ותמחה הגמרא,
 וכי נבילות הן, הא שחיש להו, אלא כך אמר, עד מתי אתם
 מאכילין מריפות למזבח, הרי יש לחוש שמא על ידי החבטות ניכב

מנקה אפי' אצבעו, דף נקוף מרצה כדם עולה (לפי דף יז): טענות. להכניס צואר בהמה
 לחובו: כדאמרין. שתקן שיהו כל הלוקחין מפרשין ולא היה אדם צריך לשאל לחברו
 חבר שלקח מעם הארץ הפרשת דמאי: מתני' בשרי לא ישתו יין ובגמי מפרש מנא לן
 ומשכטלה סנהדרין הוא: נביאים הראשונים. בגמרא מפרש: נפת צופים: מפרש בגמי:
 אנשי אגנה. בוטחין בהקדיה וסומכין עליו
 לעשות טוב ואין דואגין להסרו: גמ' אמר רב
 יוסף. הכי קאמר. וכי בית המסבך בארזים עדי
 הוא שלא יהא נוח לחרב: פתרוצע. לשון ערה
 כמז ערו (הפסל קמא) כפיא מתחיל.
 מאיסקופת הבית ופתחיו מתחילו. וישאיה: לשון
 בית השאה מאין יושב. ומתוך כך שעירים
 מרקדים שם ומנחזין וכותמין את שעריה: ומרי
 דגנדי. מושכי ספינות בחבל שרי. שאינו אלא
 לזרזם במלאכתם: ודקדקי. שזוממין בשעה
 שחורשיקו. ואינו אלא לבז את השורים
 לתקמייהם שחולכין לקול הישר דערב עליהם:
 דגנדאי. אינו אלא לחשוך: כפל ומרי. גור על
 דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות: ולא
 איבעי. ולא היו רוצים לקנותם בכך: ולול בה.
 ולא הקפיד למחות בדם: כאש בערת. לפי
 שהענה משה אנו לשמוע את תזמורת לענות
 אחריו. ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול
 הנשים וקול באשה ערוה כדרכיב השמיעני את
 קולך (ש"ס) ומכעיר את יצרו כאש בערת.
 אכל ומרי גברי ועניו נשי קצת פריצות יש דכול
 באשה ערוה. אבל אינו מבכיר יצרו כל בה
 שאין המומרים מבטל אונם לקול העונים:
 לבטולי האי מקמי האי. אם אין שומעין לנו
 לבטל את שניהם. נקדים לבטל את זה שהוא
 כאש בערת: צחח צמא. צמא (פסח י"ו) מתרגם
 צחחא:

ואנן יהבי ליה לכתבים. קניניה עזרא כדאמר' ביבמות (דף ט"ו): וכיון דאינו נותנין בהתקן
 אין יוכלין לומר וגם נתתיו ללוי ככל מצותך: תחלה. ונתת ללוי זה מעשר ראשון. לר
 זה מעשר עני. בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דקיים י"ב): אף
 הוא. ויחזן כהן גדול: כפל ותיבות מעשר עין מיתה. באלו הן השערים (מקלוז י"ג): ולפי
 לה. ובשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא
 הפרישו אלא תרומה ועודנו טבל למעשרות
 ואתם נענשים מיתה: מפרשי תרומת מעשר
 ונתנה לכהן. מפרשי כל המעשרות ממנה
 להוציא מידי טבל. ואחר כך מפרשי מתוך
 מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי
 להפריש ונתנו לכהן. משום דאית ביה עין
 מיתה אחריו עליוהו שלא לעקבו אצלו ולמכרו
 לכהן כשם שהוא מעבב אצלו מעשר ראשון
 ומעשר עני ואומר המוציא מחברו עליו הראיה' ה'
 גורה דלקא פי משה ליה גביה אביל ליה. אבל
 מעשר ראשון ומעשר עני מתרים לזרים ואין
 בהן אלא גזל כהן. הלכך המוציא מחברו עליו
 הראיה. אלקא אפרשי נמי לא היו מפרשי ואת
 אמרת לפי שאין נותנין אותו בהתקן הא אפרשי
 מפרשי ליה. תתי' תקון. לשלם העברת
 הדוארת מעשר משום שאינם נותנין אותו ללויים
 הוא. והא דתניא לפי ששלח כר לאו אבטל את
 הדרי קאי אלא אגור על הדמאי קאי. ותרתי
 תקנות תקן. בשל דודי של חברים אפי'
 שמפרישין אותו לפי שאין נותנין אותו בהתקן. לפי
 וגור על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי
 ששלח כר: מפרשי. כשהיה רוצין להפילו לארץ
 לשטתו: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו
 מתחזק כל בה על גלגלי. ונוקפין לשון נקפ
 סכבי הער (פסח י"ו): חובטין. להפילו לארץ.
 ונוקפין לשון תבטה ומכה. כדאמר' אין אדם

בצער ואומות העולם בנחת ושלחה. לכך נאמר "עורה למה תישן ה'": ואת הנוקפים: מאי "נוקפים"? אמר רב יהודה אמר
 שמואל: שהיו מפרטין לעגל בין קרניו, כדי שיפול דם בעיניו. אתא איהו, בטיל משום דמיוחו פי מוקא. במתניתא תנא: שהיו
 חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודה זרה. אמר להם עד מתי אתם מאכילין גבילות למזבח! גבילות! הא
 שחוט להו! אלא טריפות, שמה ניקב קרום של מוח, עמד והתקין להם טבעות פתקע: עד ימיו היה פטיש מפה בירושלים:
 בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתנני' משכטלה סנהדרין, בטל הישר מבית
 המשתאות, שנאמר: "בשר לא ישתו יין" וגו'. משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, בטל
 השמיר ונפת צופים, ופסקו אנשי אגנה מישראל, שנאמר: "הושעה ה' כי גמר חסד". רבן שמעון בן גמליאל אומר: העיר
 ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה. ולא ירד הפל לברכה, וניטל מעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף
 ניטל שופי הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: הפתרה נמלה את הטעם ואת הריח, המעשרות נטלו את שופי הדגן. וחכמים
 אומרים: היגות והקשפים כילו את הכל: גמ' וממאי דמשכטלה סנהדרין פתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אמר קרא
 "אנשים משער שבתו בחורים מנגינתם". אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא כפיא, שנאמר:
 "קול ישור בחלון חרב בסף פי ארוה ערה" מאי "פי ארוה ערה"? אמר ר' יצחק: וכי בית המסבך בארזים, עיר הוא? אלא
 אפילו בית המסבך בארזים, מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, פי מתחיל חורבא, כפיא מתחיל, שנאמר: "חרב בסף".
 ואיבעית אימא מהכא "ושאיה יפת שער". אמר רב בר רב אשי: לדרי חוי ליה, ומננח פי תורא. אמר רב הונא: זמרא דגנדי
 דבכרי שרי, דגנדאי אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אוזוי בזוא ומאה סאה חיפוי בזוא, ולא איבעי. אתא רב חסדא,
 ולול ביה, איבעאי אוזא בזוא ולא משתפת. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי, פריצותא. זמרי נשי ועני גברי, כאש בעורת.
 למאי נפקא מינה? לבטולי האי מקמי האי. אמר ר' יוחנן: כל השותה בארבעה מיני זמר, מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר:
 "הוי משכימי בכרך שכר ירדפו מאחרי כנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תף וחליל וזון משמתיהם ואת פעל ה' לא יבטו" מה
 פתיב אחריו: "לכן גלה עמי מבבל דעת" שגורמין גלות לעולם, "וכברו כתי רעב" שמביאין רעב לעולם, "והמונו צחה צמא"
 שגורמין לתורה שתשפת מלומדיה, "וישח אדם וישפל איש" שגורמין שפלות לשונאו של הקדוש ברוך הוא, ואין "איש" אלא
 הקדוש ברוך הוא שנאמר: "ה' איש מלחמה". "ועיני גבהים תשפלה" שגורמין שפלות של ישראל, ומה פתיב אחריו, "לכן
 הרחיבה

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מה עמוד ב

רש"י

תוספות

30 אשמדאי מלכא דשדא; אבנים הללו. שבאפוד וחשן; פתחי חותם. חקק משמע
 31 במלוואתם. שהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום: וקראת להם שמי'. על פני הדיו בחרין
 32 האות: אינני של אבר. וקבאת משי"א בלעז: שירא פתגמא. מין משי הוא: סלת גפה על
 33 גבי נפת. מרוב שקנה מנדקת בדפני נפה ודומים לעשה חיה שנלושה בין כו'. נפת דבק
 34 דנפתה. צופים שצפה: שתי כפרות הנדקקות כו'.

35 שהיתה ברבה מצויה בעשה, ובשמדקין כפרות
 36 בדפני התנור אחת בדפן זה ואחת בדפן זה
 37 שנגדו וכן תפוחות אצלליר בלעז עד
 38 שמונת פני זו לזו, כצוף זה שגדל ומתפשט
 39 והולך ותולה באויר, כן אלו צפות ותפוחות
 40 באויר: מן הצופים. ההרים הגבוהים שמשם
 41 צופה למרחוק; מאי פשטם. מהיבא זלפת שרשב
 42 בא מן ההרים כדמתרגם רב יוסף. כאשר
 43 תעשינה הדבורים: כל הנצול. המערה מכיל
 44 טהור לכלי טמא אין הקלות מערפל להיות תבור
 45 לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה מנוגה
 46 חוץ מרובש ויפין. שהוא עב מאד וברי הוא
 47 במחבר, שפשקלותו פוסק הוא הולך מלמטה
 48 למעלה. והכי אמרין במדות: הצפחה. ברשקיא
 49 בלעז שהן עבות ונכנסת ונכתתו השערה עם
 50 הדבש: שפוזין בו. מתוך שהוא טוב ונגב
 51 מערבין בו מים וזין ואין נכרות בו: שפוזין.
 52 שקננים והולכי כריל: שפאמינים בתקדוש ברוך
 53 הוא. ולתר ממונם לני הדור מצוה ולצדקה
 54 ולדוצאת שבתות וימים טובים: שיתבוי שלתם
 55 לעתיד לבא. שאין מקבלין שבר שלם. והכי
 56 משמע כי מי בו ליום הבא את הצדיקים: קטנות
 57 קטנות אמנה: קטני רשעי בני ישראל. שמתו
 58 כשהן קטנים:
 שמבוכין

1 הרחיבה שאל נפשה. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נופלין בגיהנם:
 2 ויזנין סליק. פעמים עולם ועלולו בדם שצנענים ופעמים שלא עלה בדם. שהרי בשבועה
 3 דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבהו.
 4 ושאל אביתר ולא עלתה לו שצאמר ויעל אביתר שסתלק מן הבקעה מפני שלא נענה
 5 באורים ותומים. והכי תניא בסדר עולם גבי ארון
 6 ובקרוו מפני אבשלום יצא עמו עד שעלה
 7 במעלה הימים ונשאל באורים ותומים ונסתלק
 8 אביתר מן הבקעה ודולה נכנס צדוק תחתיו
 9 בדכתיב (משל"ט טו) ויאמר המלך לצדוק השב
 10 את הארון וגו': בימי זכריהו. והוא בנו של
 11 יהודעך שהיה בימי יואש: ערי מנרש. ערי לויים
 12 שהטעון הכתוב מנרשות. עד עמוד כהן וגו'.
 13 אלמא הוה אורים בבית שני: אסור לו. לא שהיה
 14 אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחברו כו',
 15 אלמא כל ימי המקדש ראשון הוה: דתניא. חגי
 16 זכריה ומלאכי נקראו אחרונים: שפעון
 17 וישמעאל: דבן שמעון שהיה נשיא ורבי וישמעאל
 18 בן אלישע ושהיהו כהן גדול שהרגתם מלכות
 19 וכו' למתבא. שעתידין להרג בהרב: לקמלא
 20 לשאר מיתות. כגון רבי עקיבא שסרקו בשרו
 21 במקורות ספיות של ברזל כדאמר בסנהדרין דף
 22 ס"א. ור' הגהה בן תרדיון שנשרפו. ורבי יהודה בן
 23 בבא בלתיאיות של ברזל כדאמר בסנהדרין דף
 24 ה. שאין מספידין על הרוגי מלכות. מאמת
 25 המלך, לפיכך מחו בדם: דקדים בבקעה.
 26 במשמעו, אבן שלמה מסע כמה שהשיעה מן
 27 הקר, ולא סתתיה שוב כבלי ברזל: והלא כבר
 28 נאמר. מגוררות במגרה וגו': שמיר למאי אתא.
 29 דאמרין במס' גיטין (ס"ח ס"ה) שהביאו שמיר ע"י

הרחיבה שאל נפשה ופערה פיה לכלי חק וירר הדרך
 והמונה ושאוניה ועלו בה: משמנתו נביאים הראשונים:
 מאן "נביאים הראשונים"? אמר רב הונא: זה דוד
 ושמואל ושלמה, רב נחמן אמר: בימי דוד, ויזנין סליק
 ויזנין לא סליק. שהרי שאל צדוק ועלתה לו, שאל
 אביתר ולא עלתה לו, שצאמר: "ועל אביתר". מתב
 רבה בר שמואל: "ויהי לדרש אלהים בימי זכריהו
 המבין בראת האלהים" מאי לאו, באורים ותומים.
 לא, בנביאים. תא שמע, משחרב בית המקדש ראשון,
 בטלו ערי מנרש, ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך
 מבית דוד. ואם לחשד אדם לומר "ויאמר התרשאת
 להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן
 לאורים ולתמים כאדם שאומר לחברו "עד שיהיו
 מתים ויבא משיח בן דוד". אלא אמר רב נחמן בר
 יצחק: מאן "נביאים הראשונים" לאפוקי מחגי זכריה
 ומלאכי, דאחרונים נינהו. תתנו רבנן: משמנתו חגי
 זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל. ואף
 על פי כן היו משתמשים בבית קול, שפעם אחת היו
 מסובין בעליית בית גוריא ביריחו, נתנה עליהן פת
 קול מן השמים ואמרה: יש ככם אדם אחד שראוי

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29

21 שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך. נתנו עיניהם בהלל הנקן, וכשמת הספידוהו הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא.
 22 ושוב פעם אחרת, היו מסובין בעלייה ביבנה, נתנה להן פת קול מן השמים ואמרה להן: יש ככם אדם אחד שראוי שתשרה
 23 שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאי לכך. נתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת הספידוהו הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל. ואף
 24 הוא אמר בשעת מיתתו: שמעון, וישמעאל, לחרבא. וחרבתי לקמלא, ושאר עמא לבזאי, ועקון סגיאינ עתידין למית על עמא. ואף
 25 על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר "הי חסיד הי עניו", אלא שגמרפה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות: משחרב בית המקדש
 26 בטל השמיר כו': תנו רבנן: שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שצאמר: "והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה" הדרבים
 27 ככתבן, דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נחמיה: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר "כל אלה אבנים יקרת מגררות במגרה". אם
 28 כן, מה תלמוד לומר "לא נשמע בבית בהבנתו"? שהיה מתקן מבחוי, ומכנים מבפנים. אמר רבי: נראין דברי ר' יהודה באבני
 29 מקדש, ודברי ר' נחמיה באבני ביתו. ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? מיכע ליה לכדתניא: אבנים הללו אין פותבין אותן בדיו,
 30 משום שצאמר: "פתוהי חותם". ואין מסרטינ עליהם באימל, משום שצאמר: "במלוואתם". אלא פותב עליהם בדיו, ומראה להן
 31 שמיר מבחוי, והן נבקעות מאליהן פתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסידה כלום, ובבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים
 32 ואינה חסידה כלום. תנו רבנן: שמיר זה, פרייתו כשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו.
 33 כמה משמרין אותו? כורבין אותו בספוגין של צמר, ומניחין אותו באימני של אבר, מליאה סופי שעורין. אמר ר' אמי: משחרב
 34 מקדש ראשון, בטלה שירא פתגמא וזוכיית לבנה. תניא נמי הכי: משחרב מקדש ראשון, בטלה שירא פתגמא וזוכיית לבנה ורכב
 35 ברזל, ויש אומרים: אף יין קרוש תבא משניר הדומה פניגולי דבילה: ונפת צופים: מאי "נפת צופים"? אמר רב: סולת שצפה
 36 על גבי נפה, ודומה לעשה שגילוישה בדבש ושמן. ולוי אמר: שתי כפרות הנדקקות בתנור ותופחות ובאות עד שמוגיעות זו לזו.
 37 ור' יהושע בן לוי אמר: זה דבש תבא מן הציפאי. מאי משמעו? כדמתרגם רב ששת, קמא דנתון דבראתה ושייטון ברוימי עלמא
 38 ומתניין דובשא מעישבו מורא. תנן התם: כל הנצול טהור, חוץ מדבש וזיפם והציפחים. מאי "זיפם"? אמר ר' יוחנן: דבש שמוזיפין
 39 בו, וריש לקיש אמר: על שם מקומו, כדכתיב "זיף וטלם ובעלות". פי' צאצא בדבר אתה אומר "בבוא הזיפם ויאמרו לשאל הלא
 40 דוד" וגו', מאי "זיפם"? אמר ר' יוחנן: בני אדם המזיפין דבריהם. ור' אלעזר אומר: על שם מקומו, כדכתיב "זיף וטלם ובעלות":
 41 ופסקו אנשי אמנה: אמר ר' יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בתקדוש ברוך הוא. דתניא, ר' אליעזר הגדול אומר: כל מי שישי לו
 42 פת בסלו ואומר "מה אוכל למחר", אינו אלא מקטני אמנה, והיינו דאמר ר' אלעזר: מאי דכתיב "כי מי בו ליום קטנות" מי גרם
 43 לצדיקים שיתבוי שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בתקדוש ברוך הוא רבא אמר: אלו קטני בני רשעי ישראל
 שמבוכין

ביאורים למסכת סוטה דף מה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כשנחרה, הי חסיד הי צניו, אלא שנמקדש שעה מלהספידו, לפי
 שאין מספידין על הרוגי מלכות מאימת המלכות.
 שנינו במשנה, משתקרב בית המקדש כמל השמיר בו. תנו רבנן,
 שמיר זהו שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר בבנין הבית
 שבנה שלמה, "והכית בהקנתו אכן שלמה מסע נבנה ומקובת
 והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו" הדברים בכתבך, כמו
 שחצבו אותה מן החר על ידי השמיר ולא סיתתו בכלי ברזל, דברי
 רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר
 נאמר בפסוק אחר, "כל אלה אבנים יקרות וגו' מגודרות במגרה"
 - בכלי ברזל מלאה פגימות, הרי שהיו האבנים הרוכות ומסותות
 בכלי ברזל, אם כן, מה תלמוד לומר 'כל כלי ברזל לא נשמע
 בפית בהקנתו', פירושו, שבבית לא נשמע כלי ברזל, אלא שהיה
 מתקין אותם מפהוץ, ומכנים אותם מוכנות מפנים. אמר רבי,
 נראין דברי רבי יהודה שהיו האבנים שלמות כחציבתן באבני
 מקדש, ודברי רבי נחמיה שהיו האבנים מסותות באבני ביתו של
 שלמה המלך, שהרי הפסוק שהביא רבי נחמיה שהיו האבנים
 מגודרות במגרה, בענין בנין ביתו נאמר.
 שואלת הגמרא, ורבי נחמיה שאמר שהיו מתקנים את האבנים
 מבחוץ בכלי ברזל, לדבריו שמיר למאי אתא - לאיהו צורך
 הביאורו. משיבה הגמרא, השמיר מיפעי ליה, לכתנא, אבנים
 הללו של האפוד והחושן, שצריך לכתוב עליהם שמות שבטי
 ישראל, אין פותבין אותן בדיו, משום שנאמר עליהם 'פתוחי
 חותם', שמשמעו חקוק בתוכם. ואין מסרמין עליהם את האותיות
 באיזמל, משום שנאמר עליהם 'במלואותם', שמשמעו שתהינה
 שלמות בלי חסרון, אלא פותב עליהם תחילה את השמות בדיו,
 ומראה להן - לאבנים הרשומות בדיו את השמיר מפהוץ, והן
 נבקעות מאליהן בצורת האותיות, בתאינה זו שנבקעת מאליה
 בימות החמה ואינה חסירה כלום, ובבקעה זו שנבקעת אדמתה
 בימות הגשמים ואינה חסירה כלום.
 תנו רבנן, שמיר זה, בריתו בשעורה, ומששת ימי בראשית
 נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו. כמה משמירין
 אותו, בורכין אותו בסקפונין של צמר, ומניחין אותו באיפני של
 אבן - בארוג של עפרת מלאה סופי שעורין.
 אמר רבי אמי, משתקרב מקדש ראשון כמלה שירא פרנדא - מין
 משי חשוב, וזוכיבת לכה. תניא נמי הכי, משתקרב מקדש ראשון
 כמלה שירא פרנדא, וזוכיבת לכה, ורכב ברזל. ויש אומרים,
 אף וין קרוש - שנעשה מוצק תפא משני, הדומה פעיגולי דבילה
 בטל אז.
 שנינו במשנה, משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים.
 שואלת הגמרא, מאי נופת צופים. אמר רב, סולת שצפה ונדבקת
 על גבי נפה מרוב שומנה בשעת הניפוץ, ודומה לעיסה שגילושה
 כבר בדבש ושמן, ונופת' הוא על שם דבק הנפה, ו'צופים' הוא על
 שם שצפה עליה. ולוי אמר, נופת צופים הם שתי כפרות לחם
 הנדבקות בתנור על גבי שתי דונפיו מן הצדדים, כבר בדפון זה
 וכבר בדפון שכנגדה, ותופחות וכוות כל כך בתנור, עד שמיגיעות
 זו לזו ונופת' הוא מלשון נוף, שגדל הככר כמו ענפי עץ, ו'צופים'
 הוא מלשון צף, שהככרות תופחים וצפים. ורבי יהושע בן לוי אמר,
 נופת צופים זה דבש תפא מן הצפיא - מן ההרים הגבוהים שמהם
 צופים למרחק, שואלת הגמרא, מאי משמע שהדבש בא מן
 המקומות הגבוהים, כדמתרגם רב ששץ על הפסוק 'כאשר תעשינה
 הדבורים, כמא דנתנן דפראתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין

הרחיבה שאול נפשה ופצרה פיה לכלי חק וירד הדרה והמונה
 ושמונה ועלו פה" שבסופו של דבר, כל המון הרשעים הללו יפלו
 בגיהנם.
 שנינו במשנה, משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים.
 שואלת הגמרא, מאן נביאים הראשונים שבמותם בטלו אורים
 ותומים. אמר רב הונא, זה דוד ושמואל ושלמה. רב נתמן אמר,
 אף בימי דוד, וימנין סליק וימנין לא סליק - פעמים עלתה להם
 תשובה באורים ותומים, ופעמים שלא עלתה, שהרי שאל צדוק
 באורים ותומים, כשברח דוד מפני אבשלום ועלתה לו תשובה,
 שאל אביתר באורים ותומים ולא עלתה לו תשובה, שנאמר באורו
 ענין 'ועל אביתר', ופירושו, שנסתלק מן הכוונה כיון שלא נענה.
 מקשה הגמרא, מתיב רבה בר שמואל, כיצד אמרת שמשמתו דוד
 ושמואל ושלמה בטלו אורים ותומים, הרי נאמר "ויחי לדוד
 אלהים כל ימי ובריה בימי ובריהו המבין בראות האלהים", מאי
 לאו ראייה זו היא באורים ותומים, הרי שהיו גם בימי אורים
 ותומים. מתרצת הגמרא, לא באורים ותומים, אלא ראייה בנביאים.
 עוד מקשה הגמרא מברייתא, תא שמע, משתקרב בית המקדש
 ראשון, כמלו ערי מגדש - ערי הלויים שנצטוו להניח סביבם מגדש,
 ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מביית דוד, ואם לחשך אדם
 לומר כיצד אתה אומר שפסקו אז אורים ותומים, והלא נאמר
 בעליית רובבל, בבנין בית שני, כשחלק מכהנים לא מצאו את כתב
 יחוסם, ויאלה התשתתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים
 עד עמוד כהן לאורים ותומים", הרי שגם אז היו אורים ותומים,
 [אמור לו], אין הפירוש כך, אלא באדם שאומר לחבירו עד שיהיו
 מתים ויבא משיח בן דוד, כך גם אמר להם התרשתא, שלא יאכלו
 מן הקדשים עד שיבא המשיח ויהיו אורים ותומים, הרי מפורש
 בברייתא זו שאורים ותומים פסקו רק משחרב בית המקדש הראשון,
 וקשה על רב הונא שאמר שנביאים הראשונים הם דוד שמואל
 ושלמה.
 אלא אמר רב נתמן בר יצחק, מאן נביאים הראשונים שבמותם
 פסקו אורים ותומים, כל הנביאים שבמי בית ראשון, לאפוקי מחגי
 ובריה ומלאכי שהתנבאו בתחילת הבית השני, דאחרונים נינהו
 ובימינם לא היו אורים ותומים, ומצינו כך בברייתא, שהם היו
 הנביאים האחרונים, דתנו רבנן, משמתו חגי ובריה ומלאכי
 נסתלקה רוח תקודש של נבואה משראל, הרי שהם היו הנביאים
 האחרונים, ואף על פי כן היו משתמשים בכת קול מן השמים,
 שפעם אחת היו חכמים מסופין פעלית בית גוריא ביריחו, נתנה
 עליהן בת קול מן השמים ואמרה, יש ככם אדם אחד שראוי
 שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכה, נתנו עיניהם
 בהלל הנהו, וכשמת הלל חוק, הספידוהו, הי חסיד הי צניו
 תלמידו של עזרא. ושוכ פעם אחרת היו חכמים מסופין פעלית
 בכהן, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן, יש ככם אדם
 אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו וכוות לכה,
 נתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת, הספידוהו, הי צניו הי
 חסיד, תלמידו של הלל, ואף הוא - שמואל הקטן, אמר בשעת
 מיתתו ברוח הקודש ששרתה עליו אז, שמעון - רבן שמעון בן
 גמליאל נשיא ישראל, וישמעאל - רבי ישמעאל כהן גדול, ינתנו
 להרבא - להריגה בחרב בגזרת המלכות, וקרוהו אף הם יהיו
 לקמלא - להריגה במיתות משונות אחרות, ושאר עמא יהיו לביא
 - לבז, ועקן סגיאי עתידין למיתי על עמא - וצרות רבות עתידות
 לבא על העם, ואף על רבי יהודה בן ככא בקישו לומר במותו

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

עומד. עונה הגמרא, אקרושה דסינרא - על סדר קדושה שאומרים
על הסדר בשחרית אחר תפילת שמונה עשרה, ואיחא שמייה רבא
דאנדרא - ועל 'אמן יהא שמיה רבא' שעונים העם אחר הדרשה
בדברי אגדה כל שבת, שאנמר, "ארין עפתה כמו אופל צלמות
ולא סדרים", שמשמעו, שהארץ חשכה וצלמות כשאין בה סדרים,
וסוף הפסוק הוא, 'ותופע כמו אופל', ופירושו, הא אם יש סדרים -
סדר קדושה ויהא שמיה רבא, אזי תופיע הארץ מאופל.
שנינו במשנה, העיד רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש וכו' ולא
ירד מל לכרבה וניפל מעם פירות וכו'. מביאה הגמרא ברייתא
בענין זה, תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, מהרה במלה מעם
וריה, מעשר ביטל שופן דגן, מספרת הגמרא, רב הונא אשכח
תומרתא דחינוניתא - מין תמרה שגנה שאף יש בה ריח טוב,
שקלה כרבה בסודריה - נטלה רב הונא ועטפה בסודרו, אתא רבה
בריה של רב הונא, אמר ליה לרב הונא, מורחיתא ריחא דחינוניתא
- מריח אני ריח של תמרה חינוניתא, אמר ליה רב הונא לרבה בנו,
בני, כיון שהרחת את ריחה, ודאי מהרה יש בך שלכך לא ניטל ממך
ריח הפירות, יהבה ניהליה - נתנה לו רב הונא לרבה, אדחכי אתא
אבא בריה - בין כך בא אבא בנו של רבה בר רב הונא, שקלה יהבה
ניהליה - נטלה רבה בר רב הונא ונתנה לאבא בנו, אמר ליה רב
הונא לרבה בנו, בני, שפחת את לבי בכך שיש בך טהרה, והקחיתא
את שיני בכך שהראית לי שאתה אוהב את בנך יותר ממני, שלקחת
אותה ממני ונתת לו, היינו דאמר אינשי, רחמי דאבא אבני -
רחמי האב על בניו, רחמי דבני אבני דהונו ליה - ורחמי הבן אינם
על האב, אלא על הבנים שלו.
עוד מספרת הגמרא, רב אחא בר יעקב אימפל ביה רב יעקב בר
ברתיה - טרח לבדולו של רב יעקב בן בתו, כי גדל, אמר ליה רב
אחא בר יעקב לבכדו, אשקינו מיא - השקני מים, אמר לו רב יעקב,
לאו ברך אבא - אינו בנך, ואיני חייב לכבדך כאב, והיינו דאמר
אינשי, רבי רבי, בר ברתך אבא - גדל גדל את נכדך, ולבסוף
יאמרו לך בן בתך אני.
משנה. בפולמוס של אספיינוס - בביאת חילו של אספיינוס
קיסר רומי על ירושלים בסוף ימי בית שני, גורו חכמים על עמרות
התנים, ועל האירוס. בפולמוס - בביאת חילו של מיטוס,
כשהביאו הורקנוס להילחם עם אריסטובולוס אחיו, גורו חכמים על
עמרות כלות, ושלא ללמד אדם את בנו ויונית. בפולמוס - בביאת
החיל האחרון על ירושלים, שבו בא טיטוס והחריב את בית המקדש,
גורו חכמים שלא תצא תצא העיר כשמוליכים אותה מבית אביה לבית
ועליות מזהבות בתוך העיר כשמוליכים אותה מבית אביה לבית
בעלה, גרבותינו התירו שתצא תצא תצא תצא בתוך העיר.
משמת רבי מאיר, כמלו מושלי משלים - מלמדים את החכמה
דרך משל ומליצה, כגון משלי שועלים. משמת בן צוא, כמלו
השקנים - שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום. משמת בן
זומא, כמלו הדרשנים - דורשים את פסוקי התורה. משמת רבי
עקיבא, כמלו כבוד התורה - שהיה דורש כל קוץ וקוץ של אותיות,
וכל שכן אותיות, וזהו כבוד התורה שאין בה דבר לבטלה. משמת
רבי חנינא בן דוסא, כמלו אנשי מעשה - בטוחים בצדקתם
ועושים מעשי פלא. משמת רבי יוסי קמנתא, פסקו חסידים, ולמה
נקרא שמו קמנתא, שיהיה קמנתא וסופם של חסידים. משמת רבן
יוחנן בן זבאי, כמלו זו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן, כמלו
כבוד התורה - שהיו עד אז עוסקים בה בעמידה, ומשמת ירדה

שמכובדו - שמבטלים דין אביהם הרשעים לעתיד לבוא, וכך
אומרים לפניו, רבנו של עולם, מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן,
למה הקחית שניהם גם לענשם במיתתנו בטנותנו.
אמר רבי אלעא בר יברכה, אלמלא תפלתו של דוד, היו כל
ישראל בגלות מוכרי רבב - שומנים ודברים מאוסים, מתוך עניותם,
שאמר בתהילים, שבקש דוד על ישראל, שגם כשיהיו בגלות,
'שיתת ה' מורה להם' שפירושו, תתן לעניים מרות ועושר, כדי שלא
יהיו פחותים ונבזים כל כך בעיני האומות.
ואמר רבי אלעא בר יברכה, אלמלא תפלתו של חבקוק, היו
שני תלמידי חכמים מתכספים במלכות אחת מרוב עניותם ועוקפין
בתורה, שאמר בתפלתו של חבקוק, "ה' שמעתי שמעך וראתי ה'
פעלך כקרב שנים ניהו", אל תקרא 'כקרב שנים', אלא 'כקרב
שנים', וכך הוא נדרש, פעלך, שהיא התורה, כשנים מתקרבם
ללמוד אותה בכסות אחת מחמת עניים, חיה אותם לבל יהיו עוסקים
בה בעניות מרובה.
ואמר רבי אלעא בר יברכה, שני תלמידי חכמים המהלכין
ברוך ואין ביניהם דברי תורה, ראוי לישרף באש, שאמר
כשהלכו אליהו הנביא ואלישע תלמידו, ויהי המה הולכים הלוך
ודבר והנה רבב אש וגו'" והפריד ביניהם, ולקח את אליהו. מעמא
שלא נשרפו אש של מעלה, הוא משום דאיבא דיבור תורה ביניהם,
הא אם ליבא דיבור, היו ראויין לישרף.
ואמר רבי אלעא בר יברכה, שני תלמידי חכמים הדרין בעיר
אחת ואין נהוין זה לזה בהלכות, אחד מהם מת על ידי חברו, ואחד
- ההורג בשגגה גולה על ידו, שאמר בפרשת ערי מקלט, שמשרת
עיר מקלט היא 'לנוס שמה רוצח אשר רוצח את כעוהו בבלי
דעת', ואין 'דעת' אלא תורה, שאמר על ישראל כשעברו על
מצוות התורה 'נרמו עמי מבלי דעת' שפירושו, שנטפשו עמי
מתוך שלא עסקו בתורה, ונדרש הפסוק של ערי מקלט כך,
שהרציחה נגרמה משום שלא עסקו יחד בדעת שהיא תורה.
אמר רבי יהודה בריה דרבי תימא, כל תלמיד חכם העוסק בתורה
מתוך הרחק, תפלתו נשמעת, שאמר, "כי עם בציון ישב
בירושלים ככה לא תבכה חזו ויהי לקול ועקב בשמעתו ענה",
ונדרש, שהקדוש ברוך הוא עונה לקול ועקב אלו היושבים ישיבה
של תורה, ובתיב בתריה, שבאיה עסק התורה הדברים אמורים,
"ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ", ומכאן, שישביה זו היא על ידי
הרחק. רבי אבהו אומר, אותו העוסק בתורה מתוך הדחק משביעין
אותו מדין שכינה, שאמר בסוף הפסוק, "ויהי עיניך רואות את
מוריד". רבי אחא בר חנינא אומר, אף אין הפרגוד ננעל בפניו,
שאמר באתו הפסוק "ולא יבנה עוד מוריד", שפירושו, שלא יסתר
ממך מוריד, שהוא הקדוש ברוך הוא, ולא תנעל המחיצה בינך לבינו.
שנינו במשנה, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע,
מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין קללה וכו'. אמר רבא, לא
זו לבד שאין יום שאין בו קללה, אלא וכל יום ויום מרובה קללתו
משל חבירו, שאמר בתוכחת הגלות, "בפקד תאמר מי יתן ערב
ובערב תאמר מי יתן בקר", ויש לשאול, הי בקר - על איזה בקר
הכוונה שבערב תאמר עליו מי יתן יבא, אליבא תאמר כך על בקר
הלמחה, מי ידע מאי הוי - וכי יודע הוא שיהיה טוב יותר, אלא
תאמר כך על הבקר דחליף - שעבר, מי יתן יבא שוב יום כזה, משום
שהיה טוב יותר מן הערב שאחירו. ושאלת הגמרא, ואלא אם כל
יום מתרבה הקללה, עלמא אמאי קא מקניים - על מה העולם

סוטה. פרק תשיעי - עגלה ערופה דף מט עמוד א

רשי"ח

1 שפכונו דין אביהם. קורעים דין אביהם, שפשאין לדגם אומרים לפניו וכו': הקהילה
2 שניהם. למה האבלות וצערותם עלינו במוותו ונפרעת מהם בחייהם: מוכרי רבב. רבב הוא
3 דבר מאוס. כגון חלב וזשמן ונדבק בגדרים ונמאסין. ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני:
4 שיתת ה' מודה להם. לעיל מניה כתיב כי לא ינצח ישבח אביון חקות עניים תאבד לעד
5 שיתת ה' מודה להם. הן להם מרות לאותן עניים

6 עשר שהיה הגוים נוהגין בהם כבוד. וידעו הגוים
7 שהן אוש ואינם אלהות, שאין כל הכבוד
8 והגולה שלהם: מתקשים בטלית אחת. משום
9 עני: בקרב שנים. אותה פעלה שלף דהינו דבר
10 תורה שהיא בקרוב שנים. שנים צריכין
11 להקטר בהן רבב. רבב אחת: תהיו. רבבא ותרוב
12 להם ותן להם מיהם: תהו הולכים הלוח הלוך ורבי.
13 בדברי תורה. באלהו ובאלישע כתיב: ראיון
14 לשרף. שעל מתן פן בא ורובב אש עליהם: אחר
15 מת. עיי חבור שהרגו בשוגג וזה גולה לעיר
16 מקלט. ואם אין כאן מיתה סיקון למיתה ואיבא.
17 ונקלט סיקון לגלות שאחד מת ואחר גולה: ככל
18 דעת. על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה
19 את זה ולמדיון זה מזה: דבט עמי. וסיפיה דקרא
20 ותשכח תורת אלהיך: כי עם בציון יושב. אלו
21 יושבי ישיבת תורה. וסיפא דקרא תנו וחקר לכול
22 ועקרף להם צרה. במי הכותוב מדבר, במי
23 שמונותיו קשוני עליו ואנפ'כ יושב ועוסק
24 בתורה: והיו עיניו וכו'. וכן בתורה כתיב ולא
25 יבנה פגוד. מחצה: לא יבנה. לא יתכסה סוף
26 כבנה בגוד מחצה: דלקח. מי יתן שכבא יום. מי
27 דע. אם יטב מן הלילה: אלא דחליף. מי יתן
28 והיה זה יום הקא כזה שעבר: אלא עלמא אמאי
29 פקיה: מאחר שהקלה הולכת ממנו ורבה
30 אקדשה וסדרא. סדר קדשה. שלא תקנה אלא
31 שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום ודבר
32 מועט. שאומר קראיתו ותרנונו ותן כעוסקין
33 בתורה. וכיון שנהוג בכל ישראל בתלמידים
34 ובעמי הארץ ויש כאן שנים קדשת השם
35 לתלמוד התורה הדיב הוא. וכן יהא שמייה רבה
36 בקרב שעינין אחר הגדה שהדרשו יודש ברבים
37 בכל שבת היו נוהגין קר. ושמם היו נקבצין כל
38 הקעם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן
39 תורה וקדוש השם: פדרים. סדרי פרישות התורה
40 שהיה. שפסקה מישראל: ככל שעה. הפוח
41 ורבים. שמתלווה קישו סדורים ונוהגין סדורה אין
42 הקדיה מטהר פרותיהן מריח רע ומטעם רע
43 מעשיה בכל שמו דגן. כגון פסוק מעשרות פסק
44 שמו דהגן כשמו של מעשר דאיקרף חלב
45 בכתוב כל חלב יצדך וגו' (פסוקי יחז) דחגיגותא.

1 **שפכונו דין אביהם לעתיד לבוא. אומרים לפניו:**
2 **רבנו של עולם, מאחר שאמה עתיד ליפרע מהן, למה**
3 **הקהילה שניהם בם. אמר ר' אילעא בר יברכה: אלמלא**
4 **תפלתו של דוד, היו כל ישראל מוכרי רבב, שנאמר:**
5 **"שיתת ה' מודה להם". ואמר ר' אילעא בר יברכה:**
6 **אלמלא תפלתו של חבקוק, היו שני תלמידי חכמים**
7 **מתקפים בטלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר: "ה'**
8 **שמעתי שמעך וראיתי ה' פעלך בקרב שנים מהיו" אל**
9 **תקרא "בקרב שנים" אלא "בקרב שנים". ואמר ר'**
10 **אילעא בר יברכה: שני תלמידי חכמים המתלכין בדרך**
11 **ואין ביניהן דברי תורה, ראיון לשרף באש, שנאמר**
12 **"ויהי המה הולכים הלוחך ודבר והנה רבב אש". מעמא,**
13 **דיאבא דיבור. הא ליבא דיבור, ראיון לשרף. ואמר ר'**
14 **אילעא בר יברכה: שני תלמידי חכמים הדרין בעיר**
15 **אחת ואין נוחין זה לזה בהלכות, אחר מת ואחר גולה,**
16 **שנאמר: "לגם שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בכלי**
17 **דעת" ואין דעת אלא תורה, שנאמר: "נדרמו עמי מבלי**
18 **דעת". אמר ר' יהודה ברביה דר' חייה: כל תלמידי חכם**
19 **העוסק בתורה מתוך הדחק, תפלתו נשמעת, שנאמר:**
20 **"כי עם בציון יושב בירושלם כבו לא תכפה תינו וחקר**
21 **לקול ועקד בשמעתו ענה" וכתוב בתריה: "ונתן לכם ה'**
22 **לחם צר ומים לחין". ר' אבהו אומר: משביעין אותו מיו**
23 **שכינה, שנאמר "והיו עיניך ראות את מורדך". ר' אחא**
24 **בר חיננא אומר: אף אין הפרגוד נעל בפניו, שנאמר:**
25 **"ולא יבנה עוד מורדך": רבן שמעון בן גמליאל אומר**
26 **משום ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין וכו':**
27 **אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חביו,**
28 **שנאמר "בבקר תאמר מי יתן ערב ובקרב תאמר מי יתן**
29 **בקר" הי בקר? אלימא בקר למח, מי דע מאי הוי?**
30 **אלא דחליף. ואלא, עלמא אמאי קא מקפיה? אקדושה**
31 **דסדרא וא"הא שמה רבא דאנתא, שנאמר: "ארץ**
32 **עפרה כמו אפל צלמות ולא סדרים" הא יש סדרים,**

הוספות
46 שמנה ויש בה ריח טוב, ומין תמרים הוא לעצמן: תורה יש ביה. לפיכך מריחה לך ולא
47 בטל הריח מאצלה: אתא ברביה. דרבה בר רב הונא: א"ל. רב הונא לבריה שמחת את לבי.
48 בטרתיה והקויה את שני. שהראיתני שהתבאר על בנה יותר מעלי. שנטלת ממני ונתת
49 לו רחמי. אהבתי: אישפל ביה. גדלו בביתו: רבי רבי. גדל גדל אותי ואנפ'כ בן אני בניה בר
50 ברתך **אנא**. ואין עלי לבכרך כבן: פתני
51 בפולמוס. חיל שהביא אספקטוס על ירושלים:
52 עשרות חתנים וארום. מפרש בגמרא: בפולמוס
53 של מיטום. שהביא הורקטוס איריטובולוס
54 אחיו, ובין זה לזה היו חתנים ושתים שנה
55 כדאמר בסדר עולם: עשרות כולות. מפרש
56 בגמרא: בפולמוס החתנים. הוא של דרבן הכות
57 ועל מיטום נמי דהו: פאפריון בתוך העיר. שהיו
58 מוליכין אותה מכית אביה לבית בעלה ואפריון
59 של מעלים וטליתות מקוהות נקפות לה: מושל
60 משולות. לתת אות אמתלא וטעם להקבא לבנס
61 בה בשערי בניה. כגון משפלות שגולים דאחר
62 בסנדורין (דף ס"א) ביה דרש ר"מ בפיקא דאחר
63 דרש תלתא שמעתא ותלתא אגדתא ותלתא
64 מתלמידי שקדנים. שוקדין על הלכות בית המדרש
65 לילה ויום כדאמר ביבמות (דף ס"ג) אבל מה
66 אעשה שנפשי חשקה בתורה: הדרשנים. שהיה
67 בקי בטעמי המצוות דכאמרו אבי וכוני
68 שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן
69 זואב (פסולת דף ס"א) ככל כבוד תורה. שהיה נותן
70 לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות. ובני
71 תבות לירושלם ואתיות יתרות כגון בת וכת ואי
72 דרש (פסוקי דף ס"א) וזהו כבוד תורה גדול שאין
73 בה דבר לבטלה: אנשי מעשה. כגון בחשיבותו
74 ועושה מעשים מולאים כדאמר בתענית (דף ס"ג)
75 נמטי בשורק יאמר לחמין לחילוק ולעולם להביא
76 זאבים בקרניהם: קמנתא של חסידים. שהיו
77 החסידים הולכים וכלים והוא היה מנסתיניהם
78 וסופן: ויו החקמה. זה לא ידעאנא מאי היא: משמת
79 ר"ג תוקן ככל כבוד התורה. ממסכת מגילה (דף
80 ס"א) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם
81 ולא היו למודין תורה אלא מעמך. משמת הוא
82 ירד חלי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מלשם:
83 ככל ויו חקמה. שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים
84 אובליו על שלתנו ובני חורין. מקשים: חפ
85 ראשה. שגברה יד עזי פנים ממודים שהם:
86 עשירים ואילו עניים נגדלו אנשי מעשה. אין
87 חס להם. ואין דורש. לישראל ואין מכבש.
88 עליהם חקמים: שרו תפיפאי. התחילו החקמים
89 ספריא. מלמדי תינוקות. שהם קטנים מן
90 החקמים: כעמא דארעא. כעמי הארץ:
אלא

33 תופיע מאופל: לא ירד טל לברכה וניפל מעם פירות וכו': תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר: מחרה בטלה מעם וריח, מעשר ביטל
34 שמוך דגן. רב הונא אשבח תומרתא דחינוניתא, שקלה, כרבה בסודריה. אתא רבה ברביה, אמר ליה: מורחיתא ריחא דחינוניתא. אמר
35 ליה: בני, מחרה יש בך, והבה ניהליה. אדהכי, אתא אבא ברביה. שקלה, ירבה ניהליה. אמר ליה: בני, שמחת את לבי והקויה את
36 שיני. היינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא, אבני. רחמי דבני, אבני דהווי ליה. רב אחא בר יעקב, אישפל ביה פרב יעקב בר ברתיה. פי
37 גדל אמר ליה: אשקינן מיא. אמר לו: לאו בריך אנא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך **אנא: מתני' בפולמוס של אספקטיוס**
38 **גורו על עטרות חתנים, ועל הארום. בפולמוס של מיטום גורו על עטרות כולות, ושלא ילמד אדם את בנו ויוניו. בפולמוס האחרון**
39 **גורו שלא תצא הפלה באפריון בתוך העיר, ורבותינו התירו שתצא הפלה באפריון בתוך העיר. משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים.**
40 **משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זואב בטלו הדרשנים. משמת ר' עקיבא בטל כבוד התורה. משמת ר' חיננא בן דוסא בטלו**
41 **אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קמנתא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו "קמנתא"? שהיה קמנתא של חסידים. משמת ר' יוחנן בן זבאי**
42 **בטל ויו החקמה. משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה, ומתה מחרה ופרישות. משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטלה ויו הכהונה.**
43 **משמת רבי בטל עגוה ויראת המא: [נב' תנו רבנן]: ר' פנחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחסו**
44 **ראשם, ונגדלדלו אנשי מעשה, ונגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מכבש ואין שואל, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים.**
45 **ר' אלעזר הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש, שרו חמימיא למהו כספריא, וספריא פחגינא, וחגינא כעמא דארעא, ועמא דארעא**
אלא

37 שבערה על חלול שמו: ועל אותה שנה שנינו ב'. שאותה שנה הקריבו החילול את
 38 הורעים ששכיבות מדינת ירושלים והצדק להביא אותה שנה את העמר מגזרת צרפים,
 39 ובשאר השנים מצות העמר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב ויקח מן קרמל תקריבו
 40 שיהא תורע לח והקר מלא ממנו, וכשהוא בא מירוק מתיבש ומתמעך ואין בר השבלת

41 מלא מן הגרעין: לשון סוסי. קרוב הוא ללשון
 42 ארמי, ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי,
 43 ואמות העולם קורין אותו לינג'א שורייא: או
 44 לשון יוני. שהיו קרובין לארץ וקו, ולן וקו וזו יפה
 45 מזה והיה לו לספר בו מאי דכתיב. לא גרס אלא
 46 ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו
 47 לעולל את עיניו בבכי יותר מן הכל: עוללה,
 48 מנולל את עיני: לנפשי. על נפשי מפני קורותי
 49 מספר קומי. שערר שלפניו ומניח בלורית
 50 מאחוריה סודריה האמורי. שכן מניח בלורית
 51 לשם עבודת בוכבים: נגזר ספר תורה. שהיה בעל
 52 הלכות מפי שמועה הרבה, וסדרות בפיו כאלו
 53 כתוב בספר בדאמר בסנהדרין (הו הו טו) הרבה
 54 תורה למדתי מרבתי, ולא עוד אלא שאני שונה
 55 שלשת אלפים הלכות בגשנות קטואין ושלש
 56 מאות בבהרת עצה ופוסקתי: שהיה זהו
 57 בדרשות וקפי בהלכות ובתשובת האפיקורסים
 58 והלכות ברמיזה בדאמרי' בפ"ק דהגיגה (הו טו)
 59 כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תורה עלן
 60 ממנינים, אמר להן אבדה עצה מבני ישראל
 61 נסרחה חכמה של עובדי בוכבים: ורועי תורה,
 62 עמק סבדא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על
 63 מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות
 64 המשתינים במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. עשיר
 65 היה בדאמרי' (תפ טז) תריסר אלפי עגלי היה
 66 מעשר מעדריה כל שמתא: דאיכא אגא. שאני
 67 ענותו:

**הדרן עלך עגלה ערופה
 וסליקא לה מסכת סוטה**

החופת על חלול שמו: ועל אותה שנה שנינו ב'. שאותה שנה הקריבו החילול את
 הורעים ששכיבות מדינת ירושלים והצדק להביא אותה שנה את העמר מגזרת צרפים,
 ובשאר השנים מצות העמר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב ויקח מן קרמל תקריבו
 שיהא תורע לח והקר מלא ממנו, וכשהוא בא מירוק מתיבש ומתמעך ואין בר השבלת
 מלא מן הגרעין: לשון סוסי. קרוב הוא ללשון
 ארמי, ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי,
 ואמות העולם קורין אותו לינג'א שורייא: או
 לשון יוני. שהיו קרובין לארץ וקו, ולן וקו וזו יפה
 מזה והיה לו לספר בו מאי דכתיב. לא גרס אלא
 ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו
 לעולל את עיניו בבכי יותר מן הכל: עוללה,
 מנולל את עיני: לנפשי. על נפשי מפני קורותי
 מספר קומי. שערר שלפניו ומניח בלורית
 מאחוריה סודריה האמורי. שכן מניח בלורית
 לשם עבודת בוכבים: נגזר ספר תורה. שהיה בעל
 הלכות מפי שמועה הרבה, וסדרות בפיו כאלו
 כתוב בספר בדאמר בסנהדרין (הו הו טו) הרבה
 תורה למדתי מרבתי, ולא עוד אלא שאני שונה
 שלשת אלפים הלכות בגשנות קטואין ושלש
 מאות בבהרת עצה ופוסקתי: שהיה זהו
 בדרשות וקפי בהלכות ובתשובת האפיקורסים
 והלכות ברמיזה בדאמרי' בפ"ק דהגיגה (הו טו)
 כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תורה עלן
 ממנינים, אמר להן אבדה עצה מבני ישראל
 נסרחה חכמה של עובדי בוכבים: ורועי תורה,
 עמק סבדא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על
 מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות
 המשתינים במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. עשיר
 היה בדאמרי' (תפ טז) תריסר אלפי עגלי היה
 מעשר מעדריה כל שמתא: דאיכא אגא. שאני
 ענותו:

אילא וקלא. והלכות נדלים ומתנולמים: בעקבות המשיח. בסוף הגלות לפני ביאת משיח
 ותינו בלקר. שהכל עוסקין במשאתאות: ואין תוכחה. אין לך אדם שיוכל להוכיח. שבלם
 נבשלים בחסאות ובשמוכיחוין אומר לו אתה כמזוני: ובית תועה. של חכמים יהיו לבית
 ונות. שבלו החכמים ואין לומר תורה. ויהא חרב מאין איש, ובעלי זיקה מתגודדים עם
 מפני שחיי לעיר היו בתי מדרשות שלהם: גמ'.
 של מלח ושל גפירות. ענין עטרה עשיון מאבן
 של מלח שהוא צלול באבן הברדלח וקורין
 שלימיא: ועובעין אותה כמין ציורין בגפירת
 בשם שעושה בכלי זהב וכסף וקורין נאוליא:
 חילת. לישקיא כמין גמא הגדל במים: טבלא
 דחד פומא. וזו של ענקל אחד שמקשקשין בו
 לשיר בבית המשאתאות: סנפריא. כר קורין אותו
 בלשון לעז טבור, והוא עשוי דפנותיו חותין של ברזל
 כעין קפה וקושרין בדפנותיו חותין של ברזל
 ושטוחין על פיו עור שהוא לח ומותח והוא
 מתיבש עם מאליו, וכשמכין עליו ממקל דק הוא
 מוציא קול צלול. ויש אומנין שיודעין לחבות
 עליו מכה אחר מכה כסדר עד שנשבע כמין
 שיר: מהלף בטבלא דחד פומא. וזו של ענקל
 שעושים בבית משאתאות דומה לו בקול ואמי
 למעבר ההוא דגודור עליה: קפיא. כלי מחוקק
 לוגין: עיר של זהב. עטרה של זהב ועיר של זהב
 מצירת עליה: פשה. כמו כובע של צמר לכן
 שקורין פילטריא: והורית המוקחות. טלית
 בצבעה שני ובו קבועין טפי זהב עד שמעמידין
 אותה כמין כפה: אבל עושה הוא פרישי. כמין
 כפה של מעגל: עץ כמו שאנו עושין, ותולין בה
 צניפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין: חקמת יונת.
 לשון חכמה שמדברים בו בני פלטין ואין שאר
 העם מכירין בו, לפי בית השמונאי. שני אחים
 שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס
 ואריסטובולוס: היה הורקנוס מבחין. צר על
 ירושלים והביא עמו חיל רומיים: משלשלים להם
 דיגרי כסף כקפה. מתרומת הלשכה לתמידים:
 היה שם זמן אחד. מבפנים: לעז להם. לאותן
 שבחין: נעין צפרניו נודעוהו. מחמת הפלך

**אֹלָא וְדַלְדְּלָהּ, וְאִין שׁוֹאֵל וְאִין מְבַקֵּשׁ, עַל מִי יֵשׁ
 לְהִשְׁעֵן עַל אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים. בְּעַקְבוֹת מִשְׁחָא, הוֹצֵא
 יְסָא וְיִקְרַר יְאִמִיר. תְּגַפֵּן תַּמֵּן פְּרִיה וְתִין בְּיֹקְרָ,
 וּמְלֻכוֹת תִּהְפֵּךְ לְמִינּוֹת וְאִין תּוֹכַחַת. בֵּית וְעֵד יִהְיֶה
 לְנוֹת, וְהַגְּלִיל יִחְרַב, וְהַנְּבֻלָּן יָשׁוּם, וְאִנְשֵׁי הַגְּבוּל
 יִסּוֹכְבוּ מַעִיר לְעִיר וְלֹא יִחַנְּגוּ, וְהַכְּמוֹת סוֹפְרִים תִּפְרַח,
 וְיִרְאִי חֲטָא וְיַאֲסֹבוּ, וְהָאֲמֹת תִּהְיֶה נְעֻדְתָּ. נְעֵרִים פְּנִי
 וְקִנְיִם יִלְבִּינוּ, וְקִנְיִם יַעֲמִדוּ מַפְנֵי קַטְנִים, בֵּן מְנוּוֹל אֲבִי,
 בֵּת קָמָה בְּאֲמָה, בְּלָהּ בְּחַמְתָּה, אִיבִי אִישׁ אִנְשֵׁי בֵּיתוֹ,
 פְּנֵי הַדֹּר כְּפִנֵי הַכֶּלֶב, הֵבֵן אִינוּ כּוֹתֵבִישׁ מְאִיבוּ, וְעַל
 מַה יֵּשׁ לָנוּ לְהִשְׁעֵן עַל אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים: (גמ') אָמַר
 רַבִּי: לֹא שִׁנְנוּ אֵלָא שֶׁל מְלַח וְנִפְרִית, אֲבָל שֶׁל הָדָם
 וְשֶׁל וָדָר מוֹתֵר. וְשִׁמְאוּל אֹמֵר: אֵף שֶׁל הָדָם וְשֶׁל
 וָדָר אִסּוּר, שֶׁל קִנְיִם וְשֶׁל חִילָת מוֹתֵר. וְלֵוִי אָמַר: אֵף
 שֶׁל קִנְיִם וְשֶׁל חִילָת אִסּוּר. וְכֵן תֵּינִי לְוֵי בְּמַתְנוּתִיהוּ: אֵף
 שֶׁל קִנְיִם וְשֶׁל חִילָת אִסּוּר: וְעַל הָאִירוּם: מָאִי
 "אִירוּם"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר: טְבֵּאלָא דְחַד פּוֹמָא. רַבֵּה בַר
 רַב הוֹנָא, עֶבֶד לִיה לְבְרִיה טַנְּבוּרָא. אֵתְמָא אַבוּהֵי,
 תְּבַרְיָה. אָמַר לִיה: מִיחֻלְף בְּטַבְּלָא דְחַד פּוֹמָא, יוֹל
 עֶבֶד לִיה אֲפּוֹמָא דְחֻצְבָא אוּ אֲפּוֹמָא דְקַפְזָא:
 בְּפּוֹלְמוֹם שֶׁל מִטְוִם גְּזֵרוֹ עַל עֲמֻרוֹת פְּלוֹת וְכוּ': מָאִי
 "עֲמֻרוֹת פְּלוֹת"? אָמַר רַבֵּה בַר בַּר הִנְה אָמַר ר' יוֹחָנָן:
 עִיר, שֶׁל זָהָב. תֵּינִיא נְמִי הָכִי: אִיזְהוּ עֲמֻרוֹת פְּלוֹת? עִיר
 שֶׁל זָהָב, אֲבָל עוֹשָׂה אוֹתָהּ כִּיפָה שֶׁל מִילָת. תֵּינִיא: אֵף
 עַל חוֹפֵת תְּחִינִים גְּזֵרוֹ. מָאִי "חוֹפֵת תְּחִינִים"? זְהוּרִית הַמּוֹזֵהֶבֶת. תֵּינִיא נְמִי הָכִי: אֵלוֹ הֵן חוֹפֵת
 תְּחִינִים, זְהוּרִית הַמּוֹזֵהֶבֶת, אֲבָל עוֹשָׂה פְּפִירִית וְתוֹלָה בָּהּ כֵּל מַה שִׁירְצָה: שְׂלֵא יִלְמַד אֵת בְּנוֹ יוֹנוֹת: תֵּינִי רַבְּנָן, כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית
 חִשְׁמוֹנָאִי זֶה עַל זֶה הָיָה הוֹרְקוֹס מַבְחִין וְאִרִּיסְטוֹבֹלוֹס מוֹבְפִינִים. כָּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מוֹשְׁלִשְׁלִין דִּיגְרִים בְּקוֹפָה, וּמַעְלִין לָהֶן הַמְּיֻדִים.
 הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מְבִיר בְּחֻכְמַת יוֹנוֹת, לְעוֹ לָהֶם בְּחֻכְמַת יוֹנוֹת, אָמַר לָהֶן: כֵּל זְמַן שְׁעוֹסִקִים בְּעֻבְדָּה אִין נִקְסְרִין בִּידְכֶם.
 לְמַחְרָ, שֶׁלְשִׁלוּ לָהֶם דִּיגְרִים בְּקוֹפָה וְהַעֲלוּ לָהֶם חוּיר. בִּיּוֹן שֶׁהִנְעִיעַ לְחַצֵי חוֹמָה, נַעֲץ צַפְרָנוּ, נִדְעוּעוּהָ אַרְיָן יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה.
 אוֹתָהּ שַׁעַה אָמַרו: אָרוּר אֲדָם שֶׁיִּגְדֵל חוּירִים, וְאָרוּר אֲדָם שֶׁיִּלְמַד לְבְנוֹ חֻכְמַת יוֹנוֹת. וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנִינוּ: מַעֲשֵׂה זָבָא עוֹמֵר מְגֻזֵּת
 צְרִיפִים, וְשֹׁמֵי הָלָחִם מַבְקַעֵת עֵין סוֹכֵר, אִינֵי? וְהָאֵמֵר רַבִּי: בְּאַרְיָן יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוֹרְסֵי לְמָה? אֵלָא, אִי לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אִי לְשׁוֹן יוֹנוֹת.
 וְאָמַר רַב יוֹסֵף בְּבָבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִי לְמָה? אֵלָא, אוּ לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אוּ לְשׁוֹן פְּרָסִי. לְשׁוֹן יוֹנוֹת לְחַדוֹ, וְחֻכְמַת יוֹנוֹת לְחַדוֹ. וְחֻכְמַת יוֹנוֹת
 מִי אִסְרִיא? וְהָאֵמֵר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשׁוּם רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל: מָאִי דְכִתְּבִיב "עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכֵּל בְּנוֹת עִירִי"? אֵלֶּף
 וְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אֲבָא, חֲמוֹשׁ מֵאוֹת לְמִדוֹ תוֹרָה, וְחֲמוֹשׁ מֵאוֹת לְמִדוֹ חֻכְמָה יוֹנוֹת, וְלֹא נִשְׁתִּיר מִקֵּן אֵלָא אִנִּי כְּאֵן, וְכֵן אֲחִי אֲבָא
 בְּעֵסָא. שְׂאֵנִי שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל, דְּקוֹבִין לְמַלְכוּת הוּוּ, דְּתֵינִיא מִסְפֵּר קוּמִי, חְרִי זֶה מִדְּרַבִּי הָאֲמֹרִי. אֲבַטְלוּם בֶּן רַאבוּב הַתִּירוֹ לוֹ
 לְסַפֵּר קוּמִי, שְׁהוּא קְרוֹב לְמַלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל הַתִּירוֹ לָהֶן חֻכְמָה יוֹנוֹת מַפְנֵי שְׁקָרוּבִין לְמַלְכוּת: בְּפּוֹלְמוֹם הָאֲחֻרוֹן גְּזֵרוֹ שְׂלֵא
 תִצְאָר בְּלָהּ בְּאַפְרִיזִין וְכוּ': מָאִי טַעְמָא? מִשׁוּם צְנִיעוּתָא: מִשְׁמַת רַבֵּן יוֹחָנָן בְּטַלְהָ הַחֻכְמָה: תֵּינִי רַבְּנָן: מִשְׁמַת ר' אֶלְעָזָר נִגְנּוּ סֵפֶר תוֹרָה.
 מִשְׁמַת ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּטַלְהָ עֵצָה וּמְחַשְׁבָּה. מִשְׁמַת ר' עֻקְבָא בְּטַלוֹ וְרֹעֵי תוֹרָה וְנִסְתַּמְתּוּ מַעֲיִנָּת הַחֻכְמָה. מִשְׁמַת ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֻזְרִיָּה
 בְּטַלוֹ עֲטֻרוֹת חֻכְמָה, שׁ"עֲטֻרַת חֻכְמִים עֲשֶׂרֶם". מִשְׁמַת ר' תֵּינִיא בֶּן דוֹסָא בְּטַלוֹ אִנְשֵׁי מַעֲשֵׂה. מִשְׁמַת אֲבָא יוֹסִי בֶּן קַמְנוּתָא בְּטַלוֹ
 חִסְדִּים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אֲבָא יוֹסִי בֶּן קַמְנוּתָא? שְׁהָיָה מְקַטְנֵי חִסְדִּים. מִשְׁמַת בֶּן עֻזְרִיָּה בְּטַלוֹ הִשְׁקֵדְנִין. מִשְׁמַת בֶּן זוּמָא בְּטַלוֹ
 הַדְרִשְׁנִין. מִשְׁמַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל עַלָּה גּוֹבֵאִי וְרַבּוּ צְרוּת. מִשְׁמַת רַבִּי הוֹכְפֵלוֹ צְרוּת: מִשְׁמַת רַבִּי בְּטַלְהָ עֵגוּה וְרִאֲתָה חֲטָא:
 אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לְתַנָּא: לֹא תִיֵתֵנִי עֵגוּה, דְּאִיכָא אֲנָא. אָמַר לִיה רַב נַחְמָן לְתַנָּא: לֹא תִיֵתֵנִי יְרֵאתָ חֲטָא, דְּאִיכָא אֲנָא:**

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

ביאורים למסכת סוטה דף מט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 לצורך תמידים, היה שם זקן אחד שהיה מכיר בקמת יונית,
 2 לעז להם לאותם שבחץ בקמת יונית באופן שאין הכל מבינים,
 3 אמר להן, כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם, למחר
 4 שלשלו להם אותם שבפנים דינרים בקופה, והעלו להם אותם
 5 שבחץ חויר במקום טלה, כיון שהגיע לחצי הומה, נעץ צפרניו
 6 בה, ואז נדעעה ארץ ישראל ארבע מאות פסקה מחמת חילול
 7 כבוד שמים, אותה שעה אמרו חכמים, ארור אדם שיגדל חוירים,
 8 וארור אדם שלמד לבנו חכמת יונית, ועל אותה שנה שבאו
 9 הרומאים והחריבו את סביבות ירושלים, שנינו, מעשה זכא עומר
 10 מנגות צרפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר שהם מקומות
 11 רחוקים, אף שמצוה להביא ממקום קרוב, כיון שלא נמצא בסביבות
 12 ירושלים.
 13 מקשה הגמרא, איני - וכי אכן חכמת יונית אסורה, והאמר רבי,
 14 בארץ ישראל לשון סורסי למה לדבר בו, אלא אי לדבר לשון
 15 הקודש, אי לשון יונית שהיא לשון צה ויפה ואילו לשון סורסי הוא
 16 לשון עילג, ואמר רבי יוסף, כבבל לשון ארמי למה לדבר בו, אלא
 17 או לשון הקודש או לשון פרסי שהוא יפה יותר מארמי, הרי
 18 מבואר בדברי רבי, שלשון יונית מותרת. מתרצת הגמרא, לשון
 19 יונית להוד, והקמת יונית להוד שאמנם לשון יונית מותרת, אבל
 20 חכמת יונית, שהיא שפת רמוזים שהקרויים למלכות משתמשים בה,
 21 אסורה.
 22 שוב מקשה הגמרא, והקמת יונית מי אסירא, והאמר רבי יהודה
 23 אמר שמואל משום רבן שמעון בן גמליאל, מאי דכתיב באיכה
 24 "עיני עוללה לנפשי מכל פנות עירי" ליש להצטער לבכות ולנוול
 25 את עיני יותר מכל משפחות עירי, אלה ילדים היו בבית אבא -
 26 רבן גמליאל דיבנה, חמש מאות מהם למדו תורה, והמש מאות
 27 מהם למדו חכמת יונית, ולא נשתמרו מהן אחר החורבן אלא אני
 28 כאן, וכן אחי אבא בעסקאי, הרי שמוטר ללמד חכמת יונית.
 29 מתרצת הגמרא, שאני של בית רבן גמליאל דקרוכין למלכות הו
 30 והיה להם צורך להשתמש בחכמת יונית לצורך ישראל, דתניא, מי
 31 שהוא מספר קומי - מסתפר מלפניו ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה
 32 מדרכי האמורי שהיו נוהגים לעשות כך לשם עבודה זרה, אולם
 33 אכטולוס בן ראובן התירו לו חכמים לספר קומי, לפי שהוא קרוב
 34 למלכות, וכן של בית רבן גמליאל התירו להן ללמוד חכמת
 35 יונית מפני שקרוכין למלכות.
 36 שנינו במשנה, בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא בלה באפריון
 37 וכו' ושנינו שם שרבותינו התירו גזרה זו. אומרת הגמרא, מאי
 38 מעמא התירו רבותינו שתצא הכלה באפריון, משום צניעותא -
 39 שתהיה הכלה מכוסה בצאתה מבית אביה לבית בעלה.
 40 שנינו במשנה, משמת רבן יוחנן בן זכאי בטלה זיו החקמה. תנו
 41 רבנן, משמת רבי אלעזר בן הורקנוס, נגזו ספר תורה - שהיו
 42 הלכות שבתורה שבעל שדורות בפיו ככתובות בספר. משמת
 43 רבי יהושע, בטלה עצה ומחשבה - שהיה הזיר בדרשות ובקי
 44 בהלכות, וידע להשיב על קושיות המינים. משמת רבי עקיבא,
 45 בטלו ירועי תורה - עומק הסברא בתורה, ונסתתמו מעינות
 46 החקמה - שהיה סומך את הלכות תורה שבעל פה על דרשות
 47 הפסוקים ועל האותיות היתירות והלשונות המשתנים במקרא.
 48 משמת רבי אלעזר בן עזריה, בטלו עטרות חקמה - שהיה
 49 עשיר מופלג, ש"עטרת חכמים עשרם". משמת רבי חנינא בן
 50 דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קמונתא,

1 אולא והדלה - ועם הארץ הולך ומידלדל, ואין שואל לישאל
 2 ואין מבקש, על מי יש להשען, על אבינו שבשמים.
 3 בעקבות משה הוציא יסא - לקראת ביאת המשיח תרבה
 4 החוצפה בעולם, ויזקר יאמיר - הזיקר יגדל, הנפן תתן פריה ותנין
 5 למרות כן ביקר משום שישתמשו בו הכל למשתה, ומלכות תהפך
 6 למינות, ואין תוכחת - לא יהיה מי שראוי להוכיח, בית ועד של
 7 החכמים יהיה שמם מן הלומדים ותחת זה יהיה לזנות - למקום
 8 שמתאספים בו בעלי זמה, והגליל, שהיה שם תלמידי חכמים
 9 וחסידי יחרב, והגבלן ישום - יהיה שמם, ואנשי הגבול - אנשי
 10 גבול ארץ ישראל יוכבו מעיר לעיר, ולא יחוננו - אין מי שיהיה
 11 אותם, והקמות סופרים תפרי - יהיה לבו, ויראי הטא ימאסו,
 12 והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים וזקנים יעמדו מפני
 13 קטנים, "בן מנוול אב, בת קמה באמה לחרפה ולבישה, בלה
 14 בחמתה, אויבי איש אנשי ביתו", פני הדור פני הכלב - שתהיה
 15 עזות ולא יתביישו זה מזה, הכן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש
 16 לנו להשען, על אבינו שבשמים.
 17 (גמרא) אמר רב, מה שגזרו על עטרות חתנים, לא שנו, אלא
 18 עטרה של מלך ונפרית - העשויה מאבן מלח, או מכסף והב,
 19 ומצריים אותו בגפרית, אבל עטרה של הרם ושל וורד מותר.
 20 ושמואל אומר, אף עטרה של הרם ושל וורד אסור, אבל של
 21 קנים ושל חילת - צמח כמין גומא הגדל במים מותר, ולוי אמר,
 22 אף עטרה של קנים ושל חילת אסור, וכן תני לוי במתניתיה -
 23 וכן שנה לוי בברייתא שלו, אף של קנים ושל חילת אסור.
 24 שנינו במשנה, בפולמוס של אספסינוס גזרו על וכו' ועל האידום.
 25 שואלת הגמרא, מאי אידום. אמר רבי אלעזר, מבלא דחד פומא
 26 - פעמון שיש בעינבל אחד, שמקשקשים בו בבתי משתה. מספרת
 27 הגמרא, רבה בר רב הונא עבר ליה לבריה מנבוא - עשה לבנו
 28 מין תוף שקולו צלול, ואפשר להשמיעו בו צליל של שיר, אהא אבהו
 29 תבריה - בא רב הונא, אביו של רבה בר רב הונא, ושברו, וכך אמר
 30 ליה רב הונא לרבה, גם דבר זה בכלל האיסור, כי מיהלף בטבלא
 31 דחד פומא שהוא האידום שנסאר, מפני שקולו דומה, אלא, זיל
 32 עבד ליה תוף אפומא דהצבא - על פי הבית או אפומא דקפיא
 33 - על פי כלי ששמו קפיא ומכיל ולשה לוגים, ובכך לא יתחלף
 34 באידום.
 35 שנינו במשנה, בפולמוס של מיטום גזרו על עטרות בלות וכו'.
 36 שואלת הגמרא, מאי עטרות בלות. אמר רבה בר בר הנה אמר
 37 רבי יוחנן, עיר של זהב - עטרה עשויה מזהב, ועיר של זהב
 38 מצויירת עליה. תניא נמי הכי, איזהו עטרות בלות עיר של זהב,
 39 אבל עושה אותה ביפה של מילת - כמין כובע של צמר נקי.
 40 תנא בברייתא, אף על חופת חתנים גזרו. מבארת הגמרא, מאי
 41 חופת חתנים, והורית המוזהבות - בגד צמר צבוע שני, וקבועים
 42 בו רצועות של זהב, שמעמידים אותו ככיפה. תניא נמי הכי, אלו
 43 הן חופת חתנים שאסורות, והורית המוזהבות, אבל עושה
 44 פפירית - עיגולים מעץ כמין כיפה, ותולה בה כל מה שירצה כגון
 45 רצועות של זהב.
 46 שנינו במשנה, ושלא ילמד את בנו יונית. תנו רבנן, בשצרו מלכי
 47 בית השמונאי זה על זה, שנלחמו שני האחים על המלוכה, והביא
 48 הורקנוס עמו את חיל רומי לעזרו, היה הורקנוס מכוין לחומה,
 49 וארסומבולום מופנים, בכל יום ויום היו משלשלין אלו שבפנים
 50 דינרים בקופה מתרומת הלשכה, ומעלין להן אלו שבחץ טלאים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד א

1 משיבה הגמרא, מִיָּעָי לִיה לְבַדְרָבִי אֶהוּ אֶמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, דְּאָמַר
 2 רַבִּי אֶהוּ אֶמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, שְׁמִיבְשָׁדָךְ וּשְׁכַחְתָּ יֵשׁ לִמְעַט פֶּרֶט
 3 לְשִׁצְפוֹ עוֹמְרִין באויר על ידי הרוח ונפלו לְתוֹךְ שְׁדֵה חֲבִירוֹ ומתוך
 4 שהיה סבור שהם של חברו שכחם, שאין נוהג בהם דין שכחה, כיון
 5 שאינם בשדך.
 6 ושאלת הגמרא, וְרַבְּנָן שִׁלְמֹדוֹ מִבְּשָׁדָךְ לרבות שכחת קמה, מנין
 7 ילמדו למעט צפו עומרין לשדה חבירו שאינם שכחה. משיבה
 8 הגמרא, חכמים למדים דין זה, מִבְּשָׁדָךְ / בְּשָׁדָךְ - ממה שהייתה
 9 יכולה תורה לכתוב כי תקצור צצירך 'בשדה' וכתבה 'בשדך' / מכ"ף
 10 זו למדים וכן שאם היתה השכחה שלא בשדך, אינה שכחה, אבל
 11 מעיקר המלה 'בשדה' למדו לרבות שכחת קמה. וְרַבִּי יְהוֹנָתָן שלא
 12 למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו
 13 עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ"ף,
 14 כי 'בשדה' / בְּשָׁדָךְ לא מְשַׁמַּע ליה שזהו יתור שניתן לדורשו, שגם
 15 ללא דרשה ניתן לכתוב 'בשדך' עם כ"ף, אם כן מ'בשדה' הוא צריך
 16 ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון.
 17 בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו,
 18 מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. לַעֲי רַבִּי יְרֵמְיָה, צָפוּ
 19 עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׁדֵהוּ - היו העומרים באויר שדהו, ולא על שדהו
 20 ממש, כגון על גבי אבן או עמוד, או על עומרים אחרים, ושכחם,
 21 מהו, האם חל עליהם דין שכחה או לא, והספק הוא, האם אֱוִיר
 22 שְׁדֵה בְּשָׁדָה דְּמִי או לֹא בְּשָׁדָה דְּמִי.
 23 אֶמַר לִיה רַב פְּהֵנָא לְרַב פְּפִי, וְאָמְרִי לֵה, רַב בְּהֵנָא לְרַב זְבִיד,
 24 תַּפְּשׁוּטִי לִיה את ספקו של רבי ירמיה, מִדְּרַבִּי אֶהוּ אֶמַר רַבִּי
 25 אֱלֵעָזָר, דְּאָמַר, פֶּרֶט לְשִׁצְפוֹ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׁדֵה חֲבִירוֹ שאז לא
 26 חל עליהם דין שכחה, והבין רב כהנא, ש'צפו' פירושו שהעומרים
 27 עומדים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם על שדהו ממש,
 28 ומבואר בכך, שגם אם העומרים צפים ואינם על גבי השדה ממש,
 29 דְּחִבְרִי אִין - אז מיעטתו תורה מדין שכחה, אבל לְתוֹךְ שְׁדֵהוּ, גם
 30 אם אינם על השדה ממש לא מיעטה תורה, וחל עליהם דין שכחה.
 31 דחה רב פפי או רב זביד את הראיה, ואמר לרב כהנא, וְלִמְעַמְרִיךְ
 32 שהבנת ש'צפו' שהזכיר רבי אלעזר, פירושו שעמדו באויר שדה
 33 חברו, אם כך משמע, שגם לְתוֹךְ שְׁדֵה חֲבִירוֹ, צָפוּ אִין - אז מיעטתו
 34 תורה מדין שכחה, אבל אם הם מוֹנְחִין בשדה חברו ממש לא מיעטה
 35 תורה, וחל עליהם דין שכחה, וכיצד אפשר לומר כך, וְהָא סוּף סוּף,
 36 הרי בְּעֵינֵי שהעומר ישכח / בְּשָׁדָךְ כדי שיחול עליו דין שכחה, שהרי
 37 זהו לימודו של רבי אלעזר, וְלִיכָא - וגם כשהעומרים על הארץ,
 38 עדיין אינו מתקיים תנאי זה. אֶלָּא ודאי, לְתוֹךְ שְׁדֵה חֲבִירוֹ שאמר
 39 רבי אלעזר שאין נוהג בהם שכחה, כוונתו וְאֶפְּלוּ הם מוֹנְחִין על
 40 שדה חברו ממש, וְהָא דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר רַבִּי אֱלֵעָזָר אין פירושו שהם
 41 צפים באויר שדה חברו על גבי משהו, ואינם מונחים, אלא פירושו
 42 שהתורממו ברוח ונפלו לתוך שדה חברו ממש, ונקט כך משום דְּלֹא
 43 מְשַׁבְּחָת לֵה שישכחו עומרים עלו בשדה חברו, אֶלָּא בְּצָפוּ ברוח
 44 באויר שדהו, וכך נפלו לתוך שדה חברו, אבל כשמונחים באויר
 45 ייתכן שאף בשדהו לא חל עליהם דין שכחה.
 46 הגמרא מביאה ראיה לפשוט את ספקו של רבי ירמיה, בצפו עומרים
 47 בתוך שדהו. תָּא שְׁמַע רַאיה מברייאתא, עוֹמֵר שְׁהַחֲוִיק בּוּ בעליו
 48 לְהוֹלִיבוֹ מן השדה לְעִיר, וְהִנְיָחוּ עַל גְּבִי עוֹמֵר חֲבִירוֹ, וְשִׁכְחוּ,
 49 העומר תַּתְּחַתּוֹן הרי הוא שְׁכַחְתָּ, וְהַעֲלִיּוֹן אִינוּ שְׁכַחְתָּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן
 50 בְּן יְהוֹנָתָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, שְׁנִיחָם אִין שְׁכַחְתָּ, העומר
 51 תַּתְּחַתּוֹן אינו שכחה מִפְּנֵי שְׁהוּא טָמוֹן תחת העומר העליון,
 52 וְהַעֲלִיּוֹן אינו שכחה מִפְּנֵי שְׁהוּא צָף באויר שדהו, ואינו על שדהו

53 ממש. ומדקדקת הגמרא מכאן, עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי התנאים בברייאתא
 54 אֶלָּא בְּתַתְּחַתּוֹן אם הוא שכחה או לא, אֶבְל בְּעֲלִיּוֹן דְּחִבְרִי הַכֵּל לֹא
 55 הָוֵא שְׁכַחְתָּ, הרי מפורש שכל שהעומר באויר שדהו ולא בשדהו
 56 ממש, אינו שכחה. דוחה הגמרא, לעולם נוהג דין שכחה גם בעומר
 57 העומד באויר שדהו, ומה שהעומר העליון כאן אינו שכחה, שְׁאִנִּי
 58 הָתָם בִּין דְּהַחֲוִיק בִּיה בעל הבית לפני שהניחו על עומר אחר,
 59 שהרי בכך עוסקת הברייאתא, וְכָה בִּיה ואינו נעשה שוב הפקר מדין
 60 שכחה.
 61 מקשה הגמרא, אִי הָכִי שְׁטַעַם הפטור בעומר העליון הוא משום
 62 שזכה בו, מֵאֵי אִירֵיא שנקטה הברייאתא שהניחו על גְּבִי חֲבִירוֹ,
 63 אֶפְּלוּ אם ניחנו בְּשָׁדָה נְמִי פטור מטעם זה, ומדוע נקטה הברייאתא
 64 את הפטור דווקא באופן זה. מתרצת הגמרא, אִין הָכִי נְמִי - אכן
 65 היה לברייאתא לנקוט את פטורו גם כשהניחו על גבי קרקע, שפטור
 66 משום שכבר זכה בו, וְהָא דְּקָתְנִי בברייאתא שהניחו על גְּבִי חֲבִירוֹ,
 67 מְשׁוּם שרצתה לפרש גם את דינו של עומר תַּתְּחַתּוֹן שנחלקו בו תנא
 68 קמא ורבי יהודה. מקשה הגמרא, כיצד תאמר שטעם הפטור של
 69 העומר העליון הוא משום שזכה בו, וְהָא מִפְּנֵי שְׁהוּא צָף קָאָמַר
 70 בברייאתא, הרי מפורש שהטעם הוא משום שצף באויר. מתרצת
 71 הגמרא, אִימָא - אמור בברייאתא, מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּצָףָה בתוספת כ"ף
 72 הדמיון, ופירושו, שכיון שזכה בו, אף שהניחו מידו, הרי הוא כאילו
 73 הוא צף עדיין מן השדה ומונח בידו, ולא חל עליו דין שכחה.
 74 הגמרא חוזרת לענין עגלה ערופה. אֶמַר אֲבִי, הָרִינִי כֵּן
 75 בפומבדיתא מוכן להשיב לכל שואל בעומק ובחריפות כְּגוֹן עֲנֵא
 76 שהיה חריף והיה יושב ודורש פְּשׁוּנֵי מְבָרִיא. כיון שכך, אֶמַר לִיה
 77 הַהוּא מְדַרְבְּנֵן לְאֲבִי, שְׁנֵי חֲלָלִים - שני הרוגים מוטלים זה על גְּבִי
 78 זה ואחד משוך מעט מחברו, ומתוך כך יש לכל אחד מהם עיר
 79 קרובה אחרת, מְהִיכֵן הוּא מוֹרְד את העיר המביאה עגלה ערופה.
 80 ויש בשאלה זו כמה צדדים, שהרי יתכן שההרוג התחתון קרוי 'טמון',
 81 שהעליון מסתירו, ואין מביאים עליו עגלה ערופה. ויתכן שההרוג
 82 העליון קרוי 'צף' מאחר שאינו נוגע בארץ, והרי אין מביאים עליו
 83 עגלה ערופה, כפי שלמדנו במשנה שאין מביאים עגלה ערופה
 84 בנמנו, חלל צף. ומאידך, יתכן שכיון שההתמנה או ההגבהה היא
 85 דרך מין במינו, שהוא אדם כמותו, אינו נחשב הפסק, ואין זה 'טמון'
 86 או 'צף'. ויתכן גם שסברת 'מין במינו' נכונה רק לגבי שלא יקרא
 87 'טמון' ולא לגבי שלא יקרא 'צף'. או ההיפך, רק לגבי 'צף' ולא לגבי
 88 'טמון'. וביאר השואל את הספק, האם נאמר שגם כשהתמנה היא
 89 דרך מין בְּמִינוֹ שהרי הוא אדם כמותו, גם בכגון זה הָוֵי התחתון
 90 מְטוֹן, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'טמון', אבל
 91 לענין שלא יקרא 'צף' סברת מין במינו נכונה היא, וּמִין בְּמִינוֹ -
 92 וכשהגבהה היא דרך מין במינו לֹא הָוֵי בכך צָף, וּמַעֲלִיּוֹן מוֹרְד -
 93 והעיר הקרובה לעליון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לתחתון.
 94 או דְּלִמָּא, גם כשהגבהה היא דרך מין בְּמִינוֹ, הָוֵי ההרוג העליון
 95 צָף, שאין סברת מין במינו נכונה לענין שלא יקרא 'צף', אבל לענין
 96 שלא יקרא 'טמון' סברת מין במינו נכונה היא, וּמִין בְּמִינוֹ -
 97 וכשהתמנה היא דרך מין במינו לֹא הָוֵי בכך מְטוֹן, וּמַתְּחַתּוֹן מוֹרְד
 98 - והעיר הקרובה לתחתון מביאה עגלה ערופה ולא הקרובה לעליון.
 99 או דְּלִמָּא, גם כשהגבהה היא דרך מין בְּמִינוֹ הָוֵי בכך מְטוֹן, וּמִין
 100 בְּמִינוֹ הָוֵי כמו כן צָף שאין סברת מין במינו נכונה לא לענין שלא
 101 יקרא 'טמון' ולא לענין שלא יקרא 'צף', וְלֹא מַתְּחַתּוֹן מוֹרְד וְלֹא
 102 מַעֲלִיּוֹן מוֹרְד - והן העיר הקרובה לעליון, הן הקרובה לתחתון,
 103 שתידן אינן מביאות עגלה ערופה.
 104 אֶמַר לִיה אֲבִי,

של פרה, מדוע אתה מרבה שאר עבודות בפרה, וְאִימָא, אֲשֶׁר לֹא
 עָלָה עֲלֶיהָ, שמשמע כל דבר מלאכה, הרי הוא כָּלֵל, ומה שנאמר
 אחריו 'עול', הרי הוא פְּרָט, נמצא שהוא כָּלֵל וּפְרָט, והמדה היא,
 שכשיש כלל ופרט אין כָּלֵל אֵלָּא מִה שְׁבַפְרָט, שהפרט פירושו
 של כלל, נמצא, עול אין – יפסול בה, אבל מִיָּד אֲהַרְיָנָא לֹא יפסול
 בה. מתרצת הגמרא, אֲשֶׁר' שנאמר כאן רַבּוּיָא הוּא, ומרבה את
 שאר העבודות, ולכך אין דורשים כאן כלל ופרט.
 ואמרת הגמרא, וְתִנְיָא נְמִי נְבִי עֲנִלָּה בִּי הָאֵי גִּוּוֹנָא – כאותם
 דרשות ששינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה 'אשר לא משכה בעול',
 אין לו שפוסל בה אֵלָּא עול, שאר עבודות מִנֵּן שפוסלות בה,
 תִּלְמוּד לִזְמַר לפני זה בפסוק, אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ, הרי שעבודה
 מִכָּל מְקוֹם פוסלת בה, אִם כֵּן, מִה תִּלְמוּד לִזְמַר בהמשך הפסוק
 'עול', לומר, עול פוסל בה בין בִּשְׁעַת עֲבוּדָה בין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת
 עֲבוּדָה – אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל
 משאו מידו, ואילו שאר עבודות אין פוסלות בה אֵלָּא בִּשְׁעַת
 עֲבוּדָה – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה
 באקראי.
 מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, וְאִימָא שמה
 שנאמר בתחילת הפסוק אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ' שמשמע כל עבודה,
 הרי הוא כָּלֵל, ומה שנאמר אחר כך 'עול', הרי הוא פְּרָט, נמצא
 שהוא כָּלֵל וּפְרָט, והרי אין כָּלֵל אֵלָּא מִה שְׁבַפְרָט, נמצא עול
 אין – יפסול בה, אבל מִיָּד אֲהַרְיָנָא לֹא יפסול בה. מתרצת הגמרא,
 אֲשֶׁר' שנאמר כאן רַבּוּיָא הוּא ומרבה את שאר העבודות, ולכך אין
 דורשים כאן כלל ופרט.
 אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּעֵי מִינֵיהּ מַרְבֵּי יוֹחֲנָן – שאלתי את רבי יוחנן,
 מִשִּׁיבַת עוֹל שפוסלת בעגלה, בְּכַמָּה היא פוסלת. אָמַר לִי
 משתמשוך בְּמֵלָא עוֹל היא נפסלת. אִיבְעִיָא לָהּ – הסתפקו בני בית
 המדרש, 'כמלא עול' שאמר רבי יוחנן, האם לְאָרְבֵּי של עול אמר,
 או לְרַחְבּוֹ. אָמַר לָהּ הֵוא מַרְבֵּן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִי, לְדִידִי
 מַפְרָשָׁא לִי מִינֵיהּ דְרַבִּי יוֹחֲנָן – לי פירש רבי יוחנן, מִשִּׁיבַת עוֹל
 לְרַחְבּוֹ שהוא מִפָּח. שואלת הגמרא, וְלִמָּא אִם כֵּן ששיעור
 המשיכה הוא מִפָּח ולשם מה הוחרב עול. משיבה הגמרא, הָא קָא
 מְשַׁמְעֵ לָן רַבִּי יוֹחֲנָן בְּכֵן, שיעורא דְעוֹל לרחבו מִפָּח הוּי, לְמָא
 נִפְקָא מִינָּה בְּכֵן ששיעור עול הוא טפח, לְמַקָּח וּמְכִיבָר – שהפוסק
 עם חברו למכור לו עול סתם, צריך לתת לו עול ברוחב טפח.
 אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן שְׂאוּל, מִפְּנֵי מַה אָמְרָה תוֹרָה הֵבִיא עֲנִלָּה
 בְּנַחַל, אָמַר תְּקוּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָבֵא עגלה שהיא דָּבָר שֶׁלֹּא עֲשֵׂה
 עדיין פִּירוּת שהרי בת שנתה היא ולא ילדה, וְעֲרֵף בנחל איתן
 שהוא בְּמִקוֹם קֶשֶׁה שְׂאִין עוֹשֶׂה פִּירוּת, וְיִכְפַּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּ
 לחלל זה לְעֲשׂוֹת פִּירוּת. מבררת הגמרא, מָאֵי כוונת רבי יוחנן בן
 שאול שלא הניחו להרוג לעסוק בה, אֵלָּא מְעַתָּה אֲזָנִן וְאֶפְרָסִים שנמצאו
 חללים, הֵבִי נְמִי דְלֹא עֲרֵפִינָן – וכי אין עורפים עליהם עגלה, מכיון
 שאינם ראויים ללדת, אֵלָּא פִּירוּת אלו הכוונה שלא הניחו לו
 לעשות עוד מִצְוֹת.
 שינו במשנה, וּמוֹרְדִין אוֹתָהּ אֵל נחל אֵיתָן, אֵיתָן כְּמִשְׁמַעוּ קֶשֶׁה.
 תִּנְנֵי רַבֵּן, מִנֵּן לְאֵיתָן שְׁהוּא קֶשֶׁה, שְׁנַאֲמַר בפרשת בלעם,
 כשראה את הקני,

מקשה הגמרא מברייתא, על דברי רב שחילק בין פרה לעגלה,
 מִיִּתְבִּי, נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה עול', אין לי שפוסל בה
 אֵלָּא עול, שאר עבודות מִנֵּן שפוסלות בפרה, אָמְרָת, קָל וְחוֹמֵר
 הוא, וְמִה עֲנִלָּה שקלה היא בכך שְׂאִין מוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, שְׂאֵר
 עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', פְּרָה
 שחמורה היא בכך שְׂמוֹם פּוֹסֵל בָּהּ שכן כתוב בה 'אשר אין בה
 מוֹם', אִינוּ דִּין שְׂשֵׂאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלִין בָּהּ. וְאִם נִפְשָׁךְ לִזְמַר שאין
 זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגזרה שוה, נִאֲמַר כָּאֵן בפרה 'אשר
 לא עלה עליה עול', וְנִאֲמַר לְהֵלֵן בעגלה 'אשר לא משכה בעול'
 מִה לְהֵלֵן בעגלה שְׂאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אִף כָּאֵן בפרה שְׂאֵר
 עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ.
 ומבארת הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה
 את הקושיא. שואלת הגמרא, מָאֵי אִם נִפְשָׁךְ לִזְמַר' שאמרה
 הברייתא, שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע
 תאמר כך. משיבה הגמרא, וְכִי תִמָּא, אִיכָּא לְמִפְרָף על קל וחומר
 זה, מִה לְעֲנִלָּה שלכך פוסלת בה עבודה, שחמורה היא בכך שְׂכָן
 שְׂנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ שהרי אינה קרויה עגלה אלא בת שנתה, תאמר
 בפרה שקלה היא בכך שאין השנים פוסלות בה, לכך לא יפסלו בה
 שאר עבודות. אִי נְמִי עוד ניתן לפרוך את הקל וחומר, קְדָשִׁים
 וְיִבְיָחוּ, שְׂמוֹם פּוֹסֵל בָּהּ, וְאִין עֲבוּדָה פּוֹסְלַת בָּהּ, הרי שאין פסול
 המום גורם שעבודות יפסלו בה. לכך אמרה הברייתא שיש ללמוד
 זאת מגזרה שוה, נִאֲמַר כָּאֵן 'עול', וְנִאֲמַר לְהֵלֵן 'עול', מִה לְהֵלֵן
 בעגלה, אִף שְׂאֵר עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת, אִף כָּאֵן בפרה, אִף שְׂאֵר
 עֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת. ועתה, אחר שנתבארה הברייתא, מקשה ממנה
 הגמרא על דברי רב, וּמְקוֹם שְׂבָאָתָה – הרי המקור שיפסלו בפרה
 שאר עבודות מלבד עול, אינו אלא מעגלה, ואם כך, מִה לְהֵלֵן
 בעגלה, אין עבודת משא פוסלת בה עַד שְׁתַּמְשׁוּךְ, אִף כָּאֵן בפרה,
 לא תפסול בה עבודת משא עַד שְׁתַּמְשׁוּךְ, ומדוע חילק רב בכך בין
 פרה לעגלה.
 מתרצת הגמרא, תִּנְיָא הוּא – דבר זה, מהו המקור ששאר עבודות
 מלבד עול פוסלות בפרה, שני במחלוקת תנאים, דְאִיכָּא תנא
 דְמִיָּתִי לָהּ בגזרה שוה מְעַנְלָה והיא הברייתא האמורה, וְאִיכָּא
 תנא דְמִיָּתִי לָהּ ששאר עבודות פוסלות בפרה מְגוּפָה דְפָרָה –
 מפרשת פרה אדומה עצמה, דְתִנְיָא, נאמר בפרה 'אשר לא עלה
 עליה עול', אין לי שיפסול בה אֵלָּא עול, שְׂאֵר עֲבוּדוֹת מִנֵּן,
 תִּלְמוּד לִזְמַר, אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֶיהָ עול, ולא נאמר 'אשר לא עלה
 עול עליה', לכן דורשים 'אשר לא עלה עליה' מִכָּל מְקוֹם גם אם
 אינה עול, אִם כֵּן, כיון שלא דווקא עול פוסל בה, מִה תִּלְמוּד לִזְמַר
 'עול', לומר, עול פוסל בה בין בִּשְׁעַת עֲבוּדָה, כלומר שהניח העול
 לצורך שהפרה תישא את העול, בין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוּדָה – שאינו
 צריך שהפרה תישא עכשו את העול, אלא הניח העול על הפרה כדי
 להקל משאו מידו, ואילו שְׂאֵר עֲבוּדוֹת אין פוסלות בה אֵלָּא
 בִּשְׁעַת עֲבוּדָה – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח
 עליה באקראי להקל משאו מידו. ומעתה, רב שחילק בין פרה
 לעגלה, שפרה פוסלת משעת עליית המשא, ובעגלה עד שתמשוך,
 לא למד פסול שאר עבודות בפרה מעגלה, אלא סבר כברייתא זו,
 שלמדה שאר עבודות בפרה מפרשת פרה אדומה עצמה.
 מקשה הגמרא, לדברי הברייתא שלמדה את שאר העבודות מגופה

46 הַיְהִירִים, וְנִתְמַעְטוּ עֵקֶב כִּךְ הַתְּלִמִּידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל
 47 לַמִּדְרָהּ וּמְחַפֶּשֶׁת אוֹתָם, כִּיּוֹן שֵׁאִינָה מִתְקַיֶּמֶת בְּגִישׁ הַרוּחַ.
 48 מִשְׁרְבּוֹ הַיְהִירִים, הַתְּחִילוּ בְּנֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנְשֵׂא לַיְהִירִים, לְפִי
 49 שְׁאִין דּוֹרְנֵנוּ רוֹאָה אֶלָּא לְפָנִים וְעַל יַדִּי יַחֲרֹתֶם נְרָאִים לַחַן
 50 חֲשׁוּבִים. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, אֵינִי – וְכִי אֲבָן כִּךְ הוּא, שֶׁהַיְהִירִים
 51 מְקוּבְּלִים עַל נְשׁוּתֵיהֶם, וְהָאֵמֶר מַר, הַאי מָאן דְּמִיְהַר, אֶפְּיֵלוּ
 52 אֵינְשֵׁי בִּיתָה לֹא מִיַּקְבְּל, שְׁנָאֵמַר, נֶבֶר יַחֲרֵ וְלֹא יִגְוָה' וּפִירוּשׁוֹ
 53 'לֹא יִגְוָה' אֶפְּיֵלוּ בְּנֹוֹה שְׁלוֹ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, מַעֲיָקְרָא קְפָצָה עָלֶיהָ
 54 – מִתְחִילָה קוֹפְצַת עֲלֵיהּ, אוֹלַם לְסוֹף מִיִּתְוִיל עָלֶיהָ – בְּסוּף נִמְאָס
 55 בַּעֲיִנְהּ.
 56 מִשְׁרְבּוֹ מְטִילֵי מְלָאֵי עַל בְּעַלֵּי בָתִּים – דִּינֵינִים הַנּוֹתֵינִים סְחוּרָה
 57 לְבַעֲלֵי בָתִּים לְהַתְּסַק בְּהַ וְלַעֲשׂוֹת רִיחַ לְדִינֵינִים, רָבָה הַשּׁוֹתֵר
 58 וְהַמְּוִיָּת מְשַׁפֵּט שְׁהַי דִּינֵינִים מְשׁוּחָדִים בְּכִךְ וְנוֹטָה לְבַם לְמִי
 59 שֶׁהַרְיַח לֶהֱם, וּפְסֻקָה מְזַכָּה.
 60 מִשְׁרְבּוֹ דִּינֵינִים הַאֲוִמְרִים לְמִי שְׁעוּשָׂה לֶהֱם טוֹבָה 'מְקַבְּלֵנִי מְזַכְּתֵךְ'
 61 'וּמְחֻקְנֵנִי מְזַכְּתֵךְ', אֵינִים יִרְאִים מִן הַדִּינֵינִים, וְעֵקֶב כִּךְ רַבּוּ 'אִישׁ
 62 הַיִּשָּׂר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה', וְאֵין אֵימַת הַגְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים, וְאוֹ שְׁפָלִים
 63 הַיּוֹבְהֵי וְהַנְּכֻחִים הוֹשְׁפָלוּ וְאֵין נִיבֵר בִּין גְּבוּהָ לְשַׁפְּלָה, וּמְלַכּוּתָא
 64 אֲוִיָּא וְנִזְלָא – וּמְלַכּוּת יִשְׂרָאֵל הוֹלַכַת וּמִתְנוּלָת.
 65 מִשְׁרְבּוֹ צְרִי עֵין מְלַהֲנוֹת לֹאחֲרִים, וְטָרְפֵי מְרָה – גּוֹלְנִים, רַבּוּ
 66 מְאֻמְצֵי הַלֵּב מִן הַעֲנִיִּים מַלְתֵת לֶהֱם צִדְקָה וְקוֹפְצֵי יְדֵים מְלַהֲלוֹת,
 67 וְעֵקֶב עַל מַה שְׂכַתּוֹב בַּתּוֹרָה "הַשְּׁמַר לֶךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבַבְךָ
 68 בְּלִיעַל יְגוֹ" וְרַעַה עַיְנְךָ בְּאַחֲרֵי הַאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וּקְרָא עֲלֶיךָ אַל ה'
 69 וְהִיהָ כִּךְ חֵטָא."
 70 מִשְׁרְבּוֹ נִשִּׂים הַהוֹלְכוֹת 'נְטוּיוֹת גְּרוֹן וּמְשַׁקְרוֹת עֵינָם' וְאוֹתָה עַל
 71 יַדִּי כִּךְ לִידֵי נִיאֻף, רַבּוּ הַבְּעֵלִים הַמְקַנְאִים לְנְשׁוּתֵיהֶם, וְצַרִּיכִים
 72 לְהַשְׁקוֹת מַיִם הַמְרִים, אֶלָּא שְׁפָסְקוּ הַמַּיִם הַמְרִים מְלַבְדּוֹק, כְּאִמּוֹר
 73 לְעִיל.
 74 מִשְׁרְבּוֹ מְקַבְּלֵי מַתְנוֹת, נִתְמַעְטוּ הַמַּיִם שֶׁל חֵי הָאֵדָם וְנִתְקַצְרוּ
 75 הַשְּׂנֵינִים, דְּכָתִיב 'וְשׁוֹנָא מַתְנוֹת יַחְדָּה'.
 76 מִשְׁרְבּוֹ חוֹזְרֵי הַלֵּב – הַסּוּמְכִים עַל בֵּיתָם וְאֵינִים מְתַמַּצִּים לְשִׁמוּעַ
 77 הַיֵּטֵב מִפִּי רַבִּם, לֹא הֵבִינוּ מִתְלַמִּידִים אֶת רְבוּתֵיהֶם, וְעֵקֶב כִּךְ רַבּוּ
 78 מְחֻלּוֹקוֹת בִּישְׂרָאֵל.
 79 מִשְׁרְבּוֹ תְלִמִּידֵי שְׁמַאי וְהִילֵל שְׁלֹא שִׁימְשׁוּ כָל צוֹרְכָן, רַבּוּ
 80 מְחֻלּוֹקוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְנַעֲשִׂית תּוֹרָה בְּשַׁתִּי תוֹרוֹת.
 81 מִשְׁרְבּוֹ מְקַבְּלֵי צִדְקָה מִן הַעוֹבְדֵי בּוֹכָבִים, הֵיּוּ כְּבִיכּוֹל יִשְׂרָאֵל
 82 לְמַעַלָּה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאַחֲוֹר בְּלִשׁוֹן נְקִידָה,
 83 וְהַכּוּוֹנָה הִיא לְהִפָּר.
 84 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, מִשְׁמַת יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר בּו' בְּטָלוּ הָאֲשְׁכּוּלוֹת. שׁוֹאֵלֵת
 85 הַגְּמָרָא, מַאי אֲשְׁכּוּלוֹת. אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִישׁ שֶׁהִבֵּל
 86 בּו' – שֶׁתּוֹרַתוֹ אִמַת וְאֵין בְּהַ פֶּגַם, וְלֹא שְׂכַחָה.
 87 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, יוֹחֲנָן בֶּהֶן גְּדוֹל הַעֲבִיר הוֹדִיָּת הַמַּעֲשֵׂר בּו'. שׁוֹאֵלֵת
 88 הַגְּמָרָא, מַאי מַעֲמָא בִּטֵּל אֶת וַיּוֹדֵי הַמַּעֲשֵׂרוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי
 89 חֲנִינָא, לְפִי שְׁאִין נּוֹתְנִין אוֹתוֹ – אֶת מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן בְּתַיִקוֹנֵהוּ,
 90 דְּרַחֲמָנָא אָמַר דִּיהָבֵי לְלוֹוִים – שִׁיתּוּהוּ לְלוֹוִים,

1 אוֹמְרִים רָאינו וְאָחַד אָוִמֶר לֹא רָאִיתֶם לֹא נֶלְךְ אַחֵר רּוֹב דְּעוֹת, וְיּוֹכַל
 2 הָאֶחָד לְהַכְחִישׁ, וְנַעֲרֹף אֶת הָעַגְלָה, קָא מְשַׁמְעַ לֶן הַסִּיפָא, שְׂגָם
 3 אַז הוֹלְכִים אַחֵר רּוֹב דְּעוֹת, וְאֵין הָאֶחָד יּוֹכַל לְהַכְחִישׁ, וְאֵין עוֹרְפִים
 4 אֶת הָעַגְלָה.
 5 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, מִשְׁרְבּוֹ הַרוֹצְחִין בּו'. תְּנוּ רַבְּנֵן, מִשְׁרְבּוֹ הַרוֹצְחִינִין
 6 בְּמִלָּה עֲרוּפָה, לְפִי שְׁאִינָה בָּאָה אֶלָּא עַל הַסֶּפֶסְק שְׁאֵין
 7 יוֹדְעִים מִי הַהוֹרָג, וְלִכְן מִשְׁרְבּוֹ הַרוֹצְחִינִין בְּגִלּוּי וְהַרִי הַהוֹרָגִים
 8 מוֹכְרִים נֹוֹ, בְּמִלָּה עֲרוּפָה.
 9 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, מִשְׁרְבּוֹ הַנוֹאֲפִין בּו'. תְּנוּ רַבְּנֵן, נִמְרָא בְּפִרְשַׁת סוּטָה
 10 'נִבְּקָה הָאִישׁ מַעוֹן', מְכָאן אָנוּ לְמַדִּים, בְּזִמְן שְׁהָאִישׁ מְנוּקָה מַעוֹן,
 11 הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אֲשֶׁתוֹ אִם חֵטְאָה אוֹ לֹא, אֲבַל אִם אֵין הָאִישׁ
 12 מְנוּקָה מַעוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אֲשֶׁתוֹ, וְכִיּוֹן שְׂרַבּוּ הַנוֹאֲפִים,
 13 הִרִי אֵין הָאֲנָשִׁים מְנוּקִים מַעוֹן, וְלִכְן בְּטָלוּ מִי הַמְרִים, וְאָמַר פְּסוֹק
 14 נוֹסֶף, "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל בְּלוֹתֵיכֶם כִּי
 15 דְּבַרִי הִבְרִיתָא, מַאי וְאָמַר – מַה מְלַמְדוֹנוּ פְּסוֹק זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא,
 16 וְכִי תִימָא, עוֹן דִּידֵיהָ אֵין – הוּא בְּלַבָּד מְעַכַב אֶת בְּדִיקָתָ מִי הַמְרִים,
 17 אֲבַל עוֹן דְּבָנְיָה וְדְּבָנְיָה לֹא מְעַכְבִּים אֶת הַבְּדִיקָה, לִכְן תָּא שְׁמַע
 18 פְּסוֹק נוֹסֶף "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל בְּלוֹתֵיכֶם כִּי
 19 תִנְאֲפֶנָּה" שֶׁאֵף עוֹן בְּנוֹתֵיהֶם וְכֻלּוֹתֵיהֶם מְעַכְבִּים אֶת הַבְּדִיקָה. וּמַבְאֵרֵת
 20 הַגְּמָרָא שְׂגָם הַמַּשָּׁךְ הַפְּסוֹק הוֹצֵרֵךְ לְמַדְנוּ, וְכִי תִימָא, עוֹן הָאִישׁ
 21 הַבוֹעֵל אֲשֶׁת אִישׁ אֵין – הוּא בְּלַבָּד מְעַכַב אֶת הַבְּדִיקָה, אֲבַל עוֹן
 22 דְּפְנִיָה לֹא מְעַכַב, לִכְן תָּא שְׁמַע עַל הַמַּשָּׁךְ הַפְּסוֹק, "כִּי הֵם עִם
 23 הַנוֹנוֹת יִפְרְדוּ וְעֵם, עַם הַקְּדֻשָׁת וְיִבְחוּ יְגוֹ" וְהַחֲנוּת' מְשַׁמַּע פְּנִיָה,
 24 לּוֹמֵר שֶׁאֵף בְּעוֹן נוֹת עִם פְּנוּיָה אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת אֲשֶׁתוֹ. עוֹד
 25 מַבְאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת סוּף אוֹתוֹ פְּסוֹק, מַאי "וְעִם לֹא יִבֵּין וְלִכְט",
 26 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לְהֵם נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְקַפְּדִין
 27 עַל עֲצַמְכֶם מְלַהֲכֶשֶׁל בְּזוֹנָת, אוֹ מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוּתֵיכֶם, וְאִם לֹא, הִרִי
 28 אֵינִיכֶם מְנוּקִים מַעוֹן, וְאוֹ אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוּתֵיכֶם.
 29 מְמַשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא, מִשְׁרְבּוֹ בְּעַלֵּי הַנְּאָה, וּמִתּוֹךְ כִּךְ אֵינִים טוֹרְחִים
 30 לְעַיֵן בְּדִין וְלֹהוֹצִיא הַדְּבַר לֹאשׁוּרוֹ, נַתְעוּתוֹ דִּינֵין וְנִתְקַלְקְלוּ
 31 הַמַּעֲשִׂים מִתּוֹךְ כִּךְ, וְאֵין נִתָּ לְקַדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם.
 32 מִשְׁרְבּוֹ חוֹזְרֵי פְּנֵים בְּדִין – דִּינֵינִים הַמְּכַבְּדִים בְּעַל דִּין אַחַד עַל פְּנֵי
 33 חֲבֵרוֹ, בְּטָל לֹא תִגּוּדוּ מַעֲלֵיהֶם, וְנִתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בְּשַׁר וְדָם.
 34 וּפְרָקוּ עוֹל שְׁמִיִם מַעֲלֵיהֶם, וְנִתְנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בְּשַׁר וְדָם.
 35 מִשְׁרְבּוֹ לוֹחֲשֵׁי הַחַיּוֹשׁוֹת בְּדִין – עוֹרְכֵי הַדִּינֵים הַמְתַּלְחָשִׁים עִם
 36 הַדִּינֵינִים בְּדַבֵּר וְכוּתוֹ שֶׁל זֶה וְחֻבוֹתוֹ שֶׁל זֶה, נִגְרַמַת בְּכִךְ הַטִּיית
 37 הַמַּשְׁפֵּט, וְאוֹ רָבָה חֲרוֹן אַף בִּישְׂרָאֵל, וְנִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינֵיהַ, מִשּׁוּם
 38 שְׁנָאֵמַר 'בְּקִרְבֵי אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט', מְכָאן שֶׁשְׂכִינָה שְׁרוּיָה כְּשִׁישׁ
 39 מַשְׁפֵּט, וְבַהֲטִיית הַמַּשְׁפֵּט הִיא מִסְתַּלְקַת.
 40 מִשְׁרְבּוֹ הָאֲנָשִׁים הַעוֹשִׂים מַעֲשִׂיהֶם הַנִּנְאָתִים, שְׁעֵלֵיהֶם נִמְרָא אַחֲרֵי
 41 בְּעֵינֵם לְבָם הוֹלֵךְ, עַל יַדִּי כִּךְ רַבּוּ הַמְשַׁבְּחִים אֶת הַרְשָׁעִים,
 42 שְׁעֵלֵיהֶם נִמְרָא 'הַאֲוִמְרִים לְרַע מוֹב וְלְטוֹב רַע'.
 43 מִשְׁרְבּוֹ 'הַאֲוִמְרִים לְרַע מוֹב וְלְטוֹב רַע', רַבּוּ צַעְקוֹת הוּי הוּי
 44 בְּעוֹלָם, שִׁכָּךְ נִמְרָא, 'הוּי הַאֲוִמְרִים לְרַע טוֹב וְלְטוֹב רַע'.
 45 מִשְׁרְבּוֹ גַּסִּי הַרוּחַ שְׂדַרְכֶם לְהִיֹּת מוֹשְׁבֵי הַרוּךְ בְּפִיהֶם, רַבּוּ

7 אָנָּא – שְׁהַרִי יֵשׁ אוֹתִי, שֶׁאֵנִי עֵינֵי. אָמַר לִיה רַב נְחֻמַּן לְתַנָּא, לֹא
 8 תִּיתְנֵי בְּמִשְׁנַתְךָ וְרָאֵת חֵטָא, דְּאִיבָא אָנָּא – שְׁהַרִי יֵשׁ אוֹתִי, שֶׁאֵנִי
 9 יֵרָא חֵטָא.
 חֲדָרִין עֲלֵךְ עֲנַלְהָ עְרוּפָה
 וּפְסִלְקָא לָהּ מְפַסְכַת סוּטָה

1 בְּמָלוּ חֲסִידִים, וְלְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ אָבָא יוֹסֵי בֶן כְּמוֹנְתָא, שְׁהִיהָ
 2 מְקַבְּלֵי וְסוּפִים שֶׁל חֲסִידִים. מִשְׁמַת בֶּן עוֹזָא, בְּמָלוּ הַשְּׁקֵרְנִין.
 3 מִשְׁמַת בֶּן זּוּמְא, בְּמָלוּ תַדְרָשְׁנִין. מִשְׁמַת רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
 4 גְּמָלְאֵל, עָלָה נוֹכָאֵי וְרַבּוּ צְרוּת. מִשְׁמַת רַבִּי, הוֹכְפָלוּ צְרוּת.
 5 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה, מִשְׁמַת רַבִּי, בְּמִלָּה עֲנוּהָ וְרָאֵת חֵטָא. אָמַר לִיה רַב
 6 יוֹסֶף לְתַנָּא הַשּׁוֹנָה אֶת הַמַּשְׁנָה, לֹא תִיתְנֵי בְּמִשְׁנַתְךָ עֲנוּהָ, דְּאִיבָא

נביאים

יחזקאל פרק-לה יג-טו

יג ותגדילו עלי בפניכם והערתם עלי דבריכם אני שמעתי: (ס) יד פה אמר אדני יהוה פשמה כל-הארץ שממה אעשה-לך: טו פשמחתך לנחלת בית-ישראל על אשר-שממה פן אעשה-לך שממה תהיה הר-שעיר וכל-אדם בלה וידעו פיאני יהוה: (פ)

יחזקאל פרק-לו א-ה

א ואתה בן-אדם הנבא אליהי ישראל ואמרתי הרי ישראל שמעו דברי-יהוה: ב פה אמר אדני יהוה יען אמר האויב עליכם האח ובמות עולם למורשה היתה לנו: ג לכן הנבא ואמרתי פה אמר אדני יהוה יען ביען שמות ושארף אתכם מסביב להיותכם מורשה לשארית הגוים ותעלו על-שפת לשון ודבת-עם: ד לכן הרי ישראל שמעו דברי-אדני יהוה פה-אמר אדני יהוה להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות ולחרבות השממות ולערים הנעזבות אשר היו לבז וללעג לשארית הגוים אשר מסביב: ה לכן פה-אמר אדני יהוה אם-לא באש קנאתי דברתי על-שארית הגוים ועל-אדם בלא אשר נתנתי-את-ארצי | להם למורשה בשמחת כל-לבב בשאט נפש למען מגרשה לבז:

רש"י

(יג) והערתם. הרביתם וכן ועתר ענן הקטורת (לעיל ח) לשון ריבוי: (יד) כשמוה כל הארץ. כשאוטול אני את מלכותי כי אז תשמח הארץ כענין שנא' ה' מלך תגל הארץ (תהלים צו) אז שממה אעשה לך: (ב) האח. שמחה: ובמות עולם. ארץ ישראל שהוא גובהו ונוויו של עולם: (ג) שמות ושארף אתכם מסביב.

מצודת דוד

(יג) ותגדילו. ואשר הגדלתם עלי בפיכם לדבר גדולות ודברי גאווה ואשר הרביתם עלי דבריכם בדברי חירוף הנה אני שמעתי את הכל ואין דבר נעלם ממני: (יד) כשמות. בעת שתהיה שמחה בכל הארץ ואז אעשה אותם שממה וזהו בימות המשיח שיגולה מלכות שמים ותתרכה אז השמחה בעולם כמ"ש ה' מלך תגל הארץ וכו' (תהלים צו): (טו) כשמחתך. כערך השמחה שהיה לך על נחלת בית ישראל על אשר נעשית שממה בערך הזה אעשה שמחה על שממותך: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: (ב) עליכם. על שוממותיכם אמר האח והוא ענין לשון שמחה: ובמות עולם. גבהות עולם היא א"י הגבוה מכל הארצות היא היתה לנו למורשה: (ג) יען וביען. הכפל לחזר ולומר בעבור זה לבד ראויים הם הגוים לשאת כלימה וכאשר יאמר בסוף הענין: שמות ושארף אתכם מסביב. ר"ל האומות מסביב השמו אתכם ובלעו אתכם למען תהיו למורשה לשארית הגוים הנשאר' סביבותיכם: ותעלו. הייתם עולים על שפת ולשון ר"ל כולם היו מספרים ומדברים בכם: ודבת עם. כל עם מהעמים דברו בכם דברי גנות: (ד) לכן וכו'. לפי שארכו הדברים, לזה אמר שוב לכן וכן דרך המקרא בכל מקום: הנעזבות. מיושביהן: (ה) אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: באש קנאתי. ר"ל בחזק כעסי: להם. לעצמם: בשאט נפש. בבזות אותם כנפש: למען מגרשה. למען לגרש אותה להיות היא לבדיון ר"ל לא היה עיקר הכוונה לטובת עצמם כ"א לבזות את ישראל:

מצודת ציון

(יג) והערתם. ענין ריבוי כמו ועתר ענן הקטורת (לעיל ח): (ב) ובמות. ענין גבהות כמו על במתי ארץ (ישעיה נח): למורשה. מל' ירושה: (ג) שמות. מל' שממון: ושארף. ענין בליעה והמשכה אל הפה כמו שאפה רוח (ירמיה ב) ודבת. ענין אמירה וע"פ רוב יאמר על האמירה הרעה וכן כי שמעתי דבת רבים (שם ס): (ד) לאפיקים. מקומות שהמים נגרים שם בחתק: ולגאיות. מל' גיא ועמק: לבז. מל' בזיון: (ה) קנאתי. ענין כעס: כלא. כמו כלה בה"א: בשאט. ענין בזיון וכן בשאט כנפש (לעיל כה): מגרשה. מלשון גירושין:

הכפל לחזר ולומר בשמו אתכם ובלעו אתכם למען תהיו למורשה לשארית הגוים הנשאר' סביבותיכם: ותעלו. הייתם עולים על שפת ולשון ר"ל כולם היו מספרים ומדברים בכם: ודבת עם. כל עם מהעמים דברו בכם דברי גנות: (ד) לכן וכו'. לפי שארכו הדברים, לזה אמר שוב לכן וכן דרך המקרא בכל מקום: הנעזבות. מיושביהן: (ה) אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: באש קנאתי. ר"ל בחזק כעסי: להם. לעצמם: בשאט נפש. בבזות אותם כנפש: למען מגרשה. למען לגרש אותה להיות היא לבדיון ר"ל לא היה עיקר הכוונה לטובת עצמם כ"א לבזות את ישראל:

כתובים

דברי הימים א פרק כה כב-לא

כב לְחַמְשָׁה עָשָׂר לְיָרְמֹת בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כג לְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחַנְנִיָּהוּ בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כד לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְיִשְׁבָּקֶשֶׁה בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כה לְשִׁמּוֹנָה עָשָׂר לְחַנְנִי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כו לְתַשְׁעָה עָשָׂר לְמֹלֹתֵי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כז לְעֶשְׂרִים לְאַלְיָתָה בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כח לְאַחַד וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) כט לְשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים לְגַדְלָתִי בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) ל לְשָׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחְזִיאֹת בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (ס) לא לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים לְרוּמְמָתִי עֶזֶר בְּנֵי וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: (פ)

דברי הימים א פרק כו א-יא

א לְמַחְלָקוֹת לְשַׁעְרֵים לְקַרְחִים מְשַׁלְמֵיהוּ בֶן־קִרְאִי מִן־בְּנֵי אָסָף: ב וְלְמְשַׁלְמֵיהוּ בְּנִים זְכָרֵיהוּ הַבְּכוֹר יִדְעָאֵל הַשְּׁנִי וְבַדְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי יִתְנִיאֵל הַרְבִּיעִי: ג עֵלָם הַחֲמִישִׁי יְהוֹחָנָן הַשִּׁשִּׁי אֱלִיהוּעִינִי הַשְּׁבִיעִי: ד וְלַעֲבָד אָדָם בְּנִים שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבֵד הַשְּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשֹׁכָר הַרְבִּיעִי וְנַתְנָאֵל הַחֲמִישִׁי: ה עַמִּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשְׁשַׁכָּר הַשְּׁבִיעִי פַּעֲלָתִי הַשְּׁמֹנִי כִּי בָּרַכוּ אֱלֹהִים: (ס) ו וְלְשַׁמְעִיָּה בְּנוֹ נוֹלָד בְּנִים הַמְּמַשְׁלִים לְבֵית אֲבִיהֶם כִּי־גִבּוֹרֵי חֵיל הֵמָּה: ז בְּנֵי שְׁמַעְיָה עֲתָנִי וְרַפָּאֵל וְעוֹבֵד אֶלְוֵד אֶחָיו בְּנֵי־חֵיל אֱלִיהוּ וּסְמֻכָּהוּ: ח כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי אֶבְרָהָם הָמוּהוּ וּבְנֵיהֶם וְאֶחְיֵיהֶם אִישׁ־חֵיל כִּפְחָ לְעַבְדָּה שְׁשִׁים וּשְׁנַיִם לְעַבְדֵי אָדָם: ט וְלְמְשַׁלְמֵיהוּ בְּנִים וְאֶחִים בְּנֵי־חֵיל שְׁמוֹנָה עָשָׂר: (ס) י וְלַחֶסֶה מִן־בְּנֵי־מִרְיָ בְּנִים שְׁמָרִי הָרֵאשׁ כִּי לֹא־הָיָה בְּכוֹר וְיִשְׁמִיָּהוּ אֲבִיהוּ לְרֵאשׁ: יא חֲלַקְיָהוּ הַשְּׁנִי מִבְּלִיָּהוּ הַשְּׁלִישִׁי זְכָרֵיהוּ הַרְבִּיעִי כָּל־בְּנִים וְאֶחִים לְחֶסֶה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר:

רש"י

(א) למחלקות לשערים. אין חוזרים חלילה אלא כנגד שערים חלקים ושוב הפילו גורלות מי לשער זה מי לשער אחר כך מפורש לקמן: לקרחים משלמיהו בן קורא מן בני אסף. ודוגמא למעלה ושלוש בן קורא וגו' (לעיל א' ט'): (ה) כי ברכו אלהים. כדאמר (לעיל יג)

ויברך ה' את בית עובד אדום וגו': (ו) הממשלים לבית אביהם. פתרון אותם מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל ממשל רב: (ח) איש חיל. לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג):

מצודת דוד

(א) למחלקות. ר"ל אלה הנחלקים לשוערים לבני קרח היה לשוער משלמיהו וכו': (ד) ולעבד אדם. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה: (ה) כי ברכו אלהים. בריבוי בנים וארז"ל על שעמד הארון אצלו כמ"ש למעל': (ו) הממשלים. המושלים על בית אביהם: (ז) אחיו בני חיל. כן שמות בניו האחד אחיו והשני בני חיל: (ח) איש חיל. כל אחד היה איש חיל: לעבדה. לפתוח ולנעול את השערים: ששים ושנים. ולמעלה נאמר ששים ושמונה ואולי מתו ששה לעת זקנת דוד: (ט) ולחסה. גם הוא היה שוער כמ"ש למעלה: כי לא היה בכור. יפרש למה אמר בחבריו הבכור וכו' אמר הראש ואמר כי באמת לא היה בכור וכו':

משניות מסכת שקלים

ב פל הפלים הנמצאין בירושלים דרף ירידה לבית הטבילה – טמאין, דרף עליה – טהורין, שלא בדרף ירידתן עליהן; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: פלן טהורין, חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות.
ג סכין שנמצאת בארבעה עשר – שוחט בה מיד; בשלשה עשר – שונה ומטביל. וקופיץ, בין בזה ובין בזה

פירוש ברטנורא

ב דרך ירידה לבית הטבילה. שני דרכים היו למקוה אחד יורדים ובאחד עולים, שלא יגעו הטמאים בטהורים. ושל דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאים לטבילה: שלא בירידתן עליהן. דברידתן ודאי טמאים היו לכך היה מורידן לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן: רבי יוסי אומר כולן טהורין. דלא גזרו על ספק כלים בירושלים. והלכה כרבי יוסי: מגרפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפורזים: מריצה. כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת כשרוצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקום:

ג שוחט בה מיד. דוראי הטבילה בעליה מאתמול כדי שהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח: בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומר אע"פ דאיכא למימר כבר הטבילה בעליה צריך המוצאה להטבילה שנית, דשמא לא הטבילה בעליה דהיה להם שהות להמתין עד סמוך לחשיכה, ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים משום חומרא קדשים הצריכה טבילה. ומב"ם פירש שונה לחוות עליה, דשמא נטמאה כמת והוה עליה בשלישי, ועתה שונה ומוה עליה ואחר כך מטבילה: קופיץ. סכין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבור בו עצמות: בזה ובזה. בין ב"ג בין ב"ד שונה: ומטביל.

משניות מבוארות – קהתי

– בניסן, שוחט בה מיד – מותר לשחוט בה מיד את קרבן הפסח וקרבתו אחרים, שאנו אומרים: ודאי אבדה לבעליה רק היום, שכן לפני הרגל רב הוא העם בירושלים, ולא ייתכן שתשהה אבידה במקומה זמן רב; ומן הסתם הטבילה בעליה אתמול, כדי שתיטהר בהערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום, בערב פסח. בשלשה עשר – אבל אם נמצאה הסכין בשלושה עשר בניסן, שונה ומטביל – כלומר, אף על פי שיש לומר שבעליה הטבילה כבר, מכל מקום צריך המוצאה לחזור ולהטבילה מספק, הואיל ויש שהות להטבילה עד לפנות ערב, חוששים שמא לא הטבילה עדיין. ואף על פי שלא גזרו על ספק כלים בירושלים, כמו ששינו במשנה הקודמת (לדעת רבי יוסי). משום חומרתם של קדשים הצריכה טבילה. וקופיץ – סכין גדולה שקוצצים בה בשר ועצמות, בין בזה ובין בזה – בין שנמצאה בארבעה עשר בניסן בין בשלושה עשר, שונה ומטביל – שאין הקופיץ עומדת לשחיטה, אלא לחתוך בה בשר ועצמות, ושמא היא טמאה והוציאה בעליה להטבילה בארבעה עשר, כדי להשתמש בה בחג, וכיון שיש שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות, חוששים שמא עדיין לא הטבילה. בגמרא (בבלי פסחים ע, א) שואלים: והרי הקופיץ ראויה לחתוך בה את קרבן החגיגה הבא עם הפסח בארבעה עשר בניסן, מאחר שהחגיגה מותרת בשבירת עצם, ומפני מה המוצאה בארבעה עשר שונה ומטביל? מדוע לא נאמר, שמן הסתם הטבילה בעליה בשלושה עשר, כדי שתהא ראויה לחתוך בה את אבריה ועצמותיה של חגיגת ארבעה עשר, כדרך שאומרים בסכין שנמצאה בארבעה עשר? ומסיקים שם, שמדובר במשנתנו ככגון שהיה הנשיא גוסס בשלושה עשר בניסן, שאם ימות יהיו כל הציבור טמאים, שכן מצווה על כל ישראל להתעסק בו, וייקרב הפסח בטומאה, ולא יהיו צריכים לטהר הכלים; הלכך סכין העומדת לשחיטת הפסח, מאחר שיש בה ספק אחד בלבד, שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, אין אדם נמנע מלהטבילו משום אותו ספק, שהרי אפשר שלא ימות הנשיא מתר ויעשו את הפסח בטהרה; ולכן "סכין שנמצאה בארבעה עשר, שוחט בה מיד". כי חזקה שהטבילה אתמול כדי לשחוט בה את הפסח היום, בארבעה עשר. אבל קופיץ יש בה שני ספקות: א. שמא ימות הנשיא ויעשו הפסח בטומאה, ואז אין מביאין קרבן חגיגה, ואין צורך בקופיץ; ב. א. גם לא ימות הנשיא, שמא יבוא הפסח במרוכה, היינו שתימנה עליו חבורה מועטת, וקרבן הפסח יהא מרובה לכל בני

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

פל הפלים הנמצאין בירושלים דרף ירידה לבית הטבילה – אם נמצאו בדרך שיורדים בה לבית הטבילה, טמאין – בחזקת טמאים הם, דרף עליה – ואם נמצאו בדרך שעולים בה מבית הטבילה, טהורין – בחזקת טהורים הם, שלא בדרף ירידתן עליהן – שלא באותה דרך שמורידים את הכלים לבית הטבילה מעלים אותם משם, כלומר שהיו עולים עם הכלים לאחר טבילתם בדרך אחרת, כדי שלא יגעו הטמאים בטהורים, הלכך כלים שנמצאו בדרך ירידה טמאים, שוודאי נפלו מיד המביאים לטבילה, וכלים שנמצאו בדרך העליה טהורים, שוודאי הוטבלו. ויש גורסים: שלא כירידתן עליהן (ירושלמי; רמב"ם), ומפרש הרמב"ם, שלפי מצב הכלי בשעה שמוצאים אותו אפשר להבחין, אם נפל בשעת ירידתו לטבילה או בשעת עלייתו מהטבילה; דברי רבי מאיר – במסכת פסחים מבואר שלדעת רבי מאיר דווקא בדרך ירידה טמאים, אבל בכל העיר טהורים, שלא גזרו על ספק כלים, רבי יוסי אומר: פלן טהורין – כל הכלים שנמצאו בירושלים, אפילו בדרך ירידה לבית הטבילה, טהורים הם, שלא גזרו על ספק כלים בירושלים כדרך שגזרו בערים אחרות (טהרות ד, ה), חוץ מן הסל והמגרפה והמרצה המיוחדין לקברות – נוהגים היו בימיהם לקבור את המת תחילה בקבר עראי, ולאחר זמן היו מעבירים את עצמות המת לקברות אבותיו; לשם זה היו משתמשים בסל מיוחד שהיו מלקטים לתוכו את העצמות, ובמגרפה שהיו גורפים בה את העצמות כשהן מפורזות, ובמריצה. היינו מכשירי כזול שראשו חד והיה עשוי לרוצץ ולנפץ בו אבנים הדרושות לקברות; ובירושלמי מבואר: שהיא מריצה את האבן לקברות (הרב מברטנורא: מפרש באופן אחר. ועיין "תפארת ישראל" שתמה על פירוש הברטנורא): ואם נמצאו כלים אלו, אפילו בירושלים, הואיל ומיוחדים הם לקברות, הרי הם בחזקת טומאה. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאם נמצאו כלים בירושלים, בחזקת טהורים הם (לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו), באה משנתנו ללמד שלגבי קדשים התמירו להצריכם טבילה, כפי שיבואר במשנה.
סכין – לשחיטת בהמות, שנמצאת – בירושלים, בארבעה עשר

– שוֹנָה וּמְטָבִיל. חֵל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְהֵיוֹת בְּשֶׁבֶת – שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד. בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר – שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד. נִמְצָאת קְשׁוּרָה לְסַפֵּין – הֲרִי זֹו בְּסַפֵּין.

ד פְּרֻכַת שְׁנַטְמָאת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה – מְטָבִילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים וּמְכַנְסִין אוֹתָהּ מִיָּד. וְאֵת שְׁנַטְמָאת בָּאֵב הַטְּמָאָה – מְטָבִילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בַּחֵיל. וְאִם הֵיְתָה חֲדָשָׁה, שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֲצַטְבָּא, פְּרִי שְׂרָאוּ הָעָם אֵת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נְאָה.

פירוש ברטנורא

לפי שאין הקופיץ ראוי אלא לחגיגה ששכירת עצם מותר בה. ובגמרא בפסחים (דף ע) מוקי מתניתין בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר, שאם ימות יהיו כל הציבור מטמאים ויקרב הפסח בטומאה ולא יהיו צריכים לטוהר הכלים. הלכך, סכין שצריך לשחיטת הפסח, דחר ספיקא הוא, שזא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח כטהרה מטבילין אותו, וחוקה שטהרהו ביום י"ג כדי לשחוט בו את הפסח ב"ד. אבל קופיץ דתרי ספיקי, שזא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה ואז אין מביאין חגיגה וא"צ לקופיץ, ואף אם לא ימות שזא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה ב"ד, הלכך לא מטבילי ליה וחוקתו שלא טהרהו: חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד. ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחוט בה מספיקא שזא מטמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ורבותי פירשו, שוחט בה מיד בקופיץ קאמר, דאף על גב דאין חגיגה בשבת, מכל מקום חוקה שהטבילה מערב שבת לצורך חגיגת המשנה עשר: בחמשה עשר שוחט בה מיד. לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב: נמצאת. הקופיץ: קשורה לסכין. אמרינן ודאי הטבילה עם הסכין. אבל רמב"ם פירש, נמצאת סכין סתמא קשורה עם סכין אחרת ידועה, הרי היא כסכין הידועה, אם טמאה מטמאה ואם טהורה טהורה:

ד פרוכת שנטמאת בולד הטומאה. שנענה במשקן מטמאים, שחכמים גזרו על המשקן שמטמאין כלים, גזירה משום משקה רוב וזכה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא: מטבילין אותה בפנים. ואינה טעונה שילוח מחוץ למחנה שכניה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה: ומכניסין אותה מיד. שאינה טעונה הערב שמש: נטמאת באב הטומאה. בשרץ או בנבלה: מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שילוח, כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין, המכניס טמא שרץ במקדש חייב: ושוחטין אותה בחיל. חוץ לעזרה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שני ~

באור משנה ד

כבר הזכרנו במקומות אחרים, שיש דרגות בטומאה. המת הוא אבי אבות הטומאה, וכל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, הוא אב הטומאה: וכן השרץ המת, הנבלה, הזב, המצורע (עיין כלים א) – אבות הטומאה הן. הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, והוא נקרא גם "זלד הטומאה". ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים בלבד. ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה, ואין שני לטומאה מטמא חולין, אלא תרומה וקודש. ברם, גזרו על המשקים שנטמאו אפילו מחמת ולד הטומאה, שהיה מטמאים אדם וכלים, גזירה משום משקים של זב וזבה, כגון רוקו וכדומה, שהם "אב הטומאה" ומטמאים אדם וכלים מן התורה. משנתנו דנה בפרוכת המקדש שנטמאה, היכן מטבילים אותה. במסכת יומא (נד, א) אמרו: ששלש עשרה פרוכות היו במקדש שני: שבע על שבעה שערי העזרה, אחת על פתח ההיכל ואחת על פתח האולם, שתיים לדביר, בינו ובין הקודש, ושתיים כנגדו בעלייה. ומשמע לפי הרמב"ם (ה"ל נ"ז התקדש וידיח). שכונת משנתנו לאחת מן הפרוכות הללו, ויש מפרשים שהכוננה מן הפרוכת האולם (עיין "תוספות יום טוב").

פְּרֻכַת שְׁנַטְמָאת בּוֹלֵד הַטְּמָאָה – כגון שנגעה במשקים שנטמאו בשרץ, ונמצאת הפרוכת טמאה מדברי סופרים, שכן מן התורה אין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אלא שחכמים גזרו על המשקים שיהיו מטמאים כלים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **מְטָבִילִין אוֹתָהּ בְּפָנִים** – במקווה שבעזרה, ואין חייבים להוציאה מהעזרה, הואיל ולא נטמאה אלא בוולד הטומאה, **וּמְכַנְסִין אוֹתָהּ מִיָּד** אחר הטבילה למקומה, שהואיל ואין טומאתה אלא מדברי סופרים אינה צריכה הערב שמש, **וְאֵת שְׁנַטְמָאת בָּאֵב הַטְּמָאָה** – אבל פרוכת שנטמאה באב הטומאה, כגון שנגעה בשרץ או בנבלה, **מְטָבִילִין אוֹתָהּ בַּחוּץ** – מחוץ לעזרה, שהואיל וטומאתה מן התורה אסור להשהותה במקדש וחייבים להוציאה מיד (עיין עירובין י, טו), **וְשׁוֹטְחִין אוֹתָהּ בַּחֵיל** – בין המחיצה הקרויה "סורג" ובין חומת העזרה של נשים (עיין מידות ב, ג), עד שיעריב שמש; ויש גורסים כאן: מפני שהיא צריכה הערב שמש. **וְאִם הֵיְתָה חֲדָשָׁה** – אם הפרוכת היתה חדשה, **שׁוֹטְחִין אוֹתָהּ עַל גַּג הָאֲצַטְבָּא** – אכסדרה של עמודים שהיתה בהר הבית, וגגה נראה למרחוק, **פְּרִי שְׂרָאוּ הָעָם אֵת מְלֹאכְתָּהּ שֶׁהִיא נְאָה** – כמה יפה היא מלאכת הפרוכת הבאה מנדבת העם.

החבורה, ולא יביא עמו חגיגה (עיין משנה פסחים ו, ג); הלכך קופיץ שנמצאה בארבעה עשר, חזקה שלא הטבילה בעליה מחמת שני הספקות הללו, ומכאן שנינו: "קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל". **חֵל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְהֵיוֹת בְּשֶׁבֶת, שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד** – אפילו מצא קופיץ, מותר לשחוט בה מיד, שהואיל ואסור להטביל כלים בשבת, חזקה שהטבילה בעליה בערב שבת, בשלושה עשר. ואף על פי שאין מביאים חגיגת ארבעה עשר בשבת, ונמצא שאין לו צורך בקופיץ, מכל מקום אנו אומרים, שוודאי טהורה לצורך החגיגה של חמישה עשר. ונקטה המשנה "שוחט", אף על פי שקופיץ אינה עומדת לשחיטה אלא לקציצת בשר ועצמות, שמכל מקום יכול הוא לשחוט בה אם ירצה (תוספות יום טוב). **בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר** – נמצאה הקופיץ בחמישה עשר בניסן, היינו ביום טוב הראשון של פסח, **שׁוֹחֵט בֶּה מִיָּד** – קרבנות החג, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל ואסור להטביל כלים ביום טוב, בוודאי הטבילה לפני יום טוב. **נִמְצָאת** – הקופיץ – **קְשׁוּרָה לְסַפֵּין, הֲרִי זֹו בְּסַפֵּין** – דינה כסכין, ואפילו נמצאה בארבעה עשר בניסן שחל להיות בחול, משתמש בה מיד, שוודאי הוטבלה הקופיץ יחד עם הסכין בשלשה עשר, הואיל וקשורה עמה.

בארנו משנתנו לפי רש"י (פסחים ע, א). וכן פירשהו רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מפרש את כל הסיפא כסכין (ולא בקופיץ), ולפירושו באה המשנה להשמיענו, שפלוש נמצאה הסכין בארבעה עשר שחל להיות בשבת, אין חוששים שזא הסכין טמאה ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצווה, לפי שכל סכין הנמצאת בארבעה עשר בניסן בחזקת טהורה היא, ולכן שוחט בה מיד. וכן אם מצאה בחמשה עשר, היינו ביום טוב עצמו, שוחט בה מיד, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורים, שהואיל וכל העם יודעים שאסור להטביל כלים ביום טוב הרי הם מטהרים אותם בערב יום טוב. נמצאה סכין קשורה לסכין אחרת הידועה לו, הרי היא כאותה סכין הידועה, אם טמאה טמאה, ואם טהורה טהורה.

"שונה ומטביל" – מפרש הרמב"ם: שונה להוות עליה ממי האפר של הפרה האדומה, שחוששים שזא נטמאה במת, ורואים יום שלשה עשר בניסן, שהסכין נמצאה בו, כאילו הוא יום השביעי לטומאתה, והיא צריכה הזאה שנייה, כמו שנאמר בטמא מת (במדבר יט, ט): "והזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי", הלכך שונה רמזה עליה ואחר כך מטבילה, ושוחט בה למחר (פירוש המשניות להרמב"ם: הל' אבות הטומאות יג, ה-ו; ועיין שם השגות הראב"ד ודברי "כסף משנה").

ה רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הספני: פֶּרַכְת עֵבְיָה טַפְחָ, וְעַל שִׁבְעִים וְשִׁתִּים נִמְיִן נֶאֱרָגְתָּ, וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַת חוּטִין; אֶרְפָּה אֶרְבַּעִים אִמָּה וְרַחֲבָה עֲשָׂרִים אִמָּה, וּמִשְׁמוֹנִים וְשִׁתִּי רְבּוּא נַעֲשִׂית; וְשִׁתִּים עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה, וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת פְּתָנִים מִטְּבִילִין אוֹתָהּ.

ו בָּשָׂר קָדְשִׁי קָדְשִׁים שְׁנַטְמָא, בֵּין בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים, בֵּין בַּחוּץ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בְּפָנִים, חוּץ מִשְׁנַטְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה בַּחוּץ. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: הַכֹּל יִשְׂרָף בַּחוּץ, חוּץ מִשְׁנַטְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה בְּפָנִים.

ז רבי אליעזר אומר: אֵת שְׁנַטְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בַּחוּץ; וְאֵת שְׁנַטְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ – יִשְׂרָף בְּפָנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹם טְמֵאתוֹ שֵׁם שְׂרַפְתּוֹ.

פירוש ברטנורא

ה נימין. ל"צ"ש בלע"ז: עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיא עשויה מתכלת ואורגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ו'. כדאיתא ביומא: ארבה מי ורחבה כ'. כמדת פתח האולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים: ומשמונים ושתיים רבוא. כך היה מנין החוטים שהיא נעשית מהן. פירוש אחר, מנין דנרוי זקב שהיו מוציאין עליה. ויש ספרים שכתוב בהן ובשמונים ושתיים ריבות, כלומר דשמונים ושתיים נערות בתולות היו מתעסקות בעשייתה: ושלש מאות כהנים היו מטבילין אותה. דכלים הנגמרים אע"פ שנגמרו בטהרה צריכים טבילה לקודש כדאיתא במסכת חגיגה. ושלש מאות כהנים דתנן במתנותין לשון גזמא והבאי הוא, דלא היה צריך כל כך כהנים לטבילה:

ו הכל ישרף בפנים. בבית הדרשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים פסולי קדשי קדשים, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש: חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ. דכיון דחמרא טומאתו ואירע פסולו בחוץ אין להכניסו לעזרה לשרפו, הואיל ולא היה פסולו בקודש: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. דאית כיה תרתי, טומאתו בפנים וקלא טומאתו. אבל נטמא באב הטומאה אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף, אלא יוציאנה מיד וישרפה בחוץ:

ז ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים. דכיון דטהור מדאורייתא אפילו נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש:

משניות מבוארות – קהתי

– בין שנטמא בעזרה בין מחוץ לעזרה, **בית שמאי אומרים: הכל ישרף בפנים** – בבית הדרשן שבעזרה, שכל שפסולו בקודש שורפין אותו בקודש, חוץ מִשְׁנַטְמָא בָּאֵב הַטְּמֵאָה בַּחוּץ – שהואיל ונטמא בטומאה חמורה חוץ לעזרה, אין מכניסים אותו לעזרה לשורפו בבית הדרשן, אלא שורפים אותו בחוץ. ברם, כשנטמא בולד הטומאה אפילו בחוץ, הואיל והיא טומאה קלה, מכניסים אותו לעזרה לשרפו בבית הדרשן. **ובית הלל אומרים: הכל ישרף בחוץ** – חוץ לעזרה, חוץ מִשְׁנַטְמָא בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה בְּפָנִים – שהואיל ונטמא בטומאה קלה ובפנים העזרה, יישרף בפנים, אבל אם נטמא באב הטומאה בפנים אין להשהות הטומאה בעזרה, אלא מוציאים את הבשר מיד ושורפים אותו בחוץ. וכן אם נטמא בחוץ אפילו בטומאה קלה, אין מכניסים אותו לעזרה.

ב א ר מ ש נ ה

אגב סיום המשנה הקודמת מובא במשנתנו תיאור מעשה הפרוכת.

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הספני – בן סגן הכהנים: **פֶּרַכְת עֵבְיָה טַפְחָ, וְעַל שִׁבְעִים וְשִׁתִּים נִימִין נֶאֱרָגְתָּ** – נימין היינו חוטים, ויש גורסים: נירין. והם החוטים הכרוכים על הקנים שבמכונת האריגה (כמבואר במסכת שבת יג, ב), **וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַת חוּטִין** – שהפרוכת היתה עשויה מארבעה מינים: תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, וכל מין ומין חוטו כפול ששה, **אֶרְפָּה אֶרְבַּעִים אִמָּה וְרַחֲבָה עֲשָׂרִים אִמָּה** – כמידת פתח האולם, שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים (ברטנורא; ועיין 'תוספות יום טוב'), **וּמִשְׁמוֹנִים וְשִׁתִּי רְבּוּא נַעֲשִׂית** – פירושים אחדים מובאים במפרשים על פסיקה זו: א. שכך היה מספר החוטים שבה (820000); ב. שכך היה סכום הכסף שהוציאו עליה, היינו שמונה מאות ועשרים אלף דינר; ג. שגורסים 'ובשמונים ושתיים ריבות נעשית'. כלומר ששמונים ושתיים נערות בתולות היו עוסקות באריגתה. **וְשִׁתִּים עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה** – שתי פרוכות היו עושין בכל שנה להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים (הל' כלי המקדש, ט, טז; עיין משנה יומא ה, א). **וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת כְּהֵנִים מִטְּבִילִין אוֹתָהּ** – מפני כובדה היו צריכים לשלש מאות כהנים כדי להטבילה; בברטנורא מבואר, שהיו צריכים להטביל כל פרוכת חדשה, לפי שכלים הנגמרים, אף על פי שנגמרו בטהרה, צריכים טבילה (משנה חגיגה ג, ב). כגמרא אמרו, שהמספר שלש מאות כהנים לשון גזמא הוא, והכוונה היא שהיה צורך במספר רב של כהנים להטבלת הפרוכת.

~ יום שלישי ~

ב א ר מ ש נ ה

בָּשָׂר קָדְשִׁי קָדְשִׁים – כגון עולות, טטאות ואשמות – **שְׁנַטְמָא, בֵּין בָּאֵב הַטְּמֵאָה** – כגון שנגע בשרץ או בנבילה, **בֵּין בּוֹלֵד הַטְּמֵאָה** – כגון שנגע בראשון לטומאה, **בֵּין בְּפָנִים, בֵּין בַּחוּץ**

ח אבְּרֵי הַתְּמִיד נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמִזְרְחָהּ, וְשֵׁל מוֹסְפִין נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמַעְרָב, וְשֵׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים נִתְּנִין עַל פְּרֻכָּה הַמְּזוּבָּח מִלְּמַעְלָה. הַשְּׁקָלִים וְהַבְּכוּרִים אֵין נוֹהְגִין אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת, אֲבָל מַעֲשֵׂר דִּגְן וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְהַבְּכוּרוֹת נוֹהְגִין בֵּין בְּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֵא בְּפְנֵי הַבַּיִת. הַמִּקְדָּשִׁים שְׁקָלִים וּבְכוּרִים – הָרִי זֶה קֹדֶשׁ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹמֵר: בְּכוּרִים קֹדֶשׁ – אֵינָן קֹדֶשׁ.

ס ל י ק מסכת שקלים

פירוש ברטנורא

ח מחצית הכבש ולמטה ממערב. כהנים הווכים בפיים באברי התמיד להעלותם, לא היו מעלים אותם בפעם אחת, אלא נותנים אותן על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואח"כ חוזרים ומקריבים האברים על גבי המזבח, וקטני הכא דניתנים מחצי הכבש ולמטה, שהכבש ארוך ל"ב אמה ומחציתו ולמטה נותנים אותן. ורוחב הכבש שש עשרה אמה, ובחציו שלצד מערב היו נותנים אותן: ושל ראשי חדשים. מחציתו ולמעלה, דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסוכב. וכלפי המזרח: אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים, משום דצורך קרבן ניהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. ובכורים, דכתיב (שמות כ"ג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, בזמן שיש לך בית יש לך בכורים, אין לך בית אין לך בכורים: אבל מעשר דגן וכו'. נוהגים בפני הבית. דקדושת הארץ לא בטלה, הילכך צריך להפריש תרומות ומעשרות. ומעשר בהמה, צריך להפריש העשירי. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה דלא ליתו בה לירי תקלה: המקדיש שקלים ובכורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית, אם הפרישן שלא בפני הבית קדש: בכורים אינן קודש. כיון דבהריא כתיב בהו (שמות כ"ג) תביא בית ה' אלהיך, אפילו הפרישן בדעיבר לא קדש, ואין שם בכורים חל עליהן שלא בפני הבית. ורמב"ם פירש, המקדיש לבדק הבית שקלים ובכורים שיש לו ככר. ולפירושו לא אחברו מעמא דר"ש אמאי שקלים קדשי ובכורים לא קדשי. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

הבכורות, כמפורש בתורה (שמות יג, א-יג; במדבר יח, טו-יח), נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית – בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. בענין מעשר דגן – מבואר הטעם בברטנורא, לפי שקדושת הארץ לא בטלה. ובספרי (פרשת קודח) דרשו: "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם" – שינהג הדבר לדורות (עיין משנה ביכורים ב, ג); מעשר בהמה הוקש למעשר דגן; והבכורות – קדושתם מרחם, וחובת הגוף הם. מכאן, בכור ומעשר בהמה קדושים גם בזמן הזה, אלא שצריך להמתין עד שיפול בהם מום, ואז נאכלים בכל מקום. אבל בגמרא אמרו (בבלי בכורות נג, א), שחכמים ביטלו מעשר בהמה, משום חשש תקלה, שמא עד שיפול בו מום ייכשל באיסור גיהז ועבודה (שד"ן מעשר בהמה כד"ן בכור בענין זה – עיין דברים טו, יט), או שמא ישחטנו קודם שיפול בו מום. ברם, בכור לא יכלו לבטל, לפי שאין קדושתו תלויה בנו. המקדיש שקלים ובכורים – המקדיש מעות לשקלים ופירות לביכורים בזמן הזה, כשאין בית המקדש קיים, הרי זה קדש – חלה עליהם קדושה, ומניח את הביכורים עד שירקבו, והשקלים ייגזו (ריב"ז), או ייזרקו לים המלח (רש"ט). רבי שמעון אומר: האומר: בכורים קדש, אינן קדש – כיון שכתוב בהם במפורש: "תביא בית ה' אלהיך". לפיכך אפילו בדעיבר, כשאדם מקדיש פירות לביכורים בזמן הזה, אין שם ביכורים חל עליהם ואינם קודש. ובירושלמי יש דעה שאף בשקלים חולק רבי שמעון על תנא קמא, וסובר שאינם קודש. הרמב"ם מפרש, שהמחלוקת של תנא קמא ורבי שמעון היא בזמן שבית המקדש קיים, ומדובר במי שהקדיש שקלו או ביכוריו לבדק הבית, שלדעת תנא קמא דבריו קיימים, ורבי שמעון חולק בביכורים, וסובר שאינם קודש לבדק הבית, לפי שהביכורים לכהנים הם ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. אבל בשקלים מודה רבי שמעון שהם קודש (עיין 'תוספות יום טוב'). והלכה כרבי שמעון.

בענין הרישא של משנתנו כותב בעל 'תפארת ישראל': "לא זכיתי לידע איך שייך דין זה לכאן, והרי אין לו המשך לא למעלה ולא למטה והיה נכון יותר לשנותה במסכת תמיד. והגב"ה יאיר ענינו בסתרי תורתו. ואפשר שנשנתה כאן אגב הענין ששינונו לעיל (משנה ד), ששוחטין הפוכות על גג האצטבא, כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה, והביא גם משנה זו להשמיענו כפיפא, שאברי המוסף של ראש חודש מניחין על כרכוב המזבח, כדי לפרסם לעם שראש חודש היום".

ור"ש סיריליאו כותב הטעם, הואיל ונישנו לעיל גבולין לענין שריפת בשר קודש נטמא, לפיכך מובאת כאן משנה זו העוסקת בגבולין לענין הנחת האברים על הכבש לפני העלאתם על גבי המזבח.

~ יום רביעי ~

באור משנה ח

אבְּרֵי הַתְּמִיד – האברים של קרבן התמיד, נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמִזְרְחָהּ – מצידו הדרומי של המזבח היה כבש, כמין גשר משופע, שבו היו עולים אל המזבח, אורכו (שיפועו) שלשים ושתיים אמה ורחבו שש עשרה אמה, וכשבאו הכהנים להעלות את אברי התמיד על גבי המזבח, לא היו מעלים אותם בבת אחת, אלא נותנים אותם בתחילה על הכבש, והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ואחר כך מעלים אותם על גבי המזבח; ובאה המשנה ללמד, שהאברים היו ניתנים מחציתו של הכבש ולמטה, היינו בשש עשרה האמות התחתונות, ובשמונה אמות שבצד מזרח. וְשֵׁל מוֹסְפִין – והאברים של עולות המוסף, ביום שיש בו מוסף, נִתְּנִין מִחֲצֵי כֶּבֶשׂ וְלִמְטָה בְּמַעְרָב – בשמונה אמות שבצד מערב; ויש גורסים להיפך: אברי התמיד ניתנו מחציתו של הכבש ומעלה ממערב. ושל מוֹסְפִין ניתנו מחציתו של הכבש ומעלה ממזרח (עיין 'תוספות יום טוב'); וְשֵׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים – אברי המוספים של ראשי חדשים, נִתְּנִין עַל פְּרֻכָּה הַמְּזוּבָּח מִלְּמַעְלָה – בין קרנות המזבח, מקום הילוך רגלי הכהנים (ירושלמי: רמב"ם), והטעם מבואר בגמרא (ירושלמי כאן ובבבלי סוכה ד, ב), כדי לפרסם שהיום ראש חודש. יש גורסים: ושל ראש חודשים ניתנו חזת כרכוב המזבח מלמטה (רש"י סוכה ט; וברטנורא), כלומר בחצוי העליון של הכבש, סמוך לכרכוב המזבח; למטה הימנו מעט (עיין 'תוספות יום טוב'). הַשְּׁקָלִים וְהַבְּכוּרִים אֵין נוֹהְגִין אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת – בזמן שבית המקדש קיים; ושקלים – משום שאינם באים אלא לצורך קרבנות הציבור, ובזמן שאין קרבנות אין שקלים; והביכורים – שנאמר בהם (שמות כג, יט): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך", ודרשו: כל זמן שיש לך בית ה' יש לך ביכורים, אין לך בית ה' אין לך ביכורים; ויש למדים ממה שנאמר (דברים כו, ד): "והניחו לפני מזבח ה' אלהיך" – כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, אין לך מזבח אין לך ביכורים. ברם, בזמן שבית המקדש קיים יש הבדל בין שקלים לביכורים, ששקלים נותנים כל ישראל בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ, ואילו ביכורים אין מביאים אלא מארץ ישראל בלבד. אֲבָל מַעֲשֵׂר דִּגְן – תרומות ומעשרות של דגן, וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה – שהתורה מצווה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, כמו שכתוב (ויקרא כו, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'", וְהַבְּכוּרוֹת – מצוות קדושת

משניות מסכת יומא

פרק ראשון

א שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרישין פהן גדול מביתו ללשפת פלהדרין, ומתקנין לו פהן אחר תהתיו, שְמָא יָאָרַע בּוּ פְסוּל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקַנֵּין לוֹ, שְמָא תְמוֹת אִשְׁתּוֹ, שְנַאֲמַר (ויקרא טו, ו):

פירוש ברטנורא

מסכת יומא

א א שבעת ימים. מפרישין כהן גדול. שכל עבודת יום הכפורים אין כשרות אלא בו, (יומא לב: ובכ"מ.) שנאמר גבי יוה"כ (ויקרא ט"ז) וכפר הכהן אשר

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

מסכתנו כוללת שמונה פרקים, שמהם שבעת פרקיה הראשונים עוסקים בתיאור סדר העבודה של הכהן הגדול ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורט בפרשת "אחרי־מות" (ויקרא טו), ורק הפרק האחרון דן בהלכות הצום ובענייני התשובה והכפרה.

שם המסכת: יומא (בארמית), ופירושו: היום. היינו היום המיוחד, יום הכיפורים. וכן הוא נקרא בגמרא (ראש השנה כא, א): יומא רבה – היום הגדול. ואמנם בתוספתא ובמקורות אחרים נקראת מסכתנו: "יום הכיפורים".

הפרק הראשון מתאר את הכנות הכהן הגדול לעבודתו ביום הכיפורים, שכן כל עבודת היום אינה כשרה אלא בו, ומלבד הקרבות המיוחדים של היום, המפורטים בפרשת "אחרי מות", הרי הוא מקריב גם את התמיד של שחר, קרבן המוסף ותמיד של בין הערביים.

משנתנו באה ללמד שהכנות אלו התחילו שבעה ימים קודם יום הכיפורים, שאז עבר הכהן הגדול לדור בלשכה המיוחדת לו בבית המקדש כדי להישמר בטהרה; כל שבעת הימים היה עוסק בעבודות התמיד, בהקטרת הקטורת ובהטבת הנרות; וזקני בית דין היו משננים לו את סדר עבודת היום, כדי שיהא בקי ורגיל בה.

שְבַעַת יָמִים קָדָם יוֹם הַכְּפוּרִים מְפָרִישִׁין פְּהֵן גְדוֹל מִבֵּיתוֹ – בגמרא מבואר, שמפרישים אותו מאשתו, שמא יטמא על ידה משום ספק נידה, ויהא אסור לבוא למקדש ביום הכיפורים, והרי כל עבודות יום הכיפורים אינן נעשות אלא בכהן גדול, כמו שהזכרנו לעיל, ויש לשמור על טהרתו; ולמדים זה ממה שכתוב בשבעת ימי המילואים

(ויקרא ח, לג): "ומפתח אוהל מועד לא תצאו שבעת ימים... כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם", ודרשו: "לעשות" – זה מעשה פרה, "לכפר עליכם" – זה מעשה יום הכיפורים, כלומר שהכהן השורף את הפרה האדומה והכהן העושה את עבודת יום הכיפורים שניהם טעונים הפרשה מבימים שבעת ימים כמו שהיו אהרן ובניו טעונים הפרשה מבימים שבעת ימי המילואים; וזהו ששנינו כאן: שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו, ומכניסים אותו ללשפת פלהדרין – שהיתה בעזרה. במשנה שבגמרא הגירסה היא: פרהדרין. מבואר במפרשים שהיא מלה יוונית שמשמעה: פקדי

המלך. ובכרייתא בגמרא מובא (יומא ח, ב), שבתחילה היתה לשכה זו נקראת "לשכת בלוזטי". היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – רש"י) כפרהדרין הללו (כפקדי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (ענין ירושלמי הלכה א); ומתקנין לו פהן אחר תהתיו – ומזמינים כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שְמָא יָאָרַע בּוּ פְסוּל – שיפסלנו לעבודה, כגון

טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרישים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקַנֵּין לוֹ – מזמינים לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שְמָא תְמוֹת אִשְׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְנַאֲמַר: "וְכִפֵּר

הוא: לשכת בלוזטי". היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – רש"י) כפרהדרין הללו (כפקדי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (ענין ירושלמי הלכה א); ומתקנין לו פהן אחר תהתיו – ומזמינים כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שְמָא יָאָרַע בּוּ פְסוּל – שיפסלנו לעבודה, כגון טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרישים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקַנֵּין לוֹ – מזמינים לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שְמָא תְמוֹת אִשְׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְנַאֲמַר: "וְכִפֵּר

הוא: לשכת בלוזטי". היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – רש"י) כפרהדרין הללו (כפקדי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (ענין ירושלמי הלכה א); ומתקנין לו פהן אחר תהתיו – ומזמינים כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שְמָא יָאָרַע בּוּ פְסוּל – שיפסלנו לעבודה, כגון טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרישים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקַנֵּין לוֹ – מזמינים לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שְמָא תְמוֹת אִשְׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְנַאֲמַר: "וְכִפֵּר

הוא: לשכת בלוזטי". היינו (ביוונית): לשכת שרים ונכבדים, וכיון שירדה קרנה של הכהונה הגדולה בימי בית שני, שהיו קונים אותה בממון, והיו מחליפים אותה כל שנים עשר חודש (שהכהנים הגדולים בזמן בית שני רובם היו רשעים, ולא היו מוציאים שנתם – רש"י) כפרהדרין הללו (כפקדי המלך) שמחליפים אותם כל שנה, לפיכך קראו אותה: לשכת פרהדרין או פלהדרין (ענין ירושלמי הלכה א); ומתקנין לו פהן אחר תהתיו – ומזמינים כהן אחר להיות כהן גדול במקומו, שְמָא יָאָרַע בּוּ פְסוּל – שיפסלנו לעבודה, כגון טומאה, ויבוא זה וישמש במקומו. ברם, את הכהן האחר אין מפרישים מביתו, שהפרשה אינה מעכבת בעבודת יום הכיפורים (גמרא). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף אִשָּׁה אַחֶרֶת מִתְקַנֵּין לוֹ – מזמינים לו לכהן הגדול לפני יום הכיפורים, שְמָא תְמוֹת אִשְׁתּוֹ – ואסור לכהן הגדול שאין לו אשה לעבוד עבודתו ביום הכיפורים, שְנַאֲמַר: "וְכִפֵּר

מסכת יומא

שלש שיטות בסדר העבודה

(לדעת רבי עקיבא, שהלכה כמותו)

לשיטת רש"י:

בטבילה ראשונה (בבגדי זהב) – תמיד של שחר, שחר, העולה ושבעת הככשים של מוסף היום.

בטבילה שנייה (בבגדי לבן) – עבודת היום, היינו: הווידויים, ההגדלה, הקטרת הקטורת בקודש הקדשים, מתן דם הפר והשעיר, שילוח השעיר לעזאזל, קריאת פרשיות היום.

בטבילה שלישית (בבגדי זהב) – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים.

בטבילה רביעית (בבגדי לבן) – הוצאת כף ומחתה.

בטבילה חמישית (בבגדי זהב) – תמיד של בין הערביים, קטורת בין הערביים והטבת הנרות.

לשיטת התוספות:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו שיטת רש"י. בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם.

בטבילה רביעית – כמו שיטת רש"י.

בטבילה חמישית – הקטרת אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערבים וכו'.

לשיטת הרמב"ם:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו שיטת רש"י. בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערביים.

בטבילה רביעית – כמו שיטת רש"י.

בטבילה חמישית – קטורת של בין הערביים, הטבת הנרות.

"וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", בֵּיתוֹ – זו אֲשֶׁתוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אִם בָּן, אֵין לְדָבָר סוּף.

ב כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הוּא זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמְקַרֵּיב אֶת הָרֹאֵשׁ וְאֶת הָרֶגֶל; וְשָׂאָר כָּל הַיָּמִים, אִם רִצָּה לְהַקְרִיב – מְקַרֵּיב, שִׁפְחָה גְדוֹל מְקַרֵּיב חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרֹאֵשׁ.
ג מִסְרוֹ לוֹ וְקָנִים מוֹקְנֵי בֵּית דִּין וְקוֹרְיֵן לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי פִּהָן גְדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ, שְׂמָא שִׁכְחָתָ אוֹ שְׂמָא לֹא לְמַדְתָּ. עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחֲרִית, מְעַמְדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָה וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים

פירוש ברטנורא

ימשח אותו. והפרשה זו, נפקא לן מדרכתיב שבשבעת ימי המלואים (שם ה') ומפאת אהל מועד לא תצאו שבעת ימים, וכתוב בתריה (שם) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם, ודרשו רבותינו, לעשות, זה מעשה פרה, לכפר עליכם, זה מעשה ית"כ. שהכהן השורף את הפרה והכהן העובד ביום"כ שניהם טעונים הפרשה מכותם שבעת ימים כמו שהיו טעונים אהרן ובניו שבעת ימי המלואים: ללשכת פלהדרין. פקדי המלך נקראים פלהדרין. ומתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני אחר שמעון הצדיק היו נותנים ממון כדי לשמש בכהונה גדולה ומתוך שרשעים היו לא היו משלימין שנתן והיו מתחלפין כל שנים עשר חודש כפקודי המלך שהמלך מחלפין כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פלהדרין: ומתקנין לו. ומומנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע לו קרי או שאר טומאה: **אם בן אין לדבר סוף.** א"כ הייטת למיתה אין לדבר סוף שמה גם זו תמות. אלא לטומאה דשכיחא חיישין לפיכך מתקנין לו כהן אחר, למיתה דלא שכיחא שמוות מת בפתע פתאום לא חיישין, הלכך אין מתקנין לו אשה אחרת. והלכה כחכמים:
ב הוא זורק את הדם. של תמידים, כדי שיהא רגיל בעבודה: ומטיב את הנרות. מרשנן מן האפר של הפתילות שכבו: **ושאר כל הימים.** אם ירצה להקריב כל קרבן שירצה מקריב ואין אנשי המשמר יכולין לעכב על ידו: **מקריב חלק בראש.** ראש הוא להקריב כל חלק שיבחר: ונוטל חלק בראש. בחלוקת הקדשים נוטל מנה יפה שיבחר לו. והני מילי בקדשי מובה, אבל בקדשי גבול אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט חולקים בשוה:
ג וקורין לפניו. כל שבעת הימים: בסדר היום. בפרשת אחרי מות: אישׁי. ארונׁי: שמה לא למדת. במקדש שני היו צריכין לכך שהיו מעמידין כהנים גדולים שאינם מהוגנים, על פי המלכות, דאילו במקדש ראשון לא היו מעמידין כהן גדול אלא הגדול שבכהנים בחכמה בנוי בכח ובעושר, ואם לא היה לו עושר אחיו הכהנים מגדלין אותו משלהם שנאמר (ויקרא כ"א) והכהן הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו: **שיהא מפיר.** מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו הלבנת סדר היום:

משניות מבוארות – קהתי

והם הנתחים שהיו מעלים ראשונה על גבי המזבח; והוא הדין שאר האברים ("תוספות יום טוב"). וכן כותב הרמב"ם (הלי עבודת יום הכיפורים א, ה): ומקטיר אברי התמיד על המזבח. **ושאר כל הימים** – של השנה, **אם רצוה** – הכהן הגדול, **להקריב** – כל קרבן שירצה, **מקריב** – ואין אנשי המשמר יכולים לעכב על ידו, **שפחה גדול** **מקריב חלק בראש** – ראש וראשון הוא להקריב כל מה שיבחר, שכן שאר הכהנים שבמשמר היו מקריבים על פי הגדול, ואם רצה הכהן הגדול להקריב, הרי הוא קודם לכולם, **ונוטל חלק בראש** – נוטל ראשון מן הקדשים הנאכלים מנה יפה שיבחר לו, ואף על פי שלא הקריב. במה דברים אמורים? בקדשי מובה, אבל בקדשי הגבול, כגון תרומה וחלה ומתנות (זרוע ולחיים וקבה), בין כהן גדול ובין כהן הדיוט חולקים בשווה (תוספתא).

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד על הכנות הכהן הגדול לעבודה ביום הכיפורים.
מסרו לו – לכהן הגדול, בכל יום משבעת הימים, **קָנִים מוֹקְנֵי בֵּית דִּין** – מחכמי הסנהדרין, ללמדו דיני העבודה, **וְקוֹרְיֵן לְפָנָיו בְּסֵדֶר הַיּוֹם** – וזקני בית דין אלו היו קוראים לפניו יום יום בסדר עבודת יום הכיפורים שבתורה, בפרשת אחרי-מות (ויקרא טז), **וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי – ארונִי – פִּהָן גְדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיךָ –** את סדר העבודה שבתורה, **שְׂמָא שִׁכְחָתָ אוֹ שְׂמָא לֹא לְמַדְתָּ –** ועלול אתה לבוא לידי מכשול. בגמרא מבואר, שאמנם אמרו ככהן גדול, שצריך להיות גדול מאחיו בכוח, בנוי, בחכמה ובעושר, ואם לא היה לו עושר, אחיו הכהנים מגדלים ומעשירים אותו, שנאמר (ויקרא כא, י): "והכהן הגדול מאחיו" – גדלהו משל אחיו, אבל בזמן בית שני שימשו בכהונה גדולה אנשים שלא היו ראויים לאיצטלא זו, אלא שהיו קרובים למלכות והיו קונים את הכהונה בממון, כמו שהזכרנו כבר במשנה א, והיו כאלה שלא ידעו תורה; ומכאן שנינו במשנתנו, שהיו אומרים לו: שומא לא למדת. **עָרַב יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחֲרִית, מְעַמְדִין אוֹתוֹ –** את הכהן הגדול, **בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָה –** של חצר העזרה, **וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׁים –** הקרבים למחר, ביום הכיפורים, **פְּדֵי שִׁיחָא מְפִיר –** את הבהמות, לדעת את סדר

בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ – ודרשו: **בֵּיתוֹ, זו אֲשֶׁתוֹ** – בגמרא מבואר, שאמנם אסור גם שיהיה לו שתי נשים, שכתוב: "ובעד ביתו" ולא בעד שני בתים, ולכן התקנה היא, שיהא נושא את השנייה לפני יום הכיפורים, כדי שתהא זו "ביתו" אם תמות הראשונה, אלא שהוא מגרשה מעכשיו בתנאי שלא תמות אשתו הראשונה, וכן נותן הוא על בערב יום הכיפורים גם לראשונה בתנאי שיעשה איזה דבר, כגון על מנת שייכנס לבית הכנסת שבהה הבית, ונמצא שאם הראשונה לא תמות ביום הכיפורים, הרי חל הגט של השנייה למפרע, ולא היתה לו אלא אשתו הראשונה, ואם תמות הראשונה, יקיים את התנאי (שייכנס לבית הכנסת) בשעה שתהא סמוכה למיתה, ונמצאת הראשונה מגורשת למפרע, ולא היתה לו ביום הכיפורים אלא אשתו השנייה. **אָמְרוּ לוֹ –** חכמים לרבי יהודה: **אִם בָּן –** אם נבוא לחשוש למיתה, **אֵין לְדָבָר סוּף –** שמה תמות גם האשה השנייה, אלא שאין חוששים למיתה, הואיל ואין זה שכח שאדם ימות לפתע פתאום; אבל לפסולו של הכהן חוששים, הואיל ומצוי הדבר שיארע לאדם מקרה של טומאה; לפיכך מתקנין לו כהן אחר תחתיו, ואין אומרים בזה "אם כן אין לדבר סוף", לפי שכהן גדול זריו וזהיר הוא בעבודתו; ודווקא משום שמזמנינים לו אחר תחתיו יהא זהיר ביותר שלא יארע לו פסול. אבל אשה אחרת אין מתקנין לו. ברם, רבי יהודה חושש למיתתה של אחת ואינו חושש למיתתן של שתיים. והלכה כחכמים.

~ יום המישי ~

באור משנה ב

כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים – לפני יום הכיפורים, **הוא זורק את הדם** – הכהן הגדול זורק את הדם של קרבנות התמיד בשחרית ובערבית, **וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְּטֹרֶת** – שהיו מקטירים מנה קטורת בכל יום על מזבח הזהב (שמות ל, א-ח), פוס (חציו) בשחרית ופרס בין העביי, **וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת** – ומתקן את הנרות של הימנורה, שמנקה אותם מן האפר של הפתילות שכבו ומן הפסולת של השמן, ונותן לתוכם שמן ופתילות, כפי שהיה הנהוג בכל יום יום, כמו שכתוב (שמות ל, ז): "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות"; ולדעת הרמב"ם אף ההדלקה בכלל הטבת הנרות, **וּמְקַרֵּיב אֶת הָרֹאֵשׁ וְאֶת הָרֶגֶל** – של התמיד,

ואילים וכבשים, כְּדֵי שְׂיֵהָא מִפּוּר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה. ד פל שבִּעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמָּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּהָ. עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים עִם חֲשֶׁבָה, לֹא הָיוּ מְנַחִים אוֹתוֹ לְאֲכֹל הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהִמְאָכַל מִבֵּיא אֶת הַשֶּׁנֶּה. ה מְסֻרוֹהּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין לִזְקֵנֵי כְּהֻנָּה, וְהֶעֱלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אֲבֹתֵינוּ, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ וּנְפָטְרוּ וְהִלְכּוּ לָהֶם. וְאָמְרוּ לוֹ: אִישִׁי כְּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמֵי שֶׁשָּׂפָן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְבַר מִפֶּל מַה שְׁאֲמַרְנוּ לָךְ. הוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכֵה, וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין. ו אִם הָיָה חֶכֶם – דּוֹרֵשׁ, וְאִם לֹא – תַלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו; וְאִם רָגִיל לְקָרוֹת – קוֹרֵא, וְאִם לֹא –

פירוש ברטנורא

ד לא היו מניחים אותו לאכול הרבה. אפילו מן המאכלים שאין מביאים לידי חמום, ומונעים ממנו לגמרי כל מאכל המביא לידי חמום וקרי כגון חלב וכינים וכשר שמן ויין ישן וכיוצא בהן; ה מְסֻרוֹהּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין. שקראו לפגוע בסדר היום: לזקני כְּהוּנָה. ללמדו חפזת הקטורת שנאמר (שם ט"ו) ומלא חפזו קטורת סמים. ועבודה קשה היתה: בית אבטינס. הם העושים את הקטורת וכותשים אותה ומערבין סממניה: והשביעוהו. שלא יאזן צדוקי לתקן הקטורת על המחתה מבחוץ ולהכניס מבפנים שהם דורשין כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז), כי בענן עשן הקטורת יבא ואז אראה על הכפורת. ואין הרב כן, שהרי הכתוב אומר (שם) ונתן את הקטורת על האש לפני ה': הוא פורש ובוכה. שחשדרו לצדוקי: והן פורשין ובוכין. על שחשדרו. דאמר מר (שבת צ"ג.) החושד בכשרים לוקח בגופו: ו אִם הוּא חֶכֶם דּוֹרֵשׁ. ברבר הלכה כל ליל יוה"כ, שלא יישן ויראה קרי. ואם תלמיד הוא ולא חכם, שיודע להבין ולשמעו דבר הלכה ואינו יודע לדרוש דורשים לפניו: באיוב ובעזרא. שהן דברים המושכים את הלב לשמועו ואין שינה חוטפתו:

משניות מבוארות – קהתי

הקרבנות, וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה – ויהא רגיל בעבודתו ביום הכיפורים. ברם, שעירים לא היו מעבירים לפניו, שלא תחלש דעתו, מפני שהם באים על חטאי ישראל.

~ יום שישי ~

באור משנה ד

כָּל שְׁבִעַת הַיָּמִים – של הכנת הכהן הגדול לעבודת יום הכיפורים, לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמָּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּהָ – שרשאי היה לאכול ולשתות כרצונו וכאוות נפשו; עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים עִם חֲשֶׁבָה – קודם שחשיכה, היינו בסעודה המפסקת, לֹא הָיוּ מְנַחִים אוֹתוֹ לְאֲכֹל הַרְבֵּה – מכל מאכל שהוא, מִפְּנֵי שֶׁהִמְאָכַל מִבֵּיא אֶת הַשֶּׁנֶּה – שאכילה מרובה מרדימה את האדם, ואסור היה לכהן הגדול לישון בליל יום הכיפורים, שמא יראה קרי וייפסל לעבודה. מטעם זה היו גם מונעים ממנו לגמרי מאכלים המתממים ומביאים לידי קרי (גמרא).

באור משנה ה

מְסֻרוֹהּ זְקֵנֵי בֵּית דִּין לִזְקֵנֵי כְּהֻנָּה – בערב יום הכיפורים, וְהֶעֱלוּהוּ לְעֵלִית בֵּית אֲבֹתֵינוּ – שהיו ממונים על עשיית הקטורת, כמו ששינו (שקלים ה, א), כדי ללמדו חפזת הקטורת, כמו שנאמר (ויקרא טז, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח... ומלא חפזו קטורת סמים דקה" והיתה זו עבודה קשה (גמרא מז, ב), שהיה צריך הכהן הגדול להרגיל עצמו בה, וְהִשְׁבִּיעוּהוּ – זקני בית דין, שלא ישנה בעבודתו ממה שלימדוהו, כמבואר להלן, וּנְפָטְרוּ – ממנו, לאחר שמסרוהו לזקני כְּהוּנָה, וְהִלְכּוּ לָהֶם. וחזרת המשנה ללמד. ניצד היו משביעין אותו. וְאָמְרוּ לוֹ – זקני בית דין לפני שנפטרו ממנו: אִישִׁי כְּהֵן גְּדוֹל, אָנּוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מִשְׁבִּיעִין אָנּוּ עֲלֶיךָ בְּמֵי שֶׁשָּׂפָן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְבַר מִפֶּל מַה שְׁאֲמַרְנוּ לָךְ – בגמרא מבואר, שכונת ההשבעה היתה שלא יעשה בעבודת הקטורת כדעת הצדוקים, שכן לדעתם צריך הכהן הגדול לתקן את הקטורת מבחוץ, כלומר שיתן אותה על גחלים במחתה כשהוא עדיין בהיכל, חוץ לפרוכת, ואחר כך, כשיעלה עשנה, להכניסה לפניו, לקודש הקדשים, לפי שנאמר (ויקרא טז, ב): "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... כי בענן אראה על הכפורת", ופירושהו הצדוקים: בענן

מה שאמרו לו: "אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין. משביעין אנו עליך..." מבואר בגמרא שכונתם היא: על דעתנו ועל דעת בית דין אנו משביעים עליך וכי ולא שהוא שלוחם ושליח בית דין לענין העבודה, שהרי קיימא לן שהכהנים שלוחי שמים הם ולא שלוחינו (עיין נדרים ד, ג).

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

כבר הזכרנו, שאסור היה לכהן הגדול לישון בליל יום הכיפורים, שמא יראה קרי (סומאת מוקרה לילה) וייפסל לעבודתו. משנתנו באה ללמד, מה היה עושה הכהן הגדול במשך הלילה.

אִם הָיָה – הכהן הגדול, חֶכֶם – היודע לדרוש ברברי הלכה, דוֹרֵשׁ – עוסק הוא כל ליל יום הכיפורים במדרשי הלכה, לבאר פסוקי תורה בדרך המדרש, וְאִם לֹא – ואם אינו חכם היודע לדרוש מעצמו, תַלְמִידֵי חֲכָמִים דּוֹרְשִׁין לְפָנָיו – בהלכה. וְאִם רָגִיל לְקָרוֹת – בכתבי הקודש, קוֹרֵא – בהם, וְאִם לֹא – שאינו רגיל לקרות

קורין לפניו. ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל.

ז בקש להתנמנם, פרחי כהנה מפין לפניו באצבע צרדה, ואמרים לו: אישי כהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה! ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה.

פירוש ברטנורא

ז פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח קרוין פרחי: באצבע צרדה. האצבע הסמוכה לאגודל. ולשון צרדה. צרתא דרא כלומר צרתה של האגודל הסמוכה לה, היו מחברים האגודל באצבע הסמוכה לה ושומטה ומכה על כפו ומשמיע קול כדי שלא יישן כהן גדול: עמוד. על גרלך: והפג אחת על הרצפה. של שיש להסיר חומם. שצינון הרגלים מסיר השניה, והפג לשון הסרה, כמו מפגינן טעמן [ביצה י"ד].

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

בקש להתנמנם – אם חטפה את הכהן הגדול תנומה, פרחי כהנה – צעירי הכהנים, מפין לפניו באצבע צרדה – לוחצים את האצבע והאגודל זו לזו ושומטים את האצבע בחזקה לתוך כף היד, והקול הנשמע מזה לא נתן לו להתנמנם, ואמרים לו: אישי כהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה! – הסר ממך את השניה על ידי שתעמוד פעם אחת על הרצפה הקרה של שיש, שכן צינון הרגלים מפגי את השניה, וכבר הזכרנו שהיו מהלכים במקדש יחפים. ומעסיקין אותו – בקריאת שירים ומזמורים (יתפאר ישראלי), עד שיגיע זמן השחיטה – זמן שחיתת התמיד של שחר, כלומר עד שיעלה עמוד השחר.

בעצמו, קורין לפניו – פרקים מתוך כתיבי הקודש, ובמה קורין לפניו? באיוב ובעזרא ובדברי הימים – שהם דברים המושכים את לבו לשומעם ומפיגים את השניה (רש"י; רמב"ם). זכריה בן קבוטל אומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל – אף כאן מדובר, כנראה, באותם כהנים גדולים שקנו כהונתם בממון בזכות קרבתם למלכות, כמו שכבר הזכרנו לעיל, והיו בנייהם כאלה שלא למדו תורה, ומכאן שנינו במשנתנו, שאם אינו רגיל לקרות, קורין לפניו. ובא זכריה בן קבוטל לרמוז, שהיו גם כאלה שלא הבינו את לשון הקודש, כי אם ארמית שהיתה הלשון הנפוצה בעם, וזהו שאומר: פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל – ששבעת פרקי הראשונים כתובים בארמית (מפי מוח הגר"א אנטרמן (שליט"א) זצ"ל).

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושושה לעומר עמוד 1

1 ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, אמר רבי אלעזר, נערים נקראו
2 על שם שמנוצרים מן המצות, קטנים נקראים על שם שהיו מקמני
3 אמנה בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. תנא
4 בברייתא פירוש אחר על כך, נערים היו, ובזבוב עצמן – הדנהיגו את
5 עצמם בבזיון בקטנים. מתקופה לה רב יוסף, מה הקושי בכך
6 שקרויים גם נערים וגם קטנים, ודלמא נערים אינו בניו לגילם אלא
7 קרויים כך על שם מקומן שבאו מעיר ששמה צעורן, וקטנים היו,
8 מי לא בתיב – וכי לא נאמר כעין זה, וארם יצאו גידודים וישבו
9 מארץ ישראל נערה קמנה, וקשיא לן כמו כן, כיצד היא נערה
10 וקמנה הלא נערה בת שנים עשרה היא ואינה קטנה, ואמר רבי
11 פדת, קמנה היתה דמן נעורן – מן העיר נעורן, וכך נאמר גם כאן
12 בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, הָתָם בענין נערה קטנה לא
13 מפרש הכתוב מקומה מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא
14 על שם מקומה, ואילו הָתָם בענין הנערים הקטנים מפורש מקומן
15 שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.
16 עוד נאמר שם, ויפן אתריו ויראם ויקללם בשם ה", מפרשת
17 הגמרא, מה ראה, אמר רב, ראה ממש – שהענישם בראייתו,
18 בדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מקום שנתנו חכמים
19 עיניהם לרעה, התוצאה היתה או מיתה או עוני. ושמואל אמר,
20 ראה ברוח הקדש שפולן נתעברה בהן אמן ביום הכפורים שהוא
21 יום שאסור בתשמיש המטה. ורבי יצחק נפתח אמר, בלולית –
22 שער שמגדלים אחורי העורף ראה שיש להן באמורים ולכך
23 קללם. ורבי יוחנן אמר, ראה ברוח הקדש שלא היתה בהן
24 לחלוותית של מצוה ולכך קללם. שואלת הגמרא ודלמא בורעיהו
25 ניהו הוה – תהיה לחלוותית, ואין ראוי לקללם. אמר רבי אלעזר
26 ראה שאין לחלוותית לא גם ולא בורעם עד סוף כל הידורות ולכך
27 קללם.
28 אחרי שאלישע קללם נאמר שם, ויתצאנה שתיים דובים מן היער
29 ויתבקענה מהם ארבעים ושני ילדים,

1 נהרא – עיר בבבל, עד בי ציננתא דבבל – מקום שיש בו הרבה עצי
2 דקל, כי ממו התם – כשהגיעו לשם, אמר ליה רב כהנא לרב שימי
3 בר אשי, ודא דאמריתו – האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הני
4 ציננתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו – אלו הדקלים שבבבל
5 מצויים שם משנות אדם הראשון. אמר ליה רב שימי בר אשי,
6 אנדברתן מלתא – הזכרת לי דבר זה דאמר רבי יוסי רבי חנינא,
7 מאי דתיב שהקדוש ברוך הוא הוליק את בני ישראל בארץ לא
8 עבר בה איש ולא ישב אדם שם, לשם מה הוצרך לומר שלא ישב
9 אדם שם, וכי אחר שלא עבר, היכן ישב (ומאחר שלא ישב
10 היכן עבר), אלא כוונת הפסוק לאדם הראשון, שכל ארץ שגור
11 עליה אדם הראשון לישוב, נתישבה, ארץ שלא גור עליה אדם
12 הראשון לישוב לא נתישבה ולא ישב אדם, פירושו, שלא גור
13 עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו,
14 במקום זה יש רק דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא
15 ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם
16 הראשון. מספרת הגמרא, רב מרדכי אלויה לרב אשי רבו
17 מהנרניא ועד בי כופי, ואמרי לה, עד בי דורא.
18 אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, כל שאינו מלוח ומתלוח – כל
19 שאינו מלוח את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווחו, הרי הוא כאלו
20 שופך דמים, שאילמלי ליווחו אנשי יריחו ולאישע כשהלך
21 מעירם, לא היו התינוקות מתקלים בו, וכך לא גירה דובים
22 לתינוקות, ומביאה הגמרא את המעשה, שנאמר על אלישע הנביא
23 אחר שריפא את המים ביריחו, ונעל משם בית אל והוא עלה
24 בדרך ונערים קטנים יצאו מן היער ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה
25 קרב עלה קרב, ומפרשת הגמרא, אמרו לו, עלה שהקדחת –
26 שרוקנת עלינו את המקום שכל עוד שהיו המים רעים, היינו
27 מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו
28 שרפאת את המים, קפחת את פרנסתינו.
29 עוד מבארת הגמרא, מאי ונערים קטנים' הרי נערים גדולים הם

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

אל יפסיע פסיעה גסה. לפי שמראה בעצמו שעיקוב בית הכנסת דומה עליו כמושי: נרדפה. לשון מרוצה משמע שהרוזף רץ: לפרקא. לשמוע הדרשה: מחליין רבנן שבתא. דאמר מר (שבת ד' קיג:) אסור לפסוע פסיעה גסה בשבת שנאמר אם תשיב משבת רגלך: אנרא דפרקא. עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד: אנרא דכלה. שבת שלפני הרגל שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל: אנרא דשמעתא סברא. שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר: אנרא דתענית' צדקתא. שנותנין צדקה לערב לפרנסת העניים שהתענו היום: דלויי. להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים: מילי. לשמח החתן בדברים:

דף ו עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי חלבו בשם רב הונא, בדין היוצא מבית הכנסת: **אָמַר רַבִּי חֲלָבּוֹ אָמַר רַב הוֹנָא, אָדָם הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה גְּסָה** – גדולה, כלומר, אל יודרו לעזוב את בית הכנסת בצעדים גדולים ומהירים, לפי שמראה הוא בכך ששייבת בית הכנסת דומה עליו כמשאוי.

אָמַר אַבְיִי, לֹא אֶמְרָן – לא נאמר דין זה, **אֱלָא לְמִיפְק** – בשעה שהוא יוצא מבית הכנסת, **אֲבָל לְמִיעַל** – כאשר הוא נכנס, **מִצְוָה לְמַרְהֵט** – לרוץ, **שְׁנַאמַר** (הושע ו ג) **'וַיִּנְדְּעָה נְרַדְפָּה לְדַעַת אֶת ה'**, כלומר, שיש מצוה לרדוף ולרוץ אחר ידיעת הבורא.

אָמַר רַבִּי זִירָא, מְרִישׁ – מתחילה, **בִּי הִנֵּה חוֹינָא לְהוּ לְרַבְּנָן** – כאשר הייתי רואה את תלמידי הישיבה, **דְּקָא רְהִטִי לְפִרְקָא בְּשִׁבְתָּא** – שרצים הם כדי לשמוע את הדרשה בשבת, **אָמִינָא קָא מְחַלְיִין רַבְּנָן שִׁבְתָּא** – הייתי אומר שמחללים הם את השבת, מאחר ואסור לפסוע פסיעה גסה בשבת, **בִּינָן דְּשִׁמְעָנָא לְהָא** – אך לאחר ששמעתי למימרא זו **דְּרַבִּי תַנְחִיחִים אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי, לְעוֹלָם יְרוּזֵן אָדָם לְדַבֵּר הַלְבָּה וּאֲפִילוּ בְּשִׁבְתָּא, שְׁנַאמַר** (שם יא י) **'אֲחֲרֵי ה'** **יִלְכּוּ בְּאֲרִיָּה יִשְׂאָנּוּ וְגו'**, פי הוא ישאג ויחרדו בנים מים', כלומר, שיש לאדם לרוץ אחר הבורא כריצת הבורח מן הארי [שרשאי הוא לרוץ אפילו בשבת], **אָנָּא נְמִי רְהִיטָנָא** – מאז נוהג אף אני לרוץ לשמיעת הדרשה.

הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת בריצה לשמיעת הדרשה: **אָמַר רַבִּי זִירָא, אָנְרָא דְּפִרְקָא רְהִטָּא** – עיקר השכר של האנשים הרצים לשמוע דרשה מפי חכם הוא על הריצה, ולא על השמיעה עצמה, שכן רובם אינם מבינים את דבריו לעומקם.

אָמַר אַבְיִי, אָנְרָא דְּכַלְח דְּיוֹחָקָא – עיקר השכר של האנשים המתאספים בשבת שקודם הרגל, לשמוע מפי החכם את הלכות הרגל, הוא על הדוחק והצפיפות השוררים באותו מקום.

אָמַר רַבָּא, אָנְרָא דְּשִׁמְעָתָא סְבָרָא – עיקר השכר של העוסק בלימוד הסוגיות, הוא על מה שיגע וטורח ומחשב להבין הטעם של כל דבר שלומד.

אָמַר רַב פִּפְא, אָנְרָא דְּכִי טַמְיָא שְׁתִּיקוּתָא – עיקר השכר של היושב בבית האבל, הוא על מה ששותק. **אָמַר מַר זוּטְרָא, אָנְרָא דְּתַעֲנִיתָא צְדָקָתָא** – עיקר שכר המתענים בתענית ציבור, הוא על הצדקה שנותנים במוצאי התענית, לצורך פרנסת העניים שהתענו היום.

אָמַר רַב שִׁשְׁתָּא, אָנְרָא דְּהַסְפָּדָא דְּלוּיִי – עיקר שכר המספידים את הנפטרים, הוא על כך שמרימים קולם בלשון קינה וצער, כדי לעורר השומעים לבכיה.

אָמַר רַב אֲשִׁי, אָנְרָא דְּבִי הַלּוּלִי מִילֵי – עיקר השכר של המשתתפים בשמחת חתן, הוא על כך שמשמחים אותו בדברים.

60 הזמנים לאחר שלמדו בני מדינת הים שצריך לכתוב לשמה. ורב
 61 הונא השיב שלאחר שלמדו נתבטלה תקנת האמירה.
 62 מקשה הגמרא, אי הכי חד נמי - אם כך שמדובר לאחר שלמדו,
 63 מדוע שלח אחד שמביא גט צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
 64 מתרצת הגמרא, גזירה שפמא יחזור דבר לקלקולו - חכמים חששו
 65 שמה יחזור המצב שהיה מלפנים, ולא ידעו בני מדינת הים שצריך
 66 לכתוב בפני לשמה, ולפיכך השאירו את התקנה על מקומה.
 67 שואלת הגמרא, אי הכי בי תרי נמי - אם כך שהתקנה קיימת, גם
 68 שנים שהביאו גט יצטרכו לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. עונה
 69 הגמרא, בי תרי דמיתו גיטא - שנים שמביאים גט, הוא מילתא
 70 דלא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא יזויר בה רבנן - חכמים לא
 71 גזרו גזירותם במקרים שאינם מצויים. שואלת הגמרא, והא אשה
 72 דלא שכיחא - הלא גם מקרה שאשה תביא את גיטה בעצמה
 73 ממדינת הים בתורת שליח הוא לא שכיח, ותנן, האשה עצמה
 74 מביאה גיטה ובלבד שהיא עצמה צריכה לומר בפני נכתב ובפני
 75 נחתם, ומוכח שהתקנה קיימת גם במקרים שאינם שכיחים. עונה
 76 הגמרא, שלא תחלוץ בשליחות - חכמים לא רצו לחלק בין שליח
 77 לשליח, ואף במקרה שאינו שכיח תקנו שיאמר בפני נכתב ובפני
 78 נחתם, כדי שלא יטעו ויפטרו את השליח מלומר כן גם במקרה
 79 שכיח. אבל בשני שליחים לא תקנו שיאמרו כן, ולא חששו שיטעו
 80 בינם לבין שליח אחד.
 81 שואלת הגמרא, אי הכי - אם כך שחכמים לא חילקו בין שליח
 82 לשליח בעל נמי - גם בעל שמביא גט ממדינת הים צריך היה
 83 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלמא תניא - מדוע שנינו בברייתא,
 84 הוא עצמו שחביא גיטו אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
 85 עונה הגמרא, טעמא מאי אמור רבנן - מה הוא הטעם שחכמים
 86 אמרו שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, דילמא אתי בעל מערער
 87 ופסיל ליה - שמה אחרי נתינת הגט יבוא הבעל ויערער
 88 שהגט לא נכתב לשמה, השתא מינקט נקיט ליה בידיה - עכשיו
 89 שהוא תופס את בידו ומביא אותו, ויערעור קא מערער עליה - וכי
 90 נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.
 91 הגמרא מוסיפה להקשות על רבה: תא שמע, המביא גט ממדינת
 92 הים ונתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם, אם נתקנים
 93 בהתקינו - אם העידו שני עדים שחתומות העדים בגט אינם
 94 מזויפות, הגט כשר, ואם לאו - שלא קיימו את החתימות, הגט
 95 פסול. הוי אומר, לא הוצרכו שליח הגט לומר בפני נכתב ובפני
 96 נחתם כדי להחמיר עליה ולומר שלא די בקיום החתימות, אלא
 97 להקל עליה, שלא תצטרך לתור אחרי עזי קיום. לרבא נמי, שהרי
 98 דברי הברייתא מתאימים על שיטתו שטעם התקנה בגלל חשש
 99 שהגט מזויף, אבל לרבא שהתקנה היתה מחשש שהגט נכתב שלא
 100 לשמה, קשיא מדוע די בקיום החתימות, הלא בכך אין ראייה
 101 שהגט נכתב לשמה. מתרצת הגמרא, הקא במאי עסקינן לאחר
 102 ש'למדו בני מדינת הים שצריך לכתוב את הגט לשמה.
 103 שואלת הגמרא, והאמרת - והרי אמרנו לעיל שגם אחרי שלמדו
 104 השאירו חכמים את התקנה על מקומה, גזירה שפמא יחזור הדבר
 105 לקלקולו. עונה הגמרא, הבריייתא מדברת בשנייתא - כשהאשה
 106 הספיקה בינתיים להינשא לאחר, אף שלא עשו כפי התקנה לא
 107 הקפידו חכמים להוציאה מבעלה משום כך, אלא די בזה שיקיימו
 108 את הגט, ונדע שהגט אינו מזויף.
 109 שואלת הגמרא, אי הכי - אם כך שרק כשניסת לא פסלו חכמים
 110 הגט, איך שנינו בברייתא, הוי אומר, שלא הוצרכו לומר בפני
 111 נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה, הרי קודם
 112 שניסת כן החמירו עליה, שאפילו אם קיימת את הגט צריך לומר
 113 בפני נכתב ובפני נחתם, כיון שחוששים שמה יחזור דבר לקלקולו,
 114 ורק משום דניסת הוא שהקילו. עונה הגמרא, הכי קאמר, וכי תימא
 115 שיש להחמיר עליה, ולפקה - ולהוציאה מבעלה מחמת שלא קיימו
 116 את תקנת חכמים, הוי אומר שלא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני
 117 נחתם להחמיר עליה, אלא להקל עליה קודם שנישאת שלא תצטרך
 118 להביא עדים שהגט נכתב לשמה.

1 אילימא - אם נאמר שהשליח שאינו יכול לומר כן, הוא חרש -
 2 אינו שומע ואינו מדבר, חרש פר איתווי גיטא הוא - וכי חרש ראי
 3 להביא את הגט, והתנן לקמן (בג) הכל בשירים להביא את הגט חוץ
 4 מחרש שושק וקמן מפני שאין בהם דעת ואין הם יכולים להיעשות
 5 שליחים. ואמר רב יוסף, הקא במאי עסקינן כגון שנתנו לה -
 6 השליח נתן לאשה את הגט כשהוא פקח - שומע ומדבר ולא
 7 הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנתחרש, וכיון שעכשיו
 8 אינו יכול לומר, לכן מספיק שיקיימו את החתימות. ולרבא שטעם
 9 התקנה משום קיום הגט, ניהא - מובנת המשנה, שכאשר השליח
 10 לא יכול לומר, מקיימים את הגט על ידי שני עדים. אבל לרבא,
 11 שטעם התקנה מפני שאין בקיאים לשמה, קשיא - מה יועיל קיום
 12 החתימות הלא יש חשש שהגט נכתב שלא לשמה. מתרצת
 13 הגמרא, הקא במאי עסקינן - המשנה מדברת לאחר ש'למדו בני
 14 מדינת הים שצריך לכתוב את הגט לשמה.
 15 מקשה הגמרא, אי הכי יכול נמי - גם כשהשליח יכול לדבר, לא
 16 נצרכו לומר 'בפני נכתב' אם אפשר לקיים את הגט על ידי שני
 17 עדים. מתרצת הגמרא, גזירה שפמא יחזור דבר לקלקולו - חכמים
 18 גזרו שמה יבואו זמנים שבני מדינת הים יחזרו וישכחו שצריך
 19 לכתוב גט לשמה, ולפיכך השאירו את תקנת האמירה גם לאחר
 20 שלמדו.
 21 שואלת הגמרא, אי הכי אינו יכול נמי - אם חכמים השאירו את
 22 התקנה, מדוע אם השליח אינו יכול לדבר, לא פסלו את הגט.
 23 משיבה הגמרא, מקרה כזה ששליח בשעת הנתינה היה פקח -
 24 שומע ומדבר, ותוך כדי דיבור של אחר נתינת הגט נתחרש, הוא
 25 מילתא דלא שכיחא - דבר שאינו מצוי, ומילתא דלא שכיחא לא
 26 יזויר בה רבנן.
 27 שואלת הגמרא, והא אשה דלא שכיחא - הלא גם מקרה שאשה
 28 תביא את גיטה בעצמה ממדינת הים בתורת שליח, אינו שכיח,
 29 ותנן - שנינו במשנה (הלח בג) האשה עצמה מביאה גיטה ובלבד
 30 שצריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומוכח שחכמים לא חילקו
 31 בתקנתם, והתקנה קיימת גם במקרים שאינם שכיחים. משיבה
 32 הגמרא, שלא תחלוץ בשליחות - חכמים לא רצו לחלק בין שליח
 33 לשליח, ואם השליח יכול לדבר, אף במקרה שאינו שכיח תקנו
 34 חכמים שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם.
 35 שואלת הגמרא, אי הכי - אם כך שחכמים לא חילקו בשליחות,
 36 בעל נמי - גם בעל שמביא גט בעצמו ממדינת הים יהיה צריך
 37 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלמא תניא - מדוע שנינו בברייתא,
 38 הוא - הבעל עצמו שחביא גיטו אין צריך לומר בפני נכתב ובפני
 39 נחתם.
 40 עונה הגמרא, טעמא מאי אמור רבנן - מה הטעם שחכמים אמרו
 41 שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, בגלל החשש דילמא אתי בעל
 42 מערער ופסיל ליה - שאחרי נתינת הגט לאשה, יבא הבעל ויערער
 43 שהגט נכתב שלא לשמה ויפסול את הגט, השתא מינקט נקיט ליה
 44 בידיה - עתה כשהבעל תופס את הגט בידו ומביאו, ויערעור קא
 45 מערער עליה - וכי נחשוש שאחר כך יערער על כשרותו.
 46 הגמרא מקשה קושיה נוספת על רבה: תא שמע, דבעא מיניה
 47 שמואל מרב הונא, שנים שחביאו גט ממדינת הים ושניהם שליחי
 48 הבעל, האם גם באופן כזה תיקנו חכמים שצריכין שיאמרו בפנינו
 49 נכתב ובפנינו נחתם, או אין צריכין לומר כן. אמר ליה רב הונא,
 50 אין השנים צריכין לומר בפנינו נכתב ונחתם, די בזה שהם אומרים
 51 שהבעל שלחם. והטעם, וקא אילו יאמרו אותם עדים בפנינו גרשה,
 52 כלומר, אם שניהם היו אומרים בפנינו נתן הבעל גט לאשה, מי לא
 53 מתיימר, וכי לא היו נאמנים, לכן גם עתה הם נאמנים שהבעל
 54 שלחם. לרבא ניהא - תשובתו של רב הונא מובנת לדברי רבא.
 55 שמכיון שיש כאן שני שליחים שיוכלו לקיים את הגט, לא תקנו
 56 אמירה. אבל לרבא קשיא, שהרי רבה סובר שחוששים שמה הגט
 57 לא נכתב לשמה, ולדבריו היה צריך להיות הדין שאפילו שנים
 58 צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. מתרצת הגמרא, הקא
 59 במאי עסקינן לאחר ש'למדו, כלומר, שמואל שאל את רב הונא על

1 **אילימא** חרש - ולא בעי למימר: כגון אלם, או שלא ראה כתיבת הגט, דאם כן הוה ליה
2 למימר: ולא אמר. **א** הכי יכול נמי - פירוש: יכול נמי סגי בקיום חותמו. ואם
3 תאמר: מאי קשיא ליה לרבה? כי היכי דלרבה נחתא ליה, דמפרש: איני יכול - צריך קיום
4 חותמו, אבל יכול - סגי באומר "בפני נכתב ונחתם" ואין צריך שנים - הכי נמי יפרש לרבה,
5 דלאחר שלמדו, רבה ורבה שרום ואומר רבינו תם:
6 דלרבה נחתא, דתנא איני יכול - לאשמעינן דבעי
7 קיום חותמו, אבל ביכול - סגי באומר "בפני
8 נכתב", אף על גב דלא חשיב לרבה כמו קיום
9 חותמו, אבל לרבה "בפני נכתב" עדיף מוקים
10 חותמו, שמעיד שגשגה שלמה - על כרחך תנא
11 אתא לאשמעינן דאני יכול סגי בקיום חותמו.
12 כיון דראקמינן לאור שלמדו - יכול נמי תסיגי ליה
13 בקיום חותמו! ולקמן מפרש: אי הכי, חד נמי -
14 לביעי שמאל מרב הונא: אי סגי בקיום חותמו
15 כיון דליכא למיחש למידי, או דילמא לא פלוג בין
16 למדו ללא למדו. ומשני: בחד - פשיטא ליה
17 דצריך, וגידה משום שזנא חזרו דהבר לקלקול.
18 ורבינו יצחק מפרש דהכי פריך: אי הכי יכול נמי,
19 היכא דאין צריך קיום - לא יצטרך לומר לרבה
20 "בפני נכתב ונחתם" כיון דלמדו! ולעיל אמרינן
21 באתויה בי תרי, ובאותה מדינה במדינת חים,
22 דלרבה דתני נמי קתני מתניתין דצריך, דבולה
23 מתניתין אית לן לאוקמוא בלמדו, ומפריך
24 ממתניתין ד"האשה עצמה מביאה גיטה". ואם כן
25 - רישא נמי איירי בלמדו. ובענין זה יש לפרש: אי
26 הכי חד נמי. דמתחילה כתב רש"י בפירוש כתב יד
27 דרך קושא דאי הכי יכול נמי, ואי הכי חד נמי -
28 איירי למאי דסלקא דעתא מעיקרא, דרבה לית
29 ליה דרבא. דכן דרך התלמוד, דבתר דאיתותב
30 מחדא - הדר מותיב ליה מאידך. ושוב מחקו
31 רש"י. ואין לפרש: יכול נמי לא יצטרך לרבה "בפני
32 נכתב", כיון דלמדו: בשלמא לרבה דחייש
33 לאיחולפי - נחתא, אבל לרבה ד"דיענא" לא מהני
34 - אם כן לא אתי לאיחולפי, מה צריך "בפני
35 נכתב"? דהא לקמן בריש פרק שני (טז), משמע
36 דכיון דאיתקן "בפני נכתב" לרבה משום לשמה,
37 מודה רבה דצריך לאומרו אפילו אחר שלמדו,
38 משום איחולפי. **שלא** תחלוק בשליחות -
39 פירוש: בשליחות ביכול.

40 **א** הכי בעל נמי - לרבה נחתא, וכי מייתי ליה
41 בעל - ליכא למיחש לזיוף, דאינו חשוד
42 להשליה במחבון. אלא לרבה, בבעל נמי לחוש
43 שלא יערער, דמתחילה לא היה יודע שצריך
44 לשמה! ומשני: מניקט נקוט בידה. כיון דערער זה
45 אינו אלא לעו - ליכא למיחש שיערער, כיון
46 דנקט ליה. **ב** תרי דמיתו גיטא בר - לפי זה
47 ליכא בנייהו לאחר שלמדו דאתויה בי תרי, אבל
48 איכא בנייהו מוקיים. ולקמן בריש פרק שני (טז),
49 איכא למאן דאמר דשנים צריכין לומר אפילו
50 אחר שלמדו, דלא חשיב ליה מילתא דלא
51 שכיחא. ולמאי דחשיב ליה מילתא דלא שכיחא,
52 דא דקתני בפרק שני (גיטין טו,א), ושנים אמרינן
53 "בפנינו", דייק מנה רבה ד"דיענא" לא מהני, אף
54 על גב דמסתמא איירי אחר שלמדו - מכל מקום נקט "בפנינו" דוקא. **שלא** תחלוק בשליחות - פירוש: בשליחות דחד, דגורין חד דלא שכיח אטו חד
55 דשכיח. אבל בי תרי אטו חד - לא גורין.

56 **כשניסת** - הוא דתניא לקמן: לא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם" הולד ממוז - היינו ככלא נתקיים בחותמו. ואם תאמר: וליחשיבה (גיטין פ,א) בהדי שלשה גיטין פסולין ואם ניסת הולד
57 כשר ויש לומר: דקסבר רבה דבשלשה גיטין תצא, והבא לא תצא. ואם תאמר: להאי לישאנא דברפך שני (שם ז,א) אית ליה לרבי יוחנן שנים שהביאו גט ממדינת חים צריכין
58 לומר "בפנינו נכתב" בו משמע דקסבר לפי שאין בקיאין לשמה, דהכי משני הר בריתא דהבא? דאי משני לה: כשניסת - אם כן ליחשיבה (שם פ,א) בהדי שלשה גיטין פסולין, דהא רבי יוחנן
59 אית ליה בפרק תשיעי (שם) דשלשה גיטין נמי לא תצאו ואין לומר דלא חשיב אלא פסול התלוו בנט עצמו - דהא אמרינן בפרק תשיעי: מנינא דסיפא למעוטי - נתנו לה ולא אמר "בפני
60 נכתב" - יוציא, והולד ממוז. ואומר רבינו יצחק: דההוא מילתא דרבי יוחנן דסבר: לא תצא - קאי בלישאנא קמא דברפך שני (שם טז,ב), דאית ליה לרבי יוחנן לפי שאין עדים מצוין לקיימו,
61 וכמסקנא דשמעתין. אי נמי, יאמר דרך דרבה ורבה תנאי היא, דבעינן נמי למימר בפרק שני (שם) לרבי יוחנן.

1 חוץ מחרש שומה וקפן - דלאו בני דעה ניהו, ואין יכולין לעשות שליח לגרשה,
2 כדאמרין בקידושין (מבא), דאין קטן נעשה שליח, והוא חזין להרץ. לרבה נחתא לרבה
3 קשיא - דקתני "נתקיים בחותמו", והלא אין בקיאין לשמה! לאחר שלמדו - דבעי
4 לשמה. **אי הכי** - דלמדו. **יכול נמי** - לא ליצרכוה. אם אפשר לקיימו בעדים - לא
5 יצטרך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" ומשני:
6 אף על גב דלמדו - לא אמרו - לא עקרו רבנן הקתניתה,
7 וגידה שזנא יחזור דבר לקלקול, וישכחו. הלכך
8 השתא נמי צריך השליח לברוק שהוא לשמה.
9 והא אשה דלא שכיחא - שתתא אף עצמה
10 מביאה את גיטה בתורת שליחות, שלא תתגרש
11 בו עד שתגיע לבית דין פלוני. ובלבד שתיא
12 צריכה בו - בפרק שני (גיטין כד,א) מוחבינן;
13 מכי מטא גיטא לידה איגרשה ומשנינן
14 דאיתתיה עד בית דין פלוני בתורת שליחות.
15 שלא תחלוק בשליחות - שניגיא הוא: לא חלקו
16 חכמים בין שליח לשליח, אבל הא דאינו יכול
17 - לאו חילוק הוא, שהרי הוצרך לומר אלא
18 שאי אפשר. שהביא את גיטו - שכתבו במדינת
19 חים, ובא כאן לגרשה. מעמא מאי בו - שניגיא
20 הוא: כלומר, טעמא מאי אצרכוה רבנן לכל
21 שליח לומר כך - משום חששא, דילמא אתי
22 בעל וכו', שנים שהביאו גט - שנים נעשו
23 שלוחים. ומה אילו יאמרו בו - כלומר, אם רצו
24 תק אומריה: אנו מעידים שגרשה ותן לה גט, או
25 לשלוחה גט. לרבה קשיא - דאמר: כי מייתי בי
26 תרי - צריכין לומר. **אי הכי** - דלמדו. חד נמי
27 - כי מייתי ליה חד, נמי לא ליצרכוה. הוי לא
28 הוצרכו בו - כלומר, אמור מעתה: לא אצרכו
29 לומר "בפני נכתב" להחמיר, דכי מוקיים
30 ניצרכוה. אלא לחלק - דלא מצרכין ליה לתרי
31 סהדי אחרינא. כשניסת - כבר, ומשום הא
32 גזירה לא מפקטין מניה. משום דניסת הוא -
33 ואם לא ניסת לא שבקין לה לאינסיב, ואף על
34 גב דאיקיים - היינו חומרא. הני קאמר -
35 לעולם בניסת קאמר דלא מפקטין לה, והכי
36 קאמר: הוי לא הוצרכו לומר "בפני נכתב"
37 להחמיר עליה ולהוציאה אחר שניסת, דלא
38 תימא להחמיר עליה ולהוציאה. אלא לחלק
39 עליה - דמתחילה, שלא תיזקק לעדים.
40 **טעמא**

41 **תניא**: הוא עצמו שהביא גיטו, אינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"! - **טעמא** מאי
42 **אמור רבנן**: צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"? - דילמא אתי בעל מערער ופסיל ליה,
43 **השתא מניקט נקוט** ליה **בידיה וערעורי** קא מערער עליה? **הא שמע**: הפוכא גט ממדינת
44 **חים**, ונתנו לה ולא אמר לה "בפני נכתב ובפני נחתם", אם נתקיים בחותמו - **כשר**, ואם
45 **לאו** - פסול; הוי לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא לחלק עליה;
46 **לרבה נחתא קשיא**! - **הא** **במאי עסקינן** - **לאחר שלמדו**. - **והאמר**: **גזירה** **שזנא**
47 **יחזור הדבר לקלקול**! - **כשניסת**. - **אי הכי**, הוי לא הוצרכו לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"
48 **להחמיר עליה אלא לחלק עליה**? **משום** **דניסת הוא**! - **הכי קאמר**: **וכי** **תימא** **להחמיר עליה**
49 **ולפקה** - **הוי לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא לחלק עליה**,
50 **טעמא**

51 על גב דמסתמא איירי אחר שלמדו - מכל מקום נקט "בפנינו" דוקא. **שלא** תחלוק בשליחות - פירוש: בשליחות דחד, דגורין חד דלא שכיח אטו חד
52 דשכיח. אבל בי תרי אטו חד - לא גורין.

53 **כשניסת** - הוא דתניא לקמן: לא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם" הולד ממוז - היינו ככלא נתקיים בחותמו. ואם תאמר: וליחשיבה (גיטין פ,א) בהדי שלשה גיטין פסולין ואם ניסת הולד
54 כשר ויש לומר: דקסבר רבה דבשלשה גיטין תצא, והבא לא תצא. ואם תאמר: להאי לישאנא דברפך שני (שם ז,א) אית ליה לרבי יוחנן שנים שהביאו גט ממדינת חים צריכין
55 לומר "בפנינו נכתב" בו משמע דקסבר לפי שאין בקיאין לשמה, דהכי משני הר בריתא דהבא? דאי משני לה: כשניסת - אם כן ליחשיבה (שם פ,א) בהדי שלשה גיטין פסולין, דהא רבי יוחנן
56 אית ליה בפרק תשיעי (שם) דשלשה גיטין נמי לא תצאו ואין לומר דלא חשיב אלא פסול התלוו בנט עצמו - דהא אמרינן בפרק תשיעי: מנינא דסיפא למעוטי - נתנו לה ולא אמר "בפני
57 נכתב" - יוציא, והולד ממוז. ואומר רבינו יצחק: דההוא מילתא דרבי יוחנן דסבר: לא תצא - קאי בלישאנא קמא דברפך שני (שם טז,ב), דאית ליה לרבי יוחנן לפי שאין עדים מצוין לקיימו,
58 וכמסקנא דשמעתין. אי נמי, יאמר דרך דרבה ורבה תנאי היא, דבעינן נמי למימר בפרק שני (שם) לרבי יוחנן.

1 א' בעית אימא טעמא מאי בו - רשי' לא גריס "איבעית אימא", דסוימא דמילתא הוא.
2 ולרבינו יצחק נראה דשפיר גריס ליה. ומוקי לה השתא קודם שלמדו. דכיון דניסת - לא
3 תצא. כיון דלויף לויא למיחש. ודתקיים בחומציו. וליבא אלא לעו בעלמא דשלא לשמה.
4 אפילו אי אתי בעל ומערער. כדפרשית לעיל (עמוד א).
5 ותסברא והא רבה אית ליה דרבא - לא

6 טעמא מאי? - דילמא אתי בעל מערער ופסול ליה,
7 השתא בעל לא קא מערער, אגון ניקום ונערער
8 עלה? בפלוגתא דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי
9 חד אמר: לפי שאין בקיאות לשמה, וחד אמר: לפי
10 שאין עדים מצויין לקיימו. תסתיים, דרבי יהושע
11 בן לוי הוא, דאמר לפי שאין בקיאות לשמה. דרבי
12 שמעון בר אבא אייתי גיטא לקמיה דרבי יהושע בן
13 לוי, ואמר ליה: צריכנא למימר "בפני נכתב ובפני
14 נחתם", או לא? אמר ליה: לא צריכת, לא אמרו
15 אלא בדורות הראשונים, שאין בקיאות לשמה, אבל
16 בדורות האחרונים דבקיאות לשמה - לא. תסתיים.

1 גרסין "ותסברא", כדפרש
2 בקנטרס. ובסמוך, דקאמר: אלא רבי שמעון בר
3 אבא איניש אחרינא הוה בהדיה - לא גרסין
4 "אלא", דאינו בא לסתור "תסתיים". ובסמוך נמי
5 קאמר. הא מדרבי יהושע בן לוי סבר לפי שאין
6 בקיאות לשמה בו. ה' מדרבי יהושע בן רבי
7 יוחנן סבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו - לא בעי
8 לשנוי דסבר כדכרך לישנא דפרק שני (גיטין
9 ז.א.). דההוא לישנא דהתם. דקאמר: שנים אין
10 צריכין לומר "בפני נכתב" - הוא עיקר, דקאמר
11 עלה: יחד הוא שלא תמוט. ועוד: דבהדיא שניא
12 לא הוה משני הא דרבי. והא רבה אית ליה
13 דרבא.

17 והא קיימא לן דאין עד נעשה דין הני מילי
18 בדאורייתא בו - רשי' לא גריס ליה. הדין
19 עמו. דכיון דשפיטא דבדרבנן עד נעשה דין,
20 כדפרין לבסוף - הדין פריך מעיקרא "הא קיימא
21 לן דאין עד נעשה דין"? והא שפיטא דלא סלקא
22 דעתא דהבא הוי דאורייתא. ומיהו, בפרק קמא
23 דכתובות (ז.א.), יש קצת בענין זה גבי גר טען
24 מטבילין אותו על דעת בני דין, ופריך: מאי קא
25 משמע לך? תנינא: זכין לאדם שלא בפניו בו. והדר
26 פריך: והא קיימא לן דרדיא: עבד כדפקדיא ניהא
27 ליה. הכי גריס רבינו תם: כיון דאשה כשירה
28 להביא את הגט זימנן דמייית ליה איתתא. וכן
29 פירש רבינו תנאל. והוא הדין דהוה מצי למימר:
30 זימנן דמייית ליה קרוב. כיצד יעשה - פירשו:
31 כיצד יעשה להבין שתינשא לכתובלה, או אם
32 נישאת - שלא תצא. אבל לולד אין צריך תקנה,
33 דבלא תקנה לא הוי ממוז. דלית להו כל המשנה
34 בו. ולרבי מאיר כיצד יעשה - קודם נישואין, אבל
35 לאחר נישואין - מסתבר דלרבי מאיר אין תקנה,
36 דכיון דהולד ממוז - אם בן כל הדרים האלו בה,
37 ותצא מזה ומזה, וכל וזהו דתנן לקמן ב"הוריק"
38 (פ.א.).

19 ימלנו הימנה ויחזור ויתנונו לה ויאמר בו -
20 מכאן משמע דצריך לומר בשעת תנינה
21 "בפני נכתב" - מדקאמר: יטלנו הימנה. והוא הדין
22 לאחר תנינה תוך כדי דיבור דהנה, מדקאמר
23 לעיל: נעשה להבין שתינשא לכתובלה. וד' הספיק לומר
24 "בפני נכתב" עד שנתחרש. אבל לאחר כדי דיבור
25 - מספקא לרבינו יצחק אי מהני כל זמן שפסוקים
26 באותו ענין או לא. וקודם תנינה מספקא לרבינו
27 יצחק נמי אי מהני. ומדרתן בפרק "כל הגט" (גיטין
28 ט.ב.). המביא גט וממיתת דים וחלה, עושה בבית
29 דין שלן דאומר בו - אין ראיא, דהרי אומר
30 כשהגט יוצא מתחת ידו. אפילו לא כתב בו
31 אלא שיטה אחת בו - פירשו: שלא ראה אלא
32 שיטה ראשונה, דמסתמא סימנו לשמה.
33 אפילו

37 יתנונו לה ולא אמר לה "בפני נכתב ובפני נחתם"
38 - יוציא, והולך ממוז, דכרי רבי מאיר; והחכמים
39 אומרים אין הולך ממוז. כיצד יעשה? ופלגו הימנה, ויחזור ויתנונו לה בפני שנים ויאמר
40 "בפני נכתב ובפני נחתם". ורבי מאיר משום דלא אמר "בפני נכתב ובפני נחתם" יוציא

41 והולך ממוז? - אין, רבי מאיר למעמיה, דאמר רב המנונא משמיה דעולא: אומר היה רבי מאיר פל המשנה ממטבע
42 שטבעו חכמים בגיטין - יוציא, והולך ממוז. בר הדיא בעי לאתתיי גיטא, אתא לקמיה דרבי אחי דהוה ממונה אניטי. אמר
43 ליה צריך אתה לעמוד על פל אות ואות. אתא לקמיה דרבי אמי ורבי אסי. אמרי ליה: לא צריכת. וכי תיקא אעביד
44 לחומרא, נמצא אתה מוציא לעו על גיטין הראשונים. רבה בר רב הנה אייתי גיטא, פלגא איפתב קמיה ופלגא לא איפתב
45 קמיה. אתא לקמיה דרבי אלעזר. אמר ליה: אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה, שוב אינו צריך. רב אשי אמר:

1 טעמא מאי? דילמא אתי בעל מערער - דטעמא מאי אמור רבנן דבעי למימר -
2 דילמא אתי בעל ומערער, הילכך אם לא ניסת - לא תישא. אבל השתא דניסת -
3 אמאי לפקה? אכתי לא אתי בעל ומערער, נמי ניקום ונערער? "ואיבעית אימא" לא
4 גרסין, אלא הכי גרסין: אלא להקל עליה טעמא מאי וכו'. בפלוגתא - כי דך פלוגתא
5 דרבה ורבא אפילו נמי אמוראי קמאי. אייתי
6 גיטא - ממדינת הים. ותסברא - לא גרסין ואי
7 נמי גרסין ליה לאו לאורועי "תסתיים" קאתי,
8 דשפיר תסתיים דרבי יהושע הוא דאמר "לפי
9 שאין בקיאות". אלא הכי פריך: ותסברא -
10 דאמר דיהידי הוה. והא רבה אית ליה דרבא -
11 ובענין לקיימו. הוה בהדיא - ואמרין לעיל: בי
12 תרי דמייית גיטא - מילתא דלא שכיחא. בפני
13 כמה נותנו לה - השלית לפי שאין בקיאות -
14 הלכך בתרי סגו. דלחזו סודי דאמר שליח "בפני
15 נכתב", ואי אתי בעל בו ומערער - לא
16 משנחזין ביה. לפי שאין עדים בו - וכן
17 דלקיימו הוא - בענין תלוא. כדאמרין
18 בכתובות בפרק שני (כ.ב.). דקיום שטרות
19 בשלשה. ותסברא - דהכי הוה? והא -
20 מדסימנין לעיל דרבי יהושע בן לוי הוא דאמר
21 "לפי שאין בקיאות" - מכלל דרבי יוחנן בר
22 פלוגתיה דלעיל, אמר משום "לקיימו", והבא
23 סימנין דרבי יוחנן הוא דאמר בפני שנים ועוד
24 הא רבה אית ליה דרבא - ואפילו למאן דאמר
25 "לפי שאין בקיאות לשמה" - אית ליה נמי
26 "לקיימו", וניכסי תלואו בשליח נעשה עד ועד
27 נעשה דיון קמיפלי - כלומר, אי אמרין: כי
28 דהכי דשליח נעשה עד - הכי נמי עד נעשה
29 דין, קמיפלי. מאן דאמר בפני שנים קסבר -
30 כי הדין דשליח נעשה עד - הכי נמי עד נעשה
31 דין, הלכך מצטרף בהדיהו. הוה תלוא. ומאן
32 דאמר בפני שלשה קסבר - אף ששליח נעשה
33 עד - אין עד נעשה דין. הכי גרסין: והא קיימא
34 לן בירבנא דעד נעשה דיון - כגון גבי קיום
35 שטרות, אמרין בכתובות (שם): שלשה שישבו
36 לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהם
37 בו. והיונין בה: למימרא דעד נעשה דין בו?
38 מותבנין, ומשנין: הני מילי בעדות החדש
39 דאורייתא. אבל בירבנא - עד נעשה דין. כיון
40 דאשה כשירה בו - אי מכשרת בשנים - זמנן
41 דמיייתא ליה אשה, וסמכין עלה לאבשרי נמי
42 בשנים. ואשה לא חויא לאצטרופי בהדיהו
43 לתלוא. יוציא - מי שנשאה בגט זה. משום
44 דלא אפרי (לה) יוציא - בתמיה. והא גיט כשר
45 הוא. ובפני נכתב. ומשום דלא אמר הני ולד
46 ממוז? אתא לקמיה דרבי אחי - באותה העיר
47 שהיו כותבין אותו. מטינה אניטי - דקיימא לן
48 (קידושין ה.ב.) כל שאינו יודע כטיב גיטין
49 וקידושין לא ידא לו עסק עמקו. והוה ממנו גברא
50 רבה לאורוי הדין נבעיה. לא צריכת - אלא
51 בשיטה אחת.

אפילו

נכתב ובפני נחתם בגלל קיום הגט ואם כן ככולי עלמא יהיה צריך
שלשה כדין קיום שטרות.
אָלָא דְכוּלֵי עֲלָמָא - גם לדעת רבי יוחנן וגם לדעת רבי חנינא, פְּעִינָן
עֲדִים מְצוּיִין לְקַיְמוּ, וְהָבָא בְשִׁלְיָה נְעִשָׂה עַד וְעַד נְעִשָׂה דִּין קַמִּיפְלַגִּי.
כלומר, מחלוקתם היא, האם כשם ששליח שמביא גט יכול להעיד
על שליחותו ולומר בפני נכתב ובפני נחתם, יכול הוא גם להימנות
על הדיינים שמקבלים את עדותו. מֵאַן דְאָמַר בְּפָנֵי שְׁנַיִם - רבי
יוחנן שאמר שצריך ליתנו לה בפני שנים, קָסְבַר שְׁשִׁילֵיה נְעִשָׂה עַד
וְעַד נְעִשָׂה דִּין, כלומר, כשם ששליח נעשה עד, כך אותו עד גם
יכול להיות דין, והוא מצטרף עם השנים ונמנה עמם למנין
שלשה דיינים שצריך לקיום הגט. וּמֵאַן דְאָמַר בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה - רבי
חנינא שאמר שצריך שלשה דיינים, קָסְבַר שֶׁאֵמָנָם שְׁלִיחַ נְעִשָׂה עַד
וְאוּלַם אֵין עַד נְעִשָׂה דִּין, וצריך עוד שלשה מלבדו כדי לקיים את
הגט.
שואלת הגמרא, וְהָא קוּיָא לֹן בְּרַבְרָנָן דְעַד נְעִשָׂה דִּין - שבדיינים
כמו קיום שטרות, שאינו אלא מדרבנן, עד נעשה דין, ולמה כאן
יש שיטה הסוברת שאין עד נעשה דין בקיום הגט. הגמרא חוזרת
בה, ולכולי עלמא עד נעשה דין, אָלָא הָבָא בְּהָא קַמִּיפְלַגִּי, דְבַר -
זה שאמר שצריך שלשה דיינים, קָסַר בִּין דְאֶשְׁה בְּשִׁירָה לְהַבְיָא אֶת
הַגִּט, וְמִנֵּן דְמֵיָתָא לֵיה אִיתְתָּא - לפעמים קורה שאשה מביאה את
הגט, וְסַמְכֵי עָלָה - ויסמכו עליה שגם היא תמנה בין הדיינים, והרי
אשה פטולה לדון. וְאיִדְךָ - והאמורא החולק וטובר שצריך שנים,
לא חושש לכך מפני שאשה מיצע יָעֵז - כולם יודעים שהיא לא
כשירה לדון, וְלֹא סַמְכֵי עָלָה - ולא יסמכו עליה והיא תתן את הגט
לפני שלשה.
תַּנְיָא בְּוֵיתֵיה דְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִשְׁלִיחַ נוֹתֵן אֶת הַגִּט בְּפָנֵי שְׁנַיִם, הַבְּיָא
גַּם מְמַדִּינָת הֵים וְנִתְּנָו לָהּ, וְלֹא אָמַר לָהּ בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם,
וְהָאֵשֶׁה נְשֵׁאת לְחַמְרָא, וְיֹצֵיא אוֹתָהּ בְּעֵלָה הַשְּׂנִי וְהוֹלֵךְ מִמֶּנּוּ מְמוֹר,
דְבָרָה רַבִּי מְאִיר. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אֵין הוֹלֵךְ מְמוֹר. אֵלָא בִּיצֵד יַעֲשֶׂה
- מה יעשה השליח קודם הנישואין כדי שתוכל להינשא, וְיִפְלְגוּ
הַיְמִנָה - יקח ממנה בחזרה לא גט, וְיִחוּזֵד וְיִתְּנֵנוּ לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם,
וְיֹאמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, אִם כֵּן יֵשׁ מִכָּאן רֵאִיָה שְׁנוֹתָן לָהּ
בְּפָנֵי שְׁנַיִם כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן. שואלת הגמרא, וְרַבִּי מְאִיר שֶׁאֹמַר
שֶׁהוֹלֵךְ מְמוֹר, וְכִי מִשׁוּם דְלֹא אָמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם יֹצֵיא
וְהוֹלֵךְ מְמוֹר, הֲלֹא הַגִּט כֶּשֶׁר שׁוֹכְתָב וְנִחְתָּם בְּפָנֵיו. עונה הגמרא,
אֵין - כן, מִפְּנֵי שְׂרַבִּי מְאִיר לְטַעְמָה - לשיטתו, דְכָל רַבִּי הַמְנוֹנָא
מְשַׁמְיָה דְעוּלָא, אֹמַר הֵן רַבִּי מְאִיר, בַּל מְשַׁמְיָה - כל הנוהג אחרת
מִמְשַׁבְּעַל שְׂבִכָּה חֲמִים בְּנִיּוּשֵׁי - מסדר הדברים שחל חכמים קבעו
בעניני גיטין, וְיֹצֵיא וְהוֹלֵךְ מְמוֹר. וכיון שהשליח לא אמר בפני נכתב
ובפני נחתם בשעת נתינת הגט, הרי הוא שינה ממשטב שטבעו
חכמים, ולכן יוציא והולך ממור.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, מה צריך השליח לראות
בכתיבת הגט: מעשה באדם ששמו בְּרַ הַדִּיא שְׂבִכָּה לְאֶתְנִי נִיְמָא -
שרצה להיות שליח להבאת הגט מעירו שבחוץ לארץ לארץ
ישראל. אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבִּי אַחֵי - בא לפני רבי אחי דהיה מְמוֹנָה
אַנְיָבִי - שהיה ממונה להורות הלכות בפני גיטין וקידושין, אָמַר
לֵיה רבי אחי לבר הדיא, צָרִיךְ אֶתָּה לְעַמּוּד עַל כָּל אוֹת וְאוֹת,
כלומר, לראות את כתיבת כל הגט. אָתָּא - בא בר הדיא לְקַמְיָה
דְרַבִּי אַחֵי וְרַבִּי אַחֵי, אָמַר לֵיה לבר הדיא, לֹא צָרִיכָת - אינך צריך
לעמוד על כל אות ואות. וְכִי תֵימָא - ואם תאמר אָעֲבִיד לְחוּמְרָא
- אף על פי כן, אעמוד על כל אות ואות לחומרא, נִמְצָא אֶתָּה
מוֹצֵיא לְעוּ עַל גִּיטִין הָרֵאשׁוֹנִים, ויאמרו שהם פסולים, מכיון שלא
הקפידו על כך.
רַבָּה בַר בַּר הֵנָּה אֵייתִי נִיְמָא - הביא גט, שְׂפִלְגָא אֵיכְתָב קַמְיָה -
מחצית הגט נכתבה בפניו, וְפִלְגָא לֹא אֵיכְתָב קַמְיָה - והמחצית
השניה לא נכתבה בפניו. אָתָּא לְקַמְיָה דְרַבִּי אֶלְעָזָר לְשִׁאוּל אִם הַגִּט
כֶּשֶׁר אָמַר לֵיה רבי אלעזר, אָפִילוּ לָהּ קַתָּב בּוּ אָלָא שִׁיטָה אֶתָּה
לְשִׁמָּה - אפילו לא ראה השליח אלא כתיבת שורה אחת לשמה,
שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לראות, וְכִי בּוֹדֵאי גְמָרוּ לְכַתּוּב אֶת כָּל הַגִּט לְשִׁמָּה.
רַב אֵשִׁי אָמַר

והסיבה שלא החמירו עליה להוציאה מבעלה, שהרי מְעָמָא מֵאִי
- מה הטעם שתקנו לומר בפני נכתב ובפני נחתם קודם שנישאת,
דִּילְמָא אָתִי - שמא יבוא הפעל וּמְעָרְעַר על כשרות הגט וּפְסִיל לֵיה
בטענה שנכתב שלא לשמה, הַשְׂתָּא בְעַל לֹא קָא מְעָרְעַר - עתה
שעדיין הבעל לא ערער, אֵינָן גִּיטוֹם וְיִמְעָרְעַר עָלָה - וכי אנחנו
נערער מעצמנו את כשרות הגט.
אומרת הגמרא, שרבה ורבא חולקים בְּפִלְגָא וְיִחוּזֵד וְיִתְּנֵנוּ לָהּ
יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, שְׁקִדְמוּ לָהֶם. הַד אָמַר, שֶׁהִטְעַם שְׂצָרִיךְ
לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הוּא לְפִי שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, וְהַד
אָמַר לְפִי שְׂאֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקַיְמוּ, וְלֹא נִמְסַר מַה אָמַר כָּל אֶחָד
מֵהֶם.
תַּסְתִּים - אפשר להוכיח מהמעשה דלהלן, דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי הוּא
דְאָמַר לְפִי שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה. דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר אָבָא אֵייתִי נִיְמָא -
הביא גט ממדינת הים לְקַמְיָה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, וְאָמַר לֵיה רבי
שמעון בר אבא לרבי יהושע בן לוי, צָרִיכָתָא לְמִימַר - האם צריך רבי
אני לומר בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם אוֹ לֹא, אָמַר לֵיה רבי יהושע בן
לוי, לֹא צָרִיכָת - אינך צריך לומר, לֹא אָמַרו חכמים לומר כן, אָלָא
בְּדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, אָכֵל בְּדוֹרוֹת הָאַחֲרֹנִים
דְבְּקִיּוּן לְשִׁמָּה לֹא. תַּסְתִּים - תלמד מכאן שרבי יהושע בן לוי הוא
זה שאמר שהטעם במשנה הוא לפי שאין בקיאים לשמה.
מקשה הגמרא, וְתַסְתִּירָא - וכי אתה סבור שרבי שמעון בר אבא
היה שליח לבדו, וְהָא רַבָּה אָתִי לֵיה דְרַבָּא - והרי הוכחנו לעיל (ה)
שרבה מודה לרבא שיש צורך גם בקיום הגט, ואם היה לבדו אין
הוא מועיל לקיום הגט. וְעוֹד הָא אָמְרִינָן - הרי אמרנו שגם לפי
רבה אחרי שלמדו, עדיין קיימת התקנה שְׂמָא יְחוּזֵד דְבַר לְקַלְקוּלָא,
ואם רבי שמעון בר אבא היה שליח לבדו, למה אמר רבי יהושע
בן לוי שאין צריך לומר. אָלָא בּוֹדֵאי רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר אָבָא לֹא הִיה
לבדו, וְאֵינִישׁ אַחֲרֵינָא הֵן בְּהַדִּיָה - ואדם נוסף היה עמו, ולעיל
למדנו שפני שהביאו גט ממדינת הים לאחר שלמדו, אין צריכים
לומר בפני נכתב ובפני נחתם, וְהָא דְלֹא שְׂבִכָּה לֵיה - והטעם שלא
הזכירו את אותו אדם, מִשׁוּם בְּכוּדוֹ דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי. שלא
יהיה נראה כאילו הם שוים בערכם: הגמרא דנה בשליח שמביא
גט, בפני כמה אנשים הוא צריך לתת את הגט לאשה: אִיתְמַר, בְּפָנֵי
בְּהָא נוֹתְנָו לָהּ הַשְּׁלִיחַ, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי תַנְיָא נְחָלְקוּ דְבַר, הַד אָמַר
- אחד מהם אמר, שצריך לתת את הגט בְּפָנֵי שְׁנַיִם, וְהַד אָמַר -
ואחד אמר שיש לתתו בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה.
תַּסְתִּים - אפשר להוכיח מהמעשה דלהלן דְרַבִּי יוֹחָנָן הוּא זֶה
דְאָמַר בְּפָנֵי שְׁנַיִם. דְרַבִּי בַר בַּר הֵנָּה אֵייתִי נִיְמָא - הביא גט
ממדינת הים לְקַמְיָה דְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמַר לֵיה רבי יוחנן וְלֵיה חַב לָהּ
בְּאֵפִי תְרִי - לך תן את הגט לאשה בפני שנים וְאֵימָא לָהּ - ותאמר
לָהֶם בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם. תַּסְתִּים - הרי לנו ראייה גמורה שרבי
יוחנן הוא זה שאמר שיד לתת את הגט בפני שנים.
הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רבי יוחנן ורבי חנינא,
במחלוקת רבה ורבא: לִיְמָא בְּהָא קַמִּיפְלַגִּי - אולי נאמר שבוה
חולקים רבי יוחנן ורבי חנינא, מֵאַן דְאָמַר בְּפָנֵי שְׁנַיִם - רבי יוחנן
שאמר לתת את הגט בפני שנים, קָסְבַר, שֶׁתַּקְנַת הָאֵמִירָה הִיא, לְפִי
שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, ולפיכך אין צריך בית דין, אלא די בשני עדים
שיעידו שהשליח אמר בפני נכתב ובפני נחתם. וּמֵאַן דְאָמַר - ורבי
חנינא שאמר שצריך לתת את הגט בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, קָסְבַר, שֶׁטַעַם
הָאֵמִירָה הוּא לְפִי שְׂאֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקַיְמוּ, וכיון שאמירת השליח
הינה קיום הגט, צריך לזה שלשה דיינים.
מקשה הגמרא, וְתַסְתִּירָא - וכי אתה סבור שכך אפשר לבאר את
מחלוקת רבי יוחנן ורבי חנינא, הָא - הרי במחלוקת הקודמת
הוכחנו שרבי יהושע בן לוי טובר שאמירת השליח היא בגלל שלא
בקיאים לשמה, ותדייק מִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי - שאם רבי יהושע בן
לוי אָמַר לְפִי שְׂאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמָּה, על כרחך רַבִּי יוֹחָנָן שְׁהוּא חוֹלֵק
על רבי יהושע בן לוי אָמַר לְפִי שְׂאֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקַיְמוּ, ואם
התקנה היא משום קיום דאי שצריך לתת את הגט בפני שלשה,
וְאֵילוּ הָבָא תִּיבִי דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִשְׁלִיחַ נוֹתֵן אֶת הַגִּט בְּפָנֵי
שְׁנַיִם. וְעוֹד טִיבָה שְׁלֹא יִתְּכֵן שׁוּחוּ טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, הָא אִמְרִינוּ
לְעֵיל שְׂרַבָּה אֵת לֵיה דְרַבָּא, וגם הוא מודה שצריך לומר בפני

לשם, אף בבבל שהיו בקיאים לשמה, תקנו לומר, משום שלא היו
 56 שירות מצויות.
 57 הגמרא מקשה על שמואל, מתיב רבי ירמיה ממשנתינו, רבי יהודה
 58 אומר שמהעיר רקם למונה העולם, דינו כדן מדינת הים והמביא
 59 גט משם צריך לומר בפני נכתב, ורקם עצמה כמורה העולם,
 60 כלומר כדן חוץ לארץ. מאשקלון לדרום העולם דינו כדן חוץ
 61 לארץ, ואשקלון עצמה כדרום העולם, שאף היא כחוץ לארץ.
 62 מהעיר עכו לצפון העולם דינו כדן חוץ לארץ, ועכו עצמה כצפון
 63 העולם. והא ככל לצפונה דארץ ישראל קניא – והרי בכל שוכנת
 64 צפונית לארץ ישראל, דכתיב (ירמיה א יד) 'ויאמר ה' אלי מצפון
 65 תפתח הרעה, והכוונה לאויב שבא מבבל שנמצאת בצפון ארץ
 66 ישראל. ותנן בהמשך המשנה, רבי מאיר אומר עכו כארץ ישראל
 67 לגיטין. ואפילו רבי מאיר שחולק על רבי יהודה שעכו דינה כארץ
 68 ישראל, לא קאמר אלא בעכו דמקרא – לא חלק עליו אלא בעיר
 69 עכו עצמה שהיא קרובה לארץ ישראל, אכל ככל דמרתקא לא –
 70 אבל בכל המרוחקת מארץ ישראל לכל הדעות דינה כחוץ לארץ,
 71 וקשה על שמואל שאומר שבבל דינה כארץ ישראל לגיטין.
 72 מתרצת הגמרא, הוא מוהית לה והוא מפרק לה – רבי ירמיה,
 73 הקשה את השאלה הזאת והוא גם תרצה, לרבי מכלל – המשנה
 74 דברה על כל המקומות שהם לצפונה של ארץ ישראל מלבד בבל
 75 שיש טעם מיוחד שדינה כארץ ישראל.
 76 שואלת הגמרא, עד היכן היא ככל, כלומר, היכן גבולות בבל שיש
 77 לה דין ארץ ישראל לענין גיטין. עונה הגמרא, אומר רב פאפא
 78 במחלוקת ליהיטין קף מחלוקת לגיטין – כשם שלענין המשפחות
 79 בבבל, שמיחוסות הם ואין מעורב בהן פסולים נחלקו רב ושמואל
 80 היכן הוא גבול בבל, כך נחלקו גם לענין גיטין. ורב יוסף אומר
 81 מחלוקת ליהיטין – מחלוקת רב ושמואל היא רק לענין יוחסין, אבל
 82 לגיטין אין מחלוקת בדבר, ולדברי הכל עד ארץ תניינא דנישאר –
 83 עד המקום של הערבה השניה הסמוכה לגשר, דין בבל כארץ
 84 ישראל, ומשם והלאה דינה כחוץ לארץ.
 85 רב פאפא מצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כששליח מביא גט
 86 מאקטיספון שהיה מחוץ לבבל מעברו האחד של החידקל, לבי
 87 ארדשיר שהיה מעברו השני, ודינו כמביא ממדינה למדינה. ואולם
 88 מבי ארדשיר לאקטיספון לא היה רב חסדא מצריך לומר כן.
 89 שואלת הגמרא, לימא קפכר לפי שאין בקיאים לשמה – נאמר
 90 שסובר רב חסדא כמו רבה שטעם התקנה מפני שלא בקיאים
 91 לשמה, והני גמירי – ובני העיר ארדשיר היו בקיאים לשמה
 92 ולפיכך המביא משם גט אינו צריך לומר, ובני העיר אקטיספון לא
 93 היו בקיאים והמביא משם צריך לומר. שואלת הגמרא, ותקפרא –
 94 וכי אתה סבור שזה טעמו של רב חסדא. והא רבה אית ליה דרבא
 95 – והרי רבה מודה לרבא שטעם התקנה הוא גם כדי לקיים את
 96 הגט, ולפיכך תקנו לומר כן, אפילו שבקיאים לשמה.
 97 אלא דבולי עלמא בעינו לקנימו – לכל הדעות טעם התקנה משום
 98 קיום הגט, והני בני ארדשיר ביון דאזלי לשוקא לתתם – שהיו
 99 הולכים לשוק שנמצא באקטיספון, הנה – בני אקטיספון דיעו
 100 בחתימות ידא דהני – מכירים את חתימות בני ארדשיר, שבבואם
 101 לשוק חותמים על שטרי הלואה או מכר, והשטרות נשאים בידי
 102 אנשי אקטיספון. והני פרהנה לא דיעו – אבל בני ארדשיר אינם
 103 מכירים את חתימות אנשי אקטיספון, מאי מעקא אינם מכירים,
 104 בשוקיהו מרידי – לפי שבני ארדשיר שבאים לשוק טרודים בעיני
 105 החסרה ואינם נותנים לב להסתכל בחתימות בני אקטיספון.
 106 לפיכך, המביא גט מארדשיר לאקטיספון אין השליח צריך לומר,
 107 מכיון שיוכלו בני אקטיספון לקיימו, לפי שמכירים את החתימות
 108 של בני ארדשיר, ועוד שבני ארדשיר מצויים באקטיספון והם
 109 יכירו את חתימות בני עירם. אבל המביא גט מאקטיספון צריך

1 אפילו לא שמע השליח אלא קן קולמוסא – קול תקן הקולמוס
 2 וכן מגילתא – וקול תקן הקלף, ושמע שהסופר אומר בשעה
 3 שמתקנב, שעושה כן, כדי לכתוב לשמה, יכול להעיד על סמך זה
 4 שהגט נכתב לשמה.
 5 הניא פוניה דרב אשי, המביא גט ממדינת הים, אפילו אם בשעת
 6 כתיבת הגט היה הוא – השליח בפניו, והסופר כתב את הגט
 7 בעליה, או שהוא – השליח היה בעליה והסופר כתב את הגט
 8 בפניו, ואפילו אם לא נשאר במקומו כל זמן הכתיבה, אלא נכנס
 9 ויוצא כל היום בולו, הגט כשר, והשליח יכול לומר בפני נכתב.
 10 ומבאר הגמרא, כשהוא בפניו, והסופר בעליה, אין יכול להעיד
 11 שבפניו נכתב, הא לא קא חיו ליה – הלא השליח לא רואה את
 12 כתיבת הגט. אלא לאו – על כרחך לומר כגון דשמע השליח קן
 13 קולמוסא וכן מגילתא – את קול הקולמוס וקול הקלף. הרי שדי
 14 בשמיעת זו כדי להעיד בפני נכתב, וכדברי רב אשי. אומר רב –
 15 נאמר בברייתא, שאפילו נכנס ויוצא כל היום בולו, הגט כשר.
 16 שואלת הגמרא, מאן – מי הוא הנכנס ויוצא, אפילו שליח – אם
 17 נאמר שהכוונה לשליח, השתא – ומה אם הוא בפניו, והסופר
 18 בעליה, דלא חיו ליה – שהשליח אינו רואה את הסופר, אפרת
 19 שהגט כשר, נכנס ויוצא מיבעיא – וכי צריך לומר שאם השליח
 20 נכנס ויוצא אצל הסופר, שהגט כשר. עונה הגמרא, אלא סופר –
 21 כוונת הברייתא שהסופר נכנס ויוצא. שואלת הגמרא, פשיטא –
 22 שהגט כשר, וכי משום דנכנס ויוצא ואינו כותב את הגט ברצף
 23 אחד נפסליה – נפסול אותו. עונה הגמרא, לא צריקא דנפס
 24 לשוקא ואתא – מדובר שתוך כדי הכתיבה יצא הסופר לשוק וחזר,
 25 מהו דתימא איניש אחרניא אשכחיה ואמר ליה – שמא נאמר
 26 שהסופר פגש בשוק אדם ששמו כשם הבעל שהסופר כותב לו גט,
 27 ואמר לסופר שיכתוב גם לו גט, וכשחזר לביתו ממשך בכתיבת
 28 הגט לשם אדם זה, קא משמע לן שאין לחשוש לכך.
 29 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין בבל: איתמר, ככל, רב
 30 אומר דינה כארץ ישראל לענין גיטין, והמביא גט בבבל ממדינה
 31 למדינה אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ושמואל אומר דין
 32 בבל כדן חוץ לארץ, והמביא גט ממדינה למדינה בבבל צריך
 33 לומר כן. לימא קא קא מיפלגי – אולי נאמר שרב ושמואל
 34 חולקים בזה, דמר סבר – רב סבר שטעם התקנה היא לפי שאין
 35 בקיאים לשמה ובשית רבה, והני גמירי – ובני בבל בקיאים ויודעים
 36 שצריך לכתוב את הגט לשמה. ומר סבר – ושמואל סובר, שטעם
 37 התקנה לפי שאין עדים מצויין לקנימו, והני גמי לא שכיחי – וגם בני
 38 מדינה אחת בבבל אינם מצויים במדינה אחרת ויהיה קשה להשיג
 39 עדי קיום.
 40 מקשה הגמרא, ותקפרא – וכי אתה סבור שזו מחלוקתם, והא רבה
 41 אית ליה דרבא – הרי רבה מודה לרבא שטעם התקנה גם כדי
 42 לקיים את הגט. מתרצת הגמרא, אלא דבולי עלמא בעינו לקנימו –
 43 כולם מודים שצריך לקיים את הגט, אלא שרב סבר, ביון דאיכא
 44 מתיבתא – שיש ישיבות קבועות אחת בסורא מקום מושבו של רב,
 45 ואחת בנרדעא מקום מושבו של שמואל, ותלמידים הולכים
 46 מיישיבה ליישיבה, מיישב שכיחי – נמצאים אנשים שמכירים את
 47 החתימות ואם הבעל יערער ימצאו מי שיקימו אותם. ושמואל
 48 סבר, מתיבתא בגיטתיהו מרידי – בני הישיבות טרודים בלימודם
 49 ואינם מכירים את חתימות אנשי המקומות הללו, ועדיין יהיה קושי
 50 למצוא עדי קיום.
 51 הגמרא מביאה ראייה שבגלל ריבוי הישיבות דין בבל כארץ
 52 ישראל: איתמר נמי אומר רבי אבא אומר רב הונא, עשינו עצמינו –
 53 נהגנו כככל כמנהג ארץ ישראל לגיטין, שלא צריך לומר בפני נכתב
 54 ובפני נחתם, וזאת מבי איתא רב ככלל – מאז שרב הגיע לבבל
 55 וקבע ישיבה בסורא ושמואל בנרדעא. אבל קודם שהגיע רב

1 **אפילו** קן קולמוסא - לא דמי לסומא, דפסול להביא גט, בפרק שני (גיטין כג.א).
2 **השתא** הוא בבית כו' - לא בעי למימר דאפילו בכנס וירצא בבית קאמר,
3 ד"רצא ונכנס" - משמע למקום שהסופר כותב. **בבל** רב אמר כארץ ישראל - ממדינה
4 למדינה בבבל פליגי. בדאותה מדינה מודה שראוי דאין צריך. דאף על גב דאמר בגירסייהו
5 - ששמו בשמו של זה. ואמר ליה - לא כתבו לו
6 גט. הא רבה אית ליה דרבא - ונהי נמי דגמירי,
7 הא כיון דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו.
8 **מתיבתא** - ישיבות קבועות, אחת בסורא ואחת
9 בנהרדעא, והולכין תלמידים מזו לזו, ומשאר
10 עירות לקח, ללמוד תורה. בגירסייהו מוסידי -
11 ואין מכירין החתימות, איתמר נפי - דטעמא
12 משום דשכיחי מתיבתא היא. **מכי אתא רב**
13 **לבלל** - וקבצי ישיבה בסורא. והשמואל הוא
14 בנהרדעא. אבל מעיקרא לא, ואף על גב
15 דגמירי, דמשוגלה יכניה לבלל (מלכים ב כד)
16 והורש והמסגר עמו - לא פסקה תורה מהם.
17 מרקם - למורחו של עולם בסופו, הוי מדינת
18 הים במזרחא של ארץ ישראל, ורקם - עצמה.
19 **מכוח** - במורח העולם, דהוא מדינת הים.
20 **מכיון לצפוני** - של עלום, ובבל התם קיימא,
21 בין עכו לצפון. **לבר כנבל** - דאיכא טעמא
22 להתירה. במחלוקת ליוחסין - בפרק "עשרה
23 יוחסין" (קדושין עא.א) דקיימא לן: כל הארצות
24 עישה לארץ ישראל, וארץ ישראל עישה לבלל.
25 אפילו התם עד היכן הוא. **אריא תנייא** -
26 רעה שפיה הסתכמה לגשר. והני גמירי - דבי
27 ארדשיר. והא רבה אית ליה דרבא - וכיון
28 דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו והני -
29 דבי ארדשיר, אולי לשוקא - לאקטיספון,
30 ומוסרין להן שם עריות ותחמין שם בשטרות,
31 והשטרות ביד בני אקטיספון עד זמן שניגים,
32 לפיכך בני אקטיספון מכירין חתימת בני
33 ארדשיר. הלכך גט שנחתם בארדשיר ונשתלח
34 לאקטיספון - עדים מצוין לקיימו. ואף בני
35 ארדשיר כשהולכין שם לשוק וקיימיהו. אבל בני
36 ארדשיר אינן מכירין חתימת בני אקטיספון. ואף
37 על פי שהולכין שם תמיד לסחורה, דכל יום
38 השוק בשוקיהו טרידין, ואינן נוהגין לב
39 להסתכל ולהכיר חתימת בני הגני. מעריסא
40 לעריסא - משורות הבתים שבצד רשות הרבים
41 לשורה שבנדה. משכונה לשכונה - שם
42 שכונה שלשה בתים, במסכת בנהרדעא זה
43 (כא.א). גידיי - אינן משתהין בבתיהן.
44 שטרדין בסחורה, ואין מכירין חתימת
45 שביניהם. לא צריכת - דבבל כארץ ישראל.
46 דא

1 **אפילו** קן קולמוסא וקן מגילתא - תיקון הקולמוס והקלף שמע כשתיקוהו לשמה,
2 כשהותכין אותו ומחליקין אותו. ולי נראה: קן קולמוסא - קול הקולמוס כשהוא כותב.
3 וקול היריעה, שהוא נשמע כמי שאומר "קן קן". ואית דגרסי: קל קולמוסא. **דנפק לשוקא**
4 סופר יצא לשוק, למקום שיש שם בני אלה דרבה. מהו דתימא איניש אחרניא אשכחיה
5 - ששמו בשמו של זה. ואמר ליה - לא כתבו לו
6 גט. הא רבה אית ליה דרבא - ונהי נמי דגמירי,
7 הא כיון דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו.
8 **מתיבתא** - ישיבות קבועות, אחת בסורא ואחת
9 בנהרדעא, והולכין תלמידים מזו לזו, ומשאר
10 עירות לקח, ללמוד תורה. בגירסייהו מוסידי -
11 ואין מכירין החתימות, איתמר נפי - דטעמא
12 משום דשכיחי מתיבתא היא. **מכי אתא רב**
13 **לבלל** - וקבצי ישיבה בסורא. והשמואל הוא
14 בנהרדעא. אבל מעיקרא לא, ואף על גב
15 דגמירי, דמשוגלה יכניה לבלל (מלכים ב כד)
16 והורש והמסגר עמו - לא פסקה תורה מהם.
17 מרקם - למורחו של עולם בסופו, הוי מדינת
18 הים במזרחא של ארץ ישראל, ורקם - עצמה.
19 **מכוח** - במורח העולם, דהוא מדינת הים.
20 **מכיון לצפוני** - של עלום, ובבל התם קיימא,
21 בין עכו לצפון. **לבר כנבל** - דאיכא טעמא
22 להתירה. במחלוקת ליוחסין - בפרק "עשרה
23 יוחסין" (קדושין עא.א) דקיימא לן: כל הארצות
24 עישה לארץ ישראל, וארץ ישראל עישה לבלל.
25 אפילו התם עד היכן הוא. **אריא תנייא** -
26 רעה שפיה הסתכמה לגשר. והני גמירי - דבי
27 ארדשיר. והא רבה אית ליה דרבא - וכיון
28 דממדינה למדינה הוא - בעינן לקיימו והני -
29 דבי ארדשיר, אולי לשוקא - לאקטיספון,
30 ומוסרין להן שם עריות ותחמין שם בשטרות,
31 והשטרות ביד בני אקטיספון עד זמן שניגים,
32 לפיכך בני אקטיספון מכירין חתימת בני
33 ארדשיר. הלכך גט שנחתם בארדשיר ונשתלח
34 לאקטיספון - עדים מצוין לקיימו. ואף בני
35 ארדשיר כשהולכין שם לשוק וקיימיהו. אבל בני
36 ארדשיר אינן מכירין חתימת בני אקטיספון. ואף
37 על פי שהולכין שם תמיד לסחורה, דכל יום
38 השוק בשוקיהו טרידין, ואינן נוהגין לב
39 להסתכל ולהכיר חתימת בני הגני. מעריסא
40 לעריסא - משורות הבתים שבצד רשות הרבים
41 לשורה שבנדה. משכונה לשכונה - שם
42 שכונה שלשה בתים, במסכת בנהרדעא זה
43 (כא.א). גידיי - אינן משתהין בבתיהן.
44 שטרדין בסחורה, ואין מכירין חתימת
45 שביניהם. לא צריכת - דבבל כארץ ישראל.
46 דא

1 **אפילו** קן קולמוסא וקן מגילתא. **תניא פותיה דרב**
2 **אשי: המביא גט ממדינת תימן, אפילו הוא בבית**
3 **וסופר בעלייה, הוא בעלייה וסופר בבית, אפילו נכנס**
4 **ויוצא כל היום כולו - פשר; הוא בבית וסופר בעלייה**
5 **הא לא קא הוי ליה! אלא לאו כגון דשמע קו**
6 **קולמוסא וקן מגילתא. אמר מר: אפילו נכנס ויוצא**
7 **כל היום כולו - פשר. מאן? אולימא שליח, השתא**
8 **הוא בבית וסופר בעלייה דלא הוי ליה - אמרת**
9 **פשר, נכנס ויוצא מיבעיא? אלא סופר? פשיטא!**
10 **משום דנכנס ויוצא נפסליניה? - לא צריקא, דנפק**
11 **לשוקא ואתא. מהו דתיקיא? איניש אחרניא אשכחיה**
12 **ואמר ליה. קא משמע לן. איתמר: בבל - רב אמר:**
13 **כארץ ישראל לגיטין, ושמואל אמר: בחוצה לארץ**
14 **לימא בהא קא מיפליג, ומר סבר: לפי שאין בקיאין**
15 **לשמה, והני גמירי, ומר סבר לפי שאין עדים מצוין**
16 **לקיימו, והני נמי לא שכיהו! ותסברא? הא רבה**
17 **אית ליה דרבא! אלא, דכולי עלמא עשין לקיימו,**
18 **רב סבר: פיון דאיכא מתיבתא - מישפח שכיחי,**
19 **ושמואל סבר: מתיבתא בגירסייהו טרידי. איתמר נמי,**
20 **אמר רבי אבא אמר רב הונא: עשינו עצמינו בבבל**
21 **כארץ ישראל לגיטין, מפי אתא רב לבלל. מתיב**
22 **רבי ירמיה, רבי יהודה אמר: מרקם לפזרח, ורקם -**
23 **פזרח; מאשקלון לדרום, ואשקלון - פדרום; מעכו**
24 **לצפון, ועכו - בצפון; והא בבל לצפונה דארץ ישראל**
25 **קיימא, דקתיב: "ויאמר ה' אלי מצפון תפתח הירעה",**
26 **ותנו, רבי מאיר אומר: עכו - כארץ ישראל לגיטין.**
27 **ואפילו רבי מאיר לא קאמר אלא בעכו דמקרא,**
28 **אבל בבל דמקרא - לא! הוא מתיב לה, והוא**
29 **מקרא לה: לבר מבבל. עד היכן היא בבל? אמר רב**
30 **פפא: במחלוקת ליוחסין קף מחלוקת לגיטין ורב יוסף**
31 **אמר: מחלוקת ליוחסין, אבל לגיטין דברי הכל עד**
32 **ארבא תנייא דגנישרא. רב הסדא מצריך מאקטיספון**
33 **לבי ארדשיר, ומפי ארדשיר לאקטיספון לא מצריך.**
34 **לימא, קסבר: לפי שאין בקיאין לשמה, והני גמירי! - ותסברא? והא רבה אית ליה דרבא!**
35 **אלא, דכולי עלמא בעינן לקיימו, והני פיון דאולי לשוקא לתתם ידא**
36 **דהני, והני דהנהך לא ידעי, מאי טעמא בשוקיהו טרידי. רבה בר אבהו מצריך מעריסא**
37 **לעריסא. רב ששת מצריך משכונה לשכונה, ורבא מצריך פאותה שכונה. - והא רבא הוא**
38 **דאמר לפי שאין עדים מצוין לקיימו! - שאני בני מחוזא, דגידיי. רב חנין מישמע: רב**
39 **בהנא איתיה גיטא, ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא. אתא לקמיה דרב,**
40 **אמר ליה צריקא למימר "בפני נכתב ובפני נחתם" או לא צריקא? אמר ליה: לא צריכת,**

ואי

1 וא' עבדת אהנית - משמע ד'בפני נכתב' מועיל בארץ ישראל. הוא דאמר בסוף פרק שני
2 (גיטין כג.ב.) בארץ דלא אויברה סמוכין - מדימנא, היינו משום דאיירי בלא אמר
3 'בפני נכתב' כסתם מביאי גט בארץ ישראל. אבל אי אמר - סמוכין אדבוריה, כדאמרין
4 הכא.
5 ויתנו (את) הילד בונה - לפי שהן שמתהוין
6 בארץ ישראל היו בניהם ובנותיהם
7 משתעבדים בשביל מזונת, היינו 'בונה' -
8 בשביל מזונת. ועוד מפרש, כדאמר בירושלמי:
9 ועודא היה בחד, שמכר בתו ללמוד תורה והלך
10 ולמד. אמר רבי יצחק שתיים כותבין -
11 בהלכות גדולות פוסק רבי יצחק, ואף על גב
12 דפליג אמנותיא, דידע היה שאינה עיקר, ואומר
13 רבינו תם, וכן פירש רבינו יצחק בן אברהם בשם
14 רבינו אליהו, דרוקא שמתכוין ללמוד הפסוק
15 לדרשה, כי הבא, אבל כשאדם שולח איגרת
16 לחבירו - מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב
17 לשון צד, בלא שירטוט. מיהו, בירושלמי פרק
18 בתרא דנגילה משמע קצת דאסור. דקאמר התם:
19 מהו לכתוב תרתין תלת מילין מן פוסקא ומייתי:
20 רבי מנא, שלח כתב לרבי אשעיש בר שימי
21 'דאשיתך מצער היה מאד ישנא אתריתך' -
22 משמע שלא היה כותב אלא לשם איגרת
23 שלומים, ולא לדרשה - ואף על פי כן היה מקפיד
24 שלא לכתוב כסדרו - ומיהו, הרבה מביא שם
25 שגריא שהו כותבין לדרשה, דקאמר: מר עוקבא
26 שלח כתב לרבי הלוי גלותא דהוה קאי ורומך בומרא.
27 פירושו: כשהיה שוכב וקם היו מומרין לפניו
28 'ישראל אל תשמה אל לול בעינים', וכן הרבה
29 מביא שם. ואם תאמר: דאמר ב'הקומץ רבד'
30 (מנחות לב.ב.) ובפרק שני דמגילה (יה.ה.) תפליין
31 אין צריכין שירטוט - והלא אפילו שלש או ארבע
32 תיבות צריכין שרטוט! ואומר רבינו תם: תפליין
33 לא בעי שרטוט על כל שיטה ושיטה, אבל עושה
34 שרטוט אחת למעלה, וכותב תחתיו כמה שטיין.
35 ואומר רבינו תם: דאין לשרטט תפליין על כל
36 שיטה ושיטה, כדאמר עלה בירושלמי בפרק 'בבש'
37 מדליקין: כל הפטור מדבר ועושהו - נקרא
38 הדיטו. וכן משמע ב'הקומץ רבד' (שם לב.ב.)
39 דקאמר התם: תפליין אין צריכין שרטוט. ופרין
40 מהא דתנאי: ספר תורה שבלה ותפליין שבלו -
41 אין עושין מן מזונת, לפי שאין מורדין מקדושה
42 חמורה לקדושה קלה. הא מורדין - עושין, והא
43 מוזהא בעי שרטוטו ומשני: תנאי היא. ומדלא
44 משני: הכא במאי עסקין במשורטטין - משמע
45 דאין רגילות לשרטט כלל, אל ספר תורה ולא
46 תפליין. ויש משום דנקרא הדיטו. ומיהו, אם
47 אין הסופר יכול לכתוב יפה בלא שרטוט - צריך
48 לשרטט על כל שיטה ושיטה, משום "זה אלי
49 ואנורה". והא דאמר בפרק קמא דמגילה (טו.ב.)
50 'דברי שלום ואמה' - מלמד שצריכה שרטוט
51 כאמיתה לא תורה, אומר רבינו תם. ולאו היינו
52 ספר תורה, דהא לא בעי שרטוט, אלא היינו
53 מוזהא, וקרי ליה 'אמיתה של תורה' - על שם
54 שיש בו שם יהוד מלכות שמים. וכן פירש רבינו הנגאל. וכן נראה, דאי בספר תורה, כדפירש שם בקונטרס - הא דפסלין להם בפרק שני דמגילה (ט.א.) אד'פתרא ושלא בדיו, דתניא כתיבה
55 כתיבה מדכתבי (זרמיה ל') 'ואני כותב על הספר בדיו' ואמאי לא לפי מאמיתה של תורה? ואי במזוזה מיירי - ניחא, דאם כן הייתי מצריך דוכסוסטוס כמו במזוזה. והא דאמר בפרק סופרים
56 (פרק ראשון הלכה א.) אינו רשאי לכתוב אלא אם כן סירגל, ויריעה שאינה מסורגלת פסולה - היינו ארבעה שרטוטין. מלמעלה ולמטה ומצדדיו, ודחוק. וזב"ב. מצא לה גימט מצא לה -
57 מ'תונה עליו' דרש' לשון גנות. ולשון מוין. ואם תאמר: ומנל דלא הוי גנות ממש? ואמר רבינו הנגאל: מרצה לחחוריה, כדכונת קרא. דאפילו פילגשים לא היה דרש' לחחוריו אחר גנות.
58 כדכתיב "בא אל פלגשי אביך" וכתיב "ותהיינה צרות עד יום מותן אלמנת חיות". נ"מא לה - ואם תאמר: והא אמר בסנהדרין בפרק 'בבא גרול' (כ.א.) שאין להם לבנות ישראל
59 שער לא בית השוה ולא בית הערהוה ויש לומר: דבת יפת תואר הייתה, כלמנשי התם בני תמר. שלש עבירות - בסדר עלם אמר דאיתו יום פדלגש בנבעה שבת היה. ורבינו הנגאל כתב
60 שלש עבירות - גילוי עריות, ושפיכות דמים, וחילול השם, ושלשתן היו בפילגש בגבעה, ולכתי לא חשיב אבר מן החי. ערבתם פירש בקונטרס: עירובי חצירות. ואין נראה, אלא כמו
61 שפירש בקונטרס ב'בבא מדליקין' (שבת לז.א.), דפרין התם: האי גופא קשיא, אמרת "עם חשיכה ערבתם", הא ספק חשיכה - לא, והדר נתן ספק חשיכה מערבין ומשני: כאן - בעירובי
62 תחומין. פירש בקונטרס: דרישא עירובי תחומין, ובספק חשיכה אין מערבין. וכן פירש רבינו הנגאל. והיינו משום דבעירובי תחומין ממירי טפי, שיש לה סמך מן הפסוק. וכן משמע בפרק
63 'מי שהוציא אוהו' (עירובין מו.ב.) גבי הלכה כדברי המיקל בעירוב. רב פפא אמר: אצטרין, סלקא דעתך אמינא: הני מילי בעירובי חצירות, אבל בעירובי תחומין - אימא לא.

השתא

ג'יט'ין דף ו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שני) רלה

56 אַבְיָתָר בַּר סַמְבָּא הוּא - מי אמר לנו שרבי אביתר ראו לי לסמוך
 57 עליו בענייני הלכה, שעלינו לפסוק כמותו. ועוד, הָא אִיהוּ - הלא
 58 רבי אביתר הוא זה דְּשַׁלַּח לִיָּה לְרַב יְהוֹדָה - ששלח דבר תוכחה
 59 לרב יהודה על בני בבל, וכך כתב, בְּנֵי אָדָם הַעוֹלִין ללמוד תורה
 60 מִשָּׁם לְבָאֵן - מבבל לארץ ישראל, הֵן קְיָיְמוּ בְּעָצְמָן את הנאמר
 61 בנביא על מה שעשו הגויים לישראל (ויאל ד א) וַיִּתְּנוּ (אֵת) הַיָּלֵד
 62 בַּזְּנוּנָה וְהַיָּלֵדָה מִכְּרִיז בְּיָן וַיִּשְׁתְּנוּ, לפי שגם הם עוֹבִיִּים את נשׁוֹתיהם
 63 עגונות ובטלים ממצות פריה ורבייה, ונקל בעיניהם ילדים וילדות
 64 שראויים להוולד מהם. וְכַתֵּב לִיָּה בְּלֵא שִׁרְטוּטוֹ - ורבי אביתר כתב
 65 את הפסוק ביואל, מבלי לשרטט את הקלף, כלומר מבלי לחרוט
 66 שורות קודם הכתיבה. וְכַתִּיבָה בְּלִי שִׁרְטוּט אֵינָה כְּהַלְכָה, שהרי
 67 אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁתֵּים בּוֹתְבִין - שתי תיבות מכתבי הקודש אפשר
 68 לכתוב בלי שרטוט, אבל שְׁלֹשׁ תִּיבוֹת אֵין בּוֹתְבִין בְּלִי שִׁרְטוּט.
 69 וּבְמִתְּנֵיהֶּם תֵּנָּא - ובביתא שנייה שְׁלֹשׁ תִּיבוֹת בּוֹתְבִין בְּלִי
 70 שרטוט, אבל אֶרְבַּע תִּיבוֹת אֵין בּוֹתְבִין בְּלִי שִׁרְטוּט. וממה שרבי
 71 אביתר כתב מספר מילים גדול בלי שרטוט, מוכח שאינו בר סמכא
 72 בענייני הלכה, ואם כן גם לגבי מה שפסק שגיטין הבאים מבבל
 73 לארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב, אֵין לנו לפסוק כמותו.
 74 אָמַר לִיָּה אַבְיָי לְרַב יוֹסָף, אֲמֵנוּ כָּל לְיָא יָדַע הָא - וכי כל מי שאינו
 75 יודע דְּרַבִּי יִצְחָק - את דינו של רבי יצחק לָא נִקְרָא רַבָּה הוּא -
 76 אינו נחשב לאדם גדול. בְּשִׁלְמָא מִיְלִתָּא דְתַלְמֵי בִּסְרָא ו-ענן
 77 התלוי בסברא ו-לְחֵי - נכון הדבר שאם אומר סברא שאינה נכונה,
 78 סימן שאינו אדם גדול, אבל הָא הֵדִין שֶׁל שִׁרְטוּט נִמְרָא תֵּיִא - אינו
 79 תלוי בסברא אלא בלימוד מרבתייה, וְנִמְרָא לֵא שְׁמַיעִי לִיָּה - ורבי
 80 אביתר לא שמע זאת מרבתייה. ואֵין ללמוד ממה שלא שירטט
 81 שאינו אדם גדול. ועוד הוכחה שרבי אביתר אדם גדול הוא, שהרי
 82 הָא רַבִּי אַבְיָתָר הוּא זֶה דְאֶפְסְכִים מִרְיָה עַל יְדֵיהּ - שהקבי"ה הסכים
 83 על ידו לגלות לו סוד, כלומר, שזכה לכיּוּן לבאר פסוק סתום
 84 בבאיור אמיתי.
 85 הגמרא מבארת היכן מצינו שהקב"ה הסכים על ידו: דְּכַתִּיב בענין
 86 פִּילְגַם שֶׁבַע (שופטים טז א) וַיִּתְּנָה עָלָיו פִּילְגֶשֶׁת׃, ומזמנת כן ברוחה
 87 אל בית אביה. ונחלקו האמוראים מהו המעשה שעשתה הפילגש.
 88 רַבִּי אַבְיָתָר אָמַר זְבוּב מְצָא לָהּ, והקפיד בעל הבית עליה. רַבִּי יוֹנָתָן
 89 אָמַר נִימָא מְצָא לָהּ - שיערה מצא והקפיד. וְאֶשְׁכְּחִיהּ רַבִּי אַבְיָתָר
 90 לְאַלְתֵּיהּ - ופגש רבי אביתר את אליהו הנביא, אָמַר לִיָּה רַבִּי אביתר
 91 מַאי קָא עָבִיד - מה עושה כעת תְּקִדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַר לִיָּה אליהו,
 92 עֲסִיק - הקב"ה עוסק כעת בְּפִילְגֶשׁ בְּגַבְעָה. שאל רבי אביתר וְמַאי
 93 קָאָמַר - ומה אומר על כך הקב"ה, אָמַר לִיָּה אליהו, כך אומר
 94 הקב"ה, אַבְיָתָר בְּנֵי כָף הוּא אָמַר שׁוּבֵב מְצָא, וְיִוִּנְתָן בְּנֵי כָף הוּא
 95 אָמַר שְׁנִימָא מְצָא. אָמַר לִיָּה רבי אביתר לאליהו חָס וְשָׁלוֹם - איך
 96 אפשר לומר כך וְמַי אֵיכָא סְפִיקָא כְּמֵי שְׁמִיָּא - וכי יש ספק בשמים
 97 כיצד היה המעשה. אָמַר לִיָּה אליהו, אֵלֵינוּ וְאֵלֵינוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים
 98 הֵן - גם אתה וגם רבי יונתן צודקים, תחילה זְבוּב מְצָא וְלֵא תְּקִפִיד,
 99 ואחר כך נִימָא מְצָא וְתְּקִפִיד. וממה שראינו שהקב"ה גילה לרבי
 100 אביתר את פירוש הפסוק, סימן שהוא אדם גדול.
 101 הגמרא מבארת היכן מצא את הזבוב והנימא: אָמַר רַב יְהוֹדָה זְבוּב
 102 שאמר רבי אביתר, היינו שמצא זבוב בְּקַעְצָה, וְנִימָא שאמר רבי
 103 יונתן, היינו פְּאוּתוֹ מְקוּם - במקום ערוה, שדרכן היה להשיר את
 104 השער שבמקום הערוה והיא לא עשתה כך. זְבוּב מַאיִסוּתָא -
 105 הקפדתו של בעל הבית על הזבוב, היתה מחמת שהמאיסה עליו
 106 את המאכל, וְנִימָא - הקפדתו של בעל הבית על נימא היתה
 107 מחמת סְפִיקָתָא - שהיא סיכנה אותו בכך שלא השירה את השער,
 108 והוא עלול היה להעשות כרות שפכה. אֵיכָא דְאָמְרֵי - ויש שאמרו
 109 שאידי וְאֵידי בְּקַעְצָה - כיון הזבוב וגם השערה, שניהם נמצאו
 110 בקערת האוכל שנמאס בגללם. אלא שְׁזוּבֵב אֵוּנְסָא - זבוב שנמצא

1 וְאֵי עֲבָדְתָּ אֶהְיֶיתָ - אבל אם תאמר יועיל הדבר. שואלת הגמרא,
 2 מַאי אֵי עֲבָדְתָּ אֶהְיֶיתָ - איזו תועלת תהיה אם השליח אמר. עונה
 3 הגמרא, דָּא אִתֵּי - שאם יבא הַבַּעַל וְמַעְרַעְרַע על כשרות הגט לומר
 4 שהוא מזויף, לֵא מִשְׁחַתְּיֵן בֵּיהּ - לא נחוש לדבריו מאחר והשליח
 5 קיים את הגט.
 6 הגמרא מביאה ברייתא, שמוכח משם גגם במקום שלא צריך
 7 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אם השליח אמר מועיל הדבר:
 8 בְּתַנְיָא בברייתא. מַעֲשָׂה בְּאָדָם אַחַד שֶׁהֵיֵא אֵנִי לְפָנֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
 9 אָמַר לוֹ אוֹתוֹ אדם לרבי ישמעאל האם צָרִיךְ אֵנִי לומר בְּפָנֵי נְכַתְבָּא
 10 וּבְפָנֵי נְחָתָם אוֹ אֵינִי צָרִיךְ. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנֵי, מְחַיֵּן אַתָּה
 11 מביא את הגט, אָמַר לוֹ, רַבִּי, מְכַפֵּר סִיסְאֵי אֵינִי מביא אותו. אָמַר
 12 לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, צָרִיךְ אַתָּה לומר בְּפָנֵי נְכַתְבָּא וּבְפָנֵי נְחָתָם, שְׁלֵא
 13 תִּיְנַקֵּן האשה לעדים שיקימו את הגט במקרה שהבעל יערער
 14 לומר שהוא מזויף. לְאַחַר שֶׁצָּטָא אוֹתוֹ אדם, נִכְנַס לְפָנָיו רַבִּי אֶלְעָאי,
 15 אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָאי לרבי ישמעאל, רַבִּי, למה הזקקת אותו לומר
 16 כֵּן, וְהָלָא כִּפֶּר סִיסְאֵי מוּבָלְעַת בְּתַחִים אֶרְצָא וְיִשְׂרָאֵל וְקָרְבָּה לְצִיְפוּרֵי
 17 יוֹתֵר מַעֲבָדוֹ, כלומר, כפר סיסאי קרובה לציפורי שהיתה אז עיקר
 18 יישוב ארץ ישראל יותר מעכו. וְתַנּוּ, רַבִּי מַאיִד אָמַר עָבֵד בְּאֶרְצָא
 19 וְיִשְׂרָאֵל לְגִיטֵיהּ, וקל וחומר לכפר סיסאי שהיא בארץ ישראל.
 20 וְאֶפְיֵלוּ בְּרַבְּנָן לֵא פְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְרַבִּי מַאיִד וְסוּבְרִים שְׁצִירָךְ לומר, אֵלֵא
 21 בְּעַבְדֵי דְמַרְחָקָא - המרוחקת מעיקר היישוב בארץ ישראל, אֲבָל
 22 לגבי כִּפֶּר סִיסְאֵי דְמַרְקָבָא - הקרובה לציפורי לא חולקים רבנן,
 23 ומודים שדינו כארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב ובפני
 24 נחתם.
 25 כששמע רבי ישמעאל את דברי רבי אלעאי, חשב שכונתו לומר,
 26 שמאחר ובארץ ישראל לא תקנו לומר בפני נכתב ובפני נחתם, לא
 27 מועילה אמירתו, ובמקרה של ערעור הבעל, יצטרכו שני עדים
 28 לקיימו. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שְׁתוּק בְּנֵי שְׁתוּק, הוֹאֵיל וְיָצָא הַדְּבָר
 29 בְּהִיתָר, שהגט כשר ולא נאמין לבעל אם יבוא יערער, יָצָא -
 30 ישראל הדין כן, שכשם שנחמכמל תקנו בחוץ לארץ שמועילה
 31 אמירת השליח לבטל את ערעור הבעל, כך גם בארץ ישראל
 32 מועילה האמירה, ואף אם הבעל יערער, לא נחייב את האשה
 33 לקיים את הגט על ידי שני עדים.

34 הגמרא הבינה, שרבי אלעאי סבר שרבי ישמעאל מחייב את
 35 השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם, והקשה לו, שמצד הדין אין
 36 לחייבו. שואלת הגמרא, הָא אִיהוּ נָמִי שְׁלֵא תִיְנַקֵּן לְעֵדִים קָאָמַר
 37 לִיָּה - הלא גם רבי ישמעאל אמר לאותו אדם שאין זו חובה לומר,
 38 אלא כך היא טובת האשה שלא תזקק לעדים אם הבעל יערער,
 39 ולמה סבר רבי אלעאי שרבי ישמעאל מחייב מן הדין. עונה
 40 הגמרא, לֵא סִיְמוּנָה קְמִיהּ - כשספרו לרבי אלעאי את תשובת רבי
 41 ישמעאל לאותו אדם, לא אמרו לו את סיומ דבריו של רבי
 42 ישמעאל שזה לטובת האשה, ולכן הקשה שמצד הדין אין לחייבו
 43 בכך.

44 שְׁלַח לִיָּה רַבִּי אַבְיָתָר שהיה בארץ ישראל, לְרַב סַמְבָּא שהיה בבבל,
 45 גִּיטֵין מְפִיִּים מִשָּׁם - מבבל לְבָאֵן - לארץ ישראל, אֵין השליח
 46 שמיביא את הגט צָרִיךְ לומר בְּפָנֵי נְכַתְבָּא וּבְפָנֵי נְחָתָם.
 47 מבררת הגמרא, לִיָּמָא - אולי נאמר שרבי אביתר קִסְפַּר שתקנו
 48 לומר, לְפִי שְׁאֵין בְּקִיּוּן לְשִׁמְיָהּ, וְהֵינִי נְמוּרֵי - ובני בבל בקיאים.
 49 מקשה הגמרא, וְתִסְבְּרָא - וכי אתה סבור שזה טעמו של רבי
 50 אביתר, וְהָא רַבָּה אֵית לִיָּה דְרַבָּא - והלא רבה מודה לרבא שתקנו
 51 גם מפני קיום הגט, ואם כן אף שבני בבל בקיין לשמה, צריך
 52 לומר בפני נכתב כדי לקיים את הגט. אֲמַל דְּכוּלֵי עֲלִמָא סוּבְרִים
 53 כְּרַבָּא שְׁבַעֲיָן לְקִיּוּמוֹ, וּבִיּוֹן דְאֵיכָא רַבִּים דְסַלְגִי וְנַתְתִּי - כיון שיש
 54 רבים שעולים לארץ ישראל ויורדים לבבל, מִישְׁבָּחָ שְׁכִיחֵי -
 55 מצויים אנשים לקיים את הגט. אָמַר רַב יוֹסָף מֵאֵן לִיָּמָא לֵן דְרַבִּי

56 שבארץ ישראל שהיו שייכות לשבט יהודה. אמר ליה רב הונא בר
 57 נתן לרב אשי, אמו אגא לא ידענא דמתוותא דארץ ישראל קא השיב
 58 – וכי אני איני יודע שכונת הפסוק למנות את העיירות שבארץ
 59 ישראל. אלא אני שמעתי שרב גביהא מארניא – ממקום ששמו
 60 ארגיזא, אמר בה מעמא, דרש והטעים את הפסוק כך, 'קניה' – כל
 61 שיש לו קנאה כלומר כעס על חברו מחמת שזיערה, 'דימונה' –
 62 ודומים ו-ישותקו, 'עדרעה' – הקב"ה ששוכן עדי עד, עושה לו דין
 63 ויעניש את המצערים אותו.
 64 אמר ליה רב אשי, אלא מעתה בפסוק (שם לא) 'צקלג ודמנה
 65 וסנסנה', הכי נמי – האם גם כאן יש לדרוש ולהטעים את הפסוק.
 66 אמר ליה רב הונא בר נתן אי הוה רב גביהא מפי ארניא קא – אם
 67 רב גביהא היה כאן, הוה אמר בה מעמא – ודאי היה דורש ומטעים
 68 גם את הפסוק הזה.
 69 הגמרא מביאה אמורא אחר שדרש את הפסוק, רב אחא מפי
 70 חזקיה אמר בה הכי – ביאר את הפסוק כך, 'צקלג' – כל מי שיש
 71 לו צעקת לגימא על חברו, כלומר שיש לו טענות על חברו שיוור
 72 לחייו וגזול ממנו את פרנסתו, 'ודומים' – ודומים, 'סנסנה' –
 73 הקב"ה ששוכן בסנה, עושה לו דין – יעניש את חברו. הגמרא דנה
 74 באיסור נוסף הקשור לחורבן: אמר ליה ריש גלותא לרב הונא,
 75 כלילא מאן לן דאסור – מנין שארצי החורבן אסור לעשות לחתנים
 76 עטרות לראשם. אמר ליה רב הונא, דבר זה אינו אסור אלא
 77 מדרבנן, דתנן במשנה (סוטה מט) בפולמוס של אספסינוס – כאשר
 78 העלה אספסינוס חיל לירושלים קודם שבא טיטוס עליהם, גזרו
 79 חכמים על עטרות חתנים – שלא יתנו עטרה בראש החתן, כדי
 80 למעט בשמחה, ועל האידים – וכן גזרו שלא להשמיע קול
 81 באמצעות פעמונים בבית המשתה. איהכי – בינתיים קם רב הונא
 82 לאפניו – יצא להתפנות. אמר ליה רב חסדא לריש גלותא,
 83 שהטעם לאיסור עטרות חתנים, אינו מדרבנן, אלא מדברי נביאים
 84 וקרא פתיב בדברי נבואה על הגלות, שנאמר (יחזקאל כא לא) 'בה'
 85 אמר ה' אלהים, הסיר המצנפת והרים העננה – המצנפת והעטרה
 86 יוסרו מעל ראש הלובשים אותם, זאת לא זאת – הגדולה הזאת
 87 שהיתה עד כה לא תהיה עוד, אלא השפלה הנבנה – זה שהיה שפל
 88 יוגבה, והנבנה השפיל' – וזה שהיה גבוה יושפל. נשאלת השאלה,
 89 וכי מה ענין מצנפת שהיא מבגדי כהונה אצל עמרה שהיא מלבוש
 90 של מלך. אלא לומר לה, בזמן שמצנפת בראש בנה גדול, כלומר,
 91 כשבית המקדש קיים, מותר להניח עמרה בראש כל אדם, אך
 92 כאשר נסתלקה מצנפת מראש בנה גדול והבית חרב, נסתלקה
 93 עמרה מראש כל אדם, ואסור להניח עטרה בראש חתנים. איהכי
 94 אקא – בינתיים חזר רב הונא, אשכחינהו דתוי יתבי – ומצא את
 95 רב חסדא וריש גלותא יושבים, והספיק לשמוע את דברי רב
 96 חסדא. אמר ליה רב הונא לרב חסדא, האלתים – בשבועה אני
 97 אומר שהאיסור אינו אלא גזירה מדרבנן, והפסוק ביהזקאל מדבר
 98 על המצנפת של כהן גדול שתוסר ממנו, כלומר שתתבטל
 99 הכהונה, ועל העטרה שבראש המלך צדיקו שתורם מעליו,
 100 שיצא לגלות. אלא חסדא שמך וחסדאין מילך – אלא שמך הוא
 101 חסדא וחסדאין ונאם דבריך, כלומר, הפסוק אינו אלא אסמכתא.
 102 מספרת הגמרא, רבינא אשכחיה למר בר רב אשי – רבינא אשי
 103 במר בר רב אשי, הוה גדיל כלילא לברתיה – שהיה קולע עטרה
 104 לנשואי בתו. אמר ליה רבינא, לא סבר לה מר את הנלמד מהפסוק,
 105 'הסיר המצנפת והרים העמרה'. אמר ליה מר בר רב אשי, דומיא
 106 דבתן גדול, כגברי – הפסוק מדבר רק על אנשים, וכמו הכהן גדול,
 107 אכל בנשי לא – אבל בנשים אין איסור.
 108 הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק ביהזקאל: מאי – מה כוונת
 109 הפסוק, 'זאת לא זאת'. דרש רב עירא, וימניו אמר ליה – פעמים
 110 אמר דרש זה משמיה דרב אמי, וימניו אמר ליה – ופעמים אמר

1 למימניהו גניחוקא – לאומרם בנחת כי תיבי דליקבלו מיניה – כדי
 2 שבני ביתו ישמעו בקולו. אמר רב אשי, אגא לא שמיעא לי הא –
 3 אני לא שמעתי את המימרא דרבה בר בר חנה שצריך לומר
 4 בניחוקא, וקנימתיה מסברא – וקנימתי זאת מסברא, שיהיה דיבורו
 5 של אדם בנחת עם הבריות.
 6 אמר רבי אבהו, לעולם אל יטיל אדם אימה ותירה בתוך ביתו, שהרי
 7 אדם גדול הטיל אימה ותירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול – דבר
 8 איסור חמור. ומני – ומי הוא אותו אדם גדול, רבי הנינא בן
 9 גמליאל.
 10 שואלת הגמרא. האכילוהו סלקא דעתך – וכי אתה מעלה בדעתך
 11 שבאמת האכילו אותו דבר איסור, השתא בהמתן של צדיקים, אין
 12 הקרוש ברוח הוא מביא תפילה על ידם – שהבהמה תאכל דבר
 13 האסור לה. צדיקים עצמן לא כל שכן שהקב"ה שומרם שלא
 14 יכשלו באכילת איסור. עונה הגמרא, באמת לא האכילו אותו אלא
 15 בקשו – רצו להאכילו דבר גדול – דבר איסור חמור, ומאי ניהו –
 16 ומה הוא דבר זה, אבר מן החי, שעבדיו של רבי חנינא שחטו עבורו
 17 בהמה ונאבד אחד מחלקיה, ומרוב פחדם שמוא יודע לו, חתכו
 18 אבר מבהמה היה והביאו לו.
 19 הגמרא מביאה מעשה הקשור לדן שרטוט: שלח ליה מר עוקבא
 20 שאלה לרבי אלעזר, בני אדם העומדים עלי ומחרפים ומגדפים
 21 אותי, ויכרי יש כח להשיץ עליהם ולמקסם למלכות, מהו – האם
 22 נכון שאעשה כך. שרטוט רבי אלעזר שורות על גבי נייר וכתב ליה
 23 את הפסוק (תהלים טז א) 'אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני,
 24 אשמרה לפי מחסום בעד רשע לגנדי', כלומר, אף על פי שרשע
 25 לגנדי, שעושה איתי מריבה ומקניטני, אשמרה לפי מחסום, ולא
 26 אמסור אותו למלכות.
 27 חזר מר עוקבא ושלח ליה לרבי אלעזר, קא מצערי לי מוכא – הם
 28 מאד מצערים אותי ולא מצניא דאיקום בהו – ואיני יכול לעמוד
 29 בוה. שלח ליה רבי אלעזר פסוק אחר (תהלים לו א) 'דום לה' ותתחולל
 30 לו', ויש לדרוש את הפסוק כך, דום לה' – המתן לישועת ד',
 31 ותתחולל לו' – והוא יפילם לך חללים חללים. ובעוד אתה ממתין
 32 לישועת ה' השכם והערב עליהן לבית המדרש, כלומר על אף
 33 מעשיהם, עסק בתורה בבוקר ובערב בבית המדרש, והן פלין
 34 מאיליהן, בלא שתעשה להם מאומה. מספרת הגמרא, שהדבר יצא
 35 מפי רבי אלעזר, ונתנהו לגניבא בקולך – המלכות שמה את גניבא
 36 שציער את מר עוקבא. בשלשלת של ברזל הוציאו להריגה.
 37 הגמרא מביאה מעשה נוסף הקשור לענין שרטוט: שלחו ליה
 38 שאלה למר עוקבא, מראש מאן לן דאסרי – מנין שאחר חורבן בית
 39 המקדש, אסור לשזור כששותים יין בבתי משתאות. שרטוט על
 40 גבי נייר וכתב להו פסוק (דוהע טו א) 'אל תשמה ישראל אל גיל
 41 בעמים'. כלומר, עם ישראל שחטא לד' ואיבד טובות הרבה, אין
 42 ראוי לו שישמח ויגיל בגויים.
 43 שואלת הגמרא. ולישלח להו מהקא – יכול היה מר עוקבא לשלוח
 44 להם ראיא לאיסור מהפסוק שמביאה המשנה (סוטה מח), שנאמר
 45 (ישעיה כד ט) 'בשיר לא ישתו יין, ימר שגר לשתיו', כלומר, כאשר
 46 ישראל יצאו לגלות, מחמת אבלם הם לא ישירו כששותים יין, וגם
 47 השגר שישתו יהיה מר בפהם. עונה הגמרא, אי מההוא היה
 48 אמניא – אם היה מביא את הפסוק הזה, הייתי אומר, הני מילי
 49 זמרא דמנא – שרק שיר בכלי אסור, כיון שזה משמח מאד, אבל
 50 דפומא שרי – אבל שיר בפה מותר, קא משמע לן שגם שיר בפה
 51 אסור.
 52 הגמרא מביאה דרשות נוספות, בענין מעלת השותק כשמצערים
 53 אותו: אמר ליה רב הונא בר נתן לרב אשי, מאי דכתיב – מה הוא
 54 פירוש הפסוק (יהושע טו כב) 'קניה ודימונה ועדרעה', אמר ליה רב
 55 אשי מתוותא דארץ ישראל קהשיב – הפסוק מונה את העיירות

גיטין. פרק ראשון - המביא גט - דף ז עמוד א - "אבן ישראל - (שטיינליץ)"

רלז

תוספת

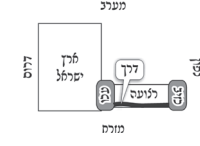
1 **השתא** בהמתן של צדיקים כו' - אמר רבינו: תנו. דלא פריך אלא גבי מידי דאבילה. דגנאי
2 הוא לצדיק שאוכל דבר איסור. ולחכי לא פריך גבי רבי שמעאל שקרא והתה
3 בפרק קמא דשבת (יב.ב.) וגבי יחודה בן טבאי שהרג עד זומם (תנינא טו.ב.) ובהדיא דפרק
4 שני דבתובות (כח.ב.) הדעלו עבד לכחונה פי - ולא גריס ליה רבינו תם. אף על פי שיש
5 שם אבילת איסור תרומה לחמה לאשתו. וכן
6 אסורין בתרומה. מכל מקום כיון שחכם עצמו אין
7 נכשל באבילת איסור - אין סברא להקשות. ורב
8 ירמיה בר אבא דאישתילי וטעניס קודם הבדלה
9 (פסחים ק"ב) אף על גב דאמר דתם (ק"ה.א) בסיס
10 "ודיום ארזך" (ויקרא י'): אף על פי שהחיל לך
11 חללים - אתה דום. **השכם** והעבר עליון -
12 דריש "דום" - כמו דמדומי חמה (שבת ק"ח.א) אף
13 על גב דאמר בבבא קמא (צ"ג.א) המוסר דינו
14 לשימין הוא נעש תחילה - הא אמה הני מילי
15 דאית לך דינא בארעא. אי נמי - השכם עליוס
16 לביית המדרש קאמר. לטעוק בתורה.
17 **זמרא** מנא לן דאסור - פירש בקונטרס: לשורד
18 בבית המשתאות. וכן משמע מאקמור:
19 ולישלח ליה מהכא "בשיר לא ישיתו יין. ובפרק
20 בתרא דטוטה (ט"ז.א) תנן: משבטלה סנהדרין בטל
21 שיר בשית ומשתאות. שנאמר "בשיר לא ישיתו
22 יין". ורואי להחמיר בבירוא הדוהא בירושלמי
23 הדוהא קאים דרמין בומרא. שמתענג ביתר. ושיר
24 של מצוה שרי. כגון בשעת חופה שערשין לשמח
25 חתן וכלה. **עמורות** - חתנים - פירש בקונטרס:
26 עטרה ממש. ואין נראה. דאמר עלה בפרק שני
27 דטוטה (מ"ט.ב.) לא שנו אלא של ורד ושל הדס.
28 אבל של קנים ושל חילת - מותר. ואין דרך
29 לעשות עטרה משל קנים. אלא. עטרת שעשים
30 כעין כיפה. ובראש כל אדם" דקאמר - לאו
31 דוקא בראש ממש. אלא למעלה מראש. ומבסרת
32 מדות (סוף פרק שלישי לו.א.) דתנן: העטרות
33 שבתולות. פירשו נמי האנונים: כעין כיפת
34 מחתכות שערשין בתולות. ולא יתיא בלילא
35 דהבא כהדיא ד"במה אשה" (שבת נ"ט.ב.)
36 דקאמר: נפוק כמה כלילי בנדירעא. ודווקא
37 לחתנים אסור. דמיא דעטרות כולת. דמפרש
38 בסוטה (מ"ט.ב.) דהיא עיר של זהב. ובפרק "במה
39 אשה" (נ"ז.א) אמר: לא תבא אשה בעיר של זהב -
40 מכלל דבחול שרי. אלא דוקא חתנים וכלות
41 אסור. משום שמחה יתירה. כדאמרין דהם נמי
42 (בבא בתרא ס"ב.) זה אפר מקלה שבראש חתנים.
43 **בזמן** שמצנפת בראש כהן גדול - דאותה של
44 כהן הדיוט קרויה מגבעת. כדכתיב (שמות כח)
45 "ועשית להם אבנטים ומגבעות". ומפרש רבינו
46 יצחק בן אבדרום: משום דלכבוד הדיוט לא אפר שרי
47 דהיתה גדולה קרויה מגבעת. אבל של כהן גדול
48 היתה קטנה קרויה מגבעת. מיהו אמור רבינו יצחק
49 דאשכחן בלשון הגמרא דקרי נמי מצנפת לשל
50 הדיוט בפרק "בראשונה" ביומא כההו (ד"א) דאמר:
51 נוטל מצנפת של אחד מהן. ואפילו היה שוות נקט
52 הבא בראש כהן גדול. לפי שאין אסור אלא
53 לחתנים. כדמפרש - כעין כהן גדול. שהוא ראש
54 ושר בישראל.
55 הכי

1 בהמתן של צדיקים - ב"הכל שוחטין" (חולין ה.ב.) אמר מן החי - שנאמר מהם אבר מן
2 השוטה. ומפני אימתו חתכו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו. שלא יבין. העומדים עלי
3 - לחרף ולגדוף. ובידי למוסין - כח בידי להלשין עליהן. לנגיד - מרביני ומקייטני. גניבא
4 - היה חולק עליהן. קולר - שלשלת של ברזל שנתנון שם המוכתבים לזמלית להדיגא.
5 **זמרא** - לשורד בבית המשתאות. "ימר שבר -
6 ידא מר. דמנא - כנור. מאריניזא - שם מקום.
7 קנאה - כעס. מחמת צער שצערו. קנאה הוא
8 לשון שאדם מתעבר על ריבו על או ריב אחרים.
9 כמו "קנאתי" (מלכים א יט.) וכמו "בקנאו
10 את קנאתי" (במדבר כח.) צעקת ליניא - שגול
11 ממנו. ויורד לחיו. לשערי מנותו. בלילא -
12 היו עושין עטרות לחתנים. יש של זהב וכסף.
13 צבועות ומצוירות בגפרית ומלח שקורין ניייל.
14 ויש של ורוד הדס. בפולמוס - חיל שהעלה
15 אספסינוס. קודם שבא טיטוס עליהם. ועל
16 האירוס - מפרש בפרק בתרא דטוטה (מ"ט.ב.)
17 טבלא דחד פומא. והוא זוג המנקשט. רב חסדא
18 תלמידו של רב הונא דהוה. ולא היה משיב
19 בפניו. וכי קם רב הונא - אמר ליה רב חסדא
20 לריש גלותא: קרא כתוב. מה ענין כו' - והלא
21 מצנפת מבגדי כרונה הוא האלהים מדרבנן -
22 אינו אסור אלא מדרבנן. וקרא בעטרה של מלך
23 מייה. שוהה מתנבא שבתטל הכהונה ויגלה
24 צדיקוהו בגולה. והסדאין מילך - חסידים ונאים
25 דברין. שלמים - ממוצמנים. והכי קאמר קרא:
26 אם שלמים מנותחין. וכל שכן אם רבים. וכן
27 נגזו ועבר - הרן קי משולים לעוברים בנהר על
28 ידי גזייה. שהגזוה עוברת - כך גזו מהן
29 לצדקה. וירבו.
30 ועניתך
31 **ישראל אל גיל בעמים**. "ולישלח להו מהכא: "בשיר לא ישיתו יין ימר שבר לשותיו!"
32 - אי מההוא. הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא. אבל דפומא שרי. קא משמע לן. אמר
33 ליה רב הונא בר נתן לרב אשי. מאי דכתיב: "קינה ורימונה ועדערה?" - אמר ליה:
34 מהותוא דארץ ישראל קחשיב. - אמר ליה לו: אפיו אנה לא דיענא דמהותוא דארץ
35 ישראל קא חשיבו? אלא רב גביהא מאריניזא אמר בה טעמא: כל שיש לו קנאה על
36 חבירו. ודומם - שזכן עדי עד עושה לו דין. - אמר ליה: אלא מעתה. "צקלג ומדמנה
37 וסנסנה" הכי נמי?! - אמר ליה: אי הוה רב גביהא מפי אריניזא הכא. הוה אמר בה
38 טעמא. רב אחא מפי חזקאה אמר בה הכי: כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו. ודומם
39 שזכן בפנה עושה לו דין. אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: בלילא מנא לן דאסור?
40 אמר ליה: מדרבנן. דתנן: בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס.
41 אדכהי קם רב הונא לאפנוני. אמר ליה רב חסדא. קרא פתיב: "פה אמר ה' אלהים
42 הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה ותגבוה השפול". וכי מה ענין
43 מצנפת אצל עטרה? אלא לומר לך: בזמן שמצנפת בראש כהן גדול - עטרה בראש כל
44 אדם; נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול - נסתלקה עטרה מראש כל אדם. אדכהי אתא
45 רב הונא. אשפחניהו דהווי יתבי. אמר ליה: האלהים! מדרבנן. אלא חסדא שמיך והסדאין
46 מילך. רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל כלילא לברתיה. אמר ליה: לא סבר
47 לה מר "הסר המצנפת והרם העטרה"? אמר ליה לו: דומיא דפתן גדול - בגביר. אכל
48 גביש לא. מאי "זאת לא זאת"? דרש רבי עורא. וימנין אמר לה משמיה דרב אמר. וימנין
49 אמר לה משמיה דרב אסי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישאל: "הסר המצנפת
50 והרם העטרה". אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם. זאת להן
51 לישאל. שהקדומו לפניך פסני "נעשה" ל"שמעו"? אמר להן: לא זאת להן לישאל.
52 שהשפילו את הגבוה והגביהו את השפל והעמידו עלם פתיכל? דרש רב עורא. וימנין
53 אמר לה משמיה דרב אמר. וימנין אמר לה משמיה דרב אסי. מאי דכתיב: "פה אמר ה'
54 אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר" וגו'? אם רואה אדם שפגועותיו מצומצמין נעשה
55 מהן צדקה. וכל שכן בשעת מרובין. מאי "וכן נגזו ועבר"? תנא דבי רבי שמעאל: כל הגזו מנכסיו ועושה מהן צדקה - ניצל
56 מדינה של גיהנם; משל לשתי רחילות שהיו עוברות בפנים. אחת גזוה ואחת אינה גזוה. גזוה עברה. ושאינה גזוה לא עברה.
57 "ועניתך"

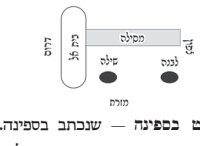
הכ"י גרסין בתוספתא מימנו למורה הדרך - ולא גרסין "וימינו", דבין שהולך מעכו לכזיב - לעולם ימינו היו למורה הדרך. ומיהו, יש לומר דפעמים הדרך מתעסק, ואין ימינו למורה. ויהיב תנא סימנא הכי - פירש בקונטרס: ומי חשיבא חדא רצועה לאתנוחי בה סימנא? וקשה: וכי אין לתנא לציין גבולי ארץ ישראל ועוד: מאי ראייה מייתי מרב פפא דאמר: "למורה של מסילה? התם חייב קריב"

"ועניתיך", אמר מר זוטרא: אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה. "לא אגנב עוד", תני רב יוסף: שוב אין מראין לו סימני עניות. "רבי יהודה אומר: מרקם למורה" כו'. למימרא, דעכו לצפונה דארץ ישראל קיימא. ורמינהו: היה מהלך מעכו לכזיב, מימינו למורה הדרך - ממהא משום ארץ העמים, ופמורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיועד לך שהיא חייבת, משמאלו למערב הדרך - מהורה משום ארץ העמים, וחיבת במעשר ובשביעית, עד שיועד לך שהיא פמורה, עד היכן? עד פזיב, רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: עד לכזבו! - אמר אביו: רצועה נפקא. - והיוב תנא סימנא הכי? - אין, קרא נמו יהיב סימנא, דכתביב: 'ויאמרו הנה חג ה' בשילו ממים ומימה אשר מצפונה לבית אל מזרחה השמש למסלה העולה מבית אל שכם ומנגב ללבונה', ואמר רב פפא: למורה של מסלה. תנא חדא: המביא גט בספינה - פמביא בארץ ישראל, ותניא אידיך: פמביא בחוצה לארץ? אמר רבי ימיה, לא קשיא: הא רבי יהודה, הא רבנן. דתנן: עפר חוצה לארץ הפא בספינה לארץ חייב במעשר ובשביעית. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהספינה גוששת, אבל אין הספינה גוששת - פמור. אביו אמר: הא הוא רבי יהודה היא, ולא קשיא: פאן בזמן שאין הספינה גוששת, פאן בזמן שהספינה גוששת. אמר רבי זירא: עציץ נקוב המונח על גבי יתדות, באנו למחלוקת רבי יוחנן ורבנן. - אמר רבא: דילמא לא היא; עד פאן לא קאמר רבי יהודה התם אלא בספינה העשויה

ועניתיך לא אענך עוד - סיפיה דההוא קרא הוא. למימרא דעכו לצפונה דארץ ישראל קיימא - בסוף הצפון. מימינו למורה הדרך - השתא משמע לן דעכו קיימא בגבול מזרחה של ארץ ישראל, משוך ממקצוע צפונית יום או יומים לצד הדרום, וכזיב במקצוע מזרחית צפונית, ודרך המהלכת מעכו לכזיב גבול מזרח דארץ ישראל. הילכך כשמהלך מעכו לכזיב, הדיח למורה הדרך - הפצן - היו ימינו למורות חזק. ופמאה - הארץ שהיא לימן המסילה. משום ארץ העמים - דגורו טמאה על ארץ העמים. ופמורה כו' - כדן חוצה לארץ. עד שיועד לך כו' - כלומר, לעולם חזקת ימן הדרך מעכו ועד כזיב ארץ העמים, אלא אם כן תבא למקום שיאמר לך בקי: כאן הדרך מתעסק ונכנס לתוך ארץ ישראל קצת, וימן הדרך היו ארץ ישראל. למערב - הדרך. כלבו - שם מקום. אלמא: עכו משוכה לצד דרום, וכזיב במקצוע. רצועה נפקא - לעולם עכו בצפון ריבועא דארץ ישראל הוא, אלא שרצועה קצרה יוצאת עת מעכו לצד צפון, והיא מארץ ישראל.

ויהיב תנא סימנא - אתמודי תממה: מי חשיבא חדא רצועה לאתנוחי תנא סימנא עלה? קרא נמי יתוב סימנא - רצועה, בנן מסילה. ואמר רב פפא למורה של מסילה - קאמר קרא דקיימא שילה. דהא 'מצפונה לבית אל' כתיב, ועל כרחך 'מזרחה השמש' - אמסילה קאי, שילה מצפון לבית אל ובמזרחה של מסילה, ובדרומה של לבונה.

המביא גט בספינה - שנכתב בספינה. וקא סלקא דעתך דבנהרות דארץ ישראל קאמר. כמביא בארץ ישראל - כאילו מביאה דרך יבשה, ואין צריך לומר "בפני נחלב". ותניא אידיך כמביא בחוצה לארץ - שהנהר אין לו תורת יבשה לכל תורת הארץ. עפר חוצה לארץ הוא כספינה לארץ - ורועה בספינה, וצמחה. וצמחה על חרס היא, ואינה צריכה לניקב אם היהת מונחת בקרקע, כדאמר במנחות (פרב) חייבת במעשר ובשביעית - שהנהרות שבארץ ישראל הרי הם כארץ ישראל. נוששת - מגששת בקרקע, שאן המים עמוקים. עציץ - של עץ, נקוב, המונח על גבי יתדות. באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן - לרבנן אוריא כמאן דנמנא דמי, ולרבי יהודה לא מייחייב במעשר מדרורייתא עד דנמנא ארעא.

העשויה

כל דמו. ופוסק התם רבינו תם כרבי יהודה, דבמתניתין דהתם בא לפרש. ומיהו, שמא רבנן דברייתא עיקר ודיו רבי יהודה דמתניתין יחיד במקום רבים דברייתא. וכדאי גונא איכא בפרק קמא דסוכה (יט, ב) ושם לא מצאנו ולאכארה כותנא על דף יט: "עציץ נקוב" פירש בקונטרס: דספינה דלעיל - של חרס, ואינה צריכה לניקב אם היהת מונחת בקרקע. כדאמרין במנחות. אבל עציץ של עץ בעי נקיבה. ונראה דרבייתא מסוף פרק "כל הקרבנות" (מנחות פרב, ד) דאמר: תנא חדא שבגו ושבוחרה שבספינה ושבעציץ - מביא וקרא. ותניא אידיך מביא ואינו חרס. ומשני: עציץ לארץ קשיא; כאן - בנקוב, כאן - בשאנו נקוב. ספינה אספניה נמי לא קשיא, כאן - בשל עץ, וכאן - בשל חרס. ומדלא משני בספינה כאן בנקוב כו', מכלל דשל חרס. אמר רבא נקיבה - היא כקשיא, כאן - בנקוב, ותאם לאשמועינן חרוד אחר בספינה שאינו בעציץ. וקשה לפירושו: דאמר לקמן בפרק שני (בבא.א): כתבו על חרס של עציץ נקוב - כשר. משל דחרס בעי נקיבה, דאי לאו הכי - מאי רבותא הוא בנקוב טפי מבשאנו נקוב? ומשמע נמי דעציץ של חרס הוא. ורבינו שמואל בן מאיר הביא מתוספתא דשביעית, דתניא: את הלוח שבביעית, רבי מאיר אומר: דרך ארץ טומנו בעציץ שלא יצמח, ואף על פי שאין ראייה לרבו - זכר לרבו "ותנתם בכלי חרס" וגו'. אלמא: סתם עציץ של חרס הוא! ונראה לרבינו תם להפך: דשל חרס בעי נקיבה, ושל עץ לא בעי נקיבה, שהוא מתלחלח יותר מן החרס. ואחי' שפיר, דסתם ספינה היא של עץ, ובמנחות (פרב, ד) נמי מוכח, דקאמר: כאן בשל עץ כאן בשל חרס. שמוכרי תחילה אותו שמביא וקרא, כמו שמוכרי כי משני התם אגן וחורבה ועציץ. והכא לא מצוי לשנוי: כאן בשל חרס כאן בשל עץ, א"י נמי כאן בנקוב כאן בשאנו נקיבה, כדמשני התם. דהיי ודאי דאניה נוששת לרבי יהודה. מדהויא חוצה לארץ לענן מעשר - חשיבא נמי חוצה לארץ לענין גט, דהיינו משום כיון דשם חוצה לארץ על המקום צריך לומר "בפני נחלב" ואף על גב דשכיחי וגמירי - כדי שלא תחלוק במדינת הים, אבל בנוששת לרבי יהודה, ולרבנן אפילו בשאניה נוששת, כיון דשם ארץ ישראל על המקום, אף על פי שממחת הכלי אינו חייב במעשר - בשביל כך לא חישב בחוצה לארץ לענין גט. ויהיבא - היא עד כאן לא קאמר רבי יהודה - כן הוא דאמנא, דעציץ כמחובר, דפרק "השולח" (גיטין לזא, א) אמרין: אין תחבין פרחובל אלף על בעצץ נקוב, ומוקי לה דנמנא אסיכי. הוא דקאמר הכא: עד כאן לא קאמר רבנן אלא בספינה - משמע דבעציץ כלבולי בעלמא לא היו במחובר - דהויא בעלמא הוא. והא דאמר בשבת בפרק "המזריא יין" (פא.ב) היא פרפיסא דנמנא ארעא ואנחה אסיכי - חייב משום תולש - היינו מדרבנן, כדפירש התם בקונטרס.

51 המדויק של שילה, שקיימת מסילת דרך שמוליכה מבית אל
52 צפונה לשכם, ושילה נמצאת במזרחה של דרך זו. ומאחר שרואים
53 שגם הפסוק משתמש במסילה לשם סימן, אל תתמה שהתנא
54 מדבר על רצועה ונותן בה סימנים היכן ארץ ישראל והיכן חוץ
55 לארץ.
56 הגמרא דנה בענין הנהרות שבארץ ישראל לענין מצוות התלויות
57 בארץ ובדין גט שנכתב בספינה הנמצאת בנהר: **תנא הדיא** –
58 בברייתא אחת שנינו, **המביא גט שנכתב בספינה ששטה באחד**
59 **הנהרות שבארץ ישראל, דינו כמביא בארץ ישראל ביבשה**, ואינו
60 צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. **ותנא אידך** – ואילו בברייתא
61 אחרת שנינו, שדינו **כמביא בחוץ לארץ**, והטעם מפני שנהרות ארץ
62 ישראל דינם כחוץ לארץ לענין דינים הנהגים בארץ, וקשה
63 שהברייתות סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, **אמר רב יוסף, לא**
64 **קשיא, הא רבי יהודה הא רבנן** – בדבר זה נחלקו רבי יהודה
65 והכמרים, וברייתא אחת סוברת כרבי יהודה והשניה כחכמים.
66 **דהתנן במשנה (חלה פ"ב מ"ב), עפר חוץ לארץ הוא** – שהובא בספינה
67 העשויה חרס לארץ, והספינה נמצאת באחד מנהרות ארץ ישראל,
68 ונטעו בעפר הזה וצמחו פירות, **הייב כמעשר ובשביעית**, מפני
69 שהנהרות שבארץ ישראל דינם כארץ ישראל, והספינה השטה
70 על פני הנהר נחשבת כמחוברת לקרקע. **אמר רבי יהודה, אימתי**
71 **הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, בזמן שהספינה גוששית**, כלומר,
72 המים אינם עמוקים דיים כדי לשאת את הספינה, והיא נעה על
73 קרקעית הנהר ומתחככת בה, ואז היא נחשבת כמחוברת לקרקע.
74 **אבל אין הספינה גוששית**, והיא שטה על פני המים, **פטור ממעשר**
75 **ומשביעית**. כיון שהמים מפסיקים בין הספינה לבין הקרקע אינה
76 נחשבת כמחוברת לקרקע, ודין הגידולים שבספינה כגידולי חוץ
77 לארץ. לפי זה מיושבת הסתירה בין הברייתות. הברייתא שפוסקת
78 שהמביא בספינה דינו כמביא בארץ סוברת כחכמים, ואילו
79 הברייתא שפוסקת שדינו כמביא בחוץ לארץ, סוברת כרבי יהודה.
80 הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את סתירת הברייתות: **אביי**
81 **אמר, אין סתירה בין הברייתות, הא והא רבי יהודה היא** – שתי
82 הברייתות סוברות כרבי יהודה, **ולא קשיא, פאן** – הברייתא
83 שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוץ לארץ, מדברת בזמן שאין
84 **הספינה גוששית**, אלא שטה על פני המים, **פאן** – הברייתא שאמרה
85 שדין הספינה כארץ ישראל, מדברת בזמן שהספינה גוששית ונעה
86 על קרקעית הנהר.
87 הגמרא מודמה את דין האויר של ארץ ישראל לדין המים
88 שבנהרות ארץ ישראל: **אמר רבי זירא, עציץ העשוי מעץ והוא**
89 **נקוב, הפניץ על גבי יתדות בארץ ישראל, ונטעו בו וצמחו פירות,**
90 **פאנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן**, אם הפירות חייבים בתרומות
91 ומעשרות. שלפי רבי יהודה הספינה ששטה על המים בנהרות
92 אינה נחשבת כמחוברת לקרקע, הוא הדין שגם עציץ שתלוי
93 באויר על גבי יתדות, אינו נחשב כמחובר לארץ, ומן התורה פטור
94 ממעשרות. ולפי חכמים ספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, גם
95 העציץ נחשב כמחובר לקרקע והפירות שצמחו בו חייבים
96 בתרומות ומעשרות מן התורה.
97 הגמרא דוחה, **אמר רבא, דילמא לא היא** – אולי אין הדבר דומה,
98 **עד פאן לא קאמר רבי יהודה התם** – כל מה שרבי יהודה אמר אינו
99 **אלא בספינה**,

1 מאחר שתחילת הפסוק עוסק במעלת צדקה, הגמרא דורשת גם
2 את סוף הפסוק, **וענתך לא אענך עוד** לענין צדקה:
3 **וענתך, אמר מר זוטרא, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שכבר**
4 **התקיים בו וענתך**, בכל זאת יעשה צדקה – חייב לתת צדקה כפי
5 שנדרש לעיל (ע"א) מתחילת הפסוק **יכן נגוזו ועבר**.
6 הגמרא דורשת את סוף הפסוק, **לא אענך עוד**, **תני רב יוסף, שאם**
7 **יתן צדקה כפי שנדרש מתחילת הפסוק יכן נגוזו ועבר**, מובטח לו
8 שלא אענך עוד' דהיינו ששוב אין מראין לו סימני עניות ויזכה
9 לעשירות:
10 שנינו במשנה, **רבי יהודה אומר מרקם למורה ב' מעכו ולצפון ועכו**
11 **כצפון**: מקשה הגמרא, **למימא** – האם נאמר שמדברי המשנה
12 אפשר ללמוד, **דעבדו לצפונה דארץ ישראל קיימא** – שעכו נמצאת
13 בגבולה הצפוני של ארץ ישראל, שאם לא כן לא היתה המשנה
14 אומרת שמעכו ולצפון נחשב לחוץ לארץ.
15 **ורמינהו** – והרי בתוספתא (אהלות פ"ח ה"ח) מבואר, שעכו אינה
16 הגבול הצפוני של ארץ ישראל, שכן שנינו שם, **מי שהיה מהלך**
17 **מעכו צפונה לכוזב, עליו לדעת שהארץ מימינו** שהיא לצד מורה
18 של הדרך, **ממאה משום ארץ העמים** – יש עליה טומאת ארץ
19 העמים ופסולתה מן המעשר וכן השביעית כדין חוץ לארץ. וכך
20 לאורך כל הדרך **עד שיוצד לך שהיא הייב**, כלומר, עד שיבוא
21 למקום אדם שבקי בדבר ויאמר לו, שבמקום זה הדרך מתעקמת
22 וכן עליו לכיוון מערב לתוך ארץ ישראל, ומיין הדרך היא ארץ
23 ישראל, וטהורה וחיבת במעשרות ובשביעית. וכן עליו לדעת
24 שהארץ משמאלו שהיא לצד מערב של הדרך, היא ארץ ישראל,
25 ומהורה משום טומאת ארץ העמים והייב כמעשר ובשביעית, עד
26 שיוצד לך שהיא פטורה, כלומר, עד שיבוא למקום אדם בקי בדבר
27 ויאמר לו שהדרך מתעקמת מזרחה לכיוון חוץ לארץ ושמאל
28 הדרך היא חוץ לארץ. עד היכן חלים כללים אלו על הדרך, עד
29 העיר כוזב. **רבי ישמעאל פירי יוסי אומר משום אבוי, עד מקום**
30 **ששמו לבלבד**, לפי המובן מהתוספתא, עכו אינה שוכנת על הגבול
31 הצפוני אלא על הגבול המזרחי ושטחה של ארץ ישראל ממשיך
32 גם אחרי עכו עוד לכיוון צפון, וזה נסתר ממשנתנו שנאמר בה
33 שעכו היא הגבול הצפוני. מתרצת הגמרא, **אמר אביי רצועה נפקא**
34 **– לעולם עכו שוכנת בצפונה של ארץ ישראל על הגבול הצפוני,**
35 **ולכן אמרו במשנה שמעכו ולצפון היא חוץ לארץ, אלא שמעכו**
36 **צפונה נמשכת רצועת ארץ שבסופה שוכנת העיר כוזב.** הדרך
37 המוליכה מעכו לכוזב נמצאת ביציד המזרחי של הרצועה, ועליה
38 אמרו בתוספתא שהיא שמימין הדרך ממזרח. היא חוץ לארץ,
39 ומשמאלה דהיינו הרצועה עצמה היא ארץ ישראל.
40 שואלת הגמרא, **והייב תנא סימנא הוי** – וכי רצועת ארץ אחת
41 היא כל כך חשובה שהתנא טורח לתת סימן להולך בה, היכן דינו
42 כארץ ישראל והיכן דינו כחוץ לארץ. עונה הגמרא, אין – כן, ואל
43 תתמה שהתנא טורח לתת סימן על רצועה, שהרי קרא נמי הייב
44 סימנא – גם הפסוק טורח לתת סימן למקום, על ידי מסילה שגם
45 היא לא חשובה. **דבתיב (שופטים כ"א יט), ויאמרו הנה חג ה' בשלו**
46 **ממים ימימה, אשר שוכנת מצפונה לבית אל, מורה השמש למסלה**
47 **העלה מבית אל ששמה, ומנגב ללבונה**, ואמר רב פאן למורה של
48 מסלה, ש'מזרחה שמש', הכוונה ששילה נמצאת ממזרח למסילה.
49 נמצא שהעיר בית אל נמצאת בדרומה והעיר לבונה בצפונה,
50 ושילה שוכנת בין שתי ערים אלה. והפסוק נותן עוד סימן למקומה

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

6 **רבי אלעזר** בברייתא הסובר שכותים חשודים גם על מצוות
7 הכתובות בתורה, והמשנה שמכשירה גט ושטר שחרור שחתום
8 עליו עד אחד כותי כגון **התים ישראל לכוף** – שהעד הכותי
9 חתום ראשון, והעד הישראלי חתום אחריו תחת חתימת הכותי,
10 באופן זה הכשירה המשנה חתימת כותי, משום

1 המשנה שלא **הכשירו** בו – בגט ובשטר שחרור **אלא** כאשר מתוך
2 שני העדים החתומים רק עד אחד פוטר בלבד, אבל כאשר שני
3 העדים החתומים בגט הם כותים, פסול. ואם כן אי אפשר להעמיד
4 את המשנה כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
5 מתרצת הגמרא, **לעולם אפשר להעמיד את דברי המשנה כדעת**

56 האוקיינוס, ולפי זה כל האיים שמול ארץ ישראל דינם כארץ
57 ישראל. והנפין שבצדדין – והאיים שאינם מול ארץ ישראל אלא
58 צפונית או דרומית לשטח הים שמול ארץ ישראל, רואין אותן –
59 קובעים את דינם כאלו הוה פתיה עליהן מקפלו ריאי – עיר
60 שנמצאת על ראש טורי אמנון, והחוט נמתח לכיוון מערב עד גם
61 אוקיינוס, וזה יהיה הגבול הצפוני של הים, ומתחל מצרים מותחים
62 חוט מערבה ועד גם אוקיינוס, וזה הגבול הדרומי של הים. האיים
63 מן החוט ולפנים, כלומר בין שני הקווים, נחשבים לארץ ישראל,
64 והאיים שמן החוט ולחוץ – מחוץ לשני הקווים הללו, בצפון או
65 בדרום, דינם כחוץ לארץ ובה מתיישבות שתי הברייתות, ושתיהן
66 עוסקות בגט שנכתב בספינה הנמצאת בים הגדול מול ארץ
67 ישראל אך מערבה לחוט המתוח בין טורי אמנון לנחל מצרים.
68 הברייתא שאמרה שהמביא בספינה מביא בחוץ לארץ, סוברת
69 שחכמים שכל הנמצא מעבר לחוט הזה, דינו כחוץ לארץ.
70 והברייתא שאמרה שדינו כמביא בארץ ישראל, סוברת כרבי
71 יהודה שכל הנמצא בים מול ארץ ישראל, דינו כארץ ישראל.
72 שואלת הגמרא, ורנן האי ונבול מאי עבדי ליה – מה לומדים רבנן
73 מיתור תיבת זגבול. עונה הגמרא מינעי ליה לנפין – חכמים
74 צריכים את הייתור כדי ללמוד שכל האיים הנמצאים בצד הפנימי
75 של החוט שמתוח בים טורי אמנון לנחל מצרים, נחשבים לארץ
76 ישראל. ולא אמורים ששפת הים היא הגבול. שואלת הגמרא, ורבי
77 יהודה מהיכן הוא לומד שהאיים שבין שני החוטים דינם כארץ
78 ישראל. עונה הגמרא, לפי רבי יהודה נפין לא ציריבי קרא – אין
79 צורך בפסוק ללמד על דין האיים, שהרי הם בתוך תחום ארץ
80 ישראל, שנמשך מערבה עד ים אוקיינוס:
81 הגמרא ממשיכה לעסוק בענין קדושת ארץ ישראל ודנה בענינה
82 של טוריא:
83 טוריא היא ארם צובה, שדוד כבש אותה לצורך עצמו כמבואר
84 בבבאיתא (שמואל ב' ח ג, תהלים סו). כיבוש טוריא נקרא 'כיבוש יחיד'.
85 בענין כיבוש זה נחלק רבי מאיר ורבי יוסי במסכת עבודה זרה
86 (כא). לדעת רבי יוסי לא חל על המקום קדושת ארץ ישראל,
87 ולדעת רבי מאיר, חל על המקום קדושת ארץ ישראל. שנינו
88 במשנה רבי מאיר אומר עכו פארץ ישראל וכו' לגיטין; עכו מנייה
89 מרבי חייא בר אבא, המוכר עבדו הכנעני לסוריא – לאדם שגר
90 בסוריא, האם פמוכר עבדו בחוץ לארץ דמי, ודינו כדיו מוכר עבדו
91 לאדם שגר בחוץ לארץ שהעבד יוצא לחירות, לפי שחכמים קנסו
92 את הלוקח שלא יוציא עבד כנעני לחוץ לארץ. והטעם מפני
93 שהעבד חייב מצוות כאשה ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ
94 לארץ. או לא – א מצומצמת לסוריא אינה כמכירה לחוץ לארץ.
95 אמר להו רבי חייא בר אבא, הניתוח – אפשר ללמוד דין זה
96 מהמשנה. רבי מאיר אומר עכו פארץ ישראל לגיטין, ונדיק מלשון
97 המשנה שלגיטין אין – כן הדבר שדין עכו כדיו ארץ ישראל, אבל
98 לעבדים לא – אבל לענין מכירת עבדים עכו לא נחשבת לארץ
99 ישראל, והמוכר עבדו מארץ ישראל לעכו העבד יוצא לחירות,
100 וכל שכן סוריא דמרחקא טוכא – וקל וחומר טוריא שרחוקה הרבה
101 יותר מעכו לכיוון צפון, שהמוכר עבדו לשם, יוצא לחירות:
102 הקדמה לסוגיית טומאת ארץ העמים: מאחר שחכמים ראו
103 שהנכרים בחוץ לארץ מזלזלים במתייהם וקוברים נפלים ומתים
104 בכל מקום שמודמן להם, גזרו שעפר חוץ לארץ יהא טמא, מחשש
105 לעצם כשעורה שנמצא שם. טומאה זו נקראת טומאת ארץ
106 העמים.
107 בגזירה זו היו שלוש תקנות. בתחילת שנות בית השני, גזרו יוסי בן
108 יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, טומאה על עפר
109 ארץ העמים, ותרומה שהיתה נוגעת בעפר ארץ העמים היתה
110 טמאה מספק, ולא היתה נשרפת כתרומה טמאה ודיאת.

1 העשוייה לברוח – שהיא נעה כל הזמן, ולכן אם אינה גוששת, היא
2 לא יונקת ואינה נחשבת כמחוברת לקרקע. אבל עציץ שאינו עשוי
3 לברוח – שהוא עומד כל הזמן במקום אחד, הרי הוא יונק
4 מהקרקע, ולגביו לא אמר רבי יהודה שאינו כמחובר, אלא דינו
5 כמחובר אף אם אינו מונח על הארץ. אי נמי – או גם בשיטת רבנן
6 תוכל לחלק כך, שעד פאן לא פארץ רנן התם אלא בספינה, ולא
7 מפסיק אוריא – שאין הפסק אוריר בין הספינה לקרקע, דמאי כי
8 ארעא מפיקא דמאי – לפי שהמים הם כחלק מעובי הקרקע ולכן
9 הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, אבל עציץ דמפסיק אוריא לא
10 – שאוריר מפסיק בינו לבין הקרקע אין הוא נחשב כמחובר לקרקע.
11 הגמרא חוזרת לדון בסתירת הברייתות (לעיל א) לגבי המביא גט
12 בספינה, ומביאה תירוץ נוסף: רב נחמן בר יצחק אמר, לגבי גט
13 שנכתב בספינה שנמצאת בנהרות דארץ ישראל, דכולי עלמא לא
14 פליגי – כולם מודים שכיון שהנהרות הם בתחום ארץ ישראל, דין
15 גט שנכתב בהם כגט שנכתב בארץ ישראל, ואין ללמוד ממה
16 שנחלקו בדיני תרומות ומעשרות ושביעית, שדינם נקבע על פי
17 מידת היניקה של הגידולים מהקרקע, לדיני גט שנקבעים על פי
18 תחומי ארץ ישראל. אלא כי פליגי – אלא מחלוקת הברייתות היא
19 בספינה שנמצאת בים הגדול, וכפי שנחלקו תנאים בברייתא להלך,
20 לגבי מקומות בים הגדול, אם נחשבים כארץ ישראל או כחוצה
21 לארץ. ומחלוקתם היא, כיצד נקבע הגבול המערבי של ארץ
22 ישראל.
23 הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים לענין הגבול
24 המערבי של ארץ ישראל: דתניא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"א), איהו
25 ארץ ואיהו חוצה לארץ – היכן הוא הגבול שמצדו האחד ארץ
26 ישראל ומצדו השני חוץ לארץ, והברייתא פותחת בגבול הצפוני.
27 נאמר בפסוק (במדבר לד א) 'מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר', והיינו
28 שהים שהוא הגבול המערבי נמשך עד הפינה המערבית צפונית,
29 ששם הר ההר, הנקרא בלשון התנאים טורי אמנון. להר יש שיפוע
30 מערבו לכיוון הים וכן לדרומו וכן לצפונה. ועלינו לדעת, האם
31 הגבול הצפוני עובר על ראש ההר או למרגלותיו בסוף השיפוע
32 הדרומי. ומשמיענו התנא שהגבול הצפוני עובר על ראש ההר
33 ממערב למזרח, הלכך כל ששיפע ויורד מפורי אמנון ולפנים – כל
34 השיפוע של טורי אמנון לכיוון דרום ואילך, הוא ארץ ישראל,
35 מפורי אמנון ולחוץ – וכל השיפוע של טורי אמנון לכיוון צפון
36 ואילך, הוא חוצה לארץ.
37 הברייתא מבארת את הגבול המערבי: לפי המבואר בפסוק הגבול
38 המערבי הוא הים, ולפיכך הפינה המערבית צפונית היא על שפת
39 הים, למרגלות טורי אמנון בסוף השיפוע לכיוון מערב, ומבארת
40 הברייתא שאין הגבול המערבי נמשך לאורך שפת הים דרומה,
41 באופן שכל האיים שבים הם חוץ לארץ, אלא הנפין – האיים
42 שבנים, רואין אותן כאלו הוה פתיה עליהם מפורי אמנון עד תחל
43 מצרים, כלומר, רואים כאילו נמתח חוט מהפינה המערבית
44 צפונית עד נחל מצרים שהוא הגבול המערבי דרומי, וכל האיים
45 שנמצאים מן החוט ולפנים – מעברו הפנימי של החוט לכיוון ארץ
46 ישראל, הם ארץ ישראל, וכל האיים שנמצאים מן החוט ולחוץ,
47 הם חוץ לארץ.
48 רבי יהודה אומר, כל שטח הים הגדול שבצד – שמול ארץ ישראל
49 מערבה, הרי הוא פארץ ישראל, שנאמר בענין גבולות הארץ (במדבר
50 ד) 'ונבול גם והיה לכם הים הגדול ונבול זה והיה לכם נבול ים'.
51 נאמר בתחילת הפסוק 'ונבול גם והיה לכם הים הגדול' וגו', ומזה
52 למדנו שהגבול המערבי הוא הים, וכשאומר הכתוב שוב 'ונבול'
53 הוא מיותר, ומדהיתור לומר רבי יהודה שאמנם הים הגדול מצוין
54 את הגבול, אבל הוא נמצא מעברו הפנימי של הגבול, כלומר,
55 שהים שמול ארץ ישראל הוא בכלל תחום ארץ ישראל ונמשך עד

1 כל ששופע ויורד מטורי אמנון - פירש בקונטרס: מטורי אמנון ולפנים, הדיינו לצד דרום -
 2 ארץ ישראל, ולחוק, לצד צפון - חוצה לארץ. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי נקט
 3 רבי יהודה קפלוריא? הוה ליה למימר: רואין כאלו חוט מתוח מטורי אמנון עד אוקינטוס, כיון
 4 תדנא קמא נמי לציין גבול צפוני של ארץ ישראל קאתי! ונראה לרבינו יצחק: דטורי אמנון
 5 משתפע ויורד לצד מזרח ולצד מערב, והודו של
 6 הר הוא הגבול מערבי של ארץ ישראל. והסני
 7 שבים - רואין כאלו חוט מתוח מטורי אמנון,
 8 כלומר מחודו של הר, עד נחל מצרים. וקפלוריא
 9 לרבי יהודה אתי לציין נסין שבצפון ארץ ישראל.
 10 ונראה שהכתוב דוחקו לרשי" לפרש כן, דכתיב
 11 "זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו
 12 לכם הר ההר" *ומתרגמינן "הר ההר" - טורי
 13 אמנון. אלמא הכתוב בא לציין גבול צפוני, ומיהו,
 14 יכול להיות שהיה תקוע בקרן צפונית מערבית,
 15 אבל משפע ויורד לצד מזרח. רבי יהודה אומר
 16 כל שכנגד ארץ ישראל בו - שאל רבינו פטר
 17 לרבינו תם: דבזמן הזה להתחייב לרבי יהודה
 18 במעשה, שאנו במערה של ארץ ישראל. והשיב:
 19 דלא קיימא לן כרבי יהודה. אבל קשה: וכי רבי
 20 יהודה היה מכיר בכל ארץ ישראל שעד אוקינטוס,
 21 שכולם היו בקיאיין לשמה או שעדים מצויין
 22 לקיימם, שאין צריך לומר "בפני נכתבו" לך? יש
 23 לומר: דלא בכשו הבל עולי בבל, אי נמי, כדפירש
 24 בקונטרס: דכל שכנגד ארץ ישראל - היינו כל
 25 הים שכנגד ארץ ישראל, דלא אייזי ביבשה שעד
 26 אוקינטוס, אלא בנסין שבים הגדול דווקא. כדכתיב
 27 (יהושע א) "עד ים הגדול מבוא השמש היה
 28 גבולכם" וכתיב (שמות כג): "והיה את גבולך מים
 29 סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד יבנה" פירוש:
 30 ים סוף - לצד דרום, ים פלשתים - לצד מערב,
 31 מדבר - למזרח, נהר פרת - לצד צפון. ועוד יש
 32 לומר: שהיה יודע שהיו כולם בקיאיין לשמה, לפי
 33 שהיה יודע להם עד היכן שיהיה עומדין, ומשם
 34 ואילך היה ארץ ישראל עד סוף העולם, כדאמרין
 35 בסוף מנחות (ק"א): מצור כלפי מערב ומקרטויגי
 36 כלפי מזרח - אין מכירין לא ישראל ולא אביהם
 37 בשבטיהם. המוכר עבדו לסוריא מרו - אין
 38 לומר דבגט שפיטא להו דהוי בחוצה לארץ,
 39 כדנתיב ספיקא, ובעבד מיבעיא להו - דאם כן הוי
 40 סברתם איפכא ממה דפשיטא ליה לרבי חייה בר
 41 אבא. בשלשה דרכים שוותה סוריא בו -
 42 נקט (שלשה) לשון זכר, אף על גב דסוריא לשון
 43 נקבה - משום דעבד וגט הוי לשון זכר. ושיך
 44 לעמוד בו **כיבוש** יחיד - פירש בקונטרס:
 45 שלא היו לשם כל ישראל ביהו, כמו בכיבוש
 46 ירושע, וכבשוה לצורך כולם. אבל הוה לא כבש
 47 אלא לצורכו. אבל בספרי מפרש טעם אחר, בסוף פרשת "והיה עקב", דמשמע לפי שלא
 48 היתה עדיין כל ארץ ישראל בכבושה, כדאמר תם: סמוך לפלסטרא שלך לא הורשתה, פירוש:
 49 יבסוי שהיה סמוך לירושלים, ואתה הולך ובושש ארם נהרים וארם צובה: אבל אחר שכל
 50 ארץ ישראל בכבושה - דהיינו הם מדכתיב (ברברים יא) "כל מקום אשר תידיק כן גרלכם"
 51 וגו' שכל מה שהיו כבושים מוחצב לארץ - היה קודש, ואפילו יחיד.
 בשידה

הקשוייה לברוח - כלומר, מפני שהיא מהלכת כל שעה. דלא מפסיק אוריא - בין ספינה
 לארץ אין שום אור, ומיא בארעא סמיכתא דמו. רב נחמן בר יצחק אמר - הך מתנייתא
 ד"המביא גט", אי בנדרות דארץ ישראל. כולי עלמא לא פליגי - דבארץ ישראל ניגיה,
 ואף על גב דאין ספינה גוששת. דטעמא דגט לא משום יניקה מן הקרקע הוא, כמעשה
 וכשבועית. הלכך לא שניא נהר ולא שניא ובישה.
 כי פליגי בים הגדול - שהוא תחום מערבו של
 ארץ ישראל, ופליגי תנאי, איכא למאן דאמר:
 שפת הים הוא גבול, וים גופיה לאו ארץ ישראל
 הוא, ואיכא למאן דאמר: ים גופיה מארץ
 ישראל, ויוזיה ארץ - מקצוע צפונית מערבית
 של ארץ ישראל הר ההר, ובתרגום ירושלמי
 מתרגם: "הר ההר" - טורי אמנון. וכתיב
 (במדבר לד) "זה יהיה לכם גבול צפון מן הים
 הגדול תתאו לכם הר ההר", שמע מינה: הר
 ההר תקוע בים, וההר גבול צפוני לארץ ישראל
 הוא. וסתם הרים משופעים הם, וש ששיפועו
 רחב במהלך יום או יומים, וקאמר תנא מדין
 היא הארץ, מרגל ההר או מראשו. כל ששופע
 ויורד פשוטי אמנון ולפנים - לצד ארץ ישראל,
 הדיינו לצד דרום - הוי ארץ ישראל, דגובה
 ההר הוא הגבול. מטורי אמנון ולחין - לצד
 צפון - חוצה לארץ. והנפין שבים - איי הים
 שבמערב, רואין אותן בו, נחל מצרים - הוא
 תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית,
 ומחובר לים הגדול, דכתיב בגבול נגב (שם)
 "ונסב הגבול מעצמתן נחלה מצרים והיו
 תרצאותיה ימה", נמצאת ארץ ישראל בין הר
 ההר לנחל מצרים, וה מערבית צפונית וזה
 מדרומית מערבית, והים במערב. ויש מקום
 שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך ימים רבים
 בין הר ההר לנחל מצרים, ובאותה כניסה יש
 נסין, והן מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין
 מקצועות תחומי ארץ ישראל שחו הר ההר
 תנחל אוקינטוס למערב שהוא כאלו חוט מתוח
 מסוף הר ההר במערב עד נחל מצרים, שהרי
 כל מה שבתוך מקצועות הללו - ארץ ישראל
 היא, ומן החוט ולפנים בו. רבי יהודה אומר -
 כל הים שכנגד ארץ ישראל, ארץ ישראל, ואפילו
 עד אוקינטוס שיתוכם שהוא בסוף העולם - הוי
 הוא בארץ ישראל, שנאמר (שם) "ים הגדול
 וגבול", האי "וגבול" קרא יתירא הוא, למימר
 דאף ורחב הים בכלל התחום. והנפין שבצדדין
 בו - כלומר, ואם יש לנו לחלק בנסין - לא
 לצד מערב יש חלוק, אלא לצד צפון ולצד
 דרום. שיש נסין בים מתפשטין לאורך הים
 לצפון ולדרום עד שמיגיעין ומושכין חוץ ממכנגד

הקשוייה לברוח, אבל עציץ שאינו עשוי לברוח - לא.
 אי נמי, עד פאן לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה,
 דלא מפסיק אוריא, דמיא כי ארעא סמיכתא דמיא,
 אבל עציץ דמפסיק אוריא - לא. רב נחמן בר יצחק
 אמר: בנדרות דארץ ישראל - דכולי עלמא לא פליגי,
 אלא כי פליגי - בים הגדול; דתנאי: ויוזיה ארץ
 ויוזיה חוצה לארץ? כל ששופע ויורד מטורי אמנון
 ולפנים - ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחין - חוצה
 לארץ. הנפין שבים, רואין אותן פאילו חוט מתוח
 עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים, מן החוט ולפנים
 - ארץ ישראל מן החוט ולחין - חוצה לארץ. רבי
 יהודה אומר: כל ששפנך ארץ ישראל הרי הוא בארץ
 ישראל, שנאמר: "וגבול ים ותיה לכם תים הגדול
 וגבול זה ותיה לכם גבול ים". והנפין שבצדדין, רואין
 אותן פאילו חוט מתוח עליהן מקפלוריא ועד ים
 אוקינטוס ומנחל מצרים ועד ים אוקינטוס, מן החוט
 ולפנים - ארץ ישראל, מן החוט ולחין - חוצה
 לארץ. ורבנן, האי "וגבול" מאי עבדי ליה? - מיבעי
 ליה לנסין. - ורבי יהודה: נפין לא צריכי קרא. "רבי
 מאיר אומר: עפו - פארץ ישראל" וכו', בעו מנייה
 מרבי חייא בר אבא: המוכר עבדו לסוריא, כמוכר
 בחוצה לארץ דמי או לא? אמר להו: תניתוה, רבי
 מאיר אומר: עפו - פארץ ישראל לנישין; לנישין
 אין, לעבדים - לא, וכל שפן סוריא דמרחקא
 טובא, תנו רבנן: בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ
 ישראל, ובשלשה לחוצה לארץ. (סוין: ע"ב ב"ד
 ר"ק). עפרה ממיא - בחוצה לארץ. והמוכר עבדו
 לסוריא - כמוכר בחוצה לארץ. והמביא גט מטורי
 פמביא מחוצה לארץ; ובשלשה לארץ ישראל:
 חייבת במעשה ובשבועית - פארץ ישראל. והרוצה
 ליכנס לה פתורה - נכנס. והקונה שדה פסוריא
 כקונה

ארץ ישראל, ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב, ולהבדיל מה שכנגד ארץ
 ישראל ומה שכנגד ארץ חוצה לארץ. ורואין כאלו חוט פתוח פקפלוריא - עיר הישבת
 בחודו של הר ההר בראש גבוה, שהוא תחום צפוני. ועי מי אוקינטוס - שהוא בסוף
 העולם של ארץ ישראל. ומנחל מצרים עד ים אוקינטוס. פן החוט ולפנים - לצד חבירו, הדיינו
 לפנים, כלומר, בין שני החוטין - הוה הנסין ארץ ישראל. והוה הדין למים, ונסין נקט -
 משום דחורשין וזורעין בהם, וחיביין במעשה ובשבועית. והך תרתי מתנייתא דלעיל
 פליגי שנכתב הגט בים הגדול להלן מחוט המוחו מטורי אמנון עד נחל מצרים, מאן
 דאמר: כמביא בארץ ישראל - רבי יהודה היא, דאמר: כל שכנגד ארץ ישראל הרי הוא בארץ
 שפת הים הוא הגבול, ואפילו במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין. לא צריכי קרא - כיון שבתוך התחומין הם. סוריא - היא ארם צובה, וכבושה דוד והוסיפה
 על ארץ ישראל. כמוכר בחוצה לארץ - ותנן לקמן (מג"ב). המוכר עבדו לחוצה לארץ - יצא לחירות. דקניסין ללוקח, משום דעבד שייך במצוה, ואסור לצאת מארץ לחוצה לארץ.
 סוריא לצפונה של ארץ ישראל להלן מעכו. לנישין אין - משום דבקיאיין לשמה, או שכיוו לקיימו. לעבדים לא - דלאו מארץ ישראל היא. עפרה ממיא - שגורו עליה. ואף על גב
 דסבירא ליה להאי תנא: כיבוש יחיד שמה כיבוש, כדתנן "חייבת במעשה", אפילו הכי גזור עליה. והמביא גט פסוריא - לארץ ישראל - כמביא בחוצה לארץ, דלא שכיוו שירתא.
 והרוצה ליכנס לה בפתורה נכנס - מה שאין כן בארץ העמים. ולקמיה מפרש מאי היא.

1 בקונה בפרואי ירושלים — לקמה מפרש לה. בפרווי — בהפרכיא, ורקייש בלע"ז.
 2 כיבוש יחיד — דוד, שלא היו כל ישראל יחד כדרך שהיו בכבוש יהושע, שהיו כולם
 3 וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה. אבל דוד לא כבש אלא לצורכו. בשידה תיבה
 4 ומגדל — ונושאים אותה באויר, ומה שאין בן בארץ העמים, ורבי היא. רבי מטמא —

1 בשידה תיבה ומגדל — פירש בקונטרס: מה שאין בן בארץ העמים, ורבי היא. ונראה
 2 שרצה לפרש שידה תיבה ומגדל דוקא, ולחכי לא מצוי לאוקומי כרבי יוסי בר
 3 רבי יהודה, דהא הוא מטהר אפילו בארץ העמים. ובחנם פירש בן, דהא על כרחך שידה
 4 תיבה ומגדל לאו דוקא נטק, אלא משום דנטק בברייתא. אלא הוא הדין אפילו רובב על

5 הסוס, כיון דסבר רבי: אהל זרוק לא שמייה אהל,
 6 כדפירש בקונטרס, ובדמיונו, דמסיק דבסוריא על
 7 אוירה לא גזרו, ואם בן כרבי יוסי נמי אתיא.
 8 הדרגה ליכנס לה בטרה — היינו בקרוך, או רובב
 9 על הסוס, מה שאין בן בארץ העמים, דטמא. וכן
 10 משמע הלשון קצת, דקאמר: ואפילו רבי לא קא
 11 מטמא בו — ומשמע כרבי יוסי אתיא בפשיטות
 12 טפי, ומיהו, על כרחך כרבי יוסי נמי לא אתיא
 13 אלא מטעם דמסיק אליבא דרבי, דדוקא ארץ
 14 העמים משום דגורו על אוירה ועל גושה בו,
 15 אלא בארץ העמים דגורו על גושה ועל אוירה
 16 — דהא דמיבעי לן כנויז בפרק "בחן גורל" (נדב),
 17 וכן הדין העמים משום גושה גורו עליה או משום
 18 אוירה גורו — הכי פירושה: משום גושה — משום
 19 דנמאחיל על הגוש הוא, ועשאוהו חכמים כמאהיל
 20 על המה, ויכול להכנס שם בשידה תיבה ומגדל,
 21 או דילמא על האויר עצמו, ולא יוכל להכנס שם
 22 בשום ענין, והכא בשמעתא "על גושה" — היינו על
 23 מגע גושה, ר"על אוירה" — או משום מאהיל על
 24 הגוש, או משום אוירה ממש. דגורו על גושה
 25 ועל אוירה — הקשה הרב רבי יעקב דארולניש:
 26 דבמסכת אהלות (פרק שני משנה א) תנו: ואלו
 27 מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל — עצם
 28 כשעורה, וארץ העמים ותירין: דמייירי בענף האב
 29 מוצצה לארץ לארץ, והמאהיל עליו דלא מטמא
 30 — דמשום אויר עצמו גורו, ולא משום מאהיל על
 31 הגוש. ואין לשון ארץ העמים משמע בן. אך יש
 32 לומר דאייירי כנוש שם דף או גשר שראשו אחד
 33 בארץ וראשו השני בחוצה לארץ, ומנוחין כלים
 34 תחת ראשו שבארץ — דאין מביא טמואה עליהן,
 35 ותהויקו. אי נמי: אי משום מאהיל על הגוש גורו
 36 עליה — איכא לאוקומי כרבי שמעון, דאמר: קברי
 37 גוים אין מטמאין באהל, ולא החמירו על ארץ
 38 העמים יותר מקברי גוים עצמו. ועוד תירץ רבינו
 39 תם: דהדיא משנה — קודם שגורו על אוירה,
 40 כדאמרין בפרק קמא דשבת (טו), דאם תיעקרא גורו
 41 אנגינת גושה ותו לא. אף על גב דאמריה לגוי
 42 שבות משום שיש ארץ ישראל לא גורו רבנן —

1 **בְּקוֹנָה בְּפְרוּאֵי יְרוּשָׁלַיִם. תֵּיבַת בְּמַעְשֵׂר וּבְשִׁבְעֵית**
 2 **כְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל - קֶסֶר: כִּיבוּשׁ יְחִיד שְׁמִייה כִּיבוּשׁ.**
 3 **וְהַרְצָה לִיכָנס לָהּ בְּמַתְרָה - נְכָנס. וְהָאִמְרָת: עֲפְרָה**
 4 **טַמְא! - בְּשִׂידָה תֵיבָה וּמַגְדָל. דְּתַנְיָא: הִנְכָנס לְאַרְץ**
 5 **הָעַמִּים בְּשִׂידָה תֵיבָה וּמַגְדָל - רַבִּי מַטְמָא, רַבִּי יוֹסִי**
 6 **רַבִּי יְהוּדָה מַתְהוּ, וְאִפְילוּ רַבִּי לֹא קָא מַטְמָא -**
 7 **אֲלֵא בְּאַרְץ הָעַמִּים, דְּגוּרוּ עַל גּוֹשָׁה וְעַל אוֹרְהָ,**
 8 **אֲבָל סוּרְיָא - עַל גּוֹשָׁה גּוּרוּ, עַל אוֹרְהָ לֹא גּוּרוּ.**
 9 **וְהַקּוֹנָה שְׂדֵה בְּסוּרְיָא - בְּקוֹנָה בְּפְרוּאֵי יְרוּשָׁלַיִם;**
 10 **לְמַאי הֵילְתְּמָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לְזוּמָה, שְׁפּוֹתְבִין**
 11 **עָלְיוּ אוּגּוּ וְאִפְילוּ בְּשֵׁשֶׁת. - בְּשֵׁשֶׁת סְלָקָא דְעֵתְתָד? -**
 12 **בְּדָאמַר רַבָּא: אוֹמַר לְגוּי וְעוֹשֶׂה, הַכָּא נִמִּי - אוֹמַר**
 13 **לְגוּי וְעוֹשֶׂה. וְאֵף עַל גַּב דְּאִמְרִיהָ לְגוּי שְׁבוּת, מִשּׁוּם**
 14 **יֵשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גּוּרוּ רַבָּנָן. תִּנּוּ רַבָּנָן: עָבַד**
 15 **שֶׁהֵבִיא גִּטְוֹ, וְכִתּוּב בוֹ "עֲצַמְךָ וּנְכָסֶיךָ קְנוִיין לְךָ" -**
 16 **עֲצַמְךָ קָנָה, נְכָסֶים לֹא קָנָה. אֵיבַעֲיָא לָהּ: "כָּל נְכָסֵי**
 17 **קְנוִיין לְךָ", כִּהוּזָא? אָמַר אֲבוּי: מְתוּדָה שֶׁקָּנָה עֲצַמְךָ -**
 18 **קָנָה נְכָסֶים. - אָמַר לִיה רַבָּא: בְּשִׁלְמָא עֲצַמְךָ לִיקְנִי -**
 19 **מִיְדֵי דְהָוָה אָגַט אֲשֶׁה, אֲלֵא נְכָסֶים לֹא לִיקְנִי - מִיְדֵי**
 20 **דְהָוָה אֲקִיּוּם שְׁמָרוֹת דְעַלְמָא! הָדַר אָמַר אֲבוּי: מְתוּדָה**
 21 **שִׁלְמָא קָנָה נְכָסֶים - לֹא קָנָה עֲצַמּוֹ. - אָמַר לִיה רַבָּא:**
 22 **בְּשִׁלְמָא נְכָסֶים לֹא לִיקְנִי - מִיְדֵי דְהָוָה אֲקִיּוּם שְׁמָרוֹת**
 23 **דְעַלְמָא, אֲלֵא עֲצַמּוֹ לִיקְנִי - מִיְדֵי דְהָוָה אָגַט אֲשֶׁה!**
 24 **אֲלֵא אָמַר רַבָּא: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - עֲצַמּוֹ קָנָה,**
 25 **נְכָסֶים לֹא קָנָה. - אָמַר לִיה רַב אֲדָא פַר מִתְנָה לְרַבָּא:**
 26 **כִּימָא? פְּרִבִּי שְׁמַעוּן, דְאָמַר פְּלַגִּינָן דִּיבּוּרָא. דְתַנּוּ:**
 27 **הַבּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - יֵצֵא בֵּן חוּרִין. שִׁיר קְרַקְע**
 28 **כָּל שְׁהוּא - לֹא יֵצֵא בֵּן חוּרִין; רַבִּי שְׁמַעוּן אוֹמַר:**
 29 **לַעוֹלָם**

30 ברתא בפרק "מי שמת" (קא). לא יצא בן חורין — דבשלמא רישא דלא גלי דעתיה
 31 נדחית לשיורא — לא אמרין דשייר, אבל הכא נדחית לשיורא — אמרין: לידידה נמי
 32 שייר. וכי אמר "כל נכסי לך" — אשאר נכסין קאמר, ולחופי ליה קאתי, ולא שחרריה,
 33 כיון דלא אמר ליה "עצמך ונכסין".

43 אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתיירין אמירה לגוי במלאכה דאורייתא. כדמוכח בפרק
 44 "הדרי" (עירובין סז,א). והוא ינוקא דאשתפין חמימיה, אתו לקמה דרבא, אמר להו: לישילוי
 45 לאימיה, אי צריכה — נחזימו ליה אנב אימיה. ולכאורה משמע דביום המילה היה, שהיו
 46 צריכין לחממו כדי למלוו. וקודם המילה היה, דאי לאחר המילה — מסוכן הוא. ובלא אימיה
 47 מחללין עליו שבת, ועל ידי גוי איירי החם, כדפירש שם בקונטרס. וכן פירש רבינו הגאון,
 48 כדאמרין בפרק "מפנין" (שבת קט,א). ודחיה משבעה עד שלשים. אפילו אמרה "צריכה אני"

49 אין מחללין עליה את השבת. והא דאמר בסוף "מפנין": עד מתי פתיחת הקבר — אביי (משמיה דרב יהודה) אמר: שלשה, ורבא משמיה דרב יהודה אמר: שבעה, ואמרי לה: שלשים — לא
 50 לחלל עליה שבת קאמרו ופליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי, וכולהו סבירא להו כנהרדעי, דאמרי: זחה שלשה שבעה שלשים. ודחוק לומר דמעט לעת בעינן, לא עובדא
 51 היה חך שבעה של מעט לעת. והא דאמר התם לעל באייר ינוקא דאשתפין חמימיה. ואמר רבה: נייחו ליה חמימי מגו ביתיה, ומוקי לה על ידי גוי — דהאי איסורא דרבנן שרי, בחצר
 52 שלא עירבו, משום מצוה מילה. אבל איסורא דאורייתא, כגון לחמם לו חמין — אסור. ואין ללמוד מכאן היתר לומר לגוי להביא ספר בשבת דרך כרמלית — דלא דמי, דדוקא משום מילה,
 53 דהיא גופה דחיא שבת, התירו. ומיהו, בדלכות גדולות משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי גוי לצורך מילה, שפירשי: דליחו מתוך ביתא דרך רשות הרבים. לפי זה הא דקאמר נחים
 54 ליה אנב אימיה — נוקמה חרן שבעה, ואמרה צריכה אני, שמחללין עליה שבת. ונראה ליה יתכן לומר דנחים ליה על ידי ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן, כדאמר
 55 בפרק קמא דחולין (טו,ב). והמבשל לחולה בשבת — אסור לבריא, גזירה שמא ירבה בשבילי. אבל על ידי גוי נהיא, דשרי להרבות. ושמן דוקא לצורך המילה הוא, דשרי, אבל לצורך דבר
 56 אחר — אפילו על ידי גוי אסור להרבות. והא דתנו בפרק שני בדביה (בא,ב). לא יחס אדם זמין לרגלו אלא אם כן ראוין לשתייה. ואמרין נמי כנמיא דביה (זל,א). מילואא אשה קריה
 57 בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, וכן ממלא נתחום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקחתן אחד — משום שמחת יום טוב התירו חכמים להרבות. הדר אמר
 58 אביי — פירושו: לא משום קושיא דרבא חזר בו, דאביי לא חשיב ליה פירכא, דסבר: לא פליגין דיבורא. דאקושיא דרבא לא משני מידי. אלא נראה לו סברא לומר טפי דבתרייהו לא קנה,
 59 דיד בעל השטר על התחתונה.

לעולם

56 וְאִם עַל גַּב הָאֲמִיחָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד פּוֹכְבִּים לַעֲשׂוֹת עִבּוּר
57 הַיִּשְׂרָאֵל מִלְּאֲכָה בִּשְׁבֵת, אֲסוּרָה בְּאִסוּר שְׁבֻת מִדְּרַבְנָן, מִכָּל
58 מְקוֹם, מִשּׁוּם מִצְוַת יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁכוּלָת גַּם
59 גִּירוּשׁ הַגּוֹיִם מִמֶּנּוּ, לֹא גָזַר רַבְּנָן, וְהִתִּירוּ לומר לַעֲבוֹד כּוֹכָבִים
60 לְכָתוּב הַשֹּׁטֵר מִכִּירָה בִּשְׁבֵת:
61 הַגְּמָרָא מֵבֵיאַה בְּרִייתָא, שְׁעוּסֵקָת עֶבֶד שְׁמַבִּיא שֹׁטֵר שִׁיחְרוּר
62 מִמְדִּינַת דְּהִים: תְּנֵן רַבְּנָן, עֶבֶד כִּנְעָנִי שְׁהֵבִיא אֶת גִּפְטוֹ – אֶת שֹׁטֵר
63 שִׁיחְרוּרוֹ מִמְדִּינַת הַיָּם, וְעָדִין לֹא נִשְׁתַּחֲרַר, אֲלֵא שְׁעָשָׂאוֹ רַבּוֹ
64 שֶׁלִּיחַ הַלּוֹלֶךְ אֶת הַגֵּט וְלִהְשַׁתְּחַרַּר בְּמִקּוֹם שִׁבָּא לְשָׁם, וְהוּא צִירִךְ
65 לומר בְּפָנֵי נֹכַח וּבְפָנֵי נַחְתָּם כַּאֲשֶׁה הַמְּבִיאָה גִיטָה, וְכָתוּב פֹּה
66 'עֲצָמֶךָ וְנָכְסֶיךָ קָנוּיוֹ לְךָ' – הַאֲדוֹן כָּתַב בְּשֹׁטֵר שְׁהוּא מִקְנָה לְעֶבֶד
67 אֶת הָעֶבֶד עֲצָמוֹ וְאֶת נִכְסָיו שֶׁל הַאֲדוֹן, וְאִמְרוּ הָעֶבֶד בְּפָנֵי נֹכַח
68 וּבְפָנֵי נַחְתָּם, וְרוּצָה לְצֵאת לְחִירוֹת וּלְזִכּוֹת בְּנִכְסֵי רַבּוֹ. הַדִּין הוּא,
69 שְׁאֵת עֲצָמוֹ קָנָה הָעֶבֶד, וְהוּא יוֹצֵא לְחִירוֹת. אֲבָל אֶת הַנְּכָסִים לֹא
70 קָנָה, וְיִזְכֶּה בָהֶם רַק כְּאִשֶׁר יִתְקַיְּמוּ חֲתִימוֹת עַדִּי הַגֵּט כְּבָכָל קִיּוֹם
71 שְׁטַרוֹת:
72 עַד כִּאֵן עֲסַקְנוּ בְּשֹׁטֵר שְׁהָיוּ בּוֹ שְׁנֵי דִיבּוּרִים, הָאֶחָד 'עֲצָמֶךָ' וְהַשֵּׁנִי
73 'נִכְסֵיךָ', הַגְּמָרָא כְּעַת מִסְתַּפֵּקֵת בְּשֹׁטֵר שְׁכָתוּב בּוֹ רַק דִּיבּוּר אֶחָד
74 שְׁכוּלָל גַּם אֶת הָעֶבֶד וְגַם אֶת הַנְּכָסִים: אֵיבְעִיָּא לְהוּ, מַה הַדִּין אִם
75 הָעֶבֶד הֵבִיא אֶת גִּיטָה, וְכָתוּב בּוֹ 'כָּל נָכְסֵי קָנוּיוֹ לְךָ', וְהַאֲדוֹן
76 הַתְּכוּיִן בְּדַבְּרֵיו אֵלּוּ גַם לְשַׁחֲרַר אֶת הָעֶבֶד, שְׁהָיָה הוּא כְּבָכָל כָּל
77 נִכְסָיו שְׁהִקְנָה לוֹ, מִזֶּה – הָאֵם דִּין הַנְּכָסִים תְּלוּיִם בְּדִין הָעֶבֶד, וְכֻשְׁם
78 שְׁהוּא נֶאֱמָר בְּאַמִּירַת בְּפָנֵי נֹכַח וְנַחְתָּם לַעֲצָמוֹ, כִּךְ הוּא נֶאֱמָר גַּם
79 עַל הַנְּכָסִים, אוֹ שְׁנֶאֱמָר רַק עַל הַחֶלֶק שְׁנוּגַע לְשַׁחְרוּרוֹ, וְלֹא עַל
80 הַחֶלֶק הַנּוּגַע לְנִכְסָיִם, וְאֵינוֹ זֹכֵה בָהֶם. מְתוּדָּ שְׁקָנָה אֶת
81 'עֲצָמוֹ, כְּמַבּוּרָא לְעִיל שְׁעַל עֲצָמוֹ הוּא נֶאֱמָר, גַּם קָנָה אֶת שְׂאֵר
82 הַנְּכָסִים. שְׁמַאֲחַר וְשֵׁנִי הַקְּנִינִים, שִׁיחְרוּר הָעֶבֶד וְקִנְיַן הַנְּכָסִים,
83 נֶאֱמָרוּ בְּדִיבּוּר אֶחָד, אֵין מִחְלָקִים אֶת דְּבָרָיו וְאֵין אִפְשָׁרוֹת לְהַפְרִיד
84 בֵּינֵיהֶם. וּמַאֲחַר וְחֻכְמִים בִּיבַת שִׁיחְרוּר שִׁיּוּעִיל קִיּוֹם שֶׁל הַשְּׁלִיחַ, כִּדִּי
85 שְׁהָעֶבֶד יִשְׁתַּחֲרַר וְיֵהָא מוֹתֵר בֵּין חוֹרִין וְיָקִיִּים מִצְוֹת, הֶאֱמִינוּ לוֹ
86 גַּם אִם עַל יְדֵי קִיּוֹם זֶה יוֹצֵא בְּעַל הַשֹּׁטֵר מִמּוֹן עַל פִּי. אֲמַר לֵיהּ
87 רַבָּא לֵאבִי, בְּשִׁלְמָא עֲצָמוֹ לִיקְנֵי – זֶה מוֹבֵן שְׁהָעֶבֶד קָנָה עֲצָמוֹ וְיֹצֵא
88 לְחִירוֹת לֹא עַדִּי קִיּוֹם עַל יְדֵי אִמְרִיתוֹ בְּפָנֵי נֹכַח וּבְפָנֵי נַחְתָּם,
89 מִיְּדֵי דִּהּוּה אֲשֶׁה – כְּמוֹ שְׁאֵשָׁה נֶאֱמַנְתָּ לְהֵבִיא אֶת גִּיטָה וְלוֹמַר
90 בְּפָנֵי נֹכַח וּבְפָנֵי נַחְתָּם אֶף לֹא עַדִּי קִיּוֹם. אֲלָא נָכְסִים – אֲבָל אֶת
91 הַנְּכָסִים לֹא לִיקְנֵי – אֵין לְסִמּוֹךְ עַל הַגֵּט וְלִיתְנָם לוֹ, מִיְּדֵי דִּהּוּה
92 אֲקִיּוֹם שְׁפָרוֹת דִּעְלָמָא – כִּשְׁם שְׁכַל שֹׁטֵר שֶׁל מִמּוֹן שְׁאֵינוֹ מִקְיֹם
93 בְּשָׁנֵי עֵדִים אֵין לוֹ תוֹקֵף. וְהֵגַם שְׁהָעֶבֶד וְהַנְּכָסִים כְּלוּלִים בִּיחַד
94 בְּכַל נִכְסֵי, פְּלַגִּין דִּיבּוּרָא, כְּלוּמַר מִחְלָקִים אֶת נֶאֱמֹנֹת הַדִּיבּוּר
95 'כֵּל נִכְסֵי' שְׁבַשְׁטֵר לְשָׁנִים, וְלִגְבֵי הַחֶלֶק שְׁנוּגַע לְשִׁיחְרוּר הָעֶבֶד יֵשׁ
96 עֲלָיו קִיּוֹם, וְלִגְבֵי הַחֶלֶק שְׁנוּגַע לְקִנְיַן הַנְּכָסִים אֵין עֲלָיו קִיּוֹם.
97 הָדֵר אֲמַר אֲבִי – חוֹר בּוֹ אֲבִי מִדְּבָרָיו, וְאִמְרוּ לְהִיפֵךְ, הִיּוֹת וְלֹא
98 פְּלַגִּין דִּיבּוּרָא, מְתוּדָּ שְׁלָא קָנָה נָכְסִים כִּיּוֹן שְׁאֵין קִיּוֹם לִגֵּט עַל יְדֵי
99 שְׁנֵי עֵדִים, גַּם לֹא קָנָה עֲצָמוֹ, וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְחִירוֹת. שְׁמַאֲחַר
100 וְהֶנֶּאֱמֹנֹת שֶׁל הַמְּבִיאָה גַּט הִיא תְּקַנַּת חֻכְמִים, וְכֵן הַצּוֹרֵךְ בְּשָׁנֵי עֵדִים
101 לְקִיּוֹם שְׁטֵרִי מִמּוֹן הִיא תְּקַנַּת חֻכְמִים מְפָנִי הַזִּיּוּפִים, וְאֵינוֹ יוֹדְעִים
102 אֵיזוֹ תְּקַנָּה לְהַעֲדִיף, וּמִסְפֵּק יָד בְּעַל הַשֹּׁטֵר עַל הַתַּחְתּוּנָה.
103 אֲמַר לֵיהּ רַבָּא לֵאבִי, בְּשִׁלְמָא נָכְסִים לֹא לִיקְנֵי מִכּוּן שְׁחֹסֵר קִיּוֹם
104 שֶׁל שְׁנֵי עֵדִים, מִיְּדֵי דִּהּוּה אֲקִיּוֹם שְׁפָרוֹת דִּעְלָמָא – כְּמוֹ בְּשִׂאֵר
105 שְׁטֵרִי מִמּוֹן שְׁאֵין לְשֹׁטֵר תוֹקֵף לֹא קִיּוֹם. אֲלָא אֶת עֲצָמוֹ לִיקְנֵי –
106 שְׁהָעֶבֶד יֶאֱמָר בְּאַמִּירַתוֹ בְּפָנֵי נֹכַח וּבְפָנֵי נַחְתָּם לִגְבֵי עֲצָמוֹ וְיֹצֵא
107 לְחִירוֹת אֶף בְּלֹא עַדִּי קִיּוֹם, מִיְּדֵי דִּהּוּה אֲשֶׁה – כִּשְׁם שְׁבִּשְׁטֵר,
108 אֲשֶׁה הִיא נֶאֱמַנְתָּ לְעִיל בְּפָנֵי נֹכַח וּבְפָנֵי נַחְתָּם. אֲלָא אֲמַר רַבָּא,
109 אֲחִדִּי זֶה וְאֲחִדִּי זֶה – בֵּין אִם כָּתוּב בְּשֹׁטֵר 'עֲצָמֶךָ וְנִכְסֵי' וּבֵין אִם כָּתוּב
110 בְּשֹׁטֵר 'כֵּל נִכְסֵי', פְּלַגִּין דִּיבּוּרָא, וְאֶת עֲצָמוֹ קָנָה וְיֹצֵא לְחִירוֹת,

1 דינו כקונה שדה בפריאתי – במחוות של ירושלים, וכפי שיבואר
2 להלן. הגמרא מבארת את הברייתא: כתוב בתורה (דברים יא כד) 'כל
3 המקום אשר תדרך פה רגלכם בו לכם יהיה. ופירושו בספרי (עקב
4 פניא) 'כל מקום שתכבשו חוץ ממקומות האלו – מחוץ לארץ
5 ישראל, הרי הוא שלכם'. ודרשו עוד שגם במקומות האלו נוהגות
6 מצוות הארץ.
7 ונחלקו תנאים באיזה כיבוש דיברה תורה. יש אומרים (להלן מ:).
8 שהוא דווקא בכיבוש רבים, וכמו בכיבוש הארץ על ידי יהושע
9 שהיו כל ישראל ביחד ובכבושה לצורך כולם. ויש אומרים (ע"ז כא).
10 שגם כיבוש יחיד שמו כיבוש לקדש המקום שיהיו המצוות נוהגות
11 בו כבארץ ישראל. וסוריא שכבושה דוד המלך בכיבוש יחיד,
12 תלויים דיניה במחלוקת זו.
13 ומבארת הגמרא שמה שנאמר בברייתא סוריא חייבת במעשר
14 ובשבועות פארוץ ישראל, הגם שנכבשה בידי דוד בכיבוש יחיד,
15 הוא משום שהתנא של הברייתא קפבר שגם פיבוש יחיד שמייה
16 פיבוש – נחשב כיבוש לענין שתחול על המקום קדושת ארץ
17 ישראל.
18 עוד נאמר בברייתא, והרופה ליקננה לה – לסוריא, קפברה – מבלי
19 להטמא בטומאת ארץ העמים, נפננס – ישנה אפשרות לעשות
20 זאת. מקשה הגמרא, והאמרתי עפרה נפמא – והלא הברייתא אמרה
21 שעפר סוריא טמא, ואין יכנס מבלי להטמא.
22 מתרצת הגמרא, האפשרות להכנס לסוריא בטהרה, היא כשהוא
23 נמצא פתוך שדה תיבה ומגדל – מיני ארונות גדולים שנפחם
24 לפחות ארבעים סאה והם אינם מיועדים לטלטול, ואנשים
25 נושאים אותו באופן שהשידה לא נוגעת בעפר סוריא, וכך הוא
26 נשאר טהור. וזה אפשר דווקא בסוריא, אבל בשאר ארצות
27 העמים אין אפשרות להכנס אליהן מבלי להטמא. דתניא – ששינוי
28 בברייתא, הנפננס לארץ העמים כשהוא נמצא בשדה תיבה ומגדל,
29 רבי מטמא, מפני שסובר 'אהל זרוק לאו שמייה אהל', כלומר אהל
30 שאינו קבוע על מקום אחד אלא מיטלטל, בשעת טילטולו אינו
31 נחשב לאהל, ועל כן אין קרקעית השידה חוצצת בינו לבין עפר
32 ארץ העמים, ונמצא שהוא מאהיל על הארץ העמים ונטמא. אבל
33 רבי יוסי רבי יהודה קפברה, מפני שסובר שאהל שמיטלטל נחשב
34 לאהל, וקרקעית השידה חוצצת בינו לבין ארץ העמים. ואפילו
35 רבי, לא קא מטמא – אינו מטמא את הנמצא בשדה, אלא בארץ
36 הקמים מלבד סוריא, כיון דקרוי טומאה על גופה – על עפרה,
37 שהנוגע או נושא את עפר ארץ העמים נטמא, וגם גזרו על ארצה
38 – שהמאהיל על עפר ארץ העמים נטמא אף אם אינו נוגע בו, אבל
39 סוריא, על גופה קרוי שהנוגע או הנושא או המסיט את עפרה
40 נטמא, אבל על ארצה לא קרוי, ולפיכך הנכנס לסוריא בשדה
41 תיבה ומגדל, אינו נטמא שהרי לא נגע ולא הסיט ולא נשא את
42 עפרה.
43 הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא: שינוי בברייתא, והקונה שדה
44 בסוריא, כקונה בפריאתי וירושלים. שואלת הגמרא, למאי הילכתא
45 – לאיזה הלכה נאמר דין זה. משיבה הגמרא, אמר רב ששת, דין
46 זה בא לומר, שאם יהודי קנה מגוי שדה בסוריא, והגוי רוצה ללכת
47 לדרכו ומסרב להמתין, שבותבין עליו אינו – שטר מכירה על
48 השדה, ואפילו בשבת.
49 שואלת הגמרא, בשבת סלקא דעתך – וכי תעלה על דעתך
50 שמלאכת כתיבה בשבת מותרת לצורך קניית השדה.
51 משיבה הגמרא, כפאמר רבא – כמו שרביא אמר במסכת שבת,
52 שלצורך חולה שאין בו סכנה אומר לעובד פוכבים לעשות עבורו
53 מלאכה, והגוי עושה מה שהישראל מצוה עליו, הלא נמי – כך יש
54 לבאר גם כאן, שהיהודי אומר לעובד פוכבים לכתוב, והגוי עושה
55 מה שהישראל מצוה.

57 גט ממקום למקום בארץ ישראל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני
 58 נחתם, ואם יש עליו - על גט זה עוֹדְרִין - מערערים שהגט פסול,
 59 כגון שאומרים שנכתב שלא לשמה או שהוא מזויף, וְתַקְיִים
 60 בְּחַתְּמוֹתָיִש לַקִּיּוּם את הגט על ידי שני העדים החתומים על הגט,
 61 או עדים אחרים שיכירו שזו חתימת העדים: שואלת הגמרא עֲרֵךְ
 62 בְּמָה - כמה עדים צריך כדי לערער על ידי עדותם את כשרות
 63 הגט ולהצריכו קיום, וְהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן עֲרֵךְ חָד - אם נאמר שדי באחד כדי
 64 שמערער, וְהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן הֲפֵל אֵין עֲרֵךְ פְּחוֹת מַשְׁנִים -
 65 אין לערער תוקף אלא אם כן שנים מערערים. וְאֵלֶּא עֲרֵךְ תְּרֵי -
 66 ואלא נאמר ששנים מערערים, הלא אם כך תְּרֵי וְתְּרֵי נִינְהוּ - שנים
 67 נגד שנים הם, ומה יועיל שנקיים את חתימות העדים, והלא יש
 68 נגדם שני עדים הטוענים שהגט מזויף, מַאי הוּיָת דְּסִבְבָּתָא אֶהְיִי
 69 כְּמוֹךְ אֶהְיִי - מה ראיית לסמוך על השנים החתומים בגט, ולא על
 70 השנים המערערים, וכיון ששנים הם הרי שגט זה ספק אם הוא
 71 כשר, ואיך האשה יכולה להנשא בגט זה.
 72 מתרצת הגמרא, אֵלֶּא מדובר בעֲרֵךְ דְּבַעַל - הבעל מערער לומר
 73 שהגט מזויף או שלא נכתב לשמה. ואם יבואו עדים ויעידו על
 74 חתימות העדים שבגט, נאמין להם ולא לבעל.

משנה

75 המשנה להלן עוסקת עוד בענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם
 76 בהבאת גט, וכן במביא שטר שחרור של עבד כנעני ממדינת הים.
 77 הַמְבִיא גִט מְדִינַת הַיָּם לארץ ישראל, וְאִינוּ יָכוֹל לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב
 78 וּבְפָנֵי בְּחַתְּמוֹתָיִש חכמים, יֵאָר יֵשׁ עֲלָיו עֲדִים שחתומים עליו,
 79 וְתַקְיִים בְּחַתְּמוֹתָיִש - יקיימו הם את החתימות והגט כשר.
 80 אֶחָד גִּיפְי נְשִׁים וְאֶחָד שְׁחֵרוּרֵי עֲבָדִים, שְׁוֹו בְּדִינָם לְמוֹלִיךְ הגט או
 81 שטר השחרור מארץ ישראל לחוץ לארץ, וְלִמְבִיא אותם מחוץ
 82 לארץ לארץ ישראל, לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם. והלכה
 83 זו היא אַחַת מִן הַדְּרָכִים שֶׁשְׁוֹו דִּינֵי גִיפְי נְשִׁים לְדִינֵי שְׁטָרוֹת של
 84 שְׁחֵרוּרֵי עֲבָדִים:
 85

גמרא

86 שנינו במשנה שבאופן שחתימו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם,
 87 אם יש עליו עדים שתיקים בהתנאי:
 88 מבררת הגמרא, מַאי אִינוּ יָכוֹל לִזְמַר - מאיזו סיבה השליח אינו
 89 יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אֵילֶּא - אם נאמר שהשליח
 90 חָרַשׁ שאינו שומע ואינו מדבר ודינו כשוטה, חָרַשׁ בְּרַ אֶתּוּיִי נִימָא
 91 הוּא - וכי חרש כשר להביא את הגט, וְהִתְנֵן - והלא שנינו במשנה
 92 להלן הֲפֵל כְּשֵׁרִין לְהִבְיָא אֶת הַגִּט חוּץ מִחָרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - מנצי
 93 שאין בהם דעת ואינם בני שליחות אלא מבארת הגמרא אֶמֶר רַב
 94 יוֹסֵף, הָכֵא בְּמַאי עֲסָקִין בְּגוֹן שְׁנַתְנוּ לָהּ - שהשליח נתן לאשה את
 95 הגט בְּשֵׁהוּא פְּקַח - שומע ומדבר ולא הִסְפִּיק לִזְמַר בְּפָנֵי נִכְתָּב
 96 וּבְפָנֵי בְּחַתְּמוֹתָיִש עַד שְׁנַתְתַּרְשׁ וכעת אין בו דעת ואינו יכול לומר בפני
 97 נכתב ובפני נחתם, ולכן צריך שיקיימו את החתימות.
 98 שנינו במשנה, אֶחָד גִּיפְי נְשִׁים וְאֶחָד שְׁחֵרוּרֵי עֲבָדִים, דינם שזה
 99 לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם. וכיון שאמר במשנה שזה
 100 אחד מהדברים שדין גט ודין שטר שחרור שוים, מביאה הגמרא
 101 את שאר הדברים שבהם שדינם שזה בהם: תְּנֵן רַבְּנָן, בְּשֵׁלֶשָׁה
 102 דְּרָכִים - בשלש הלכות שוין גִּיפְי נְשִׁים לְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, ואלו הן:
 103 שְׁוֹו לְמוֹלִיךְ וְלִמְבִיא לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם, וכמובא
 104 במשנתנו. וְכָל גִּט - שטר, שֵׁשׁ עֲלָיו חתימה של עַד בּוֹתֵי פְּסוּל,
 105 חוּץ מִגִּיפְי נְשִׁים וְשְׁחֵרוּרֵי עֲבָדִים, שאם אחד החתומים הוא כותי,
 106 הגט ושטר השחרור כשרים. במשנה להלן (א). ודין נוסף שכתוב
 107 במשנה להלן (ב) שְׁכָל הַשְּׁטָרוֹת
 108

1 לְעוֹלָם הוּא כֵּן חוֹרִין - בכל מקרה העבד יוצא לחירות, ואפילו אם
 2 שייר לעצמו קרקע כל שהיא ולא פירש איזה קרקע שייר, אין
 3 אומרים שכוונתו לשייר את העבד, אלא מפרשים שכוונתו לשייר
 4 רק קרקע, עַד שֵׁאֵמֵר הארון כֵּל בְּכִסֵּי נִתְּנִין לְפָלוּזֵי עַבְדֵי, חוּץ
 5 מֵאֶחָד מִרְבִּיבֵי שְׁפָקָן - חוץ מאחד מעשרת אלפים מכלל הנכסים,
 6 כלומר חֶפֶץ חֹסֵר עֵרֶךְ, באופן זה אנו חוששים שמא כוונתו לעבד,
 7 ולכן אינו יוצא לחירות.

8 ממה שנקט רבי שמעון 'לעולם' הוא בן חורין, ואף באופן שהעבד
 9 אינו זוכה כלל בקרקעות, וכגון שאמר 'חוץ מקרקע כל שהיא' ולא
 10 פירש לאיזה קרקע כוונתו, ועל כל קרקע יש ספק שמא אותה
 11 שייר הארון לעצמו. יש ללמוד שמחלקים את הדיבור של השטר
 12 שכולל את כל הנכסים, באופן שיועיל רק על העבד ולא על
 13 הקרקעות, ומוכח שרבי שמעון סובר פליגין דיבורא.

14 ומסיים רב אדא בר מתנה את קושייתו על רבא, איך פסק כרבי
 15 שמעון שאומרים 'פליגין דיבורא', וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרַ מְנִיּוּמֵי אֶמֶר
 16 רַב נְחֻמִּי, אָף עַל פִּי שְׁמַיִם - שיבא רַבִּי יוֹסֵף אֶת רַבִּי שְׁמַעוֹן, מכל
 17 מקום אין הלכה כמותו, אלא הֲלָכָה בְּרַבִּי מַאִיר שאין העבד יוצא
 18 לחירות, משום שלא אומרים פליגין דיבורא. וקשה על רבא
 19 שפסק כרבי שמעון.

20 הגמרא מביאה את הברייתא שבה שיבא רבי יוסי את דברי רבי
 21 שמעון: הֲתַנְיָא, בְּשֵׁאֵמֵרוּ דְּרַבִּים שאמר רבי שמעון לְפָנֵי רַבִּי יוֹסֵף,
 22 קְרֵא עֲלָיו הַמְקָרָא הָהּ (משלי כד ב) 'שְׁפָתַיִם יִשָּׁק מִשִּׁב דְּרַבִּים נְבָחִים',
 23 - האומר דברים אמיתיים וישרים ראוי לנשקו. הגמרא מוכיחה
 24 שדברי רב נחמן שפסק כרבי שמעון לא הובנו כראוי, ובכך
 25 מתבטלת הקושיא על רבא: מקשה הגמרא, וְמַי אֶמֶר רַב נְחֻמִּי הָכֵי
 26 - וכי כך אמר רב נחמן, שאין הלכה כרבי שמעון ולא אומרים
 27 פליגין דיבורא. וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרַ מְנִיּוּמֵי אֶמֶר רַב נְחֻמִּי, שְׂכִיב
 28 קַע - חולה הנוטה למות, שְׂכִיבָה כֵּל נִכְסָיו לְעַבְדֵי, וְעַמְדַּי מחוליו
 29 [ו-נתרפא], חוֹרֵן בְּנִכְסָיִם - רשאי לחזור בו מכל המתנות שנתן
 30 מנכסיו בהיותו חולה, וְאִינוּ חוֹרֵן בְּעַבְדֵי - אבל משחרור העבד אינו
 31 יכול לחזור בו. ומבאר רב נחמן את טעם הדין, חוֹרֵן בְּנִכְסָיִם, לִפִּי
 32 שְׂמַתְנָת שְׂכִיב קַע הוּא, והמתנות ניתנו על דעת שימות ולא על
 33 דעת שיקום מחוליו, וכיון שעמד מחוליו רשאי לחזור בו. וְאִינוּ
 34 חוֹרֵן בְּעַבְדֵי - אבל משחרור העבד אינו רשאי לחזור, שְׂחֵרֵי יוֹצֵא
 35 עֲלָיו שָׂם שֵׁל כֵּן חוֹרִין, ושם זה מקדש את העבד בקדושת ישראל
 36 ושוב אסור להשתעבד בו, ושיערו חכמים שכוונת השכיב מרע
 37 היא שהעבד ישתחרר מיד בלי להתנות את השחרור במיתתו.
 38 נמצא, לדברי רב נחמן שאף שהשכיב מרע כתב 'כל נכסי'
 39 מחלקים את דיבורו, ומילת 'כל' אינה מתקיימת ומילת 'נכסי'
 40 מתקיימת, ואיך אמר רב נחמן לעיל שהלכה כרבי מאיר שלא
 41 אומרים פליגין דיבורא.

42 אֵלֶּא אֶמֶר רַב אֲשֵׁי, באמת סובר רב נחמן להלכה שאומרים פליגין
 43 דיבורא, אלא הָתָם - לגבי כותב נכסיו לעבדו, הֵינּוּ מְעַמָּא - טעמו
 44 של רבי מאיר שהעבד לא יוצא לחירות, מִשּׁוּם דְּלֹא בְּרוּת נִימָא
 45 הוּא - שהגט אינו כורת בבירור ומנתק את בעלותו של הארון על
 46 העבד, לִפִּי שֶׁכְּשׁוֹכֵל את העבד במילה אחת עם שאר הנכסים
 47 ויש חשש ששייר גם אותו, הכריתות אינה ברורה ומוחלטת, וסובר
 48 רבי מאיר שכיון שהשטר אינו כורת את העבד יוצא לחירות, אך
 49 לא משום שלא אומרים פליגין דיבורא. אמנם כשאמר לעבדו 'כל
 50 נכסיי קנויין לך' שלדעת רבא (לעיל א) עצמו קנה ונכסים לא קנה,
 51 הטיעם שיצא לחירות הוא משום שהשטר כורת כדון, שמלשון
 52 השטר ברור שרוצה לשחרר את העבד, וגם רבי מאיר מודה
 53 שבאופן זה יוצא לחירות, ומה שלענין זכייה בנכסים לא יועיל
 54 דיבורו הוא לפי שצריך קיום ככל שטרי ממון, ופליגין דיבורא
 55 שמועיל לענין שחרור העבד ולא לגבי זכייה בנכסים:
 56 הגמרא חוזרת לבאר את המשך המשנה: שנינו במשנה שהמביא

גיטין. פרק ראשון - המביא גט - דף ט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רמה

תוספות

לעולם הוא בן חורין - פירש בקונטרס: מדקאמר רבי שמעון "לעולם" - משמע דלא שניא היבא דקה שאר נכסים, כגון שפירש השו"ר, ולא שניא היבא דלא קנה, כגון שלא הזכיר קרקע ששירי, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איבא למימר דהיינו הוא ששירי, ואפילו הכי הוא בן חורין - אלאמא פלגינן דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה ולא קנה אלא את עצמו, ומפרש התם: עבדי חוכי שם קרקע, מכל מקום קנה כל קרקע דאית ליה, אלא שיד העבד על התחנותה, ויקח האדון לעצמו בית כור מעדיית שבנכסים, כדתנן בפרק "בית כור" (בבא בתרא ק"ב): "חצי שדה אינו מוכר" - יניח לו חצי שדה, ומפרש התם: דלוקח נטל בחיטה, ויד בעל השטר על התחנות! ואמר רבינו יצחק: דלעולם דרבי שמעון בא להסתיק, אפילו אין לו אלא אותה העיר או אותה שדה, כדתנין סיפא בתוספתא דבבא בתרא, ובפרק קמא דפאה: רבי שמעון אומר: לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מיריבא שבחן". אמר "חוץ מעיר פלוני" חוץ משדה פלוני, אפילו אין שם אלא אותה העיר או אותה שדה - וזה עבד בנכסים, וקה עצמו בן חורין, ואין מתקיים דבור "כל נכסי" אלא בעבד לבדו. הוה אמנא כשאמר "חוץ" מבטל דברו מה שאמר "כל נכסי" - קא משמען לו אפילו הכי יצא לחירות, דפלגינן דיבורא. הלבנה כרבי מאיר - ולרבי מאיר סלקא דעתך דסבר דלא פלגינן דיבורא, ומדקאמר רבי שמעון לעולם - משמע אפילו באותו ענין דלדיך לא יצא לחירות, דלא פלגינן דיבורא, כשאין לו אלא אותה העיר - אפילו הכי יצא לחירות. ומסיק דטעמא דרבי מאיר לאו משום דלא פלגינן דיבורא, אלא משום דלא כרות גיטא הוא. פירושו: דאין זה כריתות, כיון שיש שיעור בדיבור שהוא משתחרר בו, דאמר "כל נכסי" ואינו מתקיים כולו, אלא בעבד שהביא גיטו, וכתוב בו "כל נכסי קניין לך" - פלגינן דיבורא שפיר, דכרות גיטא הוא. ורשי פירש: דלאו כרות גיטא הוא - משום דאיבא למימר: מדישירי בנכסים - שירי נמי בעבד, ולפי זה, באין לו אלא אותה העיר, דלא שייך למימר: מדישירי לשירא - שירי נמי עבד - מודה רבי מאיר דיצא לחירות, דפלגינן דיבורא. ואין משמע בן בתוספתא, כדפרשתי. ולשון "אפילו" אינו מיישב, דאפילו אין לו אלא אותה העיר - משמע דכל שכן יש לו שאר נכסים, דיצא לחירות, ואדרבה, רבי מאיר לא פליג אלא ביש לו שאר נכסים. שפתים י שק משב דברים נכחים -

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי. עד שיאמר - סתם, חוץ מדבר מועט, ולא יפרש מה הוא משירי. דהתם אמרינן "דאחד מיריבא" דקאמר - היינו עבד, ואידו לא חשיב ליה אלא כאחד מיריבא בנכסים, אף על גב דשוי טפי ומדקאמר רבי שמעון: לעולם הוא בן חורין - אשמעינן: לא שניא היבא דקה שאר נכסים - עמו, כגון שפירש השו"ר ששירי "חוץ מקרקע פלוני" דהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חוץ מן השו"ר, ולא שניא היבא דלא קנה שאר נכסים, כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששירי, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איבא למימר היינו הוא דקאמר, דהכי הוא בן חורין, דהא לא פלגינן קרקע הוא, ולא ששירי. אלאמא: דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר - דלא יצא לחירות. שקלים רבי יוסי - כדמפרש ואזיל. שפתים שק - ראי הוא לנשק. ופי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגינן דיבורא. שכבי מרע - חוזר בכל מתנותיו, בבבא בתרא (קמ"ב). שהרי יצא עליו שם חירות - ואסור להשתעבד בו. אלאמא: פלגינן דיבורא התם - דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיבא למימר דשירייה, דהא נחת לשירא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היבא דלא שירי, כי הבא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושבו אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושבו אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה, דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל -

לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מיריבא שבחן". והאמר רב יוסף בר מנימי אמר רב נחמן: אף על פי שקולים רבי יוסי את רבי שמעון, הלכה כרבי מאיר. דתניא: בשאמרו דברים לפני רבי יוסי, קרא עליו המקרא הזה: "שפתים י שק משב דברים נכחים!" - ומי אמר רב נחמן הכי? והאמר רב יוסף בר מנימי אמר רב נחמן: שכבי מרע שכתב כל נכסי לעבדו ועמד, חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד; חוזר בנכסים - מהנת שכבי מרע הוא, ואינו חוזר בעבד - שהרי יצא עליו שם בן חורין! אלא אמר רב אשי: התם היינו טעמא - כושים דלאו פרות גיטא הוא. אם יש עליו עוררין - יתקיים בחותמיו". ערער פמה? אילימא ערער חרד? והאמר רבי יוחנן: דברי הפל אין ערער פחות משנים! ואלא ערער תרי - תרי ותרי ניהו, מאי הוית דסמכת אהני? סמוך אהני! אלא ערער דבעל. משנה המביא גט ממדינת הים, ואינו יכול לומר "כפני נכתב וכפני נתתם", אם יש עליו עדים - יתקיים בחותמיו. אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו למוליד ולמביא, וזו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים. גמרא מאי "אינו יכול לומר"? אילימא חרש, חרש פר אתו גיטא הוא? והתנן: הפל קשרין להביא את הגט, חוץ מחרש שומא וקטן! אמר רב יוסף: הקא בכמאי עסקינן - פגון שנתנו לה בשהוא פיקח, ולא הספיק לומר "כפני נכתב וכפני נתתם" עד שנתחרש. אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים. תנו רבנן, בשלשה דרכים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים: שוו למוליד ולמביא. וכל גט שיש עליו עד פותי - פסול, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. וכל השמרות העולים

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי. עד שיאמר - סתם, חוץ מדבר מועט, ולא יפרש מה הוא משירי. דהתם אמרינן "דאחד מיריבא" דקאמר - היינו עבד, ואידו לא חשיב ליה אלא כאחד מיריבא בנכסים, אף על גב דשוי טפי ומדקאמר רבי שמעון: לעולם הוא בן חורין - אשמעינן: לא שניא היבא דקה שאר נכסים - עמו, כגון שפירש השו"ר ששירי "חוץ מקרקע פלוני" דהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חוץ מן השו"ר, ולא שניא היבא דלא קנה שאר נכסים, כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששירי, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע", והשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איבא למימר היינו הוא דקאמר, דהכי הוא בן חורין, דהא לא פלגינן קרקע הוא, ולא ששירי. אלאמא: דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו, ואת נמי, דקאמר: עצמו קנה, נכסים לא קנה - רבי שמעון כסידרא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר - דלא יצא לחירות. שקלים רבי יוסי - כדמפרש ואזיל. שפתים שק - ראי הוא לנשק. ופי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגינן דיבורא. שכבי מרע - חוזר בכל מתנותיו, בבבא בתרא (קמ"ב). שהרי יצא עליו שם חירות - ואסור להשתעבד בו. אלאמא: פלגינן דיבורא התם - דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא, דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות, אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים גמרי "לה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתוב לה", ובענין בהו כריתות, וכיון דאיבא למימר דשירייה, דהא נחת לשירא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמך נכסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא, אבל היבא דלא שירי, כי הבא - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שעה אחת, כל זמן שלא חזר, ושבו אינו יכול לחזור - שקדשו השם, ונבי מליתיה דרבא בעבד שהביא גיטו - כרות גיטא הוא. ונהי דנכסים לא קנה, דבענין קיום - אבל עצמו קנה, דפלגינן דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפוסלה יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו, ושבו אין בו פסול, דבני ארץ ישראל דאי בקיאין לשמה, דרבי יוחנן - לא איתפרש שבה. דבעל -

כשאדם אומר דברים נכחים אותם סביביתו משיקן שפותיהם זו לזו, שותקין ואין יודעים מה להשיב.

גמרא חוץ מחרש שומא וקטן - שאין בהם דעת, ואין שליחותן לשלוח לגרש. כל גט - כלומר, כל שטר. חוץ מגיטי נשים - לקמן בפירקין מפרש טעמא.

ומהיום" אי נמי: אפילו סתמא, דכיון דרעת שכבי מרע לשחררו - דעתו שקנה בעשה שראיה לשחרר, והיינו מהיום. ואם תאמר: כיון דסתמא דרעת של שכבי מרע לומר: אם יעמוד, אמאי אינו חוזר בעבד? ויש לומר: דהכל תקת חכמים היא, גם מה שחזר בנכסים, גם מה שאינו חוזר בעבד. דמסתמא דעתו כמנו שיאמר לו חכמים: ומיהו? אם כתב בדיבא "לחיים אם ימות", (ומהיום אם לא ימות) - אין נראה שיעול לענין זה יצא עליו שם בן חורין לומר שאינו חוזר בעבד, מאחר שהתנה בפירושו. התם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא ק"א) בעי למימר: עבדא כמקרקעי דמי. ופרך עליה מחר דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דימי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא כמטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשיני רב אשי: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינין לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא כמטלטלי דמי - ליה ליה טעמא דלאו כרות גיטא הוא ואומר רבינו תם: דהתם הכי פירושו: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינין, שכך השיב רב נחמן לרבא, ולא משום דעבדא כמטלטלי הוי, שלא השיב רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הבא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמנו שהתם מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (כ"ג) גבי פלוגתא דמעלין לבחונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מיתיה ליה כלישנא דמיתיה ליה הכא. ועיין עוד תוספות כתובות כ"א, ותוספות בבא בתרא ל"ב, דיבור המתחיל והאמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

העולים - דעתו שקנה בעשה שראיה לשחרר, והיינו מהיום. ואם תאמר: כיון דסתמא דרעת של שכבי מרע לומר: אם יעמוד, אמאי אינו חוזר בעבד? ויש לומר: דהכל תקת חכמים היא, גם מה שחזר בנכסים, גם מה שאינו חוזר בעבד. דמסתמא דעתו כמנו שיאמר לו חכמים: ומיהו? אם כתב בדיבא "לחיים אם ימות", (ומהיום אם לא ימות) - אין נראה שיעול לענין זה יצא עליו שם בן חורין לומר שאינו חוזר בעבד, מאחר שהתנה בפירושו. התם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא ק"א) בעי למימר: עבדא כמקרקעי דמי. ופרך עליה מחר דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דימי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא כמטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשיני רב אשי: אנן משום דלאו כרות גיטא הוא מתינין לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא כמטלטלי הוי, שלא השיב רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הבא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמנו שהתם מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (כ"ג) גבי פלוגתא דמעלין לבחונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מיתיה ליה כלישנא דמיתיה ליה הכא. ועיין עוד תוספות כתובות כ"א, ותוספות בבא בתרא ל"ב, דיבור המתחיל והאמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

אף על פי שהתמיהו גוים כשרים חוץ מגיטי נשים - ואומר רבינו יצחק: דחותמין גוים יש לפסול אף על פי שכתבו ישראל, דלאו בני כריתות ניהו, כדאמרין לקמן. ועוד: דבעינן לשמה, וגוי אדעתא דנפשיה קא עביד, כדאמרין בסוף פרק ג' (גיטין כג.א). ועוד: דלאו בני שלוחות ניהו, דאין שלוחות לגוי, ומדבעינן שיאמר לסופר לכתוב ולעדים "חותמור - משמע דבעי שלוחות. ועוד: דפסולין לעדות.

העולים בערכאות של גוים, אף על פי שהותמיהו גוים - כשירין, חוץ מנייטו נשים ושחרורי עבדים. וכדברי רבי מאיר בארבעה; האומר "תן גט זה לאשתי" ו"שטר שחרור זה לעבדי", רצה לחזור בשניהם - וחזור, דברי רבי מאיר. בשלמא לרבנן, מנייטו למעוטי הא דרבי מאיר, אלא לרבי מאיר, מנייטו למעוטי מאי? - למעוטי הא, דתני: עדים שאין יודעים לחתום, מקרעין להם ניי חלק וממלאים את הקרעים דיו; אומר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים - בנייטו נשים, אבל שחרורי עבדים ושאר כל השטרות, אם יודעין לקרות ולחתום - חותמין, ואם לאו - אין חותמין. קרייה מאן דפר שמויה? - חפורי מחפרא והכי קתני: עדים שאין יודעין לקרות - קורין לפניהם וחותמין, ושאיין יודעין לחתום - מקרעין להם. והו ליפא? והאיפא: האומר "תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי", ומת - לא ותנו לאחר מיתה. "תנו מנה לפלוני", ומת - ותנו לאחר מיתה! - כי קתני - מילתא דליתייה בשטרות, מילתא דאיתיה בשטרות לא קתני. דשלח רבין משמויה דרבי אבהו: הו יודעין ששלח רבי אלעזר לגולה משום רבינו: שכיב מרע שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני", ומת - אין פותבין וגותבין, שפא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. - והאיפא לשמה! בשלמא לרבה, היינו מוליד ומביא, אלא לרבה קשיא; ותו, בין לרבה בין לרבה האיפא מחובר! - כי קתני - פסולא דרבנן, דאורייתא לא קתני. - והא ערפאות של גוים, דפסולא דאורייתא הוא, וקתני! - בעדי מסירה, ורבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה פרתיה. - והא מודקתני ספא, רבי שמעון אומר: אף אלו כשירין, ואמר רבי יודא: יוד רבי שמעון לשיטתו של רבי אלעזר דאמר עדי מסירה פרתיה, מפלל דתנא קמא סבר: לא!

מקרעין להם ניי חלק - פירש בקונטרס: מסרטיין. אף על גב דחקיקה חשיבה כתיבה, כמו כתב על גבי בטלא ופינסק - הכא לא חשיב כתב על גבי כתב דפסלינן בפרק שני (גיטין ט.א), דאין כאן כתיבה גמורה, אלא שרושמן קצת כדי לחתום עליו עדים. ועוד: דאפילו דיו על גבי סיקרא חשיב לקמן בפרק שני (שם) כתב לענין שבת, אף על פי שהסיקרא לבדה היא כתב. אבל לשון "מקרעין" לא משמע כפירוש הקונטרס, דהו ליה למימר: מסרטיין. ורבינו חננאל פירש: שלוקחין ניי חלק ומקרעין עליו שמות העדים מעבר לעבר, ומשימין אותו על קלף שהטג כתוב בו, ובאין העדים וממלאים את הקרעים דיו, ונכתר הכתיבה על גבי הגט. בירושלמי פריך: הלא כתב ראשונה הוא! פירוש: ואן הנהי יכול להתקיים בחותמין ומשני: כשהרדוב להם את הקרעים, והעדים אין ממלאין לגמרי כל רחב הקרע.

קורין לפניהם וחותמין - ולא היו עד מפי ער, שאן צריכין להעיד על עיקר המעשה, אלא שאומר שכך כתוב בשטר, ובעי שנים קורין, או אפילו יחיד כגון רב נחמן וספרי דייני דאית להו אימתא, כדלקמן בפרק שני (ט.ב). לא יתנו לאחר מיתה - פירש בקונטרס: ואפילו רבן דאמרי: וכות הוא לעבד חכין מאדם שלא בפניו, נהי דלחיה וכה - ולא מצי מיהדר ביה מודו רבן דכל כמה דלא אתא גיטא לידיה לא

הוי משחרר. ודבר תימה פירושו: כיון דכות הוא - פשיטא דוכה לאלתר, כיון דאמרין גבי שחרור "תן כוכ" כדאמר לקמן. ורש"י בעצמו חזר בו, שפירש לקמן (ג.א) על משנה זו, דהאומר "תנו גיטין, ולא גיטין" תן גט זה, שלא מסר ליד השליח בחייו. לפיכך לא נחלקו חכמים דבר, למת משמעה ראשונה וכה לו השליח לעבד להיות משחרר מילתא דאיתיה בשטרות לא קתני - ואם האמר: הוא פסולא דערבאות אתא בשטר מתנה, כדמפרש לקמן (ג.ב) חוץ מכוניטו נשים ויש לומר: דהשתא סבר כאידך שינויא דלקמן. כי קתני פסולא דרבנן - אף על גב דאיכא נמי מחובר דרבנן, כגון אין חותבין טופס שמא יכתוב תורף (גיטין כא.ב), מכל מקום עיקר מחובר דאורייתא. אבל עיקר מוליד ומביא - דרבן, אף על פי שגרבה תיקון משום לשמה דאורייתא.

בעדי מסירה רבי אלעזר הוא - אף על גב דקתני: וכדברי רבי מאיר בארבעה - דכי קאמר: למאן דסבר כרבי מאיר בארבעה. והא דקאמר התלמוד נמי: אלא לרבי מאיר מנייטו למעוטי מאי - למאן דסבר כרבי מאיר קאמר.

כי

לגט אשה, דגמרינן "לה" "לה" - רצה - ויחזר - לחזור בשניהם - קודם שנחנה השליח. יחזור - דקסבר רבי מאיר: הפסד חובו הן לאותן שנשלחו להן, ואין חבין לאדם אלא בפניו, כלומר, אין אדם נעשה שליח לאדם להיות נפסד לו ידו, אלא אם כן עשה הוא שליח, דהיינו כפניו. ורבנן פליגי עליו דרבי מאיר במתניתין, ואמר דבשחרור איני יכול לחזור, משמסר ליד זה, ואף על פי שלא עשאו העבד שליח, משום דקסברי: וכות הוא לעבד שישא מתחת רבו לחירות, וכן לו לאדם שלא בפניו, דאין סהדי דניחא ליה דניהוי האי שלוחו לחכי. מנייטו - דקתני "בשלשה" מקרעין להם ניי חלק - מסרטיין ורושמן בסכין על הנייר את שמות העדים, ובאין העדים וממלאין את הקרעים דיו. בנייטו נשים - משום תקת עגנות - שמא ירצה זה המגרש לפרש בים, או מסוכן שרוצה שלא תוקק ליבם. לא יתנו לאחר מיתה - ואפילו רבנן דאמרי: שיתרורי עבדים וכות הוא, חכין לאדם שלא בפניו, נהי דלחיה וכה כיה - דלא מצו למיהדר, מיהו מודו רבנן דכל כמה דלא מטא גיטא לידיה - לא הוי משחרר. וכיון דמית קדים - תו לא הוי שיתרוריה שחרור, דנפקא ליה רשותיה מיניה, וחיל עליה רשות יורשין. תנו מנה לפלוני כו' - דברי שכיב מרע ככתובין וכמסרין דמו. דתקון רבנן שמא תסתר דעתו עליו בחילוי אם לא היה מובטח שקיימו דבריו. כי קתני - בהנך ארבעה דברים. מילתא דליתייה - בשאר שטרות. והא מילתא איתא בשאר שטרות, שאם מסר שטר מתנה לשלוחו ליתנו לאחר (מיתה) ומת - לא יתן לאחר מיתה, דהא לא אקני ליה ארעא עד דלימטא שטרא לידיה. והויה שעתא פקע ליה שותיה. שפא לא גמר להקנותו לו - על פי צוואתו, כתקני דתקון רבנן לשכיב מרע. אלא בשטר - לבי מטא שטרא לידיה ליקנותו בשטרא. ואין שטר - מקנה לאחר מיתה, דהא פקעה ליה רשותיה דנותן. והאיכא לשמה - דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים. בשלמא לרבה - דאמר: תקנתא דמוליד ומביא לפי שאן בקיאן לשמה היא - היינו מסר שטר ומביא. האיכא מחובר - דפסול בתריויהו, דכתיב (דברים כד) "וכתב... ותתן" - מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ותנייה, יצא זה שמחוסר קציצה. ושחרור גמר "לה" "לה" פסולא דרבנן - מוליד ומביא - רבנן הוא דאצרכו למימר "בפני נכתב". עד כותי - פסול מדרבנן בשאר שטרות, דאחוקניהו סתמיהו לפסולא ערכאות - לקמיה פריך. והא ערכאות פסולא דאורייתא, שאן עדותן כשר, לפי שאין בתורת גיטין וקידושין, ודחמנא אמר "וכתב... ותתן" - מי שיטנו בשלל נתניה שנו בכלל כתיבה, והכי מפרש בפרק שני (גיטין כג.ב). בעדי מסירה - מתניתין דמכשיר בשאר שטרות. ופסל בהני - כגון דאיכא עדי מסירה. ורבי אלעזר היא דאמר עדי מסירה ברתיה - ואין צריך לחתום בגט, וכי כתב קרא "וכתב" - אכתית הגט כתיב, ולא אחתימת ידי עדים. ומתניתין - בשכתב סופר ישראל. ואשמעינן מתניתין דמודה רבי אלעזר במזויף מתוכו, בחתימת עדים פסולין - שהוא פסול, ואף על גב דאיכא הכשר עדי מסירה. והאי פסולא - מדרבנן, גזירה דילמא אתי למיסמך עלייהו בלא עדי מסירה, וכי אבשר רבי אלעזר - דהיכא דלא חתימו עליה סהדי כלל. אף אלו - גיטי נשים כשרים בחותמין גוים. ואמר רבי יודא יוד רבי שמעון כו' - ואבשר להו בעדי מסירה, וכשכתבו סופר ישראל. מכלל דתנא קמא סבר לא - ברתיה עדי מסירה. אלא עדי חתימה, ופסולא דאורייתא היא.

56 וְזַמְתָּ הַבֶּעַל או האדון, לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָהּ. והטעם, מפני
 57 שהגירושין יחולו רק כשיגיע הגט לידה ואז הבעל כבר מת, ואין
 58 גירושין לאחר מיתת הבעל. וכן בשטר שחרור, אי אפשר לשחרר
 59 עבד אחרי שהאדון מת. אבל שכיב מרע (-חולה הנוטה למות)
 60 שאמר יִתְּנוּ מִנְּהָ לְפִלוֹנִי וְזַמְתָּ הַשְּׂכִיב מֵרַע, יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָהּ, מפני
 61 שחכמים תיקנו שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו,
 62 כלומר, שאם הוא מצוה לתת דבר לאדם אחר, הרי זה כאילו נתנו
 63 לו כבר מחיים. ומכיון שגט שחרור ושטר שחרור שוים שאי אפשר
 64 לתת לאחר מיתה, מדוע לא הזכירה הברייתא דין זה.
 65 מתרצת הגמרא, כִּי קִתְּנִי - הברייתא כתבה רק מִלְּתָמָּה דְלִיתִיהָ
 66 בְּשִׁמְרוֹת - הלכות שאינן נוהגות בשאר שטרות מלבד גט ושטר
 67 שחרור. אבל מִלְּתָמָּה דְאִיתִיהָ בְּשִׁמְרוֹת - הלכות שנוהגות גם
 68 בשאר שטרות, לֹא קִתְּנִי. והלכה זו שאם הבעל או האדון מתו
 69 קודם הניתנה לא נותנים את הגט את או השטר, נוהגת גם בשטרי
 70 מתנה. ששכיב מרע שרוצה לתת קרקע במתנה לפלוני ואמר
 71 לשלוחו תן שטר מתנה זה לפלוני ומת, לא יתן לאחר מיתה.
 72 הגמרא מביאה את מקור הדין ששכיב מרע שרוצה לתת לפלוני
 73 מתנה בשטר ומת לא יתנו לאחר מיתה. דְּשִׁלַּח רַבִּין מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי
 74 אֲבָהוּ, הוּוּ יוֹדֵעַן שְׁפִלְתָּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְגוּלָּה מִשּׁוּם רַבִּינִי - רב, שְׂכִיב
 75 מֵרַע שְׂאֵמַר כְּתָבוּ שֵׁטֶר שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְפִלוֹנִי קִרְקַע, וְיִתְּנוּ אֶת הַקִּרְקַע
 76 בְּשׁוּוֵי מִנְּהָ לְפִלוֹנִי, וְזַמְתָּ הַשְּׂכִיב מֵרַע, אֵין בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, ואף
 77 שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, מכל מקום חוששים
 78 שְׂמָא לֹא נָמַר הַשְּׂכִיב מֵרַע לְהַקְטִינוּ - להקנות לפלוני את המתנה
 79 על ידי צוואת שכיב מרע כתקנת חכמים, אֶלְמָּ אֶקְנִין שְׂמָר, וְאֵין
 80 תוֹקֵף לְשִׁטְר שְׁפוּעַל קִנִּין לְאַחַר הַמִּיתָה שֶׁל הַמְקַנֵּה, כיון שמיד
 81 שמת השכיב מרע פקעה בעלותו על המתנה ועברה לרשות
 82 הירושים, ואינו יכול עוד להקנותו.
 83 חזרת הגמרא ומקשה, וְהָאֵיבָא - והרי יש עוד הלכה ששוים גיטי
 84 נשים לשחרורי עבדים, ששניהם צריכים להיכתב לְשִׁמָּה. ומבאר
 85 הגמרא את הקושיא, בְּשִׁלְמָא לְרַבָּה - לא קשה קושיא זו, משום
 86 שתינו מוליך ומביא - מהלכה זו שצריך לכתוב לשמה כלולה
 87 בהלכה הראשונה ששוים הגט והשטר לענין מוליך ומביא שצריך
 88 לומר בפני נכתב ובפני נחתם, כדי שנודע שנכתבו לשמה. אֶלְמָּ
 89 לְרַבָּא שְׂדִין אַמִּירַת בְּפִנִי נִכְתָּב וּבְפִנִי נִחְתָּם אֵינוּ מִשּׁוּם לִשְׁמָה
 90 קִשְׂיָא מְדוּעַ הֵתְנָא לֹא מִנְּהָ גַם דִּין הַכְּתִיבָה לִשְׁמָה.
 91 וְתוּ - ועוד, בֵּין לְרַבָּה בֵּין לְרַבָּא הָאֵיבָא מְחֻבְרָא - הרי יש הלכה
 92 שאין כותבים גט על דבר המחובר לקרקע. שנאמר (דברים כד א)
 93 וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָא וְנָתַן בְּיָדָהּ, ולמדו חכמים (להלן כא) שצריך
 94 שהגט יהיה ראוי לניתנה מיד אחרי הכתיבה, וגט מחובר הרי צריך
 95 לקוצצו והקציצה מפסיקה בין הכתיבה לניתנה. והוא הדין שגם
 96 שטר שחרור אינו נכתב במחובר לפי שלמדו שטר שחרור מגט
 97 אשה, וכיון ששניהם שוים בפסול זה, מדוע לא מנתה הברייתא גם
 98 דין מחובר.
 99 מתרצת הגמרא, כִּי קִתְּנִי פְסוּלָא דְרַבְּנִין - כל הפסולים שהברייתא
 100 מונה הם פסולים מדרבנן, אבל פסולים דְּאוֹרְיִיתָא לֹא קִתְּנִי, ופסול
 101 של לשמה ומחובר הם פסולים דאורייתא, ולכן לא מנתה אותם
 102 הברייתא.
 103 מקשה הגמרא, וְהָא - והרי גט ושטר שחרור שנכתבו בְּעֶרְכָּמִיּוֹן
 104 שְׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים דְּפְסוּלָא דְּאוֹרְיִיתָא הוּא - פסולים מן התורה הם,
 105 שנאמר (דברים כד א) וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָא וְנָתַן בְּיָדָהּ, ולמדו
 106 חכמים שמי ששייכים בו דיני נתינת גט, כשר לכותבו, אבל גוי
 107 שלא שייכים בו דיני נתינת גט אינו כשר לכותבו, וְקִתְּנִי - ואף על
 108 פי אין הברייתא כתבה את הלכה זו שאף פסול דאורייתא היא.
 109 מתרצת הגמרא. המשנה פסולת גט ושטר שחרור שנכתבו
 110 בערכאות מדברת בְּעֵדֵי מְסִירָה - שיש עדים בשרים שראו שהבעל

1 הַעוֹלִים - שנעשו בְּעֶרְכָּמִיּוֹן שְׁל עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, אֵף עַל פִּי שְׁחוֹתְמִיּוֹן
 2 - שהעדים החתומים בהם הם עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, השטרות בְּשִׁרְיָן,
 3 כיון שבני נח הוזהרו על הדינים וחובה עליהם להקים בתי דינים
 4 לדון גם בדיני ממונות שבין אדם לחבירו, הלכך דינא דמלכותא
 5 דינא, ויש תוקף לשטר של ערכאות, גם אם נותן השטר והמקבלו
 6 ישראלים הם. כיון מְנִיפֵי נְשִׁים וְשְׁחָרְרֵי עֲבָדִים שְׂכַשְׂם שֵׁטֶר אֵשֶׁה
 7 הַנְּכַתַּב בְּעֶרְכָּאוֹ פְסוּל וְכַפִּי הַטַּעַם שִׁיתְבָּא לְהַלֵּךְ, כך גם יש
 8 לפסול שטר שחרור שנכתב בערכאות.
 9 וְדָבְרֵי רַבִּי מֵאִיר פְּאָרְכָּעָה - ולדעת רבי מאיר שוים גיטי נשים
 10 לשטרי שחרור בארבע הלכות. והדין הרביעי הוא במשנה להלן
 11 (א) הָאוּמָר לְשִׁלּוּחוֹ תָן גַּט זֶה לְאַשְׁתִּי, וְשִׁטְרָא שְׁחָרְרֵי זֶה לְעַבְרִי,
 12 וְנִמְלֵךְ הַבֶּעַל או האדון וְרַבָּה לְחִזּוֹר בוּ מִלְּגַרְשׁ אֶת הָאֵשֶׁה או
 13 מִלְּשַׁחֵר אֶת הָעֶבֶד, בְּשִׁנְיָהֶם - גם בגט וגם בשטר שחרור, וְחִזּוֹר
 14 - רשאי לחזור בו כל זמן שהשליח לא נתנם לאשה ולעבד, ואין
 15 השליח זוכה בעבורם בגט ובשטר השחרור, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
 16 והטעם, לפי שחוב הוא לאשה להתגרש וחוב הוא לעבד לצאת
 17 לחירות, ואין חבין לאדם שלא בפניו, כלומר אין אדם נעשה שליח
 18 לחבירו להפסידו, בלא שימנה אותו. וחכמים במשנה (טו) חולקים
 19 על רבי מאיר וסוברים שרק בגט יכול הבעל לחזור, אבל בשטר
 20 שחרור האדון לא יכול לחזור. וטעמם, שזכות היא לעבד לצאת
 21 לחירות, והשליח זוכה בשטר עבור העבד מיד כשהגיע השטר
 22 לידו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין האדון יכול לחזור בו.
 23 שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְרַבְּנָן - מבואר מדוע נקט התנא מְנִינָא
 24 - מנין הדברים ששהו דין שטר שחרור לדין גט, כדי לְמַעוּבֵי הָא
 25 דְרַבִּי מֵאִיר - למעט מדעתו של רבי מאיר שבשטר שחרור יכול
 26 לחזור, ולכן אמר שדווקא בשלושת ההלכות הללו שוו גיטי נשים
 27 לשחרורי עבדים, ולא בדיניו של רבי מאיר. אֶלְמָּ לְרַבִּי מֵאִיר מְנִינָא
 28 לְמַעוּבֵי מֵאִיר - איזה דבר היוצק התנא למעט.
 29 משיבה הגמרא, הַטַּעַם שֶׁהִזְכִּיר מִנֵּן לְמַעוּבֵי הָא דְתִנְיָא - כדי
 30 למעט משמית תנא קמא בברייתא. ששנינו, עֲדִים שְׂאֵין יוֹדְעִים
 31 לְחִתּוּם אֶת שֵׁמֶם וּבִאִים לְחִתּוּם עַל שֵׁטֶר, מְקַרְעִין לָהֶם נֵייר חֵלֶק,
 32 כלומר חורצים את שמותם בסכין במקום חלק בסוף הגט, והעדים
 33 מְמַלְאִים אֶת הַקְּרָעִים דִּיּוּ. אֶמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמַה דְּבָרִים
 34 אֶמְוָרִים שִׁיבּוּלִים לְחִתּוּם בְּאוֹפֵן זֶה, דוּקָא מְנִיפֵי נְשִׁים מִשּׁוּם תְּקַנַּת
 35 עֲגוּנוֹת, שְׂמָא יִרְצָה הַמְגַרְשׁ לְצֵאת לְדַרְכוֹ לְמִדְיַת הַיָּם או שהוא
 36 חולה ויש חשש שאשתו תיפול לפני היבם, וכיון שאין עדים
 37 אחרים מלבדם, תקנו חכמים שגם עדים אלו יכולים לחתום, אֶבְל
 38 שְׁחָרְרֵי עֲבָדִים וְשְׂאֵר בְּלִי הַשְּׂמְרוֹת, שאין בהם חשש של עיגון, אִם
 39 יוֹדְעִין הָעֲדִים לְקָרוֹת אֶת הַכְּתוּב בְּשֵׁטֶר וְלְחִתּוּם, הוֹתְמִין, וְאִם לֹא
 40 - ואם אינם יודעים לקרוא ולחתום, אֵין הוֹתְמִין. וכיון שלדעת תנא
 41 קמא בכל השטרות מקרעים לעדים נייר חלק, משמעונו התנא
 42 שאין הלכה כדבריו אלא כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
 43 רבן שמעון בן גמליאל הזכיר בדבריו שצריך שהעדים ידעו
 44 לקרוא. שואלת הגמרא, קְרִיָּה מֵאֵן דְּבַר שְׂמִיָּה - מי הזכיר ודן
 45 בעדים שאינם יודעים לקרוא, הלא תנא קמא דיבר על עדים שלא
 46 יודעים לחתום. עונה הגמרא, פְּסוּרֵי מְחַפְּרָא וְהִכִּי קִתְּנִי - חסר
 47 בלשון הברייתא, וכך צריך לגרוס בה, עֲדִים שְׂאֵין יוֹדְעִין לְקָרוֹת,
 48 קוֹרְדִין לְפִנְיָהֶם אֶת הַכְּתוּב בִּגְט, וְהֵם הוֹתְמִין. ועדים שְׂאֵין יוֹדְעִין
 49 לְחִתּוּם מְקַרְעִין לָהֶם, זו דעת תנא קמא. ורבן שמעון בן גמליאל
 50 חולק וסובר שדין זה נאמר דווקא בניטי נשים, אבל בשאר
 51 השטרות יכולים לחתום רק אם הם יודעים לקרוא ולחתום:
 52 הגמרא חזרת לדון במנין שהזכירה הברייתא, ומקשה, וְתוּ לְרַבָּא
 53 - וכי אין עוד הלכות שבהם דין הגט ודין שטר שחרור שוים.
 54 וְהָאֵיבָא - והלא יש דין נוסף ששוו בו, שֶׁכֶּךָ שְׂנִינוּ (להלן יג) הָאוּמָר
 55 תָּנוּ גַּט זֶה לְאַשְׁתִּי וְשִׁטְרָא שְׁחָרְרֵי זֶה לְעַבְרִי, ולא הסיפק השליח לתת,

נמרא

54 שואלת הגמרא, **מַנֵּי מְתַנִּיתִין** – כדעת מי מהתנאים המובאים
 55 בברייתא להלן אפשר להעמיד את משנתינו. ונראה שלא כתב
 56 **קמא ולא כרבי אלעזר ולא כרבן שמעון בן גמליאל**, והגמרא
 57 מבארת דבריה, **דְּתַנִּיא** בברייתא שלדעת תנא קמא מצת כותי –
 58 מצה שנאפתה על ידי כותי, מותרת באכילה בפסח, ואין לחשוש
 59 באכילתה לאיסור חמץ, כיון שהכותים אינם חשודים לעבור על
 60 איסור הכתוב בתורה. דין נוסף נאמר במצה זו, שמלבד שאין
 61 הכותים חשודים על איסור חמץ, הם אף נאמנים לשמור את
 62 המצה מחימוץ לשם חובת מצת מצוה, ולכן **אָדָם האוכלה יוצא**
 63 **כּה** – במצת כותי ידו חֹפֶתָּה בלילה הראשון של פסח, אף שמצות
 64 עשה לאכול בלילה הראשון של פסח מצה שנשתמרה מחימוץ
 65 לשם מצוה. הכותים בקיאים במצוה זו ועושים למצה שימור כדיון.
 66 **רבי אלעזר** חולק על תנא קמא ו**אוסר** אכילת מצת כותי בכל ימי
 67 הפסח, **לפי שאין הכותים בקיאים בְּדַקְדוּקֵי מְצוֹת**, והם חשודים
 68 להחמיץ את העיסה. **רבן שמעון בן גמליאל** מוסיף על דברי תנא
 69 קמא ו**אוסר**, **כָּל מְצוּתָה** אפילו שלא נכתבה בתורה והיא רק
 70 מדרבנן, **שֶׁחֲחִיקוּ כֶּה פּוֹתִים** ונהגו לקיימה, **הֲרֵבָה** הם מְדַקְדְּקִין כֶּה
 71 לקיימה כהלכתה יותר מַיִשְׂרָאֵל, ואינם חשודים לעבור עליה
 72 ואפשר לסמוך עליהם.
 73 הגמרא מבארת מדוע לא ניתן להעמיד את דברי משנתנו כדעת
 74 אחד מהתנאים הללו: **מַנֵּי** – כדעת מי מהתנאים דלעיל אפשר
 75 להעמיד את המשנה, **אי** – אם כדעת **תנא קמא** הסובר שכותי אינו
 76 חשוד לעבור על מצוות המפורשות בתורה, אם כן מדוע הכשירה
 77 המשנה חתימת עד כותי רק בגיטי נשים ושחרורי עבדים, הלא
 78 **אִפְּיֵלוּ בְּשָׂאֵר כל הַשְּׂמֵרוֹת נְמִי** יש להכשיר חתימת עד כותי, שהרי
 79 אין לחשוד בהם שיעברו על איסור המפורש בתורה של עדות
 80 שקר.
 81 **אי** – ואם תרצה להעמיד את דברי המשנה כרבי **אלעזר** שסובר
 82 שאין לסמוך עליהם אפילו במצוות המפורשות בתורה, אם כן
 83 מדוע המשנה מכשירה חתימת עד כותי בגיטי נשים ושחרורי
 84 עבדים, הרי לדעתו היה צריך להיות הדין **שֶׁאִפְּיֵלוּ גַם אִשָּׁה** ושטר
 85 שחרור עבד **נְמִי** לא יהיה כשר בחתימת הכותי, כי הוא חשוד על
 86 עדות שקר.
 87 **ואי** כדעת **רבן שמעון בן גמליאל** הסובר שהכותים נאמנים במצות
 88 שהם החזיקו בהם. לא יתכן לומר כך, כי **אי דְּאִתְּחִוּוּק** – אם יודעים
 89 אנו שהחזיקו הכותים להקפיד ולדקדק בהלכות גיטין ושטרות,
 90 מדוע המשנה מכשירה את העד הכותי רק בגיטי נשים ושחרורי
 91 עבדים, **אִפְּיֵלוּ בְּשָׂאֵר שְׂמֵרוֹת נְמִי** ראוי להכשיר את חתימת הכותי,
 92 מאחר שהם החזיקו להקפיד בכך, ו**אי דְּלֵא אִתְּחִוּוּק** – ואם לא
 93 החזיקו הכותים להקפיד בהלכות אלו, אם כן מדוע הכשירה
 94 המשנה חתימת כותי בגיטי נשים ושחרורי עבדים, **אִפְּיֵלוּ גַם אִשָּׁה**
 95 **נְמִי** לא יהיה כשר. **ובי תימא** – ואם תרצה לומר שהמשנה אכן
 96 כדעת **רבן שמעון בן גמליאל היא**, והטעם שהכותים כשרים בגיטי
 97 נשים ובשחרורי עבדים ופסולים בשאר שטרות הוא משום **דְּאִתְּחִוּוּק**
 98 **כֶּה** – הכותים הוחזקו להקפיד בהלכות גיטי נשים ושחרורי
 99 עבדים ולכן הם נאמנים בהם, ו**לא אִתְּחִוּוּק כֶּה** – אבל אינם
 100 מקפידים בהלכות שאר שטרות, ולכן חתימתם פסולה בהם. **אי**
 101 **הָבִי קְשָׁה, מַאי אִוְרִיא** – מדוע המשנה מכשירה בגיטי נשים
 102 ושחרורי עבדים רק באופן שְׁחָד משני העדים החתומים הוא כותי
 103 ואילו העד השני הוא ישראל, הרי לדעת רבן שמעון בן גמליאל
 104 **אִפְּיֵלוּ תְּרִי** – כאשר שני העדים החתומים הם כותים, **נְמִי** – גם היה
 105 צריך להכשיר, שהרי הם אינם חשודים להעיד שקר בגיטין
 106 ושחרורי עבדים, ו**אִתְּמָה** (–מדוע) **אָמַר רבי אלעזר** בפירוש דברי

1 עונה הגמרא, גם תנא קמא סובר כרבי אלעזר שעדי מסירה כרת,
 2 ומשום כך הפסול של גיטין העולים בערכאות הוא מדרבנן. אלא
 3 **איכא בינייהו** – ההבדל בין תנא קמא לרבי שמעון הוא בעדים גוים
 4 שיש להם **שְׂמוֹת מוֹבְהָקִין** – כלומר שרק גוים נקראים בשמות
 5 כאלה. שלפי תנא קמא הגט פסול, מאחר וחתומים עליו עדים גוים
 6 הפסולים מדרבנן ושמה יבואו לסמוך עליהם ולמסור בפניהם את
 7 הגט. רבי שמעון סובר שרק בשמות שאינם מובהקים חששו
 8 שבות דין יסברו שהחתומים הם ישראלים. אבל בשמות מובהקים,
 9 מאחר והכל מכירים שהחתומים הם גוים, לא יבואו לסמוך עליהם
 10 ולהכשיר את הגט בלי שיעידו לפניהם עדי המסירה.
 11 שואלת הגמרא, **וְהָא חוֹרָה** – והרי הדין של 'חורה' שהובא
 12 בברייתא (לעיל ט) בשם רבי מאיר שאם אמר תן גט זה לאשתי
 13 ושטר שחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור, שהוא דין
 14 **דְּאִוְרִייתָא**, שמאחר והבעל או האדון חזרו בהם בטלה השליחות,
 15 וזה דין תורה, ו**קְתַנִּי** – ואף על פי כן מנה התנא גם הלכה זו.
 16 הגמרא חוזרת בה מהתירוץ שמחלק בין פסול דאורייתא לבין
 17 פסול מדרבנן: **אִלָּא בִּי קְתַנִּי** – התנא מונה רק **מִיִּלְתָּא דְּלִיתָא**
 18 **בְּקִדּוּשֵׁין** – הלכות שלא נהגות בקידושין אלא בגיטין ובשחרורי
 19 עבדים בלבד, אבל **מִיִּלְתָּא דְּאִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין** – אבל הלכות
 20 שנהגות גם בקידושין, **לא קְתַנִּי** – אין התנא מונה. ולכן לא מנה
 21 התנא פסול לשמה ופסול גט שנכתב על מחובר לקרקע, שהרי גם
 22 שטר קידושין שנכתב שלא לשמה או שנכתב על מחובר לקרקע
 23 הרי הוא פסול.
 24 שואלת הגמרא, **וְהָא חוֹרָה גּוֹפֵה אִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין** – והרי הדין של
 25 רבי מאיר, שהאומר לשלחו תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה
 26 לעבדי אם רצה לחזור בשניהם חוזר, נהג גם בקידושין, שאם מסר
 27 לשלחו שטר קידושין ואמר לו קדש לי בזה אשה פלונית, רשאי
 28 המשלח לחזור בו כל זמן שלא קידשה כיון שזו חובה לאשה
 29 להתקדש. עונה הגמרא, **בְּשְׁלִיחוֹת בְּעַל בּוֹרְחָה** – התנא דיבר על
 30 שליח שהביא את האדון שלחו לגרש את אשתו או את עבדו בעל
 31 כרחם, **וּבְגִירוּשֵׁין אִיתָא** – שבגירושי האשה ובשחרור העבד
 32 קיימת שליחות כזאת ועליה דיבר התנא שהבעל או האדון יכול
 33 לחזור בו, ו**בְּקִדּוּשֵׁין לִיתָא** – אבל בקידושין לא קיימת שליחות
 34 לקדש אשה בעל כרחו:
 35 **משנה**
 36 כותים הם עם שהביא סנחריב מלך אשור מארץ פוּתָה והושיבם
 37 בערי השומרון. מכיון שהם לא יראו את ה' / שלח ה' אריות שהרגו
 38 בהם (מלכים ב' יז כז-כח), עד שלמדו יראת ה' ונתגיירו. ונחלקו
 39 התנאים (קידושין עה) בדינם. לדעת רבי עקיבא הם 'גירי אמת',
 40 ולדעת רבי ישמעאל הם 'גירי אריות', דהיינו שנתגיירו רק מפחד
 41 האריות ואין תוקף כלל לגירותם.
 42 סוגיית הגמרא כאן מתפרשת כמאן דאמר גירי אמת הם, ואף מאן
 43 דאמר זה מודה שאין הכותים נאמנים לכל דיני התורה, משום
 44 שלא קיבלו עליהם דינים מדרבנן. ובמסכת כותים שנו חכמים את
 45 הדינים שנחשדו בהם.
 46 דין כותי החתום בשטר מובא במשנתנו כהמשך למשנה הקודמת,
 47 שנמנו דרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים.
 48 **כָּל גַּם** – כל שטר שיש עָלָיו חתימה של עד כותי יחיד בנוסף
 49 לחתימת עד ישראל, השטר פָּסוּל. מפני שהכותים חשודים להעיד
 50 שקר. דין זה נאמר בכל השטרות חוץ מַנֵּי נְשִׁים וְשְׁחִירוּי עֲבָדִים
 51 שבהם השטר כשר אף אם אחד משני העדים החתומים בו הוא
 52 כותי. היה מְעַשֶׂה שֶׁהֵבִיאוּ לִפְנֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְכַפֵּר עִוְתָנְאִי גַם אִשָּׁה,
 53 וְהָיוּ עֲדָיו הַחַתּוּמִּים עֲלָיו עֲדִים פּוֹתִים, וְהַבְּשִׂיר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל גִּט זֶה:

1 **כ**י קתני מילתא דליחא בקדושין כו' - כל דני ליתנהו בקדושין, דמוליך ומביא בגט
2 - משום עיגונא, אבל כאן אם תרצה - לא תקבל הך קדושין. ועד כתיב לא שייך
3 בקדושין, דבגט הוא דמכשירין כדלקמן, משום דעדי הגט אין תומכין זה בלא זה, דאי
4 לא דכותי חבר הוה לא היה מותים ליה מקמיה, אבל בקדושין - תומכין זה בלא
5 זה, דלא שייך למיזר משום "כולכם", דבגיט גט
6 גוריני שמא יזמור "כולכם חתומין" ואם יחתמו זה
7 בלא זה לא יאחד שחתמו בו שנים, ויתנהו לאשה,
8 והסבור שהיא מגורשת ותלך ותנשא, ובעל קפיד.
9 אבל בקדושין - אין לחוש אם תסבור שהיא
10 מקדשת, והא לא שכיחא שתקבל קדושין מאחר,
11 כיון שסבורה להיות מקדשת. וכן ערכא, כיון
12 דאיכא עדי מסירה - ישראל כשר בקדושין אף
13 על פי שותמין גיט, דליכא למיחש דילמא
14 אתי למיטמן עלייהו, דלא אתי ליה תקלה
15 במה שסבורה להיות מקדשת, כדפירשו. ואם
16 תאמר: והאיכא זמן, ששוו גיט נשים לשחרור
17 עבדים, כדאמרין בפרק "ארבעה אחין" (בבמות
18 לא, ב.) והא עבד איכא דקני בספסא ואיכא דקני
19 בשטרא ותקון רבנן זמן. ובשחרורי עבדים איירי,
20 ולא כמו שפירש שם בקונטרס: שטר מביט עבד
21 דאם כן הוה מצי למפרך שחוקותיו וכל שטרות.
22 ועוד: דאיתו אינו נפסל בשאן בו זמן, אלא בשטר
23 שחרור איירי, שנפסל בלא זמן, כמו גיט נשים.
24 ויש לומר: דכיון שרגילין לעשות זמן בכל שטרות
25 - לא תניא הכא.

26 **בשליחות** בעל כורחה כו' - פירש
27 בקונטרס: והכי קתני: בוו שוו
28 גיטי נשים ושחרורי עבדים - ששליח זה נעשה
29 שליח אצלו בעל כרחו, ואם רצה הבעל - חחר.
30 מה שאין כן בקדושין, דאף על גב דחור, לאו
31 דומיא דהני הוא. ואין נראה, דאי מיירי בשליחות
32 בעל כורחיהו - רבנן נמי מודו דחור בעבד,
33 ואין זכין לו בעל כורחו. ונראה כפירוש: דכיון
34 דבעבד ואשה איכא שליחות בעל כורחיהו -
35 הוה אמנא דאין יכול לחור, דכיון דבא ליד השליח - כאילו בא לידה דמי, כיון שאין
36 יכולים לעכב. אבל קדושין דאין בעל כורחה - ששטיא חורו. ומילתא דליחא בקדושין
37 היינו דליחא חידוש בקדושין. וקשה: ליתני רשוו לבעל כורחו והוו ארבעה אפילו לרבנן.
38 **מצת** כותי מותרת - ואם תאמר: הלא גורו על פתן, כדאמרין בפירקי דרבי אליעזר
39 (פרק לח) לפי שהיו מנטילין בנן בית המקדש בימיו עושי. וקתני במאן אמר רבי
40 אליעזר: כל האוכל פת כותי - כאילו אוכל בשר חזיר. ותניא גמי: בפרק קמא דחולין
41 (ג.א.) גבי מין: פתו פת כותי! ואומר רבינו תם: דמייירי בעיטת ישראל שעשה כותי מצה
42 מנמנה. ואם תאמר: אמאי יוצא בה ידי חוביה? דילמא לא שמרה לשם מצה, דחשידי אילפני
43 עור"ג ויש לומר: כגון דקסין לן דאין לכותי מצה אחרת שיוכל לצאת בה ידי חובתה,
44 כדמשמע בריש חולין (ד.א.) קטע ראשו של אחד מהן ונתנו לו, אכלו - מותר לאכול
45 משחיתו. **ואדם** יוצא בה ידי חובתו - זו אף זו קתני, ואשמעינן דבקיין בשמיור לשם
46 מצה. **א'** תנא קמא אפילו שאר שטרות נמי - אומר רבינו יצחק: דמשמע דלתנא קמא
47 מהניא כתיבה לחודיה, אף על גב דלא אחווק. מרלא קאמר אתנא קמא "אי דאחוק" כו'
48 כדאמרן ארבין שמעון בן גמליאל. ואם כן פשיטא ליה לתלמוד דמצה לא אחווק, פירוש:
49 אין ידוע אי אחווק. דאי מצה כתיבה ואחוק - מנא ליה לתלמוד דכתיבה לחודיה מהניא
50 לתנא קמא? וכן משמע בפרק קמא דחולין (ד.א.), דמעיקרא מוקי פלוניתייהו בבתיבה ולא
51 אחווק, דלתנא קמא מהניא ולרבין שמעון בן גמליאל לא מהניא. ופריך: האי "כל מצה
52 שהחוקי בה" - אם החוקי בה" מביעי ליה: משמע דלא ידע לן אי אחווק בה, מדקאמר:
53 "אם אחווק בה" מביעי ליה. וקשה: דלמאי דמסיק התם דאחוק בלא כתיבה איכא בינייהו,
54 דלתנא קמא לא מהני, ורבין שמעון בן גמליאל לטפוי אתא למימר דמהני - מנא ליה דלא מהני לתנא קמא? כיון דכתיבה לחודיה מהני, אף על גב דלא מהני לרבין שמעון בן גמליאל
55 כדמשמע הכא - על שכן דמהני חוקה לחודה, דעדיפא, דמהני אף לרבין שמעון בן גמליאל! דחוק לומר: אף על גב דממילתא דתנא קמא אין לה לוחיבא דלא מהני חוקה לחודה, ומכל
56 מקום יש לדיקק מרבין שמעון בן גמליאל דאתא לטפוי חוקה לחודה - מכלל דלתנא קמא לא מהני. ונראה לרבינו יצחק: דלמסקנא דהתם כתיבה לחודיה ודחוקי בה. והשתא של
57 לוחיבא מתנא קמא גופיה דחוקה לחודה לא מהניא, מודקט מצה דכתיבה ואחוק, דאי חוקה לחודה מהניא - הוה ליה למיניקט שחיטה, דליכא אלא חוקה לחודה. ואם תאמר: אם
58 כן מנא ליה דכתיבה לחודה מהני לתנא קמא, כיון דמצה כתיבה ואחוקי ויש לומר: מרלא מפרש בהדיא: מצת כותי מותרת הואיל וחוקי בה - משמע דלא הוי טעמא אלא משום
59 דכתיבה, שהוא טעם הדיוע לכל, בלא שום פירוש. ואם תאמר: כיון דלתנא קמא חוקה לחודה לא מהניא, מנא לן דכתיבה לחודיה לא מהניא לרבין שמעון בן גמליאל דפריך "אי אחווק"
60 כו'? דילמא כתיבה עדיפא, דמהני אפילו לתנא קמא, וכל שכן דמהני לרבין שמעון בן גמליאל! ועוד: במסקנא דחולין הוה ליה למימר: אחווק בלא כתיבה נמי איכא בינייהו. מרלא
61 קאמר

1 **איכא בינייהו שמות מובהקין** - כלומר, תנא קמא בשיתיה דרבי אלעזר קאי, ומדרבנן
2 הוא דפסלינן, דילמא אתי למיטמן אחתומין ולמוסרו בפניהם. ואתא רבי שמעון למימר:
3 אם שמות מובהקים דגייס הן, שאין ישראל נקראין באותן שמות - לא היינו מוויקי
4 מתוכו דמדור רבי אלעזר, דכולי עלמא ידעי דגייס הם, ולא אתי למיטמן עלייהו בלא
5 עדי מסירה. חויה - רצה לחורר בשניהם, לרבי
6 מאיר - פסולא דאורייתא הוא. דהא כיון
7 דבטל משלח לשליחותיה דשליח - נמצא
8 שאינו שלוח, ואין כאן גירושין כלל. היינו
9 דאורייתא, דרחמנא אמר "ונתן בידה" - חוה לא
10 נתן, לא הוא ולא שלוחו. הכי גרסינן: **אלא כי**
11 **קתני מילתא דליחא בקדושין** - כלומר, כי
12 פריכין לעיל: האיכא מחובר ולשמה - לא
13 תשני: פסולא דאורייתא לא קתני, אלא אימא:
14 מילתא דאיחא בקדושין לא קתני. כגון לשמה
15 ומחובר איתא נמי בשטר קדושין, כדכתיב
16 (זברים כד) "וצאה מביתו... והיתה לאיש אחר"
17 - איתקוש חויה לציצא" אבל "בפני נכבד"
18 ליתיה בקדושין, דתקנתא דרבנן בעלמא היא
19 בגיטין, דילמא אתי בעל מערער ופסלי ליה. ועד
20 כותי נמי אינו כשר בקדושין, דהאי דאכשר
21 בגיטין - היינו טעמא דקלמן (עמוד ב.) דעדי
22 הגט אין תומכין זה בלא זה, מה שאין כן בשאר
23 שטרות. ורובא דני מילתא בקדושין היא
24 דאיכא עדי מסירה ישראל, דבגט ושחרור הוא
25 דגורו דילמא אתי למיטמן עלייהו, ומצריכין
26 ליה גיטא אחרנא. אבל בקדושין, כיון
27 דמדאורייתא מקדשת משום עדי מסירה, אי
28 אמרת "אינה מקדשת" - שרית אשת איש
29 לעלמא. ופריכין חורה גופה איתא בקדושין -
30 שאם מסר שטר קדושין לשלוחו, ורצה לחור
31 - חורו, דאין כאן וכות הוא לה, דאסר לה
32 אכולי עלמא. ומשום האי שטרא אינו מתחייב
33 במזונותיה. **בשליחות בעל כורחה כו'** - כלומר,
34 דומיא דגיטין לא משכחת לה בקדושין, דהא

35 שליח זה משלח אצלה לגרשה בעל כרחו, וכן לעבד לשחררו על כרחו. אבל בקדושין
36 - לא היה נעשה שליח אצלה על כרחו. הילכך הכי קתני: בוו שני גיטי נשים ושחרורי
37 עבדים - ששליח זה היה נעשה שליח אצלן על כרחו, ואם רצה הבעל - חחר. מה
38 שאין כן בקדושין, דאף על גב דחור - לא דומיא דהני הוא. **משנה** עד כותי פסול
39 דחשידי אעדות שקר. חוין מנישי נשים - כדמפרש בגמרא. **לבשר עונתא.**
40 **גמרא** מצת כותי מותרת - בפסח לאכילה, ולא היישין שמא החמיצה. ואדם יוצא
41 בה ידי חובתו בפסח - משום חובת לילה הראשון, שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת.
42 כדכתיב (שמות יב) "בערב תאכלו מצות", ואפילו ידעוין בה דלא החמיצה - לא נפיק
43 בה אלא אם כן עבד לה שימור לשם חובת מצה, דכתיב (שם) "ושמרתם את המצות".
44 וכותים בקיאיין הן שצריכה להשתמר לשמה, ועושין לה שימור. רבי אלעזר אוסר - כו'
45 באכילה כל ימות הפסח, דחשידין להו שמא ממוחזק. כל פסח שהחויק בה כו' -
46 וב"הכל שוחטין" מפרש דאתי רבין שמעון לאוסופי אתנא קמא אף מצה שהיא מדברי
47 סופרים ואינה כתובה בתורה, אם החויק בה - סמכינן עלייהו. **אפילו שאר שטרות נמי**
48 - דהא לא חשידי. **אי דאחוק** - בהלכות גיטין ושטרות. ובגין דאחוקי בהא - בגיטין
49 ושחרורין. **אי אחוקי בהא** - בשאר שטרות. **אי הכי מאי איירי** - דלא אכשרינן בגיטין
50 אלא זה כותי, כדקתני מנתיקן "עד כותי" דחד כותי וחד ישראל הוא דמכשר, אבל
51 תרייהו כותים - לא. **לא הכשרי בו** - בגט אשה. **לעולם כרבי אלעזר** - דאמר: חשידי,
52 וגיטין מאי טעמא דהוכשר עד כותי. כגון דחתים ישראל - עד השני. **לבסוף** - תחת כותי.
53 דאי

קאמר נמי - משמע כתיבא לחודה מהניא לכולי לעלמא ויש לומר: דמספקא ליה להתלמוד
 אי פליג רבן שמעון בן גמליאל אתנא קמא בכתיבה ולא אחוק, מדלא קאמר 'כל מצה
 שכתובה או שהוחזק בה', אף על גב דאיכא למימר דמכל שכן שמעינן ליה, דהא לתנא
 קמא כתיבה מהניא ולא חוקה - אפילו הכי מספקא ליה להתלמוד דילמא רבן שמעון בן
 גמליאל גרינא כתיבה מחוקה, מדלא פירש
 בהדיא. ולהכי לא קאמר היתם: אחוק ברלא
 כתיבה נמי איכא בינייהו - משום דכתיבה ולא
 אחוק מספקא ליה, אי פליג רבן שמעון בן
 גמליאל, כדפירשנו. **א** - ולא דכותי חבר הוה
 לא הוה מחתיים ליה מקמייה - תימה: אם כן כוליה
 שטרא מתקיים אפמאן דחד שיטתא הדתיים
 לבסוף! ויש לומר: דאין לחוש, כיון דהאי כותי
 כשר מדאורייתא, דגרי אמת הן.
רבא אמר לעולם תרי כו' - ולדידה: דאחוק
 בהא ולא אחוק בהא.
חספא בעלמא הוא - פירש בקונטרס: הוהה
 מצו לשנויי: בעדי מסירה רבי אלעזר היא, אלא
 דשיניא דחיקא הוא, דהא לעיל פרכינן עלה:
 מדיספא רבי שמעון בשטחו דרבי אלעזר - מכלל
 דרשאי לאו רבי אלעזר. וקשה: דאדרבה, תירוק
 דבעדי מסירה רבי אלעזר נשאר לפי המסקנא,
 דמשנני: כי קתני מילתא דליחא בקדושין, דאי בלא
 עדי מסירה וכו' מאיר - אפילו בקדושין פסלינן
 ערכאות מדאורייתא! ואומר רבינו יצחק: דכי
 היכי דפסלינן בנט אף בעדי מסירה ושמות
 מובהקים, משום דלמא אתי למיסתקן עלייהו בלא
 עדי מסירה ישראל - הכי נמי פסלינן בשטר
 מתנה, ולא תיקנו רבנן להאמינא אלא בשטרי
 מלוה ומכר, שהן לראיה, ואין נעשה על פי עדותן
 שום קנין. אבל שטר מתנה - אין כשר לקנות בו
 מדאורייתא אלא אם כן יש עדים כשרים בשעת
 מסירה. ואפילו אם נאמר ששטר מתנה שחתמו בו
 ישראל כשר לקנות בו על ידי בעד מסירה - היינו
 משום שידעו, על ידי עדי תיממה שהן כשרים מן
 התורה, שבא השטר מיד הנותן ליד המקבל, וכן
 כשר בהודאת נותן שהוא כק' עדים. אבל בשטר
 שחתמו בו גוים, שאין בו לא עדי מסירה ולא
 עדי תיממה שכשרים להעיד, ולא הודאת בעל דין
 - לא חשוב שטר לקנות על ידו, ולא הוי אלא
 חספא בעלמא. אבל אין לומר דלחייב חביב ליה
 חספא בעלמא - משום דמתניתין כיללא שטר
 מתנה בהדי שאר שטרות דכשרים, אפילו כתיבין
 תחתיות גוים - והשתא לא מהני עדי מסירה
 מידי. דהא בהדיה דבסמך כולל יחד כל
 השטרות דכשרים בערכאות, ואפילו גוים נשים -
 ואפילו הכי לא מכשרינן בגיטין אלא בכתיבת
 ישראל ובעדי מסירה, ובשאר שטרות כשר בכל
 ענין, רבינו יצחק.

והא לאו בני כריתא ניהו - הוה מצו למיפרך: הא לאו בני עדות ניהו.
 הרומין

דאי לאו דכותי חבר הוה - לא הוה האי ישראל מחתיים ליה לכותי מקמייה. **אי הכי שאר**
 שטרות נמי - כי חתם ישראל לבסוף נישכריה, אלא - על כרחיך טעמא מאי לא הוי
 בשאר שטרות בחזקת חבר על ידי הקדמה זו - דאמרין: האי ישראל רוחא שבק למאן
 דקשיש מיניה. שראו את העדות עם ישראל זה החתום ישראלים זקנים ממנו, והכותי.
 ושיחתם ישראל זה תחילה היה סבור שיחתום
 בעל השטר עמו אחר מישראל זקנים - לפיכך
 חתם בתחתית השטר. והמלוה בא והחתים
 אחריו את הכותי למעלה הימנו. **הבא נמי** -
 בנט אשה, נימא: רוחא שבק, **זאת אוסרת** -
 מתניתין, דמכשר בנט ופסלי בשאר שטרות,
 אשמעינן עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני
 זה. הילכך על כרחיך ישראל זה ראת את הכותי
 חתם למעלה והוא חתם למטה, ואי לאו דחבר
 הוא - לא אהתמה מקמייה. אבל עדי שאר
 שטרות - חותמין זה שלא בפני זה. הילכך
 איכא למיחש שיראה זה חתם ראשון בתחתית
 השטר, ושבק רוחא למאן דקשיש, ולא ידע
 שיחתמו את הכותי למעלה הימנו. **מאי טעמא**
 - אמרו רבנן שלא יחתמו זה שלא בפני זה.
 נזירה משום כולבם - דתנן בפירקין דלקמן
 (טו,ב): אמר לעשרה 'כולכם כתבו גט לאשתי'
 - אחד כותב וכולם חותמין, ואי לא הוה חתמי
 כולחו - הוי פסול דבקפידא תליא, דלא שוויה
 גיטא אלא בהכי. לפיכך תקנו אפילו היכא דלא
 אמר "כולכם" - שיזוהו כל העדים נקבעים
 בשעת החתימה. תנינא כל נש שיש עליו עד
 כותי פסול - ועלה קאמר "חזק מגוסי נשים".
 הוה אמינא דאפילו תרי - כשרין בנט, והא
 דתני חד - לאשמעינן חומרא דשאר שטרות
 - דחד נמי פסול בהו, קא משמע לן. **רבא אמר**
 לעולם תרי - כותים הוה בהווא גיטא דרבן
 גמליאל, ורבן גמליאל סיפגל פליג - ואי אמרת
 מעשה לסתור - חסורי מיחטרא כו'.
משנה עירבאות - מקום בית ועד דיניים
 קבועין שלחן. לא הוויבדו - בבית המדרש
 לפסול. אלא כופין שנעשו בחייו - על ידי גוים
 הדויסות, שאינן דיניים. ובגמרא מפרש לה,
גמרא קא פסיק ותני - "כל השטרות כשרין
 בחותמי גוים", לא שנא שטרי מכר ולא שנא
 שטרי מתנה, בשלמא - שטרי מכר, דארינא
 לאו בהאי שטרא מיקניא אלא בווי. **מבי יחיב**
 - האי גברא, זווי - לישראל חבירה. קמייחו -
 דדיינין גוים. הוא דקנה - לארינא. דרקעק נקבה
 בכסף או בשטר, והאי שטרא ראייה בעלמא הוא,
 שלא יאמר: (לא) מברתיה ולא קבלתי מעות.
 ובהא מילתא אינדה מדימני. דאי לאו דיחב זווי
 קמייחו - כיון דדיינין קבועין ניהו. לא הוה מרעי
 נפשיהו - וכתבי ליה שטרא. **אלא מתנה** -
 דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא
 הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חזין מבניי גוים - כל שטרות שהן בניי גוים נשים,
 שעל ידי השטר הוויבד נגמר, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי

מסירה ישראל, דינדהו משוי ליה שטרא, אלא שיניא דחיקא הוא דשינינן לעיל הכי. דהא פרכינן עלה:
 בעיניה. אף על גב דאוקימנא לעיל בעדי מסירה - הני מילי לתנא קמא דברייתא, דנחית למנינא, ופרכינן עלה:
 הוא איכא לשמה ואיכא מחובר, וליכא לתרוצי אלא בהכי. אבל תנא
 קמא דמתניתין, דלא נחית למנינא ותנא לשמה - לא מוקמינן ליה כרבי אלעזר, דמרדכי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבירא ליה. כריתת - הברלה, לשון "ספר
 כריתות" (בריים כד). דכין ולא שייכי בהודאת גטין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... נתן" - מי שישנו נבתינה ישנו בכתיבה, יד רבי שמעון לשפתו של רבי אלעזר
 - דאמר: עדי מסירה הגט או דברתי, דבארמא בפרק בתרא (גיטין פא,א) אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנחנה לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בחיבי מכשר, שסולח לה בפני
 עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במויף מתוב - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא
 קאתי לממסריה באפיהו, ומוסיק עלייהו.

בשמות

הגמרא מקשה על דברי רבי אלעזר: וְתָרֵי לָא – האמנם גט אשה
 שחתומים עליו שני עדים כותים אינו כשר, וְהָא קְתָנִי בהמשך
 המשנה מְעַשֶׂה וְהִכְיָאוּ לִפְנֵי רַבִּי גְמִלְיָאֵל לְכַפֵּר עוֹתָנָא גַם אִשָּׁה,
 והיו שני עדיה החתומים בו עדי בותיים, וְהִכְשִׁיר רַבִּי גְמִלְיָאֵל את
 הגט. מתרצת הגמרא, אָמַר אֲפֵי, תָנִי – יש לתקן את לשון המשנה,
 ובמקום המילה 'עדי' בלשון רבים יש לגרוס עָדוּ בלשון יחיד, ולפי
 זה הגט שהכשיר רבן גמליאל היה חתום בו רק עד כותי אחד.
 רַבָּא אָמַר תִּירוּץ אַחַר, לְעוֹלָם גְרוּסִים מְבַשְׁנָה וְהָיוּ בְּלִשׁוֹן
 רבים, והכוונה שהיו חתומים עליו תָרֵי – שני כותים, וְרַבִּי גְמִלְיָאֵל
 מְפַלְגֵי פְלִיג – חולק על דעת תנא קמא במשנה ומכשיר גט אפילו
 אם חתומים עליו שני עדים כותים. וְאֵל תַּמְנָה כִּיצַד מְבִיאָה
 המשנה מעשה הסותר את ההלכה שנאמרה בה, שכן לשון
 המשנה חֲסוּרֵי מִתְפָּרָא –[חסידה], וְהָכִי קְתָנִי – וכך יש לשנותה,
 וְרַבִּי גְמִלְיָאֵל חוֹלֵק עַל תַּנָּא קַמָּא וּמְכַשֵּׁיר גַם בְּשָׁנִים, וּמְעַשֶׂה נְמִי
 שְׁהִכְיָאוּ לִפְנֵי רַבִּי גְמִלְיָאֵל לְכַפֵּר עוֹתָנָא גַם אִשָּׁה, וְהָיוּ שְׁנֵי עָדִיו
 החתומים עליו עדי בותיים, וְהִכְשִׁיר רַבִּי גְמִלְיָאֵל את הגט.

משנה

משנתינו עוסקת בדיני שטרות שנעשו בערכאות: כָּל הַשְּׂפָרוֹת
 הָעוֹלָם – הנעשים בְּעִרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים – בבתי דינים
 הקבועים שלהם, אֵף עַל פִּי שְׁחוֹתְמֵיהֶם – העדים שחתומים על
 השטרות הם עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים, השטרות בְּשִׁירִים, הַיּוֹן מְגִיטֵי נְשִׁים
 וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שהם פסולים אף שנכתבו בידי ישראל. והטעם,
 שהעדים שחתמו על השטר על עובדי חכמים וכוכבים ואינם בתורת גיטין
 וקידושין. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אֵף אֵלוּ – גיטי נשים ושחרורי עבדים,
 בְּשִׁירֵין אף שחתמו עליהם עדים גוים, וְלֹא הוֹזְכְּרוּ בבית המדרש
 לפסול את הגט בעדים גוים אֵלָּא בְּזִמְנֵי שְׁנַעְשׂוּ בְּהַדְרִיּוֹם – על ידי
 עובדי כוכבים הדיוטות שלא בערכאות.

גמרא

משנתינו קָא פְּסִיק וְתָנִי – פסקה ולימדה, שכל השטרות שנעשו
 בערכאות כשרים, לֹא שָׂנְאֵי מִכָּר – אין זה משנה אם זה שטר מכר,
 שהוא רק לראייה שהמוכר לא יכחיש את המכר, לֹא שָׂנְאֵי מִתְּנָה
 ולא משנה אם זה שטר מתנה, שהקנין של המתנה נעשה על ידי
 שהמוכר נותן לקונה את השטר. מקשה הגמרא, בְּשָׂלְמָא – זה מובן
 בשטר ראייה על מִכָּר כל שהוא, שאין הקנין נעשה על ידי השטר,
 אלא מִכֵּי יְהִיב וְזוּי קְפִיחוּ – כאשר נתן הלוקח את המעות למוכר
 בפני שופטי הערכאות, הוּא דִקְנָה – באותה עת הוא קנה את
 המקו, וְשִׁפְרָא רַאִיָּה בְּעֵלְמָא הוּא – והשטר אינו אלא לראייה על
 המכר. הטעם שהאמינו לערכאות על כך, משום דָּאֵי לֹא יְהִיב וְזוּי
 קְפִיחוּ – שאם הלוקח לא היה נותן כסף בפניהם, לֹא הוּוּ פְּרָעֵי
 נְשָׂאִיחוּ – לא היו מקלקלים את נאמנותם וְקָתְבִין לִיהֵ שִׁפְרָא –
 וכותבים ללוקח שטר על מכירה שלא היתה. אֵלָּא שטר מִתְּנָה
 שנעשה בערכאות וחתומים עליו גוים, בְּמָאֵי קָא קְנִי – במה קונה
 המקבל את המתנה, לֹא בְּהָאֵי שִׁפְרָא – האם לא בקבלת שטר
 המתנה, וְהָאֵי שִׁפְרָא – והרי השטר הזה אינו אלא חֲסַפְסָא בְּעֵלְמָא
 הוּא – חשוב הוא כחרס בעלמא, כלומר שאין לו כל תוקף.
 מתרצת הגמרא, אָמַר שְׁמוּאֵל, דִּינָא דְמַלְכוּתָא דִּינָא – דין המלכות
 מקבל תוקף גם בדיני ישראל, וְכַן שטר מתנה זה שיש לו תוקף
 על פי דיני המלכות, רַאוּי לְקִנּוּת בּוּ. וְאֵי בְּעִיתָ אִימָא – ואם תרצה
 תוכל לומר תירוץ נוסף. תָנִי – שנה במשנה 'הוין מְגִיטֵי נְשִׁים',
 כלומר לא רק גיטי נשים הוציא התנא מהכלל, אלא גם שאר
 שטרות הדומים להם, כגון שטרי מתנה שפעולת הקנין נעשה
 באמצעותם, גם הם פסולים כשנעשו בערכאות:
 שנינו במשנה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אֵף אֵלוּ בְּשִׁירֵין וְכוּ': שואלת

דָּאֵי לָאֵו דְכוּתֵי תָרֵי הָהוּ – אם לא שכותי זה הוא חבר ומדקדק
 במצות ונאמן, לֹא היה העד הישראלי מְהֵרִים לִיה מְקַפְיָה – נותן
 לעד הכותי לחתום לפניו, ומכיון שהעד הישראלי חתם אחרי
 הכותי, הדבר מוכיח שהכותי החתום הוא נאמן, אבל אם שני
 החתומים הם כותים, הגט אינו כשר כי אין הוכחה שאותם כותים
 חברים וכשרים להעיד.

מקשה הגמרא, אֵי הָכִי – אם אכן סומכים על חתימת הישראלי
 להכשיר על פיה את חתימת הכותי שלפניו, אִפִּילוּ בְּשִׂאָר שְׁפָרוֹת
 נְמִי – גם בשאר שטרות יש להכשיר באופן זה, ואילו במשנתינו
 נאמר שבשאר השטרות אם חתם עד כותי הם פסולים. אֵלָּא על
 כרחק אֲמַרִּינָן שאין להחזיקו מחמת זה לחבר, כי יתכן שהעד
 הישראלי חתם אחריו בסוף השטר משום שרְוִיָּה – מקום פנוי שִׁבְבָא
 – השאיר הישראלי בין הכתוב בשטר לבין חתימת ידו, כדי שמקום
 החתימה הראשון המכובד יותר, יהיה פנוי לְמָאן דְקָשִׁישׁ מִיְנֵיהּ –
 עבור עד אחר מישראל שגדול ממנו בשנים שאף הוא ראה יחד
 אתו ועם הכותי את העדות, בכדי שהוא יחתום ראשון על הגט,
 אלא שלבסוף בעל השטר החתים במקום הפנוי את הכותי בלי
 ידיעתו של הישראלי, ואין ראייה מכך על נאמנותו של הכותי. ואם
 כֵּן, הָקָא נְמִי – גם בגיטי נשים ושחרורי עבדים אין ראייה מכך
 שהכותי החתום ראשון נאמן, כיון שיתכן שהישראל החתום
 אחריו רְוִיָּה שִׁבְבָא לְמָאן דְקָשִׁישׁ מִיְנֵיהּ – הניח מקום פנוי כדי
 שיחתום בו עד שגדול ממנו בשנים, ולא ידע שהכותי הוא זה
 שיחתום לפניו, ומדוע מכשירה המשנה על סמך זה חתימת עד
 כותי בגיטי נשים ושחרורי עבדים.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פֶּפְסָא, זֹאת אֲמַרְתָּ – יש ללמוד
 ממשנתינו המכשירה עד כותי החתום על הגט כאשר ישראל
 חתום אחריו, ופוסלת כך בשאר שטרות, שְׁעֵדֵי הַנֶּשֶׁת אֵין הוֹתְמִין על
 גַּט זֶה בְּלֵא זֶה, ולכן כשעל הגט חתום תחילה כותי ואחריו ישראל,
 בהכרח שהישראל ראה שכותי חתם לפניו, ויש מכך ראייה
 שהכותי הוא חבר ונאמן. אמנם בשאר שטרות שהעדים יכולים
 לחתום על השטר זה שלא בפני זה ואינם רואים בהכרח מי חתם
 עמם, יתכן שבעל השטר החתים כותי שאינו מדקדק במצוות
 בלא ידיעת הישראלי, ולכך בשאר שטרות עד כותי פסול.

הגמרא מבארת את הטעם שאין עדי הגט חותמין זה בלא זה: מֵאֵי
 מְעַקָּא – מאיזה טעם אמרו חכמים דין זה, אָמַר רַב אֲשֵׁי, נְזִוְיָה זֹו
 גזרו חכמים מִשּׁוּם האומר לעשרה אנשים בולְבָב כתבו גט
 לאשתי, שהדין הוא שכל העשרה צריכים לחתום עליו, ואם לא
 כולם חתמו, הגט פסול, משום שהבעל הקפיד לעשות את הגט רק
 בתנאי זה, וכדי שלא יטעו להחתים רק מקצתם, גזרו חכמים
 שאפילו כשהבעל לא אמר 'כולכם' צריכים כל העדים להתקבץ
 ולחתום על הגט במעמד כולם.

הגמרא חוזרת לברר את דברי רבי אלעזר בביאור המשנה: גוֹפְסָא,
 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מה ששנינו במשנתינו להכשיר עד כותי בגיטי
 נשים ושחרורי עבדים, לֹא הִכְשִׁירוּ בּוּ – בגט אשה אֵלָּא אם חתום
 עליו עד אַחַד בּוּתֵי בְּלָבָד, אבל אם חתומים עליו שני עדים כותים
 הוא פסול. ושאלת הגמרא, מֵאֵי קָא מְשַׁמְעֵ לָךְ, והלא תְּנִינָא – כבר
 שנינו בדבריו במפורש שִׁבְלָא גַם [שטר] שִׁישׁ עָלָיו עַד בּוּתֵי פְּסוּל
 בּוּ' חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים, ומכך ששנינו 'עד כותי'
 בלשון יחיד משמע שאם שני עדים כותים חתומים על הגט הוא
 פסול. משיבה הגמרא, אֵי מְמַתְיָתִין, הָהוּ אִמְיָנָא שְׁאִפִּילוּ גַט
 שחתומים עליו תָרֵי – שני עדים כותים נְמִי כשר הוא, וְהָאֵי דְקָתְנִי
 חַד – ומה ששנה התנא עד כותי בלשון יחיד, מִשּׁוּם שרצה
 ללמדנו דְבִשְׁפָרוֹת אחרים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים אִפִּילוּ
 כשיש על השטר רק עד כותי חַד, נְמִי לֹא כשרים השטרות. קָא
 מְשַׁמְעֵ לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר שבמשנה הכשירו גיטי נשים רק אם חתום
 עליהם עד כותי אחד.

52 רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אלו קשרין – גם מה שאתם
 53 חכמים מכשירים גיטי נשים ושחרורי עבדים שחתמו בהם עדים
 54 גויים בעלי שמות מובהקים, זה דווקא במקום שאין ישראל חותמין
 55 – שהגויים לא נותנים לישראלים לחתום על שטרות וגיטין,
 56 ובמקרה זה כולם יודעים שהחתומים הם גויים, אבל במקום
 57 שיש ישראל חותמין – שמתירים גם לישראלים לחתום, לא הכשירו
 58 גיטין שנחתמו על ידי עדים גויים אפילו כשנעשו בערכאות
 59 ואפילו אם שמתוהם מובהקים, שגזרו שמה יבואו להכשיר אף
 60 בשמות שאינם מובהקים.
 61 שואלת הגמרא, כמו שאתה פוסל שמות מובהקים גזירה שמה
 62 יכשירו גם שמות שאינם מובהקים, כך מקום שאין ישראל חותמין
 63 שאמרת שהגט כשר נמי ליגזור – גם נגזור, שהגט יהיה פסול, אמן
 64 מקום שיש ישראל חותמין – שמה יבואו להכשיר גם במקום ישראל
 65 רשאים לחתום.
 66 עונה הגמרא, שמה בשמה מחליף – אנשים טועים בין שם לשם,
 67 והם עלולים לטעות ולהכשיר גם שם שאינו מובהק, אבל אתרא
 68 באתרא לא מחליף – אבל אנשים לא טועים בין מקום למקום, ואין
 69 לחשוש שאם נכשיר גט במקום אחד שאנשים יטעו וכשירו מקום
 70 שני.
 71 רבינא סבר לאכשורי – להכשיר בשאר שטרות שנעשו בגנופיאתה
 72 דארמאי – באסיפת גויים שאינם ערכאות. אומר ליה ר' פרי,
 73 ערפאות תנן – במשנה שנינו שרק שטר שנעשה בערכאות כשר,
 74 אבל שלא בערכאות לא.
 75 אומר רבא, האי שטר פסקא – שטר חוב שכתוב בלשון פרסית,
 76 שלא נעשה בערכאות וחתומים עליו עדים פרסיים הדיוטות,
 77 דמסריה ניהליה פאפי קרי ישראל – אם הוא נמסר לידי המלוה
 78 בעדי מסירה ישראלים, מניינן ביה מניי קרי – יכול המלוה
 79 באמצעות שטר זה לגבות מהלוה בלבד את חובו, אבל לא
 80 מהלקוחות שקנו מהלוה.
 81 שואלת הגמרא, והא לא ידעי למיקרא – והרי עדי המסירה לא
 82 יודעים מה כתוב בשטר, ואיך יוכלו להעיד לאחר זמן אודות שטר
 83 זה. עונה הגמרא, פדייע – מדובר שעדי המסירה יודעים לקרוא
 84 פרסית ומבינים את הכתוב בשטר. שואלת הגמרא, והא בעינא
 85 כתב שאינו יכול לזייף – צריך לכתוב את השטר על קלף שעבדו
 86 אותו בחומר הנקרא עפצים, כדי שלא יהיה אפשרות למחוק את
 87 הכתוב בו מפני שהמחיקה ניכרת, וליבא – והקלפים של הפרסים
 88 אינם מעובדים בעפצים, ויתכן שהמלוה מחק את הסכום שהיה
 89 כתוב בו וכתב סכום גדול יותר. עונה הגמרא, רבא דיבר בדאפיצין
 90 – שהשטר היה כתוב על קלף מעובד בעפצים.
 91 שואלת הגמרא, והא בעינא צריה שיתור מענינו של שטר בשיטה
 92 אחרונה – כשכותבים שטר צריך שהשורה האחרונה בשטר
 93 תכלול בקצרה את הנאמר בגוף השטר, וליבא – ובשטרות של
 94 הפרסים אין הדבר כך. עונה הגמרא, פדוקתרי – רבא מדבר בשטר
 95 שחזרו בשורה האחרונה על הנאמר לעיל.
 96 שואלת הגמרא, אי הכי ממשעברי נמי – אם כך שהשטר נעשה
 97 כדת וכדין, שיגבה המלוה בשטר זה גם מהלקוחות. עונה הגמרא,
 98 לית ליה קלא – שטר חוב שחתומים עליו עדים גויים אין לו קול,
 99 לפי שאת הקול על ההלואה מוציאים עדי החתימה כשהם
 100 ישראלים, אבל עדי המסירה אינם מוציאים קול, והלקוחות אינם
 101 יודעים להזהר לא לקנות קרקע שמשועבדת למלוה.
 102 בקא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן,

1 בשמות מובהקין – שהעדים החתומים בשטר יש להם שמות
 2 מובהקים של גויים, ולא מצויים יהודים הנקראים בשמות אלו,
 3 ולכן לא יבואו לסמוך עליהם בתור עדי מסירה.
 4 שואלת הגמרא, היכי דמי שמות מובהקין – אלו שמות דרוגמא
 5 יחשבו כשמות מובהקים. עונה הגמרא, אומר רב פפא, קגון
 6 השמות הורמין ואבודינא בר שיבתאי ובר קדרי ובאמי ונקים אונא,
 7 שהם שמות של דיני הגויים, והם למשל שמות מובהקים של
 8 גויים.
 9 ממישיכה הגמרא ומקשה, לדברין שרק גט שחתומים בו עדים עם
 10 שמות מובהקים של גויים כשר, אבל גט שחתומים בו עדים בעלי
 11 שמות שאין מובהקים, מאי לא – האם לרבי שמעון לא יהיה הגט
 12 כשר, אי הכי – אם כך, ארתני סיפא – עד ששנה וחילק התנא
 13 לספא בין הדיוט לערכאות, וביאר שלא הוזכרו בבית המדרש
 14 לפסול עדים גויים אלא בזמן שנעשו פהדיוט שלא בערכאות,
 15 לפלוג וליתני פדידה – היה לו לתנא לחלק בין זה עצמו של
 16 עדים שחתמו בערכאות, ולומר, במה פהדיוט אמורים – שגט
 17 שחתמו עליו גויים בערכאות כשר, דווקא פהדיוט בעלי שמות
 18 מובהקין, אבל עדים בעלי שמות שאין מובהקין, לא הכשירו את
 19 הגט, ולא לחלק בין ערכאות להדיוטות.
 20 עונה הגמרא, אין כוונת רבי שמעון לחלק בין ערכאות להדיוט
 21 בגיטין, אלא הכי נמי קאמר – כוונת התנא אכן לחלק כדברינא,
 22 במה פהדיוט אמורים שגטי נשים כשרים גם אם נחתמו על ידי עדים
 23 גויים, רק פהדיוט בעלי שמות מובהקין, שלא יטעו להכשירם בתור
 24 עדי מסירה, אבל בשמות שאין מובהקין, הרי הם פסולים, ונעשה
 25 דינם כמי שנעשו פהדיוט – כמו שטרי מכר שנעשו בהדיוט שלא
 26 בערכאות וכלי עדי מסירה ופסולין כיון שהם חשודים לשקר.
 27 תירוץ נוסף, ואיבעית אימא – ואם תרצה תאמר כך, שהסיפא לא
 28 זכרו וכו' אינה סיוע דברי רבי שמעון, אלא אתאן לגיפי קמון –
 29 באה כהמשך לתחילת המשנה שהכשיר תנא קמא שטרות ממון
 30 שנעשו בערכאות גם בלי עדי מסירה, מפני שהערכאות אינם
 31 רוצים לקלקל את מהימנותם, והכי קאמר – וכך המשיך תנא קמא
 32 ואמר, לא הוזכרו בבית המדרש שעדים גויים החתומים על גיפי
 33 קמון – שטרי ממון פסולים, אלא בזמן שנעשו פהדיוט – שלא
 34 בערכאות, שאז חשודים שמשקרים, אבל נעשו בערכאות כשרים.
 35 הגמרא מביאה ברייתא שבה מוכיח רבי שמעון לחכמים שגם
 36 חכמי הדורות שקדמו להם, הכשירו גיטי נשים שחתמו עליהם
 37 גויים בעלי שמות מובהקים, ושנסתרו בפני עדי מסירה כשרים:
 38 תניא, אומר רבי אלעזר ברבי יוסי, דה אומר רבי שמעון לחכמים
 39 פדייה, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים שהיו בדורות שקדמו לנו, על
 40 כל השמרות העולין – שנעשו בערכאות של עובדי בוכבים, שאף
 41 על פי שחוקתמין – שהעדים החתומים עליהם הם עובדי בוכבים,
 42 השטרות כשרים, ואפילו גיפי נשים ושחרורי עבדים כשרים
 43 כשנעשו בערכאות ושמות העדים הגויים מובהקים, ועדי המסירה
 44 ישראלים, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא בשאר שטרות בזמן
 45 שנעשו פהדיוט שלא בערכאות וכלי עדי מסירה, שרבי עקיבא
 46 מכשיר מפני שהעדים מפחדים לשקר שמה ימסרו למלך בעוון
 47 גניבה. וחכמים פסולים מפני שהשטר נעשה לראיה וסומכים על
 48 העדים עובדי בוכבים, והם חשודים לשקר. הוין מניפי נשים
 49 ושחרורי עבדים שנעשו בעדי מסירה ושמות מובהקים, שגם
 50 חכמים מודים שהם כשרים אף כשנעשו בהדיוטות, משום
 51 שסומכים על העדי מסירה.

1 **עדים** החתומים על הגט ושמותיהן בו - פירוש: מי אמרין דישאל ניהו וכשר להבי
 2 מאיר, או בעדי מסירה להבי אלעזר, דלא תלין להו גוים אלא אם כן ידוע בדואי
 3 שחן גוים, דלא שכחו מלמא שיהתמו גוים בגיטין, או דלמא כיון דשמותיהן בשמות גוים -
 4 חיישינן שמא גוים ניהו, ולא מתכשרי אפילו בעדי מסירה להבי אלעזר, ואפילו להבי שמעון
 5 - דהא לא מכשרי אלא בשמות מובהקין, והבא
 6 הם שמות שאין מובהקין, דהא מספקין אי גוים הם
 7 אי לאו. ובשמות מובהקין ליכא לספוקי, דפשיטא
 8 דגוים הן, דהא בכל דוכתי לא חיישינן דלמא אתו
 9 לדימסרן עלייהו. וקאמר: לא בא לדינו אלא לוקוס
 10 ולסו ההכשרו, משום דהוו שמות מובהקין, ולא
 11 אתו לדימסרן עלייהו, כרבי שמעון, אבל בשמות
 12 שאין מובהקין, דלאו דהאי גוים ניהו - חיישינן.
 13 וקא פריך מגיטין הבאין ממדינת הים כו'. וקא
 14 סלקא דעתך דהא דקנינן 'שורוב ישראל שבתוצה'
 15 לארץ שמותיהן בשמות גוים - לא להכשרי דוקא
 16 במדינת הים קאמי, אלא נותן טעם לדבר, דריגולת
 17 הוא דמסקי ישראל בשמות גוים, שדרי בחוצה
 18 לארץ רובן בשמות גוים, הילכך בארץ ישראל נמי
 19 אין לחוש שמא גוים הן, דאין ריגולת לחתום גוים
 20 בגיטין. ומשני: דוקא בבאין מוצהה גוים קמכשרי.
 21 כן בראה לרבינו יצחק.
 22 **בגוטי** נשים אבל לא בשחרורי עבדים -
 23 בירושלמי בעי: הגע עצמך, דהא עבדו
 24 של קצין - הרי חובה הוא לעבדו: הרי שותיה
 25 אשתו של מוכה שחין - הרי זכות הוא לחו לית
 26 לך אלא כדא, אילו מוכר עבדו שלא מרעתו
 27 שמא אינו מוכר? אילו אילו מגרש אשה שלא מרעתה
 28 שמא מגרשת היא? פירוש: על ידי אחר העבד
 29 נגמר על כרחו, ואין האשה מתגרשת על ידי אחר
 30 בעל כרחו.
 31 **ייתב** רב הונא ורב יצחק קמיה דרבי ירמיה -
 32 אמר רבינו תם: דאין זה רב הונא שמכיר
 33 סתם בכל התלמוד, דאיתו היה גדול הרבה מרבי
 34 ירמיה, ולא היה יתוב קמיה, ועוד: דקרי להו דרדיק,
 35 ורבי ירמיה חבירו של רבי יזרא וקטן ממנו, כדאמר
 36 רבבי מניה שהביא רבי ירמיה לרבי יזרא ליה גידוך כו',
 37 עד כאן הביאו רבי ירמיה לרבי יזרא ליה גידוך כו',
 38 גוף. ורבי יזרא תלמידו של רב יהודה, כדאמרין
 39 דהוה מיתשמיט מרב יהודה משום דבעי למיסק
 40 לארץ ישראל. ושמואל שהיה רבו של רב יהודה
 41 היה צריך לו לרב הונא, כדאמר בריש פירקין (הא),
 42 בעא מניה שמואל מרב הונא שנים שמיטא וכו' כו',
 43 ובהולין פרק קמא (גא), בעא מניה שמואל מרב
 44 הונא מניין למתעסק בקדשים כו'. **שמע** מיה
 45 התופס לבעל חוב קנה - תימה לרבינו יצחק: אפילו
 46 אי תופס לבעל חוב קנה - היינו משום שהוא שלא,
 47 וקנה אפילו בעל כבודו, לפי שהיה חייב, כאלו תפס הוא עצמו. אבל באן - אפילו העבד
 48 עצמו אינו יכול לבעב את האדון מלחורו בו, אם היה נותן גט שחרור לדעת כן שלא שחתרו
 49 בקבלה זו, כי אינו חייב לשחררו. אם כן למה עיבב המקבל את האדון מלחורו? כיון דהשתא
 50 סלקא דעתך דהאומר "הנ" לאו כי"כ" דמי? ועוד: מה חייב האדון לעבד דחשיב ליה תופס לבעל חוב? ואי חשיב משום דעבד ליה ניח נפשיה, כמו שפירש רבינו תם לקרא על מילתא אודותיא -
 51 אם כן היכי חשיב ליה חב לאחריים? ונראה לר"י: דחשיב קצת חוב משום דעבד ליה ניח נפשיה, ומכל מקום חשיב ליה חב לאחריים - שדרי אינו חייב לו האדון כלום. והכי פירוש: בשלמא אי
 52 תופס לבעל חוב קנה - אין יתמה אם גם באן קנה בקבלה זו, לענין שלא יוכל לחזור, דמשום דעבד ליה ניח נפשיה רצה הוא שיהיה בעל חוב בכך, שיכול לבעב מלחורו. ואף על פי שלא נתבון
 53 לכך המקבל - דעתו הוא לקבל כמו שרוצה האדון, אבל אם התופס לבעל חוב לא קנה - כל שכן זה שאינו בעל חוב, אלא דעבד ליה ניח נפשיה, שיוכל האדון לחזור בו. **התופס** לבעל
 54 חוב במקום שחב לאחריים לא קנה - אפילו עשאו שליח, כדמוכח בפרק "הבית" (כתובות פד, ב) גבי ימור בר חשו דאמר ליה לשלושה כו'. ודלא כפירוש רש"י, דפירש בפרק קמא דבבא
 55 מציעא (דף א, ק) דבששאו שליח לכלוילי עלמא קנה. דאין חילוק, ואפילו לא עשאו שליח - שלחו הוא. דכיהי מטעם שליחו, כדמוכח בפרק קמא דבבא מציעא (יב, ב) ובפרק "אין בין המודר"
 56 (דרים להב). ואם תאמר: דהכא קאמר רבי יוחנן: התופס לבעל חוב במקום שחב לאחריים - לא קנה, ובפרק קמא דבבא מציעא (יא, א) קסבר: דהגביה מציעא לחבירו קנה חבירו, והא בדה תליא,
 57 כדאמר להב: דתמן ורב הסדיא דאמר תרתי: לא קנה, מאי טעמא - היי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחריים ויש לומר: דרבי יוחנן מתקן בין מציעא לבעל חוב, דשאי מציעא דמנו
 58 דוכי לנפשיה - וכי נמי לחביריה. **כל** האומר תנו באומר וכו' דמי - ואם תאמר: והא רבי יוחנן לית ליה תן כוכי, דקאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יא, א): דהגביה מציעא לחבירו - קנה חבירו,
 59 ואם תאמר משנתנו - דקאמר "הנ" לאו אמר ל"י ולא אמר ל"י? ותיריך רבינו תם: דדוקא היכא דדעת אחרת מקנה אותו אמרין תן כוכי, ולא במציעא. ואם תאמר: למאן דאמר (גטין יג, ב) דלא
 60 תקן מעמדו שלשתן אלא בפקדון, מה הוצרכו לתקן מעמדו שלשתן, דאמר בפרקין דהוי הלכתא בלא טעמא - תיפוק ליה משום דתן כוכי ויש לומר: דהוצרכו לתקן מעמדו שלשתן דקא אפילו
 61 אין הפקדון ביד הנפקד, שהניח הפקדון בין אחרים, או שקנה אפילו בעל כבודו של נפקד, כמו שארש לקמן בעזרת ה' (שם דיבור המתחיל לומר) דקנה נמי בעל כבודו. ואם תאמר: ומתניתין
 62 דקאן (שם) "תנו מעמד לפלוני" תמו - יתנו לאמר מיהו, ומיקו ליה רב וביד במעמד שלשתן, ואמאי לא מפרש טעמא דמתני' משום דתן כוכי? ואומר רבינו תם: דתן לא היה כוכי אלא בשמור
 63 לו הדבר מיד ליה, ומתניתין לא משמע דאמר ידבחי, ונראה השתא הווא דבבא מציעא יבג מציעא, דהוצרכו נמי לתקן מעמד שלשתן דקנה אף על פי שמופק בידו מקודם לכך, אף על גב

1 עדים החתומין על הגט - ומארץ ישראל בא, דהא לא קאמר "ממדינת הים" ושמותיהן
 2 בשמות גוים - ולא ידעינן אי גוים ניהו או ישראל. מהו - לאבשורי בעדי מסירה. לא
 3 בא לדינו - גט שמעות גוים חתומין בו. **אילא** - אחר, שהיו חתומין בו לוקוס ולוס.
 4 והכשרנו - בעדי מסירה. ודוקא לוקוס ולוס - שמעות מובהקין הן, ולא אתי למיסקרן
 5 **על פי** ששמותיהן בשמות גוים
 6 כשרים - ואפילו בלא עדי מסירה, ככל שכן
 7 בעדי מסירה דלא מחוקקין להו אלא ישראל,
 8 לפי שרוב ישראל שבתוצה לארץ כו', ואת
 9 אמרת לוקוס ולוס דוקא! הים בדתני **טעמא** -
 10 וכי אמר רבי יוחנן - בארץ ישראל, דאין רוב
 11 שמותיהן בשמות גוים, הילכך ישראל דלמא
 12 גוים ניהו, ופסולין ואפילו בעדי מסירה כרבנן
 13 דמתניתין. ואיכא דאמרי כי מתנייה **בעא מיניה**
 14 - גיטין הבאין ממדינת הים ושמותיהן בשמות
 15 גוים מהו? ופשיט ליה - רבי יוחנן ממתינין
 16 דכשרין, דבזכות ישראל ניהו, מפני שרוב
 17 ישראל שבתוצה לארץ שמותיהן בשמות גוים.
 18 **משנה** רצה לחזור בשניהם - קודם שהגיע
 19 ליד האשה והעבד, יחזור - ואין השליח יכול
 20 לזכות בהן לצרכו, דחוב הוא לתן כדמפרש
 21 לקמיה. והכמיס אומרים: **גוטי** - יכול
 22 לחזור אבל לא בשחרור. שוכין לו בו' - וזה
 23 בהן השליח לצרכו. שאם ירצה שלא לזון את
 24 עבדו **רשא** - הילכך כי משחרר ליה - לא
 25 מפסיד ליה מזונות, דבלאו הכי מאי בעי לא
 26 זין ליה. אבל שלא לזון את אשתו - אינו
 27 רשא, הילכך כי מגרש לה - ממסיד לה מזוני.
 28 והלא הוא פוסל את עבדו - בגט זה. מן
 29 התרופה - אלמא: חוב הוא לזון אמרו לו **מפני**
 30 שהוא קנינו - האי דמפסל בגיטא מן התרומה
 31 מפני שהוא קנינו דעבד דכח עובש, וכי
 32 משחרר ליה - לאו קנינו הוא. ובגמרא מפרש
 33 מאי קאמר. **גמרא** שמע מינה מדרבנן -
 34 דאמרי שהשליח יתפוס השטר לצורך העבד,
 35 ואף על גב דבעל קמהדר ביה, ואינו עוד שלוחו,
 36 ותפיסה בעלמא הוא בעל כרחו. **התופס** לבעל
 37 חוב - אדם מן השוק, שחופס מטלטלי בבית
 38 ראובן לצורך שמעון שהוא בעל חוב - קונה.
 39 ואפילו במקום שחב לאחריים - לשון שאלה
 40 הוא: ונשמע מיניה נמי דאפילו במקום שחב
 41 החופס הוא בתפיסתו ואת לזוי, דהוה ליה נמי
 42 בעל חוב דראובן, וזהו שחופס לזוי שלא בעל
 43 שמעון מפסיד את לזוי, ותימא נמי קנה? דהא
 44 מתניתין נמי, שליח זה תופס לעבד וזה לבעלים.
 45 ואם תאמר משנתנו - ואין שמעינן ממתניתין
 46 דקנה. כאומר וכו' דמי - ואין זה כשאר תופס,
 47 אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - וכן לאדם שלא בפניו.
 48 מי שליכט - בעל הבית עשיר שליכט את הפיאה כו', והיינו "מקום שחב לנעיים".
 49 **לא**

57 אַתְּ עֲבָדוּ – לא לתת לו מזונות, רַשָּׁאי, שאין עליו חיוב לספק
58 מזונותיו.
59 נמצא שאין העבד מפסיד על ידי שחרורו, ואולם אם ירצה הבעל
60 שְׂלֵא לִזְוֵן אֶת אֲשֵׁתוֹ, אינו רַשָּׁאי, ולכן נחשבים הגירושין חוב
61 עבורה, שהרי מפסידה את מזונותיה.
62 אֲמַר לָהֶם רבי מאיר לחכמים, וְהָרִי כהן שיש לו עבד הוא פּוֹסֵל
63 אֶת עֲבָדוֹ מִן הַתְּרוּמָה על ידי השחרור. שהרי כל זמן שהוא עבד
64 כהן מותר לו לאכול תרומה, אבל אם משתחרר דינו ככל ישראל
65 שאסור בזה, כְּשֵׁם שְׁהוּא ו-הכהן פּוֹסֵל אֶת אֲשֵׁתוֹ מאכילת תרומה
66 אם היא בת ישראל, שרק בעת שנשואה לו מותרת בתרומה. הרי
67 ששחרור עבד חובה הוא לו כגירושי אשה.
68 אֲמַרו לֹא חכמים לרבי מאיר, מה שמפסיד אכילת תרומה אינה
69 סיבה לומר ששחרור עבד הוא חובה עבורו, כי הרי הטעם שעבד
70 כהן אוכל בתרומה הוא מִפְּנֵי שְׁהוּא קְנִינֵנו של הכהן, ואם כן גם
71 בלא שטר שחרור יכול האדון לפסלו מלאכול תרומה, על ידי
72 שימכרנו לישראל. ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור
73 לעבד, שאין בזה שום חובה אלא רק זכות שיוצא לחרות:

נמרא

74 סוגייתנו עוסקת באדם שחייב ממון לחבירו, ובא אדם זר לתפוס
75 מנכסיו עבור בעל החוב. הגמרא מבררת האם תפיסתו מועילה
76 לזכות עבור בעל החוב:
77 יתיב – ישב רב הונא ורב יצחק בר יוסף, קמיה דרבי ירמיה – לפני
78 רבי ירמיה, ויתיב רבי ירמיה וקא מנמנמ, ויתיב רב הונא וקאמר,
79 שְׁמַע מינה מְדַרְבְּנָן – מדברי חכמים במשנתנו שאמרו שהשליח
80 זוכה את שטר השחרור לעבד, ואפילו אם האדון חוזר ומבטל
81 את שליחותו, מוכח, שאדם זר הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוב מנכסיו הלוה, קָנָה
82 עבורו, ואין הלוה יכול להתנגד. אֲמַר לִיהִי רב יצחק בר יוסף לרב
83 הונא, וְאִפִּילוּ בְּמָקוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים – האם יש ללמוד שהתופס
84 לבעל חוב קונה אפילו במקום שעל ידי תפיסתו נגרמת חובה
85 לאחרים, שהרי השליח מפסיד לאדון על ידי השחרור. אֲמַר לִיהִי
86 רב הונא, אין – אכן, ממשנתנו יש ללמוד שהתופס לבעל חוב
87 קונה אפילו במקום שנגרמת חובה לאחרים. אֲדִיקְבִי – בינתיים,
88 אִיתְעַד קְהוּ רבי ירמיה – התעורר רבי ירמיה מנמנומו, וְאֲמַר לְהוּ
89 לרב הונא ורב יצחק בר יוסף, דְרִדְקִי – בחורים, אינכם מבינים נכון,
90 הֵבִי ו-כֵן אֲמַר רבי יוחנן, הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים,
91 לֹא קָנָה בְּשִׁבְלֵי הַמְלוּת. וְאִם הָאֲמַר שהרי ממשנתנו יש להוכיח
92 שקנה, וכפי שנתבאר שהשליח מפסיד לאדון על ידי שתופס
93 לעבד. יש לומר, שְׂפָל הָאֲמַר 'תְּנִי' שטר שחרור זה לעבדי, כְּאֲמַר
94 'זְבִי' דְמִי – הרי זה כאילו אמר בפירוש זכו שטר שחרור זה
95 לעבדי, ולכן יכול השליח לזכות עבור העבד ולהפסיד לאדון
96 מאחר שהוא עשאו שליח על כך, ואין ראייה מכאן לכל אדם
97 התופס לבעל חוב.

98 הגמרא מוסיפה לרין בענין זה: אֲמַר רב חסדא, כאשר אנו דנים
99 לגבי הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים, כְּאִנּוּ לְמַלְלוֹתָתְךָ רַבִּי
100 אֲלִיעֶזֶר וְרַבְּנָן, שכן נראה מדבריהם שנחלקו בזה. דַּתְנָן, מִי שְׁלִיחָתְךָ
101 אֶת הַפְּתָה, והוא עשיר, ואינו זכאי לקחתה לעצמו, וְאֲמַר, 'הָרִי
102 פֶּאֶה זו לְפִלוֹנִי עֵינִי', רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֲמַר, זְכָה לֹא – לאותו ענין, הרי
103 היא שלו. וְחֻקְמִים אֲמַרְיִים, אין בכוחו של העשיר לזכות עבור
104 פלוני הענין, ולכן יִתְנֶנּוּ לְעֵינֵי הַנְּמָצָא רֵאשׁוֹן – לענין שיפגוש
105 ראשונה. ורב חסדא מפרש טעמם של חכמים, שהתופס לבעל חוב
106 במקום שחב לאחרים לא קנה, ולכן אין העשיר יכול לזכות עבור
107 הענין, כיון שבזה מונע מעניים אחרים ללקוט פאה זו. ורבי אליעזר
108 סובר שהתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים קנה.
109 דוחה הגמרא, אֲמַר אֲמַרְיִים, וְאִיתִּימָא – ויש אומרים שאמר זאת
110 רב פפא,
111

1 גט שנכתב בארץ ישראל, ואנו רואים את חתימותיהם של העדים
2 הַחַתּוּמִּין עַל הַגֵּט, וְשִׁמּוֹתֵן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, ואנו מסופקים אם
3 הם ישראלים או גויים, מָהוּ – האם אפשר לגרש בו את האשה
4 בפני עדי מסירה.
5 אֲמַר לִיהִי רבי יוחנן, מעולם לא בא לְיַדְנֵי גט ששמות עדיו היו
6 שמות של גוים, אֲלֵא פעם אחת בא לפנינו גט שהיו שמות עדיו
7 לוקום ולום, וְהַכְּשֵׁרֵנוּ למסור בפני עדי מסירה. ומבאר רבי יוחנן,
8 וְדִבְקָא כשהשמות הם כגון לוקום ולום, דְלֵא שְׂכִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְמִסְכִּין
9 בְּשִׁמְהֵיהוֹן – שאין מצויים ישראלים שנקראים בשמות אלו, ועל
10 כן ברור לכל שהם גוים, ולא יבואו לטעות בהם שהם ישראלים
11 ולסמוך עליהם. אֲבָל שְׁמֵהָתָא אַחֲרֵינִי, דְשְׂכִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְמִסְכִּין
12 בְּשִׁמְהֵיהוֹן – שמצויים ישראלים שנקראים בהם, ואינם מובהקים
13 לגוים בלבד, לֹא מכשירים את הגט.
14 אִיתִּיבֵיהּ – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן, והרי שנינו בברייתא,
15 גִּיטִין הַבָּאִים מְסֻדְרֵת הֵיךְ וְעֵדִים הַתּוֹמִים עֲלֵיהֶם, אִף עַל פִּי
16 שְׁשִׁמּוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, אין חוששים שהם עובדי
17 כוכבים, אלא הגיטין כְּשִׁרְיִין להתגרש בהם, מִפְּנֵי שְׂרׁוּב יִשְׂרָאֵל
18 שְׂכִיחֵין לְאַרְצֵן שְׁמׁוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, ולכן אנו מחזיקים
19 שהעדים ישראלים. ומבואר שאף אם השמות של גוים, ואינם
20 מובהקים ושהרי אנו נוקטים שהם ישראלים, הגט כשר, וקשה על
21 רבי יוחנן שפסל באופן זה.

22 תירץ לו רבי יוחנן, הָתָם – הברייתא שהכשירה, היינו כְּרַקְתְּנֵי
23 מְעִקָא – בגלל הטעם המפורש שם בברייתא. מִפְּנֵי שְׂרׁוּב יִשְׂרָאֵל
24 שְׂכִיחֵין לְאַרְצֵן שְׁמׁוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, ואנו מחזיקים אותם
25 לישראלים. וזה דווקא בגט הבא מחוץ לארץ, אבל אנו עוסקים
26 בגט הבא מארץ ישראל, שאין הישראלים הדרים בה נקראים
27 בשמות של גוים, ולכן כשלעדים החתומים בגט יש שמות גויים
28 שאינם מובהקים אנו חוששים שמאי גוים הם, ולכן פסול לגרש בו.
29 וְאִיבָא דְאֲמַרְיִי – ויש אומרים שריש לקיש לא שאל על גיטין
30 הבאים מארץ ישראל, אלא כִּי מְתִיבָתָא בְּעָא מִינֵיהּ – כפי האופן
31 המבואר בברייתא שאל, והיינו על גיטין הבאים ממדינת הים,
32 וְפִשְׁט לִיהִי רבי יוחנן תשובה לשאלתו מִמְּתִיבָתָא – מהברייתא
33 הנזכרת שמחזיקים את העדים לישראלים והגיטין כשרים, מפני
34 שרוב שמות הישראלים בחוץ לארץ הם כשמות עובדי כוכבים:
35 המשנה שלפנינו מיוסדת על דין 'זכין לאדם שלא בפניו', ואין חבין
36 שבו אלא בפניו, כלומר, שיכול אדם לעשות פעולה של זכות
37 לשלוח חבירו, וזה מועיל כאילו חבירו עשאה, אף שלא מינהו
38 לשלוחו. שברור הדבר שהוא רוצה שנהיה שליחי בדבר זה. אך
39 דבר של חובה אינו יכול לעשות בשביל חבירו אלא אם מינהו
40 שליח על כך. נידון המשנה הוא, האם פעולת גירושי אשה או
41 שחרור עבד נחשבים לדבר זכות עבור האשה או העבד, או לא:

משנה

42 הָאֲמַר לשלוחו, תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, וְכֵן האומר לשלוחו תֵּן שְׁטֵר
43 שְׁחֵרוֹ זֶה לְעַבְדִּי, אִם רָצָה הבעל או האדון לְחַזֵּר בו, קודם שמסר
44 השליח את השטר ליד האשה או העבד, דינו שְׁשִׁנְיָהֶן – בין בגט
45 ובין בשחרור וְחַזֵּר – יכול לחזור בו ולבטל השליחות. שהשליח
46 אינו יכול לזכות בשטר עבורם, שלא בפניהם, מכיון שהוא
47 לחובתם. אלו דְרַבִּי רַבִּי מַאִיר.
48 וְחֻקְמִים אֲמַרְיִים, רק בְּגִיטֵי נָשִׁים יכול הבעל לחזור בו, משום
49 שחוב הוא לאשה, אֲבָל לֹא בְּשְׁחֵרוֹי עוֹבְדִים. וטעמם, לְפִי שְׂכִיחֵין
50 לְאַדְרָם שְׂלֵא בְּפִינוּ – ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור לעבד
51 אף שלא בידיעתו, כי זכות היא לו לצאת לחרות, ושוב אין האדון
52 יכול לחזור בו, ואולם אִין חֵבִין לֹא אֲלֵא בְּפִינוּ, ולכן אינו זוכה את
53 הגט עבור האשה שלא בידיעתה. וכיון שבידיעתו לא קיבלה את הגט
54 יכול הבעל לחזור בו ולבטל את שליחותו.
55 חכמים מבארים טעם החילוק ביניהם: שְׂאִם יָרָצָה האדון שְׂלֵא לִזְוֵן
56

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ז וְכֹל זֶה בְּשׂוֹכְחָ, אֲבָל אִם הֵנִיחַם שָׁם מִדַּעְתּוֹ עַל דַּעַת שְׂיִישָׂאָרוּ שָׁם גַּם בְּשַׁבַּת [נח], בֵּין שְׁצָרִיךְ לְמָקוֹם הַחֲבִית וְהַפֶּר, בֵּין שְׁצָרִיךְ לְגוֹפֵן, לְפֹלֵל הֵינִן מִן הַחֲבִית [נד] וְלִשְׁכַּב עַל הַפֶּר - אִסּוּר אֶפְלוּ לְהַטּוֹתָן וּלְנַעֲרָן, לְפִי שְׂפִיּוֹן שְׁנַעֲשׂוּ בְּסִים לְאִסּוּר - נַעֲשׂוּ אִסּוּר כְּמוֹהוּ [נו], וְאִסּוּר לְטַלְטֵלָן פֶּלֶל אֶפְלוּ בְּהַטָּיָה וְנַעֲוֹר בְּלִבָּר כְּמוֹ הָאִסּוּר עֲצֻמוֹ [נז].

ביאורי הלכה

[נח] גם בשבת – אם הניח בסתם ולא היה בדעתו בפירוש שישארו שם גם בשבת – דינו כשכח ולא נעשה בסיס, אמנם אם רגיל להניח את האבן מידי שבת במקום זה למשך כל השבת נחשב כאילו היתה דעתו לכך בפירוש. ואם הייתה דעתו להניח לכל השבת ואחר כך נמלך בדעתו להסירו ושוב שכח – דינו כשכח.⁴⁴

[נו] מן החבית – אם חשב בטעות שהחבית לא נעשית בסיס לאבן שעליה – מכל-מקום אסורה בטלטול⁴⁵.
[נד] איסור כמוהו – אף שכיסוי החבית משמש לחבית ולא החבית משמשת אליו, מכל-מקום נעשית החבית בסיס לכיסוי⁴⁶ ואסורה בטלטול על אף היין שבתוכה.⁴⁷
[נז] האיסור עצמו – אף שניעור אינו טלטול גמור

צינונים והוספות

שאינן לאבן גדר של "משמשת" לחבית (כי כיסוי אינו בכלל שימוש, או כי השימוש עבור היין ולא עבור החבית) משא"כ כיסוי הקדירה לחממה יש לו גדר של "משמש" לקדירה, ואולי יש לומר ולחלק בין כיסוי חבית וכל דבר שדרכו להניחו במקום המתאים להנחה זו עד שניתן לומר ש'זהו מקומו' וממילא המקום נעשה בסיס ומושב לכיסוי (עד"ז נר שעל השלחן (סי' רעז סעיפים ה"ו), מעות שבכיס (סי' שי סעיף יא ואילך), ומכל-שכן פי חבית שנעשה מושב לכיסוי), לבין הנחת דבר המחמם שלא מחפשים להניחו דווקא על 'בסיס' או כלי קיבול אחר המתאים להנחה זו, וגם לאחר ההנחה לא ניתן לומר ש'זהו מקומו', וממילא לא נעשית הקדירה בסיס לדבר המחמם, וזה פירוש הדברים בסי' רנט ס"ג: שהקדירה לא נעשית בסיס להכיסוי וההטמנה לפי שהכיסוי וההטמנה הם משמשים להקדירה לחממה [ולא לכסותה] [וממילא] אין הקדירה משמשת להן [כמושב או כלי קיבול], אבל כיסוי חבית אף שמשמש להקדירה לכסותה גם הקדירה משמשת לו כבסיס ומושב.

[47] החבית לא נעשית בסיס לאיסור ולהיתר (מצד היין שבתוכה), דכיון שלא יכול להוציא מתוכה היין, הקצה גם אותו (כדלעיל הערה מב) והיין בכלל החבית; ובקצות השלחן (סי' קיב בדה"ש ס"ק כ, וכן הביא סברא זו שם בס"ק ב מהפמ"ג מ"ז ס"ק א והשאר בצ"ע) ביאר דהסברא היא כך דדבר המונח על גבי הכלי מלמעלה נעשה כל הכלי בסיס לזה (דבסיס פירושו כן ורגל) אבל דבר המונח תוך

(44) שש"כ פרק כ הערה רה.
(45) שש"כ פכ"ב סכ"ג, אלא שאם היה בדעתו לנער את האבן בשבת (ולא רק לטלטל החבית כשהאבן עליה) יש להקל במקום הפסד כדמשמע בהמשך ההלכה, וכן יש לומר במקום שלא ידע שהאבן מוקצה (כי חשב שיש לה דין כלי) והיה בדעתו להסירה בשבת (ובסי' רעז נתבאר שהפסד השולחן נחשב כמקום הפסד, וצ"ע אם מקום שאין לו יין אחר לקידוש נכלל בגדר זה).
(46) לעיל סי' רנט ס"ג לגבי כיסוי קדירה האסור בטלטול, נתבאר שהקדירה לא נעשית בסיס לו כי הכיסוי משמש לקדירה לחממה ולא הקדירה לכיסוי (וכן נתבאר שם שהקדירה לא נעשית בסיס להטמנה שעליה, ועד"ז להלן סי' שיא סי"ד שצנן תלוש הטמון בארץ לא נעשה בסיס לעפר שעליו כי העפר משמש אליו ולא הצנן לעפר), אבל כאן מבואר שהחבית נעשית בסיס לאבן שהונחה עליה לכיסוי, ושני ביאורים נאמרו בזה, ועיקרם הוא שיש לחלק בין שימוש העושה מעשה בגוף ההיתר כמו כיסוי המחמם את הקדירה או עפר המכניס לחלוחית בלפת וצנן הטמונים בו, לבין אבן שאינה עושה שום תיקון או הוספה בחבית או ביין (זכרון יוסף אות מז), או שיש לחלק בין כיסוי הקדירה משמש לחימום הקדירה עצמה (והתבשיל), לבין כיסוי החבית שאינו משמש לחבית אלא ליין, וממילא נעשית החבית בסיס לאבן (תהלה לדוד סי' רנט ס"ק ה), והנה לשני הביאורים, החבית נעשית בסיס לאבן משום

ואפלו אם היה בדעתו שלא ישארו שם כל השבת פלה אלא בכניסת השבת בלבד, דהינו שהיה בדעתו שישארו שם עד לאחר בין השמשות בלבד, שאז יסירם משם על ידי געור - אין זה מועיל כלום להתיר לו אפלו הגעור שהיה דעתו עליו, לפי שמתוך שנעשו החבית והפר בסיס לאסור בבין השמשות שהוא תחלת פניסת השבת - הקצו לכל השבת פלה, ואין דעתו מועלת להתירם.

ויש אומרים שלא נעשו בסיס לאסור אלא אם פן היה בדעתו שישארו שם האבן והמעוות כל השבת פלה, אבל אם היה בדעתו לטלם משם באמצע השבת, בין על ידי נכרי בין על ידי געור - לא נעשו כלל החבית והפר בסיס להם אפלו בתחלת פניסת השבת, ולא נאסרו כלל בטלטול, ולא הקצו לכל השבת פלה. ולכן אם נמלך אפלו בתחלת פניסת השבת¹⁰¹ להפנות החבית ולנער הפר, אם הצרף לגופו, או לטלטלן כמו שהן עם האבן והמעוות שעליהן אם הצרף למקומן - הרי זה מתר כמו בשוכה.

אבל אם לא היה בדעתו לטול האבן והמעוות מהחבית והפר על ידי געור או על ידי נכרי, אלא היה בדעתו לטלטל באמצע השבת את החבית והפר עם האבן והמעוות שעליהן למקום אחר על ידי נכרי או על ידי ישראל בשיצטרף למקומן - אין זה מועיל כלום, פיון שאף באותו מקום יהיה האבן והמעוות מנחים עליהם - הרי הן בסיס להם.

והעקר בסברא הראשונה. ומפל מקום, במקום הפסד יש לסמוך על סברא האחרונה, פגון אם נפל נר על השלחן, כמו שנתבאר בסמן רע"ז:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מתר בשבת, סעיף ז

ביאורי הלכה

והתירו נייעור גם כשכוונתו לצורך נייעור המוקצה בלבד, לא התירו זאת אלא בטלטול על ידי דבר אחר ולא נייעור המוקצה עצמו.⁴⁸

ציונים והוספות

מהיכי תיתי להקל שלא נעשית החבית בסיס לאבן; ולהעיר, שבמקרה שיש דבר איסור בתוך החבית ודבר היתר על גביה (שנעשית בסיס לאיסור והיתר לכל הביאורים), אם דבר ההיתר הוא כיסוי המיועד ומיוחד לחבית, יש לומר שדינו כחלק מהחבית ואף אם לא נאסר הכיסוי בטלטול, מכל-מקום לא מתיר את טלטול החבית מתורת בסיס לאיסור ולהיתר. (48) כדלעיל סעיפים ד"ו, וראה לעיל הערה מג.

הכלי נעשה בסיס רק חלק הכלי שלמטה מהדבר אבל לא מה שלמעלה ממנו (אלא שממילא אסור לטלטל כל הכלי משום מקצתו שהוא בסיס), וע"כ באבן ע"פ החבית אותו החלק שהיין בו הוי בסיס לאיסור והיתר אבל אותו חלק החבית שלמעלה מהיין הוא בסיס רק להאבן ונעשית מפני זה החבית בסיס לאיסור. ע"כ. אלא שלמעשה לא מצינו בשו"ע"ר חילוק מעין זה, ולכך גם אם האבן הסותמת נמצאת בתוך פי החבית (שזו הנפק"מ שהביא בקצות השלחן)

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

ואם תמצא לומר נפלה קודם לכן שמא לא נתרככה עד תוך מעת לעת:

מב וכל זה כשנמצא החטה בתוך הציר שבחבית אבל אם נמצא על גבי חתיכת כרוב ואין הציר עולה על גבה אין בה דין כבוש כלל אלא דין מליח שיתבאר:

מג מי שפרס חתיכת מצה קטנה מחתיכת מצה גדולה ונתנה לתוך פיו ונטל חתיכת בשר קטנה מהבשר צונן

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תסז, דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא בתוכו חטה:

מא וכל זה כשהחטה מבוקעת אבל אם לא נתבקעה החטה יש להתיר מה שבחבית אם יש שם הפסד מרובה מכח ספק ספיקא שמא נפלה שם תוך מעת לעת

מהמצה אבל מהבשר אין צריך להסיר כלום כיון שיש בו ספק ספיקא וכל ספק ספיקא מועיל אפילו באיסור של תורה:

~ יום שלישי ~

מזו אם הגעילו יורה מחומצת קודם הפסח ושפכו מי הגעלה המחומצים וירדו לבור בתוך הפסח נאסרו המים שכבור אף להאומרים שחמץ בפסח אינו אוסר בצונן שלא אמרו כן אלא כשהסיר ממשות החמץ מהצונן שאין טעמו נפלט בצונן אבל כאן המים המחומצין הן מעורבין במימי הבור ואין מתבטלין בתוכו בששים כיון שנתערבו בהם בתוך הפסח.

אבל אם ירדו לבור קודם הפסח ונתבטלו שם בששים מותרין ומכל-מקום אם יש לחוש שמי הגעלה אינן מתערבין יפה במימי הבור אלא הם נקיים ועומדים למעלה אסור לשאוב מהבור בפסח אלא אם כן כבר שאב ממנו פעמים רבות קודם הפסח לאחר שירדו לשם מי הגעלה שעל ידי השאיבה מתערבים יפה מי הגעלה במימי הבור ומתבטלים בהם בס' קודם הפסח.

ואם לא שאב ממנו כלום קודם הפסח ושאב ממנו מים בפסח וכישל בהם תבשיל יש להתיר התבשיל שבודאי יש ששים במים הללו כנגד מעט מי הגעלה שנתערבו בתוכם על ידי השאיבה ומי הגעלה אינן אוסרין במשהו כיון שאין בהם חשש חימוץ אלא מחמת שהורחתו ביורה מחומצת והרי יש בהם נותן טעם בן נותן טעם של היתר (עיין סי' תמ"ז).

וכל זה כשהיורה היתה בת יומא מכליעת חמץ בשעה שהגעילוה אבל אם לא היתה בת יומא אף אם ירדו מי הגעלה לבור בתוך הפסח ואין במי הבור ששים כנגדם מותר לשתות מהבור בפסח אף אם לא נתערבו יפה מי ההגעלה במי הבור דכיון שהיורה לא היתה בת יומא הרי החמץ הבלוע בה נותן טעם לפגם כמי הגעלה וכל נותן טעם לפגם שנעשה קודם הפסח אינו חוזר וניעור בפסח (ומכל-מקום קודם שנפלו מי הגעלה לתוך מי הבור אסור להשתמש במי הגעלה אף שהחמץ היה נותן טעם לפגם בהם ממעם שנתבאר בסיומן תנ"ב):

~ יום רביעי ~

מזו אם נמצאת חטה בקועה בבאר בפסח אסור לשאוב עוד מים מהבאר כל ימי הפסח אף להאומרים שחמץ בפסח אינו אוסר בצונן שמכל-מקום יש לחוש שמא נשרית שם חטה מעת לעת.

אבל אם אין החטה בקועה אע"פ שנתרכבה אם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא מים אחרים אלא על ידי הדחק יש להתיר מכה ספק ספיקא אף במקומות שנוהגין להחמיר בצונן בפסח כמו שנתבאר למעלה.

המונח לפניו ונתנה גם כן לתוך פיו ולעסן יחד והרגיש בפיו שיש שם חטה ונטל המאכל מפיו וראה שם חטה בקועה ואין ניכר אם היתה במצה או בבשר יש להתיר הבשר שנשאר מונח לפניו שאנו תולין שנפלה החטה עליו לאחר שהניחו לפניו ואז היה צונן וצונן יבש בלא רוטב אינו אוסר לדברי הכל ואין חוששין שמא נפלה עליו בעודו רותח בקדירה או בקערה שאין מחזיקין איסור ממקום למקום וגם חתיכת מצה הגדולה יש להתיר אף על פי שיש לחוש שמא היתה החטה בתוך המצה בפיו ובודאי לא נפלה עליה לאחר האפייה שהרי היתה מתגלגלת ויורדת אלא נפלה עליה קודם אפייתה בשעת לישתה ונאסרת כל המצה אם נאפית בתוך הפסח שחמץ בפסח במשהו (עיין סי' תס"א), מכל-מקום כיון שאיסור משהו אינו אלא מדברי סופרים תולין להקל שלא היתה החטה מעולם בתוך המצה אלא בתוך הבשר לאחר שנצטנן ושניהם מותרים ומכל-מקום צריך להסיר כדי נטילת מקום מחתיכת מצה הגדולה באותו מקום שפרס ממנה החתיכה קמנה שיש לחוש שמא היתה החטה באותו מקום ונאסר שם כדי נטילת מקום מן המצה לפי שנפלט טעם החטה לשם וטעם הוא כעיקר מן התורה כמו שנתבאר ביורה-דעה סי' צ"ח:

~ יום שני ~

מד וכל זה כשהבשר המונח לפניו היה צונן כבר כשהניחו במקום זה אבל אם הניחו לפניו כשהוא רותח בקערה שהוא כלי שני אסור (או אפילו לא היה שם רוטב לפי מנהג מדינות אלו כמו שיתבאר) שהרי מחזיקין איסור מוזמן לזמן. ואין להתיר מכה ספק ספיקא שמא חטה זו היתה במצה שבפיו ואם תמצא לומר בבשר שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן שאם כן צריך אתה לאסור את המצה קודם שתתיר את הבשר ומה ראית להתיר הבשר ולומר שהחטה היתה במצה ולאסור המצה שמא היתה בבשר והמצה מותרת שכל ספק דברי סופרים להקל ואם תתיר את המצה אי אפשר להתיר את הבשר לפי שאין בו אלא ספק אחד להקל דהיינו שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן ואין מקילין מספק זה בלבד כיון שהוא במקום אחד מוזמן לזמן וכיון שאי אפשר לך להתיר שניהם שהרי בודאי היתה החטה באחד מהם צריך אתה לאסור שניהם:

מה וכל זה בבשר בהמה וחיה או אפילו בבשר עוף אלא שהחטה היא שלימה אבל אם הוא בשר עוף והחטה היא שבורה יש להתיר הבשר מכה ספק ספיקא שמא נפלה עליו לאחר שנצטנן ואם תמצא לומר קודם לכן שמא היתה כבר במעי העוף ונתעכלה שם במעיו עד שנשברה ושוב אין בה איסור חמץ וממעיו נדבקה לבשרו וכיון שהבשר מותר יש להתיר גם המצה שאנו תולין שהחטה נפלה לתוך הבשר לאחר שנצטנן או שנתעכלה כבר במעיו ולפיכך שניהם מותרים שכל ספק דברי סופרים להקל רק שיסיר כדי נטילה

שיהא בו כח לפטם את הציר הנבלע בו וכן עיקר.

ומכל"מקום אם אין הפסד מרובה ולא מניעת שמחת יום טוב יש לחוש לסכרא הראשונה שלא לאכלו בפסח אבל יכול להשהותו לאחר שהסיר ממנה כדי קליפה או למוכרו לנכרי ועכשיו שאין אנו בקיאים בין בשר כחוש לשמן כמו שנתבאר בס' תמ"ז אף אם אותה חתיכה שנמצאת החטה עליה היא כחוושה כולה אין לאכלה בפסח אפילו אם אין החטה בקועה אלא שנתרככה אלא אם כן יש שם הפסד מרובה כגון שהוא עני והיא חתיכה גדולה וחשובה או שיש שם מניעת שמחת יו"ט שאז יש להתירה לאחר שיסיר כדי קליפה:

נב וכל זה באותה חתיכה עצמה שנמצאת החטה עליה אבל שאר החתיכות שנמלחו עמה ביחד אף על פי שהיו נוגעות בה ונבלע בהן הציר היוצא ממנה אינן נאסרות כלל אפילו אם הן שמינות וגם אותה חתיכה היא שמינה לפי שאף להאומרים ששמנונית הבשר מפטם את הציר היוצא מהחטה, מכל"מקום אין בציר זה כח לפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רומב כיון שאינו שמן מצד עצמו ונמצא שאין בשאר החתיכות אפילו משהו מציר זה שיצא מהחטה:

~ יום שישי ~

נג ויש חולקין על כל זה ואומרים כיון שבכל איסורי תורה שנמלחו עם ההיתר אע"פ שהאיסור וההיתר הם כחוישים אף על פי כן אנו מחמירין לאסור עד ששים אפילו הן חתיכות הרבה נוגעות זו בזו והאיסור אינו נוגע אלא באחד מהן בלבד והטעם הוא כדי שלא נצטרך להבחין לחלק בין איסור כחוש לאיסור שמן שבאיסור שמן מן הדין יש להחמיר עד ששים אפילו הן חתיכות הרבה לפי שהאיסור עצמו מפעפע מחתיכה לחתיכה כיון שהוא שמן מצד עצמו אם כן בחמץ בפסח שאינו מתבטל בששים יש להחמיר לאסור כל חתיכות שנמלחו עמה יחד אע"פ שהוא איסור כחוש.

ויש לחוש לדבריהם אם אין שם הפסד כלל כשישהה אותן עד לאחר הפסח או שימכרם לנכרי אבל אם יש שם הפסד קצת או קצת שעת הדחק והחטה אינה בקועה אלא שנתרככה יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר.

שאינו אנו מחמירין בשאר איסורין לשער בששים במליחה אפילו באיסור כחוש אלא באיסור ששייך בו קצת שמנונית כגון בשר טריפה כחוושה שנמלח עם היתר שיש טריפה כחוושה ויש טריפה שמינה לפיכך אנו מחמירין בכל טריפה אפילו כחוושה כדי שלא נצטרך להבחין ולחלק בין כחוושה לשמינה שאין אנו בקיאים בזה אבל איסור שלעולם הוא כחוש ואין שייך בו שמנונית כלל כגון חמץ בפסח אין להחמיר בו כמו באיסור שמן בין לענין מליחה בין לענין צלי כמו שיתבאר:

ואם נמצאת פרוסת לחם או עיסה בבאר אפילו אם ידוע שלא נשתחה שם מעת לעת והוא מקום שלא נהגו להחמיר בצונן אין להשתמש במי הבאר אלא על ידי סינון אפילו נמצאו קודם הפסח כמו שנתבאר למעלה:

מח מי שרוצה לשאוב בפסח מבארות של נכרים או מבארות של ישראל שלא נוהר בהן מחמץ כל השנה טוב שיסנו המים בבגד נקי בכל פעם ששואב אבל מעיקר הדין אין מחזיקין איסור מספק:

מט בשר חי שנמצא עליו חטה בקועה קודם מליחתו אם החטה היא מנוגבת וגם הבשר הוא מנוגב במקום שנגעה בו החטה אפילו הרחה אין צריך אבל אם אחד מהם לח קצת במקום נגיעתן צריך להדיח הבשר במקום שנגעה בו החטה ודי לו בהרחה שמדיחו קודם המליחה להכשירו מדמו ואם נמצאת עליו חטה לאחר שהודח קודם המליחה צריך לחזור ולהדיחו קודם המליחה במקום שנגעה בו החטה ואין לו לסמוך על ההדחה שמדיחו אחר המליחה לפי שאותו משהו לחלוותי שנגע בחטה שצריך להעבירו מהבשר על ידי הרחה אם לא יעבירו קודם המליחה הרי הוא נבלע בבשר על ידי המליחה.

ואף במקומות שנוהגין להחמיר בצונן בפסח די לו בהרחה כיון שאין בו במקום החטה אלא קצת לחלוותי ולא החמירו אלא כשיש שם רוטב הרבה והחמץ הוא נשרה בתוך הרוטב שאז נפלט טעם משהו מהחמץ לתוך הרוטב והרוטב מבלע אותו טעם משהו בתוך ההיתר:

נ ואם נמצאת עליו החטה לאחר שנמלח בעוד שהמלח עליו צריך ליטול ממנו כדי קליפה במקום מגעה של החטה אם ידוע בבירור שלא נגעה בו אלא במקום שנמצאת בו אבל אם יש להסתפק שמה נגעה בו במקום אחר צריך ליטול כדי קליפה מכולו לפי שמן הסתם כבר היתה עליו החטה בשעה שמלחו שהרי מחזיקין איסור מזמן לזמן ומן הסתם נפל קצת מלח גם על החטה ודרך המלח הפלטי ציר מדבר המלוח והציר שהפליט מהחטה נבלע בבשר במקום מגעה של החטה לפי שהוא כרותח:

~ יום חמישי ~

נא כמה דברים אמורים כשהבשר הוא כחוש אבל אם הוא שמן במקום מגעה של החטה הרי כל אותה החתיכה שנמצאת החטה עליה אסורה אפילו להשהותה או למוכרה לנכרי לפי ששמנונית הבשר מפטם את הציר הנבלע בו ונעשה כאילו הוא עצמו שמן ואזי הוא מפעפע ומתפשט ונבלע בכל אותה החתיכה שכן דרך השומן לפעפע כשהוא רותח והציר הוא כרותח.

ויש חולקין על זה ואומרים שאין כח בשמנונית הבשר לפטם את הציר הנבלע כיון שהשמנונית הוא צונן ואף שהוא מלוח והמלוח דינו כרותח, מכל"מקום אינו כרותח ממש לענין זה

בשעת מליחתן הרי כל החתיכות המונחות בתוך הצייר אפילו הן כחושות כולן אסורות אפילו להשהותן או למוכרן לנכרי אם שהתה החטה עם החתיכות בתוך הצייר בכדי שאם היה נותן הצייר בכלי על האש היה מתחיל להרתיה ולהתבשל דכיון ששהו בתוכו כשיעור בישול הרי הן כאילו נתבשלו ממש בתוכו ומכל־מקום אם אין החטה מבוקעת יש להתיר להשהותן או למוכרן לנכרי אם יש שם הפסד מרובה כמו שנתבאר למעלה:

נז ואם מקצת החתיכה בתוך הצייר ומקצתה למעלה מן הצייר המקצת שבתוך הצייר אסור אפילו להשהותה או למוכרה אפילו במקום הפסד מרובה והמקצת שלמעלה מן הצייר מותר להשהותה או למוכרה אפילו אם אין שם הפסד מרובה רק שיוחר להסיר ממנה כדי קליפה במקום שהיה מחובר למקצת חב' שבתוך הצייר ואם יש שם הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט יש להתירו אפילו באכילה:

נח אם נשאר מעט שכר בכלי ונמלו בתוכו מים והדיחו בהן בשר אחר מליחתו בפסח יש להתיר הבשר אף בלא קליפה מעיקר הדין שאף שהמים נאסרו מחמת השכר שנתערב בתוכם, מכל־מקום הבשר לא בלע כלום ממים הללו כיון שהוא צונן שאף המחמירין בפסח בצונן לא החמירו אלא כשנשרה האיסור בתוך היתר צונן או שנשרה היתר בתוך איסור צונן או שנשרה האיסור והיתר בתוך רוטב צונן אבל כאן שהאיסור עבר על היתר דרך העברה בעלמא לא נאסר כלל בצונן לדברי הכל.

ואע"פ שהבשר היה מלוח עדיין בשעה שהדיחו והמלוח הוא כרותח, מכל־מקום לא בלע כלום ממים הללו לפי שמיד שהגיעו עליו המים נתבטל רתיחתו כי המים שהדיחו בהם הם מבטלים כח המלח ואין לו כח להבליע המים בבשר ומכל־מקום מחמת חומרת חמץ בפסח יש לקלוף מעט הבשר במקום שנגעו בו המים הללו והיא חומרא בעלמא:

נד וכל זה כשידוע בבירור שלא נגעה החטה אלא באותה חתיכה שנמצאת עליה כגון שנמצאת תוך תרנגולת אבל אם יש להסתפק שמה נגעה גם בשאר החתיכות כגון שנמצאת על התרנגולת מבחוץ או על שאר בשר הרי כולן צריכות קליפה מעיקר הדין.

ואפילו אם ידוע בבירור שלא נגעה אלא באחת משאר החתיכות ואין ידוע איזו היא אינה מתבטלת בתוכן ברוב כיון שהוא בתוך הפסח ולפיכך כולן צריכות קליפה מספק.

ואם הן שמינות כולן אסורות אלא אם כן יש שם הפסד מרובה או מניעת שמחת יו"ט ועכשיו שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אף אם הם כחושות דינם כשמינות.

ואם עבר ובישלם בלא קליפה יש לאסור כל התבשיל באכילה אפילו יש שם הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב. אבל מותר להשהותן או למוכרן לנכרי אפילו לכתחלה בלא קליפה כיון שאין בהן אלא ספק נגיעה:

~ שבת קודש ~

נה וכל זה כשנמצאת החטה על הבשר קודם שהודח אחר המליחה אבל אם נמצאת עליו לאחר שהודח בודאי עכשיו נפלה עליו ולא היתה עליו בשעת מליחתו ומדיח מקום מנגעה ודי שאם היתה עליו בשעת מליחתו היתה עוברת מעליו על ידי הרחה.

במה דברים אמורים כשנמצאת על גבי הבשר או על גבי התרנגולת אבל אם נמצאת בתוך התרנגולת בודאי היתה שם בשעת מליחה שהרי בודאי לא נפלה ממקום אחר לתוך התרנגולת אלא היתה שם במעיה וממעייה נפלה שם על בשרה:

נו וכל זה כשנמצאת החטה מונחת בבשר והוא הדין בדגים אבל אם נמצאת נשרית בתוך ציר היוצא מבשר או דגים

~ 'לקוטי תורה' פרשת נשא - הפרשה החסידית ~

נשא את ראש בני גרשון

היה פרי להכניע כח יניקת החיצונים, ששרש יניקתם הוא במדבר דקא. ולכך במדבר אין שם גידול צמח ודשא כלל אלא שממון בלבד, פי ההשפעה היא מסטרא־דקדושה דקא, "ואתה מחייה את כולם" (במקום מ, א). וכתוב (תהלים יא, ז ועוד): "צדיק ה'", פירוש "צדיק" - שהוא משפיע ובעל צדקה. וכן בכל סטרא־דקדושה יש בחינה זו.

והנה, בהקדוש ברוך־הוא, תחסד נמשך מצד

"נשא את ראש בני גרשון וגו'" (במדבר ה, כב):

יש להבין, למה נאמר בכני גרשון "גם הם"?

וגם, מה שכתוב בכני גרשון דקא (במדבר ה, כו): "על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת בני הגרשונים" ולא נאמר כן בכני קהת ומרי.

אך הנה, תחלה צריך להבין פללות ענין המשפך ונסיעתם במדבר:

דהנה, שרש טעם נסיעתם במדבר עם המשפך וכליו

ועל־דרך־משל הדבור באדם, שהוא כמל ומפל לגבי המחשבה, ובלתי תופס מקום כלל וכלל. רק אצל השומע הוא שהדבור נתפס ליש ודבר. וכך למעלה, בחינת "אותיות הדבור", "ביו"ד מאמרות" – לגבי הנבראים מהם "יש מאין" – הם בבחינת "יש". אבל לגבי עצמותו ותפרוץ הם כמילים כ"לא". ולכך, אף על פי שמצד בחינת התגלות אותיות הדבור, נראה העולם לבחינת "יש" ו"דבר" לעינינו, אבל אצלו ותפרוץ אין הסתר והעלם כלל.

ועל כן, לעתיד־לבא שיתגלה כבוד ה', שהוא בחינת גילוי עצמיות אלקות, אזי ממילא לא יסתיר שום הסתר כלל, ויהיה גילוי אלקות גם בעשייה, עד שיראו כל בשר, אפילו בהשגת שכלו הנשמיות. וכדי שיהיה גילוי זה לעתיד־לבא, הוצרך להיות נסיעת המשפן במדבר – להכניע אותו כנ"ל.

ב והנה, זה היה ענין נסיעת המשפן בפועל ממש – בבחינת "עולם". וכמו כן הוא גם עכשו ברוחניות בבחינת "נפש". כי יש בחינת משפן בפרט בכל אהר ואהר. וכל פרטי הענינים שבו – הכל יש בנפש האדם. דהנה פתיב (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". ואמרו רז"ל: "בתוכו לא נאמר, אלא בתוכם". לפי שכל אהר ואהר מישראל צריך לעשות בחינת משפן בנפשו. והיינו, להמשיך בחינת גילוי אלקות בנפשו, בעבודה שכלב זו תפלה, כשיתיה לבבו טהור, כמו שכתוב (תהלים נא, יב): "לב טהור ברא לי אלקים כו".

וכמו שכתוב (תהלים כד, ה): "ובר לבב כו": דכאשר לבבו טהור מכל סיג, "בלתי לה' לבדו" (שמות כב, ט), אזי נקרא משפן – לשפון בו גילוי אור ה'. וכמו שכתוב (תהלים כד, דה): "נקי כפים ובר לבב כו" ישא ברכה מאת ה'. דפירוש 'ברכה', הוא המשכת גילוי אלקות בנפשו כו². ועל ידי זה, ידחה ויכניע גם כן ההסתר של נפש־התבחינת המסתיר ומכדייל, ונראה לו העולם לבחינת יש ודבר נפרד, והיינו מפני נסות חומר נפשו התבחינת.

אבל כשלבבו נד וברור, יראה בעין שכלו איך שאין מסתיר באמת, וכמו שהוא למעלה ד"קמיה – כלא כו", כי על ידי זכות לבו נמשך גילוי אלקות גם בבחינת ההסתר והעלם שלא יסתיר.

"הגדולה", כמו שכתוב (תהלים קמה, ח): "ארץ אפים וגדל חסד". וככל סמרא־דקדושה, החסד נמשך מצד הביטול שבמל לה' ונחשב לאין ואפס בעיניו, לכן ראוי ליתן לזולתו שהוא חשוב יותר. וכמו שכתוב באברהם (בראשית יח, כ): "ואנכי עפר ואפר". ולפיכך היה עושה חסד עם כל בני אדם כו. מה־שאינן מי שהוא 'יש' ו'דבר' ואינו כמל, צריך הכל לגרמיה, ואינו בחינת מופיע. ולכן במדבר הם 'נחש, שרף, ועקרב' (דברים ח, טו) – ג' קליפות, ששם מקור הקליפות, שהם יש ודבר נפרד, ואין בהם בחינת הביטול, לכן אין ממנו שום השפעה.

והנה לכך היה נסיעת הארון וישראל במדבר, כדי להכניע את המדבר. ולכך נשאו את המשפן כמ"ב מפעות, שהוא בחינת שם מ"ב. והיינו, על ידי גילוי אלקות שהיה במשפן כשנשאו אותו במדבר, ממילא נכנעו. וכמו שכתוב (תהלים סח, ג): "כהמס דונג וגו"¹. ותועלת הכנעה זו היתה ענין הכנה לעתיד־לבא, שיוכל להיות גילוי אלקות בעולם השפל שלנו, כמו שכתוב (ישעיהו מ, ח): "ונגלה כבוד ה' וגו'", שעל ידי שנכנע תחלה מקור ההסתר והיש, יוכל להיות בו אהר כך הגילוי לעתיד־לבא.

[ואפשר לומר, שהוא ענין שבעבודת ה' צריך להיות תחלה בחינת "אתפניא", בכדי שעל ידי זה יוכל לבא אהר כך לבחינת ומדרגת "אתהפכא חשוכא לנהורא". ובלי בחינת אתפניא תחלה, לא יוכל לבא לבחינת "אתהפכא חשוכא כו". כמו כן על דרך זה, כדי שלעתיד־לבא יהיה גילוי אלקות ממש בעולם השפל, שיהפך החשך לאור ממש, כמו שכתוב (זכריה יד, ו): "לעת ערב יהיה אור" – לכך הוצרך להיות תחלה בחינת הכנעת המדבר כו.]

וענין מה שנתבאר על פסוק "אלה מסעי", בענין אהר – שעל ידי זה יש פח ביד האדם להכניע הגוף שלו כו].

וענין הגילוי הנה שיהיה לעתיד־לבא הוא: כי הנה באמת הרי קמיה, עצמותו ותפרוץ, אין שום בחינת הסתר והעלם כלל. כי "קמיה, כולא – כלא חשיבי", ואין שינוי כלל בין קודם שנברא העולם לאהר הבריאה. כי גם עתה הוא אהר, יחיד ומיוחד כמו קודם שנברא העולם, מאחר שפל עיקר התהוות הנבראים יש מאין הוא רק מבחינת אותיות הדבור – "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו).

1. [ענין מה שנתבאר מזה על פסוק "אלה מסעי"].

2. [וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל "סדרה מביאה לידי קדושה". עון ב'ראשית חכמה"].

למטה – 'עצי שטים עומדים' ופירוש "שרפים עומדים", היינו כמאמר: "ואשר משרתיו פולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה כו"⁴.

והענין הוא: כי "אין עמידה אלא שתיקה" (סוטה לט, א). ופירוש "שתיקה", היינו בחינת ביטול העצמות מכל וכל. והיינו בחינת ביטול הרצון, שלא יהא לאדם רצון אחר וזלת הרצון לה' אחד. וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "ועמך לא חפצתי כו".⁵ וכמאמר רז"ל: "בטל רצונך כו"⁶.

והפעם שנקרא בחינה זו "עמידה" הוא: כי הנה כשיש לו האהבה והדביקות בה' – זהו בחינת "מהלך", וכמו שכתוב באברהם (פראשית יב, ט): "הלך ונסע כו". אך קודם שיגיע לבחינת הילוך ואהבה זו, צריך להיות תחלה בחינת עמידה זאת. היינו, לעמוד ולשתוק מן התפשטות והילוך שבלעומתו. והן הרצונות זרות, שהאדם רוצה והפך ומשתוקק לרברים זרים – זהו נקרא גם כן "הילוך". על-דרך מה שכתוב: "ויבא הקדש לאיש העשיר" (בשואל ב' י"ב, ד'), שהוא ההילוך דלעומתו. וזהו "הלך" – שהולך ומתחזק. שמתחלה הוא באורח כו'. עיני שם בפירוש רש"י⁷. וצריך להיות "משלחי רגל, השור והחמור", דהיינו למנוע הילוך של הניצר הרע⁸.

וכדי שיתהפך מהילוך זה להיות ההילוך באלקות – הוא על ידי שיבא תחלה לבחינת עמידה. והוא בחינת ביטול-רצון⁹. וזה היה ענין "קרשים עומדים". ועמידה וביטול רצון זה נמשך על ידי יראה, והוא "פולם עומדים ברום עולם, ומשמיעים ביראה".

וזה היה ענין עבודת בני מררי נושאי הקרשים, שפדי לבוא לבחינת יראה ועמידה זו – זהו על ידי המורדות. בחיותו מ"מארי דחושבנא" על ימי חלדו, אשר רובם ככולם "בחושך ילך כו" (קהלת ג, ד). ועל ידי זה מעורר רחמים רבים שייכל לבוא לבחינת "בטל רצונך"¹⁰.

והנה, מזה נמשך אחר כך לבא למדרגת האהבה והרצון לה' בבחינת "בלות הנפש". וזהו ענין היריעות "תכלת וארגמן כו" (שמות כ, א), כי תכלת הוא לשון פליון

וזהו, כמו שהיה נסיעת המושקן בבחינת מדבר, שעל ידי זה היה מכניע את המדבר כו' – וכך הוא בנפש עכשיו – הכנעת הניצר הרע, שהוא גם כן בחינת מדבר, שהוא "ארץ לא ודעה" (ירמיהו ב, ט). דהיינו, המעשים והדבורים והמחשבות אשר "לא לה' המה כו" (ירמיהו ה, י).

וזהו "אשר" "לא ישב אדם שם" (ירמיהו ב, י), פירוש: "אדם" הוא מה שכתוב (חזקאל א, כו): "ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם כו" – "לא ישב שם", פי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח) כתיב, ועל כן צריך להכניע בחינת מדבר זה, שהוא הניצר הרע. והיינו, על ידי המשכת גילוי אלקות בנפשו.

[ובמקום אחר נתבאר, בענין "בית הלל אומרים – פלה נאה וחסודה": שלא יהיה ההמשכה לפי ההעלאה, אלא אדרבה, תחלה יהיה ההמשכה מלמעלה למטה, דהיינו שהמעשה הטוב יהיה אפילו קודם ל"סור מרע" בדיקות, ולא ימתין ב"עשה טוב" עד שיהיה תחלה "סור מרע" בתכלית.

והיינו, משום שעל ידי זה ההמשכה שב"עשה טוב", אזי ממילא יפלו כל החיצונים. פי "מעט אור, דוחה הרבה מן החושך", ויבוא ל"סור מרע" בתכלית כו'. ועל דרך זה הוא ענין מסעות המושקן במדבר – שעל ידי המשכת גילוי אלקות, ממילא נכנעו הקליפות כמו שכתוב (במדבר י, לה): "ויהי בנסע הארון כו' ויגומו משנאוד כו".

וכך בחינה זו בנפש: שעל ידי המשכת אלקות מלמעלה למטה, במעשה הטוב ובעסק התורה ותפלה, אזי ממילא יכנע גשמיית הגוף, ונפש-הבהמית כו'.

והנה, במושקן היו ג' דברים: "קרשי המושקן" (שמות כו, יז ועוד); ו"יריעות המושקן" (במדבר י, כה); ו"תכלת" – היינו ארון, ומגורה ומזבח כו'.

והנה, תחלה יש להבין ענין הקרשים שנקראו (שמות כו, טו): "עצי שטים עומדים", שהם על-דרך שהמלאכים נקראים 'עומדים', כמו שכתוב (ישעיהו ג, ב) "שרפים עומדים". וכמו שכתוב במדרש שיר השירים רבה, סוף פסוק "צאינה וראינה": למעלה – 'שרפים עומדים', אף

שם. ועיין זמר, חלק ב': שמות, דף ה' סוף עמוד ב'. בשלה, דף ס"ד, סוף עמוד ב'. ובחרי"ט ריש פרשת מקץ).

8. [וכג"ל, שעל ידי אתפניא הוא הדרך לבוא לבחינת אתהפא כו'. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה" – בפרשת וקהל].

9. וכמו שנתבאר מזה על פסוק "קול דוד", בענין "על מצות ומורדים כו". עיין שם.

3. כמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני לדודי".

4. (עיין בורה: תרומה, דף קס"ב, עמוד א'. ודף ק"ע, עמוד א').

5. [עיין ב"אגרת הקדש", דבור המתחיל "להשיבך בינה"].

6. ודיוקה את יצר הרע תחלה להקדש. שטובר לדרך. ואחר כך לאדם. שנגעשה אכסנאי. ואחר כך לאיש. שהוא בעל הבית.

7. (פדאיהא בנקרא, פרק קמא דעבודה זרה, דף ה', עמוד ב'. ובפירוש רש"י

מה־שאינן פּן לְמַעַלָּה, שֶׁהַעוֹלָמוֹת פּוֹלֵם מִתְהוּיִם יֵשׁ מֵאִין מִמֶּנּוּ וְתִבְרָךְ עַל יְדֵי רִצּוֹן זֶה. אִם כֵּן, כְּדֵי שִׁיְהִי רִצּוֹן זֶה לְמַלְאָךְ עֲלֵיהֶם, הוּא רַק עַל דְּרָךְ בְּחִינַת לְבוּשׁ, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּרִצּוֹן וּמְחַשְׁבָּה זֶה. וְלִכְךָ אָמַר "ה' מְלֹךְ גְּאוֹת לְבוּשׁ", דְּתֵינּוּ, שֶׁמְחַשְׁבָּה עֲלוּנָה שֶׁעֲלָתָה לְפָנָיו "אָנָּה אֲמַלּוֹךְ" הוּא רַק בְּחִינַת "לְבוּשׁ" בְּלִבְדּוֹ.

וְזֶהוּ "וְיָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוּשׁ בּוֹ הַמְּלֹךְ" (אֶסְתֵּר ג, ח) - שֶׁהַמְּלָכוֹת הוּא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָדּוֹ.

[אֵךְ "וְיָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" פְּתִיב, דְּבִאֲתֵרוֹת־אֲדִלְתָּמָה תִּלְאֵי מִיִּלְתָּא, לְהַמְשִׁיךְ רִצּוֹנוֹ וְתִבְרָךְ בְּמַחְשְׁבָּה זֶה. וְתֵינּוּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְזֶהוּ עֲנִין הַמּוֹשֵׁפֶן - "וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְכֶם" (שְׁמוֹת כה, ח). וְזֶהוּ עֲנִין "הַפְּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי" (בְּרֵאשִׁית כג, לד). תֵּינּוּ הַמְּשַׁכֵּת אֹרֶז אֵינִסוֹף - לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּבְחִינַת מַחְשְׁבָּה זֶה. כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקַמְּוֹן].

וְזֶהוּ הַתְּבֻנָּנוֹת בְּ"שִׁמְעַתִּי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ" (דְּבָרִים ג, ה) - פִּירוּשׁ: שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּמַחְשְׁבָּה זֶה. וְזֶהוּ "אֱלֹקֵינוּ" בְּחִינַת צְמִצּוּם.

וְאַחַר כֵּךְ אֹמְרִים "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" - שֶׁמְבָרְכִים וּמְמַשְׁכִּים בְּחִינַת מַלְכוּת, גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ¹². וּמַהֲתְבַנְּנוֹת זֶה נֹלָךְ וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וְאֶהְבֶּתִּי" (דְּבָרִים ג, ח).

וְהֵאֱהָבָה הוּא עֲנִין הַ"יְרִיעוֹת" דְּרָךְ כָּלֵל, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. אֲבָל דְּרָךְ פֶּרֶט הֵן "שִׁשָּׁה מִדּוֹת". כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמַלְאָכִים (שְׁעָרֵי ג, ב): "בְּשֵׁתִים יִכְסֶה כְּבוֹד, וּבִשְׁתִּים יַעֲרֹף". דְּתֵינּוּ "רִצּוֹן וְשׁוּב" (יְחֻזְקָל א, יד). וְלִכְךָ "שֵׁם מ"ב" - יֵשׁ בּוֹ ז' פְּסוּקִים, וּבְכָל אֶחָד שִׁשָּׁה תִּיבוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב בִּירִיעוֹת "שֵׁשׁ וָאֶרְגָּמָן כִּי", שִׁית גְּוִוִּין, "וּמִכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים" (שְׁמוֹת כג, יד. לז, יט) שֶׁתִּרְגָּמוֹ "סִסְגוֹנָא". וְאָמְרוּ רַז"ל [פֶּרֶק ב' דְּשֶׁבַת דף כ"ח]: "שִׁשָּׁשׁ בְּגָנִין הִרְבֵּה". תֵּינּוּ שִׁשָּׁה מִדּוֹת הֵן¹³.

וְעֲנִין "רִצּוֹן וְשׁוּב" בְּאֶדְם: הַ"רִצּוֹן" הוּא הָאֱהָבָה, וְהַ"שׁוּב" הוּא הַמְּשַׁכֵּת אֹרֶז אֵינִסוֹף בְּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵן "רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְפָּא" - כְּמוֹ הָאֲבָר שֶׁהוּא כָּלֵי לְגִילּוֹי הָאוֹר וְהַחַיּוֹת כִּי. וְעַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת זֶה, שֶׁהָאֶדְם מְשִׁיךְ עָלָיו גִּילּוֹי הַשְּׂרָתָה אֹרֶז

- "כִּכְלָה שְׂאִירֵי וְלִבְבִי"¹⁰ (תְּהִלִּים עג, כו). וְהוּא הַחוּפָּה עַל הַקְּרָשִׁים שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטוּל־רִצּוֹן הַנִּלְל.

וְהוּא גַם כֵּן בְּדִמּוּיֹן שִׁישׁ בְּאֶדְם עֲצָמוֹת, וְיֵשׁ בְּשֶׁר, וְגִידִים הַחוּפָּפִים עֲלֵיהֶם:

וּבְחִינַת הַעֲצָמוֹת זֶהוּ הַיְסוּד שֶׁעֲלֵיהֶם נִבְנָה הַבְּשָׂר וְהַגִּידִין, וְהוּא בְּחִינַת "כָּל עֲצָמוֹתֵי תְּאֵמְרָנָה - ה' מִי כְּמוֹךְ כִּי" (תְּהִלִּים לה, י), בְּחִינַת בִּיטוּל־רִצּוֹן. וְזֶה צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּאֶדְם כָּל הַיּוֹם.

וּמִזֶּה יָבֵא אַחַר כֵּךְ לְבְחִינַת בְּשָׂר וְגִידִים הוּא בְּחִינַת אֲהָבָה [כִּי בְּשָׂר הוּא "יְסוּד הָאִשׁ", וְגִידִים בְּחִינַת "דָּם וְרוּחַ"]. וְזֶהוּ עֲבוּדַת "בְּנֵי גִרְשׁוֹן".

ג וְהֵנָּה, בְּעֲבוּדַת ה' בְּתַפְלָה, בְּחִינַת בִּיטוּל־רִצּוֹן הַנִּלְל - צְרִיךְ לְהִיּוֹת עַל יְדֵי הַתְּעוּרָרוֹת וְרֵאֵה־תִּתְאָהָה בְּפִסּוּקֵי דְמוֹרָה, וּבְרַפְת "יוֹצֵר אֹרֶז", בְּסִפּוּרוֹ מִיְרֵאֵת וּבִיטוּל הַמְּלָאָכִים. וְלְבוֹא לְבְחִינַת הַיְלּוּךְ וְאֲהָבָה, הוּא עַל יְדֵי הַתְּבֻנָּנוֹת בְּאָמְרוֹ "אֲהַבְתָּ עוֹלָם כִּי", "שִׁמְעַתִּי יִשְׂרָאֵל כִּי" שֶׁהוּא בְּחִינַת "הִיכַל הָאֱהָבָה".

פִּירוּשׁ "שְׁמַעֲנֵנוּ" - לְשׁוֹן הַבְּנָה כִּידוּעַ. וְהוּא עֲנִין הַתְּבֻנָּנוֹת בְּגוּלוֹת ה' אִיךְ שֶׁכָּל הַעוֹלָמוֹת פּוֹלֵם: גְּוִוִּעַדֵּן עֲלוּיֹן וְתַחְתּוֹן, וְגַם מַה שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת בְּאֶלְפֵי הַשְּׁבִיעִי לְעֵת־לְבוֹא, וְגַם עַד ג' אֶלְפִים יוֹבְלוֹת - פּוֹלֵם עָלָיו בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת לְבָדּוֹ קַמִּיָּה - עֲצָמוֹתוֹ וְתִבְרָךְ. וּכְמֵאֲמָר: "צוּפָה וּמִבִּישׁ עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְהַבְּטָה זֹאת - בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת הִיא לְבָדּוֹ. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר וּבְמִדְרָשׁ - ד' בְּמַחְשְׁבָּה אַחַת בְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַעוֹלָמוֹת.

וְעַל־דְּרָךְ־מְשָׁל, הַמְּחַשְׁבָּה בְּאֶדְם הַתַּחְתּוֹן, שְׂאִינָה רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָדּוֹ לְנֶפֶשׁ. וְכִלְ־שֶׁפֶן לְמַעַלָּה - "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (שְׁעָרֵי נה, ח) פְּתִיב¹¹.

וְזֶהוּ "ה' מְלֹךְ גְּאוֹת לְבוּשׁ" (תְּהִלִּים עג, א): דְּתֵינּוּ, מַה שֶׁעֲלָה בְּמַחְשְׁבָּה לְפָנָיו לְהַאֲצִיל וְלְבָרֹא הַעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ, בְּכְדֵי שִׁיְהִי הוּא וְתִבְרָךְ מְלֹךְ עַל עַם, הֵנָּה מַחְשְׁבָּה זֶה הוּא מַה שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשׁ. שְׂאִינּוֹ כְּמוֹ הַרִצּוֹן וְהַמְּחַשְׁבָּה בְּמִלְךְ בְּשָׂר־וְדָם שְׂרוּצָה לְמַלּוּךְ עַל עַבְדָּיו - שֶׁעַבְדָּיו הֵם מַהוּת וְדְבָר גַּם בְּזוּלַת מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן שְׂיִיד רִצּוֹן לְמִלְךְ לְמַלּוּךְ עֲלֵיהֶם.

12. [עֲנִין מַה שֶׁתְּבָאָר סוּף דְּבוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח".]

13. [עֲנִין מַה שֶׁתְּבָאָר בְּעֲנִין רִצּוֹן וְשׁוּב בְּפִסּוּק "וְקַבַּל תִּיהְיוּדִים כִּי".]

10. [עֲנִין מַה שֶׁתְּבָאָר מִעֲנִין "כְּלָה שְׂאִיר", דְּבוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים".]

11. [עֲנִין מַה שֶׁתְּבָאָר מַה דְּבוּר הַמַּתְחִיל "וְנִי וְשִׁמְחֵי בַת" - בְּפִרְשַׁת מִקְצֵן].

יִרְאֶה־עֵילָאָה" שְׂכָרִי לְבֹא לִירְאֶה־עֵילָאָה, זֶהוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה ד'מַחְכְּמָה נִפְקַת'¹⁷. נִמְצָא, בְּחִינַת "בְּנֵי קֹהֵל" זֶהוּ יִרְאֶה־עֵילָאָה שְׁלֹאֲחֵר אֶהְבֵּה־רַבָּה. וְזֶהוּ בְּחִינַת שְׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה שְׂאֲחֵר "וְאֶהְבֵּת" דְּקִרְיַת־שֹׁמֶעַ :

ד וְאֶמְנָם, מַה שֶּׁהָיוּ בְּנֵי מְרֵי נוֹשְׂאִים הַקְּרָשִׁים, הֵינּוּ לְהַעֲלוֹת וּלְחַבֵּר יִרְאֶה־תַּתְּאָה בִּירְאֶה־עֵילָאָה. דְּהִנֵּה, שֵׁם מְרֵי מוֹרָה עַל זֶה. כִּי הִנֵּה בְּמוֹשְׁקֵן הָיוּ ב' פְּעָמִים "מוֹר": אֶחָד - "בְּשָׂמִים רֹאשׁ מֵר דְּרוֹר" (שְׁמוֹת ל, כג) שֶׁב' שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה, הַב', בְּסִמְכֵי הַקְּטָרֶת - "מוֹר וְקִצְיָעָה".

וְהַעֲנִין: כִּי הַמּוֹר נַעֲשֶׂה מִדָּם חַיָּה שְׂנֵקְרָא יְדוּע', כְּשֶׁנִּקְרַשׁ הַדָּם וְנַעֲשֶׂה בּוֹשֶׁם¹⁸. וְהוּא עֲנִין "אַתְּכַפֵּיא, וְאַתְּהַפְּכָא חֲשׂוּכָא לְנֹהֲרָא". וְזֶהוּ עֲנִין "מוֹר" דְּסִמְכֵי הַקְּטָרֶת - שֶׁהוּא רִיחַ וְהַעֲלָאָה מִמִּטְהַלְמַעְלָה.

וְעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זֶה, מְעוֹרֵר הַמִּשְׁכָּה - מִלְמַעְלָה לְמִטְהַלְמָה. וְהוּא "מֵר דְּרוֹר" שֶׁבְּשִׂמְוֵן הַמִּשְׁחָה, שְׂנֵקְרָא "מִירָא דְכִיָּא", שֶׁהוּא חֲכָמַת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא גַם בֵּין בְּחִינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה.

וְהַמּוֹר שְׂבַקְטָרֶת - שֶׁהוּא "אַתְּכַפֵּיא, וְאַתְּהַפְּכָא דְחֲשׂוּכָא לְנֹהֲרָא" - הוּא בְּחִינַת יִרְאֶה־תַּתְּאָה וְהוּא הַגּוֹרֵם הַמִּשְׁכַּת יִרְאֶה־עֵילָאָה.

לְכֵן "מְרֵי" הֵינּוּ פִירוּשׁ ב' פְּעָמִים מוֹר, דְּהֵינּוּ הַתְּחַבְּרוֹת ב' בְּחִינּוֹת מוֹר הַנ"ל וְלִכֵּן הֵם נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁהוּא גַם בֵּין עֲנִין חִיבּוּר יִרְאֶה־תַּתְּאָה בִּירְאֶה־עֵילָאָה.

וְזֶהוּ "עַל פִּי אֶהְרֵן וּבְנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגְּרָשׁוֹנִי" (בְּמִדְבָר ד, כו): דְּדוֹקָא נְפִי "עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגְּרָשׁוֹנִי" נִאֲמַר "עַל פִּי אֶהְרֵן", כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גְרָשׁוֹן - שְׂנֵשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת מְקִיפִים, וְהוּא לְחֻמְשֵׁי בְּחִינַת אֶהְבָּה עֵלְיוֹנָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מְקִיף - בְּשֵׁשׁ מִדּוֹת וּבְגוּוֹנֵין שְׂבַמְדוֹת הַנֶּפֶשׁ פְּנ"ל. וְהַמִּשְׁכָּה זֶה הִיא דוֹקָא עַל יְדֵי אֶהְרֵן, שֶׁהוּא הוּא מְקוֹר הָאֶהְבֵּה־רַבָּה, וּבְחִינַת "וְרַב חֶסֶד".

וְלִכֵּן נִקְרָא אֶהְרֵן: א', ה"ר, ו': כִּי "הֵר" הִיא בְּחִינַת אֶהְבָּה. וְלִכֵּן, "אַבְרָהָם אֹהֲבֵי" (ישְׁעִרְהוּ מֵא, ח) - קִרְאָו "הֵר". אִךְ אֶהְרֵן מֵת "בְּהַר הַהֵר" (בְּמִדְבָר ל, לט), שֶׁהִיא אֶהְבָּה עֵלְיוֹנָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת אֶבְרָהָם¹⁹.

אִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, כְּמֵאֲמֹר "אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה חוֹזֵר וּמִתְעוֹרֵר אֶהְבֵּה־רַבָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם¹⁴. וְזֶהוּ "מִשְׁכְּנֵי אֶחָרִיד גְּרוּצָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וְכֵתִיב (יְרֵמְיָהוּ לֹא, ב): "אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ, עַל כֵּן מִשְׁכֵּתִיךָ חֶסֶד וְגו'". וְנִמְצָא יֵשׁ "רְצוּא - אַחֵר הַשׁוֹב", וְ"שׁוֹב - אַחֵר הַרְצוּא".

וְזֶהוּ עֲנִין בְּנֵי גְרָשׁוֹן שְׂנֵשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת, הֵינּוּ הַמִּשְׁכַּת "אֶהְבָּה רַבָּה" הַנִּמְשָׁד עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת - ב' אֶהְבֵּת עוֹלָם" שֶׁהוּא ה'רְצוּא שְׂקוּדֵם הַשׁוֹב" כּו'. וְגַם הַיְרִיעוֹת הֵם מְקִיפִים, כְּמוֹ שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם לְבוֹשִׁים לְנֶפֶשׁ.

נִמְצָא, עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרֵי נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁהִיא בְּחִינַת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" - זֶהוּ יִרְאֶה־תַּתְּאָה, שְׂמִמְנֶה נְמוֹשֵׁד בְּחִינַת הַעֲמִידָה וּבִישׁוּל־רְצוֹן.

וְאַחֵר כִּף בְּחִינַת בְּנֵי גְרָשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת - הֵינּוּ הַתְּחַבְּרוֹת ב' בְּחִינּוֹת אֶהְבָּה: "אֶהְבֵּת־עוֹלָם" וְ"אֶהְבֵּה־רַבָּה".

וְעֲבוֹדַת בְּנֵי קֹהֵל נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן וְהַמִּזְבְּחוֹת כו' - זֶהוּ בְּחִינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה גַם מִבְּחִינַת "אֶהְבֵּה־רַבָּה".

כִּי הִנֵּה, בְּאָרוֹן הָיָה גְנוּז הַלּוּחוֹת. בְּדַכְתִּיב (אִיּוֹב יב, כב): "מִגְּלָה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֲשָׁד; כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים צב, ו): "עֲמֻקּוֹ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ". וְהַגִּילּוֹי הָיָה עַל יְדֵי הַמְּנֹרָה. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב (מִשְׁלֵי ג, כג): "וְתוֹרָה - אֹזֶר" - שְׂנִמְשָׁד בְּחִינַת אֹזֶר וְגִילּוֹי מִבְּחִינַת הַהֶעֱלֵם ד'יֵשֶׁת חֲשָׁד סִתְרוּ" (תְּהִלִּים יח, יב)¹⁵.

וְהִנֵּה, "בְּחֻמְכָּמָה אֶתְבְּרִירוּ", כִּי כָּל הַתּוֹרָה הִיא לְבַרֵּר בִּירוּרִים. וְזֶהוּ עֲנִין הַמִּזְבְּחוֹת. וְלִכֵּן הָיָה זֶה "מִשְׂא בְּנֵי קֹהֵל" (בְּמִדְבָר ד, טו), שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרַאשִׁית מט, י) "וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" - "וְתִכְנְשׁוּן עַמְמֵיָא כו"¹⁶, שֶׁהוּא עֲנִין הַבִּירוּרִים.

וְעַל יְדֵי חֲכָמָה נְמוֹשֵׁד גַם בֵּין בְּחִינַת יִרְאֶה־עֵילָאָה, כְּנֹדַע מְאֹמֵר "אִם אֵין יִרְאָה - אֵין חֲכָמָה, אִם אֵין חֲכָמָה - אֵין יִרְאָה":

דְּמִתְחַלָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת יִרְאֶה־תַּתְּאָה, דָּאִם אֵין יִרְאָה־תַּתְּאָה אֵי אֶפְשָׁר לְבֹא לְבְּחִינַת הַחֲכָמָה - וְזֶהוּ בְּחִינַת ה'קְרָשִׁים" הַנ"ל. וְאַחֵר כִּף "אִם אֵין חֲכָמָה - אֵין

17. (יְכֵמוֹ שְׂנֵתְבָאָר לְעִיל דְּבִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְדַבֵּר אֱלֻקִּים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה").
18. (עֲנִין מַה שְׂנֵתְבָאָר מִנֵּה דְּבִבּוּר הַמִּתְחִיל "תִּיבֵי אֵינֶשׁ לְכַסּוּמֵי בְּפוּרְיָא").
19. (כְּמוֹ שְׂנֵתְבָאָר עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת כח, ב) "וַעֲשִׂיתִי בְּגַדִּי קִדְשׁ לְאַהֲרֹן כּו").

14. [עֲנִין מַה שְׂנֵתְבָאָר בְּפְסוּק "רֵאשִׁי הַמִּפְּסוּת"].
15. (עֲנִין מַה שְׂנֵתְבָאָר דְּבִבּוּר הַמִּתְחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּאֱכַל מִצוֹת", בְּפִירוּשׁ (שְׁמוֹת יד, כ) "וַיְהִי הַעֲנַן וַתְּחַשְׁדֵּךְ וַיֵּאָר כּו").
16. [נִקְרַת הָאֲבֵר בְּנֵאל בְּתַרְגוּמֵי אֲנָלוֹס].

"יד הגדולה", שהיא בחינת "ורב חסד" – הוא ענין עבודת "בני הגרשוני".

ו"יד החזקה", בחינת "שמאלו תחת לראשי" (שיר השירים ב, ו) – הוא בחינת "בני מררי".

ו"יד הרמה" – זהו בחינת "בני קהת", כי "רמה" – לשון רוממות, והוא בחינת "בני קהת" שהיו נושאים הארון והלווחות כו'.

והנה, הכח להעלאה זו שעל ידי הג' לויים, אי אפשר להיות כראש על ידי המשכה בתחלה מלמעלה, והוא על ידי הפהנים. ולכן לא היו הלויים מתחילים בעבודתם כראש על ידי הפהנים, כמו שכתוב (במדבר ד, טו): "ושמוי איש איש על עבודתו כו"²². והוא ענין "נשא את ראש בני גרשון גם הם".

ומה שבבני מררי לא נאמר "נשיאת ראש" – ענין ברבות ריש פרשת נשא, לפי שקהת היה ממועני הארון – "שהוא קדש הקדשים כו". וגרשון היה קדש, דהיינו שהיה בכור, וכתוב (שמות יג, ט): "קדש לי כל בכור כו". מה שאין בן בכני מררי כו'. ענין שם.

ויש לפרש: דהנה מבואר לעיל בפרוש "שאו את ראש", דהיינו לקשר בחינת "רצון המתחונן", הנמשך מבחינת ראש ומוחין המלוכשים בגוף, ולחברו ולהעלותו לבחינת "הרצון שלמעלה מן השכל" – שהוא מבחינת "מוליה" כו'. (ענין שם ריש פרשת במדבר).

והנה, עיקר העלאה זו – זהו על ידי עסק התורה שהיא בחינת "רצון העליון"²³. ולכן, גבי "בני קהת" שהיו מועניין את הארון שבו הלווחות נאמר "נשא את ראש". וזהו ענין "קדש הקדשים"²⁴. אלא שבבני גרשון שהיו נושאי היריעות, שהוא גם בן ענין התחברות – אהבה עליונה ב'אהבה רבה' – לכן נאמר בהם גם בן "נשא את ראש בני גרשון גם הם כו". אבל עבודת "בני מררי" הוא בבחינת יראה הנמשכת מן הראש והמוחין, לכך לא נאמר בהם נשיאת ראש. אלא שעל ידי זה יבא אחר כך לבחינת ומעלת קהת וגרשון, שהוא ענין נשיאת ראש.

וזהו אל"ף – הר: אל"ף הוא בחינת פלא, שהוא ממדות עליונות שלמעלה מהשכל, ונקרא בזהר "טורי חשוכא".

וגו"ן הפשוטה היא בחינת ירדת והמשכת אור אהבה רבה זו למטה, לכל נשמות ישראל. פי אהרן הוא מ"שבעה רועים" המפרנסים לנשמות ישראל.

ולכן "בני גרשון" שגשאו יריעות המשכן, שהוא גם בן העלאת והמשכת וחבור ב' בחינות אהבה – אהבה עליונה ו'אהבה רבה' – היה זה דוקא "על פי אהרן ובניו", דאהרן הוא מקור בחינת אהבה רבה, "ורב חסד". ולכן נקרא גם בן "גרשון" – בגו"ן פשוטה דיקא, (מה שאין בן "גרשם" שהוא במ"ם), שיש בו גם בן מבחינת גו"ן פשוטה דאהרן. כי הגו"ן פשוטה רומז על המשכה למטה מטה. וכדי שיהיה המשכה למטה – היא על ידי בחינה עליונה יותר, כגודע מענין "ועברתי בארץ מצרים" (שמות יב, יב) – "אני ולא מלאך", על בן דוקא מבחינת אהבה רבה דאהרן ויכל לימשך למטה בכל גפש.

והנה, גרשון הוא לשון "גירושין". כי "מינד ה" – דוקא – "הרעין אויב" (שמות טו, ו). הוא בחינת נפש הפהמית. מה שאין בן מקו השמאל יש וניקה כו'. גם היריעות והמקוף מסמא עיני החיצונים.

וזהו "מקדש אדני פוננו ירד" (שמות טו, ז), פירוש: שפדרנת הלויים הוא, שהיו מחברים אור אינסוף בעולמות. שהרי באמת "אין ערוך לד". ולכן, כדי שבאתערותא דלתתא יהיה אתערותא דלעילא – זהו ענין הלויים – שהוא לשון חיבור, כמו שכתוב: "הפעם ילוה אישי אליו", שהם הגורמים חיבור זה. והוא שהיו נושאים המשכן וכליו, ואחר כך היה חנינה – העלאה והמשכה.

וזהו "מקדש אדני פוננו" – שיהיה גילוי אור אינסוף ברוד'הוא למטה – ו"שכנתי בתוכם",

"ירד" – הם ג' ידות: "יד הגדולה" (שמות יד, לא), "יד החזקה" (דברים לד, יב), ה"יד הרמה"²⁰ (שמות יד, ח).

23. וכמו שנתבאר שם בענין "אהותיו כו" (שיר השירים ג, ד). ובשאר דוכתי. וכמו שכתוב לעיל, בדבור המתחיל "ידבר אלקים את כל הדברים", גבי "אם אין תכנה – אין יראה".

24. ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושב יעקב". ובדבור המתחיל "שבת שבתו".

20. ובני ישראל יצאים "ביד רמה" (שמות יד, ח).

21. (ואותם)

22. וכמו שנתבאר במקום אחר. (ענין מה שנתבאר עוד מענין ג' ידות, בדבור המתחיל "תיב איש לבסומו בפניא").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

הרוחני דאדם שנק' רוח ממללא נפש המדברת שזהו עיקר בחי' אדם שנק' מדבר כידוע וע"כ התינוק קודם שיאיר בו אור מקור השכל לא יוכל לצרף אותיות הדיבור כו' וזהו מצרף לחכ' מצרף דאותיות בחכ' דוקא אך שרש גופי האותיות שהוא בהכל החיצון שבקול היוצא מהגרון הוא למעלה מן החכ' שבמוח הגם שנמשך בהכל החיצון שכלב כי שרשם הוא בפנימי' ועצמות הנפש שנק' פנימית הכתר (ולמעלה גם מן הרצון ותענוג המתגלה בדיבור שאינו רק עפ"י הארת השכל בדיבור ונק' עונג מורכב בשכל כו' אבל עונג שבהכל הקול בחומר הדיבור שם הוא מבחי' עונג העצמות שבנפש עצמה כמו שיר וגיגון שנק' שיר פשוט כנ"ל וד"ל) וכידוע ומבואר בלק"א שיש כ"ב אותיות קבועי' בנפש עצמה דוקא והן כ"ב אותיות שיוצאים במורגש בכלי המבטא בה' מוצאות הפה שזהו שהתינוק אין יכול לומר אותיות כאבא ואימא בלא צירוף ומי הוא המצרפן אם אין בו מח' ושכל כלל אלא ממילא נעשה הצירופי' בכלי המבטא מאותיות העצמי' שבנפש שזהו למעלה הרבה מצירופי' האותיות שעפ"י השכל ומח' הנ"ל כמ"ש במ"א וד"ל וא"כ הרי מובן מזה עכ"פ שיש שרש ומקור לחיצוניות הדיבור יותר מפנימי' שלו שהוא בכתר שלמעלה מן החכ' כנ"ל וד"ל:

(כד) אך א"כ עדיין אינו מוכן מה שהדבור בחשאי בתפלה דאם הביטול בחיצוניות יותר גדול מן הביטול הפנימי דשכל ורצון ומדות גם בדבור צריך להיות בחיצוניות שבו דוקא שהוא בקול רם ולא בחשאי שיש יתרון מעלה בחיצוניות דקול רם יותר מביטול הפנימי' הדבור בחשאי מטעם כלל הנ"ל ואיך אמר דיסדר שבהו ש"מ בקול רם ואח"כ יתפלל בלחש דוקא כו'. אך הנה יש להקדי' שרש ענין הדבור בב' מדרגות שבו פנימית וחיצוניות שזהו בחשאי או בקול רם הדנה ידוע שיש בדבור חומר וצורה בחי' החומר שבו היינו בחי' גופי חומר האותיות שיוצאי' בהכל קול הגרון שיוצא מהכל הלב החיצון שמורכב מאמ"ר גשמי' כמו אחה"ע מהגרון וגיכ"ק מהח"ך כו' ובחי' הצורה של הדבור הוא בחי' רוחניות שלו שמאיר באותיות הדיבור והוא כמו השכל שבמוח שנמשך בצירופי' אותיות הדיבור כאשר מצטרפי' מה' מוצאות הפה לפי אופן המוח' והשכל דוקא כידוע או אור המדות שכלב שמאירים באותיו' הדיבור כידוע ונק' נפש המדברת נפש השכלית כידוע שזהו בבחי' צורה שבדיבור הרוחני ששרשו מבחי' מוח החכ' דוקא כידוע דאבא יסד ברתא כו' כמו שרואים שא"א לצרף האותיות בה' מוצאות כ"א עפ"י מקור השכל שממנו נמצא מציאות הדיבור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

חיות כל הנמצאי' וכבר נת"ל שהשם אינו מערך העצמות אלא שעל ידו יפנה לקוראו אבל כשיופסק הקריאה לא יהי' שייכות וערך כלל מאותיות השם לגבי העצמות ואינו כמו שלהבת הקשורה בגחלת, ולפיכך המשכ' השם להחיות הי"ם ה"ז המשכת החיות מאין ממש ליש ר"ל חידוש מעיקרו ולא בבחי' עילה ועלול:

וביאור הענין הוא שלא זו לבד שמהות וחומר הנמצאי' הוא הוי' חדשה ונק' יש מאין אלא גם זו דהיינו שגם הצורה והחיות שבהם המהות אותם הנה כללות חיות זו אחר שמתלבשת בתוכם היא ג"כ הוי' מחודשת מאין באופן שאין לומר בה שמקודם היתה כלולה בעצמותו כי אינה מערך עצמותו כנ"ל באורך, והיינו משנת"ל שבחי' חיות זו הוא בחי' שמו ית' שהשמות הן מקור הי"ם שהן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

וזחזו שנמשל הבהמק"ד לאור היום, והיינו כמו שבאור היום מאיר השמש כמו"ש את המאור הגדול לממשלת היום, כמו"כ יובן במקדש שהאיר שם בחי' שמש הוי', ששם הוי' נמשל לשמש, וכמו שבאור היום מאיר השמש כן האיר בבהמק"ד בחי' שם הוי', משא"כ בכלליות העולמות לא נזכר רק שם אלקים כמו"ש בראשית ברא אלקים, ול"ב פעמי' נזכר שם אלקי' במע"ב, אבל שם הוי' לא נזכר כלל במע"ב רק לאחר שבת דכתי' תחלה ויכל אלקים שנכלו הצמצומים דשם אלקים ואז הוי' שבת שנק' שבת להוי' כמשנ"ת כמ"א, ואחר שבת נא' ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמי', אבל במע"ב בריאת העולם לא נז' שם הוי' כלל. אבל במקדש האיר בחי' שמש הוי' כמו"ש וכבוד הוי' מלא כו', ולכן הוי' גילוי אותות ומופתים יוצאים מדרכי הטבע, לפי שאלקי' בנימי' הטבע שהוא ג"כ אלקות וכמ"ש בתשו"ח"צ, רק שבחי' זו היא בחי' הסתר והעלם שע"י בחי' זו מתנהג העולם שהוא ל' העלם, אבל בבהמק"ד שהאיר שם הוי' הוי' גילוי אותות ומופתים יוצאים מדרכי הטבע.

וביאור הענין להבין ההפרש בין זמן בהמק"ד לגלות בבל, ובין בהמק"ד לכלליות העולם, שלכאור' הלא כתי' את השמים ואת הארץ אני מלא, ואמרו בזהר דלית אתר פנוי מיני' א"כ מה ההפרש בין בהמק"ד ששם הוי' השראת השכינה ובין כלליות העולם מאחר דלית אתר פנוי מיני'. אך הענין הוא, דזהו כמו ענין ההפרש בין השראת הנפש במוח שבראש לגבי השראתה בכל איברי הגוף, שהרי אנו רואי' שגם צפורני הרגל מקבלים חיות מהנפש דאל"כ מהיכן הם חיים, ומ"מ עיקר השראת הנפש הוא במוח (או בלב, ותלוי בפלוגתא דדוד ושלמה (וכמדומה) שר"א ור"י פליגי היכן החכמה שרוי' אם בלב או במוח), ולכן אנו רואים שהמוח שבראש מרגיש כל כאב, גם הכאב הנעשה בצפורני הרגל ההרגש הוא במוח שבראש, לפי שעיקר השראת הנפש הוא במוח שבראש, ומשם נתפשט החיות גם עד צפורני הרגל כו'. ועד"ז יובן ההפרש שבין בהמק"ד ובין כלליות העולם, שהגם שלית אתר פנוי מיני' מ"מ עיקר השראת אלקות הוי' במקדש שצמצם שכינתו בין שני כרי הארון כו', וה"ז ע"ד השראת הנפש במוח שבראש.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

הקטורת ושהשכר ע"ז הוא שנותן לו את בריתי שלום כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל שיש ב' אופני עו"ע, הא' שהעלול הוא מהות נבדל מהעילה ועם היות שנמצא כלול בהעילה ומתגלה ממנו מ"מ ה"ה בבחי' מהות נבדל ממנו כו', והב' שהעלול הוא מהות העילה והוא רק התפשטות העילה ומ"מ הוא מהותו כו'. ונת' המשל כמו שכל ומדות, שהמדות הן בדרך עו"ע מהמוחין ומ"מ ה"ה מהות נבדל מהמוחין כו', ועל כן גם הארת המוחין בהמדות היא הארה נבדלת שאינו ממחות המוחין כו'.

וידבר ה' אל משה לאמר פנחס בן אלעזר כו', השיב את חמתי מעל בני' כו' לכן הגני נותן לו את בריתי שלום כו', משמעות הענין הוא דהגני נותן לו את בריתי שלום זהו קבלת שכר ע"ז שהשיב את חמתי כו', וצ"ל מהו הקבלת שכר דהגני נותן לו כו', גם מהו"ע ההשבה דהשיב את חמתי מעל בני' שע"ז הוא הקבלת שכר דהגני נותן לו את בריתי כו'. ובמד"ר אי' משיב חימה בן של משיב חימה בן של אהרן שהשיב חמה מעל בני' בהקרבת הקטורת, וצ"ל שייכות השבת חימה של פנחס להשבת חימה של אהרן ע"י

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

דעם היות שהמכתב הנה בשניהם מכתב אלקים הוא מ"מ בלוה"ר הי' בגילוי ובלוה"ש הוא בהעלם, וכן הן חלוקים במעלת ומדרג' נש"י, דבעת נתינת הלוה"ר הי' ישראל במדרג' צדיקים דכתיב ויחן ישראל כו' כולם כאיש אחד והקדימו נעשה לנשמע, וישראל שעמדו בהר סיני פסקה וזהמתן, ובלוה"ש היו בני' במדרג' בע"ת, ומ"מ הנה הוזהמא שחזרה ע"י חטא העגל לא פסקה ע"י התשובה שלהם בלו"ש, וכן חלוקים במעלת מדרג' משה, דהנה במ"ת ניתן למשה אלף אורות במתנה ואי' בכהאר"י ז"ל דע"י חטא העגל נתמעטה השגתו ונשארה רק חלק א' מאלף והוא סוד ויקרא א' זעירא והו"ע לך רד, רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן, דישאל הי' במדרג' רגל דמשה ומ"מ הנה על ידם דוקא ניתוסף לו האורות שניתנו לו במתנה בשביל ישראל והוא אשר אנכי בקרבן, דהנה מדרג' משה הוא בחי' חכמה וכמ"ש מן המים משיתיהו דמים הוא בחי' חכ' והוא מדרג' משה שהוא בחי' חכ' (ולכן הי' ענו מכל האדם כמעלת הראש שמרגיש גם הצפורן שברגל, וענותנותו של משה הי' מכל האדם אשר הי' ואשר יהי' ע"פ האדמה עד משיח יב"א כמ"ש כמ"א) ואנכי הוא בחי' כתר והגילוי דבחי' אנכי בקרבן של משה הוא ע"י רגלי העם כמעלת הרגל דוקא שמעמיד את הראש ומוליכים למקום גבוה, שהראש בעצמו אינו יכול להגיע לשם, והיינו שזכה לאורות העליונות, ואותן האורות ניטלו ממנו בחטא העגל, ובלוחות שניות לא החזירו לו, רק כשבת נותנים לו במתנה שז"ש ישמח משה במתנת חלקו, כמ"ש בפע"ח.

קיצור. יבאר הפרש דלוחות ראשונות ולוחות שניות, א) בלוחות: הראשונות מעשה ידי אלקים ומכתב אלקים בגילוי, השניות מעשה ידי משה ומכתב אלקים בהעלם, ב) בישראל: צדיקים, בעלי תשובה, ג) במשה: ניתנו לו אלף אורות, ובשניות ניטלו ממנו.

מר) והנה להבין זה י"ל תחלה ההפרש בין לוחות ראשונות ללוחות שניות דאנו מוצאים הרבה חילוקים בין לוחות ראשונות לשניות שבהם יש מעלות בראשונות על שניות, דהנה כתיב והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, וארו"ל (עירובין דג"ד ע"א) אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, ופרש"י חרות משמע חקוק ואינו נמוק לעולם ע"י הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמות דכתיב לחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, והיינו שהי' כולו פנים, דשכחה היא מבחי' אחרונים וחיצוני' והלוחות מפני שהיו כולו פנים ע"כ לא הי' שכחה, ואמרו (שם) אלמלא נשתברו הלוחות לא הי' אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות א"ת חרות אלא חירות, ופרש"י על הלוחות, בשביל הלוחות היו בני' בני חורין, והלוחות שניות היו מעשי ידי משה דכתיב פסל לך כו' וכתבתי כו' שהמכתב בלוחות שניות הי' מכתב אלקים מ"מ לא נאמר בהם חרות, וצ"ל שזה הי' בבחי' התלבשות והיינו שגם לוחות שניות הי' בבחי' חרות שהרי ארו"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שזהו התורה שניתנה בלוח"ש, רק שזהו בהם בבחי' התלבשות דבלוחה"ר הי' בהתגלות, ולכן לא הי' בהם שכחה מפני שהאור הי' בהם בגילוי ובלוח"ש בא בהתלבשות, והרי התלבשות היא ג"כ ירידה כמעלה ומדריגה, והוא שאמר רבינו נ"ע באגה"ק ד"ה דוד זמירות קרית להו, שגם לחה"א לא הי' בהם פנים ואחור, וצריכים לומר דאם לא נשתברו הלוחות לא הי' בחי' אחרים כלל ככל התורה, אבל בלוחה"א רק בהם לבד לא הי' בחי' אחור אבל בכללות התורה כתיב והיא כתובה פנים ואחור דיכול להיות איזה יניקה גם לבלתי ראויים, ולכן הנה החירות הוא ג"כ דוקא למו שעוסק בתורה ולא לכל ישראל, וא"כ הרי חלוקים הלוחה"ר מהלוחה"ש בב' ענינים, הא' דלוחה"ר הם מעשי ידי אלקים ולוחה"ש מעשי ידי משה, והב' בהמכתב

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

המלה ממש. כל בעלי ההבנה וההשגה יודעים היטב משמעות המלה ממש, אלקות ממש היא ה"אני". לאחר מכן צריכים לדעת מי הוא ה"אני" ולהתבונן היטב מה הוא ה"אני", כלומר במה שקוע ה"אני", מה על ה"אני" לרצות, ומה הוא אכן רוצה.

התבוננות פרטית כזו היא חרישה, היא מפוררת את הקשיות, ואז מתגלים הצרורות של לב האבן, ונוצרת האפשרות לנקות את שדה העבודה ולזרוע גרעינים טובים.

כשעוסקים בעבודה מסודרה, כפי שחסידות דורשת ומלמדת, משפיעה אז הברכה שלא לפי ערך לגמרי. לגבי "אם בחקתי תלכו" וגו'⁴ כתוב⁵ "ונתנה הארץ יכולה", ולגבי "השמרו לכם" וגו'⁶ כתוב⁷ "והאדמה לא תתן את יכולה", כאן כתוב ארץ וכאן כתוב אדמה. בלשון החסידות הרי ארץ היא רצון, ואדמה – שכל. בארבעה השמות שמיין המדבר נקרא בהם: אדם, איש, אנוש, גבר, מורה התואר אדם על שכל, והתואר איש על מדות.

1. (אחרי הדיבור בענין "מקיף" ו"פנימי" בעבודה, שהשפיע רבות על השומעים, התחיל אחד מהמקורבים שיחי' לבקש ברכה, שהשי"ת יעזור).

תשובה: ודאי הדבר שזוקקים לברכה, שהקב"ה יעזור, אך עלינו לדעת, מבלי להטעות את עצמנו, שבברכה בלבד לא נעבור את העולם. ברכה היא דבר טוב ביותר, היא יקרה מאד, אך אימתי הברכה טובה – כשהיא מלווה בעשיה, "וברכך גו' בכל אשר תעשה"¹, צריכה להיות עשיה, עבודה בפועל. עבודה בפועל היא חרישה וזריעה, לחרוש את ה"אני", לסקל את האבנים המונעות את הזריעה, ולזרוע, כל אחד בתוכו, את הגרעינים הנותנים צמיחה טובה.

התחלת העבודה היא עם ה"אני", על האדם לעשות חשבון אמיתי, מי אני ומה אני, מי אני – נפש אלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל"², והרבי אומר ב"תניא"³: "חלק אלקה ממעל ממש". אין הוא מסתפק בהודעה הכללית שהנפש השניה היא חלק אלקה, אלא מוסיף את

(1) דברים טו, יח.
(2) איוב לא, ב.
(3) פרק ב.
(4) ויקרא כו, ג.

(5) שם כו, ד.
(6) דברים יא, טז.
(7) שם יא, יז.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"ד

הריקוד נמשך זמן מה, עד שבהשגחה פרטית נודע לר' מרדכי, שר' חיים לא שבר את צומו עדיין, וגם שאר הנוכחים צמים עדיין. רגז ר' מרדכי על עצמו, מדוע על-ידי נגינתו וריקודיו גרם שר' חיים ושאר הנוכחים נמצאים עדיין בעינוי של צום יום הכיפורים, והלך לבית המדרש לעשות הבדלה. בהליכתו אומר ר' מרדכי שלמעשה זה כמה שנים עושה הוא הבדלה במוצאי היום הקדוש על משקה מיוחד הנקרא "פאלין", וביקש מאחד הנוכחים שיביא לו את המשקה הנ"ל – פאלין – והוא ור' חיים נכנסו לחדרו.

ר' חיים חש הדרת כבוד פנימית כלפי ר' מרדכי. את האמת יש לומר, שמאז שהחלו ללמוד יחד, הרי גם בלימוד הנגלה הרגיש ר' חיים שלימודו של ר' מרדכי שונה משהו. בכל סוגיא שלמדו, הרי אחרי הלימוד היה ר' מרדכי מעמיק במחשבתו, והיה אומר ששמע מגאון גדול:

נאמר "זאת התורה אדם", זאת־אומרת שכל הסוגיות הנמצאות בתורה, ישנם אצל האדם. ובוזה היה ר' מרדכי חושב: הסוגיא הזו שלמדנוה זה עתה בגמרא, מהי סוגיא זו באדם.

בתקופה הראשונה, הרי דרך לימוד זו היתה אצל ר' חיים זרה לגמרי, ולעתים אף מוזרה לגמרי, כי מה הקשר של הסוגיא "שנים אוחזין בטלית", או הסוגיא של "המחליף פרה בחמור" לאדם, ושיתייגעו ויחשבו מה הם סוגיות אלו באדם.

פעם אחת בסיימם ללמוד סוגיא עמוקה, סוגיא זו העסיקה את ר' מרדכי ור' חיים כמה ימים טובים, הם למדו סוגיא זו באופן יסודי ובאופן טוב, ובלשון ה"שיבתי" נקרא לימוד כזה "נילוש ואפוי היטב", ר' חיים היה מאד מרוצה ושמח. הסוגיא היתה בסדר קדשים, ובלשון ר' חיים נקרא לימוד זה "תורה לשמה" – כי כאשר לומדים כעת (= בזמן הגלות) ענין בקרבנות, שעכשיו – עד שיביא ה' ית' את גואל־צדק ויבנה את בית המקדש ויצווה להביא קרבנות – הרי לימוד זה אינו אלא רק תורה, כי הרי אין זה נוגע להלכה, וא"כ הרי הלימוד הוא "תורה לשמה". ושמחה זו מלימוד זה, נקראת אצל ר' חיים "שמחה של מצוה". ור' חיים חשב שעבור כזה "לימוד התורה לשמה" וכזו "שמחה של מצוה", מגיע להם (= לר' מרדכי ולו עצמו) כשכר: 'גילוי אליהו'. ואכן – היה לו (= לר' חיים) מעט לב כבוד על 'בית־דין של מעלה', מדוע אין נותנים את השכר המגיע להם. אמנם ר' חיים עצמו חשב אז, האם מותר להרהר אחר הנהגתו של 'בית־דין של מעלה', אך תיכף הוא ענה לעצמו: הרי 'בית־דין של מעלה' אינו "קודשא־ברוך־הוא", על "קודשא־ברוך־הוא" אסור אמנם להרהר אחר מעשיו, אך על 'בית־דין של מעלה' מותר להרהר אחר מעשיו. אמנם, גם את "קודשא־ברוך־הוא" עצמו אינו מביין כל־כך: הרי אי אפשר לומר ש"קודשא־ברוך־הוא" אינו יודע – חלילה – שהוא (= ר' חיים) ור' מרדכי למדו תורה לשמה, ושהוא (= "קודשא־ברוך־הוא") יש לו מכך – שהם למדו תורה לשמה – הנאה ושמחה גדולים, והרי זו היא שמחה של מצוה, והיות ש"קודשא־ברוך־הוא" יודע כל זה, אם כן, מדוע אין הקב"ה שולח להם את אליהו הנביא!?

אך, על הקב"ה אין הוא רוצה לשאול שאלות, ור' חיים הגיע לידי החלטה, ש(= יהיה מה שיהיה) איזו עוולה שלא יעשה לו הקב"ה, הרי הוא (= ר' חיים) לא ירהר אחריו. ברם על 'בית־דין של מעלה' מותר להרהר. ואמנם היה לו – לר' חיים – עליהם (= על 'בית־דין של מעלה') מעט לב (= כבוד).

כאשר סיימו את לימוד הסוגיא במסכת קדשים, נהיה ר' מרדכי עצוב, והתעמק מאד במחשבתו. ר' חיים התפלא מאד, מדוע הוא – ר' מרדכי – נמצא בעצבות, הרי אדרבא: צריכים להיות בשמחה, הרי הם למדו תורה לשמה, ושמחה זו הרי היא שמחה של מצוה, ואם כן, מדוע הוא – ר' מרדכי – כל־כך עצוב.

ר' חיים – בהיותו בטוח שעצבותו של ר' מרדכי נובעת מכך שיש לו צער ועגמת נפש מעיוות הדין של 'בית־דין של מעלה' – מדוע אין להם גילוי אליהו – הרגיש צורך לומר לר' מרדכי מילת ניחומים.

גם אני – אומר ר' חיים לר' מרדכי – הרהרתי רבות בענין זה, שממנו יש לך (ר' מרדכי)

צער:

"איך זה קורה ש'בית-דין של מעלה' יעשה כזה עיוות דין", הרי אנו לומדים תורה לשמה, וב"ה יש שמחה מזה שלומדים תורה לשמה, ולכן הרי שמחה זו היא שמחה של מצוה, ועבור שתי מצוות גדולות כאלו הרי מגיע שכר גדול, והקב"ה הרי יודע בוודאות ששנינו הננו פרושים מהנאת העולם הזה, ושאיפותינו היא שיהיה לנו גילוי אליהו, ומדוע עושה 'בית-דין של מעלה' כזה עיוות דין ומקפח את שכרנו?

שמה תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים לומר לר' מרדכי): והיכן הוא הקב"ה, הוא הרי ודאי יודע ש'בית-דין של מעלה' עושה עיוות דין כנגדנו, ומדוע אין הוא (= הקב"ה) מתערב בזה?

והמענה לזה: הרי ידוע שהקב"ה הריהו מאד גדול, ולא רק זאת, אלא שהוא גדול בצורה "מבהילה", ועד כמה שהקב"ה גדול – כך הרי הוא (=הקב"ה) עניו גדול, עניו בצורה מפליאה ביותר, וכפי שאומרים חכמינו ז"ל "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו", והיות שעניני משפט ושכר ועונש שייכים ל'בית-דין של מעלה', לכן אין הקב"ה מתערב בעניין זה.

ואם תרצה לומר (= ממשיך ר' חיים בדבריו לר' מרדכי), הרי ישנו מאמר מפורש מאת חכמינו ז"ל: "אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי", ואם כן, איך זה "מוצדק" אצל הקב"ה שיקפחו אותנו בעניין השכר עבור שתי מצוות כה גדולות של "תורה לשמה" ו"שמחה של מצוה", נכון אמנם שהקב"ה הוא עניו (= ולכן אין הוא מתערב, כנ"ל). אך הרי זה "עיוות דין", והאמת היא שלהקב"ה עצמו יש צער מזה ואינו יכול לעזור, והרי מצינו בדברי חכמינו ז"ל כמה סיפורים בו הוא "הקב"ה – ה"כל יכול" מצטער בצערם של צדיקים, והרי גם כאן נשאלת השאלה, הרי הוא ה"כל יכול" יכול לעשות שלצדיקים לא יהיה כל צער, ומדוע אינו עושה כך? אלא, כך היא דרכו של הקב"ה שאינו מתערב, עניין זה שייך ל'בית-דין של מעלה', ו'בית-דין של מעלה' עושה כפי שעולה בדעתו.

והעצה לזה – לעניות דעתי – שנהיה בשמחה, הגם שזהו עיוות הדין, ומצער מאד, זאת אומרת: כאשר נקבל זאת באהבה, הרי תהיה לנו מצוה שלישית, ומצוה זו (= להיות בשמחה ולקבל באהבה את עיוות הדין) היא אולי גדולה יותר משתי המצוות הקודמות (= לימוד התורה לשמה, ושמחה של מצוה מלימוד התורה לשמה), ואז גם הקב"ה לא יוכל להבליג ויתערב בעניין זה, ואז יחטוף ה'בית-דין של מעלה' את ה'קנס' האמיתי.

ר' מרדכי שמע בסבלנות את דברי ר' חיים, בהתחלה לא הבין ר' מרדכי מהי כוונתו של ר' חיים, אך תיכף ומיד קלט איזה רעיונות מעיקים ולא נותנים מנוחה לר' חיים, הוא – ר' מרדכי – נזכר איזה רעיונות טפשיים ודמיונות של שטות היו חודרים לראשו הוא (=ר' מרדכי) בזמן שהוא היה מתנגד. כך קורה כעת עם ר' חיים. והגם שהוא (=ר' מרדכי) עצר את עצמו מלהתפרץ בצחוק על דברי ההבל השטותיים שר' חיים אמר, אך הרחמנות שנהייתה אצלו (= אצל ר' מרדכי) על ר' חיים עם קטנות המוחין והעדר הידיעה שלו בעניני אלקות, גרמה לו (= לר' מרדכי) להיאנח אנחה כבידה.

ואילו ר' חיים היה מלא שמחה מהרעיונות והחקירה העמוקה שאמר לר' מרדכי, והאמת ניתנת להיאמר שר' חיים היה מאד מאד בשמחה מענין עמוק יותר, והוא: שעבור החידושים שחידש כעת (= ואמרם לר' מרדכי) מגיע לו 'עולם הבא' שונה וברמה אחרת לגמרי. 'עולם הבא' זה מגיע רק לו לבדו (= לר' חיים).

עבור לימוד התורה לשמה, מגיע להם – לר' חיים ולר' מרדכי – 'עולם הבא' שזה בשהו – חלק כחלק.

עבור שמחה של מצוה, שהיתה להם מזה שלמדו תורה לשמה – הרי לו עצמו (= ר' חיים) ודאי מגיע עולם-הבא, ואילו לר' מרדכי לא מגיע כזה עולם-הבא כמו שמגיע לו (= לר' חיים) כי:

אצלו – אצל ר' חיים – התכווצו הלחיים בצורה כזו שהוא עצמו חש שהלחיים מתכווצות אצלו כמו אצל בעל הצחוק הגדול ביותר – על-דרך מאמר חכמינו ז"ל "לא פסיק פומא מחוכא כולהו יומא" – "הפה לא נסגר מרוב צחוק כל היום".

(= ממשיך ר' חיים בקו מחשבתו:) האם אפשר לומר שהם – חכמינו ז"ל – צחקו חלילה בקול?! חס-וחלילה להוציא שם כזה על חכמינו ז"ל, בו בזמן שחכמינו ז"ל עצמם אומרים בפירוש "אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה", אלא הכוונה היא רק לכוון את הלחיים, ולכן:

על עצמו יודע ר' חיים בוודאות שהוא כיוון חזק מאד את לחייו, ולכן מגיע לו ודאי השכר עבור שמחה של מצוה, אך היות ונדמה לו שגם ר' מרדכי כיוון את לחייו, כיוון קל בוודאי שעשה ר' מרדכי (= ולכן גם לו – לר' מרדכי מגיע עולם-הבא קטן עבור שמחה של מצוה). לו הייתי במקומו של ר' מרדכי – מהרהר ר' חיים – לא הייתי שקט ורגוע כאשר (= יגיע הזמן) וה'בית-דין של מעלה' יבדוק, יחקור וידרוש מה היה גודל שיעור כיוון הלחיים (= של ר' מרדכי).

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

[אמצע טבת תרפ"ד]

מו"ה משה שי

כדאי שיהי על אתר לידע פרטי הדברים, ואם הי' אפשר להשיג איש מקומי אשר הוא ינהל העסק כאשר ראוי כלומר לראות שהסחורה יהי נמכרת בכל חנות וחנות ואשר יתרבו הקונים על כל מיני סחורה של בית מסחרו, וזה יהי עסקו כל היום לילך מחנות לחנות לעורר לקנות סחורה לכל איש ואשה במה שנדרש, כי סחורת אנשי לחוד וסחורת הנשים לחוד, ובעד זה יכול להבטיח לשלם עד שני צערואנצעס לחדש שכירות לאיש ההוא, כמובן אשר יהי מסור ונתון רק לזה (ואם יספיק פחות מזה מה טוב, רק באם שהוא הכרח אז עד סכום כזה) להרבי בקונים על כל מיני סחורה של הקאפאראטיוו, ויבטיח לו זאת מעצמו, וגם יודע ויבקר אם מתרבים הקונים, ובמשך חדש או שניים יכולי לראות פעולת האיש וחריצותו בזה. והשי"ת יהי בעזרו ויתן לו פרנסה טובה בריבוי קונים טובי ומסחרו יפרץ ועיקר גדול שיהי חשבון ברור ומסודר בכל הפרטים.

מכתבו מיי לחי"ז לידידינו ראד"מ שי ראיתי, וגם ראיתי מכתב מגיד השיעורי ר"א שי הערמאן, והנני נהנה בזה אשר מתרחב עסקו הטוב, והשי"ת יהי בעזרו. אמנם בהכרח הדבר אשר בפה יהי ידוע משמות באי כח במסחרו בכל עיר ועיר, וכמו הערמאן הנ"ל הרי כמוהו יש באי כחו גם בעיר אחרת ושלישית וצריכי לדעת זאת דבר דיבור על אופנו, למען אשר נוכל להתבונן בכל עת בהגדלת והרחבת המסחר, והשי"ת יהי בעזרו. ופעמיים בחדש צריך להודיע ממהלך עסקו.

טוב ונכון הי' הדבר באם שהי' באפשרו להיות בויעטבסק בדבר התיסדות סניף ממסחרו כי שם הי' ידידינו הרב ר' אברהם אלי שי ומאזיה סיבה לא יוכל לנהל עסקו, ובפרטיות בלתי נודע סיבת הדבר, ע"כ הי'

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וחמישה לעומר עמוד 1

34 שסבר כתנא קמא שתחילת יצירתו היא מראשו, ורבי אליעזר
 35 שאמר שעיקר חיותו של אדם היא בטיבורו, הוא משום שסבר
 36 כאבא שאול שתחילת יצירתו היא מטיבורו.
 37 משיבה הגמרא, אפילו תימא שרבי עקיבא הסובר שמודדין מחוטמו
 38 סבר כשיטת אבא שאול שיצירת הולד היא מטבורו, שעד כאן לא
 39 קאמר אבא שאול, אלא לענין יצירה, דבי מיתצור ולך
 40 מפיציעתיה מיתצור – שבשנוצר הוולד מאמציעתו נוצר, אבל לענין
 41 היוצא, דבולי עלמא יודו שעיקר החיות באפייה הוא, דכתב, "כל
 42 אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו'".
 43 עוד שנינו במשנה שיטה שלישית, רבי אליעזר בן יעקב אומר,
 44 ממקום שנעשה חלל, מצוארו. מבארת הגמרא, מאי מעמא דרבי
 45 אליעזר בן יעקב, בדכתב "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים",
 46 הרי שהחללות קרויה על שם הצואר, ובעניינו הלא נאמר 'אשר
 47 סביבות החלל'.
 48 משנה. אחר שמדדו זקני הסנהדרין אל העיר הקרובה, נספרו זקני
 49 ירושלים והלכו להן, זקני אותה העיר שנמצאת קרובה מביאין
 50 עגלת פקר אשר לא משכה בעול – כלי שמניחים אותו על הבהמה
 51 כדי לכוון החרישה שתהיה כראוי, ואין המום פוסל בה, ומודדין
 52 אותה לנחל איתן, ומיהו איתן, כמשמעו, קשה – שהוא בארץ
 53 סלע, שהיא קשה, ומכל מקום אף על פי שאינו איתן קשר, שלא
 54 נאמר איתן אלא למצוה. ועורפין אותה בקופיין – בסכין גדול
 55 מאחוריה ממול ערפה, ומקומה שנערפה בו אסור מלרוע
 56 ומלעבוד בו לעולם, ומותר לסרוק שם פשתן, ולנגר – לסתת שם
 57 אבנים אחר הערפה, מכיון שאינם עבודת קרקע. זקני אותה העיר
 58 ריחצין את ידיהן במקום עריפה של עגלה, ואומרים, 'דינו
 59 לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו', תמה התנא, וכי על
 60 דעתינו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן שהוצרכו לומר
 61 'דינו לא שפכו את הדם, אלא 'דינו לא שפכו הכוונה, שלא גרמנו
 62 שישפך דמו, הדינו, שלא בא ההרוג על ידינו ופטרנוהו (בלא
 63 מזון) שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך
 64 לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג. ועינינו לא ראו הכוונה, ולא
 65 ראינוהו והתננהו ללכת לדרכו יחידי (בלא לוייה),

1 כשהראש והגוף היו בשני מקומות לא במדידה עסקינן, שהרי לענין
 2 מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מהיכן מודדים.
 3 אמר רבי יצחק, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים
 4 במדידת עגלה ערופה, אלא במת מצוה קנה מקומו – בדין זה שמת
 5 מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקבורו שם קמיפלגי, והכי
 6 קאמר התנא של המשנה, הרוג זה שנמצא. לענין לקבורו, קנה
 7 מקומו שנמצא בו וקברים אותו שם, והיכא דנמצא ראשו במקום
 8 אחר וגופו במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף וקברים אותו
 9 במקום שנמצא הגוף, דכרי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר,
 10 מוליכין הגוף אצל הראש וקברים אותו במקום שנמצא הראש.
 11 ומבארת הגמרא את טעם המחלוקת, במאי קמיפלגי, מר – רבי
 12 אליעזר סבר, גופיה בדוכתייה נפיל – גופו של ההרוג במקום שעמד
 13 בו בשעת המכה שם נפל, ואילו רישא דנפלי ונפיל – הראש דרכו
 14 לנוד ממקומו וליפול במקום אחר, ולכך קברים אותו במקום הגוף,
 15 ששם היא נפילתו. ומר – רבי עקיבא סבר, רישא היכא דנפיל נפיל
 16 – הראש דרכו ליפול במקום שהותו ונהרג, ואילו גופא הוא דרהיט
 17 אויל – הגוף דרכו לרוץ אחר שהוכה וליפול במקום אחר, ולכך
 18 קברים אותו במקום הראש, ששם היא נפילתו.
 19 שנינו במשנה, מאן היו מודדין, רבי אליעזר אומר מטיבורו, רבי
 20 עקיבא אומר מחוטמו. מבארת הגמרא, במאי קמיפלגי התנאים
 21 שבמשנה, מר – רבי עקיבא סבר, עיקר היוצא באפייה – עיקר
 22 חיותו של האדם היא באפו, וממילא שם היא עיקר החריגה שבו,
 23 ולכך מודדין מחוטמו. ומר – רבי אליעזר סבר, עיקר היוצא
 24 במיבוריה – עיקר חיותו של האדם היא בטיבורו, וממילא שם היא
 25 עיקר החריגה, ולכך מודדין מטיבורו.
 26 שואלת הגמרא, לימא מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, כי הני
 27 תנאי – תלויה במחלוקת תנאים אלו, ששנינו בברייתא, מהיכן
 28 הולד נוצר – מתחיל להוצר במעי אמו, מראשו, וכן הוא אומר
 29 "ממעי אמי אתה גוזל" שפירושו, אתה יצרתני במעי אמי מראשי,
 30 ומנן שגזי' הוא כינוי לראש, ואומר, אני נרדף והשליכי וגו'
 31 שפירושו גזיזת שער הראש. אבא שאול אומר, הוולד מתחיל
 32 להוצר מטיבורו, ומשלת שרשו איהו ואיהו, ואם כך נאמר,
 33 שרבי עקיבא שאמר שעיקר חיותו של אדם היא באפו, הוא משום

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד 1

14 אמר רבי יוחנן, אלו בני אדם המנייפין דבריהם ואומרים דברי
 15 שקר ורכילות. ורבי אליעזר אומר, קרויים כך על שם מקומן,
 16 בדכתב 'יהו וטלם ובעלות'.
 17 שנינו במשנה, ופקסו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק, אנשי אמנה
 18 אלו בני אדם שהן מאמינין בתקדוש ברוך הוא ומוציאים ממון
 19 למצוות ואינם דואגים. דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר, כל מי
 20 שיש לו פת פסול לחיים, ואומר, מה אוכל למחר, אינו אלא
 21 מקטני אמנה. ומביאה הגמרא, שאף רבי אלעזר אמר כך, ותינו
 22 דאמר רבי יוחנן, זהו דבש שמניין בו ומערבים בו יין ומים, ומתוך
 23 לצדיקים שיתבונן שולחנן ולא יזיזה שלם לעתיד לבא, קמנות
 24 שהיה בהן, שלא האמינו בתקדוש ברוך הוא. דבא אומר, 'יום
 25 קטנות' אלו קמני בני רשעי ישראל שמתו בעודם קטנים,

1 דוקשא מעישי מורא – כמו שעפות הדבורים ושטות בגובה
 2 העולם, ומביאים דבש מעשבי ההרים, הרי שהדבש המשובח בא
 3 ממקומות הגבוהים.
 4 כיון שעסקנו בדבש משובח, מביאה הגמרא משנה במסכת מכשירין
 5 העוסקת בענין זה, תנן התם, כל משקה הנצוק מכלי טהור לכלי
 6 טמא, טהור – אינו חיבור להעביר את הטומאה מהכלי הטמא לכלי
 7 טהור, חוץ מרקש זיפים והצפיתים שהם משקים עבים מאד, עד
 8 כדי שבשנפסק הקילוח, חוזר למעלה. שואלת הגמרא, מאי זיפים,
 9 אמר רבי יוחנן, זהו דבש שמניין בו ומערבים בו יין ומים, ומתוך
 10 שהוא עב אין הדבר ניכר. וריש לקיש אומר, הוא קרוי זיפים על
 11 שם מקומו, בדכתב ניכר. וריש לקיש אומר, הוא קרוי זיפים על
 12 ובעלות, ביוצא בדבר אתה אומר במה שנאמר בתהילים, "בבוא
 13 הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו', ואף שם שאלו מאי זיפים,

נקודה משיחת קודש

תורה מסיני

אנו זוכים לחגג את חג השבועות, זמן מתן תורתנו בו קבלנו את התורה בהר סיני, והנה אנחנו פוגשים אותו שוב. פרקי אבות, אותם אנו מתחילים ללמד השבת בפעם השנייה אנו פותחים במשנה "משה קבל תורה מסיני".

למה כל כך חשוב למשנה לספר לנו שהתורה נתנה דוקא בהר סיני? האם לא מספיק לכתב שמושה קבל את התורה (מהשם)? למה דוקא סיני?

המדרש מספר שלפני מתן תורה, רבו ביניהם ההרים מי יזכה שיעליו יתן השם את התורה וכל הר ספר על המעלות שלו, אך השם בחר דוקא בהר סיני שהיה הצנוע והענו מכל ההרים.

אם כן, מדוע השם לא נתן את התורה בבקעה או בעמק שמסמלים ענוה ובטול? אם יש ענין במקום גבוה, שייבחר בהר הגבוה ביותר, ואם לא, שייבחר במקום הנמוך ביותר. למה צריך מצד אחד שיהיה זה הר, אבל מצד שני הר שהוא נמוך, צנוע וענו?

האמת היא שהר סיני לא היה נמוך מכל ההרים מכיון שלא היו בו מעלות. להפך - המדרש אומר שהר סיני "נתלש כמו חלה הנתלשת מהעסה" מהר המוריה, מקום עקדת יצחק ושעליו היה עתיד להבנות בית המקדש. אלא הנמיכות שלו מסמלת את הענוה שלו.

וכך שני הצדדים שבהר סיני מבטאים את המטרה של מתן תורה, שבו השם הוריד את השכינה לעולם וחבר בין השמים - קדשה ורוחניות, לבין הארץ - החמריות;

מצד אחד הנמיכות מסמלת את ירידת השכינה למטה, אך מצד שני זהו הר, המסמל את המטרה להגביה, להעלות ולזכך את הגשמיות ולעשות ממנה דירה להשם.

כך נתן לכל יהודי, ממתן תורה והלאה, הכוח לחבר בין הגשמיות לרוחניות.

מסבה זו התורה לא נתנה במקום הכי גבוה ולא במקום הכי נמוך, אלא בהר סיני המשלב את שניהם.

הדרך בא גם ללמד אותנו כיצד אנחנו צריכים ללמד תורה ולקיים מצוות: בדרך כלל עלינו להתנהג בענוה, כמו הר סיני עצמו. אבל כשמישהו מנסה להפריע לנו לקיים תורה ומצוות, עלינו להיות כמו 'הר' - לקחת בגאווה יהודית ולא להתפעל ממנו. זה לא מגיע כתוצאה מגאווה אישית, אלא מתוך התמסרות מחלטת להשם ולרצונו, שנותנת לנו את הכוח שלא להתפעל מהקשיים שבדרך.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק א', עמ' 276. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

קריאת התורה למנחת שבת קודש

עלהם במשמרת את כל משאם: כח זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן הכהן: ס (ישאל) כח בני מררי למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם: ז מפני שלשים שנה ומעלה ועד פני חמישים שנה תפקדם פל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל מועד: ח וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשפן ובריהיו ועמודיו ואדניו: ט ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל-פליהם ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את-כלי משמרת משאם: י זאת עבדת משפחת בני מררי לכל-עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן:

כא וידבר יהוה אל-משה לאמר: כב נשא את ראש בני גרשון גם-הם לבית אבתם למשפחתם: כג מפני שלשים שנה ומעלה עד פני חמישים שנה תפקד אותם פל-הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: כד זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: כה (לוי) כה ונשא את-יריעת המשפן ואת-אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר-עליו מלמעלה ואת-מסד פתח אהל מועד: כו ואת קלעי החצר ואת מסד פתח שער החצר אשר על-המשפן ועל-המזבח סביב ואת מיתריהם ואת-כלי-כלי עבדתם ואת פל-אשר יעשה להם ועבדו: כז על-פי אהרן ובניו תהיה פל-עבדת בני הגרשני לכל-משאם ולכל עבדתם ופקדתם

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושמונה לעומר עמוד א

14 פורעניות לעולם, שנאמר, "הוי משפמי בכקר שכר וירדפו, 15 מאחרי בנשף יון ידליקם, והנה כנור ונבל תוף וכליל ויון 16 משתיהם, ואת פועל ה' לא יביטו", הרי ארבעה מיני זמר ביין, 17 כנור ונבל תוף וכליל. מה פורענות כתיב אחריו, 'לכן נלה עמי 18 מקלי דעת', זו פורענות אחת שגורמין גלות לעולם. 'וכבודו מתי 19 רעב', זו פורענות שניה שמביאין רעב לעולם. 'והמונו צחה צמא', 20 זו פורענות שלישית שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה, 21 שנמשלה תורה למים. 'וישח אדם וישפל איש', זו פורענות רביעית 22 שגורמין בכיכול שפלות לשונאי של תקדוש ברוך הוא בלשון סגי 23 נהור, ואין איש האמור כאן אלא תקדוש ברוך הוא, שנאמר 'ה' 24 איש מלקמה'. 'ועיני נבזיהם תשפלה', זו פורענות חמישית 25 שגורמין שפלות של ישראל. ומה כתיב אחריו - אחר כל חמש 26 הפורעניות, 'לכן

1 במחיר זוו, ומאה סאה חיטים בזוו, ולא איבעי - ולא רצו לקנותם 2 אפילו בכך, אהא רב חסדא, וליל ביה - זלזל בגורתו של רב הונא, 3 ולא הקפיד למחות במזמרים, עקב כך הופסק השפע, איבעאי איווא 4 בזווא ולא משתכח - התבקש אוו אחד בזוו ולא נמצא. 5 אמר רב יוסף, זמרי זברי ועני נשי - מזמרים אנשים וענות להם 6 נשים, הרי זה בגדר פריצותא, לפי ש'קול באשה, ערוה/ ואילו זמרי 7 נשי ועני זברי - מזמרות נשים ועונים להן אנשים, הרי זה מבעיר 8 את היצר כאש שנאחות פנעורת, שואלת הגמרא, מאחר ששני 9 הדברים אסורים, למה נפקא מיהא עלינו לדעת איזה יותר חמור, 10 עונה הגמרא, לביטולי הא מקמי הא - להעדיף לבטל את החמור 11 מפני הקל, שאם אין בכוחנו לבטל את שניהם, עלינו לבטל את זמר 12 הנשים ועניית האנשים, שהוא כאש בנעורת. 13 אמר רבי יוחנן, כל השותה יין בארבעה מיני זמר, מביא חמש

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ותשעה לעומר עמוד א

9 ורוע ובעלי לשון, ואין דורש לישראל ואין מבקש עליהם רחמים, 10 ואין שואל בשלום חברו, ואם כך, על מי לנו להשען, על אבינו 11 שבשמים. 12 רבי אליעזר הגדול אומר, מיום שחרב בית המקדש, שרו 13 תבימאי למהו כספריא - התחיל ערך החכמים להיות כמלמדי 14 תינוקות, וספריא כהונאי - וערך מלמדי התינוקות התחיל להיות 15 כשמי הצבור, והונאי כעמא דארעא - וערך שמי הצבור התחיל 16 להיות כעם הארץ, ועמא דארעא

1 חולשה לעולם ועוסקים בה בישיבה, ומתה מהרה ופרישות. 2 משמת רבי ישמעאל בן פאבי, במלה זיו תהונה - שהיה חכם 3 ועשיר וכחנים רבים אוכלים על שולחנו. משמת רבי, במלה עונה 4 ויראת חמא. 5 [גמרא. תנו רבנן], רבי פתח בן יאיר אומר, משתרב בית 6 המקדש בושו חברים - תלמידי חכמים וכני חורין - מיוחסים, 7 וקפו ראשם לפי שהיו המזמורים ועזי הפנים בגדולה ועושר, 8 והתלמידים והמיוחסים בעניות, ונדרדלו אנשי מעשה, ונברו בעלי

ביאורים לפרקי אבות

פרק א משנה יז

שְׁמַעוֹן בֶּנּוּ אוֹמֵר, כֹּל יָמַי נִדְלָתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאֲתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ עֶקֶר, אֲלֵא הַמְעַשָּׂה. וְכָל הַמְרַבֵּה דְבָרִים, מְבִיא חֲטָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

והנמשל הוא אצל הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד [=זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על-ידי בחינת הדיבור – "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם".

אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה – "חלק אלוהה ממעל ממש"⁶, ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההיפך מדיבור – אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה – מחשבה ודיבור – ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על-דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברא לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על-דרך-זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה – "צדק תדברון!" יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על-דרך-זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" – שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על-דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם.⁷

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

ממשמעות דברי המפרשים¹ יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפסקה השניה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא² על הפסוק³: "האמנם אלם צדק תדברון" – "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון". וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור – "ודברת בס ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" – האמנם קא-סלקא-דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנותו של אדם" – איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם בכיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?!

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"⁴, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל-ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה-שאינ-כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו,

(1) ראה מדרש שמואל כאן. (2) חולין פט, א. (3) תהלים נח, ב. (4) תהלים לג, ו. (5) להלן פרק ה משנה א. (6) איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסיף "ממש". (7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

סדר הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכונן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (נותנים בערב החג הראשון גם עבור השבת (יום טוב שני בחו"ל)). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב חג השבועות

יש להדליק - לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בערב שבת (בערב יום טוב שני בחו"ל).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים: לפני הדלקת הנרות מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

ערב שבת פרשת נשא - בארץ ישראל

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קִדְּשׁ:**

ערב שבת ויום ב' דחג השבועות - בחוץ לארץ

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יצאת שבת
			מג"א		אדמו"ה									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:39	5:42	9:07	9:08	8:27	8:29	10:18	10:19	19:37	19:33	20:06	20:02	19:17	20:18
חיפה (ק)	5:35	5:38	9:04	9:05	8:23	8:25	10:16	10:17	19:43	19:39	20:10	20:05	19:09	20:22
ירושלים (ק)	5:36	5:39	9:04	9:05	8:24	8:26	10:16	10:17	19:42	19:38	20:06	20:02	19:01	20:18
תל אביב (ק)	5:37	5:40	9:06	9:07	8:25	8:27	10:18	10:18	19:39	19:35	20:09	20:04	19:16	20:20
אוסטרליה, וינה (ק)	5:03	5:08	8:55	8:58	7:49	7:55	10:16	10:17	20:41	20:35	21:24	21:16	20:22	21:42
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:18	7:18	9:48	9:45	9:09	9:07	10:39	10:37	17:13	17:16	17:42	17:45	16:54	17:54
אוקראינה, אודסה (ק)	5:12	5:17	9:01	9:04	8:00	8:05	10:20	10:22	20:37	20:31	21:17	21:10	20:18	21:34
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:43	4:43	8:30	8:33	7:24	7:30	9:50	9:52	20:08	13:05	20:57	20:49	19:56	21:15
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:47	4:53	8:40	8:43	7:33	7:39	10:00	10:02	20:21	13:16	21:10	21:02	20:09	21:29
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:11	5:11	9:02	9:05	7:46	7:54	10:23	10:25	20:54	13:42	21:46	21:37	20:42	22:06
אוקראינה, קייב (ק)	5:03	5:03	8:54	8:57	7:37	7:45	10:16	10:18	20:47	13:35	21:40	21:31	20:35	22:00
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	5:35	5:37	8:55	8:56	8:19	8:21	10:05	10:05	19:02	12:53	19:31	19:28	18:44	19:42
איטליה, מילאנו (ק)	5:42	5:47	9:29	9:32	8:31	8:35	10:48	10:49	20:56	13:59	21:38	21:31	20:41	21:55
אקוודור, קיטו (ח)	6:08	6:07	9:07	9:07	8:37	8:37	10:10	10:10	18:14	12:41	18:38	18:37	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:49	7:45	10:15	10:18	9:40	9:38	11:10	11:08	17:57	13:21	18:22	18:25	17:35	18:33
ארגנטינה, בריל'נה (ח)	8:52	8:52	11:18	11:15	10:36	10:34	12:07	12:05	18:32	14:12	19:00	19:04	18:10	19:12
ארזה"ב, בולטימור (ק)	5:48	5:48	9:24	9:24	8:35	8:37	10:37	10:38	20:18	13:40	20:57	20:51	20:05	21:10
ארזה"ב, ברוקלין (ק)	5:30	5:34	9:11	9:11	8:20	8:23	10:25	10:26	20:11	13:30	20:51	20:45	19:58	21:05
ארזה"ב, גרסי סטי (ק)	5:30	5:34	9:10	9:12	8:20	8:23	10:26	10:27	20:12	13:30	20:52	20:46	19:58	21:06
ארזה"ב, דמרויט (ק)	6:01	6:05	9:45	9:45	8:51	8:55	11:00	11:01	20:53	14:07	21:34	21:28	20:39	21:49
ארזה"ב, הווסטון (ק)	6:23	6:25	9:50	9:50	9:10	9:11	11:00	11:00	20:12	13:53	20:43	20:39	19:56	20:55
ארזה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:47	9:16	9:16	8:33	8:35	10:28	10:28	19:51	13:25	20:25	20:21	19:36	20:37
ארזה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:33	9:53	9:53	9:16	9:17	11:02	11:03	20:03	13:52	20:33	20:30	19:47	20:44
ארזה"ב, ניו הייבן (ק)	5:24	5:28	9:06	9:06	8:14	8:17	10:21	10:22	20:09	13:26	20:49	20:44	19:56	21:04
ארזה"ב, פיטסבורג (ק)	5:54	5:59	9:36	9:36	8:45	8:48	10:50	10:51	20:35	13:54	21:14	21:09	20:21	21:29
ארזה"ב, שיקגו (ק)	5:21	5:25	9:04	9:04	8:11	8:14	10:19	10:20	20:10	13:25	20:51	20:44	19:56	21:05
בוליביה, לה-פס (ח)	6:52	6:50	9:38	9:38	9:07	9:06	10:37	10:36	18:08	13:00	18:32	18:32	17:49	18:41
בלגיה, אמסטרדם (ק)	5:37	5:44	9:40	9:40	8:14	8:24	10:59	11:01	21:35	14:20	22:30	22:20	21:23	22:51
בלגיה, בריסל (ק)	5:39	5:46	9:41	9:41	8:18	8:27	11:00	11:02	21:33	14:20	22:27	22:18	21:22	22:48
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:39	6:36	9:18	9:18	8:46	8:45	10:15	10:14	17:35	12:34	17:54	17:56	17:11	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:23	6:23	9:05	9:07	8:34	8:32	10:03	10:02	17:19	12:22	17:44	17:45	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	4:54	5:01	8:57	8:57	7:28	7:39	10:17	10:19	20:56	13:38	21:50	21:40	20:46	22:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:00	5:00	9:01	9:01	-	7:23	10:22	10:24	21:12	13:47	22:13	22:02	21:04	22:37
גרמניה, ברלין (ק)	5:02	5:02	9:01	9:01	7:18	7:36	10:21	10:23	21:06	13:44	22:03	21:53	20:54	22:25
גרמניה, פראנקפורט (ק)	5:32	5:32	9:25	9:25	8:07	8:15	10:44	10:46	21:13	14:02	22:06	21:57	21:01	22:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:45	6:42	9:21	9:21	8:49	8:47	10:18	10:16	17:33	12:34	17:51	17:52	17:06	18:01
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:02	9:17	9:17	8:42	8:43	10:24	10:24	13:09	13:08	19:36	19:33	18:52	19:46
הודו, פונה (ח)	5:58	5:59	9:13	9:13	8:39	8:40	10:21	10:21	13:05	13:04	19:31	19:28	18:47	19:41
הונגריה, בודפשט (ק)	5:00	5:00	8:48	8:48	7:42	7:47	10:06	10:07	20:21	13:20	21:09	21:01	20:09	21:27

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:38	4:33	7:27	7:24	8:15	8:14	9:31	9:30	12:34	12:34	19:17	19:22	19:03	20:11
יוון, אתונה (ק)	6:10	6:07	8:59	8:57	9:44	9:43	10:58	10:57	13:58	13:59	20:33	20:38	20:19	21:24
מולדובה, קישינב (ק)	5:23	5:17	8:10	8:05	9:10	9:08	10:29	10:27	13:39	13:40	20:40	20:47	20:28	21:45
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:59	5:57	8:40	8:39	9:14	9:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:06	19:09	18:50	19:44
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:48	7:54	9:21	9:23	10:05	10:08	10:53	10:56	12:56	12:57	17:04	16:59	16:41	17:47
נפאל, קטמנדו (ח)	5:12	5:10	7:57	7:56	8:34	8:33	9:44	9:44	12:34	12:35	18:49	18:52	18:34	19:31
סין, בייג'ין (ח)	4:55	4:51	7:44	7:41	8:31	8:29	9:46	9:45	12:47	12:48	19:27	19:33	19:12	20:20
סנגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:26	9:26	9:56	9:57	10:59	11:00	13:32	13:32	19:07	19:07	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	4:33	4:26	7:08	6:53	8:31	8:28	9:53	9:51	13:13	13:14	20:33	20:41	20:22	21:52
פרו, לימה (ח)	6:19	6:21	8:39	8:40	9:10	9:11	10:10	10:10	12:35	12:35	17:50	17:50	17:32	18:23
צרפת, ליוון (ק)	6:03	5:58	8:52	8:47	9:48	9:46	11:06	11:05	14:15	14:16	21:12	21:18	20:59	22:14
צרפת, פריז (ק)	6:02	5:56	8:47	8:41	9:53	9:50	11:12	11:11	14:26	14:27	21:35	21:42	21:21	22:42
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:42	8:15	8:15	8:46	8:46	9:49	9:50	12:24	12:24	18:04	18:05	17:46	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	5:47	5:42	8:36	8:32	9:29	9:26	10:45	10:44	13:51	13:52	20:45	20:51	20:29	21:40
קנדה, מונטריאול (ק)	5:17	5:12	8:06	8:01	9:02	9:00	10:20	10:19	13:29	13:30	20:26	20:32	20:12	21:26
קפריסין, לניקה (ק)	5:38	5:35	8:26	8:24	9:08	9:07	10:21	10:20	13:17	13:18	19:46	19:50	19:32	20:34
רוסיה, לובאוויטש (ח)	4:40	4:32	-	-	8:45	8:41	10:09	10:06	13:34	13:35	21:06	21:16	20:56	22:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:08	4:00	-	-	8:16	8:11	9:41	9:38	13:08	13:09	20:49	20:59	20:35	22:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:39	4:33	7:26	7:21	8:26	8:24	9:45	9:43	12:56	12:57	19:57	20:04	19:45	21:02
שווייץ, ציריך (ק)	5:43	5:37	8:30	8:25	9:31	9:28	10:49	10:48	14:01	14:02	21:08	21:15	20:50	22:08
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:51	5:50	8:29	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:47	18:39	18:41	18:23	19:15

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

עירוב תבשילין

חכמים אסרו לבשל ולהכין את צורכי השבת ביום-טוב שחל בערב שבת, אלא-אם-כן עורכים בערב החג "עירוב תבשילין". המערב לוקח חלה ותבשיל ממאכלי השבת, מוסר אותם לאדם אחר שאינו סמוך על שולחנו, ואומר:

אָנִי מְזַכֵּה לְכֹל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זֶה:

האדם האחר מגביה את ה'עירוב' טפח, מוסר את ה'עירוב' בחזרה למערב, והמערב ממשיך ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרֹב:

בְּדִין יֵהָא שְׂרָא לָנָא לְאִפּוּי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאִטְמוּנֵי וּלְאִדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעְבַּד כָּל צְרָכָנָא מִיּוֹמָא טַבָּא לְשַׁבְתָּא, לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת: [= בְּזֶה יֵהִי מִתֵּר לָנוּ לְאִפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֵת תַּבְשִׁילֵי הַשַּׁבָּת) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְהַכִּין וּלְעֲשׂוֹת כָּל צְרָכָנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת].

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי ש' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיהיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב